

გრიგოლ რობაქიძის სახელობის უნივერსიტეტი

GRIGOL ROBAKIDZE UNIVERSITY

აკადემიური მაცნე

ACADEMIC BULLETIN

სამართალი

LAW

I

თბილისი - 2012
TBILISI - 2012

სარედაქციო კოლეგია

მამუკა თავხელიძე - მთავარი რედაქტორი (თბილისი, საქართველო)

გიორგი ღლონტი - მთავარი რედაქტორის მოადგილე (თბილისი, საქართველო)

რუდიგერ ანდრესენი	(კილი, გერმანია)
გოგი ბატიაშვილი	(თბილისი, საქართველო)
მალხაზ ბაძაღუა	(თბილისი, საქართველო)
გურამ თევზაძე	(თბილისი, საქართველო)
უდო რაინჰოლდ იეკი	(ბოხუმი, გერმანია)
ნაკულ ვინოდ კარკარე	(პენსილვანია, აშშ)
ტრეგორ კარტლევჯი	(ნოტინგემი, დიდი ბრიტანეთი)
მურთაზ კვირკვია	(თბილისი, საქართველო)
ჰელმუტ კური	(ფრაიბურგი, გერმანია)
მანანა მოსულიშვილი	(თბილისი, საქართველო)
ტომას პაველკა	(პრალა, ჩეხეთი)
მარიკა პირველი	(შჩეჩინი, პოლონეთი)
ევა პოდუბნიკოვა	(პრალა, ჩეხეთი)
ნინო ქემერტელიძე	(თბილისი, საქართველო)
ჰელმუტ შნაიდერი	(კასელი, გერმანია)
იან ჩადილი	(პრალა, ჩეხეთი)
დავით ძამუკაშვილი	(თბილისი, საქართველო)
ელიკო წიკლაური-ღამიხი	(ფრაიბურგი, გერმანია)
ვალერიან სრუსტალი	(თბილისი, საქართველო)
პეტრ ჰაეკი	(პრალა, ჩეხეთი)

აღმასრულებელი რედაქტორი:

გიორგი თოდრია (თბილისი, საქართველო)

წინამდებარე აკადემიურ მაცნეში წარმოდგენილია ქართველი და უცხოელი მეცნიერების ნაშრომები სამართალმცოდნეობის აქტუალურ საკითხებზე.

© გრიგოლ რობაქიძის სახელობის უნივერსიტეტის გამომცემლობა

ISSN 214385-2394

Editorial Board:

Mamuka Tavkhelidze - **Editor-in-chief** (Tbilisi, Georgia)

Giorgi Glonti – **Deputy Editor-in-chief** (Tbilisi, Georgia)

Rudiger Andressen	(Kiel, Germany)
Giorgi Batiashvili	(Tbilisi, Georgia)
Markhaz Badzagua	(Tbilisi, Georgia)
Jan Cadil	(Prague, Czech Republic)
Trevor Cartledge	(Nottingham, Great Britain)
David Dzamukashvili	(Tbilisi, Georgia)
Petr Hajek	(Prague, Czech Republic)
Udo Reinhold Jeck	(Bochum, Germany)
Nakul Vinod Karkare	(Pennsylvania, USA)
Nino Kemertelidze	(Tbilisi, Georgia)
Valerian Khrustali	(Tbilisi, Georgia)
Helmut Kury	(Freiburg, Germany)
Murtaz Kvirkvaia	(Tbilisi, Georgia)
Eva Podubnickova	(Prague, Czech Republic)
Tomas Pavelka	(Prague, Czech Republic)
Marika Pirveli	(Szczecin, Poland)
Manana Mosulishvili	(Tbilisi, Georgia)
Helmut Schneider	(Kassel, Germany)
Guram Tevzadze	(Tbilisi, Georgia)
Eliko Tsiklauri-Lammich	(Freiburg, Germany)
Jan Vorlicek	(Prague, Czech Republic)

Executive Editor:

Giorgi Todria (Tbilisi, Georgia)

In the given academic bulletin are presented the articles of well-known Georgian and foreign scholars on the issues legal studies.

© Grigol Robakidze University Press

ISSN 214385-2394

სისხლის სამართალი – Criminal Law

პეტრე დაუთაშვილი ერთიანი დანაშაული და კვალიფიკაციის ზოგიერთი თავისებურება <i>Petre Dauthashvili</i> Common Criminal Offence and Some Peculiarities of Qualification	9
დავით მესხიშვილი საერთაშორისო კრიმინალური პოლიციის ორგანიზაცია – ინტერპოლი <i>Davit Meskhishvili</i> International Criminal Police Organization – Interpol	12
ირაკლი ლაგვილავა თანამედროვე ტრანსნაციონალური ორგანიზებული დანაშაულობის კვლევის საკითხები <i>Irakli Lagvilava</i> Contemporary Transnational Organized Crime Research Issues	21
ალექსანდრე ჯავახიშვილი საპროცესო შეთანხმება საქართველოში <i>Aleksandre Javakhishvili</i> Plea Bargaining in Georgia	32
სოფიო ასანიძე უკანონო შემოსავლის ლეგალიზაციის (ფულის გათეთრების) დეტერმინაციის ზოგიერთი საკითხი <i>Sophio Asanidze</i> Some Issues for Determination of Legalization of Illegal Revenue (Money Laundering)	39
ამირან მოსულიშვილი ნარკომანიის პრობლემა თაობათა ურთიერთობის ჭრილში <i>Amiran Mosulishvili</i> Problem of Drug Addiction in Generations' Interrelation	46
ალექსანდრე ღლონტი აქტუალური დანაშაულების შედარებითი სტატისტიკური ანალიზი საქართველოსა და საზღვარგარეთის ქვეყნებში <i>Alexandre Glonti</i> Comparative statistical Analysis of Actual Crimes in Georgia and Foreign Countries	51
ირაკლი ცქვიტაია დანაშაულობის პრევენციის ცნება და მისი, როგორც გლობალური პრობლემის განხილვა საერთაშორისო აქტებში <i>Irakli Tskvitaia</i> The Concept of Crime Prevention and Its Discussion as the Global Problem in International Acts	72
გია დეკანოზიშვილი კრიმინალისტიკის სისტემა და მისი ადგილი მეცნიერებებს შორის <i>Gia Dekanozishvili</i>	82

<p>The System of Criminalistics and Its Place among Sciences</p> <p>გიორგი შაშიაშვილი</p> <p>სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა ფულის გათვორებისთვის“ ევროპის ზოგიერთ ქვეყანაში</p> <p>Giorgi Shashiashvili</p> <p>Criminal Responsibility for “Money Laundering” in some European Countries</p>	90
<p>დავით მანაგაძე</p> <p>დაზარალებულის სტატუსი და პროცესუალური მდგომარეობა საპროცესო შეთანხმების დადებისას</p> <p>David Managadze</p> <p>Victim’s Status and Procedural State in the Process of Making Plea Bargaining</p>	97
<p>ზვიად ელიზბარაშვილი</p> <p>სიძვარე, როგორც ბანდის ძირითადი ნიშანი</p> <p>Zviad Elizbarashvili</p> <p>Liability, as the Main Rank of a Gang</p>	104
<p>სოფო ლოლაძე</p> <p>არასრულწლოვანთა დანაშაულობის პრევენციის საკითხები</p> <p>Sopho Loladze</p> <p>Issues of Prevention of Minors’ Criminality</p>	112
<p>იოსებ მამესწარაშვილი</p> <p>მკვლელობა ძველი ქართული სამართლის მიხედვით</p> <p>Ioseb Mamestsarashvili</p> <p>Homicide According to the Ancient Georgian Law</p>	120
<p>მაიზერ ჩანკსელიანი</p> <p>სასჯელის მიზანები სასჯელის ევოლუციის თეორიაში</p> <p>Maizer Chankseliani</p> <p>Goals of Punishment in the Theory of Punishment Evolution</p>	125
<p>თამარ ღლონტი</p> <p>ნარკომანია – სამედიცინო და სამართლებრივი ასპექტები</p> <p>Tamara Glonti</p> <p>Drug Abuse – Medical and Legal Aspects</p>	137
საჯარო სამართალი – Public Law	
<p>მანანა მოსულიშვილი</p> <p>საქართველოს სამართლის სისტემისა და კანონმდებლობის სისტემის შესაბამისობის საკითხისათვის</p> <p>Manana Mosulishvili</p> <p>On the Issue of Correspondence between the Legal System and the Legislation System of Georgia</p>	150
<p>თეონა გიორგაძე</p> <p>ადამიანის უფლებათა ისტორიული ასპექტები</p> <p>Theona Giorgadze</p>	156

კერძო სამართალი – Civil Law

დავით ძამუკაშვილი

საქართველოში დასაქმებულთა მიერ შექმნილ გამოგონებასა და დიზაინზე უფლებათა მფლობელობის შესახებ 164

David Dzamukashvili

Notes on Ownership of Rights to Inventions and Designs Created by Employees in Accordance to Industrial Property Law of Georgia

დალილა გოგოძე

უარი სამკვიდროს მიღებაზე და მისი სამართლებრივი შედეგების საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის მიხედვით 173

Dalila Gogodze

Renunciation of an Inheritance and Its Legal Consequences According to the Civil Code of Georgia

რუსუდან ვარსიმაშვილი

შრომის უფლება, როგორც სოციალური უფლება საქართველოში და მისი საკანონმდებლო ხარვეზები 182

Rusudan Varsimashvili

The Right of Labor as a Social Right in Georgia and Its Legislative Faults

ქეთევან კუხიანიძე

შვილად აყვანის ინსტიტუტის ისტორიული მიმოხილვა ძველ რომში და მისი სამართლებრივი რეგულირება ძველ ქართულ სამართალში 191

Ketevan Kukhianidze

Historian Review of Adoption Institute in Ancient Rome and Its Legal Regulation in Georgian Law

მარი ქოქიაშვილი

საქონლის ხარისხის კონტროლი და პასუხისმგებლობის განაწილება ფრენშიაინგის ხელშეკრულებაში 198

Mari Kokiashevili

Control of brand quality and separating responsibilities in franchise contract

ნინო ჭიპაშვილი

საბანკო გარანტია საქართველოს კანონმდებლობის მიხედვით 206

Nino Chipashvili

Bank Guaranty According to the Georgian Legislation

ლია ჭიღლაშვილი

ქორწინებისგარეშე დაბადებულ ბავშვთა უფლებები - ზოგადი მიმოხილვა 220

Lia Chiglashvili

Rights of Children Born out of Marriage - General Review

ლეილა არხოშაშვილი

მტკიცებულებათა უზრუნველყოფა სამოქალაქო საპროცესო სამართლის მიხედვით 227

Leila Arkhoshashvili

Securing of Evidences According to Civil Procedure Law

შედარებითი კვლევები – *Comparative Researches*

Dejan Marolov

The Foreign Policy - Theoretical Overview

234

დეჟან მაროლოვი - გოცე დელჩევის უნივერსიტეტი მაკედონია
საგარეო პოლიტიკა – თეორიული მიმოხილვა

Jovan Shopovski

Limited Liability Company (Legal Norms that Obstruct the Entrepreneurship)

244

ჯოვან შოპოვსკი - ევროპული სამეცნიერო ინსტიტუტი მაკედონია
შეზღუდული პასუხისმგებლობის კომპანია
(სამართლებრივი ნორმები, რომელიც აბრკოლებს მეწარმეობას)

ჰელმუტ კური, გიორგი ღლონტი, ედიშერ ფუტკარაძე

კორუფცია საქართველოში – განვითარება და სისხლისსამართლებრივ-
პრევენციული ღონისძიებები

251

Helmut Kury, Giorgi Glonti, Edisher Putkaradze

Korruption in Georgien - Entwicklung und kriminalpräventive Maßnahmen

ლალა ე. რაჰიმლი

აზერბაიჯანის თანამედროვე საზოგადოებაში თანაბარუფლებიანობის პრინციპები და
მათი მნიშვნელობა.

274

Lala E. Rahimli

The principle of equality of rights and its importance in Azerbaijani modern society

სოციოლოგიური (კრიმინოლოგიური) კვლევები Sociological (Criminological) Surveys

გიორგი ღლონტი

კრიმინალიზაციის და ვიქტიმიზაციის სოციოლოგიური კვლევის შედეგების
მიმოხილვა - საქართველო 2009-2011

278

Giorgi Glonti

Review of the Results of the Criminalization and Victimization Sociological Research. 2009-2011

ლიტერატურის მიმოხილვა – Books Review

გიორგი თოდრია

ორიოდე სიტყვით ახალი პროექტის შესახებ – „კრიტიკული კრიმინოლოგია:
პერსპექტივები და პრობლემები”

299

Giorgi Todria

A few words about the new project: "Critical Criminology: Problems and Prospects"

შისხლის სამართალი

Criminal Law

ერთიანი დანაშაული და კვალიფიკაციის ზოგიერთი თავისებურება

სამართალდამცავი ორგანოების საგამოძიებო პრაქტიკაში არცთუ ისე ხშირად ვხვდებით კონკრეტული დანაშაულის დეტალურ კვალიფიკაციას ერთიანი დანაშაულის რომელიმე (მუხ.13. და მუხ.14.) [2] მუხლზე მითითებით, რომელიც, სამწუხაროდ, ამ ინსტიტუტის სრულ ან ნაწილობრივ იგნორირებაზე მეტყველებს. აქედან გამომდინარე, სხვადასხვა სუბიექტური თუ ობიექტური ფაქტორების საფუძველზე დანაშაულის კვალიფიკაცია ხდება ისეთი ინსტიტუტების ჩანაცვლებით, როგორიცაა დაუმთავრებელი დანაშაული ან დანაშაულის სიმრავლის ერთერთი სახე-არაერთგზისობა, რასაც დანაშაულის სუბიექტის მიმართ სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობისა და სასჯელის დანიშვნის იურიდიულად გაუმართავ და არასამართლიან გადაწყვეტილებამდე მიყვავართ. სისხლის სამართლის თეორიაში, კანონმდებლობაში, საგამოძიებო და სასამართლო პრაქტიკაში არსებობს ერთიანი დანაშაულის ცნება. იგი შედგება ერთი ან რამდენიმე დანაშაულებრივი ქმედებისაგან, რომლებიც ჩადენილია პირის მიერ მის სისხლისსამართლებრივი პასუხისგებაში მიცემამდე, ხასიათდებიან შინაგანი კავშირით და მოიცავენ ერთი დანაშაულის ობიექტურ და სუბიექტურ ნიშნებს.

ობიექტური ნიშნების ერთიანობა გამოიხატება იმაში, რომ თითოეული ცალცალკე განხორციელებული დანაშაულებრივი აქტი მოიცავს ერთიან დანაშაულს, რომელიც ხელყოფს და ზიანს აყენებს ერთსა და იმავე უშუალო ობიექტს და იურიდიულად ხასიათდება ერთნაირი დანაშაულებრივი შედეგებით. მაგრამ თავიანთი ფაქტობრივი თვისებებით ისინი შეიძლება არსებითად განსხვავდებოდნენ ერთმანეთისაგან. სუბიექტური ნიშნების ერთობლიობა გამოიხატება იმაში, რომ ერთიანი დანაშაულის შემადგენელი დანაშაულებრივი ქმედების ყოველი აქტი ხორციელდება ერთნაირი ბრალის ფორმით. წინააღმდეგ შემთხვევაში, სახეზე იქნება დანაშაულთა სიმრავლე. მაგალითად, პირმა მეორე პირს გამოსთხარა ერთი თვალი. ჩადენილი ქმედება კვალიფიცირდება სსკ-ს 117-ე მუხლით: ჯანმრთელობის განზრახ მძიმე დაზიანება. იმ შემთხვევაში, თუ, მაგალითად, ათი ღლის გასვლის შემდეგ, მეორე თვალიც გამოსთხარა, მაშინ სახეზე კვლავ ერთიანი დანაშაული გვექნება და არა დანაშაულთა სიმრავლე.

ზემოთ აღნიშნულიდან გამომდინარე, სისხლის სამართლის კოდექსის მეოთხე თავი იცნობს ერთიანი დანაშაულის ორ სახეს: დენადს მუხ.13 და განგრძობადს მუხ.14. ორივე სახის ერთიანი დანაშაული ფაქტობრივად ფარულ დანაშაულობებს წარმოადგენენ. ხშირ შემთხვევაში მათი დანაშაულებრივი ქმედების მიმდინარეობისა და არსებობის შესახებ პირველ რიგში სამართალდამცავი ორგანოსათვის ცნობილი არაა.

1. „დენადია ამ კოდექსის ერთი მუხლით ან მუხლის ნაწილით გათვალისწინებული დანაშაული, რომლის ჩადენა იწყება მოქმედებით ან უმოქმედობით და რომელიც შემდეგ უწყვეტად ხორციელდება.
2. დენადი დანაშაული დამთავრებულია ქმედების შეწყვეტის მომენტიდან”.

მაგალითად, პიროვნებამ დანაშაულის ჩასადენად უკანონოდ შეიძინა ცეცხლსასროლი იარაღი, მაგრამ განზრახვის სისრულეში მოყვანა გადაიფიქრა და იარაღი სახლში შეინახა. სწორედ, იარაღის უკანონო შეძენა-შენახვიდან დაიწყო ათვლა სისხლის სამართლის კოდექსის 236-ე მუხლით გათვალისწინებულმა დანაშაულმა: “ცეცხლსასროლი იარაღის (გარდა გლუვფულიანი სანადირო თოფისა), საბრძოლო მასალის, ფეთქებადი ნივთიერების ან ასაფეთქებელი მოწყობილობის მართლსაწინააღმდეგო შეძენა, შენახვა, ტარება, დამზადება, გადაზიდვა, გადაგზავნა ან გასაღება”, რომელიც გრძელდება უწყვეტად

ხანგრძლივი დროის განმავლობაში და შეწყდება მაშინ, როდესაც სამართალდამცავი ორგანოები აღმოაჩენენ იარაღის არსებობას ან კიდევ მისი უკანონო მფლობელი ან ახლობელი ნებაყოფლობით ჩააბარებს ცეცხლსასროლ იარაღს. ნებაყოფილობითი ჩაბარება კი გამოორიცხავს სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობას, თუ პირი დანაშაულის ჩადენის განზრახვას განაცხადებს და ამ იარაღის საშუალებით სხვა დანაშაული არ იქნება ჩადენილი. წინააღმდეგ შემთხვევაში, ამ პიროვნებას ეკისრება სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა 236-ე მუხლით.

კანონმდებელი ქმედების (ქმედებათა) ინტენსივობასა და ხანგრძლივობაზე საუბრობს მაგ. მუხლებში: 388, 389, 144 [1] და ა.შ. 388-ე და 389-ე მუხლების დისპოზიციებში მოცემულია სამხედრო ნაწილის ან სამსახურის სხვა ადგილის თვითნებურად დატოვება (მუხ.388) და დეზერტირობა (მუხ.389) დროის სხვადასხვა ხანგრძლივობით. 144¹ პრიმა მუხლის დისპოზიცია “წამება” პირდაპირ მიუთითებს ისეთ ქმედებებზე, რომლებიც დაზარალებულის ძლიერ ფიზიკურ ტვიფილთან ან ფსიქიკურ თუ მორალურ ტანჯვასთანაა დაკავშირებული თავისი ინტენსივობითა და ხანგრძლივობით და ა.შ. კანონმდებელმა ადამიანის უფლებებისა და თავისუფლებების წინააღმდეგ მიმართულ ამ დანაშაულის სახეს, წამებას, მიანიჭა დიდი მნიშვნელობა და ასეთი სახის დენად ქმედებაზე არ გაავრცელა სისხლისსამართლის პასუხისმგებლობის ხანდაზმულობის ვადები [1].

“1. განგრძობადია ამ კოდექსის ერთი მუხლით ან მუხლის ნაწილით გათვალისწინებული დანაშაული, რომელიც მოიცავს ერთიანი მიზნითა და საერთო განზრახვით ჩადენილ ორ ან მეტ ქმედებას.

2. განგრძობადი დანაშაული დამთავრებულია უკანასკნელი ქმედების ჩადენის მომენტიდან.” მაგალითად, ბიბლიოთეკის გამგემ განზრახა რომელიმე ენციკლოპედიის ორმოცდაათტომეულის მოპარვა. ობიექტური მხარის მიხედვით მისი ქმედება მოიცავს ერთიან განზრახვას, მიზანსა და მოტივს. ამიტომ ჩადენილია არა ორმოცდაათი ქურდობა, არამედ ერთი – ორმოცდაათტომეულის ქურდობა. ე.ი. ქურდობა იწყება ერთი ტომის ქურდობით და მთავრდება ყველა ტომის ქურდობით. იმ შემთხვევაში, თუ მას განზრახვა ჰქონდა მოეპარა ორმოცდაათტომეულის მხოლოდ ერთი რომელიმე ტომი, მაშინ იქნება არა განგრძობადი, არამედ ჩვეულებრივი დანაშაული – ქურდობა.

მაშასადამე, განგრძობადი დანაშაულის არსიდან გამომდინარე, დანაშაულის სუბიექტის ნებისმიერ განზრახვაში, დენადი დანაშაულისაგან განსხვავებით, ყოველთვის განსაზღვრულია ხელყოფის ობიექტის ისეთი ზუსტი, დროსა და სივრცეში წინასწარ გათვლილი გარეგნული ნიშნები თუ სხვა თვისებები, როგორიცაა: რაოდენობა, მოცულობა, წონა, ხარისხი და ა.შ. სწორედ, ამ კრიტერიუმების არასწორი თუ ზედაპირული შეფასება იძლევა ასეთი ქმედებით ჩადენილი დანაშაულის არასწორ კვალიფიკაციას.

ამრიგად, ერთიანი დანაშაულის ცოდნას დიდი მნიშვნელობა აქვს არამარტო დანაშაულის კვალიფიკაციის, არამედ დამნაშავის პიროვნების დახასიათებისა და, შესაბამისად, სასჯელის გამოტანისათვის იმის გათვალისწინებით, თუ რამდენად კრიმინალურია პიროვნება, რომელიც საზოგადოებისათვის მომეტებულ საფრთხეს წარმოადგენს, რამდენად დაუოკებელია მისი სწრაფვა და რამდენად ხმარობს ყოველ ღონეს, რათა ხანგრძლივი დროის განმავლობაში ან ეტაპობრივად, ანუ ნაწილ-ნაწილ განახორციელოს თავისი დანაშაულებრივი განზრახვა და მიაღწიოს სასურველი დანაშაულებრივი შედეგის დადგომას.

ბამოქმენიშული ლიტერატურა

1. დაუთაშვილი პ. 2008. *საქართველოს სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილი*. თბილისი.
2. საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი. უახლესი რედაქციით, 2010. თბილისი.

Common Criminal Offence and Some Peculiarities of Qualification

Summary

The author of the article analyzes actual problems of the qualification of common criminal offences, appearing in the sphere of Georgian criminal proceedings. In the investigatory practice of law enforcement bodies we do not often come across the detailed qualification of a concrete crime with indications on any article of common criminal offence (article 13 and article 14) which, unfortunately, points to full or partial ignoring of this institute. Proceeding from this, on the basis of subjective and objective factors, qualification of a crime is replaced with such institutions as uncompleted crimes or one of the types of plural crime - recurrence which leads to the uncontrollable wrongful decision.

In the theory of Criminal Law, legislation, investigative and court practice there exists the concept of common criminal offence. It consists of one or more criminal acts made by a person before passing a sentence upon him/her. They are characterized by internal relations and cover objective and subject features of a crime. By their factual qualities they may be substantially different from each other.

The unity of objective features is expressed in the fact that each separate criminal act consists of united crime which directly harms one and the same object and is legally characterized by identical criminal result. The generality of subjective features is expressed in the fact that each act of criminal activity of the unified criminal structure is carried out by the unified form of charge. Otherwise, there will be a great number of crimes. For example, a person put out another person's eye. This action is qualified under the article 117 of the code of criminal law: deliberate damage to health. If after ten days the same person puts out the victim's second eye, we will deal with a unified crime and not with multiple crimes.

Proceeding from the above- noted, the fourth chapter of the code of Criminal Law recognizes two kinds of unified crimes: fluid - article 13 and continuous - article 14. Both kinds of a unified crime actually represent the latent crime. In frequent cases law enforcement bodies are not aware of their existence and their criminal activities.

Understanding the main principles of common offences is very important not only to qualify criminal actions, but also to describe an offender's personality and impose a penalty considering an extant of criminality of a person and how high is a rate of danger in the society. In this case an offender has got an burning ambition to continue criminal actions for a long time continuously or stage by stage and tries all kinds of possibilities to reach the expected result.

საერთაშორისო კრიმინალური პოლიციის ორგანიზაცია – ინტერპოლი

თანამედროვე პერიოდში ორგანიზებული დანაშაულობა აღარ წარმოადგენს მხოლოდ რომელიმე კონკრეტული ქვეყნის პრობლემას. სხვადასხვა დანაშაულებრივი გაერთიანების საქმიანობის სფეროები სცილდება ერთი სახელმწიფოს ფარგლებს. გარდა ამისა, კრიმინალური ორგანიზაციები ერთმანეთთან ამყარებენ მჭიდრო კავშირს, რაც ხელს უწყობს მათი დანაშაულებრივი საქმიანობის გაფართოება-განვითარებას. აღნიშნულ ვითარებაში, იმისათვის, რომ კრიმინალური სამყაროს მიმართ სახელმწიფოთა მხრიდან ადეკვატური პასუხი იქნეს გაცემული, უდიდესი მნიშვნელობა ენიჭება სხვადასხვა ქვეყნის სამართალდამცავ ორგანოთა ინტენსიურ, კოორდინირებულ საქმიანობას. ამ კუთხით მნიშვნელოვან როლს ასრულებს საერთაშორისო კრიმინალური პოლიციის ორგანიზაცია – ინტერპოლი, რომელიც სხვადასხვა ქვეყნის პოლიციის ორგანოების თანამშრომლობას უზრუნველყოფს ამ ქვეყნებს შორის დიპლომატიური კავშირების არ არსებობის შემთხვევაშიც კი.

ინტერპოლის შექმნის მიზნით პირველი ნაბიჯი 1914 წელს კრიმინალური პოლიციის პირველ საერთაშორისო კონგრესზე გადაიდგა. აღნიშნულ შეხვედრაზე 14 ქვეყნის პოლიციის მაღალჩინოსნები, იურისტები და მოსამართლეები დაკავების პროცედურის, იდენტიფიცირების ტექნიკის, ერთიანი კრიმინალური ისტორიისა და ექსტრადიციის პროცედურის შექმნის საკითხებს იხილავდნენ. სწორედ ამ შეკრების დროს გაუდერდა პირველად პოლიციის საერთაშორისო ორგანიზაციის შექმნის ინიციატივა, თუმცა, სამწუხაროდ, პირველი მსოფლიო ომის დაწყებამ ხსენებული იდეის ხორცშესხმის პროცესი მნიშვნელოვნად შეაფერხა. პოლიციის პირველი საერთაშორისო ორგანიზაცია მხოლოდ 1923 წელს დაარსდა, სახელწოდებით საერთაშორისო კრიმინალური პოლიცია (სკპ). ორგანიზაციის შტაბ-ბინა ვენაში მდებარეობდა.

1938 წლიდან სკპ-ს კონტროლი მთლიანად ნაცისტების ხელში აღმოჩნდა, რის შედეგადაც წევრი ქვეყნების უმრავლესობამ ორგანიზაციასთან თანამშრომლობა შეწყვიტა.

მეორე მსოფლიო ომის დასრულების შემდეგ, 1946 წელს, ბელგიის ინიციატივით, ორგანიზაცია აღდგა. მისი შტაბ-ბინა სენ-კლუში (პარიზის გარეუბანი) განთავსდა. ყველაზე მნიშვნელოვანი ცვლილება, რაც ამ ეტაპისათვის ორგანიზაციაში განხორციელდა, სტრუქტურულ მოწყობას უკავშირდება, კერძოდ, შემოღებულ იქნა ორგანიზაციის მმართველი ორგანოების არჩევის დემოკრატიული პროცედურა.

1956 წელს მიღებულ იქნა ინტერპოლის განახლებული კონსტიტუცია, ორგანიზაციის სახელწოდებად განისაზღვრა „საერთაშორისო კრიმინალური პოლიციის ორგანიზაცია – ინტერპოლი“, შემოკლებით სკპო-ინტერპოლი ან უბრალოდ ინტერპოლი. გარდა ამისა, ორგანიზაცია გახდა სრულიად ავტონომიური წევრი ქვეყნებისაგან, საწევროების აკრეფისა და ძირითად წყაროდ ინვესტიციების განსაზღვრის ხარჯზე. 1971 წელს გაერომ ინტერპოლი საერთაშორისო ორგანიზაციად აღიარა.

ამჟამად ინტერპოლი სიდიდის თვალსაზრისით საერთაშორისო ორგანიზაციებს შორის გაეროს შემდეგ მეორეა. იგი აერთიანებს 188 წევრ-ქვეყანას. ორგანიზაციის შტაბ-ბინა საფრანგეთში, ქალაქ ლიონში მდებარეობს.

რაც შეეხება ორგანიზაციის სტრუქტურას, ინტერპოლის მმართველობის უმაღლესი ორგანოა გენერალური ასამბლეა, რომელიც ყველა წევრი-ქვეყნის მიერ არჩეული დელეგატებისაგან შედგება და წელიწადში ერთხელ იკრიბება. რიგგარეშე სხდომის მოწვევა შესაძლებელია აღმასრულებელი კომიტეტის ან წევრთა უმრავლესობის მოთხოვნით. წევრ-ქვეყანას შეუძლია

ასამბლეაზე რამდენიმე დელეგატის გაგზავნა, მაგრამ ხმის უფლებით მხოლოდ ერთი მათგანი ისარგებლებს.

გენერალური ასამბლეის ძირითადი ფუნქციებია:

- ორგანიზაციის მიზნების მისაღწევად ღონისძიებებისა და პრინციპების განსაზღვრა;
- გენერალური სამდივნოს მიერ მომზადებული წლიური პროგრამის შესწავლა და დამტკიცება;
- საჭიროებისამებრ სხვადასხვა ინსტრუქციებისა და წესების მიღება;
- ორგანიზაციის კონსტიტუციით განსაზღვრული თანამდებობის პირების არჩევა;
- რეზოლუციებისა და რეკომენდაციების შემუშავება;
- ორგანიზაციის ფინანსური პოლიტიკის განსაზღვრა;
- ორგანიზაციასთან ნებისმიერი ხასიათის შეთანხმების დამტკიცება.

გენერალური ასამბლეის გადაწყვეტილებები სავალდებულოა წევრი ქვეყნებისათვის შესასრულებლად.

გენერალური ასამბლეის გადაწყვეტილების აღსრულებისათვის ორგანიზაციაში შექმნილია აღმასრულებელი კომიტეტი. იგი შედგება ორგანიზაციის პრეზიდენტის, სამი ვიცე-პრეზიდენტისა და ცხრა დელეგატისაგან. კომიტეტის წევრები სხვადასხვა ქვეყნიდან უნდა იყვნენ.

პრეზიდენტი აირჩევა ოთხი, ხოლო ვიცე-პრეზიდენტები - სამი წლის ვადით. დაუშვებელია მათი არჩევა ზედიზედ ერთზე მეტი ვადით.

ორგანიზაციის პრეზიდენტი უძღვება გენერალური ასამბლეისა და აღმასრულებელი კომიტეტის სხდომებს, წარმართავს დისკუსიას; უზრუნველყოფს ორგანიზაციის საქმიანობის შესაბამისობას გენერალური ასამბლეის გადაწყვეტილებებთან; ინარჩუნებს მჭიდრო კავშირს გენერალურ სამდივნოსთან.

კომიტეტის ცხრა დელეგატს ირჩევს გენერალური ასამბლეა სამი წლით. დაუშვებელია მათი ზედიზედ ერთზე მეტი ვადით არჩევა. აღმასრულებელი კომისიის ყველა წევრი მოქმედებს, როგორც ორგანიზაციის და არა თავისი ქვეყნის წარმომადგენელი.

აღმასრულებელი კომიტეტის ფუნქციებია:

- გენერალური ასამბლეის გადაწყვეტილებების აღსრულების ზედამხედველობა;
- გენერალური ასამბლეისათვის დღის წესრიგის მომზადება;
- გენერალური მდივნის საქმიანობის ზედამხედველობა;
- გენერალური ასამბლეის მიერ დელეგირებული ნებისმიერი სხვა ფუნქციის შესრულება.

ორგანიზაციის მუდმივმოქმედი დეპარტამენტები ქმნიან გენერალურ სამდივნოს. გენერალურ სამდივნოს ხელმძღვანელობს გენერალური მდივანი, რომელსაც აღმასრულებელი კომიტეტის წარდგინებით ირჩევს გენერალური ასამბლეა 5 წლით. მისი არჩევა შესაძლებელია რამდენიმე ვადით, თუმცა, თანამდებობიდან უნდა გადადგეს 65 წლის მიღწევისთანავე. გენერალური მდივნობის კანდიდატი უნდა იყოს პოლიციის საქმიანობაში კომპეტენტური პირი. განსაკუთრებულ შემთხვევებში, აღმასრულებელი კომიტეტის მოთხოვნით, გენერალურ სამდივნოს შეუძლია გენერალური მდივნის თანამდებობიდან გათავისუფლება.

გენერალური მდივანი ხელმძღვანელობს აპარატს, ახორციელებს ბიუჯეტის ადმინისტრირებას, ორგანიზებას უწევს და ხელმძღვანელობს მუდმივმოქმედ დეპარტამენტებს. მას შეუძლია გენერალურ ასამბლეას ან აღმასრულებელ კომიტეტს წარუდგინოს პროექტები ორგანიზაციის საქმიანობასთან დაკავშირებით.

გენერალური სამდივნოს ფუნქციებია:

- გენერალური ასამბლეისა და აღმასრულებელი კომიტეტის გადაწყვეტილების რეალიზება;
- დანაშაულთან ბრძოლის საერთაშორისო ცენტრის ფუნქციის შესრულება;
- საინფორმაციო და ტექნიკური ცენტრის როლის შესრულება;
- ორგანიზაციის ეფექტური ადმინისტრირების უზრუნველყოფა;
- ეროვნულ და საერთაშორისო ორგანოებთან კავშირის დამყარება;
- ინტერპოლის საქმიანობასთან დაკავშირებული პუბლიკაციების გამოცემა;
- ორგანიზაციის გენერალური ასამბლეის ან აღმასრულებელი კომიტეტის სხდომებზე სამდივნოს ფუნქციის შესრულება;
- მომავალი წლისათვის სამოქმედო პროგრამის შემუშავება.

თავისი საქმიანობის პროცესში გენერალური მდივანი და სამდივნოს თანამშრომლები დამოუკიდებლობა არიან რომელიმე ქვეყნის მთავრობის ან ორგანიზაციის გარეთ რომელიმე უწყების ინსტრუქციების ან ჩარევისაგან.

ინტერპოლის მნიშვნელოვანი სტრუქტურული ერთეულია ეროვნული ცენტრალური ბიურო (ეცბ). საკუთარი მიზნების განხორციელებისათვის ინტერპოლს ესაჭიროება წევრი ქვეყნების მუდმივი და აქტიური თანამშრომლობა. თითოეულმა წევრმა, საკუთარი შესაძლებლობებისა და კანონმდებლობის გათვალისწინებით, უნდა უზრუნველყოს სრული მონაწილეობა ორგანიზაციის საქმიანობაში. ამგვარი თანამშრომლობის უზრუნველყოფის მიზნით თითოეულ ქვეყანაში იქმნება ორგანო, რომელიც ინტერპოლის ეროვნული ცენტრალური ბიუროს მოვალეობას შეასრულებს. ბიუროს ფუნქციაა თავისი ქვეყნის სხავდასხვა ორგანოსთან, სხვა ქვეყნების ეროვნულ ბიუროებთან და ინტერპოლის გენერალურ სამდივნოსთან კავშირის უზრუნველყოფა.

რაც შეეხება ინტერპოლის საქმიანობას, იგი გარკვეული თავისებურებებით ხასიათდება, კერძოდ, ორგანიზაცია არ ასრულებს ოპერატიულ ფუნქციებს. მისი საქმიანობა მოიცავს ადმინისტრაციული კავშირის როლის შესრულებას და მონაცემთა ბაზებით სხავდასხვა ქვეყნის სამართალდამცავი ორგანოების უზრუნველყოფას. საერთაშორისო დანაშაულთან ბრძოლის პროცესში ამგვარ თანამშრომლობას სასიცოცხლო მნიშვნელობა აქვს, რადგანაც ბევრი ბიუროკრატიული თუ ფორმალური მოთხოვნის აცილების საშუალებას იძლევა. ინტერპოლის მონაცემთა ბაზები საშუალებას აძლევს სამართალდამცავ ორგანოებს საერთაშორისო კრიმინალის სრული სურათი დაინახონ. ორგანიზაციას შეუძლია, თვალყური ადევნოს კრიმინალს მსოფლიო მასშტაბით. გენერალურ სამდივნოში თავმოყრილია თითის ანაბეჭდების, მოპარული ავტოსატრანსპორტო საშუალებების, ძეგნილი პირების, დნმ-ის, დაკარგულ კულტურულ ფასეულობათა და ა.შ. მონაცემთა ბაზები.

იმისათვის, რომ ინტერპოლმა შეინარჩუნოს მაქსიმალური პოლიტიკური ნეიტრალიტეტი, 1938-1945 წლების გამოცდილების გათვალისწინებით, კონსტიტუციის მე-3 მუხლის თანახმად, ორგანიზაციას მკაცრად ეკრძალება რელიგიური, რასობრივი, პოლიტიკური ან სამხედრო ხასიათის დანაშაულებთან დაკავშირებით რაიმე მოქმედების განხორციელება.

აღნიშნული მუხლის მიზანი იყო, რომ ორგანიზაციას არანაირი შეხება არ ჰქონოდა ამ ტიპის დანაშაულებთან, თუმცა, მოგვიანებით, მიღებული სამი რეზოლუციის საფუძველზე, დადგინდა მე-3 მუხლის მოქმედების ფარგლები. ზემოაღნიშნული მუხლი ზღუდავს როგორც ეროვნულ ბიუროს, ისე გენერალურ სამდივნოს. ამ უკანასკნელს ეკრძალება მე-3 მუხლის პრინციპებთან შეუსაბამო მოთხოვნების შესრულება, რაც შეეხება ეროვნულ ბიუროებს, თითოეული სახელმწიფო ინტერპოლში გაწევრიანებისას იღებს ვალდებულებას, დაემორჩილოს ორგანიზაციის კონსტიტუციის მოთხოვნებს. ამგვარად, კონსტიტუციის მე-3 მუხლის საწინააღმდეგო მოთხოვნების ინტერპოლის ქსელის მეშვეობით გავრცელება დაუშვებელია.

იმისათვის, რომ დადგინდეს, შეესაბამება თუ არა მოთხოვნა მე-3 მუხლის პირობებს, მოქმედებს შეფასების ორი სქემა. პირველი სქემა აერთიანებს დანაშაულებს, რომლებიც, თავისი არსით, პოლიტიკური, სამხედრო, რელიგიური ან რასობრივი ხასიათისაა. ამ ტიპის დანაშაულთა მაგალითია პრესის შესახებ კანონმდებლობის დარღვევა, დეზერტირობა, რომელიმე რელიგიის ქადაგება. ეს დანაშაულები ავტომატურად ექცევა მე-3 მუხლით დადგენილი შეზღუდვის ფარგლებში.

რაც შეეხება მეორე სქემას, ამ შემთხვევაში ხდება მოთხოვნის სკურპულოზური შესწავლა, რათა განისაზღვროს, რომელი ტიპის დანაშაული დომინირებს. ამ დროს ფასდება ბრალდებული პირის მიზნებსა და მსხვერპლს შორის კავშირი. მხედველობაში მიიღება დანაშაულის ჩადენის ადგილი, მსხვერპლის სტატუსი და დანაშაულის სიმძიმე. შეფასების იგივე სქემა მოქმედებს საერთაშორისო ჰუმანიტარული სამართლის ნორმების დარღვევის საქმეებზეც.

ამგვარად, დიდ სირთულეს არ წარმოადგენს იმის განსაზღვრა, თუ რომელი დანაშაულები ჩაითვლება სამხედროდ, რასობრივად ან რელიგიურად აღნიშნული მუხლის მიზნებისათვის. რაც შეეხება პოლიტიკურ დანაშაულს, ასეთად მიიჩნევა სახელმწიფოს უშიშროების წინააღმდეგ მიმართული ყველა დანაშაული, პოლიტიკური კორუფცია, ჩადენილი მოქმედი ან უკვე გადამდგარი პოლიტიკური ფიგურის მიერ. იმ შემთხვევაში, თუ დანაშაული ჩადენილია მოქმედი პოლიტიკოსის, როგორც ფიზიკური პირის მიერ (მაგალითად, მკვლელობა), მე-3 მუხლით დადგენილი შეზღუდვა არ გამოიყენება. თუ პირი რამდენიმე დანაშაულისათვის იძებნება, მათ შორის იმ დანაშაულებისათვის, რომელთა ნაწილი მე-3 მუხლის რეგულირების რეჟიმში ექცევა, ხოლო ნაწილი კი აღნიშნული მუხლის ფარგლებს სცილდება, ინტერპოლის არხებით ძებნის გამოცხადება მხოლოდ იმ ნაწილშია შესაძლებელი, რომელი დანაშაულებიც მე-3 მუხლის ფარგლებს სცილდება.

რაც შეეხება ტერორიზმის საქმეებს, ინტერპოლი განასხვავებს მოთხოვნებს, რომლებიც შეეხება ტერორიზმში ბრალდებული ან მსჯავრდებული პირების დაკავებას, ექსტრადიციას და ტერორიზმის პრევენციასთან დაკავშირებულ მოთხოვნებს. პრევენციის შემთხვევაში, შეფასების მეორე სქემა არ გამოიყენება, თუმცა, ინფორმაციის გავრცელების გადაწყვეტილება უნდა ემყარებოდეს მონაცემებს, რომლებიც ადასტურებს პირის ჩართულობას ტერორისტულ საქმიანობაში და არა მხოლოდ მის რომელიმე ეთნიკური ან რელიგიური ჯგუფისადმი კუთვნილებას.

2002 წლიდან ინტერპოლში ამოქმედდა ვებ-გვერდზე დაფუძნებული უსაფრთხო საკომუნიკაციო სისტემა I-24/7. სისტემა ეროვნულ ბიუროებს ინტერპოლის მონაცემთა ბაზებთან და გენერალური სამდივნოს სამსახურებთან უშუალო წვდომის საშუალებას აძლევს.

ინტერპოლის საქმიანობის ერთ-ერთი მიმართულებაა ორგანიზებულ დანაშაულობასთან ბრძოლა. ამ შემთხვევაში ინტერპოლი მონაცემების მთავარი საცავისა და ორგანიზებულ დანაშაულობასთან დაკავშირებული ინფორმაციის მოძიების, დამუშავების, ანალიზის პროცესების ძირითადი ორგანოა. იგი ახდენს ორგანიზებული დანაშაულობის გლობალურ მონიტორინგს და კოორდინაციას უწევს საერთაშორისო გამოძიებას.

ორგანიზებულ დანაშაულთან მიმართებით ინტერპოლის ფუნქციაა წევრ ქვეყნებს შორის თანამშრომლობის წარმართვა, ამ სფეროში მოქმედ ყველა ეროვნულ თუ საერთაშორისო უწყებას შორის ინფორმაციის გაცვლა ორგანიზებული დანაშაულისა და მასთან დაკავშირებული კორუფციის შესახებ. უფრო კონკრეტულად, ინტერპოლი ეხმარება წევრ ქვეყნებს:

- ამ სფეროში ექსპერტების მოძიებასა და კონტაქტის დამყარებაში;
- კრიმინალური ორგანიზაციების საქმიანობის სპეციფიკურ სფეროებთან დაკავშირებული ინფორმაციის მონიტორინგსა და ანალიზში;

- პოტენციური გლობალური კრიმინალური საშიშროების იდენტიფიცირებაში;
- სხვადასხვა ორგანიზაციასთან სტრატეგიული თანამშრომლობის წარმართვაში;
- სამართალდამცავი ორგანოებისათვის პრობლემების დასაძლევად დახმარების აღმოჩენაში;
- გენერალური სამდივნოს მიერ ეცბ-ებისაგან, ღია წყაროების, საერთაშორისო ორგანიზაციებისა და სხვა წყაროების მიერ მიწოდებული ინფორმაციის შეფასებასა და დამუშავებაში;
- ღია წყაროებისაგან მიღებული ინფორმაციისა და ანგარიშების მონიტორინგში;
- საერთაშორისო თანამშრომლობის გაუმჯობესებისათვის სხვადასხვა პროგრამის ინიცირებაში, წარმართვას ან მონაწილეობის მიღებაში;
- სხვა საერთაშორისო ორგანიზაციებთან ან სამართალდამცავ ორგანოებთან ერთობლივი პროექტების განხორციელებაში;
- მიმდინარე საერთაშორისო გამოძიების ფარგლებში წევრი ქვეყნებისათვის დახმარების აღმოჩენაში.

ამგვარი თანამშრომლობა ხელს უწყობს შიდაეროვნული სამართალდამცავი ორგანოების მიერ წარმოებულ საქმეებზე კავშირის დადგენას.

ამჟამად, ინტერპოლი 5 პროექტს ახორციელებს, რომლებიც ორგანიზებულ დანაშაულობასა და სხვა სპეციფიურ დანაშაულებს მოიცავს. ესენია:

- პროექტი „მილენიუმი“ - შეეხება ევრაზიულ კრიმინალურ ორგანიზაციებს;
- პროექტი „ეი-ოუ-სი“ - შეეხება აზიურ კრიმინალურ ორგანიზაციებს;
- პროექტი „სკრიმი“ - შეეხება სერიულ მკვლელობებსა და გაუპატიურებებს;
- პროექტი „ბადა“ - შეეხება საზღვაო მეკობრეობას;
- პროექტი „ფინქ პანტერსი“ - საიუველირო ნაკეთობების შეიარაღებული ძარცვა, ჩადენილი ყოფილი იუგოსლავიის მოქალაქეების მიერ.

დასავლეთ ევროპული ორგანიზებული დანაშაული ფენომენია, რომელმაც გავრცელება მთელს მსოფლიოში მოახერხა. გლობალიზაციის პროცესებისა და განსაკუთრებით, საკომუნიკაციო საშუალებების შეუზღუდავი არჩევანის შედეგად, ორგანიზებული დანაშაულობა უფრო მეტადაა ტრანსნაციონალური, ვიდრე ოდესმე. ამ ფაქტორების გათვალისწინებით, „დიდი რვიანის“ ქვეყნების სამართალდამცავი ორგანოების ჯგუფი ორგანიზებულ დანაშაულობასთან ბრძოლის მიზნით ერთობლივი პროექტის შექმნის გადაწყვეტილებამდე მივიდა. ვინაიდან ინტერპოლს განსაკუთრებული მდგომარეობა აქვს სხვა სამართალდამცავ ორგანოებთან შედარებით, გარდა ამისა, გააჩნია მნიშვნელოვანი საშუალებები, როგორცაა საკომუნიკაციო სისტემა, მონაცემთა ბაზები, ანალიტიკური სამსახურები და ექსპერტთა უხვი რაოდენობა, გადაწყდა, რომ პროექტი „მილენიუმი“ ამ ორგანიზაციის ფარგლებში განხორციელდებოდა. პროექტის უმთავრესი მიზნებია:

- ტრანსევროპული ორგანიზებული დანაშაულობის შესახებ ინფორმაციის მოძიება ანალიზისა და შედარებისათვის;
- ერთიანი, გლობალური, ამომწურავი და უსაფრთხო მონაცემთა ბაზის შექმნა დანაშაულებრივი ორგანიზაციებისა და მათი წევრების შესახებ.
- კრიმინალური ორგანიზაციების წევრების, იერარქიის, საქმიანობის სფეროებისა და მეთოდების დადგენა;
- პროექტის მონაწილე ქვეყნებისათვის ანგარიშისა და ინფორმაციის წარდგენა;
- მონაწილე ქვეყნების დახმარება საგამოძიებო ინფორმაციის გაცემის პროცესში;
- საკონტაქტო პირების დადგენა თითოეულ წევრ-ქვეყანაში.

პროექტის საქმიანობა ორი მიმართულებით ხორციელდება: სტრატეგიული და ოპერატიული. სტრატეგიული საქმიანობა მოიცავს სტრატეგიული ანალიზის განხორციელებას, კვლევების, შეხვედრებისა და კონფერენციების ჩატარებას. რაც შეეხება ოპერატიული ხასიათის

საქმიანობას, აღნიშნული მოიცავს ოპერატიულ ანალიზს, მონაცემების გაცვლას, ინტერპოლის საკომუნიკაციო ქსელის მეშვეობით ორგანიზებულ დანაშაულთან დაკავშირებულ ინფორმაციასთან დაშვებას, მწვანე ცირკულარების გამოცემას და სხვა სახის დახმარებას.

საქართველო ინტერპოლის წევრია 1993 წლიდან, აღნიშნულთან დაკავშირებით აღსანიშნავია აზერბაიჯანის შუამდგომლობა ინტერპოლის გენერალური სამდივნოს წინაშე, რომლის საფუძველზეც განხილულ იქნა საქართველოს საერთაშორისო კრიმინალური პოლიციის ინტერპოლში გაწევრიანების საკითხი 62-ე გენერალური ასამბლეის სესიაზე.

აღსანიშნავია, რომ საქართველოში ინტერპოლის ეროვნული ცენტრალური ბიუროს საქმიანობის ყველაზე ნაყოფიერ ეტაპად 2006 წლის შემდგომის პერიოდი უნდა ჩაითვალოს, როდესაც სახელმწიფომ დამნაშავეთა წინააღმდეგ ქვეყნის შიგნით ბრძოლის პარალელურად, იმ კრიმინალთა წინააღმდეგ დაიწყო აქტიური ღონისძიებების განხორციელება, რომელთაც საქართველოს სახელმწიფოს საზღვრები უკვე დატოვებული ჰქონდათ. ამავე პერიოდში, კერძოდ, 2007 წლის 12 თებერვალს ხელი მოეწერა პრეზიდენტის ბრძანებულებას, რომლითაც დამტკიცდა „საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს საქართველოში ინტერპოლის ეროვნული ცენტრალური ბიუროს საქმიანობისა და მასთან თანამშრომლობის წესი“, რომლითაც კიდევ უფრო ეფექტური და მოქნილი გახდა აღნიშნული სტრუქტურის საქმიანობა და თანამშრომლობა სხვა ორგანოებთან.

სახელმწიფოს მიერ ორგანიზებული დანაშაულობისათვის 2005 წლიდან გამოცხადებულ ბრძოლაში მნიშვნელოვანი წვლილი შეიტანა საქართველოში ინტერპოლის ეროვნულმა ცენტრალურმა ბიურომ. მისი მეშვეობით მოხდა წითელი ცირკულარით საერთაშორისო ძებნის გამოცხადება არაერთ ცნობილ კრიმინალზე. ასევე აღსანიშნავია ის ფაქტიც, რომ სწორედ ამ პერიოდში დაიწყო საქართველოს ინტერპოლის ეროვნული ცენტრალური ბიუროს მიერ მწვანე ცირკულარების გამოყენება. მითითებულს მეტად დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა, რადგან საქართველოში ორგანიზებული დანაშაულობის ერთ-ერთი უმთავრესი წარმომადგენლების – კანონიერი ქურდების ინსტიტუტი, ძირითადად, ცნობილი იყო მხოლოდ პოსტ საბჭოთა სივრცის ტერიტორიაზე. შესაბამისად, სხვადასხვა ევროპულ ქვეყანაში გავლენის სფეროების გაფართოებისათვის ჩასული კრიმინალური ელიტის წარმომადგენლები, სამართალდამცავთა მხრიდან ყოველგვარი ხელის შეშლის გარეშე იწყებდნენ დანაშაულებრივ საქმიანობას. ცხადია, მათთან ბრძოლა ძალიან გართულებოდა მას შემდეგ, რაც ისინი გაძლიერდებოდნენ და მოხვდებოდნენ სახელმწიფო ორგანოების თვალთახედვის არეში. შესაბამისად, ზემოთ მითითებული მწვანე ცირკულარების გამოცემით ხდებოდა სხვადასხვა ქვეყნის გაფრთხილება, თუ რა საფრთხის წინაშე შეიძლება დამდგარიყვნენ ისინი ქართული კრიმინალური ელიტის მათ ტერიტორიაზე აღმოჩენის შემთხვევაში. ამასთან ერთად, საქართველოში ინტერპოლის ეროვნული ცენტრალური ბიუროს მიერ აქტიურად ხდებოდა სხვადასხვა ქვეყნის ოპერატიულ სტრუქტურებთან ინფორმაციის გაცვლა ორგანიზებულ დანაშაულობასთან დაკავშირებით და შემდგომ მათთან ქართველი სამართალდამცავი ორგანოების წარმომადგენლების დაკავშირება.

ამ მხრივ დიდი მნიშვნელობა უნდა მიენიჭოს პროექტ „მილენიუმის“ სამუშაო ჯგუფის შეხვედრის ჩატარებას საქართველოში, რომელზედაც სხვა ქვეყნების წარმომადგენლებთან ერთად, მოწვეულ იქნენ ასევე საქართველოს სხვადასხვა ოპერატიული დანაყოფის ხელმძღვანელები. მითითებულმა შეხვედრამ დიდი შედეგი გამოიღო – ერთი მხრივ, ჩამოყალიბდა მჭიდრო ურთიერთობა საქართველოსა და სხვადასხვა ქვეყნის ოპერატიულ დანაყოფებს შორის, რაც შემდგომში აქტიურად იქნა გამოყენებული ტრანსნაციონალურ ორგანიზებულ დანაშაულობასთან ბრძოლის საქმეში, კერძოდ, ქართველ ოპერატიულ თანამშრომელთა მიერ მიწოდებული ინფორმაციის საფუძველზე არაერთი წარმატებული სპეცოპერაცია ჩატარდა ესპანეთში ორგანიზებული დანაშაულობის წარმომადგენელთა წინააღმდეგ, მეორე მხრივ კი, უცხო ქვეყნის სამართალდამცავმა სტრუქტურებმა ქართველი

კოლეგებისგან მიღებული ინფორმაციის საფუძველზე გააცნობიერეს, თუ რას წარმოადგენენ კანონიერი ქურდები და რა კონტროლების მიღება შეიძლება მათ წინააღმდეგ.

როგორც ვხედავთ, ინტერპოლი მნიშვნელოვან როლს ასრულებს ტრანსნაციონალურ დანაშაულთან ბრძოლის საქმეში. სწორედ მითითებული ორგანიზაციის დამსახურებაა ის, რომ სხვადასხვა ქვეყნის სამართალდამცავ ორგანოებს ერთმანეთთან თანამშრომლობის შესაძლებლობა გააჩნიათ, მიუხედავად იმისა, აქვთ თუ არა ამ ქვეყნებს ერთმანეთთან დიპლომატიური კავშირები. როგორც ზემოთ აღინიშნა, ინტერპოლის საქმიანობა მრავალმხრივია. იგი ეყრდნობა როგორც საერთაშორისო წყაროებიდან მოპოვებულ, ისე შიდა ეროვნულ დონეზე დამუშავებულ ინფორმაციას, რომლის ანალიზის შედეგადაც იქმნება საერთაშორისო დანაშაულობასთან ბრძოლის საქმეში ესოდენ საჭირო და გამოსადეგი საინფორმაციო ბაზები. როგორც ზემოთ აღინიშნა, ორგანიზებულმა დანაშაულობამ თანამედროვე პერიოდში მოქმედების არეალი და მასშტაბები მნიშვნელოვანწილად გაიფართოვა და ტრანსნაციონალური ხასიათი შეიძინა. შესაბამისად, გაიზარდა მასთან ბრძოლის გაძლიერების საჭიროება, რაც მხოლოდ შიდასახელმწიფოებრივ დონეზე, პრაქტიკულად, შეუძლებელია. სწორედ აღნიშნულმა ობიექტურმა საჭიროებამ განაპირობა სხვადასხვა ქვეყნის სამართალდამცავ ორგანოთა ერთობლივი, კოორდინირებული საქმიანობა და ინტერპოლის ქსელის აქტიურად გამოყენება.

დასასრულს კი უნდა აღინიშნოს, რომ, როგორც ზემოთ მითითებული ფაქტები ცხადყოფს, საქართველოს ინტერპოლის ეროვნულ ცენტრალურ ბიუროს მნიშვნელოვანი წვლილი შეაქვს ორგანიზებულ დანაშაულობასთან ბრძოლის საქმეში როგორც ქვეყნის შიგნით, ისე ზოგადად, საერთაშორისო თანამშრომლობის დონეზე.

ბამოყენებული ლიტერატურა

1. <http://www.interpol.int/Public/icpo/governance/sg/history.asp>
2. <http://www.interpol.int/Public/ICPO/LegalMaterials/constitution/constitutionGenReg/constitution.asp>
3. <http://www.interpol.int/Public/ICPO/LegalMaterials/FactSheets/FS07.asp>.
4. <http://police.ge/index.php?m=260>

Davit Meskhisvili
Grigol Robakidze University

International Criminal Police Organization – Interpol

An organized crime is not a problem of any single country in modern society. The activities of criminal organizations are not limited with borders of one particular country. Strong alliances between criminal organizations facilitate the further development of their criminal activities. In the given circumstances, in order the criminal entities to be adequately responded by states, the intensive coordinated co-operation of law enforcement agencies and international entities is vitally important. International Criminal Police Organization – Interpol is an active participant of these procedures. The aim of the organization is to facilitate international police co-operation, even when diplomatic relations do not exist among these countries.

Interpol is the second of the largest international organizations, after UNO, with 188 member countries. The headquarter of the organization is located in Lion, France.

As for the structure of Interpol, the General Assembly is the body of supreme authority in the Organization, which is composed of delegates appointed by member states. The meetings of General Assembly are held once a year. It may meet in extraordinary session at the request of the Executive Committee or of the majority of Members.

To ensure the execution of decisions of General Assembly, the Executive Committee is created consisting of the President of the Organization, the three Vice-Presidents and nine Delegates. The members of the committee must be the representatives of different countries.

The permanent departments of the organization constitute the General Secretariat. The General Secretariat is headed by the Secretary General who is elected for five years by the General Assembly at proposal of the Executive Committee. He may be re-elected for other terms but must resign on reaching the age of 65. The Secretary General must be chosen from persons highly competent in police matters. In extraordinary circumstances, the Secretary General may be dismissed by the General Assembly at a request of the Executive Committee.

In the exercise of their duties, the Secretary General and the staff of the Secretariat neither solicit nor accept instructions from any government or authority outside the Organization.

One of the key entities of the organization is the National Central Bureau (NCB). In order to further its aims, the Organization needs the constant and active co-operation of its members. Each state should provide the widest possible co-operation within its power which is compatible with its national legislations. In order to ensure the above co-operation, each country shall appoint a body which will serve as the National Central Bureau. It shall ensure liaison with the various departments in the country, the Organization's General Secretariat and the NCBs of other countries.

As for the activities of the organization, it should be mentioned that the organization carries no operative activities. The aim of the organization is to serve as an administrative liaison and provide law enforcement agencies of the member states with databases. In the process of fighting against international crime, this type of co-operation is highly important, since it gives the opportunity to avoid bureaucracy and many formal requirements. The databases of Interpol give the possibility of global overview of international crime. The organization is able to exercise worldwide monitoring of the crime. The General Secretariat holds the databases of fingerprints, stolen vehicles, wanted persons, DNA profiles, stolen works of art, etc.

In order to ensure political neutrality of the organization, according to the article 3 of the ICPO-Interpol constitution, it is strictly forbidden for the organization to undertake any intervention or activities of a political, military, religious or racial character.

Fighting against an organized crime is one of the areas of Interpol activity. For this reason, Interpol serves as a central data holder and main entity in the process of seeking, elaborating and analyzing organized crime related information. It exercises global monitoring of an organized crime and co-ordinates international investigation.

In the process of fighting against an organized crime the main function of Interpol is co-ordination of co-operation between member states, exchange of information about an organized crime and related corruption between all national or international entities dealing with these issues. To support member states the main functions of Interpol are:

- to identify, establish and maintain contacts with the experts in this field;
- to monitor and analyze information on specific areas of activities of an organized crime;
- to identify potentially global criminal threats;

- to exercise strategic co-operation with other organizations;
- to facilitate law enforcement agencies in solving problems;
- to assess and analyse information from NCBs, international organizations, open sources and other sources by General Secretariat;
- to monitor information and reports received from open sources;
- to initiate, guide or participate in different projects in order to facilitate international co-operation;
- to implement mutual projects with other international or law enforcement entities;
- to provide assistance to member countries within the frame of the existing investigations.

This kind of co-operation ensures establishing connections between investigations that are carried out by national law enforcement entities.

Currently Interpol carries out 5 projects that are related with an organized crime and specific crime areas:

- Project “Millennium” – concerns Eurasian criminal organizations;
- Project “AOC” – concerns Asian criminal organizations;
- Project “Scream” – focused on serial murders and rape;
- Project “Bada” – concerns sea piracy;
- Project “Pink Panthers” – concerns armed jewelry robbery conducted by citizens of former Yugoslavia.

Georgia is a member of Interpol since 1993. It is remarkable to refer to solicitation made by Azerbaijan before the General Secretariat, intended to support Georgia become the member of Interpol, on the basis of which was discussed the joining of Georgia on the 62nd Session of the General Assembly.

The National Central Bureau of Georgia actively contributed to the process of fighting against an organized crime started by Georgian authority in 2005. With its assistance red notices were issued on many famous criminals. Furthermore, the NCB of Georgia actively exchanged information among operative entities of different countries and maintained liaison between these entities and representatives of Georgian law enforcement agencies.

In conclusion should be said, that Interpol holds quite important position in the process of fighting against transnational crime. It is the merit of this organization that law enforcement entities of different countries have an opportunity to co-operate even where no diplomatic relations exist. As mentioned above, the activities of Interpol are quite multiplex. It relies on information received from international sources as well as on national level elaborated data, the analysis of which lead to constitution information bases that are vitally important in the process of defeating international crime. As noticed, an organized crime hugely extended the area of activity and becomes more and more transnational, consequently, raised the necessity of growing the activities to combat this type of crime which is practically impossible only on the national level. Namely this objective necessity conditioned the active usage of Interpol network and coordinated activities of the law enforcement bodies of different countries.

თანამედროვე ტრანსნაციონალური ორგანიზებული დანაშაულობის კვლევის საპირობები

ორგანიზებული დანაშაულობა მთელ მსოფლიოში ტრანსნაციონალურ ხასიათს იღებს. XXI საუკუნეში სწორედ ტრანსნაციონალური ორგანიზებული დანაშაულობა იქცა რეალურ საფრთხედ მთელი კაცობრიობისთვის როგორც საკუთარი დამანგრეველი ზეგავლენით, ისე თავისი მასშტაბების მიხედვით.

ტრანსნაციონალური ორგანიზებული დანაშაულობა დიდ პრობლემებს უქმნის სახელმწიფოსა და საზოგადოებას, ხელს უშლის რა ადამიანის უსაფრთხოების უზრუნველყოფასა და სახელმწიფოს მიერ მართლწესრიგის დაცვას, შიდა კონფლიქტების მოგვარებასა და მათ თავიდან აცილებას, ასევე ტერორიზმის, იარაღის გაერცვლებისა და ადამიანების კრიმინალური ექსპლუატაციის პრევენციას [4].

ტრანსნაციონალური ორგანიზებული დანაშაულობა მოვლენაა, რომელიც წინ ედგება ნებისმიერი სახელმწიფოს სოციალურ-ეკონომიკურ განვითარებას, ამასთანავე მისი მასშტაბები მუდმივად ფართოვდება. მას შეუძლია, არა მხოლოდ აითვისოს ახალი ბაზრები, არამედ შეარყიოს სახელმწიფოს ეკონომიკური უსაფრთხოება, მით უმეტეს, თუ ეს სახელმწიფო გარდამავალი ეკონომიკის განვითარებადი ქვეყანაა. ამასთანავე, ტრანსნაციონალური დანაშაულობა გლობალურ ხასიათს ატარებს და მისი ზეგავლენისგან არც ერთი ქვეყანა თუ რეგიონი არაა დაზღვეული.

კრიმინოლოგები ისწრაფვიან ყოველმხრივ და ადექვატურად შეაფასონ იმ საფრთხის მასშტაბები და ხარისხი, რომელსაც სწრაფად მზარდი ტრანსნაციონალური ორგანიზებული დანაშაულობა გვიქადის. ამისათვის ისინი აღნიშნულ მოვლენას განიხილავენ არა როგორც ორგანიზებული დანაშაულის “ტრადიციული” ფორმების მოდიფიკაციას, არამედ, როგორც საქმიანობის პრინციპულად ახალ სახეობას, რომელიც ორგანიზებულ დანაშაულებრივ სტრუქტურებს საშუალებას აძლევს, სწრაფად გაზარდონ კრიმინალური შემოსავლები, რითაც ემუქრებიან სახელმწიფოს ეკონომიკურ სტაბილურობასა და დემოკრატიული ინსტიტუტების განვითარებას. ამასთანავე ტრანსნაციონალური დაჯგუფებები დემონსტრაციულად წარმოაჩენენ საკუთარ შესაძლებლობებს და შედარებით ხელშეუხებლობას სამართალდამცავი სტრუქტურების მხრიდან [6, 34].

შეიძლება გამოვყოთ საერთო და ფაქულტატური მახასიათებლები, რომლებიც მსგავსია დამნაშავეთა ყველა ორგანიზებული ფორმირებისთვის და განსაკუთრებული თავისებურებები, რომლებითაც ხასიათდება ტრანსნაციონალური ორგანიზებული დანაშაულებრივი საქმიანობა.

ორგანიზებული დანაშაულობის საერთო ნიშნებია:

- კონკრეტული დანაშაულებრივი ფორმირების მდგრადობა, რაც გამოიხატება მის ხანგრძლივ აქტიუობაში და მსგავსი დანაშაულების არაერთჯერადად ჩადენაში;
- როლების გადანაწილება ორგანიზაციის წევრებს შორის ვერტიკალური (ხელმძღვანელი რგოლის გამოყოფით) და ჰორიზონტალური (დანაშაულებრივი სპეციალიზაციის) პრინციპებით;
- იერარქიული სტრუქტურა, რომლის უმაღლესი რგოლი წარმოდგენილია მინიმუმ ერთი პირით, რომელიც ხელმძღვანელობს ორგანიზაციის საქმიანობას;
- ძალისხმევის მიმართვა განსაზღვრული სახეობის დანაშაულებრივ საქმიანობაზე (რაც უფრო მსხვილია ორგანიზაცია, მით უფრო ფართეა აღნიშნულ სახეობათა წრე);

- მინიმალურ ვადებში მაქსიმალური შემოსავლების მიღების მიზნის არსებობა;
- ჯგუფის წევრებს შორის სოციალური ურთიერთდახმარების სისტემის ფუნქციონირება (მაგალითად “ობშიაკის” სისტემა);
- აქტიური წინააღმდეგქმედება სამართალდამცავი ორგანოების მიმართ, მათ შორის, კორუფციული მექანიზმების გამოყენებითაც;
- მკაცრი შიდა დისციპლინა, ქცევის განსაზღვრული კოდექსის არსებობა, რომლის დამრღვევთა მიმართ ტარდება დამსჯელობითი ღონისძიებები.

ფაქულტატური ნიშნები:

- ორგანიზაციის ხელმძღვანელის იზოლირება კონკრეტული დანაშაულებრივი საქმიანობისგან: ის არ მონაწილეობს დანაშაულის ჩადენაში, ხშირად არც აქვს პირდაპირი კავშირი მის შემსრულებლებთან და რჩება საქმიანობის იდეურ შთამბეჭებლად;
- დანაშაულებრივი შემოსავლების ლეგალიზაციის (“გათეთრების”) მექანიზმების გამოყენება;
- კადრების შერჩევა ნაციონალური და კლანური ნიშნების მიხედვით;
- ახალი ტექნიკური საშუალებების გამოყენება დანაშაულებრივ საქმიანობაში.

ნიშნები, რომლებიც დამახასიათებელია მხოლოდ ტრანსნაციონალური ორგანიზებული დანაშაულობისთვის:

- ორგანიზებული დანაშაულებრივი საქმიანობის წარმოება ერთზე მეტ სახელმწიფოში;
- ორგანიზებული დანაშაულებრივი საქმიანობის წარმოება ერთ სახელმწიფოში, მაგრამ მისი მომზადების, დაგეგმვისა თუ კონტროლის განხორციელება სხვა სახელმწიფოში;
- ორგანიზებული დანაშაულებრივი საქმიანობის წარმოება ერთ სახელმწიფოში, მაგრამ იმ ორგანიზებული ჯგუფის მონაწილეობით, რომელიც დანაშაულებრივ ქმედებას ერთზე მეტ სახელმწიფოში ახორციელებს;
- ორგანიზებული დანაშაულებრივი საქმიანობის გახორციელება ერთ სახელმწიფოში მისი ძირითადი შედეგების სხვა სახელმწიფოში წარმოჩენით.

ტრანსნაციონალური ორგანიზებული დანაშაულობის შესახებ გაეროს კონვენციის მიხედვით, ტრანსნაციონალურ ორგანიზებულ დანაშაულობას მიეკუთვნება ადამიანის კრიმინალურ ექსპლუატაციასთან დაკავშირებული ისეთი დანაშაულები, როგორიცაა: ადამიანის ტრეფიკინგი, ორგანიზებული პროსტიტუცია, ადამიანის ორგანოებით ვაჭრობა და არალეგალური მიგრაცია [16].

ტრანსნაციონალური ორგანიზებული დანაშაულობის განვითარებას საფუძვლად უდევს შემდეგი სამი ფაქტორი:

- ეკონომიკის გლობალიზაცია;
- გლობალური საკომუნიკაციო სისტემების სრულყოფა;
- იმიგრაციული პროცესების ზრდა.

ტრანსნაციონალური ორგანიზებული დანაშაულობის ცნებით ოპერირებისთვის, უპირველეს ყოვლისა, უნდა განვსაზღვროთ მისი არსი და ძირითადი მახასიათებლები [5].

დეფინიციისადმი სწორი მიდგომა საშუალებას იძლევა რეალურად შევაფასოთ საფრთხის მასშტაბები, განვსაზღვროთ ტრანსნაციონალური ორგანიზებული დანაშაულობის ფორმირების გზები, მისი აღმოცენებისა და არსებობის მიზეზები. ეს, თავის მხრივ, ეხმარება საერთაშორისო საზოგადოებას გააერთიანოს ყველა სახელმწიფოს ძალისხმევა და შეიმუშავოს ტრანსნაციონალურ დანაშაულობასთან წინააღმდეგქმედების ადეკვატური ღონისძიებების კომპლექსი.

სამწუხაროდ, აღნიშნული მოვლენით განპირობებული გლობალური საფრთხის გაცნობიერება და მის წინააღმდეგ კოორდინირებული ქმედების აუცილებლობის საკითხი სულ ცოტა ხნის წინ - XXI საუკუნის მიჯნაზე აღმოცენდა [2]. ამიტომ ტრანსნაციონალური ორგანიზებული დანაშაულობის აღწერისა და კლასიფიკაციის ცალკეული მცდელობის მიუხედავად, უკანასკნელ დრომდე არ შეუმუშავებიათ მისი მკაფიო განსაზღვრება და ყოვლისმომცველი დახასიათება.

ერთერთი პირველი განსაზღვრება აღნიშნული მოვლენისა შემოთავაზებულ იქნა ორგანიზებული დანაშაულობისადმი მიძღვნილ საერთაშორისო სიმპოზიუმზე სანტ-კლაუდში 1988 წელს. საკითხის განხილვის შედეგად ინტერპოლის 46 წევრი-ქვეყნის 84 მონაწილე შეთანხმდა, რომ შემდგომ დისკუსიებში “ტრანსნაციონალური ორგანიზებული დანაშაულობის” ქვეშ ეგულისხმათ “აღამიანთა ორგანიზებული ჯგუფის ნებისმიერი უწყვეტი დანაშაულებრივი საქმიანობა, რომლის მთავარი მიზანია შემოსავლების მიღება ყველგან - ნაციონალური საზღვრების გარეშე” [17,8].

მოცემულმა განსაზღვრებამ საშუალება მოგვცა, გამოგვეყო ტრანსნაციონალური ორგანიზებული დანაშაულობის ოთხი ძირითადი ნიშანი:

1. ორგანიზაციის არსებობა და მასში მონაწილეობა;
2. საქმიანობის უწყვეტობა;
3. მიზნად მოგების მიღების დასახვა;
4. მოგების მიღწევის ხერხები, რომლებიც ეყრდნობა ეროვნული საზღვრების იგნორირებას.

ყველა ჩამოთვლილი ნიშანი, უეჭველია, წარმოადგენს ტრანსნაციონალური ორგანიზებული დანაშაულობის ამა თუ იმ მახასიათებელს, მაგრამ პირველი სამი საბაზოა კლასიკური ორგანიზებული დანაშაულობის ფორმულირებისთვისაც. მხოლოდ ერთადერთი ნიშანი – დანაშაულებრივი საქმიანობის განხორციელება როგორც ეროვნული საზღვრების შიგნით, ისე მის ფარგლებს გარეთ – ამჟღავნებს ტრანსნაციონალური ორგანიზებული დანაშაულობის სპეციფიკას. მაგრამ, გამოხატავს რა მის ძირითად არსს, ეს ერთადერთი ნიშანი არ გვაძლევს საშუალებას, სრულად შევაფასოთ პრობლემის გლობალურობა, მით უმეტეს, მთლიანად მოვიცვათ მისი მახასიათებლები და თავისებურებები.

თანამედროვე კრიმინოლოგიურ ლიტერატურაში წარმოდგენილია ტრანსნაციონალური ორგანიზებული დანაშაულობის განმარტებების საკმარისი რაოდენობა [8]; [10]; [13]; [14]; [15]. ცალკეული ავტორი მოცემული მოვლენისათვის დამახასიათებელ ნიშნებს განსხვავებული პოზიციებიდან აღწერს, შესაბამისად მათ დახასიათებებში შეინიშნება გარკვეული განსხვავებების არსებობა. შეიძლება გამოვეყოთ ორი დომინირებული მიდგომა ტრანსნაციონალური ორგანიზებული დანაშაულობის დეფინიციის სტრუქტურისადმი. ერთერთ მათგანში ყურადღება აქცენტირებულია თავად დანაშაულებრივი ორგანიზაციების აღწერაზე. დაწვრილებითაა განხილული ძირითადი ტრანსნაციონალური დანაშაულებრივი ორგანიზაციების საქმიანობის სტრუქტურა, იერარქია და სპეციალიზაცია, ასევე მათი ზოგიერთი სტრუქტურული თავისებურება [11]; [14]; [15]. მსგავსი მიდგომა არ იძლევა საშუალებას, გამოგვეყოთ ის სპეციფიკური ნიშნები, რომელთა არსებობა დაგვეხმარება, გამოვაცალკევოთ ისინი სხვა განვითარებადი დანაშაულებრივი ორგანიზაციებისაგან, რომლებიც ასევე იძენენ ტრანსნაციონალურ ხასიათს და გადიან საერთაშორისო არენაზე ზემოგების მიღებისთვის.

უფრო რაციონალურია მეორე ტიპის მიდგომა, რომელიც ტრანსნაციონალური ორგანიზებული დანაშაულობის ცნების განმარტებამდე მიდის მისთვის დამახასიათებელი ყველაზე უფრო ტიპური ნიშნების ანალიზის მეშვეობით. კრიმინოლოგების აზრით, შეიძლება გამოვეყოთ თოთხმეტამდე ასეთი ნიშანი. მათი შესწავლით ირკვევა, რომ ცალკეულ შემთხვევაში ისინი მოიცავენ როგორც ზოგადად ორგანიზებული

დანაშაულებრივი ფორმირებების, ისე მათი ტრანსნაციონალური სახეობებისთვის დამახასიათებელ ნიშნებს.

სხვა შემთხვევებში ავტორები განიხილავენ მხოლოდ იმ ნიშნებს, რომლებიც ტრადიციულ ორგანიზებულ დაჯგუფებებს განასხვავებენ ტრანსნაციონალურისაგან [5]; [9, 154-156]; [14, 4].

იმისათვის, რომ განისაზღვროს ტრანსნაციონალური ორგანიზებული დანაშაულობის არსი, აუცილებელია ყურადღების ფოკუსირება მახასიათებლებზე, რომლებიც ნიშანდობლივია მხოლოდ ამ საქმიანობისთვის და მიჯნავს მას ორგანიზებული დანაშაულობის სხვა ფორმებისგან. ასე მაგალიად, ლ. შელი გამოყოფს ტრანსნაციონალური ორგანიზებული დანაშაულობის 3 განმასხვავებელ ნიშანს:

1. ორგანიზაცია ბაზირებულია ერთი სახელმწიფოს ტერიტორიაზე;
2. მას შეუძლია, დანაშაული ჩაიდინოს ერთი ქვეყნის საზღვრებში, მაგრამ, როგორც წესი, თავის კრიმინალურ აქტივობას განავრცობს რამდენიმე ქვეყნის ტერიტორიაზე;
3. მსგავსი ორგანიზაციების ხელმძღვანელებს შეუძლიათ მხილების რისკის მინიმუმამდე დაყვანა კრიმინალური აქტივობისა და ნეგატიური შედეგების სხვა ქვეყნების ტერიტორიებზე გადატანით კონკრეტული შემსრულებლებისა და უცხო ქვეყნის სამართალდამცავი ორგანოებისგან გამიჯვნის მიზნით [14, 4].

ორგანიზებული დანაშაულობა სულ უფრო მეტად იყენებს მართვის მოქნილ ქსელებს და ნაკლებად ფორმალურ იერარქიულ სტრუქტურებს. ორგანიზების ამ ფორმას გააჩნია ისეთი დადებითი მხარეები, როგორიცაა მრავალფეროვნება, მობილობა, დაცულობა. სხვადასხვა ქსელს შორის კავშირები XX საუკუნის დასასრულის ორგანიზებული დანაშაულობის ერთერთი უმთავრესი თავისებურებაა, რომელმაც კონგლომერატების შექმნის შესაძლებლობა წარმოშვა. კრიმინალური ქსელების მოქნილობა მეტად მომგებიანია და არსებითად განსხვავდება სახელმწიფოთაშორისო ძალოვანი სტრუქტურების კოოპერაციების მასიური სისტემებისგან, რომელთათვისაც დამახასიათებელია ინფორმაციის გაცვლის უფრო დაბალი ტემპი, ბიუროკრატიზაცია და არაკომპეტენტურობა ორგანიზებული დანაშაულობის სისხლისსამართლებრივი ძიებისა და სამართლებრივი დევნის საქმეში.

საკუთარი ეფექტურობის წყალობით ორგანიზებული დანაშაულობა ქმნის ახალ “პროდუქციას”, მოიპოვებს ახალ სასაქონლო და მომსახურების ბაზრებს, აღრმავებს ტრანსნაციონალურ კოოპერაციას. ესპანეთის პოლიციის წარმატებულმა ოპერაციამ, რომელმაც სხვა ევროპულ სამართალდამცავ ორგანოებთან ერთად ჩაატარა მასშტაბური ოპერაცია სახელწოდებით “იავა” და დააკავა 60-ზე მეტი დამნაშავე, მათ შორის, ქართველი “კანონიერი ქურდებიც”, აჩვენა, რომ პოსტსაბჭოთა კრიმინალური სტრუქტურები მჭიდრო კოოპერაციაში არიან ლოკალურ ორგანიზებულ დამნაშავეებთან და იყოფენ კრიმინალურ შემოსავლებს ნარკობიზნესიდან, შეკვეთილი მკვლელობებიდან, ფულის გათეთრებიდან და უკანონო მიგრაციიდან [21]. ტრანსნაციონალური ორგანიზებული დანაშაულობა ადვილად რეაგირებს სიტუაციის შეცვლაზე რომელიმე ქვეყანაში და წარმატებით იყენებს უთანხმოებას სამართალდამცავი სტრუქტურების საერთაშორისო კოოპერაციაში [9, 155-156].

ტრანსნაციონალური ორგანიზებული დანაშაულებრივი ჯგუფები ეწევიან სხვადასხვა სახის კრიმინალურ საქმიანობას. მათ შორის ვხვდებით დანაშაულის ტრადიციულ (რეკეტი, პროსტიტუციაში ჩაბმა, ნარკოტიკების უკანონო ბრუნვა) და თანამედროვე რთულ (სამრეწველო და ტექნოლოგიური შპიონაჟი, მანიპულაციები ფინანსურ ბაზარზე და სამშენებლო ბიზნესში და ა.შ.) ფორმებს. ამგვარი საქმიანობა ეფუძნება სახელმწიფო სტრუქტურების კორუმპირებულობას, არაკეთილსინდისიერ კონკურენციას და კორპორაციული ინტერესების ლობირებას როგორც სახელმწიფო სამართლებრივი სისტემის ჩარჩოებში, ისე მის გარეთ. ეს სისტემა გულისხმობს “ფულის გათეთრებას” მისი ჩადებით ბანკებში, საფინანსო ინსტიტუტებში და ბიზნესში მთელ მსოფლიოში, რაც უზრუნველყოფს

უკანონო შემოსავლების გათეთრებისათვის სტრუქტურების ფორმირებას, კორუმპირებული ჩინოვნიკების და საერთაშორისო ორგანიზაციების მოსყიდვას.

ტრანსნაციონალური დანაშაული ვლინდება სხვადასხვა სახით, რომელთა შორის ერთერთი ყველაზე უფრო საშიში ფორმათაგანია ადამიანების კრიმინალური ექსპლუატაცია, რაც გამოიხატება ტრეფიკინგში, პროსტიტუციაში, პორნობიზნესსა და არალეგალურ მიგრაციაში [1]. ამის გათვალისწინებით, საერთაშორისო საზოგადოებამ გაეროს სტრუქტურების მეშვეობით ხელი შეუწყო ტრანსნაციონალურ ორგანიზებულ დანაშაულთან და მის ისეთ ფორმებთან ბრძოლის კონვენციის მიღებას, როგორიცაა ადამიანის ტრეფიკინგი და არალეგალური მიგრაცია.

თანამედროვე სამეცნიერო ლიტერატურაში ტრანსნაციონალური დანაშაულებრივი ორგანიზაციების ცნების განსაზღვრისათვის გამოიყენება შემდეგი მიდგომები:

1. აღწერენ მოცემული სახეობის დანაშაულობის ყველაზე უფრო ტიპურ ნიშნებს ტრანსნაციონალური დანაშაულებრივი ორგანიზაციების დახასიათების საფუძველზე [17, 8-10]; [19, 28];
2. იყენებენ უფრო ფართე (“ტრანსნაციონალური დანაშაულობა”) [18, 20] და უფრო ვიწრო (“ტრანსნაციონალური კრიმინალური კორპორაციების საქმიანობის”) [3, 12] ცნებების კომბინირებულ განსაზღვრებას.

უდავოა, რომ ტრანსნაციონალური ორგანიზებული დანაშაულობა, ისევე როგორც, დანაშაულობის ნებისმიერი სხვა ფორმა, ხასიათდება საქმიანობის საკუთარი სპეციფიკური მეთოდებით და მონაწილეების ქცევის მოდულებით. ამიტომ მისი ძირითადი ნიშნების აღწერისთვის აუცილებელია გავანალიზოთ, როგორც საქმიანობის, ისე მისი სუბიექტების მახასიათებლები. იმისათვის, რომ განვაცადკევოთ ერთი სახელმწიფოს საზღვრებში მოქმედი ორგანიზებული დანაშაულობისა და მისი ტრანსნაციონალური ფორმების სუბიექტები, აუცილებელია, ყურადღებით შევისწავლოთ ასეთი ორგანიზაციების საქმიანობა. კრიმინოლოგთა უმრავლესობის აზრით, სწორედ სივრცობრივად შემოუსაზღვრავ კრიმინალურ საქმიანობაში ორგანიზებული დანაშაულობა ტრანსნაციონალური ხდება, თუ:

1. ის უკავშირდება მატერიალური და არამატერიალური რესურსების სახელმწიფო საზღვრებზე გადატანის უკანონო ოპერაციების წარმოებას, რასაც არსებითი ეკონომიკური სარგებელი მოაქვს;
2. მისი განხორციელებისას გამოიყენება სხვა ქვეყნებში არსებული ხელსაყრელი საბაზრო კონიუნქტურა, მნიშვნელოვანი განსხვავებები სხვადასხვა ქვეყნის სისხლისსამართლებრივ სისტემებში და მათ ლეგალურ ეკონომიკაში შეღწევა კორუფციისა და ძალადობის დახმარებით;
3. ხორციელდება ტრანსნაციონალური ორგანიზებული დანაშაულებრივი საქმიანობა, ანუ ის სცილდება ერთი სახელმწიფოს საზღვრებს, რამაც თანამედროვე პირობებში საერთაშორისო პროცესის სახე მიიღო და კრიმინალური ევოლუციის უმაღლეს დონედ მოგვევლინა [17, 5].

თანამედროვე საკომუნიკაციო ტექნოლოგიებმა და ორგანიზებული დანაშაულობის ფართო კავშირებმა გააადვილა კონტაქტების დამყარება პარტნიორებთან სხვა ქვეყნებსა და კონტინენტებზე. ელექტრონული ანგარიშგების თანამედროვე საბანკო სისტემები საერთაშორისო დანაშაულებრივი საქმიანობის განხორციელების საშუალებას იძლევა, რაც, უპირველეს ყოვლისა, უკავშირდება უკანონოდ მიღებული შემოსავლების გათეთრებას, ასევე სხვადასხვა სახის ფინანსური მაქინაციების წარმოებას.

ტრანსნაციონალური ორგანიზებული დანაშაულებრივი საქმიანობა კრიმინალური ქცევის ყველაზე პროფესიონალური და რაციონალური ნაწილია. მისთვის განსაკუთრებით

დამახასიათებელია შესაძლო რისკის მინიმუმამდე დაყვანისა და მაქსიმალური მოგების მიღებისადმი სწრაფვა. დანაშაულებრივი ორგანიზაციები სწავლობენ საკუთარ და სხვის შეცდომებზე. მათ აქვთ სიტუაციისა და მისი შესაძლო განვითარების სტრატეგიული ხედვის უნარი. ისინი ხშირად იყენებენ მაღალი კლასის სპეციალისტების დახმარებას, იყენებენ ყველაზე თანამედროვე ტექნოლოგიებს.

ამა თუ იმ ქვეყანაში მოქმედი ორგანიზებული დანაშაულებები არასოდეს გადააბიჯებდნენ ნაციონალურ საზღვრებს, რომ არ ჰქონდეთ სერიოზული სარგებელი, მნიშვნელოვანი უპირატესობა და შესაძლებლობები. სწორედ ამ მიზნების მიღწევისთვის დაიწყო საერთაშორისო მასშტაბის ოპერაციების განხორციელება ნაციონალურმა კრიმინალურმა ორგანიზაციებმა, რასაც შედეგად მათი ტრანსნაციონალიზაცია მოჰყვა.

ტრანსნაციონალური ოპერაციების წარმოება დანაშაულებრივი ორგანიზაციებისთვის ხელმისაწვდომს ხდის მომგებიან ბაზრებს. საშუალებას აძლევს მათ, შეაღწიონ ასეთ ბაზრებზე ისე, რომ იმოქმედონ ტერიტორიებიდან, სადაც ისინი სამართალდამცავი ორგანოების მხრიდან შედარებით ხელშეუხებლები არიან. შემოსავლები დანაშაულებრივი საქმიანობიდან მსოფლიო საფინანსო სისტემების არხებით იმალება ოფშორულ ზონებში და შედარებით რბილად რეგულირებად საბანკო ცენტრებში.

ასეთი ორგანიზაციები იქცევიან მსოფლიო ეკონომიკის მნიშვნელოვან მოთამაშეებად და ასრულებენ განსაკუთრებულ როლს კანონით აკრძალული საქმიანობის სფეროებში, მაგალითად, ადამიანების ორგანოებით ვაჭრობისა და მათი კრიმინალური ექსპლუატაციის ორგანიზებაში, რამაც გლობალური მასშტაბები მიიღო და ისეთი შემოსავლები მოაქვს, რომლის რაოდენობა აღემატება ზოგიერთი განვითარებადი და განვითარებული ქვეყნის შიდა საერთო პროდუქტის მაჩვენებელს [12]; [2]. ვაშინგტონის ნაციონალური სტრატეგიული საინფორმაციო კომიტეტის ექსპერტების მოსაზრებების თანახმად, “მსოფლიო მაფიის” შემოსავალი დაახლოებით 1 ტრილიონი დოლარია. თანხის ეს რაოდენობა თითქმის ამერიკის ფედერალური ბიუჯეტის ექვივალენტურია [7].

ტრანსნაციონალური ორგანიზებული დანაშაულობის ცნების განსაზღვრისას არ შეიძლება, შემოვიფარგლოთ მხოლოდ ტრანსნაციონალური ორგანიზებული დანაშაულებრივი საქმიანობის დახასიათებით. აღნიშნული ცნების მნიშვნელოვან კომპონენტს აგრეთვე წარმოადგენს იმ სუბიექტთა სპეციფიკის განსაზღვრა, რომლებიც ახორციელებენ ამგვარ საქმიანობას.

ამასთანავე, ტრანსნაციონალური დანაშაულობის დახასიათება მხოლოდ თავის საქმიანობაზე დაყრდნობით არ იძლევა მისი გამოცალკევების საშუალებას ისეთი მომიჯნავე ცნებებისგან, როგორიცაა, მაგალითად, “საერთაშორისო დანაშაულობა”, რომლის ერთერთი ნიშანთაგანი ასევე ნაციონალური საზღვრების იგნორირებაა დანაშაულის ჩადენის დროს. აღნიშნული ორი ცნების გამიჯვნისას უნდა აღვნიშნოთ, რომ საერთაშორისო დანაშაული გულისხმობს ტრანსნაციონალურ-სტრუქტურირებული ან პროფესიული დანაშაულებრივი გაერთიანებების მართლსაწინააღმდეგო ფუნქციონირებას, რომელთაც არ ახასიათებთ ჩვეულებრივი დანაშაულებებისგან (სხვადასხვა რაოდენობითა და ერთობის ურთიერთგანსხვავებული სიმყარით, მარტო მოქმედი დანაშაულის ჩათვლით) შემდგარი ჯგუფების მკაფიო ორგანიზება და დანაშაულებრივი ჩანაფიქრის რეალიზაციის მიზნით საჭიროებენ სახელმწიფოთა საზღვრების გადაკვეთას, რათა მიიღონ უკანონო მატერიალურ-ფულადი სახსრები [20, 233].

უდავოა, რომ “საერთაშორისო დანაშაულობა” მნიშვნელოვნად უფრო ფართო ცნებაა, ვიდრე “ტრანსნაციონალური ორგანიზებული დანაშაულობა” და რომ ეს უკანასკნელი მისი სტრუქტურული ელემენტია. მათი გამიჯვნა კი ხდება ტრანსნაციონალური დანაშაულებრივი საქმიანობის სუბიექტების, მასშტაბებისა და ორგანიზებულობის ხარისხის მიხედვით.

განმარტებიდან გამომდინარე, საერთაშორისო დანაშაულის სუბიექტი შეიძლება იყოს ნებისმიერი ჯგუფი ან ორგანიზაცია, ასევე მარტო მოქმედი დამნაშავე. ტრანსნაციონალური ორგანიზებული დანაშაულობის სუბიექტთა შემადგენლობა უფრო ვიწროა და რიგი მხოლოდ მისთვის დამახასიათებელი ნიშნის მატარებელია. ტრანსნაციონალური ორგანიზებული დანაშაულობის სუბიექტთა ძირითად ჯგუფს ქმნიან დანაშაულებრივი ორგანიზაციები და საზოგადოებები, რომლებიც ეყრდნობიან საკუთარი ფილიალების ქსელს სხვადასხვა ქვეყანაში. მათთვის დამახასიათებელი უფრო ტიპური ნიშნებია: ორგანიზებულობის მაღალი დონე, ოჯახური ან ეთნიკური ბაზა, რაც წყვეტს ორგანიზაციის შევსების, საქმეში ჩახედულობისა და შიდა დისციპლინის პრობლემებს, ტრანსნაციონალური კავშირების არსებობა სხვა ქვეყნების დანაშაულებრივ ორგანიზაციებთან, სწრაფვა ვიწროკორპორაციული ინტერესების დაცვისა და განხორციელებისკენ, სწრაფი ადაპტაცია სამართალდამცავი ორგანოების მხრიდან მათზე ზეწოლის გაძლიერებასთან.

გარდა ამისა, ტრანსნაციონალური დანაშაულებრივი ორგანიზაციების სუბიექტების ნაწილი წარმოადგენს დანაშაულებრივი ორგანიზაციებისა და სახელმწიფოს სიმბიოზს, სადაც უკანასკნელი თავისი სტრუქტურების მეშვეობით იყენებს დანაშაულებრივ სახსრებს, საშუალებებსა და საქმიანობის სახეობებს საკუთარი მიზნების მიღწევისთვის ან მთლიანად დამოკიდებულია კრიმინალურ ორგანიზაციებზე, რომლებიც თავის მხრივ სარგებლობენ სახელმწიფო ატრიბუტიკით, როგორც საფარით საკუთარი საქმიანობის ჭეშმარიტი არსის შესანიღბად.

ტრანსნაციონალური ორგანიზებული დანაშაულებრივი საქმიანობა, საერთო ნიშნის - “საზღვრის გადაკვეთის” გარდა, ხასიათდება უწყვეტი ფუნქციონირებით, კავშირების გლობალური მასშტაბებით, სტრუქტურული მსგავსებით ლეგალურ ბიზნესთან, მაგრამ სოციალური კონტროლისგან დაცვის უფრო მაღალი ხარისხით, კორუფციისა და ძალადობის გამოყენებით მიზნის მიღწევისათვის.

ყოველივე ზემოთქმულის გათვალისწინებით, **ტრანსნაციონალური ორგანიზებული დანაშაულობა** შეიძლება განვმარტოთ, როგორც დანაშაულებრივი ორგანიზაციებისა და თანასაზოგადოებების საქმიანობა, რომელთაც გააჩნიათ ფილიალების განტოტვილი ქსელი სხვა ქვეყნებში, იყენებენ საერთაშორისო კავშირებს გლობალური უკანონო ოპერაციების მუდმივად განხორციელებისთვის, რაც დაკავშირებულია ინფორმაციის ნაკადის, ფულის, ფიზიკური ობიექტების, ადამიანების, მატერიალური და არამატერიალური საშუალებების გადაადგილებასთან სახელმწიფო საზღვრებზე ხელსაყრელი საბაზრო კონიუნქტურის გამოყენების მიზნით საზღვარგარეთის ერთ ან რამოდენიმე სახელმწიფოში არსებითი ეკონომიკური სარგებლის მიღებისა და სოციალური კონტროლისათვის თავის ეფექტურად არიდებისთვის კორუფციის, ძალადობისა და სხვადასხვა ქვეყნის სისხლისსამართლებრივ სისტემებს შორის მნიშვნელოვანი განსხვავებების გამოყენებით.

უნდა ვაღიაროთ, რომ სახელმწიფოები და საერთაშორისო ორგანიზაციები ძალიან ნელა რეაგირებენ ორგანიზებული დანაშაულობისა და კორუფციის საფრთხეებზე. ამის მიზეზებია არასაკმარისი თანამშრომლობა სახელმწიფოებს შორის, საერთაშორისო დაწესებულებების სუსტი ურთიერთკოორდინაცია, არსებული დებულებების არაადეკვატური დაცვა ბევრი სახელმწიფოს მიერ.

ტრანსნაციონალური ორგანიზებული დანაშაულობის კონკრეტულ გამოვლინებებთან ბრძოლის ეფექტურობა სხვადასხვაა. რიგ შემთხვევაში, შესაძლებელია ტრანსნაციონალური დანაშაულობისა და კორუფციის წინააღმდეგ რეალური პროგრამების განხორციელება, რაც კარგად ჩანს საქართველოს მაგალითზეც.

1. გაეროს გენერალური მდივნის ჩანაწერი, 2 დეკემბერი, 2004A/59/56.
2. პრობლემები და საშიშროება, რომელთაც ქმნის ტრანსნაციონალური ორგანიზებული დანაშაული მსოფლიოს სხვადასხვა რეგიონში. *მინისტრების დონეზე ჩატარებული ტრანსნაციონალური ორგანიზებული დანაშაულობისადმი მიძღვნილი მსოფლიო კონფერენციის ცნობარი*. ნეაპოლი, 21-23 ნოემბერი. 1994. E/CONF. 88/2. 1994. 18 Aug.
3. Billy's Money Laundering Home Page by Billy Steel. 2004.
4. Brock Mark, Miguel De Anda, Rummel Joseph and Calderon Michelle. March 29, 2010; December 2004. The Impact of Transnational Organized Crime A/59/565.
5. Calvani Sandro - Transnational Organized Crime: a global concern NATO DEFENSE COLLEGE- http://www.unicri.it/www/staff/speeches/080519b_dir.pdf/ Rome, 16 May 2008.
6. Edwards A. and Gill P. 2003. *Transnational Organized Crime; Perspectives on Global Security*. London: Routledge.
7. Global Mafia Special Report. *Newsweek*. Washington, 1995.
8. *Global Organized crime and International Security* / Ed. by E.Viano. Ashgate. Pub. Ltd. 1999.
9. Godson R., Olson W. International Criminal Organization. *Organized Crime: Contemporary Issues*.
10. Kenney D.J. Finckenauer J.O. 1995. *Organized Crime in America*. Wadsworth Pub. Com.
11. Lyman M. D., Potter G.W. 1999. *Organized Crime*. 2nd ed. Prentice-Hall Inc.
12. OECD, The economic impact of counterfeiting and piracy, 2007.
13. *Organisierte Kriminalität in Europa* / M. Edelbacher. Wien: Linde. 1998.
14. Richards J. R. 1999. Transnational Criminal organization, Cybercrime, and Money Laundering. CRC Press LLC.
15. *The United Nations and Transnational Organized Crime* / Ed. by P.Williams and E. Savona. Portland. Oregon. 1996.
16. UN Convection against Transnational Organized Crime/ www.unodc.org/unodc/en/.../index.html
17. Воронин Ю.А. 1997. *Транснациональная организованная преступность*. Екатеринбург.
18. Зорин Г. А., Танкевич О. В. 1997. *Понятие транснациональной преступности*. Гродно.
19. *Основы борьбы с организованной преступностью*.
20. Уголовная юстиция: Проблемы международного сотрудничества. Международный научно-исследовательский проект. М., 1994. С. 233.
21. <http://rus.ruvr.ru/2010/03/15/5295734.html>; <http://news.rambler.ru/Russia/world/5674764/?page=2>

Irakli Lagvilava

Grigol Robakidze University

Contemporary Transnational Organized Crime Research Issues

Summary

The paper presents the characteristics of transnational organized crime as a negative social phenomenon. In the XXI century transnational organized crime has become a real threat to the security of the humanity by its scale and devastating consequences. Transnational crime is a global phenomenon and no state or region of the world can be insured from its negative effects.

Development of transnational organized crime is based on the following three factors:

- Globalization of the economy;
- The improved global communication systems;

- Increased immigration processes.

In the article are analyzed four major features of transnational organized crime:

- (1) the existence of a criminal organization or participation in it;
- (2) continuity of activities;
- (3) the presence of goal – profit;
- (4) the ways to achieve criminal objectives, based on the disregard of national boundaries.

Organized crime is increasingly operating through the flexible network rather than through more formal hierarchies. This form of organization provides criminals such advantages as diversity, flexibility, low visibility and longevity. Communications between different networks became one of the main features of organized crime in the 90s, thus leading to the creation of networks of networks.

The flexibility of these networks is in sharp contrast with the bureaucratic systems of exchange of information and lack of cooperation in criminal investigations and prosecutions by the states. In addition, such networks allow them to create new products or opening new territorial markets for their goods and services, as it tried to make the "thieves in law", forging links with the Italian Mafia and other European criminal organizations. Transnational organized crime is able to adapt taking advantage of the changing situation in any country and make good use of disagreement in the international cooperation of law enforcement forces.

The article deals with the activities of transnational organized groups that are involved in various types of criminal activities, ranging from the traditional species, such as racketeering, or resulting in prostitution and drug trafficking and modern complex forms as an industrial and technological espionage, manipulation of the financial market and construction business . This activity is based on the corruption of state structures, unfair competition, and lobbying of corporate interests, both within and outside the legal system of the state.

The system involves "laundering" money through their investment in banks, financial institutions and businesses around the world promoting the development of structures to launder dirty money pay in corrupt government officials and international organizations. Transnational crime manifests itself in various forms among which one of the most dangerous forms is the criminal exploitation of people such as trafficking, prostitution, porn business and illegal migration. Considering this, the international community through UN agencies contributed to the adoption of the Convention against transnational organized crime, and especially such forms as human trafficking and illegal migration.

The following approaches are used for defining the concept of transnational criminal organizations:

1. Describe the most typical features of this type of crime through the characterization of transnational criminal organizations;
2. Use the combined definition of the broader concept ("transnational crime") and the narrower concept ("activities of transnational criminal corporations").

Studies confirm that transnational organized crime, like any other form of crime has its own special methods of activities and the characteristic behaviors of its members. Therefore, while describing its main features, it is necessary to analyze the characteristics of the activity itself and its subjects. The author believes that the hallmark of leading transnational organized crime is a specific activity that is not the only restriction is space. Determination of the main features of transnational organized crime allows us to distinguish organized crime that exists within individual states and transnational crime.

The paper analyzes the factors under which an organized criminal activity is becoming transnational. In particular, if:

1. it is related to the illegal operations on transferring tangible and intangible assets across the national borders what brings substantial economic benefits;

2. while its implementation are used the profitable market conditions of other countries, significant differences in criminal justice systems of other countries and entrance in their legitimate economy through corruption and violence.

Transnationalization of organized crime is now considered by scientists as one of the highest levels of the criminal evolution. Modern communication technologies and broad contacts of organized crime made it easier to establish contacts with counterparts in other countries on other continents. Modern bank electronic payment systems enable the international criminal transactions related primarily to the "laundering" illegal proceeds as well as various kinds of financial fraud.

Transnational organized crime activity is the most efficient and professional part of criminal behavior, for its most characteristic feature is the desire to minimize risks and maximize profits. Criminal organizations are able to learn from their own mistakes and the mistakes of other people. They have the ability of strategic vision of the situation and its possible development. They often resort to the help of highly skilled professionals, use the latest technology. Organized criminals operating in any country will never cross its national borders if they do not see the benefits, serious advantages and opportunities.

In pursuing these objectives, the most powerful national criminal organizations started to carry out operations on an international scale, thus becoming transnational criminal organizations.

According to the author of the article, the transnational organized crime:

1. Is related to illegal operations on a transfer of pecuniary and non-pecuniary assets across national boundaries bringing significant economic benefits;
2. Penetrates into the legitimate economy of the third countries through corruption and violence.
3. To implement the expansion of transnational criminal organizations used the favorable market conditions, inadequate legislation, as well as corrupt government officials of other states;
4. Represents one of the highest levels of criminal evolution as beyond the limits of the national territory of one state and become an internationally significant process;
5. Become inaccessible to law enforcement systems of individual states which cannot resist the criminal activity of these forms of organized crime.

Practice shows that most states tend to oppose the expansion of transnational organized crime which to achieve their criminal objectives and protect their own interests use violence and corruption. Analysis of transnational crime shows that violence and corruption are used mostly selectively for the rapid solution of specific problems. The most often used violence to implement a continuous process of criminal activity is only in the interests of "business": to ensure discipline in the organization, in the event of security threats, to intimidate rivals. The level of violence in various criminal organizations may vary, but in any case, violence is the principal controlling instrument to achieve their pragmatic goals.

Typically, the violence is not directly used for public and law enforcement agencies. For this purpose another effective method of action - corruption is widely used. Law enforcement agencies and state executive bodies were corrupted in order to avoid investigation and punishment for illegal lobbying and benefits of transnational criminal organizations. Corruption can be used to neutralize both individuals and entire institutions, and can have disastrous consequences for the credibility of political and social structures of society.

The author believes that the definition of transnational organized crime cannot be limited only by the characteristics of transnational organized crime. An important component of this concept is also characteristic of the specific entities involved in such activities. In addition, the characterization of transnational crime only through its activities does not allow one to distinguish the concept of transnational organized crime from such related concepts, such as international crime, one of the hallmarks of which is also "ignore national borders, "the commission of crimes.

Thus, transnational organized crime can be defined as the activity of criminal organizations and illicit communities with an extensive network of branches in other countries using international links to the permanent implementation of the global illegal activities related to the transferring of flow of information, money, physical objects, people, other tangible and intangible assets through state borders to take advantage of favorable market conditions in one or more foreign countries to receive substantial economic benefits as well as for efficient evasion from social control through corruption, violence and the use of significant differences in criminal justice systems in different countries. According to the author, the international community is too slow to respond to the threat of organized crime and corruption. Statements about the seriousness of this threat are rarely accompanied by practical deeds. In the way of more effective international response, there are three major obstacles: the lack of cooperation among States, weak coordination among international agencies and inadequate compliance with the existing regulations in different countries.

საპროცესო შეთანხმება საქართველოში

საპროცესო შეთანხმება საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობით შედარებით ახალი ინსტიტუტია. შესაბამისად, ჩვენს ქვეყანას არ გააჩნია სამართლებრივი ტრადიციები მის გამოყენებასთან დაკავშირებით და იმისათვის, რომ ამ ინსტიტუტის საქართველოში შემოღება დახვეწილი ფორმით მომხდარიყო, საჭირო იყო სხვა ქვეყნების გამოცდილების გაზიარება და იმ მიმართულებისა თუ თავისებურებების გათვალისწინება, რაც დამახასიათებელია ქართული სინამდვილისათვის.

მოხდა თუ არა ეს ასე და შედეგად აკმაყოფილებს თუ არა ქართული „საპროცესო შეთანხმება“ საერთაშორისო სტანდარტებს, ეს დღემდე დავის საგანია. ამისდა მიუხედავად, საკითხის აქტუალურობა დღითიდღე იზრდება და ამას მოწმობს მისი გამოყენების კოეფიციენტის არსებითი ზრდა წინა წლებთან შედარებით.

დღეს, როდესაც ჩვენს ქვეყანაში მოსალოდნელია საპროცესო კანონმდებლობის ფუნდამენტური შეცვლა, აუცილებელია ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი ინსტიტუტის – „საპროცესო შეთანხმების“ შესწავლა და დეტალური ანალიზი.

„საპროცესო შეთანხმება“ საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსში შემოღებული იქნა 2004 წელს 13 თებერვალს. იგი საქართველოს პარლამენტს დასამტკიცებლად წარედგინა სხვა საკანონმდებლო პროექტებთან ერთად და მათ ერთიანობაში „ანტიკორუფციული ღონისძიებების განხორციელების შესახებ“ საკანონმდებლო პაკეტი ეწოდებოდა.

საკანონმდებლო პაკეტი მიზნად ისახავდა სისხლისსამართლებრივი წარმოების გამარტივებას იმ თანამდებობის პირთა მიმართ, რომელთა წინააღმდეგ აღძრული იყო სისხლის სამართლის საქმე კორუფციული სამართალდარღვევის გამო [2].

მაშასადამე შეიძლება ითქვას, რომ მიხეილ სააკაშვილის ხელისუფლების ერთ-ერთი პირველი ნაბიჯი საქართველოს სამართლებრივ სისტემაში იყო საპროცესო შეთანხმების შემოღება. საპროცესო შეთანხმება იყო „შეთანხმება პროკურატურისა და დაცვის მხარეს შორის იმაზე, რომ თუ ბრალდებული ბრალს აღიარებს, მას ჩადენილი დანაშაული შეუმცირდება, ან მის მიმართ ნაკლებად მკაცრი სანქცია იქნება გამოყენებული“. პრინციპი მარტივია: ბრალდებული ბრალის პირდაპირ აღიარებისა და სამართლიანი სასამართლოს უფლებაზე უარის თქმის სანაცვლოდ გარკვეულ კომპენსაციას იღებს, რადგან ყველა მხარეს ათავისუფლებს ხანგრძლივი და ხარჯიანი სასამართლო პროცესისგან.

ამ, ერთი შეხედვით, სიმარტივის მიუხედავად საპროცესო შეთანხმებასთან დაკავშირებით რადიკალურად განსხვავებული პოზიციები არსებობს იურისტებს შორის, ზოგიერთი მას დადებითად აფასებს და არგუმენტად მოაქვს ის, რომ საპროცესო შეთანხმება მართლმსაჯულების სისტემას უფრო სწრაფსა და ეფექტიანს ხდის, მეორეებს – ოპონენტებს კი მიაჩნიათ, რომ ის სამართლიანი სასამართლოს ძირითად უფლებას ზღუდავს და მართლმსაჯულებას ყიდვა-გაყიდვის საგნად აქცევს.

ამდენად, მიუხედავად იმისა, რომ საპროცესო შეთანხმება კანონის ფარგლებში ექცევა და ამერიკის სამართლებრივ სისტემაში ფართოდ არის გავრცელებული, მის დანერგვაზე არაერთმა ქვეყანამ თქვა უარი. გაერთიანებული სამეფო (ინგლისი) უფრო შორს წავიდა, აქ მოსამართლეები, რომლებმაც საპროცესო შეთანხმება არაფორმალურად გამოიყენეს, თანამდებობიდან გაათავისუფლეს [3].

ბოლო წლებში ამ მხრივ სიტუაცია გარკვეულწილად შეიცვალა და იმ ქვეყნების რაოდენობა, სადაც საპროცესო შეთანხმება სხვადასხვა ფორმით ნებადართულია, ნელ-ნელა გაიზარდა. ის მოდიფიცირებული სახით ისეთ კლასიკურ ინკვიზიციურ სისტემებშიც კი დამკვიდრდა, როგორც არის საფრანგეთისა და გერმანიის სამართლებრივი სისტემები.

შეიძლება ითქვას, რომ ქართული საპროცესო შეთანხმება ინკვიზიტორული სისტემისათვის დამახასიათებელი ფორმისაგანაც განსხვავდება და ის უკიდურესად ლიბერალური და თითქმის შეუზღუდავია.

განვიხილოთ „საპროცესო შეთანხმების“ ქართული მოდელი და მის მიმართ გამოთქმული ზოგიერთი მოსაზრება.

საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის მიხედვით, „საპროცესო შეთანხმება“ ხორციელდება სასამართლოს დამოუკიდებლობის პროცესის დაცვით და მისი მიზანია სწრაფი და ეფექტიანი მართლმსაჯულების უზრუნველყოფა.

საქართველოს კანონმდებლობა სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 209-ე მუხლის ძალით უშვებს სასამართლოს მიერ სისხლის სამართლის საქმეზე არსებითი განხილვის გარეშე განაჩენის გამოტანის შესაძლებლობას და ამის საფუძველი „საპროცესო შეთანხმებაა“, რომელიც ხორციელდება ბრალზე ან სასჯელზე შეთანხმებით [13].

რიგი იურისტებისა თვლიან, რომ პროკურორს, როგორც ბრალზე, ასევე სასჯელზე შეთანხმებას ერთიანი უფლებები გააჩნია და ეს ნორმა ორივე შემთხვევაში ერთნაირ შედეგს ადგენს. მათი აზრით, ეს გარემოება ბრალზე და სასჯელზე შეთანხმებებს შორის განსხვავებებს აბსოლუტურად შლის, ბრალზე გარიგება თავისთავად გულისხმობს სასჯელზე შეთანხმებას [1, 168].

მაშასადამე, აქედან გამომდინარე, საპროცესო შეთანხმებას ისეთი საფუძველის არსებობა როგორცაა სასჯელზე შეთანხმება, საჭირო აღარ არის.

ზოგი იურისტი კი თვლის, რომ ბრალზე შეთანხმების დროს კანონი გამორიცხავს სასჯელზე შეთანხმებას და აღნიშნული ამ ინსტიტუტის საფრთხის შემცველი ხარვეზია.

ამის საპირისპიროდ გამოთქმულია მოსაზრებები იმის შესახებ, რომ საპროცესო შეთანხმების ორი საფუძველის არსებობა განპირობებულია პრაქტიკული მოსაზრებიდან და იგი ამ სახით უნდა იყოს შენარჩუნებული.

მართალია, ბრალზე შეთანხმება ფაქტობრივად გულისხმობს საქმეზე შეთანხმებას (სხვაგვარად იგი აზრს დაკარგავდა), მაგრამ საპროცესო შეთანხმების მეორე საფუძველი არ გულისხმობს ბრალის აღრიცხვასაც. ამ შემთხვევაში ბრალდებული არ ეწინააღმდეგება წაყენებულ ბრალდებას, მაგრამ შეთანხმება პროკურორის ან სასჯელის ზომაზე ან სასჯელისგან სრულად განთავისუფლებაზე [13]; [10, 54-55].

ასეთ შემთხვევაში საპროცესო შეთანხმების დადებისას მეტად მნიშვნელოვანია როგორც ბრალდებულის გამოძიებასთან თანამშრომლობის წახალისება და მისგან მიღებული ინფორმაცია სხვადასხვა დანაშაულებრივი ფაქტების შესახებ, ასევე პროცესის სწრაფად და ეფექტურად წარმართვის შესაძლებლობების გაჩენა და ამიტომ საპროცესო შეთანხმების ორი საფუძველის არსებობა განპირობებულია პრაქტიკული მოსაზრებებით და იგი ამ სახით უნდა იყოს შენარჩუნებული.

საპროცესო შეთანხმების ინიციატორები შეიძლება იყვნენ ბრალდებული (განსასჯელი) ან პროკურორი, ასევე აღსანიშნავია, რომ საქმის არსებითი განხილვისას მოსამართლე

უფლებამოსილია სასამართლო კამათის დაწყებამდე შესთავაზოს მხარეებს საპროცესო შეთანხმების დადება.

აღნიშნული ნორმის ამ სახით ჩამოყალიბება გარკვეულად ეწინააღმდეგება უდანაშაულობის პრეზუმფციის პრინციპს, რაზედაც შემდგომში გვექნება საუბარი.

ბრალზე შეთანხმების დროს ბრალდებული (განსასჯელი) აღიარებს დანაშაულს, ხოლო სასჯელზე შეთანხმებისას იგი არ ეწინააღმდეგება წაყენებულ ბრალდებას, მაგრამ ეთანხმება პროკურორის ან სასჯელის ზომას, ან სასჯელისაგან სრულად გათავისუფლებაზე, ხოლო სასჯელზე შეთანხმების შედეგია პირის ნასამართლეობა.

საპროცესო შეთანხმებისას პროკურორი უფლებამოსილია მოითხოვოს განსასჯელისათვის სასჯელის შემცირება, ასევე დანაშაულთა ერთობლიობისას მიიღოს გადაწყვეტილება ბრალდებულისათვის (განსასჯელისათვის) ან ბრალდების შემსუბუქების თაობაზე ან და ბრალდების ნაწილობრივ მოხსნის თაობაზე.

ვინაიდან სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობა საპროცესო შეთანხმების დადებისას დანაშაულთა კატეგორიის მიხედვით არანაირ შეზღუდვას ითვალისწინებს, პროკურორმა აღნიშნულ შემთხვევაში უნდა გაითვალისწინოს საჯარო ინტერესი, ჩადენილი დანაშაულისათვის გათვალისწინებული სასჯელის სიმძიმე და ქმედების მართლსაწინააღმდეგობა და ბრალეულობის ხარისხი, რაც ხაზს უსვამს კანონმდებლობის იმპერატიულ ნებას, რათა პროკურორმა წინდახედულობა გამოიჩინოს ქვეყანაში არსებული სისხლის სამართლის პოლიტიკის მიმართ საჯარო ინტერესებთან მიმართებაში, თუმცა, აღნიშნულ პრობლემას არ ხსნის.

კანონმდებლობის მიერ შემოთავაზებული ფორმულირება იმისა, თუ რა გარემოებებს უნდა ითვალისწინებდეს პროკურორი შეთანხმების დადებისას, ძალზე ზოგადი ხასიათისაა. არსებობს დანაშაულები, რომლებიც მოითხოვენ სამართალდამცავთა მხრიდან მკაცრ რეაქციას და საზოგადოებაში ჩნდება კითხვა – შეიძლება თუ არა მკვლელს, მოძალადესა და რეციდივისტს გაუფორმონ საპროცესო შეთანხმება? რა თქმა უნდა აღნიშნული გარიგების დადება საფუძველშივე არ ნიშნავს დამნაშაის სასჯელისგან გათავისუფლებას ან უსამართლო სასჯელის დაკისრებას, მაგრამ კანონმდებლობის შინაარსიდან გამომდინარე გამორიცხული არაა, რომ პროკურორმა არაადეკვატური სასჯელი მოითხოვოს რომელიმე დამნაშაის მიმართ და ამას სასამართლოც დაეთანხმოს. აღნიშნულის საფრთხეს აძლიერებს ისიც, რომ დაზარალებული მოკლებულია უნარს, გაასაჩივროს დაჩქარებული პროცესით გამოტანილი განაჩენი. მაშ როგორ უნდა მოვიქცეთ ასეთ შემთხვევაში? ხომ არ არის საშიშროება იმისა, რომ რომელიმე ბრალდებული ზედმეტად ღმობიერად ან საერთოდ არ ისჯება?

პასუხი ცალსახაა: რა თქმაუნდა, არის.

აღნიშნული სიტუაციიდან ერთი გამოსავალია, ის, რომ ჩარჩოებში მოექცეს დანაშაულთა კატეგორიები, რომელზედაც შესაძლებელი გახდება საპროცესო შეთანხმების გაფორმება. ასეთ ხერხს მიმართეს ესპანეთში, იტალიაში, ბელგიაში.

სასამართლოს მიერ სისხლის სამართლის საქმეზე არსებითი განხილვის გარეშე განაჩენის გამოტანის სპეციფიკური ხასიათიდან გამომდინარე, საპროცესო შეთანხმება უნდა დაიდოს ზემდგომ პროკურორთან წინასწარი თანხმობის წერილობით [13].

მას შემდეგ, რაც ბრალდებულისა და ბრალდების მხარეს შორის მოხდება პოზიციების შეთანხმება, პროკურატურა შუამდგომლობით მიმართავს სასამართლოს საქმის არსებითი განხილვის გარეშე განაჩენის გამოტანის თაობაზე, რომელშიც აღნიშნული უნდა იყოს

შეთანხმების შინაარსი. შუამდგომლობას ხელს აწერენ პროკურორი, ბრალდებულის დამცველი და ბრალდებული (განსახილველი).

აღნიშნულ შუამდგომლობაში უნდა აღინიშნოს ბრალდებულის (განსახილველის) სახელი, გვარი, დაბადების რიცხვი თვე და წელი, ბრალდების ფორმულირება (ფაბულა) მტკიცებულებანი, რომლებიც საკმარისია დასაბუთებული ვარაუდისათვის, რომ აღნიშნული დანაშაული ამ პირმა ჩაიდინა, სისხლის სამართლის კოდექსის მუხლი, მუხლის ნაწილი და ქვეპუნქტი, რომლითაც გათვალისწინებულია ეს დანაშაული, პროკურატურის მიერ მოთხოვნილი სასჯელის ზომა და გენერალური პროკურორის ან მისი მოადგილის მიერ მიღებული დასაბუთებული გადაწყვეტილება.

მნიშვნელოვანი საკითხია აგრეთვე ის, რომ სასამართლო არ არის ვალდებული უპირობოდ და მსჯელობის გარეშე გაიზიაროს და დაამტკიცოს საპროცესო შეთანხმება, ვინაიდან მოსამართლე გადაწყვეტილებას საპროცესო შეთანხმების შესახებ იღებს კანონის საფუძველზე და უფლებამოსილია არ დაამტკიცოს პროკურორისა და ბრალდებულს შორის მიღწეული შეთანხმება.

სასამართლო უფლებამოსილია, გამოიტანოს გადაწყვეტილება სასამართლოს მიერ საქმის არსებითი განხილვის გარეშე განაჩენის გამოტანის ან საბრალდებო დასკვნის გადასაწყვეტად პროკურორისთვის საქმის უკან დაბრუნების თაობაზე [13].
თუ სასამართლო მიიჩნევს, რომ წარმოდგენილია უტყუარი მტკიცებულებანი პირის ბრალის დასადასტურებლად, ხოლო მოთხოვნილი სასჯელი კანონიერია, მას გამოაქვს განაჩენი პროკურორის მიერ შუამდგომლობის წარდგენიდან 15 დღის ვადაში.

იურიდიულ ლიტერატურაში გამოთქმულია აზრი იმის შესახებ, რომ საპროცესო შეთანხმება ზღუდავს შეჯიბრებითობის პრინციპს, ვინაიდან შეჯიბრებითობა, პირველ რიგში, გულისხმობს ბრალდებისა და დაცვის მხარის პაექრობას და საპროცესო შეთანხმების განხილვის პროცესში დაზარალებული, სამოქალაქო მოსარჩელე და მათი წარმომადგენლები მონაწილეობას ვერ იღებენ [10, 8].

არსებობს ასევე მოსაზრება თითქოსდა საპროცესო შეთანხმებს დადებისას ბრალდების მხარეს დაცვის მხარესთან მიმართებაში პრიორიტეტი ენიჭება, რადგან დაცვის მხარეს არა აქვს შესაძლებლობა წარმოადგინოს გამამართლებელი მტკიცებულებები და თითქოს ამით ირღვევა შეჯიბრებითობის პრინციპი.

აღსანიშნავია, რომ დაზარალებულის როლი საპროცესო შეთანხმების დადების დროს მიყენებული მატერიალური, ქონებრივი და მორალური ზიანის მიუხედავად შეზღუდულია, დაყვანილია მინიმუმამდე. საპროცესო შეთანხმების დადების შესახებ უნდა ეცნობოს დაზარალებულს, თუმცა მას აღნიშნული გადაწყვეტილების გასაჩივრების უფლება არ გააჩნია.

თავდაპირველად საპროცესო შეთანხმების ქართული მოდელი აღნიშნული შეთანხმების დადებისათვის დაზარალებულის თანხმობასაც ითვალისწინებდა, მაგრამ სუბსიდიური ბრალდებით სამართალწარმოებისას, სასამართლოები აწყდებოდნენ სამართლებრივ კაზუს იმ საქმეზე, სადაც პროკურორმა ბრალდებულთან მიაღწია საპროცესო შეთანხმებას, ხოლო დაზარალებული კვლავ განაგრძობდა ბრალდების მხარდაჭერას და სწორედ ამ გარემოებამ განაპირობა დაჩქარებული პროცესიდან დაზარალებულის განდევნა და მისი უფლებების ამგვარი შეზღუდვა.

უნდა აღინიშნოს, რომ საპროცესო შეთანხმება საქართველოში მისი შემოღების დღიდან სულ უფრო ხშირად გამოიყენება არა მხოლოდ კორუფციული შემთხვევების დროს, არამედ თითქმის ყველა სახის სისხლის სამართლის დანაშაულებზე.

საპროცესო შეთანხმების გამოყენების სტატისტიკა საქართველოში 2005–2009 წლებში გვიჩვენებს, რომ 2005 წელს დაიდო 932 საპროცესო შეთანხმება, 2006 წელს – 3.791, 2007 წელს – 8.432, 2008 წელს – 9.207 და 2009 წელს 5.380. საპროცესო შეთანხმება და დასრულებულ საქმეთა პროცენტული მაჩვენებელი ყველაზე მაღალი დაფიქსირდა დასავლეთ საქართველოს საოლქო პროკურატურაში 68%, ხოლო ყველაზე დაბალი მაჩვენებელი – თბილისისა და აჭარაში 28 %.

ამრიგად, ყოველივე ზემოაღნიშნულიდან ნათლად გამოიკვეთა საპროცესო შეთანხმების ქართული მოდელის პრობლემატიკა და მის მიმართ გამოთქმული კრიტიკის საფუძვლიანობა თუ უსაფუძვლობა. აქედან ჩანს, რომ მოსამართლეები, პროკურორები და ხელისუფლების წარმომადგენლები ამ სამართლებრივ მექანიზმს დადებითად აფასებენ და შესაბამისად საქართველოში, ისევე როგორც ამერიკაში, აღნიშნული სასამართლო პროცესი უფრო ალტერნატიული პროკურატურის სახეს იღებს, ვიდრე ჩვეულებრივი [14]. იგი არც ისეთი წარმატებულია, როგორც ამას ხელისუფლება წარმოადგენს და არც ისეთი გამოუსწორებელი, როგორც ოპონენტები ახასიათებენ. ფაქტი ერთია – საპროცესო შეთანხმება მნიშვნელოვანი ცვლილებაა, მაგრამ ის სასამართლოების დამოუკიდებლობის დაბალი ხარისხისა და სამართალწარმოების არსებითი კულტურის პირობებში სამართლიანობის განმტკიცებას ხელს ვერ უწყობს.

ბამოყენებული ლიტერატურა

1. ბესელია ე. 2005. საპროცესო შეთანხმების ინსტიტუტი და ადამიანის უფლებების დაცვის ინსტიტუტი. *სტატიათა კრებული*. თბილისი.
2. განმარტებითი ბარათი „ანტიკორუფციული ღონისძიებების განხორციელების შესახებ“ საკანონმდებლო პაკეტი.
3. ვერკაიკი რ. 2000. *მოსამართლეებს საპროცესო შეთანხმების გამოყენება ეკრძალებათ*. ინდეფენდით.
4. კაციტაძე ნ. 2008. *საპროცესო შეთანხმების პრაქტიკა საქართველოში*. თბილისი.
5. კორკელია კ. 2004. *ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის გამოყენება საქართველოში*. თბილისი.
6. ონიანი დ. 2002. საპროცესო გარიგება. *New York Times*.
7. რატიანი ც. 2006. საპროცესო შეთანხმება სისხლის სამართლის პროცესში, მითი და რეალობა. *მართლმსაჯულება და კანონი*, № 3.
8. სიმსი ს. 2008. *საპროცესო შეთანხმების ისტორიული და რასობრივი რეალობები*. თბილისი.
9. ხაჩიძე დ. 2004. *საპროცესო შეთანხმება*. თბილისი.
10. ჭანტურიძე გ. 2007. *საპროცესო შეთანხმების მიმართება სისხლის სამართლის პროცესის პრინციპებთან*. თბილისი.
11. ჭანტურიძე გ. 2006. *საპროცესო შეთანხმება სისხლის სამართლის პროცესში*. თბილისი.
12. საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი. 2010. თბილისი.
13. საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი. 2010. თბილისი.
14. საქ. უზენაესი სასამართლოს სტატისტიკური მონაცემები.

*Aleksandre Javakhishvili
Grigol Robakidze University*

Plea Bargaining in Georgia

One of the first acts of Mikheil Saakashvili's government was to introduce plea bargaining into Georgia's legal system. Plea bargain is, quite simply, "an agreement between a prosecutor and a defendant whereby if the accused admits his/her guilt, he/she will be charged with a less serious crime or will receive a less severe

punishment”. The principle is simple: the accused is recompensed in return for admitting his/her guilt and refusing his/her right to a fair trial and therefore saves all parties from a long and expensive trial.

Georgia is almost unique among countries operating according to the inquisitorial model, in that it has instituted a much more liberalized – indeed almost unlimited - form of plea bargaining than is common in other such systems.

This report aims to analyze the effects of plea bargaining in Georgia and determine what implication its use has had on the right to a fair trial.

The Georgian legal system, like most in continental Europe, is based on the inquisitorial system. This means that the role of the judge is that of an investigator rather than, as is the case in adversarial systems such as the US, an arbiter. The judge hears the evidence from both - the prosecution and the defense and declares both the verdict (guilt or innocence) and the sentence.

The process itself is simple and is codified in the article 679 of the Georgian Criminal Procedural Code. In theory, either the prosecutor or the defendant can start negotiations which must be attended by the accused person’s attorney. A plea bargain can be concluded on the charge or on the sentence. The sole difference between these two variants is that in the latter case the defendant pleads *nole contendere*¹ whereas in the former case he/she pleads guilty. This is not a significant difference as in both cases the defendant, once convicted, is left with a criminal record.

The judge must confirm that the plea bargain was reached voluntarily without the use of threats, deception or violence and that the defendant was properly assisted by a qualified attorney. The judge must also ascertain that the defendant and his lawyer are familiar with the plea bargain agreement and are aware of the repercussions (such as the refusing the right to appeal) of going through with the bargain.

Based on the fact that Georgia was until a few years ago one of the most corrupt states in the world, it would be natural to assume that the most obvious argument for introducing plea bargaining is its utility in the fight against corruption. Indeed, plea bargaining was originally seen primarily as a tool in the post-Rose Revolution anti corruption campaign. The idea is that plea bargaining provides the means for the state to recoup funds lost to corruption. Corrupt officials are allowed to walk freely, provided they compensate the state for the funds they embezzled.

The practice of allowing defendants to walk away without a criminal record was abolished in 2005 in the face of both domestic and international criticism. A prominent opposition politician went as far as to call this practice “legalized state racketeering” and a report by the Council of Europe said that the 2004 version of plea bargaining on the one hand allows some alleged offenders to use the proceeds of their crimes to buy their way out of prison and, on the other, risks being applied arbitrarily, abusively and even for political reasons.

Nevertheless, placing the broader morality of the practice to one side, plea bargaining was successful in the short term as the means of recouping revenue lost to corruption.

It should be noted that during the plea bargaining a victim’s role is minimum, binding in point of view for material, property and moral damage. A victim must be informed about the plea bargaining, but a victim does not have the right to appeal the mentioned decision.

¹ Meaning that the defendant does not contest the charges and accepts the sentence but does not plead guilty.

² Source: Ministry of Internal Affairs of the Republic of Georgia

³ ჰანს გროსი (1847-1915) - ავსტრიელი იურისტი, კრიმინალისტიკის და დასავლეთევროპული სასამართლო ფსიქოლოგიის ფუძემდებელი

⁴ გამონაკლისს წარმოადგენდა ნორვეგიის სისხლის სამართლის კოდექსის 162-ე მუხლი, სადაც, აშშ-ის ფედერალური კანონმდებლობის მსგავსად, თავისუფლების აღკვეთა გათვალისწინებულია 20 წლის

At first the Georgian model of plea bargaining for making the mentioned agreement considered also a victim's consent, but during the criminal proceeding with subsidiary charge, the courts encountered with the legal special case, where the procurator reached the plea bargaining with the accused, but the victim still continued to support the accusation. Namely this fact conditioned the victim's withdrawal from the hastened process and such restriction of his/her rights.

It should be noted, that plea bargaining in Georgia since its introduction is more often used not only during the corruption case, but in all kind of criminal cases.

Statistics of using plea bargaining in Georgia in 2005-2009 shows that in 2005 were observed 932 cases of plea bargaining, in 2006 - 3.791, in 2007-8.432, in 2008-9.207 and on 2009 5.380. The highest percent of plea bargaining and of closed cases was fixed in Regional Procurator's Office of West Georgia; it was 68%, but the lowest rates were in Tbilisi and Adzharia - 28%.

Thus, from the above mentioned was clearly shown the problem of the Georgian model of plea bargaining and validity or groundlessness of its criticism. It is obvious that judges, prosecutors and representatives of government are estimating this legal mechanism positively. Consequently, in Georgia, as in America the mentioned suit gets the form of alternative prosecution rather than ordinary. It is not as successful as the government is presenting it and is not as incorrigible as the opponents are characterizing. The fact is one – plea bargaining is the significant change.

**უკანონო შემოსავლის ლეგალიზაციის (ფულის გათეთრების)
დეტერმინაციის ზოგიერთი საკითხი**

უკანონო შემოსავლის ლეგალიზაციის ეფექტური აღკვეთისათვის აუცილებელია, ნათლად გავანალიზოთ ის ფაქტორები, რომლებიც არსებით გავლენას ახდენენ მასზე. ეს მიზეზები და პირობები შეგვიძლია დავაჯგუფოთ სხვადასხვა ნიშნის მიხედვით – საერთო სოციალური, ეკონომიკური, სახელმწიფო-პოლიტიკური, სამართლებრივი, ტექნოლოგიური და ა.შ. შემოთავაზებული კლასიფიკაცია შესაძლებლობას იძლევა კოპლექსურად იქნეს ნაჩვენები ფაქტორები, რომლებიც მოქმედებენ შესასწავლ სფეროში და, ამასთან, მათი ანალიზიდან გამოვლინარე, შემუშავებულ იქნეს უკანონო შემოსავლის ლეგალიზაციის პროცესზე ზემოქმედების ზოგადსოციალური და სპეციალურ-კრიმინოლოგიურ ზომები.

საერთო სოციალურ მიზეზებსა და ხელშემწყობ პირობებში შეიძლება გავაერთიანოთ შემდეგი მოვლენები:

- დაბალი სოციალური დონე და მოსახლეობის ფენების მკვეთრი პოლარიზაცია. როგორც ცოხილია, კრიმინალურ სიტუაციაზე ძლიერ ნეგატიურ ზემოქმედებას ახდენს შემოსავლების მიხედვით ქვეყნის მოსახლეობის სხვადასხვა ფენის მკვეთრი პოლარიზაცია. ბუნებრივია, მოსახლეობის ღარიბი ფენა ცდილობს გაცდენილის ანაზღაურებას, მათ შორის, სხვადასხვა სახის ეკონომიკური დანაშაულების ჩადენით, რომელთა რიცხს მიეკუთვნება უკანონო შემოსავლების ლეგალიზაციაც. ხშირ შემთხვევაში სწორედ ასეთ პირებს აბამენ ფულის გათეთრების ოპერაციებში (გარკვეული საზღაურის სანაცვლოდ გამოიყენება მათი საიდენტიფიკაციო მონაცემები, ანგარიშები და ა.შ).
- სამართლებრივი ნიჰილიზმი და მოსახლეობის გულგრილი დამოკიდებულება. მნიშვნელოვან სოციალურ-ფსიქოლოგიურ ფაქტორად უნდა მივიჩნიოთ ფართოდ გავრცელებული სამართლებრივი ნიჰილიზმი და მოსახლეობის გულგრილი დამოკიდებულება უკანონო შემოსავლის ლეგალიზაციის ფაქტებზე რეაგირებისას. სამართლებრივი ნიჰილიზმი არსებითად ზღუდავს ფულის გათეთრების აღკვეთის რეალურ შესაძლებლობებს, ვინაიდან ფულადი სახსრებით თუ სხვა სახის ქონებით განხორციელებული გარიგების სუბიექტები, შესაბამისი ინსტიტუტების (მაგ. ბანკის) თანამშრომლები, რომელთა დახმარებითაც ხორციელდება ეს ოპერაციები, რიგითი მოქალაქეები არიან სამართლებრივი აზროვნების დაბალი დონით. თუ ეს ფსიქოლოგია არ შეიცვლება შესაბამისი ღონისძიებების გატარების შედეგად, მოსახლეობა ვერ გაუწევს დახმარებას სამართალდამცავ სტრუქტურებს უკანონო შემოსავლის ლეგალიზაციის აღკვეთის საქმეში, ეს კი მნიშვნელოვნად დააქვეითებს მათი საქმიანობის ეფექტურობას ამ სფეროში.
- მოსახლეობის სამართლებრივი განათლების დონე. ხაზი უნდა გავუსვათ მოსახლეობის ცნობიერების დონის ამაღლების აუცილებლობას ფულის გათეთრების საკითხებში. თუ მოსახლეობას არ ექნება გაცნობიერებული ის საფრთხეები, რომელსაც დანაშაულის ეს სახეობა ქმნის, ეკონომიკური ურთიერთობებში მონაწილეობისას არ ეცოდინება ამ სფეროში არსებული წესების დაუცველობის

იურიდიულ შედეგები, საფუძვლით შესაძლებელია მარტივად მოხდეს მათი ჩართვა შემოსავლების ლეგალიზაციასთან დაკავშირებულ უკანონო საქმიანობაში (მოქალაქეთა საბანკო ანგარიშების გამოყენება, მათ სახელზე უძრავი ქონების გაფორმება და ა.შ.).

უკანონო შემოსავლის ლეგალიზაციის პროცესზე არსებით ზეგავლენას ახდენს ეკონომიკური ხასიათის ფაქტორები. ამ ჯგუფის ფაქტორებს შორის შეიძლება მოვიზოროთ:

- ჩრდილოვანი ეკონომიკის არსებობა, რომელიც არის უკანონო შემოსავლების უმსხვილესი მწარმოებელი და ამავედროულად მომხმარებელიც. ამ ფაქტორის ზემოქმედება ახდენს ფულის გათეთრების პროცესის სტიმულირებას და ზრდის მის მასშტაბებს.
- „საინვესტიციო შიმშილი“ - ცალკეული სახელმწიფო არალეგალური კაპიტალის მიზიდვისათვის პირობების შექმნით ცდილობს მოახდინოს გარკვეული კომპენსირება ეკონომიკური განვითარების დაფინანსების კანონიერი წყაროების არარსებობისა (როგორც წესი, განვითარებადი ქვეყნები დიდიწილის წინაშე არიან – დაუშვან არალეგალური კაპიტალის შემოღინება, თუ შეეგუონ ფულადი ნაკადის საერთოდ არარსებობას).[3.გვ.320]
- ეკონომიკური ხასიათის შემდეგ ფაქტორად მიიჩნევა კრიმინალური ინდუსტრიის სფეროს გაფართოვება, რის შედეგადაც ხდება დიდი ოდენობით უკანონო შემოსავლების მიღება, რომელიც საჭიროებს შემდგომ გათეთრებას. არსებობს ცალკეული ეკონომისტის მოსაზრება იმის თაობაზე, რომ საბაზრო ეკონომიკისთვის არ აქვს მნიშვნელობა ეკონომიკურ ბრუნვაში ლეგალური კაპიტალი ერთვება თუ არალეგალური. ასეთ მოსაზრებას, ბუნებრივია, ვერ დავეთანხმებით. ერთი შეხედვით, ლეგალურ ბრუნვაში კრიმინალური კაპიტალის გამოყენებას კანონიერი მეწარმოების განვითარების საქმეში საზოგადოებისთვის მოაქვს აშკარა სარგებლობა - მუშავდება საწარმოები, საქმდება მოსახლეობა, მზადდება პროდუქცია, ბიუჯეტში ირიცხება გადასახადები. თუმცა, არ უნდა დაგვავიწყდეს, რომ ლეგალურ ბრუნვაში ჩართული და „სახეცვლილი“ ფული არცთუ იშვიათად რეინვესტირდება ისევ კრიმინალურ საქმიანობაში, სამეწარმო სფეროში ამკვიდრებს დანაშაულებრივი სამყაროს წეს-ჩვეულებებს, ორგანიზებულ დანაშაულებრივ დაჯგუფებებს გზას უხსნის დიდი პოლიტიკისკენ; ეს ყველაფერი იწვევს საზოგადოების დაძაბვას, სუფთა ბიზნესის წარმოების მიმზიდველობის დაქვეითებას, ბაზრის კანონმდებლობის სუბიექტების ინვესტიციების გადინებას და, როგორც წესი, შედეგად ეკონომიკური კრიზისის გადრმავეებას. დანაშაულებრივი ინდუსტრიის, სხვადასხვა დონის დანაშაულებრივი ორგანიზაციების განვითარება უკანონო შემოსავლების ლეგალიზაციას აქცევს ამ ინდუსტრიისა და ორგანიზაციების ფუნქციონირების ჩვეულებრივ საშუალებად.

უკანონო შემოსავლების ლეგალიზაციის პროცესზე მნიშვნელოვან ზეგავლენას ახდენს პოლიტიკური, სამართლებრივი და ადმინისტრაციული ხასიათის ფაქტორები. დანაშაულობის, მათ შორის ფულის გათეთრების წინააღმდეგ ეფექტური ბრძოლისთვის აუცილებელია, რომ ქვეყნის პოლიტიკური სისტემა, პოლიტიკური ტექნოლოგიები და, მათ შორის, დანაშაულობაზე კონტროლის განხორციელების ტექნოლოგიები სრულყოფილად და მკაფიოდ იქნეს ჩამოყალიბებული. ფულის გათეთრების მასტიმულირებელ სახელმწიფო-პოლიტიკურ მიზეზებსა და ხელშემწყობ პირობებში შეიძლება მოვიზოროთ:

- სახელმწიფო ნების არარსებობა ებრძოლოს ამ მოვლენას – ფულის გათეთრება დანაშაულის ის კატეგორიაა, რომლის წინააღმდეგ ეფექტური ბრძოლისათვის აუცილებელია მკაფიოდ ფორმულირებული სახელმწიფო ნების არსებობა და მისი რეალიზება როგორც კანონმდებლობაში, ასევე ადმინისტრაციულ მექანიზმებში. სწორედ ქვეყნის ხელისუფლება უნდა იყოს დაინტერესებული, რომ მკაცრად გააკონტროლდეს ქვეყანაში შემოღინებული ინვესტიციების წარმომავლობის

კანონიერება, საფინანსო სისტემაზე კონტროლის დამყარება ვერ შეძლოს დანაშაულებრივმა დაჯგუფებებმა და ა.შ.

- მთავრობის უსუსურობა – ხელისუფლების უსუსურობად შეიძლება მივიჩნიოთ, როდესაც არსებობს შესაბამისი საკანონმდებლო ბაზა, მაკონტროლებელი ორგანოები, მაგრამ არ არის საკმარისი მატერიალური, ფინანსური თუ ტექნიკური რესურსები დანაშაულის აღსაკვეთად. გათეთრების აღმკვეთი სისტემის ღირებულება უნდა შეესაბამებოდეს თავად მოვლენის მასშტაბებს. ბუნებრივია, რომ მილიონობით დოლარის გათეთრების აღკვეთას იაფფასიანი სისტემა ეფექტურ წინააღმდეგობას ვერ გაუწევს. უკანონო შემოსავლის ლეგალიზაციის აღკვეთის სისტემისათვის ასევე უმნიშვნელოვანესი ინსტრუმენტი უნდა იყოს შესაბამისი ტექნიკური უზრუნველყოფის არსებობა - მრავალფუნქციური და მრავალდარგობრივი მონაცემთა ბანკის სახით. ბუნებრივია, ეს ყველაფერი საკმაოდ სოლიდური სახსრების ხარჯვასთანაა დაკავშირებული.
- საკანონმდებლო ხარვეზები – ფულის გათეთრების აღკვეთის თვალსაზრისით განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია, რომ ნორმატიული ბაზა პასუხობდეს უკანონო შემოსავლების ლეგალიზაციის წინააღმდეგ ეფექტური ბრძოლის მოთხოვნებს, მაქსიმალურად ასახავდეს ამ სფეროში მოქმედ საერთაშორისო სტანდარტებს და არ ითვალისწინებდეს ისეთ საკანონმდებლო გამონაკლისებს, რომლებითაც შესაძლოა ისარგებლონ დამნაშავეებმა ლეგალიზაციის ოპერაციების განხორციელებისას.
- კორუფცია. არ შეიძლება უკანონო შემოსავლის ლეგალიზაციის პრობლემის გადაჭრა კორუფციისგან იზოლირებულად. კორუმპირებული ჩინოვნიკები ერთი მხრივ წარმოადგენენ გათეთრების „მომსახურების“ ყველაზე უფრო აქტიურ მომხმარებლებს, ხოლო მეორე მხრივ - პრაქტიკულად გათეთრების ყველა მექანიზმში გამოიყენება კორუფციული კავშირები. შესაბამისად, ქვეყანაში, სადაც კორუფციის მაჩვენებლები მაღალია, პარალელურად მაღალია უკანონო სახსრების ლეგალიზების მაჩვენებლებიც.

უკანონო შემოსავლის ლეგალიზაციის ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს ხელშემწყობ პირობად უნდა მივიჩნიოთ გასული საუკუნის 70-80-იანი წლებიდან განხორციელებული ტექნოლოგიური პროგრესი - ბანკთაშორისი საკომუნიკაციო ქსელის შექმნა საერთაშორისო ანგარიშსწორების საწარმოებლად, ინტერნეტ ტექნოლოგიები, მობილური სატელეფონო კავშირი, პლასტიკური ბარათები და ა.შ. ამ ყველაფერმა ფინანსური ბაზრების გლობალიზაცია, სახსრების მსოფლიოს ერთი წერტილიდან მეორეში წამიერი გადატანის შესაძლებლობა შექმნა და თავისთავად განაპირობა უკანონო შემოსავლების ლეგალიზაციის მასშტაბების ზრდა. ფულის გათეთრება ტრანსნაციონალური დანაშაულია და ბუნებრივია, ყველა ზემოთ ჩამოთვლილი საშუალება მეტად მოქნილად გამოიყენება დამნაშავეების მიერ სახსრების ლეგალიზებისას. თანამედროვე ტექნოლოგიებმა ახალი სტიმული შექმნა როგორც კანონიერი სამეწარმეო, ასევე კრიმინალური საქმიანობისთვის. მასობრივმა კომუნიკაციებმა გააიოლა კონტაქტების დამყარება საზღვარგარეთელ პარტნიორებთან, თანამედროვე საბანკო საქმიანობამ კი დააჩქარა და გააადვილა საერთაშორისო გარიგებების დადების პროცედურა.

უშუალოდ უკანონო შემოსავლების ლეგალიზაციის სფეროსთან დაკავშირებულ სპეციალური სასიათის ფაქტორებს შორის, უმნიშვნელოვანესად შეიძლება მივიჩნიოთ ფულის გათეთრების სფეროში სპეციალისტთა გარკვეული სახის გილდიის შექმნა, რომელშიც შედიან ბანკირები, იურისტები, ბუღალტრები. [1.გვ.219] ისინი არანაირად არ არიან დაკავშირებული კრიმინალურ სამყაროსთან, გარდა იმისა, რომ გეგმავენ და უზრუნველყოფენ უკანონო შემოსავლების წყაროს დაფარვას და სხვა ოპერაციებს, რომლებიც მიმართულია იმისკენ, რომ ამ შემოსავლებს კანონიერი სახე მიეცეს და შემდგომში ჩაიდოს ლეგალურ ბიზნესში. უკანონო შემოსავლებით მანიპულაციის, მათთვის კანონიერი სახის მიცემისა და ლეგალურ ეკონომიკურ ბრუნვაში ჩადების სანაცვლოდ კი იღებენ საკმაოდ სოლიდურ საკომისიოს. აღნიშნული ფაქტორის არსებობა შესაბამისი სახელმწიფო სტრუქტურების მხრიდან მოითხოვს ადეკვატური ზომების გატარებას,

რომლებითაც შესაძლებელი იქნება ზემოაღნიშნული სახეობის სპეციალისტების პროფესიონალიზმის განეიტრალება.

მნიშვნელოვან სპეციალურ ფაქტორს, რომელიც გავლენას ახდენს უკანონო შემოსავლის ლეგალიზაციაზე, წარმოადგენს ასევე შესასწავლი პროცესის სულ უფრო და უფრო მზარდი ინტერნაციონალიზაცია, რაც გამოწვეულია საფინანსო ბაზრის ინტეგრაციით და უკანონო შემოსავლების მიმდები პირების მცდელობით, თავი აარიდონ მათი უკანონო საქმიანობის გამოვლენას შავი ფულის კონცენტრაციის ხარჯზე იმ ქვეყნებში, სადაც არ ხორციელდება ფინანსური კონტროლი ან ამ კუთხით სახეზეა არსებითი ნაკლოვანებები. ამ თვალსაზრისით ფულის გათეთრების ერთ-ერთ უმთავრეს და მიმზიდველ საშუალებად ისევ რჩება ოფშორული ფირმები, რომლებიც ფინანსური ოპერაციების საიდუმლო გარემოში განხორციელების შესაძლებლობას და საგადასახადო დაბეგვრისაგან მათი გათავისუფლების შესაძლებლობას იძლევიან.

ძირითადი ფაქტორების შესწავლა, რომლებიც გავლენას ახდენენ უკანონო შემოსავლების ლეგალიზაციის პროცესზე და განაპირობებენ მის არსებობასა და განვითარებას, საშუალებას გვაძლევს, გამოვიტანოთ შემდეგი დასკვნები:

1) მოვლენები და პროცესები, რომლებიც გავლენას ახდენენ უკანონო შემოსავლების ლეგალიზაციის სფეროზე, ატარებენ როგორც ობიექტურ, ასევე სუბიექტურ ხასიათს. მათი სისტემა მუდმივ შესწავლას საჭიროებს, ვინაიდან ეკონომიკური ურთიერთობის სწრაფი ცვლილებების გამო, ეს ფაქტორებიც ანალოგიურად სწრაფად იცვლება.

2) ზოგადი ხასიათის ფაქტორების (დაბალი სოციალური დონე, ჩრდილოვანი ეკონომიკა, კორუფცია და ა.შ.) ერთობლიობა საჭიროებს ანალიზს ზოგადსოციალური ხასიათის ღონისძიებების ადეკვატური სისტემის შემუშავების თვალსაზრისით, რაც მიმართული იქნება ფულის გათეთრებაზე აღნიშნული ფაქტორების გავლენის მინიმიზაციისკენ.

3) განსაკუთრებით დეტალურ ანალიზს მოითხოვს სპეციალური ხასიათის ფაქტორები (ფულის გათეთრების პროცესის „პროფესიონალიზაცია“, ინტერნაციონალიზაცია და ა.შ.), ვინაიდან მხოლოდ ამ გზით არის შესაძლებელი უკანონო შემოსავლის ლეგალიზაციის სფეროში შექმნილ სიტუაციაზე რეაგირების მოსახდენად სპეციალურ-კრიმინოლოგიური ღონისძიებების შემუშავება.

gamoyenebuli literatura

1. ღლონტი გ., მოსულიშვილი მ., დაუთაშვილი პ. 2009. *კორუფცია*. თბილისი: პოლიგრაფი.
2. Bartlett B.L. 2002. *The Negative Effects of Money Laundering on Economic Devel Opment*. Manila.
3. Gilmore W.C. 1995. *Dirty money: the evolution of money laundering countermeasures*.-Strasbourg: Council of Europe. 320 p.
4. Official web-page of the Committee of Experts of European Union evaluating the implemented arrangements against money laundering – www.coe.int/t/dght/monitoring/moneyval (23.08.2011)
5. Official web-page of the International Commission for fighting against money laundering– www.fatf-gafi.org (17.09.2011)

Sophio Asanidze
Grigol Robakidze University

Some Issues for Determination of Legalization of Illegal Revenue (Money Laundering)

Summary

For the effective suppression of legalization of illegal revenues we shall analyze clearly those factors which substantially affect them. These reasons and conditions might be grouped according to various signs – general social, economic, state-political, legal, technological, etc. The proposed classification provides the opportunity to show comprehensively the factors acting in the research sphere and thus, due to their analysis general social and special criminological measures for affecting onto the legalization process of the illegal revenues should be generated.

The following events might be united into the common social reasons and facilitating conditions:

- Low social level and sharp polarization of population segments. As it is widely known, the criminal situation is exposed to strong negative influence by sharp polarization of various segments of population according to the revenues. Naturally, the poor strata of the population tries to compensate the spared of, among them committing various types of economic crime, to which legalization of the illegal revenues belong as well. In most cases such persons exactly are used for implementation of the operations for money laundering (for the particular fee their identification data, accounts, etc. are used).
- Legal nihilism and indifferent attitude of the population. Widely spread legal nihilism and indifferent attitude of the population while reacting on facts of legalization of the illegal revenues should be considered as the significant social-psychological factor. Legal nihilism significantly restricts real opportunities of suppression of money laundering, as the subjects of the deals implemented by means of the monetary funds or other type of property, employees of the appropriate institutes (e.g. bank), with the assistance of which these operations are carried out, ordinary citizens are distinguished for the low level of the legal thinking. If such psychology does not change as the result of implementing appropriate arrangements, the population will not be able to assist law-enforcement agencies in suppression of legalization of the illegal revenues, and that will lower significantly their effectiveness in this field.
- Level of the legal development of the population. The necessity of raising the consciousness of the population on issues regarding money laundering shall be underlined. If the population is not aware of those issues which are born by this type of the crime, if the population while participating in economical relations is not familiar with the legal results of non-implementation of the rules existing in this field, it is possible to involve them simply into illegal activities related to legalization of the illegal revenues (using bank accounts of citizens, closing down the real estate on their names, etc.).

Factors of economic nature have significant impact on legalization of illegal revenues. Among the factors of this group the following might be considered:

- Existence of the shadow economy which is the major producer of the illegal revenues and the consumer at the same time. Impact of this factor stimulates the money laundering process and increases its scopes.
- “Investment famine” – particular states establishing the conditions for attracting the illegal capital attempt to compensate non-existence of the legal financing sources aimed at their economic development (as a rule, developing countries are facing the dilemma – to allow inflow of the illegal capital or to put up with complete non-existence of the cash flow).
- Another factor of the economic nature is expansion of the field of criminal industry, as a result of which huge amount of the illegal revenues are obtained which requires subsequent laundering. There is the opinion of the particular economists regarding the fact that for the market economy it does not matter whether the legal or illegal capital is involved into the economic turnover. Naturally, we might not agree with it. From the very first sight directing the criminal capital into the legal turnover in the development of the legal enterprising bring definite benefits for the society from the point of view of developing the enterprising – the enterprises start to work, the population gets employed, the production is manufactured, and the taxes are transferred to the budget. Though it shall not be forgotten that the “altered” money involved into the legal turnover is reinvested not so rarely into the criminal activities, introduces rules and habits of the criminal world into the field of enterprising,

opens the way towards the big politics to the organized criminal alignments, and everything this causes tension for the society lowering the attractiveness of leading clean business, outflow of the investments by the law-abiding subjects at the market and as a rule, the economical crisis gets aggravated. Development of the criminal industry, as well as the criminal organizations of various levels turns the legalization of the illegal revenues into the ordinary means of functioning for this industry and organizations.

Factors of political and organizational legal nature also have significant impact onto the process of legalization of the illegal revenues. For the effective fight against the crime, and the money laundering among them, it is necessary to develop the political system of the country, political technologies and the technologies of control over the crime in perfect and definite style. Among the reasons and facilitating conditions for stimulation of the money laundering the following might be considered:

- Absence of the state will to combat this phenomenon – money laundering is the category of the crime, for fighting effectively against which existence of the definitely established state will is required, and its realization shall be carried out in legislation as well as in administrative mechanisms. The government of the country shall be interested to control strictly the legality of the origins of the investments inflowing into the country; in order the criminal alignments could not establish control over the finance system, etc.
- Inability of the government – the government might be considered as weak and lacking of abilities, when the appropriate legislative base exists, controlling bodies, but there is no sufficient material, financial or technical resources in order to suppress the crime. Value of the money laundering suppression system shall correspond to the scopes of the event itself. Naturally, the cheap system might not oppose effectively to the laundering of million dollars. For the system of suppression of legalization of the illegal revenues the most important instrument shall be also existence of the appropriate technical support – as the multifunctional and diversified data bank. Naturally, all these are connected to the quite solid means.
- Legislative faults – from the point of view of suppression of money laundering, it is especially significant that the normative base respond to the requirements of the effective fight against legalization of the illegal revenues reflect maximally the international standards acting into field and not foresee such legislative exceptions which might be applied for by the criminals for implementation of the legalization operations.
- Corruption. Solution of the problem of legalization of the illegal revenues is not possible in isolation from corruption. Corrupted officials on the one hand represent the most active consumers of the laundering “service” and on the other hand – practically in all the mechanisms of money laundering corrupted relations are used. Therefore, in the country where the corruption indicator is high, simultaneously the indicators of legalization of the illegal assets are also high.

One of the most important facilitating conditions for legalization of the illegal revenues should be considered the technological progress implemented starting from 70-80s of the last century – establishing the interbank communicational network for implementing the international settlement, internet technologies, mobile telephone connection, plastic cards, etc. All these provided the opportunity for globalization of financial markets, creating opportunity for the instant transfer of the assets from one point of the world to the other, and that of course preconditioned expansion of the scopes for legalization of the illegal revenues. Money laundering is the transnational crime and, naturally, all the above mentioned means are used in a very flexible way by the criminals for legalization of the assets. Modern technologies gave new stimulus to the legal enterprising as well as to the criminal activities. Mass communication facilitated establishing the contacts with foreign partners, and the modern bank activities accelerated and simplified the procedure of drawing the international deals.

Among the factors of special character which deals directly with the field of legalization of the illegal revenues, one of the most important factors might be consider establishing the kind of guild of the specialists involved into the field of money laundering the members of which are bankers, lawyers, and accountants. They are not related to the criminal world, besides the fact that they plan and secure covering the source of the illegal revenues and other operations which are directed to provide such revenues with the legal outlook and consequently to be reinvested into the legal business; but for manipulation with the illegal revenues, legalizing

them and investing into the legal economic turnover they receive quite solid commission. Existence of the indicated factor from the appropriate state structures requires taking the adequate measures which might stand up to the professionalism of the specialists of the above mentioned field.

The significant special factor, which affects legalization of the illegal revenues, is also the growing internationalization of the research process which is caused by integration of the finance market and with attempts of the persons receiving the illegal revenues to avoid revelation of their illegal activities for account of concentration of the black money in those countries where financial control is not carried out or bear significant faults. From this point of view, one of the most important and attractive means for money laundering still remains the offshore firms which give opportunity to implement financial operations in secret environment and thus, to stay free from taxation.

Studying of the general factors which affect the process of legalization of the illegal revenues and precondition its existence and development allow us to draw the following conclusions:

1) The events and processes which affect the field of legalization of the illegal revenues bear objective as well as subjective character. Their system requires constant studying due to the fast changes into the economic relations, and these factors also change very fast.

2) Complexity of the factors of general character requires analyzing from the point of view of the development of the adequate system of the general social arrangements which will be directed towards money laundering while minimizing the impact of the indicated factors.

3) The factors of special character require especially detailed analysis, as only thus it is possible to elaborate special criminological arrangements for reacting on the situation established in the field of legalization of the illegal revenues.

ნარკომანიის პრობლემა თაობათა ურთიერთობის ჯრილში

ურთიერთობების არასწორი წარმართვა ხშირად დაღს ასვამს მოზარდების სულიერ სამყაროს, რაც შემდგომში შეიძლება ნეგატიურად აისახოს მათ ქცევაზე და ნარკოტიკების მოხმარებისკენ უბიძგოს. მშობლებისა და შვილების ურთიერთობა გამოირჩევა დიდი ემოციური დატვირთვით და იცვლება შვილების ასაკთან ერთად. ურთიერთობისას მნიშვნელოვანია შეილმა იგრძნოს, რომ მშობელი ზრუნავს მის უსაფრთხოებაზე, ცდილობს შეუქმნას დადებითი ემოციების გარემო, დაუკმაყოფილოს მოთხოვნილებები. შვილის მშობლისადმი დამოკიდებულებას ორი ურთიერთსაპირისპირო ტენდენცია უდევს საფუძვლად. ერთი მას სიახლის შეცნობისა და რისკისკენ უბიძგებს, მეორე – დაცვისა და უსაფრთხოებისკენ. პირველი მათგანი აიძულებს შვილებს, გამოეყონ მშობლებს და გარე სამყაროსკენ ისწრაფონ, მეორე კი მათ მშობელიურ კერასთან აბრუნებს. მშობლებისთვის ფრიად მნიშვნელოვანია აღნიშნული ტენდენციების ჰარმონიულად წარმართვა, რაც კეთილისმყოფელ გავლენას იქონიებს ბავშვის მომავალზე.

პრობლემურ ოჯახებში, სადაც დარღვეულია ამგვარი ჰარმონია, ერთ-ერთი ზემოთ აღნიშნული ტენდენცია მნიშვნელოვნად პრევალირებს ხოლმე. პირველ შემთხვევაში იკვეთება თაობებს შორის ემოციური დაპირისპირება, მშობლები ფორმალურად ეკიდებიან შვილების აღზრდას, ნაკლებად აინტერესებთ მათი ცხოვრება, ბავშვი კონტროლის გარეშე რჩება დაუკმაყოფილებელი მოთხოვნილებების ამარა, რაც დაღს ასვამს მის სულიერ სამყაროს. მეორე შემთხვევაში სულ სხვა სურათი იქმნება: მშობელი ზედმეტად აკონტროლებს შვილს, უზღუდავს მას თავისუფლებას, მუდმივად უმწიფრად მიიჩნევს და პასუხისმგებლობას იღებს მთელ მის ცხოვრებაზე. ამ შემთხვევაში, ბავშვი, რომელსაც ადრეულ ასაკში არ შეეძლო მშობლისათვის წინააღმდეგობის გაწევა, ასაკის მატებასთან ერთად, პროტესტის აქტიურად გამოხატვას იწყებს. მდგომარეობას, როდესაც ადამიანს საშუალება უნდება აკეთოს ის, რაც მას ადრე ეკრძალებოდა, მეცნიერებმა “თავისუფლებით მოწამვლა” უწოდეს. ხშირად ასეთი თავისუფლებისა და მშობლის მუდმივი კონტროლისაგან თავის დაღწევის სიმბოლოდ მოზარდისთვის ნარკოტიკის მოხმარება ხდება ხოლმე, [2] ხოლო როდესაც საქმე ნარკოტიკის მოხმარებამდე მიდის, მშობელი, როგორც წესი, უძღურია რაიმე ზეგავლენა მოახდინოს შვილზე.

დიდი მნიშვნელობა ენიჭება მშობლებსა და შვილებს შორის ურთიერთობების ფორმებს – ვერბალურსა თუ ემოციურს. ცნობილია, რომ ადამიანებს შორის ურთიერთობა არ გამოიხატება მხოლოდ სიტყვებით. გზავნილის შინაარსი აისახება ასევე ინტონაციაში, მიმიკასა თუ ქესტებში. ოჯახებში, სადაც ნარკომანიის პრობლემაა, გაუცხოება და ფარული ქვეტექსტებით ურთიერთობა მკვიდრდება, როდესაც ერთს ამბობენ, შინაარსი კი სხვას გულისხმობს.

ორაზროვანი ინფორმაციის გადაცემა, თავის მხრივ, კიდევ უფრო ართულებს ურთიერთობებს მშობლებსა და შვილებს შორის. ახალგაზრდებს არ მიეწოდებათ მათთვის აუცილებელი ინფორმაცია საჭირო ფორმით, რაც ამძიმებს მათ ფსიქოლოგიურ პრობლემებს და ნეგატიურ შედეგებს იწვევს. ეს კი ის დამატებითი გარემოებაა, რომელიც ახალგაზრდებში სხვადასხვა პათოლოგიის აღმოცენებას უწყობს ხელს.

ალკოჰოლიზმით დაავადებულთა ოჯახებში დაბადებული და გაზრდილი ბავშვებისათვის ხშირია იმის რისკი, რომ ისინიც ბოროტად გამოიყენებენ ალკოჰოლს და ნარკოტიკებს მიეძალებიან. ამაში თავის როლს ცუდი მაგალითის გარდა, გენეტიკური ფაქტორიც ასრულებს.

არსებობენ ოჯახები, რომლებსაც არ გააჩნიათ შვილების სწორად აღზრდის უნარი. ასეთ ოჯახებში არ არსებობს მკაფიოდ ჩამოყალიბებული ქცევის ნორმები, რასაც თან სდევს ახალგაზრდებზე კონტროლის შესუსტება და მათაც შეუძლიათ, რაც სურთ ის აკეთონ, მაგალითად, მოიხმარონ ნარკოტიკები. თავისუფლების მაპროვოცირებელი ამგვარი ფაქტორი ხშირად ოჯახებში ცოლ-ქმარს შორის არსებული მუდმივი კონფლიქტებიცაა, რის გამოც მშობლები ზნეობრივ ზეგავლენას ვეღარ ახდენენ შვილებზე და ვეღარც მათ ნეგატიურ მოქმედებებს აკონტროლებენ.

საინტერესოა ერთი დაკვირვებაც, ნარკომანიის პრობლემა დიდია ახალგაზრდებს შორის, რომლებიც იზრდებიან არასრულ ოჯახებში. ეს გარემოება ბაღებს პრობლემათა რიგს, ქმნის ნერვული გაღიზიანებისა და სტრესის ფონს, რაც, თავის

მხრივ, ზრდის ნარკოტიკების გამოყენების რისკს. კვლევები გვიჩვენებენ, რომ ნარკომანების დაახლოებით 51% არასრულ ოჯახებში იზრდებოდა. ამ გარემოებას არ იწვევს მხოლოდ ერთ-ერთი მშობლის ფიზიკური არყოფნა ოჯახში. საქმე იმაშია, რომ ოჯახის სტრუქტურულ ნგრევას ფსიქოლოგიური დაძაბულობის ზრდა და შესაბამისად, დარჩენილ წევრებს შორის კონფლიქტების გახშირება ახლავს თან. მარტო დარჩენილი მშობელი, ხშირ შემთხვევაში, ვერ უზრუნველყოფს ახალგაზრდის სრულფასოვან აღზრდას.

ამერიკელი მეცნიერების კვლევებით ირკვევა, რომ ახალგაზრდებს შორის, რომელთაც მხოლოდ დედა ზრდით, მეტია ნარკოტიკული საშუალებების გამოყენების რისკი. ამის მიზეზი არ არის მხოლოდ მეუღლის გარეშე დარჩენილი მშობლის მიერ განხორციელებული კონტროლის სისუსტე. არსებობს მოსაზრება, რომლის თანახმადაც, არასრული ოჯახების შვილები ხშირ შემთხვევაში მშობლების დაშორების გამო თავს იდანაშაულებენ და სტრესის ფონზე იწყებენ ნარკოტიკების გამოყენებას. [3]

უდავოა, რომ ნარკომანიის განვითარებაში დიდ როლს ასრულებს ადამიანის ხასიათის თავისებურებები. დღეისათვის არ არის დადგენილი ის პიროვნული მახასიათებლები, რომლებიც ყველა ნარკოტიკების მომხმარებლისთვის ერთნაირად ნიშანდობლივია. მდგომარეობას ართულებს ისიც, რომ ნარკომანის პიროვნების გამოკვლევა ხორციელდება მაშინ, როდესაც ის უკვე დაავადებულია ამ სენით და რთულია ამოსავალ ფსიქო-ემოციურ მახასიათებლებზე საუბარი.

ნარკოტიკული ნივთიერებების მოხმარების დაწყების მოტივების ძიების პროცესში, პირველ ადგილზე ხშირად “ცნობისმოყვარეობა” დგას. ამის საფუძვლად შეიძლება მივიჩნიოთ ახალგაზრდების მუდმივი სწრაფვა სიახლის შეგრძნებისკენ, რაც ამაღელვებელია მათთვის. ერთი მხრივ, ეს არის ბუნებრივი ცნობისმოყვარეობა, რომელიც ადამიანს გააჩნია და მასში ძალზე პატარა ასაკიდან ვლინდება, რაც უდავოდ დადებითი მოვლენაა. ახალგაზრდები უფრო ხშირად სინჯავენ ნარკოტიკს, რათა საკუთარ თავზე გამოცადონ მისი ზემოქმედება. სამწუხაროდ, ცნობისმოყვარეობის დაკმაყოფილების სურვილს შემდგომში ნარკოტიკული ნივთიერების მიმართ ფსიქიკური დამოკიდებულებისა და ფიზიკური აბსტინენციის ჩამოყალიბება ერთვის, რაც საბოლოოდ პიროვნებას იძულებულს ხდის, მუდმივად გამოიყენოს პრეპარატი.

როგორც ცნობილია, ახალგაზრდები ნარკოტიკულ საშუალებებს ხშირ შემთხვევაში თანატოლებთან ერთად სინჯავენ და მოიხმარენ. ახალგაზრდას კმაყოფილებას ერთი მხრივ ნარკოტიკის მოხმარება ანიჭებს, მეორე მხრივ კი “თავისიანებთან” ერთ ჯგუფში ყოფნის ფაქტი, რაც მოცემული მომენტისთვის მისთვის პრესტიჟულია. თანაც სხვა შემთხვევაში ახალგაზრდას შეიძლება არც ჰქონოდა საშუალება ყოფილიყო რომელიმე “ჯგუფის” წევრი.

ახალგაზრდებზე საუბრისას ყურადღება განსაკუთრებით სკოლის დამამთავრებელ ასაკზე უნდა გამახვილდეს. ამ პერიოდში მოზარდებში იცვლება პორმონალური ფონი, მატულობს ემოციური არასტაბილობა, ჩნდება ბევრი ახალი სტრესი, რაც რეალობისგან გაქცევის სურვილს ბაღებს და ნარკოტიკების მოხმარების პროვოცირებას უწყობს ხელს. [4]

როდესაც საუბარია ნარკოტიკების მოხმარების მიზეზებზე ახალგაზრდებში, აუცილებელია, ყურადღება გამახვილდეს აკადემიური მოსწრების საკითხზე. დაბალმა აკადემიურმა მოსწრებამ, ასევე საშუალო სკოლებსა და უმაღლეს სასწავლებლებში თანატოლებთან ადაპტაციის პრობლემების არსებობამ ახალგაზრდაში შეიძლება უარყოფითი ემოციები და მათი ნარკოტიკულ თრობაში ჩაკვლის სურვილი აღძრას. მოზარდებს, რომლებიც აქტიურად არიან ჩაბმული სწავლაში, ახლოს არიან სკოლასთან და სწავლისას დადებით ემოციებს განიცდიან, ამგვარი გართულებები ნაკლებად ემუქრებათ, ხოლო მოსწავლეთა კატეგორიას, რომელსაც არ აქვს სწავლის სურვილი, არ დადის სკოლაში, არ აკეთებს საშინაო დავალებებს, მეტი თავისუფალი დრო, მისი ფუქსავატურად გამოყენების და შესაბამისად, ნარკოტიკებთან ზიარების მეტი შანსი აქვს.

შედარებით რთულია მდგომარეობა, როდესაც ახალგაზრდას შიშის გრძნობა ბოჭავს და რა იცის, თუ რა იწვევს მას. შესაბამისად, არ აქვს უნარი აღეკვამტური რეაქცია იქონიოს მასზე. ეს გარემოება ახალგაზრდისთვის ძლიერ დამთრგუნველია, უჭირს ან ვერ ახერხებს მასთან გამკლავებას და სტრესის მოსახსნელად ნარკოტიკულ საშუალებებს ეტანება.

ყოველივე ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, მნიშვნელოვანი ფაქტორები, რომლებმაც შესაძლებელია ხელი შეუწყონ ახალგაზრდების მიერ ნარკოტიკების გამოყენებას, შემდეგია:

- ბრძოლა ოჯახურ კულტურასა და ნარკომანულ სუბკულტურას შორის. ამ დროს, ხშირ შემთხვევებში, უფრო მეტი პოტენციალი დღევანდელ საზოგადოებაში ნარკომანულ სუბკულტურას გააჩნია.
- ძნელად გასაგები და არასრულად ლოკალიზებული შიშის ფაქტორი, მათ შორის, ოჯახური წარმომავლობისა, რომელსაც საფუძვლად პრობლემური სიტუაციის დროს არასრულწლოვნის თვითდაჯერებას მოკლებული მოქმედება ედება. ახალგაზრდას არ შესწევს უნარი გააანალიზოს, თუ რა წარმოშობს მასში შიშის გრძნობას.
- სხვადასხვა მნიშვნელოვანი მოთხოვნილების დაუკმაყოფილებლობა ახალგაზრდებში, რისი მიზეზიც ოჯახის არაჯანსაღი ქცევითი მაგალითებია თანმხლები ნეგატიური ზემოქმედებით. ოჯახებში, რომლებშიც არაჯანსაღი გარემოა, არ არსებობს პრობლემების გამკლავების უნარი, რაც ახალგაზრდებს ნარკოტიკული თრობის მდგომარეობაში დროისტარებისკენ უბიძგებს.

ხშირად ერთადერთი, რისი გაკეთებაც ნარკომანს კარგად შეუძლია, ნარკოტიკის მოპოვება და გამოყენებაა. თავიდან ნარკოტიკის დანიშნულება სტრესის მოხსნაა, რაც თანდათანობით ნარკომანის ერთადერთ სურვილად რჩება. ამიტომ ფიგურირებს ნარკომანებს შორის გამონათქვამი: “მე ნარკოტიკების გარდა სხვა არაფერი ვიცი და არც არაფერი მინდა”. [1]

ნარკოტიკების ზემოქმედების ქვეშ მყოფი ადამიანისთვის იხსნება აკრძალვები, ქრება შიში, ახალგაზრდას თავი ყველაფრის შემძლე პოვნი. რეალურ ცხოვრებაშიწარუმატებელ და დაუცველ ახალგაზრდებს ნარკოტიკის მოხმარება შესაძლებლობას აძლევს, თავი ბედნიერად და ყველაფრის შემძლე იგრძნონ. მათ ბატონკაცობისა და იმის ილუზია უჩნდებათ, რომ შეუძლიათ ყველას ზემოდან უყურონ. ნარკოტიკზე უარის თქმა ახალგაზრდაში პრობლემურ რეალობაში დაბრუნების შიშს ბაღებს, რაც მისთვის მეტად დამთრგუნველია და “წამლისადმი” ფსიქოლოგიურ ლტოლვას ამძაფრებს. ცნობილია, რომ ფიზიკური ლტოლვა ნარკოტიკის მიმართ უფრო იოლი დასაძლევია, ვიდრე ფსიქოლოგიური.

სწორედ ეს გარემოებაა ყველაზე რთული პრობლემა, რომელიც ნარკოტიკების მომხმარებელი ახალგაზრდების რეაბილიტაციის დროს იჩენს თავს.

ბამოყენებული ლიტერატურა

1. ბარამიძე ა. 2010. ნარკომანია როგორც ოჯახური პრობლემა. *ფსიქოლოგია*. კრებული. ტ. XXII. თბილისი: დიმიტრი უზნაძის ფსიქოლოგიის ინსტიტუტი.
2. მოსულიშვილი ა. 2010. Drug addiction in young generation - social research. *European Scientific Institute & University "Grigol Robakidze"*. Tbilisi. Georgia.
3. მოსულიშვილი ა. 2008. მსუბუქ ნარკოტიკულ საშუალებათა ლეგალიზაციის შესაძლო თანხვედრი შედეგები საქართველოში. *კრიმინოლოგია*. №2 (3) თბილისი: გრიგოლ რობაქიძის სახელობის უნივერსიტეტის გამომცემლობა.
4. მოსულიშვილი ა. 2009. ნარკომანიასთან დაკავშირებული ზოგიერთი პრობლემა. *გრიგოლ რობაქიძის სახელობის უნივერსიტეტის სამეცნიერო შრომები*. თბილისი: გრიგოლ რობაქიძის სახელობის უნივერსიტეტის გამომცემლობა.

Amiran Mosulishvili
Grigol Robakidze University

Problem of Drug Addiction in Generations' Interrelation

Summary

Development of incorrect relations among juveniles can cause different kinds of pathologies that can negatively influence upon their behavior and drug use. Relations between parents and children carry enormous emotional meaning. Parents' attitude towards children varies according to their age. From parents' side, it is important to express care, protection, creation of the positive atmosphere, satisfaction of their demands and other important factors.

Relations between parents and children contain two opposite tendencies. One of them is aspiration to acknowledge something new and to take a risk, and the second one is aspiration for security and protection. The first tendency makes children separate from their parents and join the existing reality and the second one makes them go back. The correct direction of such tendencies is very important for parents as it makes positive influence upon children.

Drug use is like an argument for juveniles for their freedom and very often parents are unable to interfere in their lives. Forms of relations are very important in the communication between parents and children. This is verbal and emotional communication. We know that relation among people is expressed not only by words but also the content of messages is expressed by intonation, mimicry, gestures, etc. In those families where we come across the problem of drug addiction some, kind of secretiveness and secrete communication takes place. In this case one is said and another is meant.

Important factors that may cause drug addiction in juveniles are the following:

- Gap between family culture and drug addiction sub-culture. Mostly, in this case the drug addiction sub-culture has more potential in the current reality.
- Hardly understandable and incompletely localized factor of fear, among them of family lineage which is based on a juvenile's unassured action during the problematical situation. A juvenile is unable to make analyze correctly the factor causing this fear.
- Dissatisfaction of different demands. One of its reasons is the examples of unhealthy family behaviors that make negative influence upon a juvenile. In unhealthy families there are no ways to cope with the problems and juveniles are forced to waste time in the "narcotized" atmosphere created by drugs.

Very often, the only thing a drug addict can do is to obtain and use drugs. At first, the aim of drugs is to get rid of stress, but gradually it becomes the only desire for him/her. That is why drug addicts have such consideration: “I know nothing except drugs and that’s why I want nothing except drugs”.

Under the drug influence a person gets enormous possibilities: there are no prohibitions, no fear and a young person feels himself/herself omnipotent. Those young people who are unlucky in the real life and have no protection, drugs give them possibility to feel omnipotent and happy. They have the illusion of superiority. If a young person decides to give up drugs, the fear of returning to the problematical reality appears what it is quite suppressive. It is one of the main problems young people come across during the rehabilitation process.

There is no doubt that human characteristics play enormous role in the development of drug addiction. Today, the personal qualities characteristic to every drug addicted person in common are not revealed. Besides other difficulties, there is one more thing – the investigation of a drug addict is made when he is sick with this disease and it is too difficult to reveal those conditions that had brought him/her to such state.

Very often, while searching the motives of starting the drug use, “curiosity” takes the first place. The basis of this fact can be considered youth’s constant striving for feeling something new and exciting. On the one hand, this is natural curiosity characteristic to a human being, what obviously is a positive feature. It is revealed from the very childhood and stays the whole life and stimulates him/her to do other positive things.

Some young people also try drugs to experience their influence personally. Unfortunately, this “feeling of curiosity” deepens in future and finally, enforces such a person to use drugs permanently.

ალექსანდრე ღლონტი
გრიგოლ რობაქიძის სახელობის უნივერსიტეტი

აქტუალური დანაშაულების შედარებითი სტატისტიკური ანალიზი საქართველოსა და საზღვარგარეთის ქვეყნებში

წინამდებარე კვლევის მიზანია დადგინდეს, თუ რამდენად ეფექტურია დანაშაულთან ბრძოლის მექანიზმები საქართველოში, რა სახის პროგრესს მიაღწია საქართველომ ამ კუთხით და რა გამოცდილების დანერგვა იქნებოდა მიზანშეწონილი აღნიშნული მექანიზმების შემდგომი სრულყოფის მიზნით. შედარების თვალსაზრისით გადევნივით, გამოგვეკვლია ის დანაშაულებრივი ქმედებები, რომლებიც აქტუალურია საქართველოში და რომელთა შემადგენლობები ანალოგიურია უცხოეთის ქვეყნების სისხლის სამართლის კოდექსის მსგავსი მუხლებისა.

განსახილველი მუხლებია:

1. მკვლელობა;
2. ჯანმრთელობის განზრახ ნაკლებად მძიმე დაზიანება;
3. პირადი მოხმარებისთვის ნარკოტიკული საშუალების, მისი ანალოგის ან პრეკურსორის მცირე ოდენობით უკანონო დამზადება, შექენა შენახვა, ანდა მისი ექიმის დანიშნულების გარეშე უკანონო მოხმარება;
4. ქურდობა;
5. თაღლითობა.

აღსანიშნავია ის ფაქტი, რომ ზოგიერთი ქვეყნის სისხლის სამართლის კოდექსის მსგავსი მუხლების შემადგენლობები არ ემთხვევა საქართველოსას. ამ მხრივ განსაკუთრებით საყურადღებოა საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 118-ე და 273-ე მუხლები, რომელთა მიხედვითაც საზღვარგარეთის ქვეყნების სტატისტიკურ მონაცემებში ოფიციალური ინფორმაციის მოპოვება შეუძლებელია. ზოგიერთ ქვეყანაში ეს მუხლი/მუხლები შესულია ადმინისტრაციული დანაშაულის შემადგენლობაში, ხოლო ზოგ მათგანში - ისინი საერთოდ არ არიან ასახული ოფიციალურ სტატისტიკურ მონაცემებში.

წინამდებარე ანალიზში განვიხილეთ საზღვარგარეთის ქვეყნების სისხლის სამართლის მუხლები, რომლებიც ზემოთ ჩამოთვლილი 5 მუხლის ანალოგიურია.

სანამ საქართველოსა და საზღვარგარეთის ქვეყნების დანაშაულის სტატისტიკური მონაცემების შედარებას დავიწყებდეთ, აუცილებელია, სწორი წარმოდგენა შეგვექმნას ქვეყნის შიგნით არსებულ მდგომარეობაზე. ამ მიზნით გადავწყვიტეთ შეგვესწავლა ზემოთ აღნიშნული დანაშაულის დინამიკა საქართველოში 2008-2009 წლებში. ჩვენ ჩაღრმავებულად გავაანალიზეთ ყველა ჩამოთვლილი დანაშაულის რიცხოვრივი მონაცემები და შევეცადეთ გაგვეჩვენა, თუ რატომ იმატა/იკლო კონკრეტული ქმედებების რაოდენობამ აღნიშნულ პერიოდში.

მკვლელობა - 2009 წლის საანგარიშო პერიოდში საქართველოში რეგისტრირებულია მკვლელობის 205 ფაქტი. თუ ამას დავამატებთ მცდელობებს, საერთო ჯამში გამოვა 517. აღსანიშნავია, რომ 2008 წლის საანგარიშო პერიოდთან შედარებით, 108-109 მუხლებით

კვალიფიცირებული დანაშაულების ჯამურმა მაჩვენებელმა იკლო 156 ერთეულით (დინამიკა - 30,5%).

ჯანმრთელობის განზრახ ნაკლებად მძიმე დაზიანება - 2009 წლის საანგარიშო პერიოდში, საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს ოფიციალური სტატისტიკის თანახმად [1] ჯანმრთელობის განზრახ ნაკლებად მძიმე დაზიანების სულ 5482 ფაქტია რეგისტრირებული. 2008 წლის საანგარიშო პერიოდთან შედარებით, მაჩვენებელმა იმატა 1312 ერთეულით (დინამიკა + 24%) (გრაფიკი I).

2009 და 2008 წლების საანგარიშო პერიოდებში რეგისტრირებული სხეულის განზრახ ნაკლებად მძიმე დაზიანებების რაოდენობა.
(კოეფიციენტი გაანგარიშებულია 10000 პირზე)

ნარკოტიკული საშუალებების უკანონო ბრუნვა და მათი უკანონო მიღება მცირე ოდენობით - 2009 წლის საანგარიშო პერიოდში, საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს ოფიციალური სტატისტიკის მიხედვით, პირადი მოხმარებისთვის ნარკოტიკული საშუალებების, მისი ანალოგის, ან პრეკურსორის მცირე ოდენობით უკანონო დამზადების, შეძენა/შენახვის, ანდა მისი ექიმის დანიშნულების გარეშე უკანონო მოხმარების 3751 ფაქტია რეგისტრირებული. 2008 წლის საანგარიშო პერიოდთან შედარებით, მაჩვენებელმა იმატა 740 ერთეულით (დინამიკა დაახლოებით + 20%) (გრაფიკი II).

2009 და 2008 წლების საანგარიშო პერიოდებში რეგისტრირებული პირადი მოხმარებისთვის ნარკოტიკული საშუალების, ან მისი ანალოგის, ან პრეკურსორის მცირე ოდენობით შეძენა-შენახვის, ან მისი მცირე ოდენობით უკანონო მიღების რაოდენობა (კოეფიციენტი გაანგარიშებულია 1000 კ

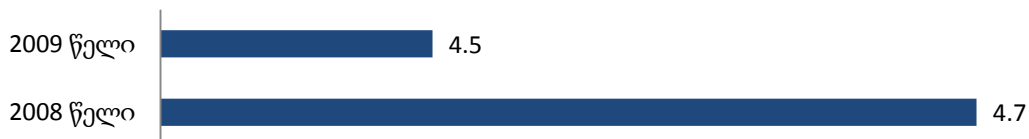
ქურდობა - 2009 წლის საანგარიშო პერიოდში, საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს ოფიციალური სტატისტიკის თანახმად, ქურდობის 11473 ფაქტია რეგისტრირებული. 2008 წელთან შედარებით, ქურდობის სტატისტიკურმა მაჩვენებელმა იკლო 2469 ერთეულით (დინამიკა - 16,4%). (გრაფიკი III)

**2009 და 2008 საანგარიშო პერიოდებში რეგისტრირებული ქურდობების რაოდენობა
(კოეფიციენტი გაანგარიშებულია 10000 პირზე)**

თაღლითობა. - 2009 წლის საანგარიშო პერიოდში, საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს ოფიციალური სტატისტიკის თანახმად, თაღლითობის 1791 ფაქტია რეგისტრირებული. 2008 წელთან შედარებით მაჩვენებელმა იმატა 490 ერთეულით (დინამიკა + 21,5% (გრადიენტი IV)).

**2009 და 2008 საანგარიშო პერიოდებში რეგისტრირებული თაღლითობების
რაოდენობა გაანგარიშებული
(კოეფიციენტი გაანგარიშებულია 10000 პირზე)**

როგორც ზემოთ მოყვანილი მონაცემები გვიჩვენებს, საქართველოში იკლო მკვეთლობებისა და ქურდობის რეგისტრირებული ფაქტების რაოდენობამ, მაგრამ იმატა ჯანმრთელობის განზრახ ნაკლებად მძიმე დაზიანების, პირადი მოხმარებისთვის ნარკოტიკული საშუალების, ან მისი ანალოგის, ან პრეპერსორის მცირე ოდენობით შეძენა-შენახვის, ან მისი მცირე ოდენობით უკანონო მიღების და თაღლითობის რაოდენობამ. სანამ განვიხილავთ აღნიშნულის გამომწვევ მიზეზებს და გავაკეთებთ შესაბამის პროგნოზებს, მიზანშეწონილი იქნება საქართველოს მონაცემები შევადაროთ საზღვარგარეთის ქვეყნების ანალოგიურ მაჩვენებლებს.

შედარებისთვის შევარჩიეთ საზღვარგარეთის ისეთი ქვეყნები, რომლებთანაც გვაქვს/გვქონდა მჭიდრო პოლიტიკური ან/და გეოპოლიტიკური ურთიერთობა, რომელთაც მოვიაზრებთ სტრატეგიულ და ეკონომიკურ პარტნიორობად; ასევე ყურადღება გავამახვილოთ ახლო მეზობელ და იმ ქვეყნებზეც, რომელთა პრაქტიკის გაზიარება საინტერესო იქნება საქართველოსთვის. შედარებითი კვლევის მიზნებისათვის აგრეთვე შევარჩიეთ ქვეყნებიც, რომლებიც შეესაბამება საქართველოს ზომითა და მოსახლეობის რაოდენობით.

რადგან საქართველო დიდი ხნის განმავლობაში იყო „დსთ“-ს ქვეყანა, გადავწყვიტეთ შეგვედარებინა ჩვენი ქვეყნის დანაშაულის სტატისტიკური მონაცემები „დსთ“-ს ზოგიერთი რესპუბლიკის მონაცემებთან.

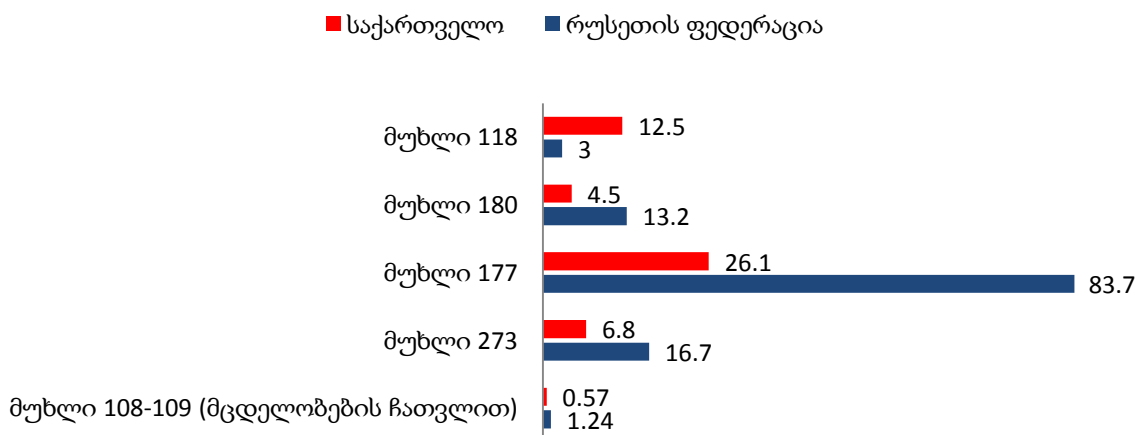
დღესდღეობით „დსთ“-ში შედის 11 წევრი-ქვეყანა. მაგალითისთვის განვიხილავთ რუსეთის ფედერაციის, მოლდავეთის, უკრაინისა და აზერბაიჯანის მონაცემებს.

„დსთ“ [2]	მოსახლეობა	ტერიტორია
1. რუსეთის ფედერაცია	142 000 000	17 075 400 კმ2
2. მოლდავეთი	3 563 700	33 846 კმ2
3. უკრაინა	45 962 900	603 628 კმ2
4. აზერბაიჯანი	9 047 000	86 600 კმ2

რუსეთის ფედერაცია ჩვენთვის ძალზე საინტერესო შედარების ობიექტია, რადგან მრავალი წლის მანძილზე, დამოუკიდებლობის მოპოვებამდე, საქართველოში მოქმედებდა საბჭოთა კავშირის სისხლის სამართლის კოდექსი და სამართლისადმი მიდგომის საბჭოური მენტალიტეტი. შესაბამისად, მიზანშეწონილი იქნება შევადაროთ დანაშაულის მდგომარეობა დღევანდელ საქართველოში რუსეთის ფედერაციაში არსებულ მდგომარეობას, მითუმეტეს, როდესაც თანამედროვე მეცნიერები და კრიტიკოსები რუსეთის დანაშაულთან ბრძოლის მეთოდებს აფასებენ, როგორც არქაულს და არაეფექტურს.

რუსეთის ფედერაციის შინაგან საქმეთა სამინისტროს (МВД Российской Федерации) ოფიციალური სტატისტიკის თანახმად, 2009 წლის საანგარიშო პერიოდში (იანვარი-დეკემბერი) რუსეთის ფედერაციაში რეგისტრირებულია სულ 22788829 სისხლის სამართლის დანაშაული, აქედან გამოძიება დაიწყო 21454920 სისხლის სამართლის საქმეზე. 2008წ-ის საანგარიშო პერიოდთან შედარებით სისხლის სამართლის საქმეების რაოდენობამ იკლო 7%-ით. ამავე სტატისტიკის მიხედვით რეგისტრირებულია სულ 17681 განზრახ მკვლელობის (მკვლელობის მცდელობის ჩათვლით), 1188574 ქურდობის, 188723 თაღლითობის, სხეულის განზრახ ნაკლებად მძიმე დაზიანების 43838 და 238500 ნარკოტიკული საშუალებების ბრუნვის/გამოყენების ფაქტი. დაწყებული გამოძიების თითქმის ნახევარი (47%) მოდის საკუთრების წინააღმდეგ ჩადენილ დანაშაულზე (გრაფიკი V).

საქართველოსა და რუსეთის ფედერაციის 2009 წლის მუხლობრივი
სტატისტიკური მონაცემების შედარება (კოეფიციენტი გაანგარიშებულია 10000
პირზე)

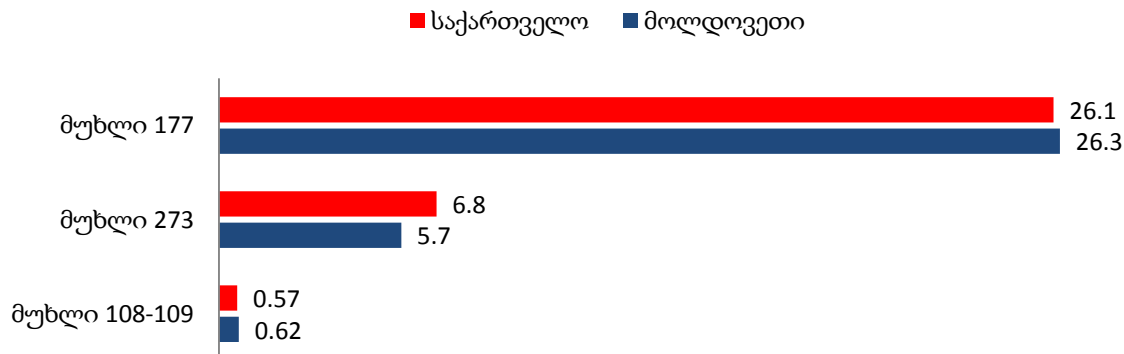
თუ არ ჩავთვლით სხეულის განზრახ ნაკლებად მძიმე დაზიანების რაოდენობას 10000 პირზე, დანარჩენ 4 დანაშაულზე საქართველოში დანაშაულის დონე საგრძნობლად (2-4-ჯერ) ნაკლებია.

რაც შეეხება მოლდავეთს, ჩვენი ინტერესის სფეროში ის მოექცა იმდენად, რამდენადაც იგი არამხოლოდ „დსთ“-ს წევრი ქვეყანაა, არამედ მოსახლეობის რაოდენობით და ტერიტორიით საქართველოს ემსგავსება.

მოლდავეთის შინაგან საქმეთა სამინისტროს ცნობებით, 2009 წლის საანგარიშო პერიოდში მოლდავეთის რესპუბლიკაში სულ 23817 სისხლის სამართლის დანაშაულია რეგისტრირებული, აქედან 223 (209 – 2008 წელი) მკვლელობის, 9393 (9568 – 2008 წელი) ქურდობის და ნარკოტიკული/ანალოგი საშუალებების, პრეკურსორის უკანონო ბრუნვის/მიღების 2046 (2139 – 2008 წელი) ფაქტი.

სხეულის ნაკლებად მძიმე დაზიანებისა და თაღლითობის შესახებ ოფიციალური მონაცემები არ მოიპოვება (გრაფიკი VI).

საქართველოს და მოლდავეთის 2009 წლის მუხლობრივი სტატისტიკური მონაცემების შედარება (კოეფიციენტი გაანგარიშებულია 10000 პირზე)

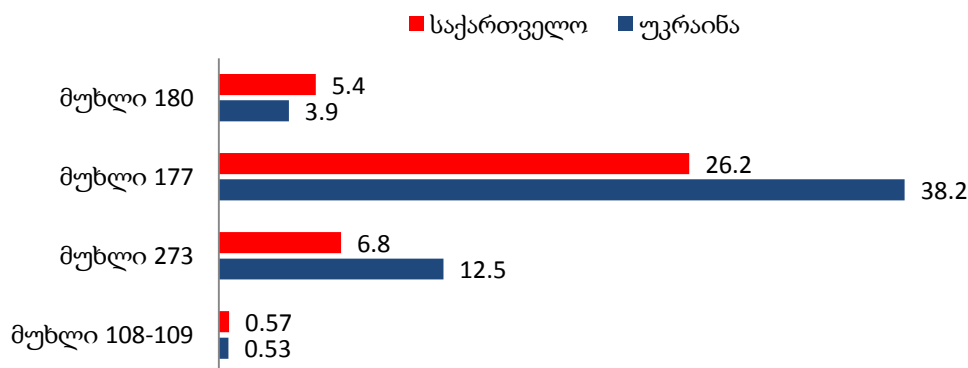

ცხრილის მიხედვით დანაშაულის დონე დაახლოებით იგივეა, რაც საქართველოში თუ დავაკვირდებით ამ ქვეყნებში მოცემული მუხლებით კვალიფიცირებული დანაშაულების კლების/მატების დინამიკას, აღმოჩნდება რომ საქართველოში მათი რაოდენობა გაცილებით უფრო დიდი ინტენსივობით კლებულობს.

უკრაინასა და საქართველოში ხელისუფლების შეცვლა რევოლუციების გზით ფაქტობრივად ერთ პერიოდში მოხდა. („ვარდების რევოლუცია“ 2003 წელს და „ნარინჯისფერი რევოლუცია“ 2004 წელს). ამდენად საინტერესო იყო შედარებითი ანალიზის გაკეთება აღნიშნული ქვეყნების დანაშაულის დონის, სტრუქტურისა და დინამიკის კუთხით.

2009 წლის საანგარიშო პერიოდში (იანვარი-დეკემბერი) უკრაინაში რეგისტრაციაში გატარდა 2907335 სისხლის სამართლის დანაშაული. გამოძიება დაიწყო სულ 2884713 სისხლის სამართლის საქმეზე, აქედან 2478 განზრახ მკვლელობის, 175582 ქურდობის, 18004 თაღლითობის, იარაღის უკანონო ბრუნვის 11220 და ნარკოტიკული საშუალებების უკანონო ბრუნვისა და მცირე ოდენობით გამოყენების 57624 ფაქტი. 2008 წელთან შედარებით აღინიშნება 1.3%-იანი დინამიკა (გრაფიკი VII).

**საქართველოს და უკრაინის 2009 წლის მუხლობრივი სტატისტიკური მონაცემების
შედარება (კოეფიციენტი გაანგარიშებულია 10000 პირზე)**

თუ არ ჩავთვლით განზრახ მკვლევლობების მუხლს, საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 177, 180 და 273 მუხლებით გათვალისწინებული დანაშაულის მჩვენებელი 10000 პირზე უფრო მცირეა.

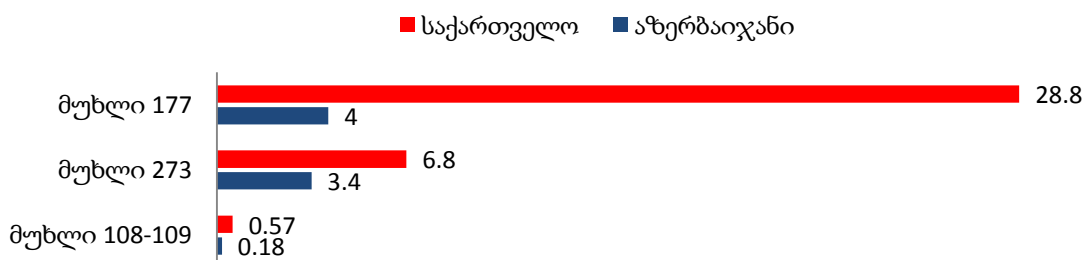
აზერბაიჯანი ჩვენი მოსაზღვრე ქვეყანაა, რომელიც თავისი ოფიციალური სტატისტიკური მჩვენებლების მიხედვით მიეკუთვნება დანაშაულის დაბალი დონის მქონე ქვეყნებს. 2009 წლის საანგარიშო პერიოდში აზერბაიჯანში რეგისტრირებული იყო სულ 22830 სისხლის სამართლის დანაშაული.

2008 წლის საანგარიშო პერიოდთან შედარებით რეგისტრირებული დანაშაულის რაოდენობამ იმატა 1138 ერთეულით (5,2%). აზერბაიჯანის შინაგან საქმეთა სამინისტროს ოფიციალური ინფორმაციით, სულ რეგისტრირებულია მკვლელობის 164 (168 -2008 წ.), ქურდობის 3640 (3401 -2008 წ.) და ნარკოტიკული/მისი ანალოგიურის საშუალებების უკანონო ბრუნვის 3076 (2723 – 2008 წ.) ფაქტი.

თაღლითობისა და სხეულის განზრახ ნაკლებად მძიმე დაზიანების შესახებ ოფიციალური ინფორმაცია არ მოიპოვება (გრაფიკი VIII)

**საქართველოს და აზერბაიჯანის 2009 წლის მუხლობრივი სტატისტიკური მონაცემების
შედარება.**

(კოეფიციენტი გაანგარიშებულია 10000 პირზე)

მიზანშეწონილათ ჩავთვალოთ შეგვედარებინა საქართველოს და ბალტიისპირეთის ქვეყნების, როგორც ყოფილი საბჭოთა კავშირის ქვეყნების დანაშაულის სტატისტიკური მონაცემები. დღეს ლატვია, ლიტვა და ესტონეთი შედიან ევროკავშირში და მათი გამოცდილება გასათვალისწინებელია საქართველოსთვის.

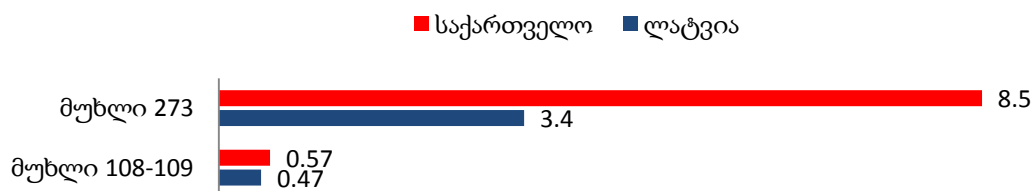
ყოფილი საბჭოთა კავშირი [2]	მოსახლეობა	ტერიტორია
1. ესტონეთი	1 340 021	45 226 კმ2
2. ლატვია	2 254 653	64 589 კმ2
3. ლიტვა	3 300 431	65 200 კმ2

ლატვიის პოლიციის ოფიციალური ვებ-გვერდის თანახმად, 2009 წლის საანგარიშო პერიოდში სულ რეგისტრირებულია 56637 სისხლის სამართლის დანაშაული, აქედან მკვლელობის 107 (-25) და ნარკოტიკული საშუალების უკანონო გამოყენების 771 (+209) ფაქტი.

ქურდობის, სხეულის განზრახ ნაკლებად მძიმე დაზიანებისა და თაღლითობის შესახებ ლატვიის 2009 წლის პოლიციის ოფიციალურ ვებ-გვერდზე განთავსებულ ანალიზში ინფორმაცია არ არის.

გრაფიკი IX.

საქართველოს და ლატვიის 2009 წლის მუხლობრივი სტატისტიკური მონაცემების შედარება (კოეფიციენტი გაანგარიშებულია 10000 პირზე)

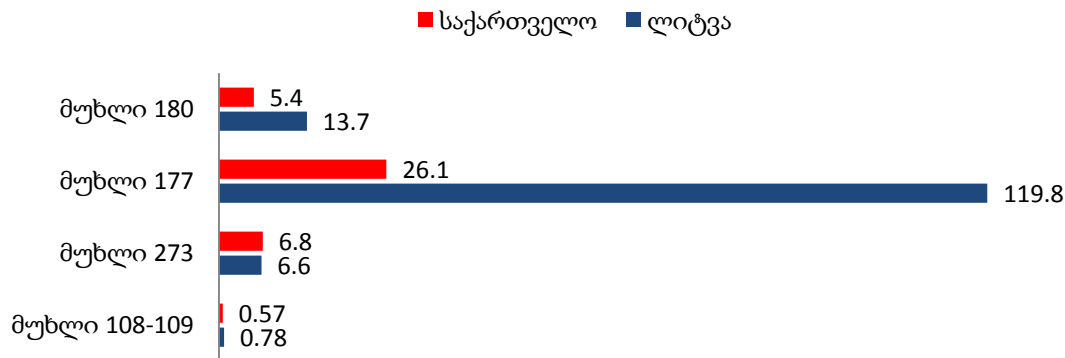

როგორც გრაფიკული ცხრილიდან ჩანს, განზრახ მკვლელობების რაოდენობების მხრივ 10000 კაცზე საქართველოსა და ლატვიაში მდგომარეობა ფაქტობრივად ერთნაირია. იგივეს ვერ ვიტყვით საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 273-ე მუხლით გათვალისწინებულ დანაშაულზე, სადაც კოეფიციენტის მაჩვენებელი საქართველოში 10000 კაცზე აღემატება ლატვიისას 5,1-ით.

ლიტვის შინაგან საქმეთა სამინისტროს ოფიციალური სტატისტიკური მონაცემების თანახმად, 2009 წლის საანგარიშო პერიოდში ქვეყანაში სულ 83273 სისხლის სამართლის დანაშაულია რეგისტრირებული, აქედან 259 მკვლელობის (303 – 2008 წელი), 2193 (1839 – 2008 წელი) ნარკოტიკული/ფსიქოტროპული საშუალებების უკანონო მიღების, 39570 (38429 – 2008 წელი) ქურდობისა და 4540 (3076 – 2008 წელი) თაღლითობის ფაქტი.

სხეულის განზრახ ნაკლებად მძიმე დაზიანების შესახებ ლიტვის ოფიციალური წყაროები არაფერს იუწყებიან (გრაფიკი X)

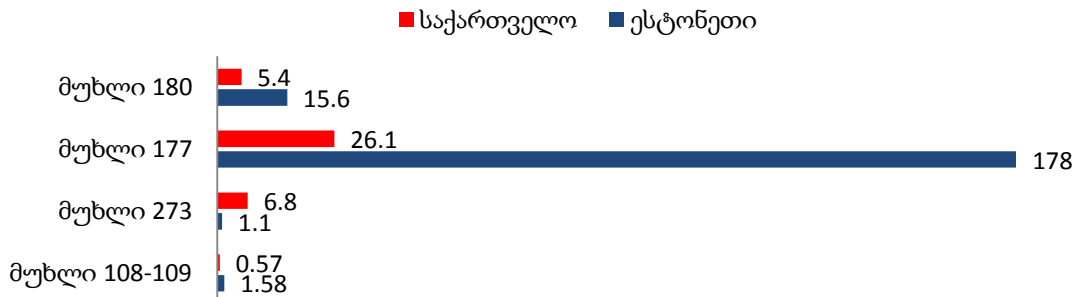
**საქართველოსა და ლიტვის 2009 წლის მუხლობრივი სტატისტიკური მონაცემების
შედარება (კოეფიციენტი გაანგარიშებულია 10000 პირზე)**

ესტონეთის იუსტიციის სამინისტროს ოფიციალური სტატისტიკის თანახმად, 2009 წლის საანგარიშო პერიოდში ქვეყანაში რეგისტრირებულია სულ 48359 (-5%) სისხლის სამართლის დანაშაული, აქედან 213 (300 – 2008 წელი) მკვლელობის, 23901 (22471 – 2008 წელი) ქურდობის, 2097 (2222 -2008 წელი) თაღლითობისა და ნარკოტიკული/ფსიქოტროპული საშუალებების მცირე ოდენობით უკანონო მიღების 153 (301 – 2008 წელი) ფაქტი.

გრაფიკი XI.

**საქართველოს და ესტონეთის 2009 წლის მუხლობრივი სტატისტიკური
მონაცემების შედარება
(კოეფიციენტი გაანგარიშებულია 10000 პირზე)**

*გრაფაში „მუხლი 108-109“ მითითებულია ესტონეთის დანაშაულთან დაკავშირებული სიკვდილების რაოდენობა. განზრახ მკვლელობა ესტონეთის შინაგან საქმეთა სამინისტროს 2009 წლის ანალიზში ცალკე გამოყოფილი არ არის.

თუ „დსთ“-ს წევრობა იყო თანამედროვე საქართველოს დამოუკიდებლობის ათწლისწერტილი, დღევანდელ დღეს ევროკავშირში გაწევრიანება საქართველოს ერთერთი უმთავრესი მიზანია. რაციონალური იქნებოდა შეგვედარებინა ჩვენი ქვეყნის დანაშაულის სტატისტიკური მაჩვენებლები ევროპის ქვეყნებისას, რათა აღვიქვათ, თუ რამდენად ვაკმაყოფილებთ ევროკავშირის სტანდარტებს მოცემული კუთხით.

ანალიზის წინამდებარე ნაწილში ყურადღებას გავამახვილებთ გერმანიაზე, სლოვაკეთზე, ჩეხეთის რესპუბლიკაზე, რუმინეთზე, პოლონეთსა და დიდ ბრიტანეთზე.

ევროკავშირი	მოსახლეობა	ტერიტორია
1. დიდი ბრიტანეთი	61 113 205	244 820 კმ2
2. გერმანია	81 757 600	357 021 კმ2

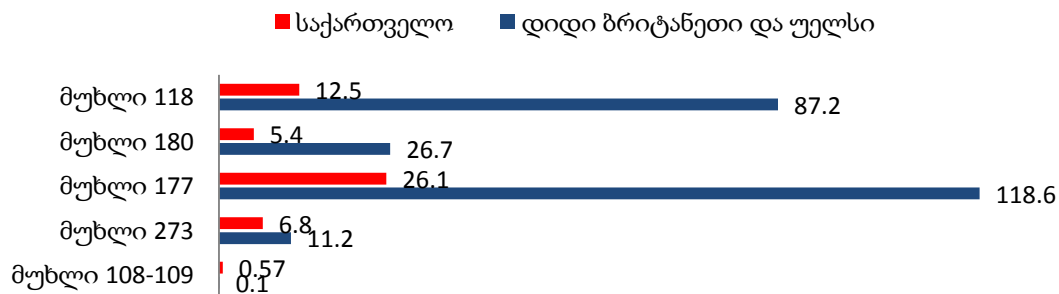
3. სლოვაკეთი	5 394 837	48 845 კმ2
4. პოლონეთი	38 192 000	312 679 კმ2
5. რუმინეთი	21 466 174	237 500 კმ2
6. ჩეხეთი	10 403 100	78 866 კმ2

დიდი ბრიტანეთი ეკონომიკურად განვითარებული ევროკავშირის წევრი ქვეყანაა, სადაც დანაშაულის სტატისტიკური მახვენებლების სიზუსტეს დიდ ყურადღებას აქცევენ.

დიდი ბრიტანეთის და უელსის შინაგან საქმეთა სამინისტროს („Home Office“) ოფიციალური სტატისტიკის თანახმად, 2009 წელს რეგისტრირებულია 648 მკვლელობის, 725000 ქურდობის, 163283 თაღლითობის, 533000 სხეულის განზრახ ნაკლებად მძიმე დაზიანებისა და ნარკოტიკული/ფსიქოტროპული საშუალებების უკანონო მიღების 68757 ფაქტი.

გრაფიკი XII.

საქართველოს და დიდი ბრიტანეთის/უელსის სამეფოს 2009 წლის დანაშაულის მონაცემების ჯამის მუხლობრივი სტატისტიკების შედარება
(კოეფიციენტი გაანგარიშებულია 10000 პირზე)

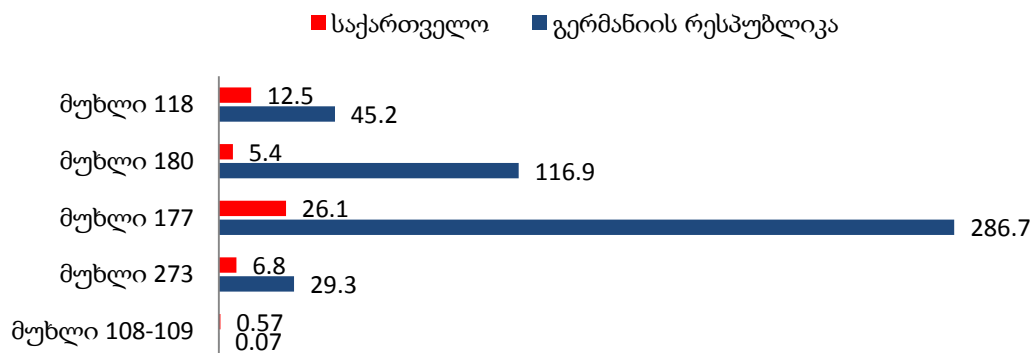

გერმანიის რესპუბლიკა, გაერთიანებული სამეფოს მსგავსად, დიდ ყურადღებას აქცევს სტატისტიკის სიზუსტეს. ქვეყნის მასშტაბით დანაშაულის საერთო სტატისტიკაზე პასუხს აგებს „Bundeskriminalamt“, სადაც ყოველწლიურად აისახება ინფორმაცია გერმანიაში ჩადენილი დანაშაულის შესახებ.

2009 წლის საანგარიშო პერიოდში გერმანიაში რეგისტრირებულია სულ 6054330 (6114128 – 2008 წელი) სისხლის სამართლის დანაშაული, აქედან მკვლელობის 628, სხეულის განზრახ ნაკლებად მძიმე დაზიანების 369709 (369709 – 2008 წელი), ქურდობის 2344646 (2443280 – 2008 წელი), თაღლითობის 955804 (887906 -2008 წელი) და ნარკოტიკული საშუალებების უკანონო ბრუნვის 235842 (239951 – 2008 წელი) ფაქტი.

გრაფიკი XIII

**საქართველოს და გერმანიის რესპუბლიკის 2009 წლის მუხლობრივი
სტატისტიკების შედარება (კოეფიციენტი გაანგარიშებულია 10000 პირზე)**

ზემოთ მოყვანილი ცხრილიდან გამომდინარე, 2009 წელს გერმანიაში თაღლითობისა და ქურდობის ძალიან მაღალი მონაცემებია.

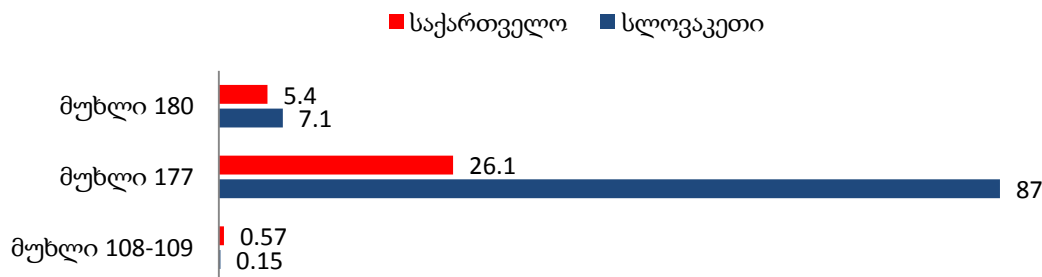
საქართველოსთან შედარებით, განხილული 4 მუხლის მიხედვით, გერმანიაში მხოლოდ მკვლელობების მაჩვენებელია დაბალი.

სლოვაკეთმა ჩვენი ყურადღება მიიპყრო იმით, რომ მოსახლეობის რაოდენობით იგი საქართველოს ემსგავსება. კვლევისთვის მნიშვნელოვანია, თუ რამდენად ახლოს არის ჩვენი დანაშაულის სტატისტიკის მაჩვენებლები სლოვაკეთის ანალოგიურ მაჩვენებლებთან.

შინაგან საქმეთა სამინისტროს ოფიციალური სტატისტიკის თანახმად, 2009 წლის საანგარიშო პერიოდში რეგისტრირდება სულ 104905 სისხლის სამართლის საქმე, აქედან 84 მკვლელობის, 46943 ქურდობის, სხეულის განზრახ მძიმე დაზიანების 2618 და თაღლითობის 3867 ფაქტი. ნარკოტიკული საშუალებების მცირე ოდენობით უკანონო მიღების და სხეულის განზრახ ნაკლებად მძიმე დაზიანების შესახებ არანაირი ოფიციალური ინფორმაცია არ მოიპოვება.

გრაფიკი XIV.

**საქართველოს და სლოვაკეთის 2009 წლის მუხლობრივი სტატისტიკების შედარება
(კოეფიციენტი გაანგარიშებულია 10000 პირზე)**

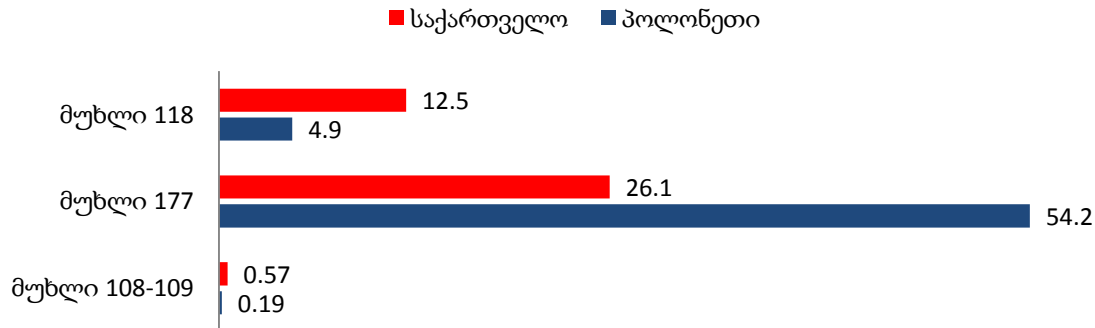

პოლონეთის პოლიციის ოფიციალური სტატისტიკის თანახმად, 2009 წლის საანგარიშო პერიოდში რეგისტრირებულია სულ 994959 სისხლის სამართლის საქმე, აქედან 729 (748 – 2008 წელი) მკვლელობის, სხეულის განზრახ ნაკლებად მძიმე/მძიმე დაზიანების 18771 (20369 – 2008 წელი) და ქურდობის 207087 (208937 – 2008 წელი) ფაქტი.

ნარკოტიკული/ფსიქოტროპული საშუალებების მცირე რაოდენობით მიღებისა და თაღლითობის შესახებ ოფიციალური მონაცემები არ მოიძევა.

გრაფიკი XV

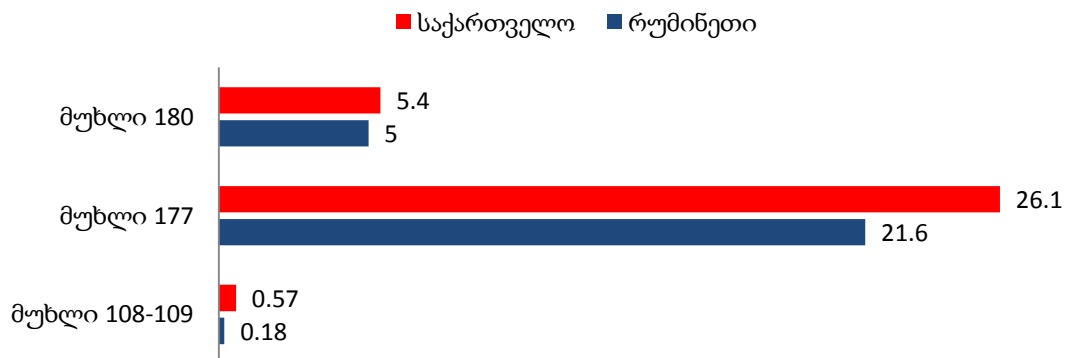
საქართველოს და პოლონეთის 2009 წლის მუხლობრივი სტატისტიკების შედარება
(კოეფიციენტი გაანგარიშებულია 10000 პირზე)

რუმინეთის პოლიციის ოფიციალური სტატისტიკის თანახმად, 2009 წლის საანგარიშო პეროდში რეგისტრირებულია სულ 299899 სისხლის სამართლის დანაშაული, აქედან 397 მკვლელობის, 46431 ქურდობის და 10745 თაღლითობის ფაქტი. ნარკოტიკული/ფსიქოტროპული საშუალებების მცირე რაოდენობით მიღებისა და ჯანმრთელობის განზრახ ნაკლებად მძიმე დაზიანების შესახებ ოფიციალური მონაცემები არ მოიძევა.

გრაფიკი XVI

საქართველოს და რუმინეთის 2009 წლის მუხლობრივი სტატისტიკების შედარება
(კოეფიციენტი გაანგარიშებულია 10000 პირზე)

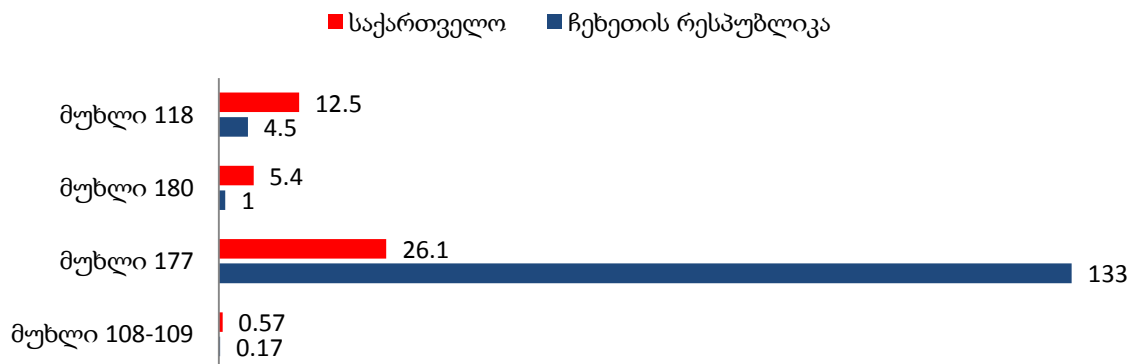

ჩეხეთის რესპუბლიკის პოლიციის ოფიციალური ვებ-გვერდის მონაცემების თანახმად, 2009 წლის საანგარიშო პეროდში ქვეყანაში სულ რეგისტრირებულია 332829 სისხლის სამართლის დანაშაული, აქედან მკვლელობის 181, სხეულის განზრახ ნაკლებად მძიმე დაზიანების 4756, ქურდობის 138369 და 1057 თაღლითობის ფაქტი.

ნარკოტიკული/ფსიქოტროპული საშუალებების მცირე რაოდენობით უკანონო მიღების შესახებ ოფიციალური ინფორმაცია არ მოიპოვება.

გრაფიკი XVII

საქართველოს და ჩეხეთის რესპუბლიკის 2009 წლის მუხლობრივი სტატისტიკების შედარება (კოეფიციენტი გაანგარიშებულია 10000 პირზე)

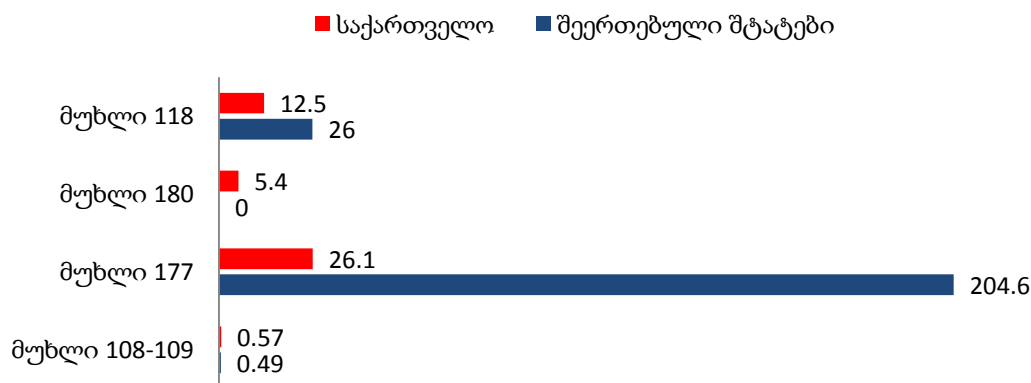
შეერთებული შტატები საქართველოს უმნიშვნელოვანესი სტრატეგიული პარტნიორია. გარდა ამისა, აშშ ითვლება ქვეყნად, სადაც დანაშაულის სტატისტიკის მაჩვენებლები ყველაზე ახლოა რეალობასთან. აშშ-ში დანაშაულის სტატისტიკის გაანალიზების პროცესში უამრავი მეცნიერი-კრიმინოლოგია ჩართული. მონაცემთა სიზუსტის შენარჩუნებისთვის ყოველწლიურად იხარჯება მრავალი მილიონი დოლარი და მონაცემთა მოწოდების გზებიც სხვადასხვაგვარია.

ჩრდილოეთ ამერიკა [2]	მოსახლეობა	ტერიტორია
შეერთებული შტატები	309,204,770	9 518 900 კმ2

შეერთებული შტატების დანაშაულის გაერთიანებული რეპორტის „Unified Crime Report“ თანახმად, 2009 წლის საანგარიშო პერიოდში შეერთებულ შტატებში რეგისტრირებულია სულ 10 639 369 დანაშაული, აქედან 1 318 398 ფელონია. გასული წლის (2008) საანგარიშო პერიოდთან შედარებით, დანაშაულის რაოდენობამ იკლო 4,7 პროცენტით. სულ რეგისტრირებულია 15 241 (16442 – 2008 წელი) მკვლელობის, 6 327 320 (6588046 – 2008 წელი) ქურდობის და 806843 (842134 – 2008 წელი) სხეულის ნაკლებად მძიმე/მძიმე დაზიანების (Assault) ფაქტი.

გრაფიკი XVIII

**საქართველოს შეერთებული შტატების 2009 წლის მუხლობრივი სტატისტიკების
შედარება გაანგარიშებული კოეფიციენტით 10000 კაცზე**

*გრაფაში “მუხლი 118” შეერთებული შტატების მონაცემები მოიცავენ სხეულის განძრახ ნაკლებად მძიმე და მძიმე დაზიანებებს.

რაც შეეხება ნარკოტიკულ დანაშაულს, 2009 წელს შეერთებული შტატების ნარკოტიკებთან ბრძოლის დეპარტამენტის „DEA” ცნობების მიხედვით, ყოველთვიურად საშუალოდ 21,813 ადამიანი იყენებს ნარკოტიკულ საშუალებას უკანონოდ. 2008 წელთან შედარებით, ყოველთვიურად აღინიშნება ნარკოტიკული საშუალებების გამოყენებულ პირთა რაოდენობის მატება საშუალოდ 1736-ით.

თუ ნარკოტიკულ საშუალებებს დავაჯგუფებთ ცალ-ცალკე, მივიღებთ შემდეგ სურათს (გრაფიკი XIX):

**ნარკოტიკული საშუალებების უკანონოდ მიმღები პირების რაოდენობა
ნარკოტიკული საშუალებების ტიპის მიხედვით**

სინგაპური მოხვდა ჩვენი ინტერესების სფეროში, რადგან მოსახლეობის სიდიდით იგი საქართველოს მსგავსია, თუმცა მსოფლიო ცხრილებში ირიცხება ქვეყნად, სადაც დანაშაულის მაჩვენებელი ძალიან დაბალია.

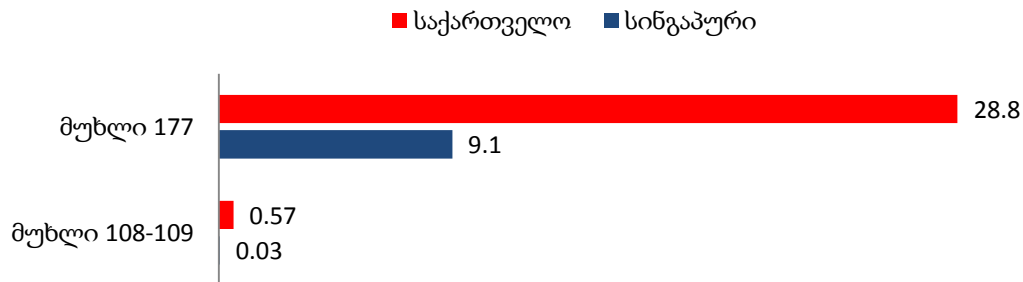
აზია [2]	მოსახლეობა	ტერიტორია
სინგაპური	4,839,400	692 კმ2

სინგაპურის პოლიციის ოფიციალური სტატისტიკის თანახმად 2009 წლის საანგარიშო პერიოდში რეგისტრირდება 18 მკვლელობის, 22445 ქურდობის და სხეულის განზრახ ნაკლებად მძიმე/მძიმე დაზიანების 4422 ფაქტი.

თაღლითობის, ნარკოტიკული საშუალებების მცირე ოდენობით უკანონო მიღებისა და სხეულის განზრახ ნაკლებად მძიმე დაზიანების შესახებ ოფიციალურ წყაროებში ინფორმაცია არ მოიპოვება.

გრაფიკი XX

საქართველოს სინგაპურის 2009 წლის მუხლობრივი სტატისტიკების შედარება
გაანგარიშებული კოეფიციენტით 10000 კაცზე

არსებობს არაერთი მოსაზრება იმის თაობაზე, რომ სინგაპური ახერხებს დანაშაულის დაბალი დონის შენარჩუნებას რეპრესიული მეთოდებით. ასე მაგალითად, ისეთ ადმინისტრაციულ სამართალდარეველებზე, როგორიცაა აკრძალულ ადგილას სიგარეტის მოწევა ან ქალაქის დანაგვიანება, სამართალდამრღვევი შეიძლება დაჯარიმდეს 1000\$-მდე.

სისხლის სამართლის კოდექსში გათვალისწინებული დანაშაულები სინგაპურში ისჯება ძალიან მკაცრად. აღსანიშნავია ნარკოტიკულ დანაშაულთან დაკავშირებული სისხლის სამართლის ნორმატიული აქტი, რომლის თანახმადაც პირი, რომელსაც აღმოუჩენენ 1,5 გრამზე მეტ ჰეროინს, შეიძლება დაისაჯოს სიკვდილით.

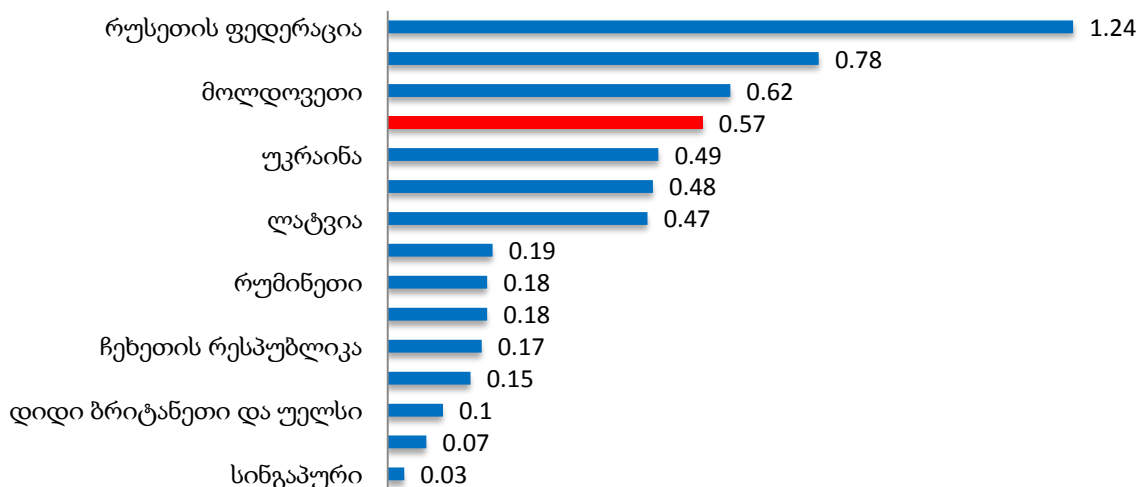
ზოგი მეცნიერის აზრით, სინგაპურში დანაშაულის ჩადენის შემდეგ დამნაშავეს უჭირს მიმალვა ქვეყნის ტერიტორიის სიმცირის გამო. გარდა ამისა, სინგაპური მთლიანად შემოფარგლულია ოკეანით, რაც ართულებს ქვეყნის უკონტროლო დატოვებას. რა თქმა უნდა, ეს არ არის დანაშაულის სიმცირეზე მოქმედი გადამწყვეტი ფაქტორი, თუმცა მოსაზრება საესეებით მისაღებია.

მიუხედავად მკაცრი სასჯელისა, სინგაპურში საკმაოდაა გავრცელებული ქურდობა. ქურდობის მსხვერპლი განსაკუთრებით ხშირად ხდება უცხოელი ტურისტები. სწორედ ამიტომ სინგაპურის პოლიციის ოფიციალურ ვებ-გვერდზე განთავსებულია ინფორმაცია, თუ როგორ უნდა დაიცვას რიგითმა მოქალაქემ/ტურისტმა საკუთარი მოძრავი ქონება.

მონაცემთა თვალსაჩინოებისთვის შევქმენით დანაშაულის აღმრიცხველი გრაფიკები, რომელთა მეშვეობით მკითხველი უფრო მკაფიოდ აღიქვამს საქართველოში დანაშაულის დღევანდელ (2009) მდგომარეობას სხვა ქვეყნებთან შედარებით.

საქართველოს მკვლელობების სტატისტიკის შედარება მსოფლიოს სხვა ქვეყნების მკვლელობის სტატისტიკებთან გამოთვლილი კოეფიციენტით 10000 კაცზე საერთო ჯამში, განხილულ 16 ქვეყანას შორის საქართველო მკვლელობების შემთხვევათა მიხედვით იმყოფება მე-13 ადგილზე. გრაფიკულად მონაცემები შემდეგნაირად აისახება:

გრაფიკი XXI.

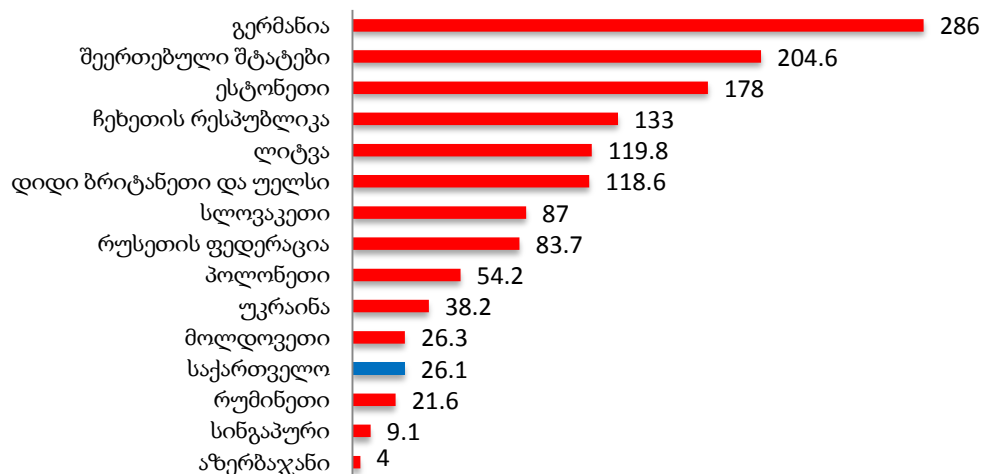

გრაფიკში ნათლად ჩანს საქართველოს 2009 წლის მდგომარეობა. ისეთ ქვეყნებს შორის, როგორებიცაა რუსეთის ფედერაცია, ლიტვა, მოლდავეთი, უკრაინა და შეერთებული შტატები 10000 კაცზე დაანგარიშებული განზრახ მკვლევარების რაოდენობის სიმცირით საქართველო პირველ ადგილზე დგას. ერთი შეხედვით შედეგი დამაკმაყოფილებელია, თუმცა პოლონეთში, რუმინეთში, აზერბაიჯანში, ჩეხეთის რესპუბლიკაში, სლოვაკეთში, დიდ ბრიტანეთში/უელსის სამეფოში, გერმანიასა და სინგაპურში მკვლევარების რაოდენობა ნაკლებია. რაც შეეხება ესტონეთს, მონაცემთა შედარება შეუძლებელია, რადგან ესტონეთის შინაგან საქმეთა სამინისტროს ანალიზში არ არის მითითებული განზრახ მკვლევარების ზუსტი რაოდენობა.

ნიშანდობლივია, რომ საქართველოში ამ დანაშაულის დონე უფრო მცირეა ლიტვასთან და შეერთებულ შტატებთან შედარებით. თუ ყურადღებას გავამახვილებთ განზრახ მკვლევართა რაოდენობის დინამიკაზე, ნათელი ხდება, რომ შეერთებულ შტატებში 2008 წელთან შედარებით განზრახ მკვლევარების რაოდენობა შემცირდა 7,3%-ით, ლიტვაში - 17%-ით, ხოლო საქართველოში - 30,5%-ით.

საქართველოში განზრახ მკვლევარების რაოდენობის შემცირების დინამიკა საკმაოდ მაღალია. ასეთი ტემპით გაგრძელების შემთხვევაში, უახლოეს მომავალში იგი აღმოჩნდება ლატვიასა (იკლო 26%-ით) და პოლონეთს შორის.

გრაფიკი XXII. საქართველოში ქურდობების სტატისტიკური მონაცემების შედარება მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყნის მონაცემებთან (კოეფიციენტი გაანგარიშებულია 10 000 კაცზე).

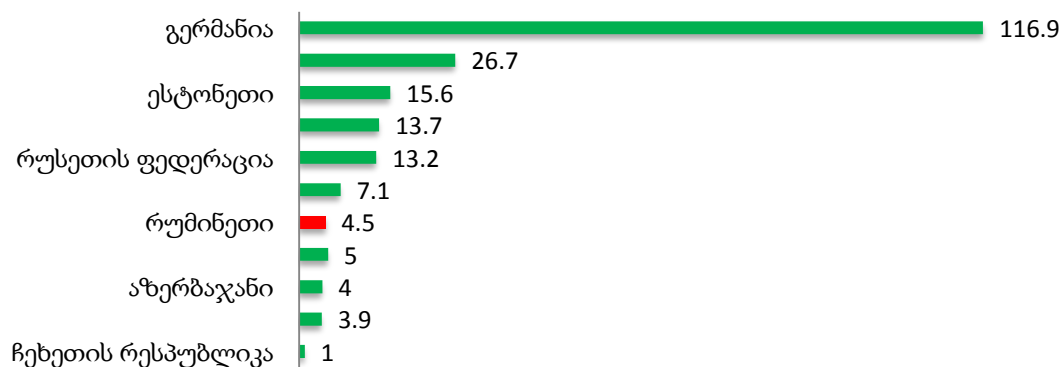
როგორც გრაფიკიდან ჩანს, ჩვენ მიერ განხილულ 15 ქვეყანას შორის ქურდობის სიმცირის მიხედვით საქართველოს მე-4 ადგილი უკავია რუმინეთსა და მოლდავეთს შორის.

აღსანიშნავია აზერბაიჯანში ქურდობის მუხლით კვალიფიცირებული დანაშაულის ძალზე დაბალი მაჩვენებელი, რომლის სიზუსტეც მსოფლიო სტატისტიკის რედაქციებში უამრავ ეჭვს ბადებს.

ნიშანდობლივია, რომ ეკონომიკურად ისეთი ძლიერი ქვეყნები, როგორებიცაა შვედეთი, შტატები და გერმანია, ზემოთ მოყვანილ გრაფიკში ბოლო მე-14 და მე-15 ადგილებს იკავებენ. მეორე მხრივ, ეს შეიძლება იყოს გამოწვეული სტატისტიკის შედგენის მაღალი სიზუსტით. ანალოგიური სიტუაციაა დიდი ბრიტანეთის/ უელსის სამეფოს შემთხვევაში, რომელიც მე-9 ადგილზე დგას ლიტვასა და სლოვაკეთს შორის.

თუ შევადარებთ საქართველოსა და მოლდავეთში ქურდობის კლების დინამიკას, აღმოჩნდება, რომ, მოლდავეთთან შედარებით, ჩვენთან ეს დანაშაული 14,5%-ით უფრო მეტად შემცირდა. ლატვიის ქურდობის რაოდენობის შესახებ ოფიციალური ინფორმაცია არ მოიპოვება. საერთო ჯამში საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 177 მუხლით კვალიფიცირებული დანაშაულის დინამიკა საკმაოდ დადებითია, თუმცა, სინგაპურთან შედარებით, ჩვენი მაჩვენებლები ჯერ კიდევ მაღალია (სხვაობა 24,8).

გრაფიკი XXIII. თაღლითობების სტატისტიკური მაჩვენებლების შედარება მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყნებში საქართველოსთან (კოეფიციენტი გაანგარიშებულია 10 000 კაცზე)

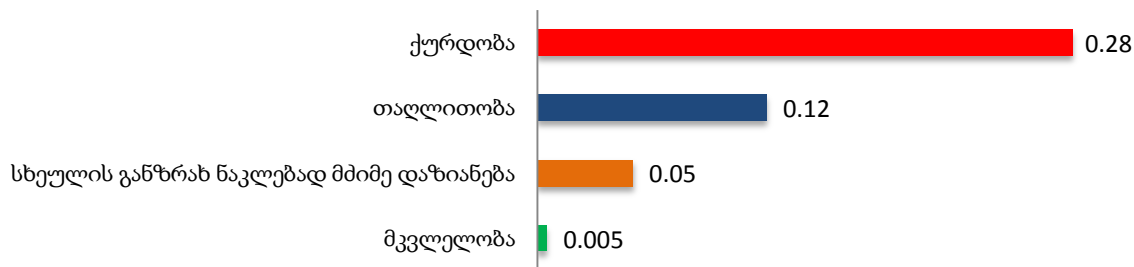
რაც შეეხება თაღლითობის კოეფიციენტის მაჩვენებელს, გრაფიკულ ცხრილში მოყვანილ 11 ქვეყანას შორის საქართველო მე-4 ადგილზეა.

ჩეხეთის რესპუბლიკაში თადლითობის კოეფიციენტი, ზემოთ მოყვანილ გრაფიკში შედარებულ 11 ქვეყანას შორის, ყველაზე დაბალია.

უცნაურია, რომ ეკონომიკურად ძლიერი ქვეყნები, როგორცაა დიდი ბრიტანეთი და გერმანია, ბოლო მე-10 და მე-11 ადგილებს ინაწილებენ. ეს ფაქტი კვლავ მიგვანიშნებს ამ ორ ქვეყანაში დანაშაულის რეგისტრაციის მაღალ ხარისხზე.

პირადი მოხმარებისთვის ნარკოტიკული საშუალების, მისი ანალოგის ან პრეპურსორის მცირე ოდენობით უკანონო დამზადება, შეძენა შენახვა ანდა მისი ექიმის დანიშნულების გარეშე უკანონო მოხმარება და სხეულის განზრახ ნაკლებად მძიმე დაზიანება საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის სპეციფიკური მუხლებია, რომლებიც უცხო ქვეყნების სისხლის სამართლის დანაშაულების ოფიციალურ სტატისტიკურ ანგარიშებში ხშირ შემთხვევაში არ მოიხსენიებიან ან სულაც არ ითვლებიან სისხლის სამართლის დანაშაულებად. შესაბამისად, ჩვენ მიერ განხილული ქვეყნებიდან მხოლოდ რამოდენიმეს ოფიციალური სტატისტიკაა ხელმისაწვდომი.

და ბოლოს შევეხებით 108-109, 118, 177 და 180 მუხლებით გათვალისწინებული დანაშაულების მსხვერპლად გახდომის შანსებს (ვიქტიმიზაციის საკითხებს) საქართველოში. იხ. გრაფიკი XXIV

ყოველივე ზემოაღნიშნულიდან შეიძლება დავასკვნათ, რომ:

1. საქართველოში აღინიშნება კრიმინალიზაციის მკვეთრი და რეალური შემცირება. დანაშაულის დონის შემცირება ზოგი მაჩვენებლით წინ უსწრებს ბევრ განვითარებულ ქვეყანას და ინარჩუნებს პოზიტიურ პოზიციებს.

საქართველოში დანაშაულთან ბრძოლის პოზიტიური შედეგები განსაკუთრებით თვალსაჩინოა ყოფილი საბჭოთა კავშირის ქვეყნებთან შედარებით, მათ შორის, ბალტიისპირეთის რესპუბლიკებთან მიმართებაშიც, რომლებიც უკვე ევროკავშირის წევრი-ქვეყნებია.

2. სამწუხაროდ, განზრახ მკვლელობების რაოდენობა რჩება შედარებით მაღალ დონეზე, რაც საჭიროებს დამატებით პრევენციულ ძალისხმევას.

3. როგორც ჩატარებულმა კვლევამ გვიჩვენა, დანაშაულის სტატისტიკა საქართველოში სულ უფრო მეტად შეესაბამება საერთაშორისო სტანდარტებს, თუმცა არასრულად, იმდენად რამდენადაც, ნაკლებად მძიმე დანაშაულის რიგი მაჩვენებელი ობიექტური თუ სუბიექტური გარემოებების გამო ლატენტური დანაშაულის არსებობაზე ბადებს ეჭვს. ამაზე მიუთითებს განვითარებულ ევროპულ ქვეყნებთან შედარებით საქართველოს დაბალი მაჩვენებლები ისეთ დანაშაულებზე, როგორცაა ქურდობა, თადლითობა, სხეულისათვის ზიანის მიყენება, მაშინ როდესაც, განზრახ მკვლელობის მაჩვენებელი საქართველოში იდენტურია ან უფრო მაღალია, ვიდრე განვითარებულ ქვეყნებში, ვინაიდან განზრახ მკვლელობის მიჩქმალვა

ძნელია და მისი ლატენცობა მინიმალურია. შესაბამისად, დიდი ალბათობით შეიძლება დავასკვნათ, რომ სხვა დანაშაულების მაჩვენებლებიც საქართველოში უფრო მეტად უნდა უახლოვდებოდეს ევროპის ანალოგიურ მაჩვენებლებს.

4. მიზანშეწონილია, დღის წესრიგში დადგეს თავად საქართველოს სისხლის სამართლის დანაშაულების სტატისტიკის უნიფიკაციის, სტანდარტიზაციისა და სისტემატიზაციის გაუმჯობესების საკითხები. კარგი იქნებოდა, ამ სფეროში გაგვეთვალისწინებინა საზღვარგარეთის განვითარებული ქვეყნების პრაქტიკა, აგვეთვისებინა ინფორმაციის შეგროვებისა და დაჯგუფების მათეული მეთოდები და დაგვეწერა მათი პრაქტიკაში გამოყენება. გასათვალისწინებელია აშშ-ის სტატისტიკური მონაცემების შეგროვების პრაქტიკა, რომელსაც ახორციელებს გამოძიების ფედერალური ბიურო (Unified Crime Report – UCR), National Crime Victimization Survey და Self Reports. ეს საშუალებას მოგვცემდა, აგვემოქმედებინა დანაშაულთან ბრძოლის უფრო თანამედროვე მექანიზმები, მოგვეხდინა დანაშაულის უფრო ზუსტი პროგნოზირება, მეტი ყურადღება გაგვემახვილებინა აქტუალურ პრობლემებზე და უფრო ეფექტურად განგვეხორციელებინა დანაშაულის პრევენცია.

5. აუცილებელია, რომ საქართველოს სტატისტიკური მეთოდები ჰარმონიზებულ იქნეს დასავლეთის ქვეყნების სტანდარტებთან. ასეთი მიდგომა გააადვილებს დანაშაულობის კომპარატიული (შედარებითი) ანალიზის წარმოებას და უცხო ქვეყნების კოლეგებთან ერთობლივი ღონისძიებების სისტემის შემუშავებას დანაშაულთან ბრძოლის მიზნით.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. <http://www.idfi.ge/uploadedFiles/files/Ministry%20of%20Foreign%20Affairs%20monitoring%202011.pdf>
2. http://en.wikipedia.org/wiki/Crime_statistics

Alexandre Glonti
Grigol Robakidze University

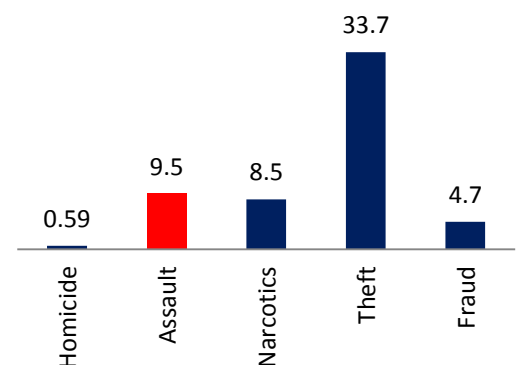
Comparative statistical Analysis of Actual Crimes in Georgia and Foreign Countries

The purpose of this analysis is to compare criminal situation in the Republic of Georgia with *European, Asian, and Northern American countries*. This research focuses on five, more or less, common and severe criminal law offences, committed in 2008 and 2009. These are murder (homicide), assault that resulted in minor health damages, illegal circulation of drugs, theft (larceny) and fraud. All information presented in this research comes from reliable sources such as ministries of internal affairs, prime courts and police websites. However, since different sources provide different statistics, there might be some inaccuracies.

1. Georgian Crime statistics of 2009 and 2008

Georgian crime extent has significantly decreased in past years. To show definition of decline the author begins with the comparison of 2008th and 2009th criminal statistics of Georgia.

Chart 2

According to the official criminal statistics² of the Republic of Georgia in 2009 there were total of 205 homicides, 5482 assaults that resulted in minor health damages, 3571 facts of illegal drug circulation, 11473 facts of theft and 1791 facts of fraud. For information on per 10000 inhabitants please refer to Chart 1.

In comparison with 2009, Georgian criminal statistics of 2008 listed 58 more facts of homicide, 1312 less facts of assault that resulted in minor health damages, 740 more facts of illegal drug circulation, 3341 more facts of theft, 53 more facts of fraud. For information on per 10000 inhabitants please refer to Chart 2.

1.1 Dynamic Growth and Decline

- Homicide – 28% ↓
- Assault that resulted in minor health damage – 21% ↑
- Illegal drug Circulation – 20% ↓
- Theft – 29% ↓
- Fraud – 2% ↓

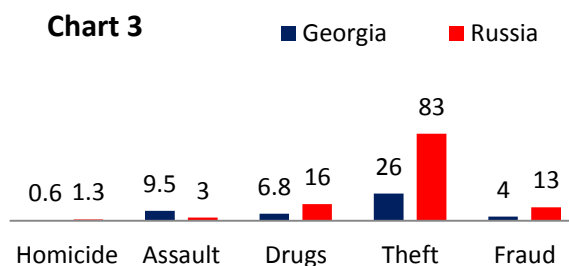
The annual criminal statistics of 2009 and 2008 clearly show that except the assaults that resulted in minor health damages (marked in **RED** on charts 1 and 2), other four offences significantly decreased in quantity.

2. Comparison of the Georgian criminal statistics with the statistics of the former Soviet Union countries

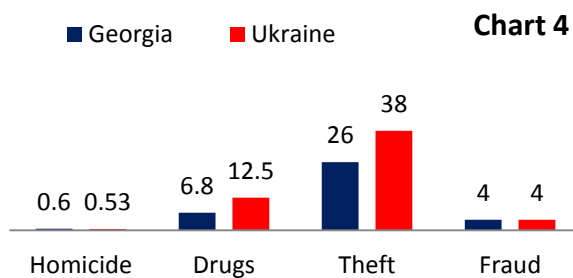
This is a very interesting subject for comparison, because for many years, before gaining the independence, Georgia was acting in the framework of the Soviet Union's Criminal Codification and the legal approaches related to the Soviet mentality. After the collapse of the Soviet Union, the newborn republic of Georgia accepted a new criminal law codex with many innovations. Throughout two decades of independence, Georgia's former and present government officials implemented mediation, restoration and other reforms that successfully operate in the western countries. The following comparative analysis will clearly show that the modern approach to combat crime proves to be more effective.

2.1 Russian Federation

According to the official criminal statistics of Russian Federation in 2009, there were total of 17681 homicides, 43838 assaults that resulted in minor health damages, 238500 facts of illegal drug circulation, 1188574 facts of theft and 188723 facts of fraud. Chart 3 offers the comparison of the Russian and Georgian criminal statistics per 10000 inhabitants.

2.2 Ukraine

According to the official criminal statistics of Ukraine in 2009, there were total of 2478 homicides, 57624 facts of illegal drug circulation, 175582 facts of theft and 18004 facts of fraud. Unfortunately, the Ministry of Internal Affairs of Ukraine does not publish the statistics of assault that resulted in minor health damage. Chart 4 offers the comparison of the

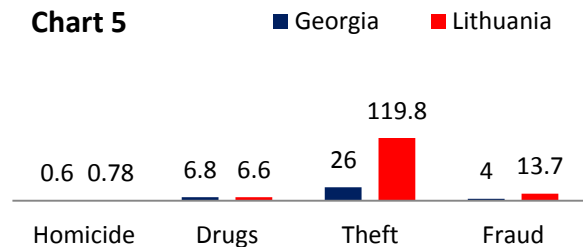
² Source: Ministry of Internal Affairs of the Republic of Georgia

Ukrainian and Georgian criminal statistics per 10000 inhabitants.

2.3 Lithuania

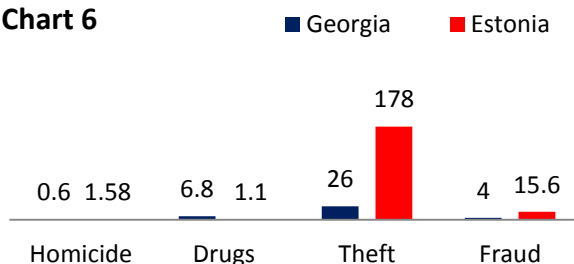
According to the official criminal statistics of Lithuania, in 2009 there were total of 259 homicides, 2193 facts of illegal drug circulation, 39570 facts of theft and 4540 facts of fraud. Unfortunately, the Ministry of Internal Affairs of Lithuania does not publish the statistics of assault that resulted in minor health damage. Chart 5 offers the comparison of the Lithuanian and Georgian criminal statistics per 10000 inhabitants.

Chart 5

2.4 Estonia

Chart 6

According to the official criminal statistics of Estonia, in 2009 there were total of 213 homicides, 153 facts of illegal drug circulation, 23901 facts of theft and 2097 facts of fraud. Unfortunately, Estonian Ministry of Internal Affairs does not publish the statistics of assault that resulted in minor health damage. Chart 6 offers the comparison of the Lithuanian and Georgian criminal statistics per 10000 inhabitants.

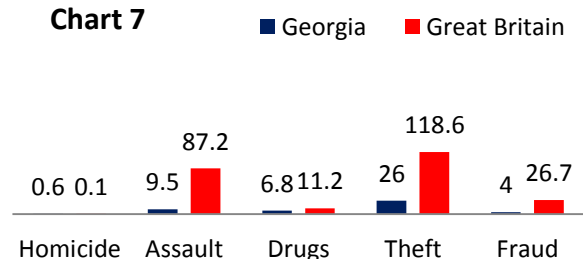
3. Comparison of the Georgian criminal statistics with the statistics of the European countries

According to some European scholars, Georgia is the place where criminality is prospering. This point of view is certainly out of date, because the present Georgian criminality situation is stable and steadily declining. If ten years ago criminal statistics did not practically exist, today Georgia has more than several sources, including the office of chief prosecutor, the prime court, the Ministry of Justice, and some NGOs. In the following comparative analyses a reader will find out that in some aspects Georgia has already outrun the leading European countries such are Germany and Great Britain.

3.1 Great Britain

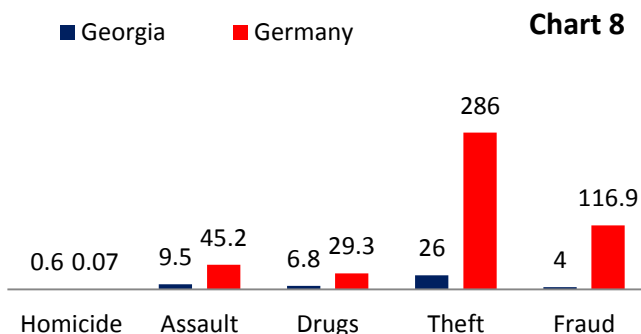
According to the criminal statistics of Great Britain, in 2009 there were total of 648 homicides, 533000 assaults that resulted in minor health damages, 68757 facts of illegal drug circulation, 725000 facts of theft and 163283 facts of fraud. Refer to Chart 7 for the comparison of the British and Georgian criminal statistics per 10000 inhabitants.

Chart 7

3.2 Germany

According to "Bundeskriminalamt" of Germany, in 2009 there were total of 628 homicides, 369709 assaults that resulted in minor health damages, 235842 facts of illegal

drug circulation, 2344646 facts of theft and 955804 facts of fraud. Refer to Chart 8 for the comparison of the German and Georgian criminal statistics per 10000 inhabitants.

4. Comparison of the Georgian criminal statistics with the statistics of the USA

The United States of America have been Georgia's strategic partners lately. Many reforms that are currently implemented in the Georgian criminal law code and criminal law procedure have been aided by the USA. It would be interesting to compare these two countries in the aspect of criminality extent.

According to "Unified Crime Report" (UCR) of US, in 2009 there were total of 15241 homicides, 806843 assaults that resulted in minor health damages, 1020375 facts of illegal drug circulation, 6327320 facts of theft and 525648 facts of fraud. Refer to Chart 9 for the comparison of the USA and Georgian criminal statistics per 10000 inhabitants.

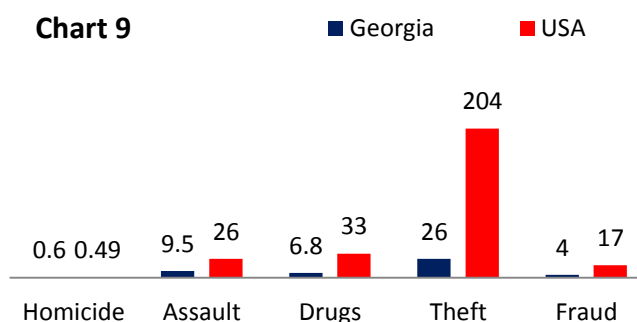
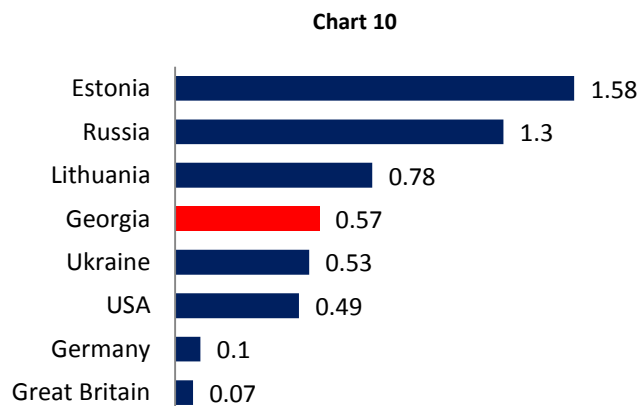

Chart 9 shows us that apart from homicide, Georgia has better criminal situation than the USA. Like Germany, the USA also experiences serious problems with theft. Compared to the USA and Germany, the chance that one may fall victim of theft in Georgia is very low.

5. Georgia among other countries

In fact, if we group 7 countries we discussed and compared, it would become clear that Georgia is in a quite promising position.

Based to homicide statistic, Georgia finds itself positioned on the 5th place, between Lithuania and Ukraine. Even though the 5th place is far from ideal, still in modern Georgian history this is a record. Especially after the collapse of the former Soviet Union and civil war in Georgia, the homicide rate was more than ten times high. Today, the crime level steadily declines. If the current dynamics remains in 2013, Georgia will rank the first three places. Chart 10 shows the graphic outline of homicide statistics comparison.

Statistics of Theft (Larceny) shows that Republic of Georgia has the lowest rate among 7 countries, followed by Ukraine. This tendency is still ongoing and Georgia experiences serious decline in dynamics. In the past years, theft was one of the major problems of Georgia. According to the victimization surveys, almost every family had at least one member who fell as a victim of theft. Today, markets are stringently controlled by law enforcement agencies. Sanctions for buying/selling stolen items are very strict. These factors seriously influence present theft statistics.

Ukraine and Georgia share 1st place in fraud statistics. Same statistics of the advanced western countries are far behind. Among 7 countries we discussed, Germany seems to suffer from fraud the most. Such high amount per 10000 inhabitants can only point on the accurate statistics of Germany.

Crime related to narcotics is also low. Among 7 countries Georgia remains on the third place, between Lithuania and Great Britain. Usually, offenders who use small amounts of drugs without prescription fill Georgian narcotics statistics.

6. Conclusion

- In recent years, Georgia has experienced colossal decline in crime. At some point, Georgia has outrun many advanced countries. This tendency is still ongoing.
- Punishments should be overlooked. In 2010 there were about 23219 prisoners in Georgia. This is about 0.5% of all population of the country. Prisons are badly overcrowded. This situation requires different approaches. Georgia's legal authorities should implement more preventive measures to combat crime. This is especially relevant in concern with juveniles.
- The amount of homicides is still high. Some reforms and preventive measures should still be passed to lower the quantity of this severe crime.
- It is relevant that Georgia's statistics should be unified. US unified crime report, national victimization survey and self-report surveys are the examples Georgia needs to follow. More money should be invested by the Georgian government to make criminal statistics more accurate.
- Georgia suffers from the lack of professional criminologists. Problems we discussed in this article are entwined with criminology. Thus, the Georgian government should finance more students' education in western universities and colleges.
- Overall progress is already visible, but still, there are many glitches that need to be filled.

*ირაკლი ცქვიტაია
გრიგოლ რობაქიძის სახელობის უნივერსიტეტი*

დანაშაულობის პრევენციის ცნება და მისი, როგორც გლობალური პრობლემის განხილვა საერთაშორისო აქტებში

მე-XX საუკუნის შუა წლებიდან გლობალიზაციამ ერების სოციალური, ეკონომიკური და პოლიტიკური სფეროები მოიცვა. გაჩნდა წინააღმდეგობრივი პროცესები, რომელთა გადალახვა არც ერთ სახელმწიფოს არ ძალუძდა [2].

ამასთან დაკავშირებით, განსაკუთრებულ ხასიათს იძენს დანაშაულობის კანონზომიერება. მასშტაბურ ხასიათს იღებს ჩრდილოვანი ეკონომიკისა და პოლიტიკის გლობალიზაცია, დანაშაულობა იძენს საერთაშორისო და ტრანსნაციონალურ ხასიათს. თავის მხრივ, ვითარდება პროტესტის გლობალიზაცია და ჩნდება ალტერნატივების ძიების აუცილებლობა, ღრმავდება პოლიტიკის ე.წ. „პრივატიზაციის“ მცდელობები, ბაზარი შეუფერხებლად იჭრება სოციალურ და სულიერ სფეროებში.

მსოფლიოში მიმდინარე პროცესების შედეგად, დანაშაულობა სულ უფრო მეტად იკვეთება, როგორც გლობალიზაციის პრობლემა, როგორც ტრანსნაციონალური „სოციუმი“, რომელიც

ცხოვრობს საკუთარი კანონზომიერებებით და საეჭვოა, რომ ცალკე აღებულმა რომელიმე ქვეყანამ შეძლოს მასზე გავლენის მოხდენა [6].

დანაშაულობა ნელ-ნელა საერთაშორისო პრობლემად იკვეთებოდა და მის მიმართ ინტერესი ძირითადად განპირობებული იყო დანაშაულობის ტრანსნაციონალური ფორმების განვითარებით, რომლებმაც თავი მე – XX საუკუნის 70 – იან წლებში იჩინეს.

პირველად ამ პრობლემას გაერომ ყურადღება მიაპყრო 1975 წლის ჟენევის კონგრესზე, სადაც აღიარებული იქნა, რომ დანაშაულობა საერთაშორისო ბიზნესის ფორმით უფრო საერიოზულ საფრთხეს წარმოადგენს, ვიდრე დანაშაულებრივი ქმედებების ტრადიციული ფორმები. გამოიკვეთა მისი ძირითადი ნიშნები:

- დანაშაულებრივი საქმიანობის განხორციელება ეკონომიკური სარგებლის მიღების მიზნით;
- კავშირი ორგანიზაციათა გარკვეულ ფორმებთან;
- პროფესიული ან თანამდებობრივი საქმიანობის გამოყენება;
- მოცემული დანაშაულობის სუბიექტების მაღალი სოციალური მდგომარეობა.

„თერთსაყელოიანთა“ დანაშაულობა განხილული იქნა, როგორც ბიზნესის ფორმა შიდასახელმწიფოებრივ და საერთაშორისო დონეზე. ორგანიზებულ დანაშაულთან და ტერორიზმთან ბრძოლაში კონგრესმა მიიღო რიგი რეკომენდაციები, ნარკოტიკული საშუალებების არაკანონიერ ბრუნვასთან ბრძოლის ახალი საერთაშორისო კონვენციის შემუშავების ჩათვლით, რომელიც ითვალისწინებს ექსტრადიციის და ურთიერთდახმარების შეთანხმების გაუმჯობესებულ მეტოდებს. ამასთან ერთად, კონგრესზე ხაზი გაესვა, რომ საერთაშორისო ტერორიზმთან ბრძოლაში აუცილებელია:

- ა) საყოველთაო იურისდიქციის გავრცელება ისეთ დანაშაულზე, როგორზეც ეს გაკეთდა საპაერო მეკობრეობის წინააღმდეგ, განსაკუთრებით თუ ის საფრთხეს უქმნის უდანაშაულო ადამიანთა სიცოცხლეს;
- ბ) დამნაშავეთა გადაცემის კანონის დაცვის უზრუნველყოფა;
- გ) ოპერატიული შესაძლებლობების განვითარება და ტექნიკური თანამშრომლობის გამყარება სისხლის სამართლის პოლიციის ჩარჩოებში (ინტერპოლი) ინფორმაციის და დახმარების ურთიერთგაცვლის გზით [7].

კონგრესზე დასახული „თერთსაყელოიანთა“ დანაშაულობისადმი მიდგომამ შემდგომი განვითარება დასავლეთის კრიმინოლოგიაში ჰპოვა, მაგრამ სატერლენდის განმარტებისაგან განსხვავებით, მეცნიერები ცდილობენ მასთვის უფრო ფართო განმარტების მიცემას. ბოლოს და ბოლოს, „თერთსაყელოიანთა“ ცნება იმდენად გაურკვეველი იყო, რომ მისი გამოყენება ნებისმიერი ადამიანის მიმართ იყო შესაძლებელი.

ამასთან ნათელი იყო, რომ „თერთსაყელოიანთა“ დანაშაულობაში კორპორაციის შორს მიმავალი ინტერესები იკვეთებოდა, რომლებიც სცილდებოდა სახელმწიფო ინტერესების საზღვრებს [5, 291].

კრიმინოლოგიური თვალსაზრისით, გაეროს მეხუთე კონგრესის რეკომენდაციები საინტერესოა იმით, რომ მათ სტიმული მისცეს დანაშაულობის გლობალიზაციის მიზეზების განხილვას. ამავე დროს კონგრესმა დასახა „თერთსაყელოიანთა“ დანაშაულობის და საერთაშორისო ბიზნესის კავშირის ხაზი და ამგვარად სტიმული მისცა დანაშაულობის კაზუალურ ანალიზს. ამ თვალსაზრისით შეიძლება ითქვას, რომ კონგრესის რეკომენდაციები ატარებდნენ შორს მიმავალ სოციალურ ხასიათს, მაგრამ თავს იჩენდნენ პრობლემის სხვა ასპექტები.

ეკონომიკური დანაშაული ვითარდებოდა და ტრანსნაციონალურ ხასიათს იღებდა სწორედ იმიტომ, რომ ის კანონის წვდომის ფარგლებს გარეთ რჩებოდა. მეტიც, ეკონომიკური დანაშაულობის ჩადენისას ეკონომიკური ძალაუფლების ბოროტად გამოყენება და პოლიტიკური ძალაუფლების ხელში ჩაგდება სულ უფრო საგრძნობი ხდებოდა. ნაციონალურ კანონმდებლობათა არასრულყოფილების მიზეზით საგამოძიებო და სასამართლო ორგანიზაციებს არ შეეძლოთ ქმედითი ღონისძიებების განხორციელება დანაშაულის აღსაკვეთად. ეს თემა განხილული იქნა გაეროს მეექვსე კონგრესზე (კარაკასი 1980წ). რომელზეც განსაკუთრებით იქნა ყურადღება გამახვილებული ეკონომიკური დანაშაულის მაღალ ლატენცურობაზე [8].

„თერთსაყელიანთა“ დანაშაულობასთან ბრძოლის დონიდან ეკონომიკურ დანაშაულებთან ბრძოლის დონეზე გადასვლა განხორციელდა გაეროს მეშვიდე კონგრესზე, რომელმაც აღნიშნული პრობლემა კიდევ უფრო ფართო ჩარჩოებში განიხილა. მილანის გეგმაში აღნიშნული იყო, რომ, ტრადიციული ფორმების გარდა, დადგა დანაშაულის ახალი ფორმების გამოკვლევის დრო. დანაშაულობა სერიოზულ პრობლემას წარმოადგენდა როგორც ეროვნულ, ასევე, რიგ შემთხვევაში, საერთაშორისო მასშტაბებითაც. დანაშაულობის ზოგიერთ ფორმას შეეძლო ხელი შეეშალა ერების პოლიტიკური, ეკონომიკური, სოციალური და კულტურული განვითარებისთვის და საფრთხე შეექმნა ადამიანთა უფლებებისა და ძირითადი თავისუფლებებისათვის. ამ საგანგებო ფორმებს კონგრესმა მიაკუთვნა ის ფაქტი, რომ ორგანიზებული დანაშაულობა ფიტავს საზოგადოებას და მის დესტაბილიზაციას იწვევს.

ამასთან, როგორც აღინიშნა, აუცილებელია, ყურადღება დაეთმოს შესაძლო ურთიერთკავშირს დანაშაულობასა და ცალკეულ ასპექტს შორის, როგორიცაა მოსახლეობის სტრუქტურა და მისი მატება, ინდუსტრიალიზაცია, საბინაო საკითხები და შესაძლებლობები შრომითი დასაქმების სფეროში [9].

1990 წელს ჰავანაში ჩატარებული მერვე კონგრესი უფრო მეტად შეეხო დანაშაულობის გლობალიზაციის საკითხებს. კონგრესზე ასევე აღინიშნა, რომ ორგანიზებული დანაშაულობა საშიშროებას უქმნის ეროვნულ და საერთაშორისო უსაფრთხოებასა თუ სტაბილურობას და პოლიტიკურ და ეკონომიკურ ხელისუფლებაზე ფრონტალურ თავდასხმას ახორციელებს, აგრეთვე საფრთხეს უქმნის თვით სახელმწიფოებრიობას. ის არღვევს სოციალური და ეკონომიკური ინსტიტუტების ნორმალურ ფუნქციონირებას და სახელს უფუჭებს მათ, რაც იწვევს დემოკრატიული პროცესების მიმართ ნდობის დაკარგვას. იგი ძირს უთხრის განვითარების პროცესს და ნულზე დაჰყავს მიღწეული წარმატებები, მსხვერპლის მდგომარეობაში აგდებს ქვეყნების მოსახლეობას და ექსპლუატაციას უწევს რა ადამიანების საქმიანობას, შემოსავალსაც იღებს აქედან. ის აიძულებს მოსახლეობის სხვადასხვა ფენას, ჩაებას ურთიერთდაკავშირებულ დანაშაულებრივ საქმიანობებში. აღსანიშნავი და მნიშვნელოვანია ის, რომ კონგრესზე პირველად იქნა შემოტანილი „დანაშაულებრივი კომერციული გარიგებების“ ცნება და დაფიქსირდა, რომ ამ გარიგებებმა “მთელი მსოფლიო მოიცვა”. კონგრესზე ითქვა, რომ ბოლო ათწლეულებში აღინიშნება ტრანსნაციონალური დანაშაულობის სწრაფი ზრდა და ამ ტენდენციას სტიმულს აძლევს ტექნოლოგიებისა და კავშირგაბმულობის საშუალებების განვითარება, ასევე საერთაშორისო კომერციული და ეკონომიკური საქმიანობის, გადაზიდვებისა და ტურიზმის უპრეცედენტო ზრდა. ტრანსნაციონალური დანაშაულებრივი ორგანიზაციები ეფექტურად იყენებენ ამ ახალ და უფრო მოქნილ საერთაშორისო მდგომარეობას და შედეგად დანაშაულობის მასშტაბი არა მარტო იზრდება, არამედ უფრო შემოსავლიანიც ხდება.

ორგანიზებული დანაშაულობის ინტერნაციონალიზაცია აისახება ნარკოტიკული საშუალებების, მოპარული ნივთების, იარაღის და სხვა უკანონო საქონლისა თუ მომსახურების მსოფლიო ბაზრების ზრდა-გავრცელებაში, სადაც ეს საქონელი ხდება

დანაშაულებრივი კომერციული გარიგებების ქსელის მეშვეობით, რომელიც მთელ მსოფლიოს მოედო.

გასული საუკუნის 90-იან წლებში მკაფიო კონტურებს იძენს დანაშაულობის ახალი ფორმა, რომელსაც კრიმინოლოგები ბიზნეს-დანაშაულს უწოდებენ. მისი განვითარების მაჩვენებელია:

- კრიმინალის შეღწევა საგარეო ეკონომიკური საქმიანობის სფეროში;
- აკრიმინალიზებული საქონლისა და მომსახურების ბრუნვასთან დაკავშირებული ბიზნესის ტრანსნაციონალიზაცია;
- საგადასახადო მუტაციის მქონე დანაშაულთა განვითარება ნორმალური საქონლის და მომსახურების ბრუნვასთან დაკავშირებული ბიზნესის სფეროში;
- სისხლის სამართლის დარღვევების მასობრივი გავრცელება და მათი მსხვილი კორპორაციული ინტერესებისადმი დაქვემდებარება.

ამასთან დაკავშირებით, სწორედ ქაიროს კონგრესზე ბანი ანტონიო დი პიეტრო ამტკიცებდა, რომ „XXI საუკუნის ზღურბლზე დანაშაულობის გლობალური პრობლემების ანალიზს საფუძვლად აუცილებელია დაედოს ცნება – დემოკრატია პასუხისმგებლობის ინტერესებში“, და არა “დემოკრატია სიმდიდრის ინტერესებში”. წინა კონგრესებისგან განსხვავებით, მეცხრე კონგრესი ქვეყნებს სთავაზობდა ერთობლივი ძალისხმევით მოეხდინათ ზომების კოორდინაციის ინტენაციონალიზაცია, შეექმნათ დემოკრატიული ინსტიტუტების თავისებური ველი კორპორაციული ბიზნესის, კრიმინალური სიმბიოზისათვის წინააღმდეგობის გაწევის მიზნით.

დანაშაულობის გლობალიზაციის საკითხი კვლავ წამოიჭრა გაეროს შემდგომ კონგრესზე. დანაშაულობის პრევენციისა და სამართალდამრღვევებისადმი მოპყრობის გაეროს მეათე კონგრესზე (ვენა 2000 წლის 10-17 აპრილი) აღინიშნა, რომ ტრანსნაციონალური დანაშაულობა სერიოზული გამოწვევაა მსოფლიოსთვის მისი მასშტაბების, გამოვლინების ფორმების სწრაფი ზრდისა და აგრეთვე იმის გამო, რომ თავიანთ საქმიანობაში ტრანსნაციონალური დამნაშავეები იყენებენ იგივე ტექნოლოგიებსა და მიღწევებს, რომლებმაც ხელი შეუწეეს კანონიერი საქმიანობის გლობალიზაციას.

ნარკოტიკების ბრუნვასთან, ფულის გათეთრებასთან და უკანონო მიგრაციასთან დაკავშირებული ოპერაციების განხორციელებისთვის ამჟამად ისევე იყენებენ ტელეფონებს, ფაქსის აპარატებს, ინტერნეტს, ჩქაროსნულ და მისაწვდომ სატრანსპორტო საშუალებებს, როგორც ნებისმიერი კანონიერი საქმიანობის დროს. ეს აიხსნება არამარტო დანაშაულების ჩადენის გეოგრაფიული დისტანციურობით, არამედ დამნაშავეების მიერ ნაციონალურ საზღვრებს გარეთ ოპერაციების წარმოებით. აღნიშნული მოვლენა არ ატარებს იზოლირებულ ხასიათს და წარმოადგენს გლობალიზაციის საერთო პროცესის ნაწილს.

მეათე კონგრესზე გამოსვლისას, გაეროს გენერალურმა მდივანმა თავის მოხსენებაში დანაშაულობისა და სისხლის სამართლის სფეროში მსოფლიოში არსებული მდგომარეობის შესახებ, ყურადღება გაამახვილა ტრანსნაციონალურ დანაშაულობაზე გლობალიზაციის კონტექსტში. მან აღნიშნა, რომ ბოლო პერიოდში საერთაშორისო არენაზე არც ერთი ცნება არ განიხილებოდა ისე აქტიურად, როგორც „გლობალიზაცია“. გენერალურმა მდივანმა თავისი მოხსენების მიზნებისათვის მისაღებად მიიჩნია გლობალიზაციის ინტერპრეტაცია პოლიტიკური საზღვრების გაქრობისა და ეკონომიკური ბაზრების გახსნის მოვლენებთან მიმართებით. მოხსენებაში აღინიშნა, რომ გლობალიზაცია ეროვნულ და საერთაშორისო დონეზე არსებით გავლენას ახდენს დანაშაულობის მდგომარეობაზე. ამასთან, გაეროს ის წევრი ქვეყნები, რომლებმაც მიიღეს ვენის დეკლარაცია დანაშაულისა და სამართლის შესახებ, შემფოთებულები იყვნენ იმით, რომ მძიმე მდგომარეობაში მყოფი არასრულწლოვანი ახალგაზრდები ხშირად იქცეოდნენ სამართალდამრღვევებად ან ადვილ საკბილოდ დანაშაულებრივ დაჯგუფებებში მათი ჩათრევის თვალსაზრისით, მათ შორის, –

ისეთ დაჯგუფებებშიც, რომელთა საქმიანობა ტრანსნაციონალურ ორგანიზებულ დანაშაულობას უკავშირდება. მოხსენებაში დაფიქსირდა, რომ აუცილებელია კონტროლების მიღება ამ მზარდი მოვლენის აღსაკვეთად.

ტაილანდში ჩატარდა გაეროს მე-11 კონგრესი, რომელიც დანაშაულობის პრევენციისა და სისხლის სამართლის საკითხებს მიეძღვნა. კონგრესის მონაწილეებმა განიხილეს საერთაშორისო თანამშრომლობის ინტენსიფიკაციის და ეროვნული კანონმდებლობის სრულყოფის ზომები ფულის გათეთრებასთან ბრძოლის, ნარკოტიკებით ვაჭრობის, საერთაშორისო ტერორიზმისა და კიბერდანაშაულის სფეროში. განსაკუთრებული ყურადღება იქნა გამახვილებული იმაზე, რომ საინფორმაციო-საკომუნიკაციო ტექნოლოგიებმა მთელი მსოფლიოს მაშტაბით გარდაქმნა საზოგადოების ცხოვრება.

საგანგებოდ იქნა განხილული კიბერტერორიზმის პრობლემები, კონგრესზე ხაზი გაესვა და მეტი ყურადღება დაეთმო ბოლო წლებში არსებულ კავშირს ტერორიზმსა და ინტერნეტს შორის. არსებობს იმის ნიშნები, რომ ინტერნეტს იყენებენ ტერორიზმის დაფინანსების, აგრეთვე ტერორისტული აქტების დაგეგმვისა და განხორციელების, ტერორისტული საქმიანობის პროპაგანდისა და მასში უფრო და უფრო მეტი ადამიანის ჩაბმის მიზნით.

მე-11 კონგრესის მთელი არსი მდგომარეობს იმაში, რომ მან განიხილა დანაშაულობა, როგორც ცივილიზაციების კონფლიქტის პროდუქტი. ბანგკოკის დეკლარაციაში „ურთიერთქმედება და საპასუხო ზომები, სტრატეგიული კავშირები დანაშაულობის პრევენციისა და სისხლის სამართლის მართლმსაჯულების დარგში“, აღნიშნული იყო, რომ ცივილიზაციებს შორის დიალოგის დარღვევის შედეგად იჩენს თავს ტერორიზმის ყველა ფორმა და გამოვლინება.

უნდა აღინიშნოს, რომ ბანგკოკის დეკლარაციის დებულება მთელი ხუთი წლის მანძილზე მზადდებოდა. 1998 წლის 4 ნოემბერს 53122 რეზოლუციაში ცენტრალურმა ანსამბლემ 2001 წელი ცივილიზაციებს შორის დიალოგის წელიწადად გამოაცხადა.

უნდა აღინიშნოს, რომ დანაშაულობის, როგორც გლობალური პრობლემის მიმართ ცივილიზებულმა მიდგომამ სახელმწიფოებს საშუალება მისცა, გამოსულიყო ნაციონალური პრობლემების ვიწრო ჩარჩოებიდან და ნათელი გახადა, რომ დანაშაულობის პრევენცია კონკრეტული სახელმწიფოს ჩარჩოებში უნდა ისახავდეს შემდეგ მიზნებს – საყოველთაო მონაწილეობას, თანასწორობას, ერთობას, სამართლიანობასა და ადამიანებს შორის მხარდაჭერას, ცივილიზაციებს შორის ურთიერთგაგებასა და ურთიერთპატივისცემას, ურთიერთგამდიდრებასა და ცოდნის გაღრმავებას, აგრეთვე ყველა ერის ცივილიზაციის სიბრძნის შეცნობას.

მე-11 კონგრესზე დაგეგმილი დანაშაულობის გლობალური განხილვის იდეა კიდევ უფრო განვითარდა მე-12 კონგრესზე, რომლის ძირითადი თემა გახლდათ: „კომპლექსური სტრატეგიები გლობალური გამოწვევების საპასუხოდ, დანაშაულობის პრევენციის და სისხლის სამართლის სისტემები და მათი განვითარება ცვალებად სამყაროში.”

კონგრესის დღის წესრიგში შედიოდა რვა ძირითადი პუნქტი:

1. ბავშვები, ახალგაზრდები და დანაშაულობა;
2. ტერორიზმი;
3. დანაშაულობის პრევენცია;
4. მიგრანტების კონტრაბანდა და ადამიანით ვაჭრობა;
5. ფულის გათეთრება;
6. კიბერდანაშაული;
7. საერთაშორისო თანამშრომლობა დანაშაულობასთან ბრძოლაში და
8. ძალადობა მიგრანტებისა და მათი ოჯახებს მიმართ.

ამასთან, აღნიშნული პრობლემების გადაწყვეტის მიზნით დასახულ იქნა მასშტაბური ამოცანა – უსაფრთხოების გლობალური კულტურის შექმნა, რომლის ჩარჩოებში გათვალისწინებული იქნებოდა ყველა, მათ შორის, განვითარებადი ქვეყნების მოთხოვნილებები [11].

შეჯამებისათვის აუცილებელია მოვიყვანოთ ნარკოტიკების დარგში გაეროს აღმასრულებელი დირექტორის, ანტონიო მარია ოსტას მიერ გაკეთებული დასკვნები, რომელთა მიხედვითაც, დანაშაულობა, განსაკუთრებით მისი ორგანიზებული ფორმები ატარებენ გლობალურ ხასიათს და ისინი საფრთხეს უქმნიან ცალკეული სახელმწიფოს სუვერენიტეტს, რის გამოც გაეროს უნდებია საგანგებო ვალდებულება, განახორციელოს კოორდინირებული მოქმედებები ფულის გათეთრებასთან და კორუფციასთან ბრძოლის კუთხით. ანგარიშში აღინიშნა, რომ დანაშაულებრივი დაჯგუფებები ნარკოტიკების, იარაღის, ადამიანების, საქონლის, კონტრაბანდული საქონლის (პროდუქციის) უკანონო ბრუნვიდან, აგრეთვე საზღვაო მეკობრეობიდან და კიბერდანაშაულის ჩადენიდან ყოველწლიურად მილიარდობით დოლარს იღებენ.

როგორც კონგრესზე აღინიშნა, საფრთხე არამარტო ეკონომიკურ ხასიათს ატარებს. დანაშაულებრივი და ძალის გამოყენების გზით მიღებული შემოსავლები ხმარდება არჩევნებზე, პოლიტიკურ და საომარ საკითხებზე გავლენის მოპოვებას და მსოფლიოში იქმნება უკანონო საქონლის უმსხვილესი ბაზარი. შესაბამისად, არ შეიძლება ამ პრობლემის სათანადოდ არ შეფასება, განსაკუთრებით ღარიბ ქვეყნებთან მიმართებით, რომლებსაც არ ძალუძთ, დამოუკიდებლად დაიცვან თავი. ამავე მიმართულებით მოქმედებს ფულის გათეთრება და კორუფცია.

ანგარიშის საკვანძო ელემენტებს წარმოადგენდა შემდეგი მონაცემები:

1. ევროპაში დაახლოებით 400.000 ადამიანია ადამიანით ვაჭრობისა და სექს-ინდუსტრიის მსხვერპლი და მათგან მიღებული წლიური შემოსავალი დაახლოებით 3 მილიარდ აშშ დოლარს შედგენს;
2. კონტრაბანდისტები ყოველწლიურად დაახლოებით 6,6 მილიარდ აშშ დოლარს იღებენ აფრიკიდან ევროპაში და ლათინური ამერიკიდან ამერიკის შეერთებულ შტატებში ადამიანების უკანონო მიგრაციიდან;
3. ევროპა ჰეროინის უმსხვილეს რეგიონულ ბაზარს წარმოადგენს (20 მლრდ.), ხოლო რუსეთი – მსოფლიოში უმსხვილესი მომხმარებელია (70 ტონა);
4. ტრეფიკის ფულის უმეტესი ნაწილი მიმღებ ქვეყნებში მიემართება;
5. აფრიკაში არსებული შემოწმებული მედიკამენტების ნახევარზე მეტი კონტრაბანდულია, რაც დაავადებების შემცირების ნაცვლად, მათი რიცხვის ზრდას იწვევს.

ნაციონალური დანაშაულობის სპეციფიკის მიუხედავად, გლობალიზაციის პროცესებმა გამოიკვეთა დღევანდელი დღისთვის დანაშაულობის განსაზღვრულ სახეებთან ბრძოლის ყველაზე აქტუალური პრობლემები, რომლებიც საერთოა მსოფლიო ქვეყნებისათვის. ზემოაღნიშნულის შესაბამისად, გამოიყოფა დანაშაულობის ყველაზე აქტუალური სახეები, რომლებიც მსოფლიო საზოგადოებისთვის საფრთხეს წარმოადგენენ: საერთაშორისო ტერორიზმის გამოვლინების მრავალფეროვანი ფორმები; ნარკოტიკული და ფსიქოტროპული ნივთიერებების უკანონო ბრუნვა; მონებით ვაჭრობა და განსაკუთრებით – ქალებით და ბავშვებით ვაჭრობა, ძირითადად მათი სექსუალური ექსპლუატაციის მიზნით; კორუფცია; დანაშაულებრივი გზით შეძენილი ფულადი სახსრების ან სხვა ქონების ლეგალიზაცია, ანუ გათეთრება [4].

დანაშაულობის განხილვა გლობალურ პრობლემად განსაზღვრავს საერთაშორისო აქტებში პრევენციული ზომების ძირითად მიმართულებებს. ძირითადად, ისინი განსხვავდება დანაშაულობის ფორმების მიხედვით. უმნიშვნელოვანესი პრევენციული ზომების რიცხვს განეკუთვნება:

საერთაშორისო ტერორიზმთან ბრძოლის მეთოდები - საერთაშორისო სამართლებრივ აქტებში ეს ზომები ასახულია შესაბამის კონვენციებში, როგორცაა:

- ევროპის საბჭოს 1977 წლის კონვენცია ტერორიზმთან ბრძოლის შესახებ;
- 1970 წლის კონვენცია საჰაერო ხომალდების უკანონო შეპყრობასთან ბრძოლის შესახებ;
- 1971 წლის კონვენცია სამოქალაქო ავიაციის უსაფრთხოების წინააღმდეგ მიმართულ არაკანონიერ აქტებთან ბრძოლის შესახებ;
- კონვენცია დანაშაულობის პრევენციისა და დასჯის შესახებ საერთაშორისო დაცვით მოსარგებლე პირთა წინააღმდეგ, მათ შორის დიპლომატიურ აგენტებთან მიმართებით, 1973წ;
- საერთაშორისო კონვენცია მძევლების შეპყრობის წინააღმდეგ ბრძოლის შესახებ, 1979წ;
- კონვენცია ბირთვული მასალის ფიზიკური დაცვის შესახებ, 1980წ;
- 1994 წლის გაეროს გენერალური ასამბლეის დეკლარაცია საერთაშორისო ტერორიზმის ლიკვიდაციის ზომების შესახებ და 1996 წლის დეკლარაცია, რომელიც მას სრულყოფს;
- საერთაშორისო კონვენცია ტერორიზმის დაფინანსების წინააღმდეგ ბრძოლის შესახებ, 1999წ;
- ტერორიზმთან, სეპარატიზმთან და ექსტრემიზმთან ბრძოლის 2001 წლის კონვენცია;

ზემოაღნიშნული კონვენციები განსაზღვრავენ ტერორიზმის ნიშნებს და ამასთან ტერორიზმის არც ერთი გამოვლიონება არ განიხილება მათში, როგორც პოლიტიკური დანაშაული, რომელიც გამოწვეულია პოლიტიკური და რელიგიური მოტივებით. ამასთან, კონვენციებში ჩამოყალიბებულია ერთი სახელმწიფოს მიერ მეორე სახელმწიფოსთვის ტერორისტების გაცემის წესები და პროცედურები.

უნდა აღინიშნოს, რომ კონვენციებმა დადებითი გავლენა მოახდინა ტერორიზმთან ბრძოლის სამართლებრივი ბაზის შექმნაზე საქართველოში, ვინაიდან საქართველოს სისხლის სამართალში ტერორისტული ორგანიზაციების და ტერორისტული აქტების დაფინანსების სხვადასხვა ფორმის მიმართ შემოღებულ იქნა სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობის ნორმები.

უმნიშვნელოვანეს პრევენციულ ზომებს მიეკუთვნება ნარკოტიკული და ფსიქოტროპული ნივთიერებების უკანონო ბრუნვასთან ბრძოლის ზომები და ამ საკითხის მარეგლამენტებელ საერთაშორისო აქტებს განეკუთვნება:

- ერთიანი კონვენცია ნარკოტიკული საშუალებების შესახებ, 1961წ (1972 წლის პროტოკოლით შეტანილი შესაბამისი შესწორებებით);
- კონვენცია ფსიქოტროპული ნივთიერებების შესახებ, 1971წ;
- გაეროს კონვენცია ნარკოტიკული საშუალებების და ფსიქოტროპული ნივთიერებების უკანონო ბრუნვის შესახებ, 1988წ;

ზემოაღნიშნული კონვენციების ძირითადი დებულებები ორგანულად შევიდა მსოფლიოს მრავალი ქვეყნის კანონმდებლობაში და ეს საკითხი მეცნიერთა მრავალ ნაშრომშია ასახული.

მონებით ვაჭრობა, ქაღებით და ბავშვებით ვაჭრობა-უპირატესად სექსუალურ ბიზნესში.

ამ პრობლემის აქტუალობაზე მეტყველებს თუნდაც ის ფაქტი, რომ ამ ბოლო 10 წლის განმავლობაში კრიმინოლოგები სულ უფრო ხშირად იყენებენ კომპლექსურ მიდგომას და

ცდილობენ ღრმად გაანალიზონ ქალებით და ბავშვებით ვაჭრობის დეტერმინაცია. მე-XX საუკუნეში მიღებული იქნა 15-ზე მეტი კონვენცია, დეკლარაცია და რეზოლუცია, რომლებიც ითვალისწინებენ ადამიანით ვაჭრობისთვის წინააღმდეგობის გაწევის სხვადასხვა ზომებს.

კორუფცია აღნიშნული პრობლემა საკმაოდ მწვავედ დგას ყველა ქვეყნის წინაშე, მათ შორის, იმ ქვეყნებისა, რომლებიც, როგორც წესი, დემოკრატიულ, ეკონომიკურ და სოციალური კეთილდღეობის ქვეყნებად ითვლება (საკმარისია გავისხენოთ გახმაურებული პოლიტიკური სკანდალები და სასამართლო პროცესები რეზიდენტებზე, მთავრობათა მეთაურებზე, მინისტრებზე იტალიაში, იაპონიაში, სამხრეთ კორეაში, ისრაელში). როგორც ცნობილია (თუნდაც მასობრივი ინფორმაციის საშუალებებით), ეს პრობლემა განსაკუთრებით სიცოცხლის უნარიანია თანამედროვე რუსეთში. საერთაშორისო საზოგადოება ცდილობს, გამოიწვიოს ამ ბოროტებასთან ბრძოლის სამართლებრივი საშუალებები. ამ მიმართულებით გამოქვეყნებულია მრავალი ნაშრომი [1].

დანაშაულებრივი გზით მიღებული ფულადი სახსრების ან სხვა სახის ქონების ლეგალიზაცია (გათეთრება). დანაშაულებრივი საქმიანობის ამ სახეობათა წინააღმდეგ ბრძოლისკენ მიმართულ საერთაშორისო სამართლებრივ აქტებს წარმოადგენს:

- ევროპის საბჭოს 1990 წლის კონვენცია დანაშაულებრივი გზით მიღებული შემოსავლების გათეთრების, გამოვლენისა და კონფისკაციის შესახებ და
- გაეროს 2000 წლის კონვენცია ტრანსნაციონალური ორგანიზებული დანაშაულობის წინააღმდეგ. აღნიშნული სამართლებრივი აქტები განსაზღვრავენ (აკონტროლებენ): დანაშაულებრივი საქმიანობიდან მიღებული შემოსავლის ცნებას; საერთაშორისო თანამშრომლობის პრინციპებს აღნიშნულ დანაშაულთან ბრძოლაში; ურთიერთდახმარების ხასიათს განსახილველ დანაშაულთან გამომიქებისას და სამართლებრივი დახმარების სხვა აქტებს მითითებული კატეგორიის საქმეებთან დაკავშირებით.

საქართველოს კანონმდებლობაში ასახულია დასახელებული კონვენციების ძირითადი დებულებები. უნდა აღინიშნოს, რომ ტერორიზმის და მისი დაფინანსების, კორუფციის, დანაშაულებრივი გზით მიღებული შემოსავლების ლეგალიზაციის წინააღმდეგ მიმართული ძირითადი საერთაშორისო კონვენციები ურჩევენ წევრ სახელმწიფოებს თავიანთ კანონმდებლობაში იურიდიული პირების სისხლის სამართლებრივი პასუხისმგებლობის გათვალისწინებას. ზოგიერთ ქვეყნებში, მაგალითად, აშშ –ში, კანადაში, საფრანგეთში, ინგლისში, ჰოლანდიაში აღნიშნული რეკომენდაციები შესრულებულია.

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, თემის შეჯამებისთვის, შეგვიძლია მითითება გავაკეთოთ „მილანის სამოქმედო გეგმაზე“, რომელშიც აღინიშნა, რომ დანაშაულობა წარმოადგენს სერიოზულ ეროვნულ პრობლემას, რიგ შემთხვევაში კი, საერთაშორისო მასშტაბებში, დანაშაულის ზოგიერთი ფორმა (ტრეფიკინგი, ტერორიზმი, ნარკობიზნესი) აფერხებს ერების პოლიტიკურ, ეკონომიკურ, სოციალურ და კულტურულ განვითარებას და საფრთხის ქვეშ აყენებს ადამიანთა უფლებებს, ძირითად თავისუფლებებს, აგრეთვე მშვიდობას, სტაბილურობასა და უსაფრთხოებას. მსოფლიო ფორუმი, რომელსაც წარმოადგენს გაერთიანებული ერების ორგანიზაცია, მოწოდებულია შეასრულოს მნიშვნელოვანი პრევენციული როლი და გაზარდოს ამ სფეროში მის მიერ შეტანილი წვლილის ეფექტურობა. ამასთან დაკავშირებით, ვ. ლუნევი შემთხვევით არ აღნიშნავდა, რომ შეიძლება ვისაუბროთ გლობალიზაციის არსებით და სპეციფიკურ წვლილზე სულ მცირე რვა კრიმინოლოგიურად მნიშვნელოვნად ასპექტში:

- 1) დანაშაულობის მაღალ დონეში და თავისებურ სტრუქტურაში მსოფლიოსა და ცალკეულ ქვეყნებში;
- 2) დანაშაულობის და მისი სხვადასხვა სახეობების მიზეზებისა და პირობების ერთობლიობაში;
- 3) დამნაშავეთა პიროვნებების თავისებურებებში;

- 4) საშიში საქმიანობის ახალი ფორმებისა და სახეობების წარმოშობაში;
- 5) სისხლის სამართლის კანონმდებლობაში დანაშაულის სპეციფიკური სფეროს გაფართოებაში;
- 6) ტრანსნაციონალურ (განსაკუთრებით ორგანიზებულ და ტერორისტულ) დანაშაულობაში;
- 7) ტრანსნაციონალურ დანაშაულობის წინააღმდეგ საერთაშორისო თანამშრომლობის იძულებით გაფართოებაში;
- 8) დანაშაულობის პრევენციის შინაარსსა და ორგანიზებაში.

მაშასადამე, შეიძლება ითქვას, რომ შემდგომი გლობალიზაციის პროცესში კრიმინოლოგიისა და სისხლის სამართლის ყველა შემადგენელმა ნაწილმა შესაძლოა განიცადოს ან უკვე განიცდის შესამჩნევ და კრიმინოლოგიურად მნიშვნელოვან ცვლილებებს. ამ ტენდენციაზე მრავალი მეცნიერის კვლევები მიუთითებენ. [3, 110]

ბამოყენებული ლიტერატურა

1. გამყრელიძე ო., ღლონტი გ. და ავტორთა კოლექტივი. 2011. *კორუფცია საქართველოში, კრიმინოლოგიური ანალიზი და სასამართლო პრაქტიკის კომენტარი*. თბილისი: პოლიგრაფი.
2. Бжезинский З. 2000. *Шахматная доска*. Перевод с английского М.
3. Лунеев В. 2007. *Эпоха глобализации и преступность*. М.: Нория стр.110
4. Лунеев В. Глобализация и преступность. Доклад на Московском форуме, 22-24 января 2003 г. *Государство и Право* М. 2003 №6 стр.
5. Кайзер Т. 1979. *Криминология. Введение в основы* М.
6. Михайлевский Р. 2009. *Преступление, Закон и социальные изменения*.
7. Fifth UN Congress on the prevention of crime And treatment of offenders– Geneva 12 September 1975 . http://www.asc41.com/UN_Congress/5th
8. Sixth UN Congress on the Prevention of Crime and Treatment of Offenders Caracas, Venezuela 25 August - 5 September 1980
9. Seventh UN congress on the Prevention of crime and Treatment of offenders – Milan. Italy 1985 26.08. Ninth UN Congress on the Prevention of Crime and Treatment of Offenders" Cairo, Egypt 28 April - 5 May 1995
10. Vienna Declaration on Crime and Justice: Meeting the Challenges of the Twenty-first Century Declaration-18-25 April 2005 Al. Cong 203118
11. The Twelfth United Nations Congress on Crime Prevention and Criminal Justice "Comprehensive strategies for global challenges: crime prevention and criminal justice systems and their development in a changing world" Hosted by the Government of Brazil Salvador, 12-19 April 2010.

Irakli Tskvitaia
Grigol Robakidze University

The Concept of Crime Prevention and Its Discussion as the Global Problem in International Acts

Social, economic and political processes of globalization for all nations and states have been intensively developing since the second half of XX century. Neither of the states can cope with the existing conflicting processes.

Because of the current processes worldwide, crime is identified as a transnational “social medium” establishing its own regularities and none of the states can ever influence it.

Identification of crime gradually became the global problem and attracted the world’s interest as since the 70s of XX century it has developed transnational features.

This problem was first discussed on the Fifth UN Congress on the Prevention of Crime and Treatment of Offenders (Geneva, 1975). The Congress stated that crime camouflaged as international business threatens the world more than the traditional forms of crime. Certain major features of crime were distinguished:

- Committing a profit-oriented crime;
- Relations with different types of organizations;
- Abusing professional high ranks;
- High rank of an offender.

Crime committed by “white colors” was mooted as a form of business on domestic and international levels. The Congress issued an array of recommendations for fighting against an organized crime and terrorism. It also worked out a new international convention against the illegal turnover of drugs which considers the improved methods of agreement on extradition and mutual assistance. The Congress also emphasized that the following issues are necessary for fighting against terrorism:

- a) Spreading the universal jurisdiction on such crimes that threatens human life as it was done with air piracy;
- b) Ensuring the extradition law;
- c) Developing operational possibilities and strengthening technical collaboration by interchanging information and assistance within the scopes of criminal policy (Interpol).

The approach applied to a crime committed by “white colors” was further developed in criminology of western countries. Unlike Sutherland, contemporary scholars try to define it more broadly.

The 8th Congress held in Havana in 1990 discussed the issues of global crime even more deeply. The Congress also stated that organized crime threatens national and international security and stability, is a frontal attack on political and economic authority and threatens statehood. Organized crime breaks normal functioning of social and economic institutions and blemishes their reputation that results in losing trust in democratic processes. It disrupts the development process and annuls the achieved success; victimizes population and benefits out of exploiting people; enforces all layers of society to be involved in different interrelated crimes. It is important that the Congress introduced the concept “criminal commercial bargaining that involved the whole world”. The Congress declared that transnational crime swiftly increased in the last decade what is stimulated by the development of technologies and means of communication and unprecedented growth of international commercial and economic activities, transportation, tourism.

The result of internationalization of organized crime is that narcotics, stolen stuff, weapon and illegal goods and services are spread in the world market through the net of criminal commercial bargaining.

In the 90s of the last century a new form of crime became vivid. Criminologists define it as business crime. Its characteristic features are as follows:

- Penetration of a criminal into detailed business and the field of foreign economic activities;
- Transnationalization of business related to turnover of illigal goods and services;
- Development of tax mutation crimes in the field of non-collegial business related to the turnover of normal goods and services;
- Growth of violation of criminal law and subjecting it to corporal interests of big businesses.

On Cairo Congress Bani Antonio Di Pietro stated that “At the threshold of XXI century, the basis of the problems of global crime should be – democracy in the interests of responsibility and not democracy in the interests of wealth”. Unlike the previous congresses, the 9th congress offers countries to internalize the coordination of measures with mutual efforts, make the specific environment of democratic institutions to contradict corporate business and intention to criminal symbolism.

The issue of global crime was again focused on the United Nations Tenth Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders (Vienna, 10-17 April, 2000) which stated that transnational crime is a serious challenge for the priority of law referring to the growth of the scale of such crimes of different forms of their detection. Transnational criminals use the same technologies and achievements that, in their turn, stimulated the globalization of legal activities.

Nowadays, telephones, fax machines, internet, air and other means of transportation are used for drug turnover, money laundering and illegal migration as successfully as for any legal activities. The above mentioned is a part of the whole process of globalization.

In his speech “The ongoing situation in criminality and criminal law in the world”, the UN Secretary-General focused on transnational crime in the globalization contest. He noted that nothing was discussed as actively as globalization in the last period. The Secretary-General accepted the interpretation of globalization according to which the previously controlled boundaries would be demolished and new economic markets would be opened. He admitted that globalization has essential impact on criminality at national and international levels. Meanwhile, the UN member states, that jointed the Vienna Declaration on crime and law, were concerned about the juvenile crime rate and the fact that due to hard conditions they can easily be inveigled by different gangs.

The 11th Congress held in Thailand considered the issues of crime prevention and criminal justice. The participants of the Congress discussed the importance of strengthening international cooperation and set the measures for improving the national legislation in order to find the better way for fighting against money laundering, drug trade, international terrorism and cybercrime. Special emphasis was made on the fact that international technologies changed societies.

The Congress was also focused on the problems of cyberterrorism. It was stated that the relation of terrorism with internet had been getting more vivid lately. Sometimes, internet is used for financing terrorism, also for planning and committing terroristic acts. Internet pushes people to be involved in terrorism and other crimes.

The essence of the 11th Congress is that it considered criminality as the outcome of the conflict of civilizations. In Bangkok Declaration “Synergies and Responses: Strategic Alliances in Crime Prevention and Criminal Justice” it was stated that as a result of broken dialogue between civilizations all forms of terrorism can be revealed”.

The 12th Congress even more developed the global consideration on criminality started on the 11th Congress. The main topic of the 12th Congress was “Comprehensive strategies for global challenges: crime prevention and criminal justice systems and their development in a changing world”.

The global objective was exposed to solve the mentioned problem – creating global security culture within the scope of which would be considered the requirements of all states including the developing countries.

In spite of the specificity of national crimes, the globalization processes identified the most urgent problems of fighting against certain types of current crimes which are common for all countries of the world.

Consideration of crimes as a global problem is the main principle of international acts. On the basis of this principle, the international legal acts identify the main terms of preventive measures.

Among the most important preventive measures supported by the international legal acts are as follows:

1. The methods of fighting against international terrorism;
2. The methods of fighting against illegal turnover of narcotic and psychotropic substances;
3. The methods of fighting against slave trading, woman and children trading;
4. The methods of fighting against corruption;
5. The methods of fighting against trafficking;
6. The methods of fighting against money laundering and legalizing other illegal property.

Thus, minding the international practice, it can be concluded that on further stages of globalization all the constituent parts of criminology and criminal justice are undergoing changes essential for criminology. Researches of many scholars can prove this idea.

გია დეკანოზიშვილი
გრიგოლ რობაქიძის სახელობის უნივერსიტეტი

კრიმინალისტიკის სისტემა და მისი ადგილი მიცნოებებზე შორის

კრიმინალისტიკა არის მეცნიერება, რომელიც შეისწავლის დანაშაულის ჩადენის, დანაშაულზე და მის მონაწილეებზე ინფორმაციის წარმოქმნის, მტკიცებულებების მოგროვების, გამოკვლევის, შეფასებისა და გამოყენების კანონზომიერებებს და ამ კანონზომიერებების შესწავლის საფუძველზე შეიმუშავებს სასამართლო კვლევის მეთოდებსა და სპეციალურ საშუალებებს დანაშაულის გახსნისა და აღკვეთისათვის.

კრიმინალისტიკის ამგვარი განმარტება ჩამოყალიბდა მეოცე საუკუნის დასასრულს, მაგრამ, თუ კარგად ჩავეყვირდებით, მივხვდებით, რომ საქმე გვაქვს მეცნიერების ისეთ მიმართულებასთან, რომელიც მრავალ სწავლებას მოიცავს, წარმოადგენს რა სხვადასხვა მეცნიერებიდან კრიმინალისტიკისათვის საჭირო კვლევების ამონაკრებს. შესაბამისად, იბადება კითხვა, არის კი კრიმინალისტიკა დამოუკიდებელი მეცნიერება, რომელიც ჰანს გროსმა³ მე-19 საუკუნის ბოლოს ჩამოაყალიბა, როგორც სისხლის სამართლის დამხმარე

³ ჰანს გროსი (1847-1915) - ავსტრიელი იურისტი, კრიმინალისტიკის და დასავლეთევროპული სასამართლო ფსიქოლოგიის ფუძემდებელი

დისციპლინა, თუ ის დღეისათვის ისეთ უდიდეს მეცნიერებათა ნაკრებია, როგორცაა ფიზიკა, ქიმია, მათემატიკა, ბიოლოგია, ფსიქოლოგია და ა.შ.

ამავე დროს საკითხავია, არსებობს კი რომელიმე მეცნიერება ცალკე, სხვა მეცნიერებათაგან დამოუკიდებლად, მაშინ როდესაც, უმრავლესი მათგანის კვლევის მეთოდები ერთმანეთს ემთხვევა, ხოლო თუ რომელიმეს საკუთარი დამოუკიდებელი კვლევის მეთოდი აქვს, ეს მის ზრდასრულობაზე მეტყველებს. აღნიშნული საკითხის განხილვისას ფილოსოფოსებისა და სხვადასხვა მეცნიერების მეთოდოლოგთა აზრი განსხვავებულია. ზოგიერთი კრიმინალისტიკას „სამხრებიან მეცნიერებად“ მოიხსენიებს, ჩემი აზრით კი, ჭეშმარიტი მეცნიერების კვლევის საგანი და მიმართულება ამოუწურავია.

მაინც რა არის კრიმინალისტიკა, როგორია მისი ადგილი მეცნიერებათა სისტემაში, როგორი ფორმატით ჯობია მისი განვითარება, მისი კვლევის მიმართულებები ხომ ფაქტობრივად ამოუწურავია?

კრიმინალისტიკა, როგორც სასწავლო კურსი, ადეკვატურად ასახავს თავისივე მოსახელე მეცნიერების საგნობრივ სტრუქტურას, მის სოციალურ ფუნქციას, რომელიც საქართველოში, საზღვარგარეთის ქვეყნებისაგან განსხვავებით, ეტაპობრივად ვითარდებოდა და რომელთა უმრავლესობაშიც ის საპოლიციო საგანს წარმოადგენდა.

მე-20 საუკუნის 20-იან წლებში კრიმინალისტიკის კურსის სისტემა შედგებოდა ორი ნაწილისგან: კრიმინალისტიკური ტექნიკისა (სისხლისსამართლებლივი ტექნიკისა) და ტაქტიკისაგან;

30-იანი წლების ბოლოდან 50-იან წლებამდე მასში გამოყვეს: 1. საერთო ნაწილი, სადაც განიხილებოდა კრიმინალისტიკის ტექნიკა და საგამოძიებო ტაქტიკა და 2. განსაკუთრებული ნაწილი, რომელშიც აისახა დანაშაულების გამოძიების მეთოდოლოგია;

1955 წლიდან კურსის სისტემა მოიცავდა შესავალს კრიმინალისტიკაში, საერთო და განსაკუთრებულ ნაწილებს.

70-80-იან წლებში ჩამოყალიბდა ოთხნაწილიანი სისტემა 1. კრიმინალისტიკის მეთოდოლოგია (თეორია), 2. კრიმინალისტიკური ტექნიკა, 3. საგამოძიებო ტაქტიკა, 4. დანაშაულის ცალკეული სახეების გამოძიების მეთოდოლოგია;

ტექნიკური პროგრესის პირობებში, 90-იანი წლების ბოლოს წარმოიქმნა დანაშაულთან ბრძოლის საკითხების გადახედვის საჭიროება, რის შემდეგაც მივიღეთ ხუთნაწილიანი სისტემა: 1. შესავალი კრიმინალისტიკაში, 2. კრიმინალისტიკური ტექნიკა, 3. საგამოძიებო ტაქტიკა, 4. დანაშაულის გამოძიების და გახსნის ორგანიზება, 5. დანაშაულის ცალკეული სახეების გამოძიების მეთოდოლოგია;

ამ სახით საგნის დაყოფას მხარს უჭერს კრიმინალისტიკის მიმართულებით მოღვაწე მეცნიერთა გარკვეული ჯგუფი, მაგრამ არსებობს სხვა მოსაზრებებიც.

როგორც აღვნიშნეთ, კრიმინალისტიკის საერთო თეორიის ჩამოყალიბება იწყება მე-20 საუკუნის სამოციანი წლებიდან და დღემდე სრულყოფის სტადიაშია. ამიტომ მიზანშეწონილად მიმაჩნია, ამ საკითხში არ ვიყოთ კრიტიკულები და ასპარეზი უპირატესად პრაქტიკულ კრიმინალისტიკას დავეთმოთ, რომელიც მტკიცებულებების მოგროვების საკითხებთან ერთად შეისწავლის სისხლის სამართლის საქმეთა გამოძიების ტაქტიკასა და

მეთოდუკას. ასეთ შემთხვევაში წამოიჭრება სხვა პრობლემა – საკუთრივ ექსპერტიზა კრიმინალისტიკას მივაკუთვნოთ, თუ ცალკე საგნად გამოვეყოთ „სასამართლო ექსპერტოლოგიის“ სახელწოდებით, მსგავსად ოპერატიული სამძებრო საქმიანობისა, რომელიც თავის დროზე უკვე გამოყო კრიმინალისტიკას. კრიმინალისტიკის ტექნიკურ სფეროში მოღვაწე მკვლევარების ნაწილი ამ ეტაპზე ექსპერტოლოგიის ცალკე გამოყოფის მომხრეა, რასაც ტექნიკური პროგრესით ასაბუთებს.

დღეისათვის სასამართლო ექსპერტიზასა და თუნდაც სიტყვა „ექსპერტთან“ კრიმინალისტიკა უფრო ხშირად ასოცირდება, ვიდრე გამოძიებასთან. ასეთი წარმოდგენა კრიმინალისტიკის მეცნიერებაზე მცდარია და ადამიანებს (მათ შორის, ზოგიერთ იურისტსაც) ძირითადად სხვადასხვა ფილმისა თუ რომანის მიხედვით ექმნება. ეს გასაგებიცაა, ჩვენს რეალობაში აღნიშნული საგნის შესწავლას არ ექცეოდა სათანადო ყურადღება, ან თუ ექცეოდა, სასწავლო ლიტერატურა სხვადასხვა იდეოლოგიური თუ თეორიული მოძღვრებით იყო გადატვირთული.

სასამართლო ექსპერტიზისა და კრიმინალისტიკის (კერძოდ, კრიმინალისტიკის ტექნიკის) უამრავი საკითხი მჭიდრო ურთიერთკავშირშია. ხშირად საერთოდ გაურკვეველია, რა არის კრიმინალისტიკის შესწავლის ობიექტი და რა სასამართლო ექსპერტიზისა. კრიმინალისტიკის ტექნიკა შეისწავლის მტკიცებულებების, მათ შორის, ნივთმტკიცებების ამოღების, შეგროვებისა და მათი წინასწარი შესწავლის, ხოლო სასამართლო ექსპერტიზა – იგივე მტკიცებულებების სიდრმისეული ლაბორატორიული გამოკვლევის საკითხებს. ამიტომ, არა მგონია, მიზანშეწონილი იყოს ექსპერტოლოგიის, როგორც საგნის ან მეცნიერების ცალკე გამოყოფა.

როგორც მეცნიერებას, „ექსპერტოლოგიას“ უნდა გააჩნდეს ცალკე თეორია ან თეორიული საფუძვლები, რომლებიც წარმოაჩენენ მას, როგორც მეცნიერებას ან თუნდაც საგანს. სასამართლო ექსპერტიზის კვლევის მეთოდები უმეტეს შემთხვევაში ძალიან განსხვავდება ერთმანეთისაგან და წარმოადგენს როგორც საბუნებისმეტყველო, ისე სხვა ფუნდამენტური მეცნიერებების კუთვნილებას. აქედან კი შეიძლება დავასკვნათ, რომ სასამართლო ექსპერტიზას, როგორც მეცნიერებას არ გააჩნია თეორიული საფუძველი, იგი მხოლოდ გარკვეულ დონეზე კლასიფიცირებულ დაკვირვებათა ნაკრებს წარმოადგენს. ამიტომ თვითონ სასამართლო ექსპერტიზის, როგორც მეცნიერების ადგილი კრიმინალისტიკასთან, კერძოდ, კრიმინალისტიკის ტექნიკასთან ერთად, მის ნაწილად უნდა მოიაზრებოდეს.

ტექნიკური საშუალებები, უფრო სწორედ, ის ცოდნა, რომელიც დღევანდელ პირობებში საჭიროა თანამედროვე ტექნიკური საშუალებების გამოყენებისთვის, ჩაუხედავი ადამიანისთვისაც იოლად გასაგები და ასათვისებელი ხდება. სპეციალური ცოდნის გარეშე უკვე შესაძლებელია ამა თუ იმ სახის იდენტიფიცირების ჩატარება, ამიტომ მომავალში ექსპერტიზის ჩატარებას არამცთუ ექსპერტ-კრიმინალისტი, არამედ უბრალო ტექნიკური საშუალების ოპერატორიც კი შეძლებს. მაგალითისათვის, პიროვნების დნმ-ის იდენტიფიცირებას არ დასჭირდება ბიოლოგის განათლება, რადგან იდენტიფიცირების პროცესი შემოიფარგლება მხოლოდ დნმ-ის ნიმუშის შემთხვევის ადგილიდან ან პიროვნებიდან ამოღებით და მისი დანადგარში მოთავსებით, რის შემდეგაც დანადგარი მონაცემთა ბაზაში თავად მოძებნის საიდენტიფიკაციო პიროვნებას. თუ აღნიშნული ხელსაწყო-დანადგარები თავის დროზე იშვიათი და ძვირად ღირებული იყო, დღეისათვის ისინი მეტნაკლებად ხელმისაწვდომია.

რაც შეეხება სპეცილისტ-კრიმინალისტის როლს, რომელსაც შემთხვევის ადგილის დათვალიერება და ნივთმტკიცებების ამოღება ევალება, ტექნიკური პროგრესის პირობებშიც უცვლელი დარჩება, რადგან, გარდა თანამედროვე ტექნიკური საშუალებებისა, მას შემთხვევის ადგილზე მუშაობის გამოცდილება და უნარ-ჩვევები უნდა გააჩნდეს.

მაგრამ ყოველივე ზემოაღნიშნულიდან არ უნდა დავასკვნათ, რომ ექსპერტის როლის შეთავსება ნებისმიერ კომპიუტერის მცოდნე სპეციალისტს შეუძლია, აქ კრიმინალისტიკურ ობიექტებთან მუშაობის აუცილებელ სპეციფიკურ გამოცდილებასთან ერთად იურიდიული ცოდნის ქონაც საჭირო იქნება, რადგან იურისტებს შორის ურთიერთობის პრაქტიკა გვიჩვენებს, რომ ნებისმიერ ადვოკატს, თუნდაც უმნიშვნელო კრიმინალისტიკური კვლევის გამო დიდი პრობლემის შექმნა შეუძლია.

კრიმინალისტიკის საგანი მუდმივ ცვლილებებს განიცდის და დღესაც განვითარების სტადიაშია, თუ განვითავდისწინებთ იმ ფაქტს, რომ გარკვეული თემატური მიმართულებები კურსის ხან ერთ, ხან კი მეორე ნაწილში მოიაზრება. მაგალითად, კრიმინალისტიკური ვერსიების შესახებ მოძღვრება თავდაპირველად კრიმინალისტიკის მეთოდოლოგიაში ისწავლებოდა[1], შემდეგ – საგამოძიებო ტაქტიკაში [5], ამჟამად კი – კრიმინალისტიკის ახალ ნაწილში, რომელსაც დანაშაულის გამოძიებისა და გახსნის ორგანიზება ეწოდება[7]. ანალოგიური ვითარებაა კრიმინალისტიკურ რეგისტრაციასთან მიმართებით, რომელიც კრიმინალისტიკის ტექნიკაში განიხილებოდა, დღეს კი მას ასევე დანაშაულის გამოძიებისა და გახსნის ორგანიზების ნაწილში შეისწავლიან.

ყოველივე ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, მიზანშეწონილად მიგვაჩნია, კრიმინალისტიკა დაიყოს სამ განყოფილებად, ზოგი განყოფილება კი – ნაწილებადაც. ესენია: I. კრიმინალისტიკის თეორია (მეთოდოლოგია), შესავალი კრიმინალისტიკაში; II. კრიმინალისტიკის ტექნიკა, სადაც შესული იქნება საექსპერტო კვლევის საკითხები; და III. გამოძიების კრიმინალისტიკური მეთოდოლოგია, რომელიც სამ ნაწილად იქნება დაყოფილი: 1. დანაშაულის გამოძიებისა და გახსნის ორგანიზება, გამოძიების ზოგადი საკითხები 2. გამოძიების ტაქტიკა; 3. დანაშაულის ცალკეული სახეების გამოძიების მეთოდოლოგია. (სურ. 1).

დასასრულს, შეიძლება ითქვას, რომ კრიმინალისტიკა, როგორც სამართლებრივი ხასიათის იურიდიული მეცნიერება, მეტნაკლებად მრავალ მეცნიერებასთან და დარგთანაა დაკავშირებული, რომელთა დაჯგუფება რამოდენიმე მიმართულებებითაა შესაძლებელი:

1. საგნობრივად კრიმინალისტიკას ძირითადად კავშირი აქვს იურიდიულ მეცნიერებათა ჯგუფთან, რომელსაც განეკუთვნება: სისხლის სამართალი, სისხლის სამართლის პროცესი, კრიმინოლოგია, საადმსრულებლო სამართალი, სახელმწიფოსა და სამართლის თეორია, ოპერატიული სამძებრო საქმიანობა, ადმინისტრაციული სამართალი და სხვა. მაგრამ განსაკუთრებით მჭიდრო ეს კავშირი მაინც სისხლის სამართალთან და სისხლის სამართლის პროცესთანაა.
2. მრავალმხრივია კრიმინალისტიკის კავშირი საზოგადოებრივ მეცნიერებებთან, როგორიცაა ფსიქოლოგია, ლოგიკა, ეთიკა, სასამართლო ფსიქოლოგია, შრომის მოწყობა და სხვა.
3. შესასწავლი ობიექტებისა და კვლევის მეთოდების ერთგვაროვნებიდან გამომდინარე, კრიმინალისტიკას კავშირი აქვს და გარკვეულწილად მისივე შემადგენლობაში მოიაზრება ისეთი სპეციალური დარგები როგორიცაა: სასამართლო მედიცინა,

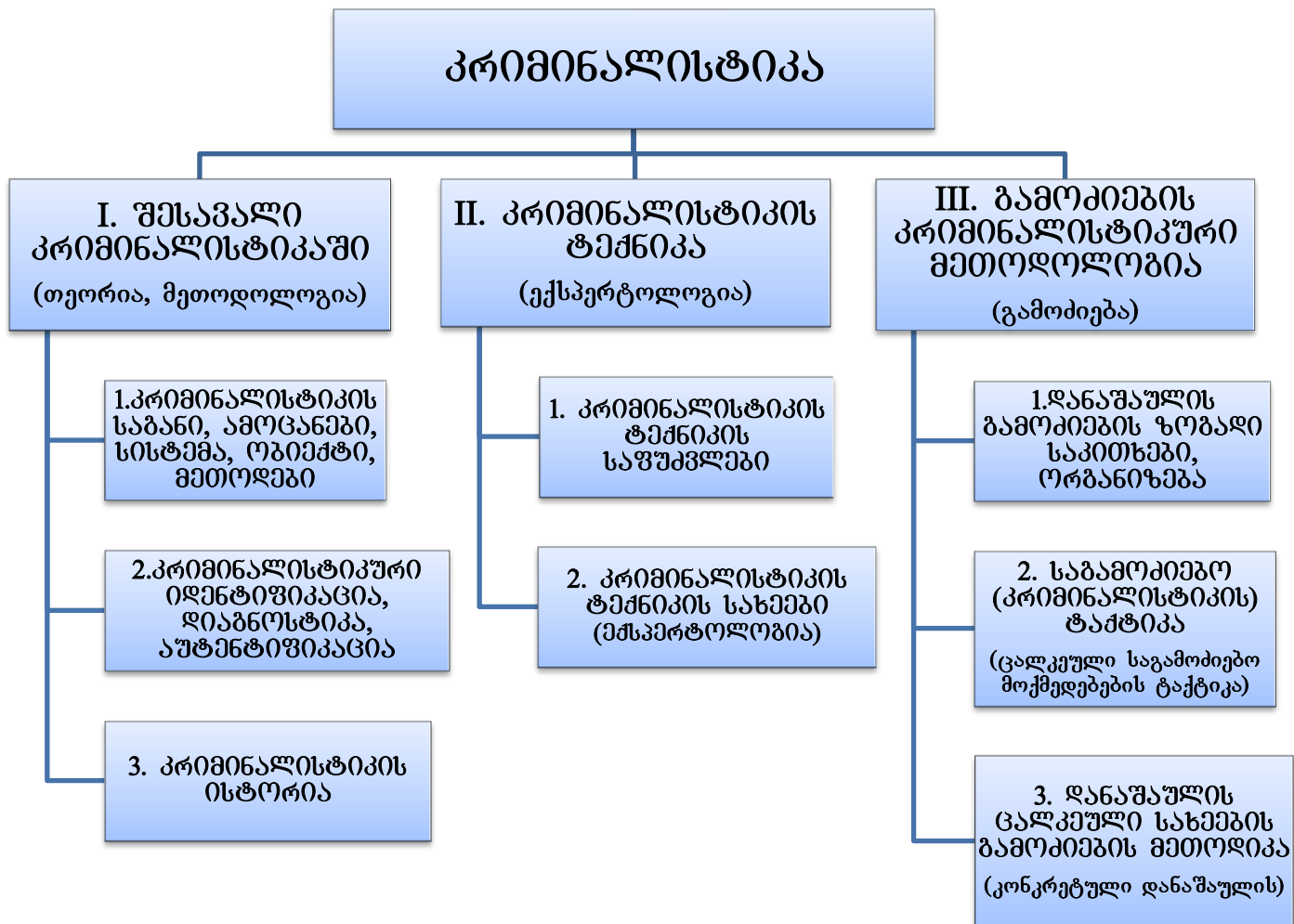
სასამართლო ფსიქიატრია, სასამართლო ბუღალტერია, სასამართლო ქიმია (ტოქსიკოლოგია), ფიზიკა, ბიოლოგია და ა.შ.

4. სულ უფრო ნათელი ხდება კრიმინალისტიკის კავშირი ტექნიკურ დისციპლინებთან, რომლებიც ხელს უწყობენ ტექნიკური კვლევის მეთოდებისა და საშუალებების შემუშავება-სრულყოფას. ასეთებია: ლაზერული ტექნიკა, ელექტრონული მიკროსკოპები, სკანერები, ქრომატოგრაფები, სპექტრომეტრები და სხვ.

შემდგომი განვითარების პროცესში ობიექტურად ფართოვდება სამეცნიერო დარგებისა და ადამიანური პრაქტიკის სახეობათა ჩამონათვალი, რომელთაგანაც კრიმინალისტიკას შეხების წერტილები მოექვევება – ის ან იყენებს მათი კვლევის მეთოდებსა და საშუალებებს საკუთარი მიზნებისათვის ან აძლევს სხვა დარგებს მხოლოდ კრიმინალისტიკისათვის შექმნილი კვლევის მეთოდებისა და საშუალებების გამოყენების შესაძლებლობას.

ბამოყენებული ლიტერატურა

1. კრიმინალისტიკა. I ტომი, გამომცემლობა „ნეკერი“ 1995 წ.
2. კრიმინალისტიკა. I ტომი, გამომცემლობა „მერიდიანი“ 2000 წ.
3. კრიმინალისტიკა. I ტომი, გამომცემლობა „მერიდიანი“ 2004 წ.
4. კრიმინალისტიკის სახელმძღვანელო – სახ. უნივერსიტეტის გამოცემა. გამომცემლობა „ნეკერი“ 1995წ. II ტომი.
5. ფაფიაშვილი შ. 2001. *კრიმინალისტიკა, დანაშაულთა გახსნის ტექტიკა*. თბილისი. თსუ გამომც.
6. Криминалистика. გამომცემლობა „Москва“ 1988г.
7. Криминалистика. გამომცემლობა „Юрист“ 2010 г.

სურ. 1

The System of Criminalistics and Its Place among Sciences

Summary

Criminalistics is a science which studies the regularities of committing a crime, obtaining information about a crime and its participants, gathering, investigating, evaluating and using evidences on the basis of studying these regularities, works out the methods of judicial scrutiny and special tools to open and eradicate crime.

Such definition of criminalistics was formed at the end of the twentieth century; however, if we observe deeply, we will understand that we deal with the scientific discipline which includes a number of studies; it is a selection of researches from different sciences that are necessary from criminalistics. Therefore, the question arises whether criminalistics is an independent science formed by Hans Gross in the end of the 19th century as a subsidiary discipline of criminal justice if it is a set of such sciences as physics, chemistry, mathematics, biology, psychology, etc.

At the same time it is questionable if any science exists independently from other sciences whereas the research methods of most of them coincide, and if some of them have their own independent research methods, it speaks about their maturity. Philosopher and methodologists of different sciences express diverse opinions while discussing this issue. Some of them call criminology "police science". In my opinion, subject and course of research of true science are unlimited.

What is Criminalistics? What place does it occupy in the system of science? Which format is better to be used for its development? It is widely known that its research trends are practically unlimited.

Criminalistics, as a training course adequately reflects the subject structure of its related sciences, its social function, which in Georgia, unlike foreign countries, was gradually developed.

Formation of the general theory of criminalistics started from the 60s of XX century and is still under improvement. That is why it is suggested to be more expedient not to be critical and concede the arena to practical criministics which together with the issues of gathering evidences studies the tactics and methods of investigating criminal cases. In such a case another problem arises – whether to ascribe expertise to criminalistics or to separate it as an independent discipline named “forensic expertology” like the operative investigation activity which has already been separated from criminology. Some of the researchers working in the field of technical criminalistics support the idea of separating expertology as an independent discipline proving it with technical progress.

Nowadays, criminalistics is associated with forensic expertise and even the word “expert” rather than with investigation. Such view on the science of criminalistics is wrong and people (among them some lawyers) have impression about it from films and novels. This is understandable as in our reality this discipline was not paid proper attention and teaching material was full of different ideological and theoretical studies.

A lot of issues of forensic expertise and criminalistics (namely, technique of criminalistics) are in tight interrelation. Often it is vague what the object of study of criminalistics is and what of forensic expertise. The technique of criminalistics studies the issues of gathering and preliminary examination of evidences and forensic expertise - the issues of deep laboratory investigation of the same evidences. That is why we do not consider it to be expedient separate expertology as an independent discipline or science.

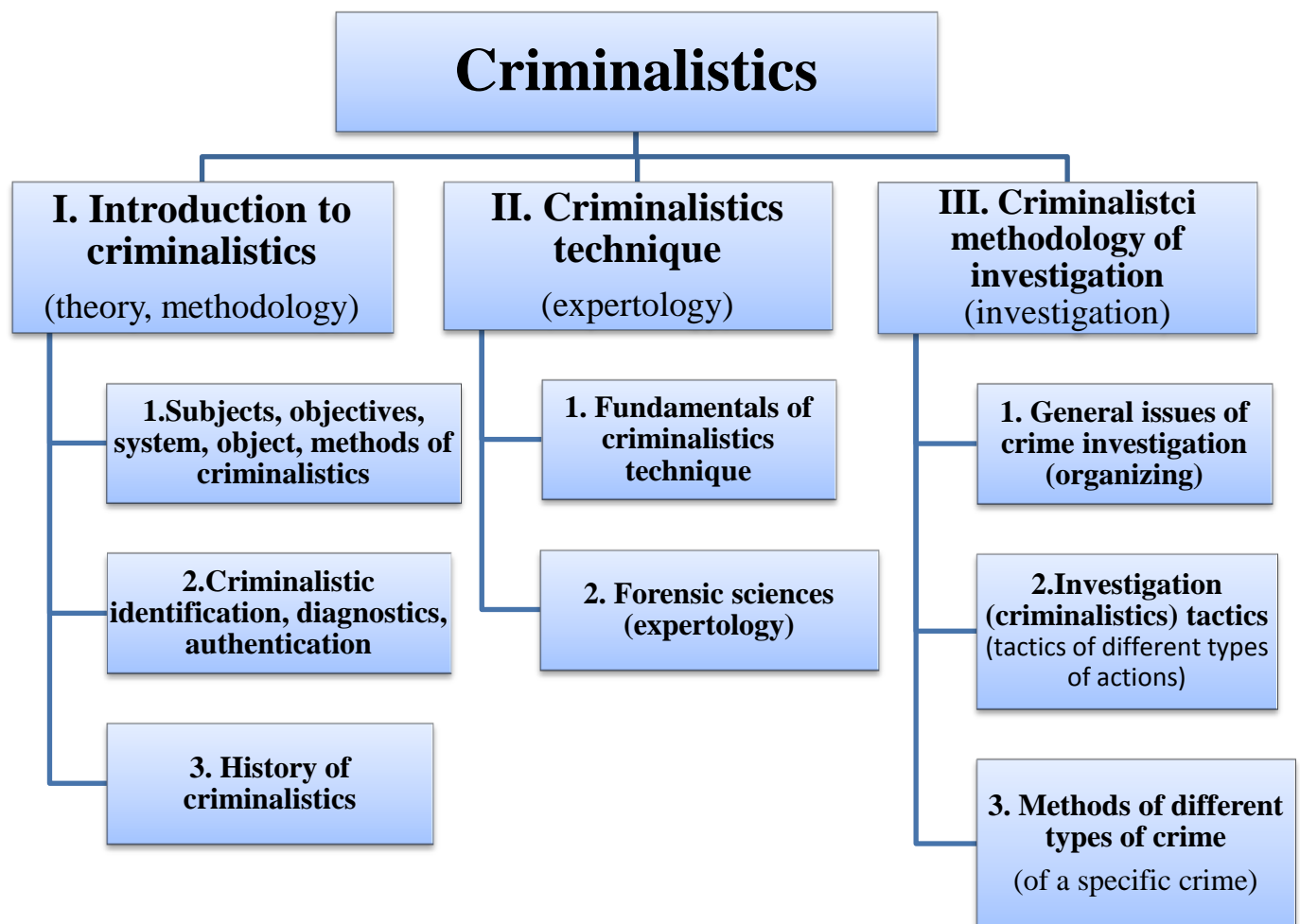
Being a science “expertology” should have its theory or theoretical fundamentals which would present it as a science or at least a discipline. The research methods of forensic expertise in most cases greatly differ from each other and belong to natural as well as other fundamental sciences. Consequently, we can conclude that

forensic expertise as a science does not have theoretical fundamentals; it is only a collection of classified observations at a certain level. That is why forensic expertise should be considered as a part of criminalistics, particularly technique of criminalistics.

The role of a specialist-criminalist, who is responsible for crime scene investigation and gathering of evidences, will remain unchangeable even in the conditions of technical progress as, besides having modern technologies, he/she should have skills and experienced in working on a crime scene.

The subject of criminalistics undergoes permanent changes and is still in the process of development. Thus, we consider it expedient to divide criminalistics into three divisions and some divisions – into parts. These are: I. Theory of criminalistics (methodology), introduction to criminalistics; II. Technique of criminalistics which will include the issues of forensic research (forensic sciences); III. Criminalistic methodology of investigation which is divided into three parts: 1. Organizing investigation and opening of a crime, general issues of investigation; 2. Investigation tactics; 3. The methods of investigating separate types of crime. (Picture 1).

Finally, it can be concluded, that criminalistics, as a juridical science of legal character, is more or less related to many sciences or fields. It either applies their methods for its purposes or allows other fields to apply the research methods created only for criminalistics

სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა ფულის „გათეთრებისთვის“ ევროპის ზოგიერთ ქვეყანაში

კონტინენტალური ევროპის ქვეყნების სისხლის სამართალში ფულის გათეთრების შესახებ ნორმები დიდწილად ყალიბდებოდა ამერიკული პოლიტიკის გავლენით, თუმცა, გათვალისწინებულ იქნა „ფულის გათეთრებასთან“ ბრძოლის სფეროში არსებული რომანულ-გერმანული სამართლებრივი ოჯახის ტრადიციებიც, რამაც მიღებულ ნორმათა თავისებურებები განაპირობა [4, 308]. ევროპაში ნარკობიზნესისაგან მიღებული შემოსავლების გათეთრების კრიმინალიზაცია დაიწყო გასული საუკუნის 80-იანი წლების მეორე ნახევარში, როცა შესაბამისი კანონები მიიღეს დანიაში, დიდ ბრიტანეთში, საფრანგეთსა და ნორვეგიაში.

სისხლის სამართლის კანონმდებლობის კოდიფიკაციის, იურიდიული ტექნიკის და მთლიანად სისხლისსამართლებრივი დოგმატიკის განვითარების მაღალმა დონემ, სამართალმწარმოებლის სურვილით მკაცრად დადგენილმა საზღვრებმა, კვალიფიკაციის ეტაპზე, იმთავითვე მწვავედ დასვა საკითხი ფულის გათეთრების შესახებ ნორმების კონკურენციისა და მათი გონივრული თანაფარდობის თაობაზე თანამონაწილეობის, ნაქურდალის შესყდვისა და დანაშაულის დამალვის შესახებ ნორმებთან.

ამერიკულისაგან განსხვავებით, ევროპული ნორმები გამოირჩევიან განზოგადების მნიშვნელოვნად მაღალი დონით.

ამერიკულთან შედარებით, ფულის „გათეთრებისათვის“ სასჯელის ვადა (ან ზომა) პრაქტიკულად ყველგან შემცირებულია სასჯელის გონივრულ მაქსიმუმამდე არაძალადობრივი დანაშაულისათვის და არ აღემატება 10 წლით თავისუფლების აღკვეთას, ასევე ფართოდ გამოიყენება ჯარიმები. გამონაკლისს წარმოადგენს ნორვეგიის სისხლის სამართლის კოდექსის 162-ე მუხლი, სადაც, როგორც აშშ-ს ფედერალურ კანონმდებლობაში, გათვალისწინებულია თავისუფლების აღკვეთა 20 წლის ვადით, ხოლო დიდ ბრიტანეთში 1986 წელს ფულის გათეთრებისათვის დადგენილი სასჯელი 14 წლის თავისუფლების აღკვეთას ითვალისწინებს⁴.

ევროპაში, უფრო იშვიათად, ვიდრე ამერიკის კონტინენტზე, დანაშაულის საგანი წარმოადგენს სარგებელს, რომელიც არ არის დაკავშირებული ლეგალური შემოსავლის მიღებასთან (მაგალითად, გადასახადისაგან თავის არიდებით მიღებული სარგებელი);

ევროპაში ფულის გათეთრების შესახებ ნორმების განვითარებაზე დიდი გავლენა მოახდინა სტრასბურგის 1990 წლის 8 ნოემბრის კონვენციამ „დანაშაულებრივი საქმიანობიდან მიღებული შემოსავლების გათეთრების გამოვლენის, ამოღების და კონფისკაციის შესახებ“.

ბევრმა ევროპულმა სახელმწიფომ მოახდინა ფულის გათეთრების კრიმინალიზაცია ეროვნული სამართლებრივი შეგნების ბუნებრივი ევოლუციის გათვალისწინებით⁵.

⁴ გამონაკლისს წარმოადგენდა ნორვეგიის სისხლის სამართლის კოდექსის 162-ე მუხლი, სადაც, აშშ-ის ფედერალური კანონმდებლობის მსგავსად, თავისუფლების აღკვეთა გათვალისწინებულია 20 წლის ვადით. დიდ ბრიტანეთში ეს ვადა 14 წელია [10].

⁵ გარკვეულ გამონაკლისს წარმოადგენს ესპანეთის სისხლის სამართლის კოდექსის 310-ე მუხლი ("lavado de dinero"), რომელიც, თავისი არსით, არ ემთხვევა ესპანეთის კანონმდებლობის

ფულის გათეთრების შესახებ ტიპობრივი ევროპული ნორმის მაგალითად შეიძლება მოვიყვანოთ პოლონეთის სისხლის სამართლის კოდექსის 299-ე მუხლი, რომლის თანახმადაც დანაშაულის საგანია - ფულადი სახსრები, ფასიანი ქაღალდები და სხვა ქონება, ამ სიტყვის ფართო მნიშვნელობით (ქონებრივი უფლებების ჩათვლით), რომლებიც მიღებულია სხვა პირის მიერ ანგარებითი დანაშაულის ჩადენის, ასევე იმ დანაშაულთა ჩადენის შედეგად, რომლებიც დაკავშირებულია ნარკოტიკების და ფსიქოტროპული ნივთიერებების უკანონო ბრუნვასთან, კონტრაბანდასთან, ყალბი ფულის დამზადებასთან, ყაჩაღობასთან, იარაღის, საბრძოლო მასალის, ფეთქებადი ნივთიერებების უკანონო ბრუნვასთან. 299-ე მუხლის პირველმა პარაგრაფმა დაადგინა სასჯელი თავისუფლების აღკვეთის სახით სამიდან ხუთ წლამდე (ხოლო დამამძიმებელ გარემოებათა არსებობის პირობებში - 10 წლამდე) ვადით ამ საგნების მიღების, გადაცემის ან საზღვარგარეთ გატანისთვის, აღნიშნულისათვის ხელშეწყობის და სხვა მოქმედებებისთვის, რომელთაც შეუძლიათ ხელი შეუშალონ მათი დანაშაულებრივი წარმომავლობის, ადგილმდებარეობის დადგენას, მათ აღმოჩენას, ამოღებასა და კონფისკაციას. ასეთსავე სასჯელს ითვალისწინებს 299-ე მუხლის მეორე პარაგრაფი დადგენილი წესების საწინააღმდეგოდ ნაღდი ფულის, სხვა სავალუტო ფასეულობათა მიღებისათვის, მათი ტრანსფერტის ან კონვერსიისათვის, თუ ქმედება ხორციელდება ისეთ გარემოებებში, როცა ჩნდება საფუძვლიანი ეჭვი ფასეულობათა პირველ პარაგრაფში მითითებული დანაშაულებიდან წარმომავლობის თაობაზე, ან ისეთ გარემოებებში, რომლებიც მოწმობენ, რომ მოქმედებები მიმართულია მათი დანაშაულებრივი წარმოშობის დაფარვისაკენ ან უზრუნველყოფენ ასეთი საქმიანობის უსაფრთხოებას. მეორე პარაგრაფში სუბიექტი ბანკის ან სხვა საფინანსო დაწესებულების მუშაკია. მესამე პარაგრაფის შესაბამისად, ბანკის ან სხვა საფინანსო დაწესებულების მუშაკი ისჯება ფინანსური ზედამხედველობის ორგანოებისთვის იმ ფინანსური ოპერაციის ჩატარების შესახებ შეტყობინებისაგან თავის არიდებისათვის, რომლის ჩატარების გარემოებები იწვევს დასაბუთებულ ეჭვს სახსრების წარმომავლობის თაობაზე. ამგვარ გარემოებებში მეოთხე პარაგრაფი ავრცელებს უმოქმედობისათვის პასუხისმგებლობას ასეთი მუშაკის ხელმძღვანელზე. ერთი მხრივ, 299-ე მუხლმა განიცადა გავლენა ამერიკული კანონმდებლობის მხრიდან, ცხადად აღქმულია „ფულადი სახსრების“ (monetary instruments), „ფინანსური ოპერაციის“ (financial transaction), „საფინანსო დაწესებულების“ (financial institution) კონცეფცია, რომელიც არ ეხება მტკიცებულებითი სამართლის პრინციპებს, იგი გავლენას ახდენს მხოლოდ დანაშაულის შემადგენლობის ნიშნების განსაზღვრაზე, განსაკუთრებით, მეორე და მესამე პარაგრაფებში, სადაც ხდება სუბიექტური ნიშნების ობიექტივაცია. ნორმებზე მუშაობისას უცხო გავლენისაგან მთლიანად თავის არიდება შეუძლებელი იყო, რადგანაც მან თავისი გამოხატულება კპოვა FATF -ის რეკომენდაციებში და სტრასბურგის კონვენციის 2-ე პუნქტში, სადაც განსაზღვრულია ღირეპტიული მოთხოვნა: „გაცნობიერება, განზრახულობა ან მიზანი, როგორც რომელიმე სამართალდარღვევის შემადგენლობის ელემენტები“⁶. მეორე მხრივ, პრინციპმა bis in idem უბიძგა კანონმდებელს უარი ეთქვა „გათეთრების“ შერაცხვისაგან იმ პირისადმი, რომელიც მონაწილეობდა პირველადი დანაშაულის ჩადენაში, იურიდიული ტექნიკაც (მათ შორის ბრალის ნაწილშიც) ასევე შეესაბამება

კონცეფციას (შეიძლება მიეუთითოთ ამავე კოდექსის 301-ე და 298-ე, 240-ე და 242-ე მუხლების შედარება) [1].

⁶ სამწუხაროდ, მოცემული ზემოქმედების მთლიანად არიდება წარმოუდგენელია, რამეთუ მან თავისი ასახვა FATF -ის რეკომენდაციებში და სტრასბურგის კონვენციის მე-2 პუნქტის “c” ქვეპუნქტში კპოვა, რომელშიც შემდეგი ღირეპტიული მოთხოვნაა განსაზღვრული: „გაცნობიერება ან მიზანი, როგორც ამა თუ იმ სამართალდარღვევის შემადგენლობის ელემენტი, რომლებიც გათვალისწინებულია მოცემულ პუნქტში, შესაძლოა ობიექტურ და ფაქტობრივ გარემოებებიდან იყვნენ დადგენილი“ [2].

კონტინენტალური ევროპის ტრადიციებს. სანქციის ზომა შეპირისპირებადია სანქციის ზომასთან ქურდობისათვის.

გერ-ის სისხლის სამართლის 261-ე პარაგრაფი ითვალისწინებს პასუხისმგებლობას „ფულის გათეთრებისათვის, უკანონოდ შეძენილი ფასეულობების“ დამალვისათვის (Geldwasche; Verschleierung unrechtmässig erlangter Vermögenswerte)⁷. აღნიშნული მუხლი შეტანილი იქნა გერ-ის სისხლის სამართლის კოდექსში 1993 წლის 15 ივნისის კანონით ნარკოტიკებით უკანონო ვაჭრობისა და ორგანიზებული დანაშაულობის გამოვლენების სხვა ფორმების წინააღმდეგ ბრძოლის შესახებ. ფულის გათეთრებასთან ბრძოლის ადმინისტრაციული მექანიზმი გერ-ში შეიქმნა 1993 წლის 25 ოქტომბრის კანონით მიმდევარ დანაშაულებიდან მიღებული შემოსავლების გამოვლენის შესახებ.

261-ე პარაგრაფის პირველ ნაწილში სასჯელი დადგენილია თავისუფლების აღკვეთის სახით სამიდან ხუთ წლამდე 1) საგნების დამალვისათვის, 2) საგნების წარმომავლობის შენიღბვისათვის (verschleiern), 3) წინააღმდეგობების შექმნისათვის (vereitert oder gefährdet, სიტყვასიტყვით: Slis an uqmnis safrTxes) ამ საგნების წარმომავლობის დადგენის, მათი აღმოჩენის, გამოვლენის, კონფისკაციის ან დაპატიმრების მომენტში. 261-ე პარაგრაფის მეორე ნაწილის შესაბამისად „ასევე ისჯება ის, ვინც მითითებულ საგნებს იძენს, ინახავს ან იყენებს თავისთვის ან მესამე პირისთვის, თუ მან ქონების შეძენის მომენტში იცოდა მისი წარმომავლობის შესახებ“. დამამძიმებელ გარემოებათა არსებობის შემთხვევაში (დანაშაულის ჩადენა არაერთჯერადად ფულის გათეთრების მიზნით შექმნილი ბანდის წევრის მიერ და სხვა განსაკუთრებით მძიმე შემთხვევებში) 261-ე პარაგრაფის პირველი და მეორე ნაწილებით გათვალისწინებული ქმედებები ისჯება თავისუფლების აღკვეთით ექვსი თვიდან ათ წლამდე. მეხუთე ნაწილი აყალიბებს ფულის გაუფრთხილებელი გათეთრების დამოუკიდებელ შემადგენლობას: თუ პირი თავისი დაუფიქრებლობის გამო ვერ აცნობიერებს საგნების წარმომავლობას კანონში მითითებულ დანაშაულთაგან, 261 პარაგრაფის პირველი და მეორე ნაწილებით გათვალისწინებული ქმედებები ისჯება 2 წლით თავისუფლების აღკვეთით ან ჯარიმით. კანონით გათვალისწინებულია პასუხისმგებლობისაგან გათავისუფლება ან სასჯელის შემსუბუქება სხვადასხვა სახის ქმედითი მონაწილეობის შემთხვევაში. გერმანული „ფულის გათეთრება“ „იდეალურ კონკურენციას“ (Idealkonkurrenz) უწევს დანაშაულის დაფარვას და დანაშაულის გზით მოპოვებული ქონების შეძენასა თუ გასაღებას [7. 762, 2043; 1. 79]. სპეციფიკა მდგომარეობს იმაში, რომ სასჯელი ინიშნება იმ მუხლის მიხედვით, რომელიც ითვალისწინებს უფრო მკაცრ სასჯელს.

გერ-ის სისხლის სამართლის კოდექსის 261-ე პარაგრაფის პირველ რედაქციაში გათვალისწინებული იყო პასუხისმგებლობა მხოლოდ „სხვა პირის“ მიერ ჩადენილი ქმედებიდან მომდინარე ფასეულობების „გათეთრებისათვის“, უფრო ვიწროდ იყო განსაზღვრული პირველადი დანაშაულების და გადაცდომების წრეც. 1998 წლის 4 მაისის კანონმა ორგანიზებული დანაშაულობის წინააღმდეგ ბრძოლის სრულყოფის მიზნით 261-ე პარაგრაფიდან ამოიღო მითითება ფასეულობათა „სხვა პირის“⁸ დანაშაულიდან (გადაცდომებიდან) მომდინარეობის შესახებ. 261-ე პარაგრაფის მეცხრე ნაწილის მეორე

⁷ მოცემული მუხლი გერ-ის სსკ-ში ნარკოტიკებით უკანონო ვაჭრობის წინააღმდეგ ბრძოლის შესახებ 1993 წლის 15 ივნისის კანონის და ორგანიზებული დანაშაულობის გამოვლენის სხვა ფორმების მეშვეობით იქნა შეყვანილი. გერ-ში ფულის გათეთრების წინააღმდეგ ბრძოლის ადმინისტრაციული მექანიზმი 1993 წლის 25 ოქტომბრის მძიმე დანაშაულიდან მიღებული შემოსავლის გამოვლენის შესახებ კანონს ეფუძნება [5].

⁸ ამასთან ერთად § 261 მე-9 ნაწილში პირდაპირ მითითებულია, რომ ძირითად დანაშაულში თანამონაწილე არ ისჯება ფულის გათეთრებისათვის. გერმანულ დოქტრინაში ფულის გათეთრება განიხილება როგორც დანაშაულთან „შემხებლობა“ (Anschlussdelikte).

პუნქტში პირდაპირაა დაფიქსირებული, რომ ძირითადი დანაშაულის თანამონაწილე არ ისჯება ფულის გათეთრებისათვის. გერმანულ სამართალმცოდნეობაში ფულის გათეთრება განიხილება დანაშაულთან “შემხებლობის” (Anschlussdelikte) სახით. კანონში ცვლილებების შეტანამ საშუალება მისცა პასუხისმგებლობაში მიეცათ მხოლოდ ის პირები, რომლებსაც მონაწილეობა არ ჰქონდათ მიღებული ძირითადი დანაშაულის ჩადენაში (მაგალითად, წამქეხებლები), რომლებიც ათეთრებენ თავიანთი დანაშაულებრივი საქმიანობიდან მიღებულ შემოსავლებს. უფრო ადრე გაფართოებულ იქნა პირველადი გადაცდომების წრე (კერძოდ, მას დაემატა საგადასახადო გადაცდომები). არსებითად გერმანულის მსგავსია, მაგრამ უფრო ლიბერალურია ავსტრიული ნორმა ფულის გათეთრების შესახებ, რომელიც დადგენილია ავსტრიის სისხლის სამართლის კოდექსის 165-ე პარაგრაფით (Geldwascherei) (სადაც უკვე განსაზღვრულია პირველად დანაშაულთა წრე, უფრო რბილია სასჯელი, პასუხისმგებლობა დგება მხოლოდ იმ ფასეულობათა გათეთრებისათვის, რომლებიც მიღებულია სხვა პირის მიერ ჩადენილი ქმედებების შედეგად).

სუბიექტური ნიშნების განსაზღვრის მკაცრი ნორმა „ფულის გათეთრების“ შესახებ (Geldwascherei, blanchiment d'argent, riciclaggio di denaro) გათვალისწინებულია შვეიცარიის სისხლის სამართლის კოდექსის 305-ე მუხლით, რომელიც შემოღებულ იქნა 1990 წლის 23 მარტის კანონით: „1) ვინც ჩაიდენს მოქმედებას, რომელსაც შეუძლია შეუქმნას წინააღმდეგობა იმ ქონებრივი ფასეულობების წარმომავლობის დადგენას, გამოვლენას და ამოღებას, რომლებიც, როგორც მან იცის ან უნდა ვარაუდობდეს, მიღებულია დანაშაულის შედეგად, ისჯება პატიმრობით ან ჯარიმით. 2) მძიმე შემთხვევა ისჯება პატიმრობით 5 წლის ვადით⁹, ასევე თავისუფლების აღკვეთას ემატება ჯარიმა 1 მილიონ ფრანკამდე. მძიმე შემთხვევას ადგილი აქვს მაშინ, როდესაც დამნაშავე: ა) მოქმედებს, როგორც დანაშაულებრივი ორგანიზაციის მონაწილე; ბ) მოქმედებს, როგორც ბანდის წევრი, რომელიც შექმნილია ფულის გათეთრების გასაგრძელებლად; გ) ფულის გათეთრება რეწვის სახით იზრდება დიდ ბრუნვამდე ან იძლევა მნიშვნელოვან მოგებას. 3) დამნაშავე ასევე ისჯება, თუ ძირითადი მოქმედება ჩადენილია საზღვარგარეთ და ის დასჯადია ჩადენის ადგილზე“. შვეიცარიის სისხლის სამართლის კოდექსის 305-ე მუხლი ადგენს სასჯელს ერთ წლამდე პატიმრობის და ჯარიმის სახით, „ფინანსურ ოპერაციებში არასაკმარისი სიფხიზლისათვის“, სხვა პირის კუთვნილი ქონებრივი ფასეულობების მიღებისა და შენახვისათვის, განთავსებაში ან გადაგზავნაში დახმარებისათვის. რუსეთის ფედერალური კანონის, „დანაშაულებრივი გზით მიღებული შემოსავლების ლეგალიზაციის (გათეთრების) წინააღმდეგ მოქმედების შესახებ“, მე-7 მუხლში ლაპარაკია ფინანსისტის მნიშვნელოვნად უფრო მოკრძალებულ ამოცანაზე: მოახდინოს იმ პიროვნების იდენტიფიცირება წარდგენილი დოკუმენტების მიხედვით, რომელიც ახორციელებს აუცილებელ კონტროლს დაქვემდებარებულ ოპერაციებს, ან ხსნის ანგარიშს (დეპოზიტურ ანაბარს).

შვეიცარიის სისხლის სამართლის კოდექსის 305-ე მუხლის მეორე ნაწილი ითვალისწინებს ბანკირების, ფინანსური აგენტების და სხვათა უფლებას გადასცენ ხელისუფლებას ცნობები, რომლებზედაცაა დაფუძნებული მათი ეჭვი ფასეულობათა დანაშაულებრივი წარმომავლობის თაობაზე. ამ ნორმამ, რომელიც მიღებულია 1994 წელს, გაათავისუფლა ბანკირები პასუხისმგებლობისაგან ასეთ გარემოებებში საბანკო საიდუმლოებათა გათქმისათვის.¹⁰

ევროპაში ერთ-ერთი უახლესი კანონი ფულის გათეთრების შესახებ შემოღებულია საფრანგეთში 1996 წლის 13 მაისის კანონით №96-392, უკვე სისხლის სამართლის კოდექსის

⁹ შვეიცარულ სამართალში არსებობს თავისუფლების აღკვეთის რამდენიმე სახე [8].

¹⁰ ფულის გათეთრების შესახებ 1998 წლის შვეიცარიულ ფედერალურ კანონში მოცემული უფლება სავალდებულო გახდა.

ამოქმედების შემდეგ¹¹. საფრანგეთში სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა ნარკობიზნესიდან მიღებული შემოსავლების გათეთრებისათვის პირველად იქნა დადგენილი 1987 წლის 31 დეკემბრის კანონით. სისხლის სამართლის კოდექსში ეს ნორმა (შემდგომი ცვლილებებით) გამყარებულია მუხ. 222.38 - ში. 1996 წლის 13 მაისის კანონს ეს ნორმა არ გაუუქმებია და ის ინარჩუნებს დამოუკიდებელ მნიშვნელობას (იმასთან დაკავშირებით, რომ ნარკობიზნესიდან მიღებული შემოსავლების გათეთრებისას გამოიყენება უფრო მკაცრი პროცესუალური წესები). სპეციალური ნორმა სექსუალური ექსპლუატაციიდან მიღებული შემოსავლების გათეთრების შესახებ გათვალისწინებულია სსკ 225.6 მუხლით.

საფრანგეთის სსკ-ს მუხ. 324.1 განსაზღვრავს „გათეთრებას“ (le blanchiment), როგორც „ქონების ან შემოსავლების წარმოშობის ნებისმიერი ხერხით ცრუ გამართლების მხარდაჭერას (უფრო ზუსტად გაადვილებას: faciliter) დანაშაულის ან გადაცდომის მონაწილისათვის, რომელიც აქედან პირდაპირ ან ირიბ სარგებელს იღებს.“¹² „გათეთრების“ სახით განიხილება აგრეთვე დანაშაულის ან შეცოდების შედეგად მიღებული პირდაპირი ან ირიბი შემოსავლის განთავსების, დაფარვის ან გარდასახვის ოპერაციისათვის ხელშეწყობა. შესაბამისად, პირველ შემთხვევაში ბრალდებამ უნდა დაამტკიცოს, რომ დამნაშავემ გააცნობიერა, რომ ხელს უწყობს დამნაშავეს მის მიერ დანაშაულიდან მიღებული შემოსავლების გათეთრებაში. მეორე შემთხვევაში ეს საჭირო არაა, მაგრამ აუცილებელია იმ ფაქტის დამტკიცება, რომ პირი აცნობიერებდა, რომ ესა თუ ის ფასეულობები წარმოადგენენ დანაშაულიდან მიღებულ შემოსავალს, და ამასთან, ხელს უწყობდა ასეთი შემოსავლის განთავსების, დამალვის ან გარდასახვის ოპერაციას. „გათეთრება“ ისჯება 5 წლამდე თავისუფლების აღკვეთით და ჯარიმით 2,5 მილიონი ფრანკის ოდენობით, ხოლო დამამძიმებელი გარემოებების არსებობის შემთხვევაში (მუხ. 324.2, როცა იგი სისტემატიურ ხასიათს ატარებს იმ შესაძლებლობების გამოყენებით, რომლებიც პირს გააჩნია პროფესიული საქმიანობასთან დაკავშირებით, ან ჩადენილია ორგანიზებული ბანდის მიერ) – 10 წლამდე თავისუფლების აღკვეთით და ჯარიმით 5 მილიონ ფრანკამდე. ჯარიმის ოდენობა შეიძლება იქნას გაზრდილი სასამართლოს მიერ გათეთრებული ფასეულობების ღირებულების ნახევრამდე.

ბამოქმენებული ლიტერატურა

1. Blank T. Strafrecht. 2001. Sonstige Vermögensdelikte. *Besonderer Teil*, 1/3. Koln
2. Convention on Laundering, Search, Seizure and Confiscation of the Proceeds from Crime. 8.XI.1990. Strasbourg.

¹¹ საფრანგეთში ნარკობიზნესიდან მიღებული შემოსავლების გათეთრებისთვის სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა პირველად 1987 წლის 31 დეკემბრის კანონით იქნა დაწესებული. სსკ-ში მოცემული ნორმა (შემდგომი ცვლილებებით) ასახულია 222.3-ე მუხლში. 1996 წლის 31 მაისის კანონმა არ გააუქმა მოცემული ნორმა, რომელიც დამოუკიდებელ მნიშვნელობას ინარჩუნებს (ნარკობიზნესიდან მიღებული შემოსავლების გათეთრებასთან დაკავშირებით გამოიყენება შედარებით მკაცრი პროცესუალური წესები). პროსტიტუციის ექსპლუატაციიდან მიღებული შემოსავლების გათეთრების შესახებ სპეციალური ნორმა გათვალისწინებულია სსკ-ის 225.6-ე მუხლით [3].

¹² შესაბამისად, პირველ შემთხვევაში ბრალდებამ უნდა დაამტკიცოს, რომ ბრალეული პირი აცნობიერებდა დამნაშავეს მიერ ჩადენილი დანაშაულიდან მიღებული შემოსავლების გათეთრებაში ხელის შეწყობას. მეორე შემთხვევაში ეს არ მოითხოვება, თუმცა აუცილებელია იმ ფაქტის დამტკიცება, როდესაც პირი აცნობიერებდა, რომ ესა თუ ის ღირებულებები დანაშაულიდან მიღებულ შემოსავალს წარმოადგენს და ამასთანავე ხელს უწყობს განთავსების ოპერაციებს, ზემოაღნიშნული შემოსავლების დაფარვას ან გარდაქმნას [6, 612]; [9, 83-84].

3. Criminal Code of The French Republic. 2010.
4. Delmas-Marty M. 1992. *Les grands systems de politique criminelle*. Paris.
5. German Criminal Code. 2010. juris GmbH. Saarbrücken.
6. Pradel J., Danti-Juan M. 2001. *Manuel de droit penal special*. Paris.
7. Schonke/Schroder Strafgesetzbuch Kommentar. 2001. Munchen.
8. Swiss Criminal Code of 21 December 1937 (Status as of 1 October 2011)
9. Jeandidier W. 2000. *Droit penal des affaires*. Paris.
10. The General Civil Penal Code. 2006. Norwegian Ministry of Justice Legislation Department.
11. Уголовный кодекс Испании. 1998 М.: Зерцало.

Giorgi Shashiashvili
Grigol Robakidze University

Criminal Responsibility for “Money Laundering” in some European Countries

The article states that the norms in criminal law in the countries of the Continental Europe were mostly formed under the influence of the American policy, though the Roman-German legal family traditions were also considered in the sphere of combat money laundering which, in its turn, stipulated the peculiarities of the adopted norms. Criminalization of revenue laundering started in Europe in the second part of the 80-ies of the last century when Denmark, the Great Britain, France and Norway adopted the relevant laws.

The criminal legislation codification, the higher level of development of legal technique and generally the criminal legal dogmatism, also the strictly limited borders of the will of the law makers on the qualification stage clearly manifested the issue of reasonable conformance of the money laundering norms competition with the norms concerning purchasing stolen items purchase and concealing the crime.

Unlike the American norms, the European ones are distinguished for their high level of generalization. In comparison with the American punishment, the term (or the volume) of the punishment for money laundering is practically decreased everywhere to the reasonable maximal level of the sanction for non violating crime and the term of imprisonment for such crimes does not exceed 10 years; fines are also widely applied.

Development of the norms concerning money laundering in Europe was greatly influenced by the Strasbourg Convention on “Convention on Laundering, Search, Seizure and Confiscation of the Proceeds from Crime” of November 8, 1990.

Many European states performed criminalization of money laundering in consideration with the natural development of the national legal consciousness. The paragraph 299 of the Penal Code of Poland may be manifested as an example of a typical European norm about money laundering. The subject of crime may be money, securities and other property with the wide essence of this meaning (including the interests), that are gained as a result of the crime committed by another individual for mercenary ends as well as the commitment of the crimes connected with illegal circulation of drugs and psychotropic substances, smuggling, manufacturing of false money, robbery, illegal circulation of ammunition, explosive substances and arms. The first clause of the paragraph 299 established the punishment with the term of imprisonment from three to five years (in case of aggravating circumstances – up to 10 years) for acceptance, transfer or taking these items abroad, also for supporting such action and any other action that may prevent the identification of their criminal origination, location, their detection, seizure and confiscation. The same punishment is provided by II clause of the paragraph 299 for acceptance of cash and other currency against the established rules, for their transfer or conversion if the action takes place in the circumstance that arises the motivated suspicion of origination of the crimes stipulated in the first clause, or the circumstances that confirm that such actions are

directed to conceal their criminal origination and maintain the security for such activity. The subject in the second clause is the employee of a bank or other financial institution. In accordance with the third clause, the employee of the bank or other financial institution will be punished for avoidance to notify the financial supervisory organs about conduction of the financial operation, the circumstances of conduction of which arises the motivated suspicious of origination of the assets; in such circumstance the forth clause imposes the responsibility to the supervisor of such employee for an inaction. The first edition of the paragraph 299 was influenced by the American legislation; the conception of monetary instruments, financial transaction and financial institution is clearly reflected and perceived; this conception does not approach any principle of evidential law. It only influences the determination of the signs of a crime composition, especially, in the second and third clauses where the objectification of subjective signs is provided.

The paragraph 261 of the criminal legislation of the Federal Republic of Germany envisages the responsibility for money laundering and concealment of the valuables obtained illegally (*Geldwasche; Verschleierung unrechtmässig erlangter Vermögenswerte*). The mentioned paragraph was entered in the Penal Code of the Federal Republic of Germany under the Law of June 15, 1993 on Combat Illegal Trade of Drugs and Other Forms of Organized Crimes. The administrative mechanism of the struggle against money laundering was established in the Federal Republic of Germany on the basis of the Law of October 25, 1993 on “Reveal of Revenues Gained from Serious Crimes”.

The paragraph 261 of the Penal Code of the Federal Republic of Germany envisaged the responsibility for laundering the valuables resulted in the actions fulfilled only by “another individual”, i.e. the circle of the initial crimes and faults had rather close limits. For the purposes of improving the struggle against an organized crime, the Law of May 4, 1998 deleted the issue of the crime by “another individual” from the paragraph 261. The second clause of the ninth part of the paragraph 261 directly indicates that the accessory to the principal crime is not punished for money laundering. German jurisprudence considers money laundering in the capacity of crime (*Anschlussdelikte*). Amendments to the law gave the opportunity to impose the responsibility on non accessory to the principal crimes (e.g. instigators) but only laundered the revenues gained from their illegal business. The close limits of initial faults (offences) were widened earlier (tax offences were added to it). The Austrian norm concerning money laundering is substantially similar to the German one though it is more liberal. Money laundering is prescribed by the paragraph 165 (*Geldwascherei*) of the Penal Code of Austria (the circle of initial crimes is already determined; the punishment is lighter; the responsibility is imposed for laundering of the valuables that are gained as a result of the action carried out by only another individual).

In determination of the subjective signs a strict norm on money laundering (*Geldwascherei, blanchiment d’argent, riciclaggio di denaro*) is envisaged by the paragraph 305 of the Penal Code of Switzerland which was adopted under the Law of March 23, 1990. The paragraph 305 of the Penal Code of Switzerland imposes the punishment with the term of imprisonment up to one year and the fines “for insufficient caution in financial operations”, for acceptance and keeping the property belonging to another person, also for assistance to accommodation of such items or their transfer. The second part of the paragraph 305 of the Penal Code of Switzerland considers the right of bankers, financial agents and other persons to give the government the references evidencing their suspicion on criminal origination of the valuables. This norm, adopted earlier in 1994 released the bankers from the responsibility for disclosure of bank secrets in such circumstances. This right became mandatory in the Law of 1998 of Switzerland on Money Laundering.

One of the newest laws on money laundering in Europe was adopted in France under the Law #96-392 of May 13, 1996. In France, criminal responsibility for laundering the revenues gained from narco business is punished for the term of imprisonment of up to five years and the fine in amount of 2,5 million Francs; in case of aggravating circumstances the term of imprisonment is up to 10 years and the fine is up to 5 million Francs. The fine amount may be increased by the court up to the half of the laundered valuables.

დაზარალებულის სტატუსი და პროცესუალური მდგომარეობა საპროცესო შეთანხმების დადებისას

პოსტ-საბჭოთა სივრცეში საქართველომ ერთ-ერთმა პირველმა შეიტანა ცვლილებები სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობაში და შემოიღო სრულიად ახალი ინსტიტუტი - საპროცესო შეთანხმება. აღნიშნული ცვლილებები საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსში განხორციელდა 2004 წლის თებერვალში, რამაც, ბუნებრივია, გამოიწვია უამრავი კამათი და აზრთა სხვადასხვაობა როგორც სამეცნიერო, ისე საზოგადოების ფართო წრეებში.

ჩვენ განვიხილავთ დაზარალებულის სტატუსს, მის პროცესუალურ და უფლებრივ მდგომარეობას საპროცესო შეთანხმების დადებისას, რაც, ჩვენი აზრით, უმნიშველოვანესი საკითხია როგორც ვიწრო სისხლისსამართლებრივ, ასევე ფართო საზოგადოებრივ ასპექტში. მით უფრო, რომ ამ უკანასკნელი რამოდენიმე წლის განმავლობაში ძალზე ხმამაღლა გაისმის მოწოდებები და რეკომენდაციები ბრალდებულის და მსჯავრდებულის უფლებების დაცვის აუცილებლობის შესახებ. ამ კონტექსტში აღსანიშნავია ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს რამოდენიმე გადაწყვეტილება, რომელიც ეხება მსჯავრდებულების უფლებების დარღვევას სახელმწიფოს მხრიდან და სახელმწიფოსათვის საჯარიმო სანქციების დაწესებას, რაც, მაგალითად, აღნიშნულია ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს ერთერთ საქმეში “რამიშილი და კოხრეიძე საქართველოს წინააღმდეგ”.

დაზარალებულის უფლებების დაცვა, როგორც წინასწარი გამოძიების, ასევე სასამართლო სამსჯავრო სხდომის მსვლელობისას არანაკლებ მნიშვნელოვანია და გარკვეულწილად სამართლიანი სასამართლოს პრინციპის უზრუნველყოფის ერთერთი მნიშვნელოვანი ელემენტი.

პროფესორი პეტრე დაუთაშილი თავის ნაშრომში “საქართველოს სისხლის სამართალი (ზოგადი ნაწილი)” აღნიშნავს, რომ “სასჯელის მიზანი, სამართლიანობის აღდგენა, ძირითადად გამოიხატება იმაში, რომ დანაშაულის ჩამდენ პირს სასამართლო კანონის შესაბამისად მიუზღავს სამაგიეროს.”

„იმის გათვალისწინებით, რომ დანაშაულის ფაქტზე სახელმწიფოს რეაქცია გამოხატულებას ჰპოვებს სისხლისსამართლებრივ სასჯელში, ამ უკანასკნელის წინაშე ისახება ამოცანა, აღადგინოს დანაშაულებრივი ქმედებით დარღვეული სოციალური სამართლიანობა.” – აღნიშნავს პროფესორი ზურაბ გოთუა.

ყველასათვის ცხადია, რომ დაზარალებულის სიცოცხლეს ვერ აღადგენ ვერანაირი სასჯელით, მაგრამ ეს არ ნიშნავს იმას, რომ მკვლელის მიმართ სასჯელის გამოყენებისას სამართლიანობის აღდგენის მიზნის მიღწევა შეუძლებელია. ასეთ შემთხვევაში სამართლიანობის აღდგენის ფუნქცია ეკისრება შესაბამისად მკაცრ სასჯელს – თავისუფლების ვადიან ან უვადო აღკვეთას.

დაზარალებული - ამ ტერმინის განმარტება მოცემულია საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის მე-3 მუხლის 22-ე პუნქტში:

დაზარალებული - სახელმწიფო, ფიზიკური ან იურიდიული პირი, რომელსაც მორალური, ფიზიკური თუ ქონებრივი ზიანი მიადგა უშუალოდ დანაშაულის შედეგად.

დაზარალებული, როგორც პროცესის მონაწილე, სარგებლობს საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობით განსაზღვრული კონკრეტული უფლებებით, კერძოდ, მოქმედი სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 57-ე მუხლის შესაბამისად:

დაზარალებულს უფლება აქვს:

- ა) იცოდეს ბრალდებულისათვის წარდგენილი ბრალდების არსი;
- ბ) სასამართლოში საქმის არსებითი განხილვისას და სასჯელის შეფარდების შესახებ სასამართლო სხდომაზე მისცეს ჩვენება ზიანის შესახებ, რომელიც მას მიადგა;
- გ) უფასოდ მიიღოს სისხლისსამართლებრივი დევნის ან/და გამოძიების შეწყვეტის შესახებ დადგენილების (განჩინების), განაჩენის, სხვა შემაჯამებელი სასამართლო გადაწყვეტილების ასლი;
- დ) მიიღოს პროცესში მონაწილეობის შედეგად გაწეული ხარჯების ანაზღაურება;
- ე) დაიბრუნოს გამოძიებისა და სასამართლო განხილვის დროს საქმის საჭიროებისათვის დროებით ჩამორთმეული მისი კუთვნილი ქონება;
- ვ) პროკურორს მოსთხოვოს დაცვის სპეციალური ღონისძიებების გატარება, თუ საფრთხე ემუქრება როგორც მის, ისე მისი ახლო ნათესავის ან ოჯახის წევრის სიცოცხლეს, ჯანმრთელობას ან/და საკუთრებას;
- ზ) მიიღოს განმარტება თავისი უფლება-მოვალეობების შესახებ;
- თ) ისარგებლოს ამ კოდექსით გათვალისწინებული სხვა უფლებებით.

როგორც ვხედავთ, დაზარალებულს უფლებათა ძალზედ ფართო წრე გააჩნია, რომელთა რეალიზაცია შეუძლია როგორც წინასწარი გამოძიების პროცესში, ასევე სასამართლოში საქმის განხილვის პერიოდში. მაგრამ, პროკურატურის მიერ ბრალდებულთან საპროცესო შეთანხმების დადებისას დაზარალებული ძალზე შეზღუდულია უფლებრივ მოქმედებათა არეალით. ფაქტობრივად, შეიძლება ითქვას, რომ დაზარალებულს არანაირი უფლება გააჩნია, გარდა ერთისა - საპროცესო შეთანხმება მას არ ართმევს უფლებას, შეიტანოს სამოქალაქო სარჩელი.

ახალი სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის მიხედვით, დაზარალებულს ასევე არა აქვს უფლება გაასაჩივროს საპროცესო შეთანხმება, მაგრამ, ახალი სისხლის სამართლის კოდექსი შეიცავს დებულებას, რომელიც, ჩვენი აზრით, ძალიან მნიშვნელოვანი წინ გადადგმული ნაბიჯია დაზარალებულის უფლებრივი მდგომარეობის განმტკიცებისათვის სისხლისსამართალწარმოებაში.

კერძოდ, საუბარია ახალი სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 27-ე მუხლის პირველ პუნქტზე, სადაც აღნიშნულია, რომ:

„პროკურორი ვალდებულია გაიაროს კონსულტაცია დაზარალებულთან და შეატყობინოს მას საპროცესო შეთანხმების დადება.“

შესაბამისად, დაზარალებულს ექნება შესაძლებლობა, გამოთქვას თავისი მოსაზრებები საპროცესო შეთანხმების დადების თაობაზე და, როგორც სისხლისსამართალწარმოების მონაწილეს, დააფიქსიროს საკუთარი პოზიცია, ასევე დაზარალებულს ექნება შესაძლებლობა, პროკურორთან კონსულტაციების შედეგად დააფიქსიროს მისთვის მიყენებული ზიანის ოდენობა და მოსთხოვოს პროკურატურას ქმედითი ზომების მიღება ზიანის ანაზღაურების საკითხში.

ბუნებრივია, რომ დაზარალებულს არ ექნება საშუალება და, რაც მთავარია, უფლება, გავლენა მოახდინოს წინასწარი გამოძიების მსვლელობაზე ან/და საპროცესო შეთანხმების დადების ფაქტზე.

ამერიკის შეერთებულ შტატებში, სადაც საპროცესო შეთანხმებით მთავრდება სისხლის სამართლის საქმეთა 90%, დაზარალებულების უფლებების დაცვას დიდი ყურადღება ექცევა.

დაზარალებულს შეუძლია მონაწილეობის მიღება სამართალწარმოებაში, მათ შორის, საპროცესო შეთანხმების დადების მოლაპარაკებების პროცესში, რაც, ჩვენი აზრით, ძალზე მნიშვნელოვანია სამართლიანობის აღდგენის აღქმისათვის.

ამგვარი პრაქტიკა, ერთი მხრივ, უზრუნველყოფს დაზარალებულის უფრო აქტიურ მონაწილეობას სისხლისსამართალწარმოებაში, როდესაც გამოძიება არ შემოიფარგლება

დაზარალებულისაგან მხოლოდ ჩვენების მიღებით და რაც მთავარია, აძლევს დაზარალებულს საშუალებას უფრო აქტიურად დაიცვას საკუთარი ინტერესები.

ამერიკის შეერთებულ შტატებში პროკურორები ვალდებული არიან გაიარონ „კონსულტაცია“ (*consult*) ან „მოითათბირონ“ (*confer*) დაზარალებულთან საპროცესო შეთანხმების მოლაპარაკებების დაწყების თაობაზე და გარკვეულწილად “შეთანხმონ” მათთან ამგვარი საპროცესო შეთანხმება. ამ შემთხვევაში საუბარია ზიანის ანაზღაურების საკითხზე და არა სასჯელის ზომისა და სახის შეფარდების საკითხებზე და, რაც მთავარია, ამ შტატების კანონმდებლობა არ განმარტავს, რა იგულისხმება „კონსულტაციასა“ და „მოითათბირებაში“ დაზარალებულთან.

ამგვარი პრაქტიკა, გამყარებული საკანონმდებლო დონეზე, არსებობს შემდეგ შტატებში: კოლორადო, ნიუ-ჰემპშირი, კენტუკი, ჩრდილოეთ დაკოტა, მიხისიპი, ოჰაიო, მისური, ვერმონტი, ნებრასკა, ვისკონსინი.

შეიძლება გამოვყოთ ასევე შტატების ის ჯგუფი, სადაც საპროცესო შეთანხმებასთან დაკავშირებული პროკურორის „კონსულტაცია“ დაზარალებულისათვის შემოიფარგლება მხოლოდ შეტყობინების გაგზავნით უკვე დადებული შეთანხმების თაობაზე - ოკლაჰომა, კანზასი, აიოვა, ტენესი.

მაგალითად, ტეხასის შტატში საპროცესო შეთანხმება დასაშვებია მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ პროკურატურა წარმოადგენს წერილობით დასკვნას დაზარალებულზე საპროცესო შეთანხმების შედეგების გავლენის შესახებ.

ამგვარი პროცედურა არსებობს კიდევ რამოდენიმე შტატში - არიზონა, აიდაჰო, ინდიანა, მინესოტა, მონტანა.

ამერიკის შეერთებული შტატების 22 შტატში პროკურორი ვალდებულია შეატყობინოს დაზარალებულს ინფორმაცია საპროცესო შეთანხმების დადების შესახებ.

მიუხედავად ამგვარი პროცედურებისა, არც ერთ შტატში დაზარალებულს არ აქვს უფლება საპროცესო შეთანხმების დადებასთან დაკავშირებით საკუთარი პოზიციიდან გამომდინარე მართოს სისხლისსამართალწარმოება კონკრეტულ საქმეზე. მართვაში იგულისხმება დაზარალებულის კატეგორიული უარი საპროცესო შეთანხმების დადებაზე, ამგვარი „ვეტოს“ უფლება დაზარალებულს არ აქვს.

აშშ-ის იუსტიციის სამინისტროს ვებ-გვერდზე გამოქვეყნებულია საპროცესო შეთანხმებების ტექსტები სხვადასხვა საქმეზე, მოცემულია როგორც შეთანხმება სასჯელზე, ასევე შეთანხმება ბრალის აღიარებაზე.

ვფიქრობთ, საინტერესო იქნება ერთერთი მაგალითის განხილვა, კერძოდ Weldon Marc Gilbert-ის საქმე, რომელიც დააპატიმრეს 2007 წლის ოქტომბერში, ვაშინგტონის შტატში, არასრულწლოვნების მიმართ სექსუალური ხასიათის ძალადობის და საბავშვო პორნოგრაფიის გავრცელების ბრალდებებით.

გამოძიების მსვლელობისას, შემდგარი საპროცესო შეთანხმების შემდეგ, Weldon Marc Gilbert-მა, რომელსაც სასამართლომ 25-წლიანი პატიმრობა მიუსაჯა, თავი ცნო დამნაშავედ წაყენებული ბრალდების 35 პუნქტში. კონკრეტულ საქმეში ძალზე საინტერესოა დაზარალებულებისათვის ზიანის ანაზღაურების პროცედურები, რომლებიც დადგინდა საპროცესო შეთანხმების აქტის თანახმად, როდესაც დაზარალებულებმა შეიტანეს სამოქალაქო სარჩელები და მოითხოვეს მიყენებული ზიანის ანაზღაურება. საპროცესო შეთანხმების პირობების თანახმად, ბრალდებულ Weldon Marc Gilbert-ს ჩამოერთვა მისი ძვირად ღირებული ქონება - ორი ავტომობილი, ვერტმფრენი, ვერტმფრენის ასაფრენი მოედანი ტბაზე და ნავი. ამასთან საპროცესო შეთანხმების აქტში აღინიშნა, რომ “მთავრობა თანახმაა გამონახოს საშუალებები იმისათვის, რომ ბრალდებულისაგან ამოღებული ნივთების რეალიზაციიდან მიღებული თანხა გადაეცეს დაზარალებულებს და არა მთავრობას”.

საინტერესო პროცედურა მოქმედებს რუსეთში, სადაც ბრალდებულის აღიარებითი ჩვენების ან/და მისი მხრიდან სისხლის სამართლის საქმის „გამარტივებული წესით“ (Глава 40.1. УПК РФ. Особый порядок принятия судебного решения при заключении досудебного соглашения о сотрудничестве) განხილვის ინიცირების მიუხედავად, მას არ შეუძლია „ისარგებლოს“ ასეთი პროცედურებით, თუ იგი არ აღიარებს მის მიმართ წარდგენილ სამოქალაქო სარჩელს და არ დაეთანხმება ზიანის ანაზღაურებას.

ამჟამად მოქმედი სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი არ შეიცავს პროცედურას, როდესაც პროკურატურა და ბრალდებული (დაცვის მხარე) უფლებამოსილი არიან საპროცესო შეთანხმების დადებამდე, ასევე შეთანხმდენ დაზარალებულისათვის ზიანის სრული მოცულობით ანაზღაურების თაობაზე და ამგვარი შეთანხმება ასახონ საპროცესო შეთანხმების ოქმში. დაზარალებულს შეუძლია მხოლოდ საპროცესო შეთანხმების დადების შემდგომ წარადგინოს სამოქალაქო სარჩელი ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნის შესახებ, რომელსაც სასამართლო იხილავს.

შესაბამისად, დაზარალებულმა უნდა მიმართოს დამატებით პროცედურებს, რაც მისთვის დამატებით ხარჯებსა და მიღებული ზიანის ასანაზღაურებლად დამატებით დროის დანახარჯებს ნიშნავს.

ამდენად, დაზარალებულის ინტერესების დაცვა ძალზე მნიშვნელოვანი საკითხია და ვფიქრობთ, პრაქტიკაზე კანონის გამოყენების პროცესში დაიხვეწება მრავალი პროცედურა, კანონმდებლობაში კი შესაბამისი ცვლილებები განხორციელდება.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. საქართველო. საქართველოს პარლამენტი. 2004, ცვლილება № 3287-III - საქართველოს კანონი საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსში ცვლილებებისა და დამატებების შეტანის შესახებ. თბილისი: საკანონმდებლო მაცნე №6. ნაწილი I.
2. ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო. ECHR - CASE OF RAMISHVILI AND KOKHREIDZE v. GEORGIA (Application no. 1704/06).
<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?action=html&documentId=846193&portal=hbkm&source=externalbydocnumber&table=F69A27FD8FB86142BF01C1166DEA398649> (15.10.2011).
3. დაუთაშვილი პ. 2008. საქართველოს სისხლის სამართალი (ზოგადი ნაწილი). თბილისი: გრ. რობაკიძის სახელობის უნივერსიტეტის საგამომცემლო ცენტრი.

David Managadze
Grigol Robakidze University

Victim's Status and Procedural State in the Process of Making Plea Bargaining

Summary

Georgia was the first in the Post-Soviet area that made amendments in the criminal procedural legislation and established an absolutely new institution – plea bargaining. The mentioned amendments in the criminal

procedural code were implemented in February of 2004 what caused a lot of discussions and diversity of opinions among scientific as well as broad cycles of society.

In the given article is discussed a victim's status as well as his/her procedural and legal status while making plea bargaining. During the final years there are heard loud appeals and recommendations concerning the necessity of defending the rights of the accused and a condemned person. In this context several decisions made by the European Court of human rights are worth mentioning. They concern violating condemned people's rights by government and imposing punitive sanction on government. This is mentioned in one of the cases of the European Court of human rights "Ramishvili and Kokhreidze versus Georgia".

Defending a victim's rights while preliminary investigation as well as during the law court sitting is also very important and to some extent is one of the significant elements of ensuring the principle of just court.

In his work "Criminal Law of Georgia (General Part)" Professor Petre Dautashvili mentions that "The aim of penalty, re-establishing justice, is the court to charge a criminal of the committed crime".

"Considering the fact that the government's response to a crime is a criminal penalty, this latter aims at restoring social justice violated by crime" – states Professor Zurab Gotua.

It is obvious that no penalty can bring back a victim's life, but it does not mean that it is impossible to re-establish justice while using penalty against a murderer. In such case the function of re-establishing justice is imposed to a rather sstrict penasalty – imprisoning a criminal for certail period of time or forever.

Victim – the definition of this termis given in the 22nd paragraph of the 3rd article of the procedural code of the criminal law of Georgia:

Victim – state, physical or legal entity that had moral, physical or property damage as a result of a crime.

A victim, as a participant of the process, uses the particular rights determined by the procedural legislation of the criminal law of Georgia, namely, according to the 57th article of the procedural code of the active criminal law:

A victim has the right to:

- a) be aware of the essence of the accusation;*
- b) give testimony about the damage inflicted on him/her at the court;*
- c) get the copy of adjudication free of charge;*
- d) get compensation for the expenses spent for participation the procedure;*
- e) return the property seized from him/her that was necessary during the investigation and trial;*
- f) require from a prosecutor to carry out special measures of security if his/her life, health and/or property as well as those of his /her relatives or family members are in danger;*
- g) get explanations concerning their rights and obligations;*
- h) use other rights considered by this code.*

As we see, a victim has a rather broad circle of rights which he/she can realize during the process of preliminary investigation as well as during the case examination in the courts. But in the process of plea bargaining between a prosecutor and the accused, a victim has very limited rights; to be more precise he/she has only one right – he/she can bring in a civil action against the accused.

According to the procedural code of the criminal law, a victim does not have a right to appeal against the plea bargaining; but the new code of the criminal law includes the statute what we consider to be a very important step forward for strengthening a victim's legal status in criminal procedure. Namely, it concerns the first paragraph of the 27th article of the procedural code of criminal law where is stated that: "A prosecutor has to hold consultation with a victim and inform him/her about plea bargaining".

Consequently, a victim will be given the opportunity to express his/her opinion about plea bargaining and, as a participant of the criminal procedure, fix his/her position. After having a consultation with a prosecutor, a victim will also have the opportunity to fix the amount of the damage and require from the prosecutor's office to take efficacious measures for its reimbursement.

Naturally, a victim will have no chance and, moreover, no right to influence the preliminary investigation or/and plea bargaining.

In the United States of America, where 90 percent of plea bargaining end with plea bargaining, great attention is paid to the defense of a victim's rights.

A victim can participate in preliminary investigations and court sittings, also in the process of plea bargaining. We consider that this is very important for perceiving the re-establishment of justice.

Such practice ensures a victim's more active participation in criminal procedure when the investigation is not confined to getting testimony from a victim and, moreover, gives a victim the opportunity to defend own interests more actively.

In the United States of America, prosecutors have to "consult" and "confer" with victims about the starting of plea bargaining and "agree" with them such plea bargaining. In this case it concerns the problem of damage reimbursement and not the problem of correlation of the type and size of a crime. The main thing is that the legislation of these states does not define what is implied in "consulting" and "conferring" with a victim.

Such practice exists in the following States: *Colorado, New Jersey, Kentucky, North Dakota, Mississippi, Ohio, Missouri, Nebraska, and Wisconsin.*

The group of States where a prosecutor's "consultation" related to the plea bargaining is confined to sending information concerning the ascertained bargaining can also be singled out – *Oklahoma, Kansas, Iowa, Tennessee.*

For instance, plea bargaining is admitted in Texas only in the case if the Prosecutor's Office presents a written conclusion concerning the impact of the results of plea bargaining on a victim. Such procedure exists in some other States – *Arizona, Idaho, Indiana, Minnesota, Montana.*

In 22 States of the United States of America, a prosecutor has to inform a victim about the plea bargaining.

In spite of such procedures, a victim does not have the right to control criminal procedure on a concrete case related to plea bargaining in either of the states. Under control is implied the categorical refusal to a victim on plea bargaining; a victim does not have a right on such "veto".

On the web page of the Ministry of Justice of the USA is placed the text of plea bargaining on different cases, is given the agreement on punishment as well as the agreement on acknowledging the guilt.

It would be interesting to consider one of the examples, in particular, Weldon Marc Gilbert's case who was arrested in Washington State in October of 2007. He was accused of raping young boys and of producing child pornography.

In the process of investigation, after plea bargaining, Weldon Marc Gilbert, who was sentenced 25 years, pleaded guilty in the paragraph 35 of the accusation. In the particular case, procedures of reparation of damages to victims are very interesting; these procedures were set according to the act of plea bargaining when victims brought civil actions and demanded indemnification. According to the terms of plea bargaining, the accused Weldon Marc Gilbert was deprived of his valuable property – two cars, the helicopter, the square of helicopter departure on the lake and the boat. In the act of the plea bargaining was indicated that *“The government agrees to find some means in order the sum received after the realization of the accused person's things to be passed to the victims and not the government”*.

An interesting procedure functions in Russia where the accused cannot “take advantage” of such procedures if he/she does not admit the civil action brought against him/her and does not agree with indemnification.

The current procedural code of criminal law does not include the procedure when the prosecutor's office and the accused are authorized to agree on full indemnification before the plea bargaining and to state such agreement in the record of proceedings of the plea bargaining. A victim can bring the civil action concerning the demand on indemnification only after plea bargaining that is considered by the Court.

Consequently, a victim should apply to additional procedures what will cause him/her additional expenses; besides, he/she will have to waste additional time for getting indemnification.

Thus, defense of a victim's interests is a rather interesting issue. We think that many procedures will be improved in the process of using the law in practice, and the corresponding amendments will be implemented in the legislation.

სიმყარე, როგორც ბანდის პირითაღი ნიშანი

ბანდის უმნიშვნელოვანეს სპეციფიკურ ნიშანს მიაკუთვნებენ ჯგუფის „სიმყარეს“, თუმცა, უნდა ითქვას, რომ საზღვარგარეთის ქვეყნების კანონმდებლობებსა და სამეცნიერო ლიტერატურაში მოცემული ნიშანი არაერთგვაროვნადაა გაგებული. ამიტომ ჩვენ მასზე უფრო დეტალურად შევჩერდებით.

„სიმყარის“ ცნებისადმი საზღვარგარეთის ზოგიერთი ქვეყნის მეცნიერებასა და პრაქტიკაში ორი მიდგომა არსებობს. ორგანიზებულ დანაშაულთან ბრძოლის საგამოძიებო პრაქტიკა წინა პლანზე წამოსწევს ჯგუფის სტრუქტურის კონცეფციას. ამ კონცეფციის ფარგლებში იგულისხმება ჯგუფური ურთიერთობების სტაბილურობა. სხვა პოზიცია გააჩნიათ იმ ქვეყნებში, სადაც ბატონობს კოდიფიკაციის კონცეფცია, რომელიც, თავის მხრივ, ქმედებების მოძღვრებას ეფუძნება. აქ სიმყარე დაკავშირებულია სხვადასხვა დანაშაულის მთელი რიგი სერიის არაერთგვაროვნად ჩადენასთან. ამ კონცეფციების მომხრეთა ურთიერთსაწინააღმდეგო შეხედულებანი თავის გამოხატულებას ჰპოვებენ „სიმყარის“, როგორც ბანდის ნიშნის განსაზღვრისას. დაწვრილებით განვიხილოთ მოცემული კონცეფციების თავისებურებანი.

ჯგუფის სტრუქტურის კონცეფციამ განვითარება პირველად „რიკოს“ კანონში ჰპოვა. 1970 წელს აშშ-ის კონგრესმა მიიღო კანონი „რეკეტთან და კორუფციასთან დაკავშირებული ორგანიზაციების შესახებ“ (the Racketeer Influenced and Corrupt Organizations Act). აღნიშნული კანონის ძირითადი მიზანი კრიმინალური ორგანიზაციების, როგორც ასეთის, განადგურებაში მდგომარეობდა. რიკოს კანონი მტკიცებულებათა შეგროვებისა და კრიმინალების პასუხისგებაში სწრაფად მიცემის კუთხით შემდეგი პრობლემის წინაშე დადგა: ამ კანონის ავტორები ვარაუდობდნენ, რომ ნორმები, რომლებიც ჯგუფის წევრთა პირის შეკვრას (უფრო ზუსტად, თანამონაწილეობის ინსტიტუტს) ეხება, არაეფექტურად ზემოქმედებენ ორგანიზებულ დანაშაულზე, იმდენად რამდენადაც, ჩვეულებრივ კრიმინალურ ორგანიზაციაში პირის შეკვრის (თანამონაწილეობის) ფორმათა ყველაზე მრავალფეროვანი სახეცვლილება რეალიზდება. ერთიანი კოლექტიური შეთანხმების ან კოლექტიური დანაშაულებრივი ამოცანის არ არსებობის შემთხვევაში შეუძლებელია, მთლიანი ჯგუფი მიეცეს პასუხისგებაში, ამიტომ პირის შეკვრის (თანამონაწილეობის) შესახებ ნორმები შეიძლება გამოყენებულ იქნეს მხოლოდ მისი ცალკეული მონაწილის მიმართ. წრიული და ქსელური პირის შეკვრის (თანამონაწილეობის) შემადგენლობები არ შეიძლება გამოვიყენოთ დანაშაულებრივი ორგანიზაციების წინააღმდეგ, რადგან „ერთიანი შეთანხმება ან/და საერთო ამოცანა არ შეიძლება გამოვეყოთ სხვადასხვა სახის დანაშაულის ჩადენისაგან, რომელიც აშკარად არ ეხება დამნაშავეთა შორის კავშირს“.

რიკოს კანონმა ეს პრობლემა სხვა გზით გადაჭრა. კანონის ფარგლებში, სრულიად არ აქვს მნიშვნელობა, ბრალდებულმა იცოდა თუ არა დანაშაულებრივი საქმიანობის შესახებ. ამ კონცეფციის შესაბამისად, ორგანიზაციის მიერ ჩადენილი დანაშაულისათვის პასუხისმგებლობა ეკისრება ორგანიზაციის ყველა წევრს, რაც ადრე აკრძალული იყო. რიკოს კანონის მიერ შემოტანილი ცნება „ორგანიზაციული პირის შეკვრა“ (თანამონაწილეობა) საშუალებას იძლევა დანაშაულებრივი ორგანიზაცია განხილულ იქნეს, როგორც ერთიანი, მთლიანი. ბრალმდებელმა მხოლოდ უნდა დაამტკიცოს, რომ პირი „კავშირშია“ კრიმინალურ ორგანიზაციასთან რეკეტული საქმიანობის ჩადენის ორი აქტით. აღნიშნული კონცეფციის თანახმად, დანაშაულებრივი ჯგუფის წევრები პასუხისმგებელი არიან ამ ჯგუფის მიერ ჩადენილი დანაშაულებისათვის. საერთო შეთანხმებისა და შეპირების შესახებ მტკიცებულებათა შეგროვების ნაცვლად, პროკურორებისათვის აუცილებელია მხოლოდ დაამტკიცონ, რომ ეს პირი მიეკუთვნებოდა დანაშაულებრივ ჯგუფს, ეთანხმებოდა რა, რომ მონაწილეობას მიიღებდა ამ ჯგუფის მიერ ჩადენილ

საქმეებში. საქმის გადაწყვეტის სწორედ ანალოგიურ პრინციპს ჰქონდა ადგილი საქართველოში, როცა 78-ე და 242²-ე მუხლების თანახმად, პასუხისგებაში იყო მიცემული ვ. ჩხიკვაძე, რომელიც, განაჩენის შესაბამისად, დახვრიტეს [1, 14-20]. ამ თემას ჩვენ მიუვებრუნდებით, როცა განვიხილავთ ბანდაში მონაწილეობის შესახებ საკითხს.

მაშასადამე, რიკოს კანონის შესაბამისად, პირის პასუხისგებაში მიცემის დასადასტურებლად ამოსავალ წერტილად გვევლინება მტკიცებულებათა ორი სახე: 1) კრიმინალური ორგანიზაციის არსებობის მტკიცებულება და 2) იმის მტკიცებულება, რომ მოცემული პირი მიეკუთვნებოდა დანაშაულებრივ ჯგუფს. აქედან გამომდინარეობს, რომ „სიმყარის“ ინსტიტუტი კანონის მიერ ქმედებიდან თვით ჯგუფზე გადაიტანება [12]. მოცემულმა კონცეფციამ შემდგომში ბანდის „სიმყარის“ ცნების განმარტებაში არეულობა შეიტანა.

იმ ქვეყნებში, სადაც ბანდის ცნებაში იყენებდნენ მოძღვრებას ქმედების შესახებ, „სიმყარის“ ინსტიტუტი იღებდა ბუნდოვან და სუროგატულ ხასიათს. რუსეთის ფედერაციის უზენაესი სასამართლოს პლენუმის 1997 წლის 17 იანვრის №1 დადგენილებაში „სასამართლოების მიერ ბანდიტიზმისათვის პასუხისგებაში მიცემის კანონმდებლობის გამოყენების პრაქტიკის შესახებ“ ნათქვამია, რომ ბანდის სიმყარეზე მიუთითებდნენ ისეთი ნიშნები, როგორიცაა შემადგენლობის სტაბილურობა, წევრებს შორის მჭიდრო ურთიერთკავშირი, ქმედების შეთანხმებულობა, დანაშაულებრივი საქმიანობის ფორმებისა და მეთოდების მუდმივობა, ჯგუფის არსებობის ხანგრძლივობა და ჩადენილი დანაშაულების რაოდენობა. ბანდის სიმყარისადმი ამდაგვარ შეხედულებას იზიარებს რუს მეცნიერთა უმრავლესობა. თუმცა, უნდა აღინიშნოს, რომ მათი ინტერპრეტაცია სხვადასხვაგვარია, მაგრამ ინტერპრეტაციის მრავალგვარობის მიუხედავად, ბანდის სიმყარის არსი ერთი და იგივეა.

ამ კონცეფციის მიხედვით, ბანდის სიმყარის შედარებით ტიპური განსაზღვრებებია:

- ბანდის სიმყარე ნიშნავს მის შეკრულობას;
- უწყვეტ დანაშაულებრივ საქმიანობასთან ერთად, ბანდის სიმყარე აგრეთვე ნიშნავს: ჯგუფის ფსიქოლოგიური სტრუქტურის ფორმირებას, ლიდერის, ორგანიზატორის, სულისჩამდგმელის გამოკვეთას; დანაშაულის ჩადენისას როლების განაწილებას; დანაშაულის ჩასადენად მომზადებას; დანაშაულის ჩადენისა და მის დასაფარად რთული ხერხების გამოყენების შესაძლებლობას; ჯგუფში მკაცრი დისციპლინის დაცვას; ჯგუფში პირადი ურთიერთობების საქმიან ურთიერთობებად გარდაქმნას, რაც ეფუძნება დანაშაულის თანამონაწილეობით ჩადენას; ჯგუფში ერთიანი ფასეულობითი-ნორმატიული ორიენტაციის გამომუშავებას; დანაშაულებრივი გზით მიღებული შემოსავლების განაწილებას ჯგუფის სტრუქტურაში პირის მდგომარეობის გათვალისწინებით; ჯგუფში სპეციალური ფულადი ფონდის შექმნას;
- სიმყარე ითვალისწინებს თანამონაწილეთა შორის მეტ-ნაკლებად ხანგრძლივ, მყარ კავშირს, მათ შედუღებებს, აგრეთვე ჯგუფის ყველა წევრში არსებულ მზაობას, როგორც წესი, ჩაიდინოს განუსაზღვრელი რაოდენობის დანაშაული.
- სიმყარის მაჩვენებლად აუცილებელია განხილულ იქნეს შემდეგი მახასიათებლები: ა) ორგანიზებულობის მაღალი ხარისხი (ერთობლივი საქმიანობის მიზნების ფორმულირება და განსაზღვრა, დანაშაულებრივი ქმედებების დაგეგმვა, დანაშაულის ჩასადენად მატერიალური საშუალებებითა და შეიარაღებით უზრუნველყოფა, ჯგუფის შიგნით არსებული არცთუ იშვიათად მკაცრი დისციპლინა; ორგანიზატორთა აქტიური საქმიანობა და ა.შ.); ბ) ბანდის შემადგენლობისა და საორგანიზაციო სტრუქტურის სტაბილურობა (საჭიროების შემთხვევაში, ახალი თანამონაწილეების მოზიდვა); გ) საქმიანობის თავისებური, ინდივიდუალური ფორმებისა და მეთოდების არსებობა (თავდასხმის ობიექტების განსაზღვრის განსაკუთრებული მეთოდისა, თავდასხმის ჩადენის ხერხების სპეციფიკა და

ბანდის წევრთა ქცევა, მიმალვის, დანაშაულის ჩადენის ადგილიდან კვალის დაფარვის უზრუნველყოფა და ა.შ.); დ) დანაშაულებრივი საქმიანობის ფორმებისა და მეთოდების მუდმივობა (თავდასხმის შემუშავებული და შემოწმებული ხერხები, ბანდის წევრთა შორის მყარი ვალდებულებების გადანაწილება; სამართალდამცავი ორგანოების ტანსაცმლის ფორმისა და ატრიბუტიკის გამოყენება და ა.შ.) [11, 193].

სამწუხაროდ, ამ პოზიციას ნაწილობრივ იზიარებს ზოგიერთი ქართველი მეცნიერიც. ზ. მჟავანაძის მოსაზრებით, “თუ წინასწარი შეთანხმებით მოქმედი დამნაშავეთა ჯგუფი შეიძლება შეიქმნას ერთი დანაშაულის ჩასადენად და მისთვის არ არის გამოკვეთილი ხანგრძლივობა და დანაშაულებრივი საქმიანობის მყარი მიზანი, ბანდისათვის ეს მომენტები შედარებით გამოკვეთილი და დახვეწილია. თუ ორგანიზებული ჯგუფი სპეციალურად შერჩეულ დამნაშავეთა, დარგობრივ სპეციალისტთა და ხელისუფლებისა და მმართველობის ორგანოებში ფეხმოკიდებული ადამიანებისაგან ყალიბდება მუდმივი და მონოლითური არსებობის გათვლით, სუბორდინაციული დამორჩილებითა და სტრუქტურული მართვით, ბანდა ამ ნიშნებს მოკლებულია.

ბოლოსდაბოლოს, იგი არის საერთო აზრით გაერთიანებულ პირთა მყარი ჯგუფი, რათა გარკვეულ ზონაში ჩაიდინოს რამდენიმე დანაშაული” [4, 240].

პრინციპულად განსხვავებული პოზიცია უკავია ო. გამყრელიძეს. მისი აზრით, ჯგუფის სიმყარე იმას ნიშნავს, რომ ჯგუფი შემთხვევითი შეკავშირება კი არ არის ორი ან მეტი კაცისა, არამედ შექმნილია დანაშაულებრივი საქმიანობისათვის. ჯგუფი მყარია, ესე იგი, ის ერთი დანაშაულის ჩადენის შემდეგ კი არ დაიშლება, არამედ გააგრძელებს დანაშაულებრივ საქმიანობას მეტად თუ ნაკლებად ხანგრძლივი დროის განმავლობაში.[1, 4] ავტორი ეთანხმება რუსი მეცნიერის ვ. პროხოროვის მოსაზრებას, რომ “სიმყარე ჯგუფისა პოულობს თავის გამოსატყულებას იმით, რომ მისი მონაწილენი ვარაუდობენ არა ცალკეული დანაშაულებრივი ქმედების ჩადენას, რომლის შემდეგ ჯგუფმა უნდა შეწყვიტოს არსებობა, არამედ მათ გამიზნული აქვთ მუდმივად ან დროებით განახორციელონ საქმიანობა, რომელიც გაანგარიშებულია დანაშაულებრივ მოქმედებათა არაერთგზისობაზე” [6, 606]. როგორც აღნიშნავს ო. გამყრელიძე, “სიმყარე ჯგუფისა სწორედ თავდასხმათა სიმრავლეს გულისხმობს” [1, 4].

როგორც ჩვენ შემდგომში ვიხილავთ, ამ დებულების იგნორირება დაკავშირებულია რეპრესიებისა და სასჯელის გამკაცრების თვითნებურად გამოყენების გაძლიერებასთან. რიკოს კანონის იდეა რეპრესიული იყო და თავისი ბუნებით ისეთი კანონების მოდელს წააგავდა, რომლებიც ბატონობდნენ საბჭოთა კავშირში 1947 წლიდან. ამიტომ ამერიკელ მეცნიერთა დასკვნა რიკოს კანონთან მიმართებაში შეიძლება მთელი სისრულით განვაგრძოთ ამავე პერიოდის საბჭოთა რეალობაზეც.

როგორც ამერიკელი მეცნიერები მიუთითებდნენ, მიუხედავად იმისა, რომ სასამართლოებმა გამოავლინეს რიკოს კანონის უნიკალურობა, მისი ინტერპრეტაციის გასაფართოვებლად არანაკლები მნიშვნელობა ენიჭება კონგრესის მიერ შემოღებულ, „თავისუფალი ინტერპრეტაციის შესაძლებლობას“. მასში ვკითხულობთ, რომ „წინამდებარე კანონის დებულებები თავისუფლად შეიძლება ინტერპრეტირებულ იქნეს მასში გათვალისწინებული მიზნების მისაღწევად“. არ არსებობს არც ერთი სისხლის სამართლის კანონმდებლობა, რომელიც ამდაგვარ მუხლს შეიცავს; უფრო მეტიც, ტრადიციულად ითვლება, რომ სისხლისსამართლებრივი აქტები ცალსახად უნდა იყოს დაწერილი, ხოლო რაიმე სახის გაურკვევლობა განიმარტება ეჭვმიტანილის სასარგებლოდ. ნორმის თავისუფალი ინტერპრეტაციის შედეგია ისეთი რთული ცნების ზუსტად განსაზღვრის შეუძლებლობა, როგორიცაა „ორგანიზებული დანაშაულობა“. მისი დინამიურობა და ცვალებადობა კანონისაგან მოითხოვს სულ მცირედ მოძრაობას, რათა არ დაუშვას, რომ დამნაშავეებმა თავი აარიდონ პასუხისმგებლობას მხოლოდ იმის გამო, რომ სამართლის ნორმა არ ითვალისწინებს შექმნილ სიტუაციას. რიკოს კანონის ასე ფართოდ ინტერპრეტირება

საშუალებას იძლევა იგი ისეთ სიტუაციებში იქნეს გამოყენებული, რომლის შესახებაც კანონის შემუშავებლები ვერც კი იფიქრებდნენ, მაგრამ, იმავდროულად, მსგავსი რამ აუცილებელია „რთულ საქმეებში... რომლებიც არ არის მოწესრიგებადი სამართლის ტრადიციული ნორმებით და გამოიწვევენ ძლიერ ნეგატიურ ემოციებს“. საფრთხე, რომელიც თავისუფალი ინტერპრეტაციიდან მოდის, იმაში მდგომარეობს, რომ თავისუფლება შეიძლება გარდაიქმნას უკონტროლოდ [12].

სიმყარის ნიშნის „თავისუფალი ინტერპრეტაციის“ ფაქტს და აქედან გამომდინარე, შორს მიმავალ დასკვნებს ვაწყდებით, მაგალითად, 1983 წლის 18 ნოემბერს თვითმფრინავის გატაცების კვალიფიკაციისას. მაშინ, საქართველოს საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკის უზენაესი სასამართლოს მიერ ჩადენილი ქმედება კვალიფიცირებული იქნა სისხლის სამართლის კოდექსის 78-ე და 242² –ე მუხლებით.

ამ კვალიფიკაციით 1984 წ. 13 აგვისტოს საქართველოს სსრ უზენაესი სასამართლოს კოლეგიამ (თ. გერსამიას თავმჯდომარეობით) დაასაბუთა გამოტანილი განაჩენი. ქმედების 78-ე მუხლით კვალიფიცირების დასაბუთებისათვის თ. გერსამია წერდა: “ბანდიტური ჯგუფი შეიძლება შეიქმნას ერთი დანაშაულის (გაუპატიურება, ბანკზე, შემსალაროზე თავდასხმა და ა.შ.) ჩასადენად”. ამ მოსაზრებას სისხლის სამართლის თეორიაში ეთანხმებოდა ა. პიონტოვსკი, ჰ. რომაშკინი, ვ. ჩხიკვაძე და სხვ.

საკითხის ისტორიულ ექსკურსში ჩვენ უკვე აღვნიშნეთ, რომ მოცემულ მოსაზრებას არ იზიარებდა რევოლუციამდელი მეცნიერება. ტრადიცია დაირღვა საბჭოთა კავშირის პრეზიდიუმის 1947 წლის ოთხი ივნისის ბრძანებულების გამოცემის შემდეგ [9]. ბრძანებულების მეორე პუნქტის თანახმად, ორგანიზებული ჯგუფი და “შაიკა” გაიგივებულ იქნა. აღნიშნული დებულების კრიტიკული განხილვისას ო. გამყრელიძე აღნიშნავდა: “ორგანიზებული ჯგუფი” არ არის მყარი ჯგუფი და ის შეიძლება დაიშალოს ერთი დანაშაულის ჩადენის შემდეგ. რაც შეეხება “შაიკას”, ის დანაშაულებრივი ორგანიზაციის ერთ-ერთი სახეა და ამიტომ მყარი ჯგუფია, რომელიც იქმნება მრავალი დანაშაულის ჩადენისათვის”. 1947 წ. ბრძანებულებით “ორგანიზებული ჯგუფი” გაუთანაბრდა “შაიკას”, ესე იგი “შაიკა” განისაზღვრა, როგორც დანაშაულებრივი ჯგუფი, რომლის აუცილებელი ნიშანი არ არის დანაშაულთა სიმრავლე”. 1947 წ. ბრძანებულების კონსტრუქცია იყო საბჭოური სისხლის სამართლის პოლიტიკის პირმშო. როგორც აღვნიშნავს ო. გამყრელიძე, პოლიტიკურმა მომენტმა “გამოდევნა მეცნიერული ელემენტი – ჯგუფის “სიმყარე”. ამრიგად, რეპრესიის გაძლიერებას შეეწირა მეცნიერებაში შემუშავებული ცნება “შაიკისა” [1, 4].

სსკ-ის 27-ე მუხლის განმარტებისას ო. გამყრელიძე აღნიშნავს, რომ “იტალიური სიტყვა “ბანდა” (banda, რუსული ша́йка, გერმანული die Bande) მყარი დანაშაულებრივი ჯგუფია, რადგან ის ერთზე მეტი დანაშაულის ჩასადენად იქმნება” [2, 210]. ამიტომ ავტორი ვერ ეთანხმება მოსაზრებას, რომ “ბანდა შეიძლება შეიქმნას მხოლოდ ერთი თავდასხმისათვის” [3, 268].

დასკვნის სახით მოვიყვანოთ ო. გამყრელიძის მოსაზრებას, რომლის მიხედვითაც ის ეთანხმება პროფ. მ. კოვალიოვს, რომელიც სწორად მიიჩნევს, რომ “უცხოური სიტყვა “ბანდა” რუსულ ენაზე ნიშნავს “შაიკას”. შესაბამისად, რაც ზემოთ ითქვა “შაიკის” შესახებ, იგივე ითქმის “ბანდაზეც”. ამ მოსაზრების დაფიქსირების შემდეგ, ის კვლავ უბრუნდება თვითმფრინავის გატაცების საქმეს და აღნიშნავს: “თ. გერსამიას მტკიცება, რომ სადავოდ წარმოგვიდგინოს ბანდის ცნება საბჭოურ იურიდიულ ლიტერატურაში, ვერ ჩაითვლება სარწმუნოდ, რადგან ის ავტორები, რომლებიც ბანდის ცნების ტრადიციულ გაგებას უარყოფენ, მეცნიერულ დასაბუთებას კი არ ეყრდნობიან, არამედ, როგორც ვნახეთ, შიშველ იდეოლოგიურ-პოლიტიკურ მოტივს ეფუძნებიან. ის პოლემიკა, რომელიც საბჭოურ იურიდიულ ლიტერატურაში “ბანდის” ცნების გამო მიმდინარეობს, არ არის მეცნიერული პოლემიკა. ის მხოლოდ მეცნიერული პოლემიკის სუროგატია, არსებითად კი, როგორც ვთქვით,

პოლიტიკით არის ნაკარნახევი. ამიტომ სასამართლოს არ ჰქონდა უფლება, გამოეყენებინა ეს მეცნიერული სუროგატი, რათა გაეძლიერებინა რეპრესია. ზემოთქმული საფუძველს გვაძლევს დავასკვნათ, რომ თვითმფრინავის გამტაცებლებს არ უნდა ჰქონოდათ წარდგენილი საქართველოს სსრ სისხლის სამართლის კოდექსის 78-ე მუხლი, რადგან მათ მიერ შექმნილი დანაშაულებრივი ჯგუფი არ მოიცავდა ბანდის ნიშნებს. ეს ჯგუფი შეიქმნა ერთი დანაშაულის ჩასადენად, რაც, თ. გერსამიას მტკიცების საწინააღმდეგოდ, არ შეიძლება ჩაითვალოს ბანდიტურ ჯგუფად” [2, 7].

“ორგანიზებული ჯგუფის სიმყარე” არის ბანდის ისეთი ნიშანი, რომელიც ახასიათებს მარტო ჯგუფის ამ ფორმას. როგორც საზღვარგარეთის ქვეყნების კანონმდებლობების ანალიზმა გვიჩვენა, ამ კონსტრუქციას არ იცნობენ დასავლური ქვეყნები. ორგანიზებული ჯგუფის საერთო ცნებაში აღრეულია ერთი დანაშაულისათვის შექმნილი ჯგუფის და მრავალი დანაშაულის ჩადენისათვის არსებული ჯგუფის ნიშნები. უფრო მეტიც, სპეციალურად არაა გამოყოფილი ორგანიზებული ჯგუფის “სიმყარის” ცნება. ამას გარდა, არ შეიძლება დავეთანხმეთ რუსულ ლიტერატურაში გამოთმულ მოსაზრებას, რომ ბანდიტიზმის კონსტრუქცია არის კოდექსში შემორჩენილი საბჭოური მოდელი.

ნიშანი „სიმყარე“ მუშავდებოდა სწორედ გერმანელ მეცნიერთა მიერ XIX საუკუნეში. ფოიერბახისა და გროლმანის მიერ გამოყოფილია ე.წ. „შაიკის“ ცნება. ამ პოზიციას ეთანხმებოდნენ ნ. ა. ნეკლიუდოვი, ნ.ს. ტაგანცევი, ი.ფოინიცი და სხვა რევოლუციამდელი მეცნიერები [7, 156].

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, დასავლური ქვეყნების კანონებისაგან განსხვავებით, ბანდიტიზმის საბჭოთა მოდელი 1947 წლამდე არათუ ინარჩუნებდა რევოლუციამდელი მეცნიერების პოზიციასა და საკანონმდებლო პრაქტიკას, არამედ, შეიძლება ითქვას, რომ აგრძელებდა გერმანელ მეცნიერთა უფრო აღრეულ შრომებში არსებულ ტრადიციას, რის შესახებაც ცნობილი რუსი მეცნიერი ნ. ს. ტაგანცევი გვამცნობს [8, 121].

დამაჯერებლად შეიძლება ითქვას, რომ საქართველოს ახლადშემუშავებულ სისხლის სამართლის კოდექსის კონსტრუქციაში დაცულია არა საბჭოთა, არამედ მეცხრამეტე საუკუნის გერმანული სისხლის სამართლის მოდელი, რომელსაც ემხრობოდა რევოლუციამდელი პროფესურა.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. გამყრელიძე ო. 1998. ისევ თვითმფრინავის გატაცების საქმის გამო. *ახალი საქართველო*, მაისი, 14-20.
2. გამყრელიძე ო. 2008. *საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის განმარტება*. თბილისი.
3. დონჯაშვილი თ. 2007. *საქართველოს სისხლის სამართალი*. თბილისი.
4. მუჟაანაძე ზ. 2000 *სისხლის სამართალი (კერძო ნაწილი)*. თბილისი.
5. Комиссаров В.С., Лопашенко Н.А., Наумов А.В., Пономарев П.Г., Понятовская Т.Г., Рарог А.И., Чучаев А.И. 2010. *Уголовное право России. Особенная часть*. 4-е изд. М. Эксмо..
6. Курс Советского уголовного права. 1968. изд. ЛГУ.
7. Таганцев Н.С. *Уложения*. 1901. 11-е издание. СПб.
8. Таганцев Н.С. 2001. *Русское уголовное право. Часть общая*. Т. 1. Тула: Автограф.
9. Указ президиума ВС СССР от 04.06.1947 об уголовной ответственности за хищение государственного и общественного имущества - http://www.lawmix.ru/docs_cccp/6994.
10. Фойницкий И. 1899. *Курс русского уголовного права. Часть общая*. СПб.
11. Хадзегов А.В. 2005. *Банда и состав бандитизм в уголовном праве России*. Ростов на Дону.

12. Cormaney M. 2009. *Rico in Russia: Effective Control of Organized Crime or Another Empty Promise?* –CRIME. VL.RU.

Zviad Elizbarashvili
Grigol Robakidze University

Liability, as the Main Rank of a Gang

Summary

Liability is considered as the characteristic feature of a gang. According the legislation and scientific literature of foreign countries, this characteristic is understood and discussed in different ways. That's why our aim is to talk about this field in details.

In science and practice of foreign countries there are two approaches towards "liability". The investigative practice against the organized offence brings the conception of gang's structure into the foreground. Within the framework of this conception is implied the liability of the gang's relationship. The countries where dominates the codification conception and are based on the action doctrine, have different position. In this case the liability is connected with the series of reiterated offence. The controversial approaches of believers of this consumption are expressed in the meaning of "liability" while defining the sign of gang. Let's discuss the above mentioned consumption in details.

The conception of gang's structure first was developed in "Riko" law. In 1970, the US Congress accepted the law "The Racketeer Influence and Corrupt Organizations Act". According to "Riko" Law, two evidences are considered for accusing a person: 1) the testimony of criminal grouping, 2) the evidence that the person belongs to a criminal group. The liability, according to this law, was transferred from action into criminal groups. The above mentioned conception made the confusion in understanding of liability of ganging.

The "liability" institution was characterized as vague and surrogate in those countries that regarded the perception of action as the reason of ganging. On January 17, 1997 in Russian Federation's Supreme Court Plenary session on "the practical usage of court's authority for sentencing banditry to racketeering" was discussed that staff stability, close interrelation among members, mutual agreements, constancy of criminal actions and methods, duration of the band existence and the amount of offences allude to the liability of a gang. Such kind of approach was considered by the most of Russian scientists, although, their interpretations were different. Despite of the different interpretations the essence is the same.

According to this conception, the typical definitions of a gang's liability are:

- Gang's liability implies its unity;
- Gang's liability includes not only permanent offences but the formation of psychological structure, figuring out the leader, organizer, and/or inspirer; dividing the roles while committing a criminal action, prior-preparations, using different ways to overlay the crime, keeping the strict discipline in a gang, transferring personal relations into businesslike ones based on complicity, working out common value-normative orientations, sharing the criminal income according to personal position, establishing a gang's fund;
- Liability means the lasting relation among gang members, tenability, although the agreement in committing unlimited crimes;
- The several features should be considered while ranking the liability: a) high quality of being organized (formation of common aims, planning the offence, supporting the crime by material and arming, arranging strict discipline, organizers' active involvement etc); b) stability among gang

members and organizational structure (enrollment of new faces in case of necessity); c) the specific features of formation and methods (special methods for offence, ways for committing crime and members action, concealing, supporting other members conceal etc); d) formation of criminal action and constancy of methods (over-checked and planned strategies, dividing the settled commitment among members; using of official uniforms and equipments etc).

Unfortunately, this opinion is shared by some Georgian scientists. But O. Gamkrelidze has totally different position regarding this one. According to his ideas, the liability of a gang is not an occasional unit of two or three men, but it is formed for specific criminal activities. A stable gang won't disband after one crime, but it will keep on criminal action for unlimited time. The author agrees with Russian scientist Prokhorov's idea that the liability of gang is not revealed by disbandment after criminal action but the stability and the amount of offences. As O. Gamkrelidze says, "The liability is the plurality of crimes".

The ignorance of this assumption is connected with the uncontrolled usage of repression and punishment. Riko Law was repressive and by nature it was close to the laws that were run in the Soviet Union in 1947. That's why American scientists' opinions might be discussed in the same frame as it was in the Soviet Union's reality in that time.

As American scientists have figured out, although law-courts have revealed the unique features of Riko Law, the other interpretation on this law favor might be Congress' resolution on "Ability of Free Interpretation". The above mentioned resolution points out that these regulations might be interpreted on favor of achieving the foreseen aims. There is no legislation which contains the paragraph like this one. Moreover, traditionally it is considered that legislation acts should be elucidated strictly as any other vague interpretations are on an accused person's favor. Free interpretation of norms may cause the fault sentencing in "organized crime". Dynamics and changes in law require the slightest movement in order an accused person to have no chance of escaping from the responsibility only because the fact that the legislation does not consider the circumstances. Such kind of interpretation of Riko Law is giving the chance it to be used in such situations that were not taken into consideration by its authors. But at the same time, this should be considered in "difficult cases which cannot be regulated by the traditional norms and might cause strong negative effects". The danger is that free interpretation might become uncontrolled.

The liability of the fact of "free interpretation" may be judged according to hijacking of a plane on November 18, 1983. This case was qualified based on the code of criminal law's 78 and 242/2 paragraphs by the Georgian Soviet Socialist Republic Supreme Court.

According to this qualification, Georgia Supreme Court Board (chairperson – T. Gersamia) approved the verdict on August 13, 1984. T. Gersamia wrote: "Banditry gang may be organized to commit one specific crime (rape, robbery on cash-desk etc)". This conception in criminal law theory was shared by A. Piontkovski, H. Romashkin, V. Chkhikvadze, etc. This consumption was unacceptable in pre-revolutionary science. The tradition was broken after the edict was issued by the Presidium of the Soviet Union on June 4, 1947. According to second paragraph of this edict, an organized gang was identified with "Shaika". During the critical discussion O. Gamkrelidze noted that "organized gang" is not a stable group as it might be disbanded after one crime. "Shaika" is another type of stable criminal group which is organized for several criminal actions. Based on the edict issued in 1947, "organized gang" became similar to "Shaika" and it was defined as a criminal group which did not necessarily aim at committing several crimes. This edict was the offspring of the policy of the Soviet Unions. As O. Gamkrelidze states, policy "has banished the scientific understanding of gang's liability. Thus, the understanding of "Shaika" was a victim of the growing repression" [1, 4].

While discussing the 27th paragraph of the SSR, O. Gamkrelidze notes that "the Italian word "banda, (Russian "Shaika", German "die Bande") is a stable criminal group, as it is organized for committing several offences" [2, 210]. That's why the author does not agree with the consideration that "a gang might be created for one particular crime" [3, 268].

As a conclusion we may use Gamkrelidze's opinion according to which he agrees with Prof. M. Kovaliv that a foreign word "gang" means "Shaika" in Russian. So, the above mentioned definition about "Shaika" is the same as for a gang. After that he again talks about the hijacking of the plane and points out that Gersamia's (chairperson of board) decision cannot be considered to be trustworthy as those authors who refuse the traditional understanding of gang, rely not on the scientific argumentation but on ideological-political motives. Thus, the discussion connected to the gang's definition does not have scientific background. It is the surrogate of scientific discussion inspired by the policy. That's why the law-court had no right to use this scientific surrogate for strengthening the repression. According to the above mentioned facts, the hijackers should not be judged by 78th paragraph as it was not a gang, but a group of people, gathered for committing only one specific offence.

"Organized gang's world" is the sign that is characterized only to this gang. As the analysis of legislations of foreign countries showed, this construction is not familiar to Western countries. The understanding of group (for one offence) is combined with the gang. More over "the liability" is not figured out. According to this, we cannot agree with the idea expressed in Russian literature that banditry construction is the Soviet model.

The sign "liability" was worked out by German scientists in XIX century. Feuerbach and Grolman figured out the understanding of "Shaika". This idea was approved by N.A. Nekliudov, N. S. Tagantsev, I. Foinitski and other pre-revolutionary scientists [7, 156]. Liability institution was known from the legislation law "Dzeglisdeba" in 1885 ed. where "Shaika" is defined as the society created for several offences.

Based on the above mentioned, we can assume that until 1947 the Soviet model of banditry, not only kept the practice of pre-revolutionary scientists' position but continued the earlier German scientists research tradition. This idea was expressed by N. S. Tagantsev.

It can convincingly be said that German criminal law model which was supported by pre-revolutionary professors is maintained in modern legislation law of Georgia rather than the Soviet model.

არასრულწლოვანთა დანაშაულობის პრევენციის საკითხები

არასრულწლოვანთა დანაშაულობა ზოგადად საზოგადოებაში არსებული დანაშაულობის ნაწილია, რომლის აღმოცენებაზე გარკვეული ფაქტორები ზემოქმედებენ. 14 წლიდან 18 წლამდე პირთა დანაშაულობის შესწავლისას გამოიყენება სოციალ-ფსიქოლოგიური და ზოგად-კრიმინოლოგიური მახვენებლები და კატეგორიები. ამავე დროს, უნდა გაანალიზდეს რიგი გარემოებებისა და ფაქტორებისა, რაც საშუალებას მოგვცემს, დავადგინოთ ამ ნეგატიური ფენომენის სპეციფიკა და შევიშუშავოთ მასზე ზემოქმედების აუცილებელი ღონისძიებები. მთლიანობაში, არასრულწლოვანთა დანაშაულობა შესაძლებელია განვიხილოთ, როგორც ისეთი ურთიერთდაკავშირებული ფაქტორების ერთობლიობა, როგორიცაა არასრულწლოვანთა ასაკი, მათი სოციალური როლი და სტატუსი, ასევე ფსიქოლოგიური თავისებურებები. არასრულწლოვანთა დანაშაულობას და მის პრევენციას გააჩნია გარკვეული თავისებურებები, რომლებსაც წინამდებარე სტატიაში განვიხილავთ.

არასრულწლოვანთა დანაშაულობასთან ბრძოლის ისტორიული მიმოხილვა მოწმობს იმას, რომ პრაქტიკულად ყველა ეტაპზე კანონდარდგევითა თავიდან აცილება განიხილება, როგორც მთავარი და მეტად ეფექტური მიმართულება. სისხლის სამართლის სასჯელთა გამოყენების შემცირება და, შესაბამისად, პრევენციული ღონისძიებების სფეროს გაფართოება წარმოადგენს სახელმწიფოს გრძელვადიანი სოციალური პოლიტიკის ერთ-ერთ პრიორიტეტულ ამოცანას. არასრულწლოვანთა დანაშაულობის პრევენცია ყოველთვის იყო ნებისმიერი სახელმწიფოს, მათ შორის, საქართველოს სისხლის სამართლის პოლიტიკის შემადგენელი ნაწილი.

შევაჩეროთ ყურადღება არასრულწლოვან დამნაშავეთათვის დამახასიათებელ რამდენიმე ნიშანზე. არასრულწლოვან დამნაშავეთათვის სუბიექტურად უფრო მნიშვნელოვანია უქმი დროსტარება, რომელიც დიდ გავლენას ახდენს პიროვნების ფორმირებაზე. უქმი დროსტარების სპეციფიკა განასხვავებს დანაშაულის ჩამდენ მოზარდებს მათი კანონმორჩილი თანატოლებისაგან. დამნაშავეთათვის დამახასიათებელია თავისუფალი დროის გამოყენების შესაძლო ვარიანტების ნაკლებობა. მაგალითად, შეკითხვაზე, თუ როგორ ატარებენ თავისუფალ დროს არასრულწლოვნები, კანონმორჩილ მოზარდთა 2/3-მა უპასუხა, რომ დაკავებული არიან ტექნიკური შემოქმედებითა და სპორტით. ანალოგიური პასუხი იგივე შეკითხვაზე გასცა კანონდამრღვევთა მხოლოდ 1-15%-მა. ტიპურია, აგრეთვე, ინტერესების არამდგრადობა: სპორტით დაკავება, რომელიც თავისუფალი დროს გატარების ყველაზე უფრო პოპულარული ფორმაა, არასრულწლოვან კანონდამრღვევებში მხოლოდ ხანმოკლე გატაცებას წარმოადგენს. თავისუფალი დროისა და დღესასწაულების უშინაარსოდ გატარება წინ უძღვის დანაშაულის ჩადენას. პიროვნების სოციალ-ნეგატიური ორიენტაციის მექანიზმის განვითარება არასრულწლოვნებში ფორმულირდება, როგორც წესი, მოქმედების გარკვეული ფორმების და არა შინაგანი მოთხოვნილებებისგან. ფაქტობრივად, დროსტარება მყარდება ჩვევაში, რაც აყალიბებს შესაბამის მოთხოვნილებებს.

არასრულწლოვანი კანონდამრღვევებისთვის დამახასიათებელია ისეთი ნეგატიური თვისებები, როგორიცაა უხეშობა, გაბოროტება, აგრესიულობა, სიცრუე, უპასუხისმგებლობა, სხვათა მიმართ თანაგრძნობის უქონლობა და სხვა. ამასთან, მნიშვნელოვანია, რომ ადგილი აქვს არა ერთი რომელიმე ამ თვისების, არამედ მთელი მათი კომპლექსის არსებობას. ეს კი მთლიანობაში პიროვნების ზნეობრივი დეფორმაციის მახვენებელია. როგორც წესი,

კანონდამრღვევებთან სასწავლო და საწარმოო საქმიანობაში წარმატებების მიღწევისათვის სწრაფვას ენაცვლება დროის უქმად ტარების მოთხოვნილებები და ინტერესები. ასეთ ადამიანებში შეფასებებისა და პრიორიტეტების სისტემა სულ უფრო მეტად ორიენტირდება ჰიპერტროფირებული მოთხოვნილებებისა და ინტერესების მიმართულებით, რომლებიც დაკავშირებულია მოდის აყოლასთან, არაჯანსაღ სურვილებთან, რასაც მოცემულ მიკროსამყაროში ესოდენ დიდი მნიშვნელობა ენიჭება.

ერთერთი უმნიშვნელოვანესი ადგილი, სადაც ბავშვი ყველაზე მეტ დროს ატარებს, სკოლაა. რა კეთდება მეცნიერებისა და განათლების სამინისტროს მიერ იმისათვის, რომ მოზარდებს შორის ძალადობა და დანაშაული შემცირდეს? არასრულწლოვნებში დანაშაულის პრევენციისათვის, საქართველოს პროკურატურასთან ერთად, განათლებისა და მეცნიერების სამინისტრომ 2010 წელი არასრულწლოვანთა დანაშაულის პრევენციის წლად გამოაცხადა, რამაც არასრულწლოვნებში დანაშაულის მინიმუმადე შემცირებას შეუწყო ხელი. ამ მიმართულებით რამოდენიმე ღონისძიების გატარება დაიგეგმა. საქართველოს პროკურატურის წარმომადგენლები სკოლებში ლექციებს ატარებენ სამართლებრივ საკითხებზე, რაც მაღლა სწევს განათლების დონეს და პრევენციის კარგი მექანიზმია. ეს პროექტი მთელი საქართველოს მასშტაბით ხორციელდება, მასში მონაწილეობენ არა მხოლოდ პროკურორები, არამედ პოლიციელები და იურიდიული დახმარების სამსახურის თანამშრომლებიც. სამართლებრივი ცნობიერების ამაღლება ძალიან მნიშვნელოვანია, მაგრამ მხოლოდ ეს ერთი კომპონენტი, ბუნებრივია, არასრულწლოვნებს შორის დანაშაულის დონეს ვერ დასწევს. ამიტომ საქართველოს მეცნიერებისა და განათლების სამინისტრომ სკოლებში ახალი პროექტის პილოტირება მოახდინა, რაც სკოლაში მანდატურების ყოფნას ითვალისწინებს. მანდატურები მეცნიერებისა და განათლების სამინისტროს დაექვემდებარებიან, არ იქნებიან პოლიციელები და არც რაიმე კავშირი არ ექნებათ მათთან. ისინი, ერთი მხრივ, დისციპლინას დაიცავენ სკოლაში, მეორე მხრივ კი, ითანამშრომლებენ მშობლებთან და სკოლის დირექციასთან, მისცემენ მათ რეკომენდაციებს, იმსჯელებენ დისციპლინარულ სასჯელზე ქცევითი პრობლემების მქონე ბავშვების მიმართ და სხვ. მანდატურები საკმაოდ მკაცრად იქნენ შერჩეული. მათ შეიძლება, მხოლოდ საშუალო განათლებაც ჰქონდეთ, მაგრამ მანდატური ფსიქიკურად მდგრადი უნდა იყოს, მისთვის აუცილებელი უნარ-ჩვევების განვითარებაზე კი საქართველოს პროკურატურასთან ერთად განათლებისა და მეცნიერების სამინისტრო ზრუნავს. პოლიციის აკადემიამ სპეციალური პროგრამით, მოამზადა მომავალი მანდატურები. ვფიქრობთ, რომ ეს ინსტიტუტი ძალიან შეუწყობს ხელს სკოლაში დანაშაულის პრევენციას.

მანდატურების ინსტიტუტის შექმნას საზოგადოებაში არაერთგვაროვანი რეაქცია მოჰყვა. მშობელთა ნაწილი დამშვიდდა, – დარწმუნებული ვიქნები, ჩემს შვილს არავინ არაფერს დაუშავებსო. ნაწილმა კი მანდატურთა შემოსვლით მოზარდებში დანაშაულის პრევენციის 100%-იანი გარანტია ვერ დაინახა. მიზეზი მარტივია: მანდატურებმა სკოლებში სიტუაციის განეიტრალება რომც მოახერხონ, სკოლის გარეთ ყოველგვარ პასუხისმგებლობას იხსნიან. შესაბამისად, მოსალოდნელია, სკოლაში დაწყებული წყენა ქუჩაში ჩხუბის სცენამ ჩაანაცვლოსო. გარდა ამისა, მოზარდის მუდმივი დევნა შეუძლებელია. შესაბამისად, დანაშაულის პრევენციისთვის ალტერნატიული გზის მოძებნაც უნდა მოხერხდეს. მთავარი ისაა, რომ მას „გარჩევებში“ მონაწილეობის მიღების ან თუნდაც, ქუჩაში უსაქმოდ დგომის სურვილი გაუქრეს.

სკოლებში ხშირია უფროსკლასელების მხრიდან უმცროსკლასელებზე ზეწოლა ფულის გამოძალვის მიზნით. სწორედ ამიტომ, "უსაფრთხო სკოლის" ერთ-ერთი კომპონენტი სკოლის ტერიტორიაზე ნაღდი ფულის ხმარებიდან ამოღებაა. სკოლის სასადილოებში აღარ მოხდება ნაღდი ფულის გადახდა, ფულის ნაცვლად ბავშვებს პლასტიკური ბარათები ექნებათ, რომელზედაც მშობელი თანხას ჩარიცხავს.

დიდი მნიშვნელობა აქვს იმ კონკრეტული წყაროს გამოვლენასა და აღკვეთას, რომელიც უარყოფით ზეგავლენას ახდენს ახალგაზრდობაზე. აქ იგულისხმება ადმინისტრაციული ზედამხედველობა იმ პირთა საქმიანობაზე, რომლებიც გასამართლებული იყვნენ საშიში დანაშაულის ჩადენისათვის. ასევე, საჭიროა იმ პირთა პასუხისმგებლობაში მიცემა, რომლებიც ცეცხლსასროლ და ცივ იარაღს აკეთებენ და ინახავენ, ავრცელებენ პორნოგრაფიულ სურათებს, აწეობენ გარყვნილების ბუნაგს და ა.შ.

არასრულწლოვნის მიერ ჩადენილი დანაშაულის გამოძიებისას დიდი მნიშვნელობა აქვს მისი პიროვნების შესწავლას. საჭიროა სრულყოფილად გაირკვეს მისი ცხოვრების პირობები ოჯახში, უნდა დადგინდეს მეგობართა წრე, ვისთანაც იგი ატარებს თავისუფალი დროის უმეტეს ნაწილს, შესწავლილი უნდა იქნეს მისი ინტელექტუალური განვითარების დონე, მისწრაფებები, ინტერესები, ხასიათის დადებითი და უარყოფითი თვისებები და ა.შ.

ყურადღება უნდა მიექცეს იმასაც, თუ როგორ ასრულებს არასრულწლოვანი დავალებებს, როგორია მისი დამოკიდებულება ამხანაგებთან და სხვა პირებთან, ასრულებს თუ არა საზოგადოებრივ დავალებებს და ა.შ. თუ პიროვნება არ სწავლობს, ასეთ შემთხვევაში გამორკვეულ უნდა იქნეს, თუ როდის და რა მიზეზით მიატოვა სწავლა. ამასთან უნდა დადგინდეს, ხომ არ ჩაუდენია ადრე დანაშაული, ან იყო თუ არა შემჩნეული საზოგადოებრივი წესრიგის დარღვევაში და რა ღონისძიებები გატარდა მის მიმართ.

იმ პირებს შორის, რომელთა ცხოვრების წესი, ქცევა და ურთიერთობის მანერა ცალკეულ ადამიანთან და საზოგადოებასთან რეალურ შესაძლებლობას ქმნის დანაშაულის ჩადენისათვის, უნდა ჩატარდეს ახსნა-განმარტებითი მუშაობა. გადაცდომის ხასიათის შესაბამისად, გამოყენებულ უნდა იქნეს საზოგადოებრივი და ადმინისტრაციული ზემოქმედების ღონისძიებები. ვინაიდან ახალგაზრდა სამართალდამრღვევთა მიერ დანაშაულის ჩადენა მნიშვნელოვანწილად ქუჩებში, პარკებსა და საზოგადოებრივი თავშეყრის ადგილებში ხდება, მისი თავიდან აცილებისათვის არსებითი მნიშვნელობა აქვს საპატრულო სამსახურის მუშაკთა სათანადოდ ორგანიზებულ მუშაობას.

არასრულწლოვნის ან ახალგაზრდა თაობის მიერ დანაშაულის ჩადენას უპირატესად კანონების არცოდნა იწვევს. ამიტომ, საჭიროა ჩვენს ახალგაზრდობას საშუალო სკოლის დამამთავრებელი კლასებიდან შევასწავლოთ კანონმდებლობის საფუძვლები. ყველა ახალგაზრდა მტკიცედ უნდა ერკვეოდეს ისეთ საკითხებში, როგორიც არის ადამიანის უფლებანი და მოვალეობანი, თუ რა არის ჩვენ საზოგადოებაში ნებადართული და რა აკრძალული, როგორია პასუხისმგებლობის ზომა და ხარისხი სამართალდარღვევის შემთხვევაში.

ამ საქმიანობას უნდა ჰქონდეს მიზანმიმართული ხასიათი და განხორციელდეს ბავშვთა და მოზარდთა აღზრდის ყველა სფეროში მონაწილე ორგნოებისთვის დამახასიათებელი სპეციფიკური საშუალებებითა და მეთოდებით. საქმე ეხება ძირითადად მოზარდთა ოჯახური, სასკოლო და შრომითი აღზრდის ნაკლოვანებების მიზანმიმართულ აღმოჩენას, აგრეთვე, დანაშაულთან ბრძოლის მწარმოებელი ორგანოების საქმიანობის ეფექტურობის ამაღლებას. აღნიშნული პრობლემების გადაჭრის კონცეპტუალური საფუძვლები და კონკრეტული ღონისძიებები ასახულია საქართველოს ნორმატიულ-სამართლებრივ აქტებში. აქ იგულისხმება: კანონდამრღვევი ბავშვებისა და მოზარდების სახელმწიფო პროფილაქტიკური სისტემების ფუნქციონირებისათვის შესაბამისი პირობების შექმნა. ბავშვებთან და მოზარდებთან უმეტესად ყურო და სარეაბილიტაციო სამუშაოს შემსრულებელი ორგანოების აღჭურვა აუცილებელი მოწყობილობებითა და ავტოტრანსპორტით. თანამედროვე პირობებში ბავშვთა და მოზარდთა სამეცნიერო-მეთოდური პროფილაქტიკის საფუძვლების შემუშავება; პროფილაქტიკური სისტემის კადრებით უზრუნველყოფა.

ყველა ამ გადაწყვეტილებას აქვს პრინციპული ხასიათი კიდევ იმიტომ, რომ მთელ პასუხისმგებლობას აკისრებს ერთი რომელიმე კონკრეტული ტერიტორიის რომელიმე კონკრეტულ ადმინისტრაციას. სწორედ ხელისუფლების რეგიონული ორგანოების ადმინისტრაციაა მოწოდებული მუდმივად იქონიოს ეს საკითხი მხედველობის არეში, წარმართოს და კორდინირება გაწიოს კანონდარღვევასთან ბრძოლაში სხვადასხვა ორგანოებისა და დაწესებულებების, სამართალდამცავი ორგანოების, მთელი საზოგადოების, შრომითი კოლექტივების, ოჯახისა და სკოლის ძალისხმევას და ამისათვის აქტიურად გამოიყენოს ორგანიზაციული, ეკონომიკური, და იდეოლოგიური საშუალებები. ამ მიმართულებით პროფილაქტიკური სამუშაო კომპლექსურად უნდა წარმოებდეს გეგმიურ, სისტემურ-მიზნობრივ საფუძვლებზე.

ქვეყნის ხელმძღვანელობის გადაწყვეტილებებში ხაზგასმულია, რომ ყველა სახელმწიფო საზღადოებრივი ორგანიზაციის ძალისხმევა კონცენტრირებული უნდა იქნეს ინდივიდუალურ აღმზრდელობით-პროფილაქტიკურ საქმიანობაზე, ადამიანის ცნობიერების გარდაქმნაზე, რაც განავითარებს მის შინაგან კულტურას გააჯანსაღებს ოჯახურ ურთიერთობებს.

დანაშაულთან ბრძოლის პრობლემები თანმდევი ნეგატიური გამოვლინებებით არ შეიძლება მხოლოდ ამკრძალავი მეთოდებით იქნეს თავიდან აცილებული. როგორც წესი, ეს ღონისძიებები არამცთუ არ იძლევა პოზიტიურ შედეგებს, პირიქით, შემდგომში ახალ პრობლემებს ბადებს.

არასრულწლოვანთა დანაშაულობასთან ბრძოლაში კანონმდებლობა შესაბამისი ორგანოების პროფილაქტიკურ საქმიანობას ფართოდ მიმართავს არამხოლოდ ბავშვებსა და მოზარდებზე, არამედ, უპირველეს ყოვლისა, ოჯახური და სხვა მიკროგარემოს გაჯანსაღებისაკენ.

ამ მიზნით მრავალი წლის მანძილზე გამოიყენება ღონისძიებები, რომლებიც მიმართულია მზრუნველობამოკლებული ბავშვებისა და მოზარდების დროულ გამოვლინებაზე, ქორწინების **სამართლებრივი** რეგულირების საკითხის გაუმჯობესებაზე, ბავშვების ოჯახებში აღზრდაზე, მშობელთა პასუხისმგებლობის ზრდაზე, პედაგოგიური მეთვალყურეობის გაუმჯობესებაზე, თავისუფალი დროის ჯანსაღ გამოყენებაზე; მშობელთა და არასრულწლოვანთა შორის სამართლებრივი და პედაგოგიური პროპაგანდის წარმოებაზე და ა.შ.

იმისათვის, რომ გაძლიერდეს არასრულწლოვან დამნაშავეებთან ბრძოლის შედეგები, აგრეთვე არსებითად გაუმჯობესდეს ნაკლებად უზრუნველყოფილ ოჯახებში ბავშვებისა და მოზარდების ცხოვრების პირობები, საჭიროა მუდმივი მიზანმიმართული ძალისხმევა. მათი რეალიზაციის არსი მდგომარეობა იმაში, რომ ქვეყანაში შეიქმნას პრინციპულად ახალი ვითარება, როცა არ იქნებიან მიტოვებული ბავშვები არც ბავშვთა სახლებში, არც სკოლა ინტერნატებში, არც სპეციალურ სკოლებში, არც ინვალიდ ბავშვთა დაწესებულებებში, არც ქუჩაში, არც ოჯახში.

სოციალური უზრუნველყოფის არსი – ეს არის ადამიანის დახმარება ინდივიდუალურ პიროვნულ ღონეზე, რათა მან შეძლოს გადაჭრას საკუთარი ცხოვრებისეული პრობლემები როგორც კანონით დადგენილი შემწეობების, ისე ფსიქოლოგიური, იურიდიული და სოციალურ-საყოფაცხოვრებო მომსახურების გამოყენებით, რაც მას საშუალებას მისცემს, მოახდინოს შინაგანი თვითდახმარების პონტენციალის გააქტივება. [9]

ინდივიდუალური პრევენციის ღონისძიებები მიმართულია კონკრეტული პირის დანაშაულის პროფილაქტიკისკენ. შესაბამისად, ისინი უნდა ითვალისწინებდნენ პიროვნების თავისებურებებს, მისი საცხოვრებელი გარემოს სპეციფიკას. ინდივიდუალური პრევენციის

წარმატება დამოკიდებულია პროფილაქტიკური საქმიანობის მდგომარეობაზე მოქალაქეებში, რეგიონში, კოლექტივში, პატარა ჯგუფებში. როგორც სრულყოფილად არ უნდა გატარდეს აღნიშნული ღონისძიებები, როგორც არ უნდა გაისარჯოს საზოგადოება, საჭირო ეფექტს ვერ მივიღებთ, თუ არ გავითვალისწინებთ კონკრეტული პიროვნების სპეციფიურ თავისებურებებსა და ცხოვრების პირობებს.

ძალიან მნიშვნელოვანია დაწყებითი სკოლის როლიც, რადგან მოზარდობის ასაკის პრობლემები 6-7-8 წლის ასაკიდან იღებს სათავეს. უკვე დაწყებით კლასებში ექმნებათ ბავშვებს სირთულეები და აქ ძალიან დიდი მნიშვნელობა ენიჭება მასწავლებლის პროფესიონალიზმს. ძალიან ბევრი რამ მასწავლებელზეა დამოკიდებული. სკოლის მასწავლებელმა უნდა შეძლოს რთული ბავშვის პრობლემებთან გამკლავება. სკოლაში, ჩვეულებრივ, ბევრი ცელქი ბავშვია, მაგრამ, თუ სწორად ვიმუშავებთ, ეს სიცელქე დანაშაულში არ გადაიზრდება. თუკი ბავშვი ჩამორჩება სასწავლო პროცესს, მასწავლებელს უნდა შეეძლოს ინდივიდუალური პროგრამა შესთავაზოს მას.

მაინც რით შეიძლება არაწიგნისმოყვარული, არაერუდირებული, „ქუჩის გარჩეველის“ მოსურნე მოზარდის დაინტერესება? ამ კითხვაზე ერთადერთი, უაღტერნატივო პასუხი არსებობს: კომპიუტერით... მაგრამ აქ მეორე საშიშროება იჩენს თავს. ამ ასაკის ბავშვისთვის, კომპიუტერი ნარკოტიკივითაა...

სკოლებში ინფორმაციული ტექნოლოგიების გაკვეთილის მიმდინარეობის პროცესში ინტეგრაცია ბოლო რამდენიმე წელია მიმდინარეობს. თავის დროზე ზოგადსაგანმანათლებლო დაწესებულებებში ამ სიახლის დანერგვას პედაგოგებსა თუ მშობლებში არაერთგვაროვანი რეაქცია მოჰყვა. თუმცა, ციფრული ტექნოლოგიების აუცილებლობა საზოგადოების განვითარების ხელშეწყობის საქმეში ყველამ აღიარა. ინფორმაციული ტექნოლოგიების გამოყენება ბავშვებისთვის საინტერესო რომ გამხდარიყო, ჯერ „ირმის ნახტომმა“, ახლა კი „ინოვაციურ სისტემათა ინსტიტუტმა“ სხვადასხვა პროექტი შემოგვთავაზა. საგულისხმოა, რომ ამ ტიპის პროექტებში განსხვავებული ინტერესებისა და ხასიათის მქონე ბავშვების ჩაბმა მოხერხდა.

როგორც დათო ღვინერია აღნიშნავს: „ბავშვებს, რომლებიც გამოვლენ საპრობლემოდან და რომლებიც პრობლემაში არიან, საზოგადოებაში დაბრუნების მექანიზმი უნდა შევთავაზოთ, რომელმაც რეციდივის შემცირება უნდა უზრუნველყოს. ერთ-ერთი უმთავრესი აქ მათი თავისუფალი დროის ორგანიზებაა და არამარტო დასაქმების კუთხით. გაეროს ბავშვთა ფონდს, კონვენციიდან გამომდინარე, არ შეიძლება ჰქონდეს ისეთი ხედვა, რომ ბავშვმა დიდი დრო მოახმაროს ფიზიკურ ან სხვა სახის შრომას. ჯობია ითამაშოს, ფიზიკურად და გონებრივად განვითარდეს. წელს ავიყვანეთ ქართველი კონსულტანტი, რომელიც თბილისისა და რუსთავის მასშტაბით იმ სერვისებს აღწერს, რომლებიც შეიძლება ბავშვებს უფასოდ ან მინიმალურ ფასად შევთავაზოთ. აქ იგულისხმება ნებისმიერი პროგრამა, რომელიც ხელს შეუწყობს ბავშვის ფიზიკურ, გონებრივ, ეთიკურ განვითარებას და ზოგიერთ სხვა პირობასაც დააკმაყოფილებს, კერძოდ, პროგრამა არ უნდა ფინანსდებოდეს მიუღებელი წყაროდან, დანიშნულების ადგილზე ტრანსპორტით ადვილად უნდა ხერხდებოდეს მისვლა და ა. შ. აღნიშნულის განხორციელების მიზნით ჯერ საინფორმაციო ბაზა შეიქმნება, შემდეგ უნდა შეირჩეს სახელმწიფო სტრუქტურა, რომელსაც გადაეცემთ ამ ინფორმაციას. საინტერესო მოლაპარაკებები გვაქვს თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტთან, პრობლემაში მუშაობას უნივერსიტეტდამთავრებული სოციალური მუშაკები დაიწყებენ.“

1. საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი. 2009. თბილისი: რაიზი.
2. საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი. 2009. თბილისი: რაიზი.
3. საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი. 2010. თბილისი: ბონა კაუზა
4. ბარაბაძე თ. (მთავარი რედაქტორი). 2008. *იურიდიული ენციკლოპედია*. თბილისი: მერიდიანი.
5. გაბისონია ი. 2002. *სისხლის სამართლის საქმეთა განხილვა სასამართლოში*. თბილისი: მერიდიანი.
6. გოგშელიძე რ. (რედაქტორი), ავტორთა კოლექტივი. 2008. *სისხლის სამართლის პროცესი*. თბილისი: სტ. შპს გაზ. »საქართველოს მაცნე «.
7. ტურავა მ. 2008. *სისხლის სამართალი (ზოგადი ნაწილის მიმოხილვა)*. თბილისი: ბონა კაუზა.
8. ხიდაშელი ნ. 2010. მრგვალი მაგიდა. *სოლოდარობა*. №2. გვ. 4-12.
9. Иншаков С. М. 2002. Криминология, М., “Медгиз”
10. Сибиряков С. Л. 1998. *Предупреждение девиантного поведения молодежи*. Волгоград: “Фирма Гардарика”

Sopho Loladze
Grigol Robakidze University

Issues of Prevention of Minors' Criminality

Summary

Minors' criminality in general is the part of the criminality existing in society the origin of which was definitely influenced by certain factors definitely. While studying the criminality of persons between the ages 14 – 18, social-psychological and general criminological indicators and categories are used. At the same time a number of circumstances and factors should be analyzed what will enable us to determine the specificity of this negative phenomenon and develop the inevitable measures of influence on them.

In general, minors' criminality can be discussed as the integrity of the interrelated factors such as minors' age, their social role and status and psychological peculiarities. Minors' criminality and its prevention have certain peculiarities which are discussed in the given article.

The historical review of the struggle against minors' criminality confirms that practically the avoidance of delinquency on all stages is discussed as the main and more effective direction. Reduction of the use of penalty of criminal law and accordingly, the expansion of preventive measures, is one of the priorities of the long term social policy of the state.

Prevention of minors' criminality always was the component part of the criminal law policy of any state, among them of Georgia.

Idle waste of time is subjectively more important for underage culprits what has a great influence on a person's formation. Specificity of the idle waste of time distinguishes juveniles committing delinquency from law-abiding peers. Culprits are characterized by the lack of the available options of using free time. For example, on the question, if how do they spend free time 2/3 % of law-abiding juveniles answered that they are busy in technical creation and sport. Only 1-15% of lawbreakers gave the similar answer. Instability of common interests is also typical: going in for

sport, which is the most popular form of spending free time, in underage guilty is only short ardour for underage lawbreakers.

Idle waste of free time and holidays precedes committing crime. Development of the social and negative orientation mechanism in juveniles is formulated, as a rule, by certain forms of action and not from inner demands. Actually, pastime becomes a habit, which forms corresponding requirements.

Such negative characteristic features as rudeness, animosity, aggression, falsehood, irresponsibility, absence of condolence towards others, etc. are typical of minor lawbreakers. It is also significant that there exists not only one of these features, but the whole complex of these features. Namely this indicates an individual's moral deformation.

For preventing minors' crime, the Ministry of Education and Science of Georgia together with the Prosecutor's Office of Georgia enounce 2010 as the year of prevention of minors' crime what conduced to minimum minors' criminality. Several measures are planned in this direction. The representative of the Prosecutor's Office of Georgia deliver lectures about jurisprudence issues at schools what develops the education level and is a good mechanism of prevention. But only this component cannot lower the criminality level among minors.

Thus, the Ministry of Education and Science of Georgia begins piloting a new project at schools which implies establishing the institution of Resource Officers at school. Resource Officers will submit to the Ministry of Education and Science; they will not be the police and will not have any kind of relation with them. On the one hand they will look after the discipline at school, on the other hand, they will collaborate with parents and the school administration; if a child has behavioral problems, they will give recommendations, discuss the issues of disciplinary punishment, etc. We think that this institute will contribute to crime prevention.

Society's response to establishment of this institution was various. Part of the parents calmed down, part of them could not see 100% guarantee of the crime prevention among juveniles.

At schools senior pupils often press juniors to extort money from them. Thus, one of the components of a "safe school" is to forbid pupils to use cash on the school territory. Cash payments will no longer be in use in school canteens, instead of money children will have plastic cards on which parents will transfer money.

While investigating a crime committed a minor, it is important to study his/her personality. His/her living conditions, circle of friends with whom he/she spends most of his/her free time, the level of his/her intellectual development, aims, interest, positive and negative features, etc. should be thoroughly investigated.

Attention should be paid to the fact how a minor performs his/her tasks, his/her relations with friends and other people, whether he/she performs public tasks, etc. If an individual does not study, it should be found out when and why he/she quit studying. It should also be ascertained whether he/she has ever committed a crime, or whether he/she has ever been noticed in violation of the public order and what measures have been carried out against him/her. As young delinquents commit crimes mostly in streets, parks and other public place, the organized work of patrol police is of utmost importance to avoid such crimes.

Crimes committed by minors or young generation are mainly caused by the nescience of laws. That is why young people should be taught the fundamentals of law from secondary school's final classes. Each young person should be aware of such issues as human rights and obligations, what is allowed and what is forbidden in our society, what is the size and quality of responsibility in case of tort.

In the decisions made by the leadership of the country is underlined that all efforts of every state public organization should be concentrated on individual educational-preventive activities, transformation of a human's consciousness and psychology what will developing his/her inner culture and improve family relationships.

The problems of struggle against crime cannot be avoided only with prohibitive methods. As a rule, such measures do not give positive results; contrariwise, later they cause new problems.

In order to strengthen the results of struggle against minor culprits and also to considerably improve the living conditions of children and teenagers from poor families, constant purposeful effort is necessary. The essence of their realization is to create principally new conditions in the country when there will be no abandoned children either in children's houses, boarding schools, special schools, invalid children's establishments, or in the streets and family.

How is possible to awake such children's interest who are not book lovers, who are not erudite and who like "street discussions"? The only answer to this question is: computer... But computers cause another danger: children become computer edict. Integration at the lessons of IT Technologies started several years ago. At first parents' and school teachers' response to this novelty was various. Though, everybody admitted the necessity of digital technologies for the development of society. In order the use of IT Technologies to become more interesting to children, at first "the Milky Way" and now "the Institute of Innovative Systems" proposed us different projects. It is important that children of different interests and features were involved in these projects.

The role of elementary school as well as a teacher's professionalism is also very important because children's problems already start at the age of 6, 7 or 8. Dato Gvineria notes: "Children who are released from prison and are passing the probationary treatment should be offered the mechanism of returning to society. This will decrease repeated commission of an offence. One of the main things is to correctly organize their free time and not only by giving him/her a job. According to the convention, the UN children's fund should not consider that a child must spend much time for physical or other kind of work. It is preferable for a child to play and develop physically as well as intellectually.

მკვლელობა ძველი ქართული სამართლის მიხედვით

მკვლელობა უმძიმესი დანაშაულია, რომელიც თან სდევს საზოგადოებას მისი განვითარების ნებისმიერ ეტაპზე. მკვლელობის განსაკუთრებული საშიშროება ადამიანის უმთავრესი, ძირითადი აღუდგენელი ღირებულების – სიცოცხლის მოსპობაში გამოიხატება. სიცოცხლე ადამიანის უძვირფასესი უფლებაა სხვა ფუნდამენტურ უფლებებს შორის, შესაბამისად, ქართული სახელმწიფო დასაბამიდან დღემდე იცავს მას სისხლისსამართლებრივი წესით. მკვლელობის გამო პასუხისმგებლობის საკითხი ოდითგანვე წარმოადგენდა მეცნიერთა თუ პრაქტიკოს იურისტთა ყურადღების საგანს. მის აქტუალობაზე მიგვიტოვებს ჩვენამდე მოღწეული უძველესი სამართლის ძეგლები, რომლის მიხედვითაც ძველი საკანონმდებლო აქტები ერთმანეთისგან განასხვავებდნენ შემამსუბუქებელ და დამამძიმებელ გარემოებაში ჩადენილ მკვლელობებს, განზრახ მკვლელობას და გაუფრთხილებლობით სიცოცხლის მოსპობას.

წარმოდგენილ ნაშრომში გვინდა განვიხილოთ სიცოცხლის წინააღმდეგ მიმართული უმძიმესი დანაშაული – მკვლელობა ძველი ქართული სამართლის მიხედვით.

მკვლელობა როგორც დღეს, ასევე უძველესი დროიდან ითვლებოდა მძიმე დანაშაულად, მაგრამ სისხლის სამართალი ყოველთვის ერთგვაროვნად არ უყურებდა ამ ბოროტებას, ან უკეთ რომ ვთქვათ, კაცობრიობას თითოეული მკვლელობა ყოველ ჟამს ცოდვად და სააუგოდ არ მიაჩნდა [5, 221]. ახლანდელის მსგავსად, ისტორიულად, ბრძოლის დროს ომში მტრის მოკვლა არა თუ დანაშაულად, არამედ, პირიქით, სასახელო საქმედ ითვლებოდა.

VIII – X საუკუნეების საქართველოში კაცისკვლა საკმაოდ გავრცელებული დანაშაული იყო. ამ მხრივ ყურადსაღებია გიორგი მერჩულეს მიერ გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრებაში მოთხრობილი ერთი ეპიზოდი, რომელიც ნათლად წარმოაჩენს, რომ IX საუკუნის საქართველოში შესაძლებელი იყო ადამიანის მოსყიდვა მკვლელობის ჩასადენად, ანუ მკვლელობის შეკვეთა. ნაწარმოების მიხედვით, ანჩის ეპისკოპოსმა ვინმე ცქირმა თავისი მამხილებლის და მტრის, გრიგოლ ხანძთელის, მოკვლა განიზრახა. ჩანაფიქრის განსახორციელებლად „ფარულად მოუწოდა ერისკაცსა ანჩელსა, ღირბსა და გლახაკსა და მაგრად მოისარსა, და აღუთქუა მიცემად სამი გრივი ფეტვ და ხუთნი თხანი და წარავლინა ხანძთად მოკლვად მამისა გრიგოლისსა“ [5, 222].

ყურადსაღებია აგრეთვე ორიოდ ცნობა, რომელიც მოიპოვება გიორგი მთაწმინდელის თხზულებაში. იგი მოგვითხრობს, თუ როგორ გადაურჩა ორჯერ შემთხვევით სიკვდილს ექვთიმე მთაწმინდელი ათონის მონასტერში: პირველად, როდესაც გაბოროტებულმა და გაშმაგებულმა მონაზონმა სცადა მისი მოკვდინება მახვილით, ხოლო მეორედ, მონასტრის მებოსტნე შეეცადა მისთვის სიცოცხლის მოსწრაფვას. ორივე ზემოთ მოთხრობილი ამბავი საგულისხმოა, რადგან ნათლად გვჩვენებს: „თუ რამდენად დაუმონებელი ყოფილა ჯერ კიდევ მაშინ ადამიანის ვნებათა ღელვა: თუკი მონასტერშიც, მონაზონებს შორის, რომელთაც ყოველსავე ქვეყნიურზე და ხორციელზე უარი ჰქონდათ ნათქვამი და მართოდენ თავიანთ სულიერსა და ზნეობრივ გასაქცეაებაზე უნდა ეზრუნათ, შესაძლებელი ყოფილა, რომ ადამიანი გულისწყრომას კაცისკვლამდე

მიეყვანა, რამდენად უფრო ხშირი იქნებოდა იმ დროს ეს შემზარავი ბოროტმოქმედება ხალხში, სოფლიოთა შორის“ [5, 223].

ძველი ქართული სისხლის სამართალი მკვლელობას სხვადასხვა ტერმინებით აღნიშნავდა, როგორიცაა: „მოკლვაი“, „კაცისკლვაი“, „მკულელობა“.

IX – X საუკუნეებამდე ღალატით ჩადენილი მკვლელობის აღსანიშნავად შემდეგი ტერმინები გამოიყენებოდა: ჩასაფრების აღსანიშნავად – „მზირად წასლვაი“, ან „მზირ ყოფაი“, ზურგიდან დაცემის აღსანიშნავად – „კაცისკლვაი მიპარვითა“, ხოლო რაც შეეხება პირს, რომელიც აღნიშნულ დანაშაულს ჩაიდენდა, ეწოდებოდა – „კაცისმკულელი მიპარვითა“.

მკვლელობა მატერიალურ დანაშაულს მიეკუთვნება, რაც იმას ნიშნავს რომ გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს შედეგს, ანუ ადამიანის სიკვდილის დადგომას. ამ შემთხვევაში აუცილებელია მიზეზობრივი კავშირის დადგენა ჩადენილ დანაშაულსა და დამდგარ შედეგს შორის, რომელიც არსებობს მაშინ, როდესაც მოქმედებამ გამოიწვია შედეგი, ე. ი. ქმედების განხორციელების გარეშე შედეგი არ დადგებოდა. ჩვენ ვიცით, რომ თანამედროვე სისხლის სამართლის მიხედვით მკვლელობა შეიძლება როგორც მოქმედებით ისე უმოქმედობით, ძველ ქართულ სისხლის სამართალში ძირითადად კრიმინალიზებულია მოქმედებით ჩადენილი მკვლელობა, რომელიც ხორციელდება ადამიანის სხეულზე სხვადასხვაგვარი ზემოქმედებით. რაც შეეხება ობიექტს, ძველი ქართული სისხლის სამართლის მიხედვით, მკვლელობის ობიექტს წარმოადგენდა მხოლოდ სხვა ადამიანის სიცოცხლე, რომელიც, როგორც უპირველესი მონაპოვარი, დაცული იყო საკანონმდებლო კრებულების მიხედვით, სისხლისსამართლებრივი წესით დაბადებიდან სიკვდილამდე.

საინტერესოა განვიხილოთ თუ როგორ წყვეტდა ძველი ქართული სისხლის სამართალი დანაშაულის, კონკრეტულად კი მკვლელობის სუბიექტთან დაკავშირებულ საკითხებს. იმისათვის, რომ პირი მიჩნეულ ყოფილიყო დანაშაულებრივი ქმედების სუბიექტად, სახეზე უნდა ყოფილიყო ორი ძირითადი პირობა: ასაკი და შერაცხაობა. სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის მინიმალურ ასაკს სხვადასხვა მეცნიერი სხვადასხვანაირად განიხილავდა. იოანე მმარხველის კანონის თანახმად, პასუხისმგებლობა ჩადენილი დანაშაულისათვის უნდა დაწესებულიყო 30 წლის ასაკიდან, მაგრამ აღნიშნული ნორმის დასაბუთებულობა ეჭვქვეშ დააყენა ივანე ჯავახიშვილმა, მისი მოსაზრებით საეჭვოა, შერაცხვის ასაკად დაწესებული ყოფილიყო 30 წელი, მით უმეტეს, თუ გავითვალისწინებთ, რომ 20 - 22 წლის ასაკამდე სამხედრო მოღვაწეობისთვის სრულფასოვან მოქალაქედ ითვლებოდა. აქედან გამომდინარე, ივანე ჯავახიშვილის აზრით, შეურაცხველობის ზღვარი უნდა ყოფილიყო სქესობრივი სიმწიფის ასაკი – 15 - 16 წელი ან მაქსიმუმ 20 - 22 წელი, როგორც სამხედრო სრულწლოვანების ასაკი.

დანაშაულის ჩამდენის ასაკის შესახებ ცნობებს გვაწვდის ვახტანგ VI - ის სამართლის წიგნი, რომლის 187-ე მუხლში ნათქვამია: ათ წლამდე ყმაწვილი პასუხს არ აგებს, ვინაიდან მისი მოქმედება მიჩნეულია, როგორც შეუგნებლობით, უმეცრებით გამოწვეული და გათანაბრებულია „ფათერაკთან“. მ შემთხვევაში მშობლებს ეკისრებათ ზიანის ანაზღაურება - მკვდარს აძლევს სამარხს და დაჭრილს სააჭიმოს [1, 204]. აქვე შეგვიძლია აღვნიშნოთ, რომ პროფესორ ვ. მეტრეველის აზრით, „ფათერაკი“ უფრო ახლოსაა გაუფრთხილებლობასთან, რადგან მშობლებს აკისრებს ქონებრივ პასუხისმგებლობას [2, 270]. „ფათერაკის“ საკითხს კიდევ

უფრო დეტალურად მიმოიხილავს მეცნიერი ივ. სურგულაძე, მას მაგალითად მოჰყავს ლიტერატურული ნაწარმოები „ამირანდარეჯანი“, სადაც ხშირად გვხვდება ეს ტერმინი, რომელიც გამოიყენება შემთხვევის, ხიფათის, უბედურების სინონიმად [3, 119].

სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის დაკისრების საკითხის გადაწყვეტაში, ასაკთან ერთად, მნიშვნელოვანია შერაცხაობის საკითხი. საეკლესიო სამართლის მიხედვით, არსებობს შეურაცხაობის ორი სახე: „უმეცრებაი გონებისაი“, და „ფრიადი უძლურებაი გონებისაი“ – რა დროსაც სახეზე გვაქვს ფსიქიკური დაავადება. როგორც პროფესორი ალ. ვაჩეიშვილი ამბობს: „არ შეგვიძლია დაუშვათ ისეთი მდგომარეობა მართლმსაჯულების სფეროში, როცა სულით ავადმყოფი ვითომც ბრალეულად ითვლებოდა და მას დაკისრებული ჰქონდა სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობა“ [1, 207]. ჩვენი აზრით, აღნიშნული მსჯელობა მართებულია, რადგან დაუშვებელია სულით ავადმყოფისადმი სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის დაკისრება.

ძველი ქართული სისხლის სამართალი მკვლელობის სუბიექტურ მხარეს ადამიანის პასუხისმგებაში მიცემისათვის განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ანიჭებდა. სუბიექტურ მხარეში იგულისხმებოდა პირის ფსიქიკაში მიმდინარე პროცესი, რაც უშუალო კავშირშია დანაშაულის ჩადენასთან. სუბიექტურ მხარესთან დაკავშირებულია ბრალის საკითხი. ბრალთან მიმართებაში სერიოზული დისკუსია იყო ოდითგან, ეს კამათი ახლაც გრძელდება. ძირითადად ბრალის ორი გაგება არსებობს: ფსიქოლოგიური და ნორმატიული. ფსიქოლოგიური თეორიის მიხედვით, ბრალი ეს არის ადამიანის ფსიქიკური დამოკიდებულება მის მიერ ჩადენილ ქმედებასა და დამდგარი შედეგისადმი, ხოლო ნორმატიული თეორიის მიხედვით, ბრალი არის პირის სამართლებრივი გაკიცხვა მის მიერ ჩადენილი ქმედებისათვის. ბრალის ორი ფორმა არსებობს: განზრახვა და გაუფრთხილებლობა, რომელიც იქმნება ნებელობითი და ინტელექტუალური მომენტების შერწყმის შედეგად. მეცნიერ იურისტთა მოსაზრების თანახმად, ამა თუ იმ ქვეყნის სამართლის განვითარების დონე შეიძლება შეფასდეს იმის და მიხედვით, რამდენად კარგადაა მოწესრიგებული ბრალის საკითხი. ამ თვალსაზრისით საქართველო კარგ მდგომარეობაშია, ბრალეულობის პრინციპი ასახულია როგორც საეკლესიო, ასევე საერო ხასიათის სამართლის ძეგლებში.

ბამოყენებული ლიტერატურა

1. ვაჩეიშვილი ალ. 1946. *ნარკვევები ქართული სამართლის ისტორიიდან*. ტომი I. თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა.
2. მეტრეველი ვ. 2002. *საქართველოს სახელმწიფოსა და სამართლის ისტორია*. თბილისი: მერიდიანი.
3. სურგულაძე ივ. 1984. *ქართული სამართლის ისტორიის წყაროები*. თბილისი: საბჭოთა საქართველო.
4. უგრეხელიძე მ. 1997. *აშშ კონსტიტუცია, კომპრომისის ხელოვნება*. თბილისი: ჯისიი.
5. ჯავახიშვილი ივ. 1984. *თხზულებანი 12 ტომად*. ტომი VII. თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა.

Homicide According to the Ancient Georgian Law

Summary

Homicide is the most serious crime in the world, because a person loses the main value – his/her life. The scale of this dangerous phenomenon is very large, for example: murder of a human, assassination, genocide and others.

Therefore, this crime was always grave not only in Georgia, but around the world. Our ancient legislation determined the degree and the nature of homicide. During this time ancient legislative acts distinguished homicides committed under mitigating and aggravating circumstances, premeditated homicide and negligent manslaughter.

The presented article discusses the gravest crime committed against a human's life – homicide according to the ancient law.

The Georgian ancient legislative acts formulated subjective and objective sides of homicide, as well as the issues related to the age of a murderer and his / her sanity. The concept of justice presents the definitions of guilt formulated in the theory of Criminal Law (physiological and normative), as well as a wide spectra of juridical terms that were firmly implemented in the ancient Georgian Criminal Law.

Different types of homicide were committed in Georgia in VIII-X cc. It was a difficult period. During this time homicides both by order and by self-interest were widespread. The above mentioned crimes could be committed not only in secular but also in religious sphere of life.

Homicide is considered to be the most dangerous manifestation of crime in the modern world what is demonstrated by a number of theses and researches.

The crimes against human life is the subject of discussion in both Universal and Regional international organizations. Homicide is considered to be the most dangerous problem in post Soviet countries. Georgia is not an exception.

Nowadays, people, who think progressively, defend and respect human rights. If a country is able to provide an appropriate defense of human rights, it is democratic. Human rights are the most important issue of democracy, political and civil cultures and safety. Talking about human rights, I mean those rights, which each individual has. An individual cannot be deprived of these rights.

Everyone is born as a free and equal individual. Human rights are recognized everywhere, ethical and moral values are shared in almost all regions of the world.

The fundamental principles of human rights: the right of life and the right of equality which are the main features of free, democratic system. Its fundamental essence is "To protect people's life and people's equality in the face of law."

Right on life is the most precious and fundamental rights among the human rights. Therefore, this right has always been specially protected by criminal law at any stage of our country's state or public development.

Any successful country in the world protects fundamental rights of humanity. According to the declaration of Independence of the United States adopted in the 4th of July 1776 : "all Men are created equal that they

are endowed by their Creator with certain unalienable Rights, that there is Life, Liberty, and the Pursuit of Happiness among them” [4, 231].

Protection of a human’s life and the equality among the people is a pivotal precondition for the formation of the developed, democratic state. Democratic state is a rock-bottom to create and develop healthy society.

In our opinion, the basic sources of Georgian Law and juridical researches is a comprehensive guide for scholars and those studying ancient Georgian Criminal Law and interested in the problems and fundamentals of felony directed against a human life.

სასჯელის მიზანები სასჯელის ევოლუციის თეორიაში

რატომ ჩადის ადამიანი დანაშაულს? – ეს კითხვა დიდი ხანია არ ასვენებს კაცობრიობას და ამომწურავი პასუხი დღესაც არ არსებობს. ადამიანი დროსა და სივრცეში ვითარდება, აზროვნება ეცვლება. განვითარებასთან ერთად, იგი უფრო მეტის მიღწევას ცდილობს და საკუთარი სტატუსი აღარ აკმაყოფილებს. კაცობრიობასთან ერთად იზრდება დანაშაულებრივი ფანტაზია და იცვლება მისი განხორციელების ხერხები. დანაშაულს, თითქოს, მუტაციის საოცარი უნარი გააჩნია და მის წინააღმდეგ საზოგადოება იბრძვის უხსოვარი დროიდან.

დანაშაულისა და სასჯელის პრობლემა არსებობდა ძველი ცივილიზაციებიდან მოყოლებული. პირველი სისხლის სამართლის კოდექსი შეიქმნა ჯერ კიდევ შუმერების დროს. ასევე ცნობილია ჰამურაბის კოდექსი და თორმეტი ტაბულის კანონი.

სასჯელზე საუბრისას საინტერესოა ის ფაქტი, თუ როგორ აღიქვამდა მას საზოგადოება კაცობრიობის განვითარების სხვადასხვა ეტაპზე. სასჯელის ცნებამ და მიზნებმა გრანდიოზული ცვლილებები განიცადა, დაწყებული ტალიონის პრინციპის არსებობის დროიდან, ვიდრე ჩვენს ეპოქამდე.

თანამედროვე სისხლის სამართალი მეოთხრამეტე საუკუნეში ჩაისახა, როდესაც ევროპულმა ქვეყნებმა მიიღეს ერთმანეთის მსგავსი სისხლის სამართლის კანონმდებლობა, განსაზღვრეს დანაშაულებრივ ქმედებათა ცნება, ნიშნები, სასჯელის სახეები და მიზნები. მის უზრუნველსაყოფად შექმნეს საპოლიციო სისტემები.

მანამდე თითოეული სახელმწიფო ინდივიდუალურად განსაზღვრავდა სასჯელის მიზნებს, რომელთან დაკავშირებითაც არსებობდა მეცნიერთა განსხვავებული და ზოგჯერ, ურთიერთსაწინააღმდეგო შეხედულებანი. ამ თეორიებმა კაცობრიობის განვითარებისა და პრიორიტეტების შეცვლის შესაბამისად, ევოლუცია განიცადეს და დაამკვიდრეს თანამედროვე სისხლის სამართლებრივ კანონმდებლობაში განმტკიცებული სასჯელის მიზნები.

სასჯელის თეორიაში სასჯელის მიზანთა საკითხი მთავარი საკამათო თემაა. ლიტერატურაში ამ საკითხზე შეხედულებებს ყოფენ ორ ძირითად მიმართულებად. პირველი მიმართულება დანაშაულს წარსულში განიხილავს და სასჯელის ძირითად მიზნად სამართლიანობის აღსადგენად შურისძიებას მიიჩნევს. მეორე მიმართულების თანახმად, სასჯელი მომავალზე უნდა იყოს ორიენტირებული, რადგან მას იწვევს დანაშაული და იგი არის ხელისუფლების მხრიდან შესაბამისი რეაგირება მიმართული მომავალში დანაშაულის თავიდან აცილებისაკენ.

სასჯელის თეორიაში სხვადასხვა კონცეფციები სხვადასხვაგვარად განიხილავს სასჯელის ფუნქციონირებას. ისინი პირობითად შეიძლება დაიყოს აბსოლუტურ და შეფარდებით თეორიებად. აბსოლუტური თეორიები მთავარ მიზნად თვლიან სამართლიანობის აღდგენას, ხოლო შეფარდებითი თეორიები სასჯელს განიხილავენ, როგორც რეაქციას დანაშაულზე, ანომალურ, ფსიქოფიზიკურ და სოციალურ მოვლენაზე.

აბსოლუტური თეორია ემყარება შურისძიების პრინციპს. ამის ყველაზე ძველი მაგალითია ტალიონის პრინციპი, “თვალი თვალის წილ”, რომელიც სასჯელს განიხილავს, როგორც

შურისძიებას და მოითხოვს ჩადენილი ქმედების თანაზომიერი სამაგიეროს გადახდას. ეს პრინციპი გამოხატულია უძველეს კანონებში.

უძველესი ადამიანები თვლიდნენ, რომ დანაშაულის გამოსყიდვა შესაძლებელი იყო ღმერთის წინაშე მონანიებით. დანაშაული აღვიძებდა შეურაცხყოფილი ღმერთის მრისხანებას არა მხოლოდ დამნაშავის, არამედ მთელი ერის მიმართ. დამნაშავის დასჯა აუცილებელი იყო ღვთის რისხვის გასაჩუქებლად. სასჯელის მიზნად ითვლებოდა ღმერთის წინაშე ადამიანის გასამართლება მოცემული მცნებების დარღვევისათვის. იგულისხმება, რომ ღმერთსა და ხალხს შორის ხდებოდა შეთანხმება ცნებათა კოდექსის სახით. დანაშაული ითვლებოდა ამ ცნებათა წინააღმდეგ ამბოხებად (ამით განსხვავდებოდა იგი სამოქალაქო სამართალდარღვევისაგან), მათ შეგნებულ უარყოფად, აბუჩად აგდებად. რაც უფრო მნიშვნელოვანი იყო უარყოფილი მცნება, მით უფრო მძიმედ მიიჩნეოდა დანაშაული. ამიტომ ყველაზე მძიმედ ითვლებოდა ღვთის თაყვანისცემის ცნების უარყოფა. ასევე - ღვთისგან ხელდასმულ, რჩეულ მეფეთა ხელისუფლების წინააღმდეგ ამბოხი. ხალხს სჯეროდა, რომ დაისჯებოდა მთელი ერი, თუ არ დაისჯებოდა დამნაშავე, ამიტომ მზად იყო მსხვერპლად შეეწირა იგი. ამგვარი მსხვერპლშეწირვა, როგორც განწმენდის აქტი, არსებობდა ყველა ერის ისტორიაში.

შუა საუკუნეებში ინკვიზიცია მიზნად ისახავდა დამნაშავის სულის გადარჩენას. ინკვიზიტორები თავისი მსხვერპლის წამებისას გულწრფელად ფიქრობდნენ, რომ სხეულის გვემით დამნაშავე გამოისყიდდა თავის ბრალს და მისი სული განიწმინდებოდა. რა თქმა უნდა, ეს მოსაზრება საკამათოა, რამეთუ არასრულფასოვან ადამიანს არ ძალუძს იყოს ღვთის აბსოლუტური ნების მაუწყებელი და იგი ვერ განსაზღვრავს სასჯელის ზომასა და ტანჯვის ზღვარს [8].

შურისძიება, როგორც სასჯელის მიზანი, აღწერილია წინა საუკუნეების ფილოსოფოსთა კონცეფციებში. კანტმა შემოიღო მორალური სასჯელის აბსოლუტური თეორია. სასჯელის მიზანი არის აბსოლუტური სამართლიანობის განხორციელება და მისი სხვა რაიმე უტილიტარული მიზნებით გამოყენება დაუშვებელია. დამსჯელი კანონი არის კატეგორიული იმპერატივი. „სჯობს, მოკვდეს ერთი, ვიდრე დაიღუპოს მთელი ერი“. თუ გაქრება სამართლიანობა, ადამიანების არსებობას დედამიწაზე აღარ ექნება ღირებულება [5, 1].

კანტის მოსაზრებით, მორალური იმპერატივი მოითხოვს, რომ ბოროტება ბოროტებით გადაუხადონ. იგი სასჯელის ზომასა და მოცულობას განსაზღვრავს ჩადენილ დანაშაულთან თანასწორობის პრინციპით: ვინმეს გაძარცვისას, ან მოკვლისას, შენ ძარცვავ ან კლავ საკუთარ თავს. დანაშაულის ჩადენა არის ადამიანის ქმედება საკუთარი არსის წინააღმდეგ. საკუთარი არსების წინააღმდეგ ადამიანის მოქმედება დანაშაულებრივი ქმედების სახით გამოიხატება, რაც წარმოადგენს პიროვნების საკუთარ თავთან დაპირისპირების ტრაგიზმს. „დამნაშავე ვერ დაიხივლებს მისდამი უსამართლო მოპყრობაზე, როდესაც მან საკუთარი ხელით ჩაიდინა დანაშაული“ [7, 1].

კანტის შეხედულებით, სამაგიეროს გადახდა ცხოვრებაში ზედმიწევნით ვერ განხორციელდება, ამიტომ სასჯელმა დამნაშავეს უნდა განაცდევინოს ისეთივე ტანჯვა, როგორიც მან მიაყენა დაზარალებულს დანაშაულით. არ შეიძლება სიტყვიერი შეურაცხყოფისთვის ჯარიმის დანიშვნა, რადგან ეს ვერ აანაზღაურებს შეურაცხყოფას. მდიდარმა ადამიანმა, შეიძლება, რამდენჯერაც მოესურვება, იმდენჯერ მიაყენოს შეურაცხყოფა სხვას და იხადოს ჯარიმები. ღირსების დამცირებისთვის სასჯელი უნდა იყოს ღირსების დამცირება. (მაგ. სასამართლოს გადაწყვეტილებით, დამნაშავე იძულებული იქნება, ხელზე აკოცოს დაზარალებულს, იმ შემთხვევაშიც კი, თუ ეს უკანასკნელი დაბალ სოციალურ ფენას მიეკუთვნება). ქურდობისათვის სამართლიანი სამაგიერო იქნება ქონებისა და საარსებო სახსრების ჩამორთმევა. მკვლელობის დროს სამაგიერო შეიძლება იყოს მხოლოდ სიკვდილი, რადგან სიცოცხლის შემცვლელი არ არსებობს, ამიტომ სამართლიანია

სასამართლოს განაჩენი – დამნაშავის სიღვდილით დასჯა. ეს არის აბსოლუტური სამართლიანობის მოთხოვნა, რომელიც საზოგადოების უმაღლესი მიზანია, მაშინაც კი, როცა ეს საზოგადოება ნადგურდება, მისმა უკანასკნელმა წევრმა უნდა გაანადგუროს ციხეში დარჩენილი მკვლელები. თუ კუნძულზე მცხოვრებმა რომელიმე ხალხმა გადაწყვიტა მიატოვოს კუნძული და სხვაგან გადავიდეს საცხოვრებლად, ციხეში კი მკვლელები იმყოფება – იგი ხალხის წასვლამდე სიკვდილით უნდა დაისაჯოს, რათა არავინ გაექცეს სასჯელს [2, 171-172].

კანტი უარყოფითად ეკიდება დამნაშავეთა შეწყალებას, რადგან ეს არის სამართლიანობის განხორციელების კატეგორიული იმპერატივის აბსოლუტური მოთხოვნის შეზღუდვა. შეწყალება მხოლოდ მაშინ შეიძლება დაუშვან, როდესაც დანაშაული ჩადენილია სახელმწიფოს მეთაურთა მიმართ, ისიც მაშინ, თუ ხალხი არ თვლის, რომ დაუსჯელობით საზოგადოებრივ უსაფრთხოებას პრობლემები შეექმნება.

კანტის შურისგების კონცეფცია მიუღებელია, რადგან შეუძლებელია დადგინდეს ზუსტი და არა შეფასებითი თანაფარდობა დანაშაულით მიყენებულ ზიანსა და სასჯელს შორის. გარდა ამისა, სასჯელის მიზანია სამართლიანობის აღდგენა და არა სამაგიეროს გადახდა. სასჯელმა დამნაშავეს ტანჯვა არ უნდა მიაყენოს. მან უნდა გააცნობიეროს და მოინანიოს მის მიერ ჩადენილი ქმედება.

კანტის შურისგების თეორიის ნაკლი ისაა, რომ შეუძლებელია სასჯელში დანაშაულებრივი სიტუაციის ზუსტი რეპროდუქცია და მატერიალური ეკვივალენტის პოვნა დანაშაულით მიყენებული ზიანისათვის. უფრო ზუსტია ჰეგელის დიალექტიკური შურისგების თეორია, რომლის მიხედვით სასჯელის არსი არ მდგომარეობს ტანჯვის მიყენებაში. ამიტომ უწოდა თავის თეორიას ჰეგელმა არა შურისძიება, (*Vergeltung*) არამედ აღდგენის თეორია (*wiederherstellung*), რომელიც გამომდინარეობს მისი დანაშაულის შესახებ სწავლებიდან.

ჰეგელის მიხედვით, უსამართლობა არის აბსოლუტური ნების უარყოფა. იგი განვითარებისას სამ სტადიას გადის: პირველი – სამოქალაქო ან განუზრახველი უსამართლობა, როცა არსებობს მხოლოდ ფაქტობრივი დაპირისპირება, რადგან ყოველი დაპირისპირებული მხარე ფიქრობს, რომ სიმართლე მის მხარეზეა. მეორე – მოტყუება, როცა სიცრუის ჩამდენი ინილება გარეგანი მორჩილებით, ამ დროს კი არღვევს კანონს. მესამე – სწორედ სისხლის სამართლის დანაშაული, როცა დამნაშავე პირდაპირ წინ აღუდგება კანონს, ობიექტურად და სუბიექტურად არღვევს მას საკუთარი სურვილით [1, 199].

ჰეგელის სწავლების დადებითი მხარე სასჯელის შესახებ არის სასჯელისთვის საჯარო ხასიათის მინიჭება, რომლის მთავარი მიზანია აბსოლუტური სამართლიანობის განხორციელება. დანაშაული სამართლის უარყოფაა, სასჯელმა უნდა უარყოს დანაშაული. ჰეგელი ასხვავებს შურისძიებას და სამაგიეროს სასჯელში: შურისძიება არის ახალი უსამართლობა. დაზარალებული თავად ვერ აცნობიერებს სამაგიეროს საზღვრებს, რასაც მიყვარათ ახალ უსამართლობამდე.

ჰეგელის ფილოსოფიაში გონი ყოველად ძლიერია, ნება აზროვნების განსაკუთრებული წესია, მაშასადამე ნება ინტელექტზეა დაყვანილი. ასეთ შემთხვევაში, იძულების ფსიქოლოგიური დასაბუთება შეუძლებელია, რადგან იძულებული შეიძლება იყოს ნება და არა ინტელექტი. ჰეგელი ადამიანის თავისუფლებისა და ღირსების პოსტულატებიდან ამოდის. შეურაცხადებს არ სჯიან, მაშასადამე ღირსეულმა ადამიანმა თვითონ უნდა მოიფიქროს დასჯა მის მიერ ჩადენილი დანაშაულისთვის. აქედან გამომდინარე, დანაშაულის ჩამდენ პირს უნდა სურდეს სასჯელი, რათა მოიხსნას დანაშაული და ამით კანონის მოთხოვნა აღსრულდეს [1, 200].

ზემოთქმულ აბსოლუტურ თეორიებს საერთო აქვთ ის, რომ ისინი ამართლებენ დასჯას წარსულისათვის, წარსულში ჩადენილი ქმედებისათვის, სასჯელში ხედავენ დანაშაულის შედეგებს, მის ლოგიკურ გაგრძელებას. სასჯელის აღმასრულებელი თითქოს მოქმედებს

ავტომატურად, როგორც ღვთის ნების განმახორციელებელი, ან სინდისის ხმა, ანდა გონების აუცილებელი მოთხოვნილება. თვით დანაშაულის ფაქტი განაპირობებს სასჯელის გარდუვალობას. ამ თეორიების დადებითი მხარეა სასჯელით დანაშაულის, ბოროტების აღკვეთის მიზანი. ნაკლია: სამაგიეროს გადახდის მიზანი; ასევე აბსოლუტური სამართლიანობის აბსტრაქტულ ცნებად აღიარება. სამართლიანობა, როგორც სასჯელის მიზანი, არსებობს კონკრეტული დანაშაულისთვის კონკრეტული სასჯელის დანიშვნისას. სასჯელმა არ უნდა დატოვოს უსამართლობის გრძნობა დაზარალებულში (მიუხედავად იმისა, რომ სასჯელით შეუძლებელია პირვანდელ მდგომარეობაში აღდგენა), დამნაშავესა და საზოგადოებაში.

სასჯელთან დაკავშირებთ არსებობს თეორიები, რომლებიც აღიარებენ, რომ იგი ორიენტირებულია მომავალზე, რათა თავიდან იქნეს აცილებული დანაშაული. სასჯელი გაგებულება, როგორც გაფრთხილება. არსებობს ზოგადი და კერძო (სპეციალური) გაფრთხილების თეორიები.

ზოგადი გაფრთხილების კონცეფცია მდგომარეობს იმაში, რომ იძულებით აღიკვეთოს ინდივიდის უკანონო ქმედებანი. ფიზიკურმა ზემოქმედებამ შეიძლება აიძულოს დამნაშავე, უარი თქვას უკანონო აქტის ჩადენაზე, ან აღმოფხვრას უკვე მიყენებული ზიანი. ფიზიკურ იძულებას არ შეუძლია აღკვეთოს უკვე განზრახული დანაშაული, საჭიროა საშუალებები, რომელიც დანაშაულის ბუნებას გაითვალისწინებს. ანსელმ ფოიერბახის ფსიქოლოგიური თეორიის თანახმად, კანონდარღვევის საფუძველში დევს მგრძნობელობა, სასურველი შესაძლებლობების ამოქმედება, დანაშაულებრივი აქტით მიზნის დაკმაყოფილების მოლოდინი. დანაშაულის თავიდან ასაცილებლად ადამიანმა უნდა იცოდეს, რომ დასახული მიზანი ვერ განხორციელდება სასჯელის გამო. ამისათვის უნდა არსებობდეს მუქარის შემცველი კანონი და მისი გარდუვალად განხორციელების რეალური მექანიზმი. სასჯელში გამოხატული მუქარა წარმოადგენს პოტენციურ დამნაშავეთა ფსიქოლოგიურ იძულებას.

ზოგადი გაფრთხილების თეორია, როგორც ფსიქოლოგიური იძულება, იწვევს წინააღმდეგობას. დაშინება არ არის დანაშაულებრივი ნების შეკავების ერთადერთი მოტივი, თანაც თვითონ დაშინება არ შეიძლება იყოს საყოველთაო. ერთი და იმავე სასჯელის მუქარამ შეიძლება სხვადასხვა მოტივაციური ზეგავლენა მოახდინოს არამხოლოდ სხვადასხვა ადამიანზე, არამედ ერთსა და იმავე ადამიანზე, მისი ცხოვრების სხვადასხვა მომენტებში.

ზოგადი პრევენცია ყველა შემთხვევაში არ ამართლებს და არც ყველა დანაშაულზე მოქმედებს. ერთსა და იმავე დანაშაულს სხვადასხვა ადამიანის წარმოდგენაში განსხვავებული ღირებულებითი შინაარსი შეიძლება გააჩნდეს, შესაბამისად, დანაშაულებრივი ქმედების დასჯის მუქარამ შეიძლება სხვადასხვაგვარი ზემოქმედება მოახდინოს.

თუ კანონით აკრძალული ქმედებანი შეიძლება აღიკვეთოს გარდაუვალი სასჯელის მუქარით, მაშინ ადამიანებზე, რომელნიც მზად არიან ჩაიდინონ თავისი და მათი სოციალური ჯგუფის აზრით ამორალური საქციელი, შეიძლება გავლენა მოახდინოს მხილების მუქარამ, სოციალური სტატუსისა და გარშემომყოფთა პატივისცემის დაკარგვის შიშმა. როგორც ცნობილია, სასჯელის მუქარა საზოგადოებრივი გმობის გამოხატვის საშუალებაა.

შესაძლოა ყველაზე სასტიკი სასჯელის მუქარამაც კი ვერ შეაჩეროს კანონდამრღვევი. ცნობილია ქურდის სიკვდილით დასჯის მაცქერალ ბრბოში ქურდობის ჩადენის ფაქტებიც. ყველაზე სასტიკი დაშინების დროსაც კი დამნაშავეს რჩება სასჯელისაგან თავის დაღწევის იმედი. ამიტომ კანონშემოქმედი სასჯელის გამკაცრებით უარყოფს მის მთავარ მორალურ პრინციპს და უარყოფს პრევენციის უფრო საიმედო საშუალებებს.

დაშინების თეორია წინააღმდეგობაშია მოსაზრებასთან, რომ ადამიანი არ შეიძლება იყოს მხოლოდ მიზნის მიღწევის საშუალება. დასჯილი დამნაშავე არის სხვების დაშინების საშუალება. ამ შემთხვევაში უპირატესობა ენიჭება საზოგადოების ინტერესებს. ჩეხარე ბეკარიამ ახალი მიდგომა დაამკვიდრა სოციალური დაცვისა და ზოგადი პრევენციის თეორიაში. მან დაიცვა ადამიანისა და საზოგადოების ინტერესებს შორის თანასწორობის პრინციპი. სასჯელის მიზანი არის არა დამნაშავეს ტანჯვა-წამება, არამედ ჩადენილი დანაშაულის დაუმთავრებლად აღიარება. ამ დროს დასჯის მიზანი არის თანამოქალაქეთათვის ზიანის მომტანი ახალი ქმედებებისაგან დაცვა და მომავალში მათი ჩადენის აღკვეთა. დანაშაულსა და სასჯელს შორის უნდა არსებობდეს პროპორციულობა, „სასჯელმა უნდა მოახდინოს რაც შეიძლება ძლიერი შთაბეჭდილება ადამიანის სულზე და რაც შეიძლება ნაკლები მის სხეულზე [3, 105].“ ასეთი სასჯელი გათვლილია ინდივიდზე, რომელსაც გააჩნია თავისუფალი ნება და სოციალური პასუხისმგებლობის გრძნობა. მ. ანსელის ახალი სოციალური დაცვა ფორმულირდება შემდეგ პრინციპებში: 1) საზოგადოების დაცვა დანაშაულისაგან და არა დამნაშავესგან; 2) დამნაშავეს საშიშროების განეიტრალება და არა დასჯა; 3) ადამიანის ძირითადი უფლებების პატივისცემა, მისთვის იურიდიული გარანტიების შენარჩუნება, მასში სოციალური პასუხისმგებლობის აღზრდა; 4) დანაშაულის კერძო გარემოებათა შესწავლა [4, 11].

ფრანგული რევოლუციის შემდეგ, ჰუმანიზმის ეპოქაში სისხლის სამართლის პოლიტიკამ ახალი ბიძგი მიიღო შემდგომი განვითარებისათვის, რომელმაც სასჯელის თეორიაში შემდეგი პრიორიტეტები დაამკვიდრა: კანონის უზენაესობა, ინდივიდის თავისუფლების პატივისცემა და სასჯელის საეროობა. უკანასკნელმა პრინციპმა უარყო სასჯელის აბსოლუტური სამართლიანობის განხორციელების მიზანი, რაც ასე დამახასიათებელი იყო სასულიერო, ინკვიზიციური მართლმსაჯულებისთვის.

არ არსებობს დანაშაულისა და სასჯელის საყოველთაო და ზუსტი კლასიფიკაცია. ჩ. ბეკარია აღნიშნავს: „სხვადასხვა ხალხების ისტორიისა და კოდექსების კითხვაში ჩაფლული ფილოსოფოსი აღმოაჩენს, რომ კანონმორჩილი მოქალაქისა და დამნაშავეს ნაკლისა და ღირსების ცნება იცვლებოდა საუკუნეთა განმავლობაში. ერთი საუკუნის მისწრაფებანი ხშირად ქმნის საფუძველს შემდეგი საუკუნეების მორალისათვის“ [3, 85]. შესაბამისად, კანონმდებელმა უნდა დაადგინოს მხოლოდ ძირითადი ფარგლები, რათა ყველაზე მძიმე დანაშაულების ჩამდენთ არ შეეფარდოთ მსუბუქი სასჯელები. მაგალითად ისლამურ სასულიერო სამართალში შვიდ წლამდე ასაკის ადამიანი დასჯას არ ექვემდებარება, შვიდი წლის შემდეგ სრულწლოვანებამდე შეიძლება დაექვემდებაროს მხოლოდ აღმზრდელობით ღონისძიებებს და სრულწლოვანების შემდეგ ისჯება დამნაშავე სისხლის სამართლის წესით. თანაც, სიკვდილით დასჯა მიესჯება მხოლოდ შვიდი ყველაზე მძიმე დანაშაულისათვის. დანარჩენ შემთხვევაში, სასჯელისა ზომისა და ხასიათის გადაწყვეტა სასამართლოს საქმეა.

სასჯელის თეორიის განვითარებაში დიდი როლი ითამაშა სხვადასხვა კრიმინოლოგიურმა თეორიამ.

სასჯელი უნდა იყოს არა დანაშაულის, არამედ დამნაშავეს შესაფერისი, რომლის ქცევა დეტერმინირებულია ბუნებრივი ფსიქოფიზიკური დეფექტებით, ან მისი ცხოვრების არახელსაყრელი სოციალური პირობებით. ამ შეხედულების თანახმად, სასჯელის მიზანია დამნაშავეს შეცვლა მის ფსიქოლოგიურ მდგომარეობასა და სოციალურ გარემოზე ზემოქმედების გზით. ანუ ამ კონცეფციაში მთავარია ადამიანის დამნაშავეობრივი მდგომარეობის გაგება. ზემოხსენებული თეორიის წარმომადგენელი იყო ჩ. ლომბროზო, მან 1876 წელს გამოსცა წიგნი „დამნაშავე ადამიანი“, რომელშიც დაამკვიდრა დამნაშავეს ბიოლოგიური ტიპის არსებობა. ე. ფერი თვლიდა, რომ არსებობენ სოციალურად საშიში ინდივიდები, რომელთა წინააღმდეგ აუცილებელია სოციალურად სასარგებლო სანქციების გამოყენება, გაჩნდა „ანტისოციალური პიროვნების“ ცნება. ამ თეორიით, სასჯელის მთავარი

მიზანია არა საზოგადოების დაცვა, არამედ მისი გაუმჯობესება პიროვნების „სოციალიზაციის“ გზით. მისაღები სოციალური გარემოებების შექმნით, ადამიანის „საშიში მდგომარეობის“ შემსუბუქებით, თითქოსდა, შესაძლებელი იყო დანაშაულთა აღმოფხვრა. [6. 1]

ზემოაღნიშნულმა თეორიამ მიიღო სხვადასხვა დასახელება. ერთ-ერთი იყო სპეციალური გაფრთხილების თეორია. ამ შემთხვევაში, სასჯელის მიზანია, როგორც პროტაგორე ამბობდა, „მრუდე ხის გასწორება“. დამნაშავე გაიგივებულია ავადმყოფთან, რომელსაც უნდა უმკურნალონ საბოლოო გამოჯანმრთელობამდე, გამოსწორებამდე. სამართლიანობის ცნება აქ მეორე პლანზე გადადის, აქცენტი კეთდება მიზანშეწონილობაზე. პოზიტივიზმის ეპოქაში ამ თეორიას მრავალი მხარდამჭერი გამოუჩნდა. მისი ძირითადი პრინციპები ასეთია: ა) „პიროვნული თავისუფლების“ უარყოფა არა ბიოლოგიური დეტერმინიზმისა და სოციალური დარვინიზმის მსგავსად, არამედ, უარყოფა ადამიანის, როგორც ფორმალური, ისე აბსტრაქტული უფლებებისა; ბ) დანაშაულის გაგება, როგორც სოციალური და ფსიქოლოგიური მოვლენის, რომელიც უნდა გამოიძიონ კონკრეტულ რეალობასთან და პიროვნებასთან მიმართებაში; გ) დასჯა წვევს არა უფლებათა აბსტრაქტული აღდგენის ან სამართლიანობის მიღწევის, არამედ დანაშაულის საფრთხისა და რეალური ზიანისაგან გათავისუფლების საკითხს; დ) დანაშაულის საწინააღმდეგო მეთოდების არჩევისას მთავარი კრიტერიუმია - მისი საშიშროება; ე) პასუხისმგებლობის გრძნობა არამხოლოდ ინდივიდისა საზოგადოების წინაშე, არამედ საზოგადოებისა ინდივიდის მიმართ; ვ) კრიმინოლოგიური ანთროპოლოგიისა და სოციოლოგიის მონაცემებზე დაყრდნობა.

„სპეციალური გაფრთხილების“ თეორიას აქვს როგორც ძლიერი, ისე სუსტი მხარეები. როგორც ემპირიულმა გამოკვლევებმა აჩვენა, არ არსებობს მკვეთრი პიროვნული განსხვავებანი დამნაშავეებსა და უდანაშაულოებს შორის, რეციდივის შესწავლამ კი აჩვენა, რომ დამნაშავეობის ხარისხი არ იკლებს გარეგან ფაქტორებზე ზემოქმედების შემთხვევაშიც.

„სპეციალური ზემოქმედების“ ზომების აბსოლუტიზაციას მივეყვართ დამნაშავეზე ძალაუფლების გაუმართლებელ გაფართოებამდე, იმ საბაბით, რომ ამით დამნაშავე გამოსწორდება. ეს თეორია ორაზროვანიცაა, რადგან ჰუმანიზმის ნიშნით, შეიძლება იმალებოდეს ადამიანში პიროვნების ჩაკვლის მცდელობა, მისი ღირსების დამცირება, ელემენტარული ადამიანური უფლებების წართმევა, რომელიც ავითარებს ადამიანს, როგორც პიროვნებას. ეს სისტემა ეფექტურად იმუშავებს მხოლოდ მაშინ, როცა მასში ჩაებმება დამნაშავის მთელი გარემოცვა, რაც მეტად აბსურდულია. ამ კონცეფციას აქვს ინდივიდის სტიგმატიზაციის, დამნაშავის დისკრედიტაციის ტენდენცია. სასჯელის სიმძიმე უნდა იყოს დანაშაულის სიმძიმის შესაფერისი და შემდეგ უკვე – დარღვეული ინტერესების შესაბამისი.

სპეციალური გაფრთხილების თეორიის თანახმად, სასჯელს აქვს სამი ძირითადი მიზანი: გამოსწორება, დაშინება და გაუვნებელყოფა. ამ მიზნებს შეესაბამება დამნაშავეთა სამი ტიპი: ა) რეციდივისტები, გამოუსწორებელი დამნაშავეები. მათგან საზოგადოებამ თავი უნდა დაიცვას განეიტრალების პრინციპით: სიკვდილის მისჯით ან უვადოდ თავისუფლების აღკვეთით; ბ) დამნაშავეები, რომელნიც მიდრეკილნი არიან დანაშაულისკენ, მაგრამ დანაშაული მათი მეორე ბუნება ჯერ არ გამხდარა და საჭიროებენ გამოსწორებას. ამ მიზნით მათთვის უნდა დაინიშნოს თავისუფლების აღკვეთა; გ) შემთხვევითი დანაშავეები, რომლებიც რეციდივს ვერ ჩაიდენენ. მათ მიმართ საჭიროა ენერგიული ჩაგონება, დამაშინებელი ზომების გამოყენება [8].

ზემოგანხილულ თეორიათა შეჯამებით შეიძლება ითქვას, რომ სასჯელი სინამდვილის ფსიქოფიზიკური და სოციალური მოვლენაა, რომელიც იწვევს რეალურ, ემპირიულად

ფიქსირებულ შედეგებს. მეორე მხრივ, იგი იურიდიული ცნებაა, მიმართული სამართლიანობის განხორციელებისა და აბსტრაქტული იურიდიული არსის აღდგენისკენ [9].

სასჯელის თეორიამ ხანგრძლივი ევოლუციის პერიოდი განვლო, რომლის გამავლობაშიც იცვლებოდა დანაშაულისა და სასჯელის ცნებები, სასჯელის სახეები და მიზნები. თანამედროვე ცივილიზებული სამყაროს სახელმწიფოთა უმრავლესობა აღიარებს სასჯელის შემდეგ მიზნებს: სამართლიანობის აღდგენას, დანაშაულის თავიდან აცილებასა და დამნაშავის რესოციალიზაციას. ზოგიერთ შემთხვევაში ამას ემატება დამნაშავის იზოლაცია, საზოგადოებისთვის მისი საშიშროების გამო.

საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსით აღიარებულია სასჯელის შემდეგი მიზნები: სამართლიანობის აღდგენა, ახალი დანაშაულის თავიდან აცილება და დამნაშავის რესოციალიზაცია.

სამართლიანობის აღდგენა გულისხმობს ჩადენილი დანაშაულისათვის შესაბამისი სასჯელის დანიშვნას, რომელიც არ დატოვებს უსამართლობის განცდას დამნაშავის, დაზარალებულისა და საზოგადოების თვალში. პრევენცია მიზნად ისახავს დანაშაულის თავიდან აცილებას ზოგადად და კონკრეტული დამნაშავის მიმართ, დანაშაულის მსხვერპლის რაოდენობის შემცირებას. ეს არის ხელისუფლების მიერ გატარებული ღონისძიებები, რომელიც მიმართულია დანაშაულებრიობის კოეფიციენტის კლებისკენ, კანონმდებლობის ცხოვრებაში გატარებისა და სისხლის სამართლის კანონმდებლობის განმტკიცებისაკენ.

საქართველოში სამართლიანობის აღდგენის მიზანი არ ხორციელდება, რადგან კანონმდებლობა შორს დგას რეალური ცხოვრებიდან, არ ითვალისწინებს მოსახლეობაში არსებულ სოციალურ და კრიმინოლოგიურ ფაქტორებს. ხშირ შემთხვევაში, სასამართლო ნიშნავს ერთსა და იმავე სასჯელს სხვადასხვა საზოგადოებრივი საშიშროების მქონე დანაშაულთათვის. (მაგ. მკვლელობისა და ეკონომიკური დანაშაულისთვის, რომელიც თავისი ბუნებით ნაკლები საზოგადოებრივი საშიშროების მატარებელია). შეიძლება გარკვეული კატეგორიის დანაშაულისა და დამნაშავეთა წრის გამოყოფაც. მაგ. ე.წ. თაღლითობაში ბრალდებულნი, როგორც წესი, არიან ოჯახის დიასახლისები, რომელნიც სოციალური პირობების გამო იძულებულნი არიან ოჯახი არჩინონ და კანონის დარღვევით მოიპოვონ საარსებო სახსრები.

ჩადენილი ქმედებისათვის, რა თქმა უნდა, პასუხისმგებლობას ვერავინ უნდა აარიდოს თავი, მაგრამ სასჯელის ინდივიდუალიზაციის პრინციპი სისხლის სამართალში ნიშნავს, რომ იგი უნდა დაინიშნოს დამნაშავის პიროვნების, ოჯახური და სოციალური მდგომარეობისა და დანაშაულის გარემოებათა გათვალისწინებით.

სასჯელის გამკაცრება დანაშაულის თავიდან აცილებას არ იწვევს. ამბობენ, თითქოს ჩვენს ქვეყანაში სასჯელის გამკაცრების შედეგად დანაშაულობის მაჩვენებელი შემცირდა, პატიმართა რიცხოვნობის ზრდა კი საპირისპიროს ამტკიცებს. (ან გამოდის, რომ უდანაშაულო ადამიანები არიან მსჯავრდებულნი).

სასჯელის გამკაცრება იწვევს შიშს საზოგადოებაში და არა პასუხისმგებელურ დამოკიდებულებას, რომელიც ყველა მოქალაქეს უნდა გააჩნდეს კანონის, სახელმწიფოსა და სხვა თანამოქალაქის მიმართ. ამიტომ პრევენციის მიზანი მკაცრი სასჯელით არ მიიღწევა. უნდა აღდგეს სასჯელის ჩათვლის პრინციპი, რადგან შეკრების პრინციპი სამართლიანობის მიზანს უარყოფს, ხოლო დამნაშავის რესოციალიზაცია საერთოდ შეუძლებელი ხდება ხანგრძლივი დროით საზოგადოებისაგან იზოლაციის გამო.

რესოციალიზაციის მიზნის განხორციელებას ხელს უშლის პენიტენციალური სისტემა. დამნაშავე მძიმე მდგომარეობაშია პატიმრობაში ყოფნისას, ამას ემატება ოცდაოთხსაათიანი

პაემანი, რომელზეც მნახველთა წრე შეზღუდულია და შვილებიდან მხოლოდ ერთი დაიშვება სანახავად. უფრო მძიმე მდგომარეობაა სოციალურად დაუცველი ოჯახების შემთხვევაში, რომელთაც უნდა შეინახონ თავისი პატიმარი. გარე სამყაროსთან კონტაქტის უქონლობა ან ასეთი ხანმოკლე ურთიერთობა საერთოდ ჩამოაშორებს დამნაშავეს საზოგადოებას. სასჯელის მოხდის შემდეგ კი იგი აბსოლუტურად ზედმეტია ყველასათვის, მას აქვს დამნაშავეს იარაღი და უჭირს ცხოვრების გაგრძელება, დასაქმება, ვერ იმკვიდრებს საკუთარ სოციალურ ადგილს.

რეალურად ასამოქმედებელია არასრულწლოვან კანონდამრღვევთა მედიაციისა და განრიდების პროგრამა, რათა არასრულწლოვანი არ მოწყდეს ოჯახს, სწავლას, საზოგადოებას და მოერიდოს წრეს, რომელიც მასზე მაგნე ზეგავლენას ახდენს. ამ პროგრამის მთავარი მიზანია არასრულწლოვნის მიერ თავისი დანაშაულისა და იმ ზიანის გაცნობიერება, რომელიც მან სხვას მიაყენა, მასში პასუხისმგებლობის გრძნობის აღზრდა და არა დასჯა. იგი არ უნდა მოხდეს ციხეში სხვა დამნაშავეთა გარემოცვაში, რამაც შეიძლება მისი მომავალი შეცვალოს.

სასჯელის მიზნების განხორციელებისას არ უნდა დაგვავიწყდეს მთავარი: ნებისმიერი დამნაშავე არის საზოგადოების წევრი, მას აქვს დაბადებითი უფლებები და მის მოქმედებაზე პასუხისმგებლობა საზოგადოებასა და სახელმწიფოსაც ეკისრება. ყოველი ადამიანი არ არის დაბადებით დამნაშავე, მას ცხოვრების გარკვეულ ეტაპზე სხვადასხვა გარემოებანი უბიძგებს დანაშაულისაკენ. შესაძლოა, იგი გარკვეულმა ზემოქმედებამ შემოაბრუნოს მისთვის და საზოგადოებისათვის სასარგებლო ცხოვრებისაკენ. ამისათვის სახელმწიფომ უნდა უზრუნველყოს ადამიანის ღირსეული არსებობისათვის აუცილებელი პირობები, ხოლო დამნაშავესთვის განახორციელოს გარკვეული პროგრამა, რომელიც მის რეინტეგრაციას ხელს შეუწყობს. საზოგადოება კი უნდა იყოს შემწყნარებელი.

სასჯელი უნდა იყოს დაშინებისა და იძულების საშუალება, მაგრამ მისი მიზანი არ არის საყოველთაო შიშისა და ტერორის დანერგვა. დამნაშავე თავისი ქმედებისათვის არ უნდა დაიტანჯოს, მან პასუხი უნდა აგოს დაზარალებულის, საზოგადოებისა და ნებისმიერი ინსტანციის წინაშე, რომლის მიმართაც პასუხისმგებლობა აკისრია.

ბამოყენებული ლიტერატურა

1. *ფილოსოფიური ძიებანი* ტ. III. 1999. თბილისი: საქართველოს ფილოსოფიურ მეცნიერებათა აკადემია.
2. მეტრეველი ვ., დავითაშვილი გ. 2002. *პოლიტიკურ და სამართლებრივ მოძღვრებათა ისტორია*. თბილისი.
3. Беккариа Чезаре. *О преступлениях и наказаниях*
http://www.gumer.info/bogoslov_Buks/Philos/Bekkar/_02.php
4. Ансель М., Крылова Н., Серебренникова А. Новая социальная защита. *Уголовное право зарубежных стран (Англии, США, Франции, Германии)*
http://www.gumer.info/bogoslov_Buks/Philos/Bekkar/_02.php
5. Кант И. *Критика практического разума*
http://www.gumer.info/bogoslov_Buks/Philos/kant/chtzn.php
6. Ч. Ломброзо http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Pravo/encikl_yurista/1138.php
7. Лейст О. *История политических и правовых учений*, глава 15. Политические и правовые учения классиков немецкой философии.
8. http://en.wikipedia.org/wiki/Main_Page
9. <http://www.nplg.gov.ge/gwdict/index.php>
10. სისხლის სამართლის კოდექსი. 2011. თბილისი.

Goals of Punishment in the Theory of Punishment Evolution

Why does a person commit a crime? - This is the question which is haunting humanity for a long time but the final answer has not been found yet. A person alters through the time and space, his mentality changes with the development. He is trying to achieve more and his status is no longer satisfying him.

The crime fiction increases together with the humankind and the methods of its realization also changes. The crime seems to have an incredible ability of mutation and the society struggles against it from the time immemorial. The problem of crime and punishment existed since the ancient civilizations. The first written codes of the law were designed by Sumerians; another important early code was Hammurabi's Code as well as the Law of the Twelve Tables.

Speaking about a penalty very interesting is the fact how it was perceived by the society at various stages of the human development. The concept and objectives of punishment experienced huge changes since the Talion principle until our Epoch.

The development of the contemporary Criminal Law emerged in the eighteenth century when European countries adopted similar legislation, defined the concept of criminal acts, signs and objectives. Police services were established namely for its assurance.

Before that, each country individually defined the purposes of punishment, to which scientists had different, sometimes even contradictory views. These theories have experienced the evolution in accordance with the human development and change of priorities. They established contemporary goals of criminal punishment which was reinforced in the Criminal Law.

In the theory of punishment its goals are the main topic of debate. In the literature the views on this subject are divided into two major directions. The first direction considers the crime in the past and its main purpose is recognized the revenge to restore the justice. According to other direction, punishment should be forward-directed, because it is caused by crime and it is government's response directed to the future to prevent the crime.

In the theory of punishment various concepts discuss the phenomenon of punishment differently. It can be divided into two theories: absolute and relative theories.

The absolute theory is based on the vengeance. The person who has injured another person receives the same injury in compensation. Ancient people believed that a fault could be redeemed by confessing to god. The crime caused the rage of god. Thus, the purpose of punishment was to judge the offender and avoid the anger of god towards the whole the nation.

In the middle ages the inquisition aimed to save the offender's soul. Torturing the criminal, inquisitors believed that beating the body would expiate his/her blame.

The vengeance was the main principle in the retributivist philosophy. Wrongdoers should be forced to suffer because they have forced others to suffer. Robbing or murdering somebody means that you are robbing or murdering yourself. Depending on the retributivist, the crime's level of severity might be determined by the amount of harm, unfair advantage or moral imbalance the crime caused.

In the 19th century, philosopher Immanuel Kant wrote in the *Metaphysical Elements of Justice* of retribution as a legal principle: "Judicial punishment can never be used merely as a means to promote some other good for the criminal himself or for civil society, but instead it must in all cases be imposed on him only on the ground that he has committed a crime." Immanuel Kant regards punishment as a matter of justice. He states that if the guilty are not punished, justice is not done.

In Hegels' philosophy the crime was rejection of justice, so the punishment should reject the crime. He gave the punishment public nature which had the aim to restore the absolute justice.

According to other theorists, retribution against a wrongdoer is justified to protect the legitimate rights of both society and the offender. Society shows its respect for the free will of the wrongdoer through punishment. Punishment shows respect for the wrongdoer because it allows an offender to pay the debt to society and then return to society, theoretically free of guilt and stigma.

Proportionality requires that the level of punishment be scaled relative to the severity of the offending behaviour. However, this does not mean that the punishment has to be equivalent to the crime. A retributive system must punish severe crime more harshly than minor crime, but retributivists differ about how harsh or soft the system should be overall.

For retributionists, punishment is backward-looking and strict for punishing crimes according to their severity.

The deterrence is the use of punishment as a threat to deter people from crime. Deterrence can be divided into two separate categories:

General or indirect deterrence focuses on general prevention of crime by making examples of specific deviants. The individual actor is not the focus of the attempt at behavioral change, but rather receives punishment in public view in order to deter other individuals from deviance in the future. The argument that deterrence, rather than retribution, is the main justification for punishment is a hallmark of the rational choice theory and can be traced to Cesare Beccaria whose well-known treatise "On Crimes and Punishments" (1764) condemned torture and the death penalty. He claimed that punishment should affect a criminal's soul more than his/her body.

Major rationale for punishment is denunciation. Under the denunciation theory, punishment should be an expression of societal condemnation. The denunciation theory is a hybrid of utilitarianism and retribution. It is utilitarian because the prospect of being publicly denounced serves as a deterrent. Denunciation is likewise retributive because it promotes the idea that offenders deserve to be punished. It is a fact that the most severe punishment threat cannot stop from committing the crime. The offender hopes to avoid the punishment.

The new social deffence is formulated as follows: 1) to protect the society from crime not the criminal; 2) to neutralize the threat not to punish; 3) to respect the fundamental rights of people, maintain legal guarantees, train the social responsibility; 4) to study the individual circumstances of crime.

In the epoch of humanism, the French revolution established new priorities in the theory of justice: the Rule of Law; Respect for individual liberty.

Specific deterrence focuses on the individual in question. The aim of these punishments is to discourage the criminal from future criminal acts by instilling an understanding of the consequences. Incapacitation is considered by some to be a subset of specific deterrence. Incapacitation aims to prevent future crimes not by rehabilitating the individual but rather from taking away his/her ability to commit such acts.

Some criminological theories played the significant role in the theory of punishment.

The punishment should be appropriate not to the crime but to criminal whose action is determined by natural psychophysical defects, unfavorable living conditions. So the aim of punishment is to change the offender influencing his/her psychological and social conditions.

In the theory of special deterrence the offender is equal to unhealthy; he/she should be treated until the final recovery. The theme of justice moves to the second plan. Its principles are: understanding the crime as a social and psychological event which should be investigated with regard to the concrete reality and person; punishment solves not the restoration of abstract human rights or justice, but the prevention of threat of crime or its real damage; selecting crime prevention methods, the major criteria is its threat; not only an individual's responsibility to society, but the society's responsibility to the individual; considering the data of criminological anthropology or sociology.

In the theory of special deterrence the main purposes of crime are: Correction of the offender; Denunciation; Neutralization. Three types of offender correspond to these purposes:

- 1) Recidivists, who should be isolated and incapacitated with death penalty or life imprisonment;
- 2) Criminals, who are disposed to commit the crime, but crime is not their second nature. Criminals are put in jail so that they will learn the consequence of their actions;
- 3) Incidental criminals, who cannot commit the recidive. The education or therapy will lead to better result than punishment.

It has been argued that deterrence is ineffective at achieving its ultimate goal. Critics of the specific deterrence argue that offenders do not pause to consider the possible punishment for a crime they are about to commit, especially in the heat of the moment.

The theory of evolution of punishment has been developing for a long time. The definition and aims of punishment was constantly changing. Contemporary world's major countries recognize the following aims of punishment: restore the justice, new crime prevention and offender resocialization.

The punishment in the criminal code of Georgia is defined as follows: The state compulsory measure set by the court verdict for a criminal who aims to restore the justice, new crime prevention and offender resocialization.

To restore the justice means appropriate penalty for the crime which will not make the sense of injustice for the criminal, the victim and the society. The prevention means the attempt to reduce victimization and deter crime and criminals. It is applied specifically to efforts made by governments to reduce crime, enforce the law, and maintain criminal justice.

Resocialization means to re-integrate the criminal. People are not permanently criminal. It is possible to restore a criminal to a useful life, to a life in which they contribute to themselves and to society. A goal of rehabilitation is to prevent criminal recidivism. Rather than punishing the harm out of a criminal, rehabilitation would seek, by means of education or therapy, to bring him into an attitude which would be helpful to society, rather than be harmful to society. This theory of punishment is based on the notion that punishment is to be inflicted on an offender so as to reform or rehabilitate him/her so as to make his/her re-integration into society easier.

Rehabilitation theories present the following deficiencies:

First, there is no sound scientific research to determine how different individuals react to the same rehabilitating methods.

Second, rehabilitation may depend more decisively on an individual's psychological background, hence on his/her particular motives to commit crimes than on the rehabilitating methods or philosophy.

Third, a rehabilitation program may prove to be complex to be successfully implemented in most countries.

Delinquency prevention is the broad term for all efforts aimed at preventing youth from becoming involved in criminal or other antisocial activity. Increasingly, governments are recognizing the importance of allocating resources for the prevention of delinquency. Because it is often difficult for states to provide the fiscal resources necessary for good prevention, organizations, communities, and governments are working more in collaboration with each other to prevent juvenile delinquency.

The restoration of justice is not realized in Georgia, because the legislation is far from reality, does not provide criminological or social factors. Often the court appoints one and the same punishment for the offense with a variety of public threat.

Nobody should avoid responsibility for committed acts, but individualizing the punishment means to appoint the punishment considering the personality of the offender, family and social situation and the circumstances of the crime.

Severe punishment does not lead to prevention for crime. It is said that in our country crime has been reduced as a result of stricter punishment, but Increase in the number of prisoners, claims the opposite.

Severe punishment causes fear in the society and not the accountable attitude that all citizens should have towards the law, the state and other citizens. Thus, the aim of prevention cannot be reached by the stricter punishment. The counting principle of punishment should be restored because the gathering principle refuses the aim of restoration of justice; the resocialization of the offender is imposible because of long-term isolation from the society.

The penitentiary system prevents from resocialization. An offender is in bad conditions in prison, in addition to this is 24 hour appointment and the visitor's identity is limited. The absence of contact with the outside world or this short-time contact will remove an offender from society at all. After serving his/her sentence, he/she is unnecessary for everyone. He/she has the label of a criminal, cannot have a normal life, cannot find a job, cannot find his /her social place. Thus, there should exist a certain mechanism to help these people, some government programs.

Implementing the aims of punishment, we should not forget that the criminal is the member of society, has the fundamental rights and the society and government are responsible for his/her actions as well. Every human is not a criminal from birth, different circumstances pushe him/her to commit a crime; so some influence could turn him/her to a useful life for him/her and for society. The government should make efforts and the society should be more tolerant.

ნარკომანია – სამედიცინო და სამართლებრივი ასპექტები

ტერმინი “ნარკომანია” წარმოდგება ბერძნული სიტყვიდან “ნარკე”, რაც გაშტერებას, სიგიჟეს ნიშნავს. ნარკომანია – ეს არის მკვეთრად გამოხატული სწრაფვა და შეჩვევა ერთი ან რამდენიმე ნარკოტიკული ნივთიერებისადმი, რომლებიც მოქმედებენ უპირატესად ფსიქიკაზე, ნერვულ სისტემაზე, აგრეთვე სხვა შინაგან ორგანოებზე და იწვევენ ადამიანში “კეთილდღეობის”, ეიფორიის, დაწენარების ან, პირიქით, სასიამოვნო აგზნების შეგრძნებას. დიდ დოზებში ნარკოტიკი იწვევს გამოხატული თრობის, გაბრუებას, ჰიპერდოზირებისას (დოზის გადაჭარბებისას) – სიკვდილს.

საქართველოში ნარკომანიის გავრცელებას ხელს უწყობს მრავალი მიზეზი, მათ შორის, ქვეყნის გეოპოლიტიკური მდებარეობა, ბუნებრივი პირობები, გაზრდილი კონტაქტები მსოფლიოს სხვა ქვეყნებთან, ახლო საზღვარგარეთ ნარკომანიის სწრაფი გავრცელება, მზარდი, მიზანდასახული ინფორმაციის ნაკადი, რომელიც იწვევს ახალგაზრდების განსაზღვრული ნაწილის არაჯანსაღ ინტერესს ნარკოტიკული ნივთიერებების მიმართ.

ნარკომანების საზოგადოებრივად საშიში ქმედებები გამოიხატება უმთავრესად ნარკოტიკის მოპოვებისთვის ჩადენილ ქმედებებში (რეცეპტების გაყალბება, ნარკოტიკების ქურდობა). უფრო შორსწასულ შემთხვევებში თავს იჩენს ფსიქოპათიზაცია, პიროვნების შეცვლა, ასოციალური ქცევები. აღნიშნულს ხშირად თან სდევს სამართალდარღვევები, უფრო ხშირად, ხულიგნური ქცევები, ქურდობა, ძარცვა, გაუპატიურება, ჯანმრთელობისთვის ზიანის მიყენება და მკვლელობაც კი [1, 306].

ნარკომანიის პრობლემის გადასაწყვეტად საჭიროა, რომ იურისტებს ესმოდეთ არამარტო სოციალური და სამართლებრივი, არამედ ნარკოტიკებთან დაკავშირებული *სამედიცინო პრობლემებიც*. ნარკოტიკების სისტემატური გამოყენებისას ვითარდება მათ მიმართ შეჩვევა, მატულობს ორგანიზმის *ტოლერანტობა*, რის გამოც აუცილებელი ეფექტის შესანარჩუნებლად საჭირო ხდება დოზის ზრდა. ნარკოტიკების ხანგრძლივი გამოყენება იწვევს მყარ და შეუქცევად პათოლოგიურ ცვლილებებს როგორც სომატურ, ასევე ფსიქიკურ სფეროში.

ნარკოტიკების მავნე ზემოქმედება ორგანიზმზე მრავალფეროვანია: ისინი შლიან ღვიძლს – იწვევენ ციროზულ მოვლენებს, აზიანებენ კუჭქვეშა ჯირკვალს, რაც წარმოადგენს “ორგანიზმის ზოგადი საერთო ნგრევის” დასაწყისს, განაპირობებენ თავის ტვინის ატროფიას, ფილტვებში კიბოსწინა პროცესებს, მამაკაცებში იმპოტენციას და ქალებში ფრიგიდულობას, აქვეითებენ ინტელექტს, იწვევენ ჭკუასუსტობას და სხვადასხვა სახის ფსიქიკურ ავადმყოფობებს. პიროვნების საერთო დეგრადაცია ნარკოტიკების მოხმარებისას დება 15-20-ჯერ უფრო სწრაფად, ვიდრე ალკოჰოლის გამოყენების დროს.

ნარკომანიის სიმძიმე მდგომარეობს *აბსტინენციის* მოვლენებში, რომელიც წარმოიშევა ორგანიზმში ნარკოტიკული ნივთიერების რაოდენობის შემცირების პერიოდში, რის გამოც ჩნდება ნარკოტიკის ახალი დოზის მოთხოვნილება, რამდენადაც ის უკვე *ორგანიზმის ნივთიერებათა ცვლაშია ჩართული*. მედიცინის თვალთახედვით, ნარკომანია ავადმყოფობაა, რომლის დროსაც ორგანიზმის ცხოველმყოფელობა შენარჩუნებულია განსაზღვრულ დონეზე მხოლოდ ნარკოტიკული ნივთიერებების მუდმივად მიღების პირობებში.

ნარკოტიკების მოხმარების პარადელურად იცვლება ორგანიზმის რეაქტიულობა მათ მიმართ. *პეჰერნიკოვას* მიხედვით, რეაქტიულობის ეს ცვლილება გადის შემდეგ სტადიებს:

1. ფსიქიკური დამოკიდებულების ჩამოყალიბება (ნარკომანის გადაულახავი სურვილი კიდევ ერთხელ განიცადოს პრეპარატის მიღებით განცდილი მდგომარეობა);
2. ფიზიკური დამოკიდებულების ჩამოყალიბება;
3. აწეული ტოლერანტობა;
4. უფრო ძლიერი მოქმედების ნარკოტიკების მოხმარებაზე გადასვლა [2, 322].

არსებობს ნარკოტიკების არარეგულარულად და არახანგრძლივად (ეპიზოდურად) მომხმარებელი მოსახლეობის ჯგუფი, რომელთაც ჯერ კიდევ არ ჩამოყალიბებიათ მყარი შეჩვევა პრეპარატის მიმართ. ეს მდგომარეობა *ნარკოტიზმის* სახელწოდებითაა ცნობილი. მოცემულ ჯგუფზე მიკუთვნება ხდება რიგი პირდაპირი და ირიბი ნიშნით. ეს ნიშნებია:

- თრობის გარეგნული გამოვლინებების დაფარვის უუნარობა (დამწყები ნარკომანის დაუფიქრებელი, ქარაფშუტული საქციელი იქცევა გარშემოცოცხებული ყურადღებას);
- განმარტოებისაკენ სწრაფვა, განცდების საკუთარ სამყაროში ჩაძირვა (დამახასიათებელია განსაკუთრებით ოპიუმის ან მორფის მომხმარებლებისთვის);
- უმოტივო სიცხილი, ხმამაღლა ლაპარაკი, ჟესტიკულაცია, ზღვარგადასული მოძრაობა (უფრო ხშირად კოდეინის მომხმარებლებში);
- არაადექვატური საქციელი—(უაზრო გაქცევა, თავდასხმა, დამალვის მცდელობა), ღორმუცელობა და წყურვილი (უფრო ხშირად ერთი საათი-საათნახევრის შემდეგ ჰაშიშის მიღებიდან).

ჯგუფის მთავარი განმასხვავებელი ნიშანია ის, რომ არ აღენიშნებათ აბსტინენციის ავადმყოფური მდგომარეობა [2].

ამჟამად ცნობილია 120 პრეპარატზე მეტი, რომლებსაც შეუძლიათ გამოიწვიონ მათზე შეჩვევა. უფრო მეტად გავრცელებულ ნარკოტიკულ საშუალებებს წარმოადგენს:

1. ოპიუმი და მისი წარმოებულები;
2. ინდოეთის კანაფი და მისი წარმოებულები;
3. საძილე საშუალებები;
4. კოკაინი;
5. ცენტრალური ნერვული სისტემის სტიმულატორები;
6. ლიზერგინის მჟავას წარმოებულები;

კომპლექსში მიღებული ნარკოტიკული ნივთიერებები [1].

ოპიუმით გამოწვეული ნარკომანია

ნარკოტიკების ეს ჯგუფი მიიღება საძილე ყაყაჩოდან, კერძოდ მცენარის სათესლე კოლოფიდან. ახლად გამოწველილი წვენი საკმაოდ ბლანტია და თეთრი, თუმცა ჰაერზე სწრაფად მუქდება. მისი გამოშრობით მიიღება ოპიუმი. მრავალსაუკუნოვანი სელექციის შედეგად მიღებულია სხვადასხვა ქვესახეობა: ყაყაჩო სქელი სათესლე კოლოფით, ყაყაჩო ღიდი ოდენობით ზეთის შემცველი თესლით. ყველა ისინი შეიცავენ ნარკოტიკულად აქტიურ ალკალოიდებს: მორფინს, კოდეინს, პაპავერინს, ტებაინს და ა.შ. საძილე ყაყაჩოდან მიღებული ნარკოტიკული საშუალებების ძირითადი სახეობებია: ოპიუმი, ყაყაჩოს ნამჯა, ყაყაჩოს ნამჯის ექსტრაქტი, აცეტილირებული ოპიუმი და ჰეროინი. ისინი მიიღებიან მოწვეით, პერორალურად, პარენტერალურად (ინექციების მეშვეობით).

ოპიუმი – ყაყაჩოს მოუმწიფებელი სათესლე კოლოფიდან მიღებული გამომშრალი რძიანი წვენია, რომელიც წარმოადგენს მუქი მეწამული ფერისა და სპეციფიური სუნის მქონე ბლანტ ან მშრალ მასას. მისი გადამუშავებით მიიღება სამედიცინო ოპიუმი.

მორფინი – ოპიუმისა და ყაყაჩოს ნამჯის ძირითადი ნარკოტიკული ალკალოიდი. წარმოადგენს თეთრიდან მეწამულამდე შეფერილობის მქონე ფხვნილს, რაც გაწმენდის ხარისხზეა დამოკიდებული. საინექციოდ გამოიყენება მისი უმნიშვნელოვანესი მარილი – მორფინის ჰიდროქლორიდის ხსნარი.

ჰეროინი – (ქარგონული სახელები: “გერა”, “გერიჩი,” კოქტეილი “ჯეფი”, “ეფენდი”, “კოსმოსი”) მორფინის ნახევრადსინთეზური პროდუქტია. გაწმენდის ხარისხის მიხედვით შეიძლება იყოს თეთრიდან ყავისფრამდე. სუფთა თეთრი ჰეროინი (ჰეროინის ჰიდროქლორიდი) კონსისტენციით პურის ფქვილს ჰგავს. ჰეროინის ერთ დოზას (0,1გ 20-30%-იანი კონცენტრაციით) ყოფენ რამოდენიმე მიღებაზე და გამოიყენებენ საინექციოდ ინტრავენურად და ინტრამუსკულარულად (დუნდულოზე ან ბარძაყზე). მისი მოქმედება გრძელდება მხოლოდ 2-4 საათი, შეჩვევის შემდეგ ნარკომანს შეიძლება დასჭირდეს რამოდენიმე დოზა დღეში. ნარკოტიკული აქტივობით ჰეროინი რამოდენიმეჯერ აღემატება მორფინს. უკვე ორი დღის შემდეგ მის მიმართ შეიძლება ჩამოყალიბდეს სრული ფიზიკური დამოკიდებულება (აბსტინენცია) [3].

ოპიატების (მორფინი, კოდეინი, ოპიუმი, დიონინი, ომნოპონი, ჰეროინი...) მომხმარებლებისათვის დამახასიათებელია შემდეგი ნიშნები: მკვეთრად შევიწროებული გუგები, თვალების მსუბუქი შეწითლება აშკარად გამოხატული ბრწყინვა, ჩალურჯებული უბეები, მოთენთილობა და მოდუნება, აპათია ყველაფრის მიმართ, გარდა საკუთარი თავისა, ეიფორია და უზრუნველობა, მომატებული გამბედაობა, ნევროზულობა, უთავბოლო მეტყველება, ზედაპირული ძილი, კანის ქავილი (განსაკუთრებით ცხვირის), კანისა და ღორწოვანის (ტუჩების, ენის) სიმშრალე, შარდის გამოყოფის შემცირება, სხეულის ტემპერატურის მცირედ დაქვეითება, ხველის არქონა გაციების დროს და სხვა.

ოპიუმით გამოწვეული ნარკომანიის საწყის სტადიაზე, თუ არ ხერხდება ნარკოტიკის მიღება რამოდენიმე დღე-ღამის განმავლობაში, ვითარდება დეპრესიულ-დისფორიული, გაბოროტებული განწყობილება, მომატებული მგრძნობელობა ნებისმიერი ხასიათის გამღიზიანებლის მიმართ, არაადექვატური აფექტური რეაქციები. დეპრესია ვლინდება უიმედობით, უპერსპექტივობის განცდით, დამახასიათებელია უძილობა, მადის მკვეთრი დაქვეითება, რომელიც შემდეგ გაუმაძღრობით იცვლება. აბსტინენციის ვეგეტატიური სიმპტომები გამოხატულია სუსტად. შეიძლება დაფიქსირდეს გუგების გაფართოება, ზომიერი ტაქიკარდია, არტერიული წნევის მცირე მატება, ზოგჯერ მწვავე რესპირატორული დაავადების სიმპტომატიკა: სურდო, თვალების გაწითლება, ცრემლდენა, მსუბუქი შემცივნება. აბსტინენციის ხანგრძლივობა საწყის სტადიაზე რამოდენიმე დღეა. შემდეგ ვეგეტატიური დარღვევები მთლიანად აღადგება, ძილი და მაღა აღდგება; აფექტური აფეთქებები ქრება; ნარკოტიკისადმი ლტოლვა ნარჩუნდება 2-3 თვის განმავლობაში [3].

II ეტაპზე ქრება ადრინდელი “კაიფი”, განმარტოების ნაცვლად, ჩნდება კომპანიაში ყოფნის, გართობის სურვილი, იზრდება აქტიურობა, ურთიერთობისადმი ლტოლვა. მსგავსი აქტიურობა გრძელდება 2-6 საათის განმავლობაში. ეს პერიოდი მცირდება ნარკომანიის ხანდაზმულობის ზრდის პარალელურად. შედეგად ჩნდება დაუოკებელი სწრაფვა ნარკოტიკისადმი, რაც აიძულებს ნარკომანს გაიკეთოს განმეორებითი ინექციები დღე-ღამის განმავლობაში. ჩნდება მყარი სომატური დარღვევები: სხეულის მასა მკვეთრად მცირდება, კუნთები ატროფირდება, კანი ხდება მშრალი, ნაოჭიანი, იქერცლება, ვითარდება უჩვეულო სიფერმკრთაღე, თმის ბოლოები იყოფა, ფრჩხილები მტვრევადი ხდება, კბილები სწრაფად ფუჭდება, დამახასიათებელია გუგების მკვეთრი სივიწროვე. ნარკოტიკისადმი დაუძლეველი ლტოლვა ჩნდება 6-8 საათის შემდეგ, რასაც პრეპარატის მიუღებლობის შემთხვევაში თან

სდევს ვეგეტატიური დარღვევები: გუგების გაფართოება, ტაქიკარდია, ცრემლ- და ნერწყვდენა, გამონადენი ცხვირიდან, ჯიუტი ცემინება, მოგვიანებით (ძირითადად მეორე დღიდან) ვითარდება შემცივნებისა და ოფლიანობის მონაცვლეობა, ტკივილი ხელების, ფეხების, კისრის კუნთებში, წვივის კუნთების კრუნჩხვები, დაბუყების შეგრძნება კიდურებში, შეტევითი ტკივილები მუცელში (ნაწლავების სპაზმის გამო), ზოგჯერ ღებინება, კუჭის აშლა.

დაავადების ბოლო (ქრონიკულ) სტადიაზე ყალიბდება: მორალურ-ეთიკური დეგრადაცია, ვალდებულებების უგულვებელყოფა, ნათესაობრივი და სოციალური კავშირების რღვევა, ცინიზმი, გარეგნული მოუწესრიგებლობა, სიბინძურე, მეხსიერებისა და ყურადღების დაქვეითება, ფსიქოზები, ჭკუასუსტობა; აღმოცენდება სხვა უფრო ძლიერმოქმედ ნარკოტიკზე გადასვლის ან მათი კომბინირებული მოხმარების საშიშროება.

ინდოეთის კანაფი და მისი წარმოებულები

ინდოეთის კანაფი ერთწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. კანაფის ფოთლები, განსაკუთრებით კი მისი საყვავილე და მტვრიანები, შეიცავენ ძლიერმოქმედ გამაბრუებელ ნივთიერებას (აღდებოდ კანაბინოლს). მოსავლის აღების დროისა და ხერხის, აგრეთვე გადამუშავების მეთოდების მიხედვით არჩევენ კანაფისაგან დამზადებული ნარკოტიკული საშუალებების სამ სახეობას: მარიხუანას, ჰაშიშს და ჰაშიშის ზეთს.

მარიხუანა – (ყარგონული დასახელებები: “ბალახი”, “პლანი,” “მერი ჯეინი”)კანაფის ნებისმიერი სახეობის წვეროებისა და ფოთლების, აგრეთვე გვერდითი ღეროების გამხმარი და ნედლი ნაწილების ნარევია. იღებენ პერორალურად (ამატებენ საჭმელში, სასმელში), ძირითადად ეწევიან.

ჰაშიში – (სინონიმები: ანაშა, პლანი, ბანგი, ხუსუსი) კანაფის მიერ გამოყოფილი ფისისა და ყვავილის მტვრის ან მცენარის დაფხვნილი და დაპრესილი წვეროების ნარევია. გამოყენების ყველაზე გავრცელებული ხერხია მოწევა. მარიხუანასა და ჰაშიშს ეწევიან სუფთა სახით, ზოგჯერ გამოიყენებენ პერორალურად. არსებობს ჰაშიშის მომზადების ორი ძირითადი ხერხი: პლასტელინის მომზადება, რაც გაცილებით შრომატევადია, მაგრამ საშუალებას იძლევა მომზადდეს ჰაშიში კანაბინოლის მაღალი შემცველობით. კანაფის ფოთლებსა და საყვავილეს სრესენ ხელით. ფისი და ყვავილის მტვერი ეკრობა ხელებს და ერთიანდება ბურთულებად. მათ აგროვებენ და პრესავენ. ზოგჯერ ნარკოტიკის დამამზადებლები შიშველ სხეულზე ისვამენ ვაზელინს და კანაფის პლანტაციაში შედიან. სხეულზე მიკრულ მტვერსა და ფისს აგროვებენ და პრესავენ. ამისთვის ქალებსა და ბავშვებს იყენებენ. მეორე ხერხი უფრო გავრცელებულია. აგროვებენ და აშრობენ კანაფის საყვავილეებსა და ფოთლებს, ფხვნიან, ცრიან, ახვევენ ქსოვილში, კიდებენ მღუღარე წყლის ზემოთ და ორთქლავენ (ვინაიდან დაუორთქლავი ჰაშიში ცუდად იწვის პაპიროსში), შემდეგ პრესავენ [3].

ჰაშიშის ზეთი –კანაფის ნაწილებიდან ექსტრაქციით მიღებული ბლანტი მასა ან ზეთოვანი ხსნარია, რომლითაც უღენტავენ თამბაქოს ნაწარმს. კანაფის ექსტრაქტს აწვეთებენ სიგარეტზე ან ჩიბუხის თუთუნში. მარიხუანა და ჰაშიში ყველაზე გავრცელებული ნარკოტიკია, რაც აიხსნება მათი მოხმარების სიმარტივით (ეწევიან, ღეჭენ, ჭამენ)

კანაბინოლით თრობისას ვლინდება შემდეგი სიმპტომები: გუგების გაფართოება, თვალების ბრწყინვა, კონიუნქტივის შეწითლება, ქუთუთოების ოდნავი შეშუპება, კანის გაწითლება, პირისა და ტუჩების სიმშრალე, უსიამოვნო სუნი პირიდან, სპეციფიური სუნი ტანსაცმელზე, უმიზეზო მხიარულება, სიცილი, ბევრი ლაპარაკი, რაც მოულოდნელად გაუგებარი

დაღონებითა და შეფიქრიანებით იცვლება (ე.წ. “ზაგრუზი”), გაუგებარი გამოთქმები, შეუკავშირებელი მეტყველება, საუბრის მოსულელო ტონი, ვერბალური კონტაქტის მომატებული მოთხოვნილება, რომელსაც ენაცვლება განმარტოებისა და საათობით მუსიკის მოსმენის სურვილი, ყურადღების შესუსტება, აზრების უთავბოლობა, მესხიერების დარღვევა, შიმშილისა და წყურვილის გრძნობა, ღორმუცელობა, მოძრაობათა კოორდინაციის დარღვევა, პულსის გახშირება, კანკალი სხეულში, შესაძლებელია შიში, აგრესიულობა ან განურჩევლობა გარშემომყოფებთან მიმართებაში, ზოგჯერ პალუცინაციები, გარემოს მკვეთრი შეცვლისას – შიში და პარანოიდული მოვლენები.

კანაფის პრეპარატების გამოყენებისას გაბრუებული მდგომარეობის განვითარება დამოკიდებულია ინდივიდუალურ თავისებურებებზე მეტად, ვიდრე მიღების სიხშირესა და დოზაზე. არაიშვიათად მათი პირველი გამოყენება იწვევს უარყოფით შეგრძნებებს (სიმწრის გემო პირში, გულისრევა, პირღებინება, გაძლიერებული ნერწყვდენა, თავბრუ).

ჰაშიშით თრობის პირველ სტადიაზე შემდეგი თანმიმდევრობით ელინდება: წყურვილისა და შიმშილის, პირში სიმშრალის შეგრძნება, სასიამოვნო სითბოსა და უწონადობის შეგრძნება სხეულში, თვითდაჯერება, მოძრაობის, ცეკვის სურვილი, აზრების ხტომა, საღი აზროვნების შეუძლებლობა, უმიზეზო ხითხითი, ზოგჯერ ხარხარის შეტევები და ტკბილისადმი ლტოლვა, იკარგება დროის, მანძილის შეგრძნება, შეუძლებელია საკუთარი კიდურების ზომის აღქმაც, თუ ამას დაემატება მოძრაობის კოორდინაციის მოშლა, ჰაშიშისტი ძალიან სახიფათო ხდება, როგორც მძღოლი ან ფეხით მოსიარულე.

უფრო დიდი დოზის შემთხვევაში ვითარდება მხედველობითი პალუცინაციები, განსაკუთრებით თვალების დახუჭვისას. მუქარის შემცველი პალუცინაციების შემთხვევაში ნარკომანი საშიშია გარშემომყოფთათვის.

თრობის მეორე, ე.წ. დათრგუნვის სტადიაზე ფერები მკრთალდება, ხმები მიყრუვდება, იკარგება ილუზიები, ფანტაზიები, ნარკომანი ხდება გულჩახვეული, აზრების მიმდინარეობა მუხრუჭდება; შემდეგ ჩნდება შიშები, დევნის მანია, გუნებ-განწყობა მკვეთრად ქვეითდება; ვითარდება ვეგეტატიური კრიზები: საერთო სისუსტე, არტერიული წნევის დაცემა, კიდურების გაციება, სიკვდილის შიში.

ნარკოტიკის შემდგომი ბოროტად გამოყენებისას თრობის სურათი სახეს იცვლის: ზოგს უვითარდება ფსიქოზი ცნობიერების გამოხატული მოშლით, მხედველობითი და სმენითი პალუცინაციები, დევნის ბოღვითი იდეები ზოგჯერ მკვეთრი მოძრაობითი აგზნებით; სხვებში (უფრო ხშირად) აღმოცენდება აშლილობები ემოციურ-ნებელობით სფეროში, რასაც მიყვავართ ფსიქოპათიისა და შიზოფრენიის მსგავს მოვლენებამდე.

ქრონიკული მიმდინარეობისას, ანუ ჰაშიშის ხანგრძლივი გამოყენებისას, კონსტატირდება შემდგომი ფსიქოპათიზაცია, ინტელექტის დაქვეითება, გარემოსადმი ინტერესის გაქრობა, ვითარდება მეტად გამოხატული სომატური პათოლოგიები (ჰეპატიტი, მიოკარდიოდისტროფია, ღვიძლის უკმარისობა და სხვა), ჰაშიშის სისტემატური გამოყენების უკვე მეორე თვეზე უარესდება მესხიერება, ნარკომანი თანდათან დეგრადირდება, კარგავს მეგობრებს, ამხანაგებს, თუ ადრე ნარკოტიკს ხმარობდა კომპანიაში, ახლა, პირიქით, ცდილობს განცალკევებას. ერთდროულად ჩნდება გამღიზიანებლობა, აფექტური (ემოციური) აფეთქებები, რომლის დროსაც ავადმყოფი შეურაცხყოფას აყენებს გარშემომყოფთ. ასეთი პირები სასწავლო პროგრამას ცუდად ითვისებენ, ცუდად ასრულებენ სამსახურებრივ მოვალეობას და დგებიან ამორალური ქცევის გზაზე.

კანაფის პრეპარატების ხანგრძლივად მომხმარებლები მიდრეკილი არიან ძალადობრივი სამართალდარღვევების ჩადენისკენ, არაადექვატური ქცევებისა და სექსუალური აღვირახსნილობისკენ, ზოგჯერ უვითარდებათ ფსიქოზები და ჭკუასუსტობა. ფსიქიატრიული სიმპტომატიკა სულ უფრო და უფრო მეტად ემსგავსება შიზოფრენიისას.

უკანასკნელ სტადიაზე ნარკომანები პრაქტიკულად აღარ იღებენ სიამოვნებას “ბალახისგან” და გადადიან უფრო ძლიერმოქმედ ნარკოტიკზე.

აბსტინენტური სინდრომი დგება პაშიშის მიუღებლობიდან 4-5 საათის განმავლობაში, რაც გამოიხატება გუნებ-განწყობილების დაქვეითებაში, ზოგად სისუსტესა და ოფლიანობაში, არტერიული წნევის მომატებაში.

კოკაინით გამოწვეული ნარკომანია

კოკაინი კოკის ფოთლების ძირითადი ალკალოიდია. უმთავრესად კულტივირდება პერუსა და ბოლივიაში, ასევე სამხრეთ ამერიკის სხვა ქვეყნებში. წარმოადგენს თეთრი ფერის ფხვნილს, ჰგავს თოვლს, აქვს მწარე გემო, გასინჯვისას იწვევს ენის დაბუქებას. უარგონული სახელები: კოკა, კრეკი, მარაფეტი.

კოკაინის პრეპარატებს ძირითადად შეისუნთქავენ ცხვირით. მის ბოროტად გამოყენებას სწრაფად მოსდევს გამოხატული ფსიქიკური დამოკიდებულების განვითარება. კოკაინის პირველივე დოზების მიღებისას დგება მსუბუქი თავბრუს ხვევა, თავის ტკივილი, რომელიც სწრაფად იცვლება ინტელექტუალური აქტივობის ზრდით და სასიამოვნო თვითშეგრძნებით. აგზნება გრძელდება დაახლოებით ორ საათს და იცვლება აპათიითა და დათრგუნვით. ზოგჯერ ერთჯერადი მიღებისთანავე ვითარდება უწონადობის შეგრძნება, ილუზიები, ჰალუცინაციები (უპირატესად მხედველობითი, სმენითი), ხშირია შიშები.

კოკაინის ბოროტად გამოყენებებში შესაძლებელია ფსიქოზის განვითარება, რომლის სტრუქტურაში შეინიშნება მეხსიერების უხეში მოშლა ყურადღების ფუნქციის გამოვარდნით, დროდადრო შეიძლება იყოს ამნესტიური არევა (ავადმყოფს არ შეუძლია იპოვოს თავისი პალატა, საწოლი, არ იცის სად იმყოფება, არ შეუძლია დაიმახსოვროს თვე, დღე, რიცხვი); შეიძლება განვითარდეს დელირიოზული მდგომარეობა_ჰიპომანიაკალური და მღელვარე-მძვინვარე გუნებ-განწყობით, ფერადი მხედველობითი, ტაქტილური (მხოხავი, მცოცავი ჭიების, ტილების და სხვა მწერების შეგრძნება კანქვეშ) ჰალუცინაციებით. კოკაინიზმის მძიმე ფორმებისას ყალიბდება მეხსიერების, ყურადღების მოშლა, ფსიქოსომატური სიღატაკე, პიროვნების დეგრადაცია, ზოგჯერ კრუნჩხვითი შეტევები.

კოკაინის ფიზიკური დამოკიდებულება არ ახასიათებს, თუმცა მისი მოხსნის შემდეგ აღინიშნება ხოლმე ცხვირ-ხახის ღორწოვანის სიმშრალე, თავის ტკივილი (კეფის არეში), გუგების გაფართოება და მხედველობის სიმახვილის დაქვეითება, დეპრესია ზოგჯერ სუიციდური აზრებით. აბსტინენციის მე-2-3 დღეს შეიძლება განვითარდეს ილუზიები და ჰალუცინაციები; ეჩვენებათ, რომ მათ სდევნიან აგრესიული ადამიანები, მხეცები, რის გამოც თავად გადადიან შეტევაზე და საშიშვლები ხდებიან; უვითარდებათ ეჭვიანობის ბოდეები, რომლის ნიადაგზეც შეიძლება მოკლან ცოლი ან მისი წარმოსახვითი საყვარელი.

კოკაინი სწრაფად იშლება ორგანიზმში, საჭირო ხდება ხოლმე მისი ხშირი მიღება, სადღეღამისო დოზა შეიძლება მნიშვნელოვანი იყოს. სიკვდილი შეიძლება დადგეს_სუნთქვის ან გულ-სისხლძარღვთა ცენტრის პარეზის გამო.

კოკაინური ნარკომანიისათვის ძირითადად დამახასიათებელია:

- გამოხატული ფსიქიკური დამოკიდებულების განვითარება;
- სწრაფად მზარდი ფიზიკური გამოფიტვა;
- მწვავე ფსიქიკური აშლილობა და სოციალური საშიშროება.

საძილე საშუალებებიდან ნარკოტიკებად ძირითადად გამოიყენებიან ბარბიტურატები (ბარბამილი, ლუმიინალი...) და ბენზოდიაზეპინური ტრანკვილიზატორები (ფენაზეპამი,

ღია ზეპამი, სიბაზონი, ტაზეპამი და სხვა). უფრო ხშირად მათ ხმარობენ ოპიომანები ოპიუმის ეფექტის გასაძლიერებლად ან აბსტინენციის სიმპტომების შესასუსტებლად, თუმცა, გვხვდება ცალკე ბარბიტურომანიაც. ბარბიტურატებს ასევე ხშირად გამოიყენებენ ხოლმე ლოთები ალკოჰოლის ნაცვლად. ძალზე სახიფათოა ძილისმომგვრელების გამოყენება ალკოჰოლთან ერთად, რამაც შეიძლება გამოიწვიოს სიკვდილი სუნთქვის გაჩერების გამო.

ფსიქოსტიმულატორებით გამოწვეული ნარკომანია

ფსიქოსტიმულატორებს მიეკუთვნება ეფედრინის წარმოებულები. მათი ზოგადი თავისებურება გამოიხატება ცენტრალურ ნერვულ სისტემაზე (ცნს) მასტიმულირებელ მოქმედებაში. ფსიქოსტიმულატორების მიღება იწვევს სიმხნევის არაჩვეულებრივ შეგრძნებას, აზროვნების გაუმჯობესებას, შინაგან კომფორტს, ცოცხალ ჟესტიკულაციას, ლოგორეას (ბევრი ლაპარაკი), სექსუალური ღტოლვის გაძლიერებას, რომელიც ნარკოტიკის ხანგრძლივი მოხმარებისას იცვლება სრული იმპოტენციით. თრობის გადავლის შემდეგ ნარკომანს უვითარდება დეპრესია. ჰიპერდოზირებისას შეიძლება გაჩნდეს ჰალუცინაციები, შიზოფრენიისმაგვარი მდგომარეობა, ადამიანს ესმის ხმები, უვითარდება დევის მანია, ვარდება პანიკაში, შეიძლება გახდეს აგრესიული და საფრთხე შეუქმნას საკუთარ და გარშემომყოფთა სიცოცხლეს; გულისცემა გახშირებულია, ატრერიული წნევა – მომატებული, რასაც შეიძლება მოჰყვეს თავის ტვინის სისხლძარღვების გახეთქვა და ჰემორაგია (სისხლჩაქცევა).

ჰალუცინოგენებით (ლიზერგინის მჟავას წარმოებულებით) გამოწვეული ნარკომანია

ჰალუცინოგენები შეიძლება იყოს მცენარული წარმოშობის ან სინთეზის გზით მიღებული. ყველაზე ფართოდ გავრცელებული ჰალუცინოგენებია LSD და “ექსტაზი”.

LSD - (ლიზერგინის მჟავას დიეთილამიდი) ნახევრადსინთეზური ალკალოიდია, რომელიც მიიღება ზოგიერთი სოკოს შემადგენლობაში მყოფი ლიზერგინის მჟავასგან. შეჰყავთ ინტრავენურად, აწვეთებენ შაქარზე ან ურევინ დასალევში. გამოდის 100მკგ ტაბლეტების ან LSD –თი გაუღენთილი მარკების სახით.

“ექსტაზი” – სინთეზური პრეპარატია, გამოდის პატარა თეთრი ტაბლეტების სახით, რომლებზეც სხვადასხვა გამოსახულებებია (ფრინველები, ვაშლი, მომდიმარი სახეები...). მიიღება ძირითადად პერორალურად. 2-3 ტაბლეტი შეიძლება აღმოჩნდეს სასიკვდილო დოზა.

ფსიქიკური აშლილობის ნიშნები იწყება ნარკოტიკის მიღებიდან 15-30 წუთის შემდეგ. დასაწყისში ვითარდება მსუბუქი ალკოჰოლური თრობისმაგვარი სურათი, შემდეგ ღებება სასიამოვნო მოთენთილობა და ძლიერი სისუსტე, ხმები ხდება ხმამაღალი, ხილული საგნები დაშორებული და ბუნდოვანი, ჩნდება დეპერსონალიზაციის ნიშნები, ვითარდება კაჟკაჟა, ჭრელი მხედველობითი ჰალუცინაციები; დროისა (მოკლე ინტერვალები შეიგრძნება, როგორც უფრო ხანგრძლივი, შეიძლება პირიქითაც) და სივრცის აღქმის ცვლილება წარმოადგენს ერთ-ერთ უფრო მუდმივ თანმხლებ ფენომენს. ადამიანს შეუძლია შეიძინოს (დროებით) განსაკუთრებული შრომისუნარიანობა, უქვეითდება სტრესის შეგრძნება, უმყარდება თვითრწმენა, ცნობიერებაში წარმოიშვება არაჩვეულებრივი იდეები, ჩნდება აბსტრაქტული აზროვნების განსაკუთრებული უნარი, მნიშვნელოვნად მატულობს მეხსიერება. LSD -ს ზემოქმედებით, ზოგიერთმა ადამიანმა გარკვეული დროით შეიძინა წინასწარმეტყველების უნარი (პროგნოზირებდნენ მოვლენებს, ამინდს, ადამიანის სიკვდილის შესაძლებლობასაც კი). გუგები ფართოვდება, პულსი ხშირდება, სხეულის ტემპერატურა და T/A (არტერიული წნევა) მატულობს.

ჰიპერდოზირებისას ჰალუცინაციები წარმოიშობა გახელილი თვალებით, იქმნება შეგრძნება, რომ ვიღაც ცდილობს მოუსპოს ნარკომანს თავისუფლება, იბატონოს მის გონებაზე, რის

გამოც ხშირია სხვადასხვაგვარი არაადექვატური ქცევები და აგრესიული სამართალდარღვევები; დენის მანია შეიძლება მკვლელობის მიზეზი გახდეს.

ჰალუცინოგენების ხანგრძლივი ან ბოროტად გამოყენება სავალალო შედეგებს იწვევს. ვითარდება ხოლმე ცნობიერების მძიმე აშლილობა ჰალუცინაციებისა და შიშის გრძნობის თანხლებით, გახანგრძლივებული ან ქრონიკული ფსიქოზები, პარანოიდული ფსიქოზები ან ხანგრძლივი მძიმე დეპრესია, რაც ხშირად სუიციდით მთავრდება. ადამიანი უხეშდება, ვიწროვდება ინტერესების წრე, პროგრესირებს მეხსიერების დასუსტება მიმდინარე მოვლენებზე, ორსულებში ხშირია ნაყოფის დაზიანება ანომალიების, სიმახინჯეების, ზოგჯერ მუტაციების სახითაც კი.

LSD-ს მომხმარებლებში ფიზიკური დამოკიდებულების კლასიკური ნიშნები არ ვითარდება, ტოლერანტობა არ პროგრესირებს, ანუ ეფექტის მიღწევისთვის არ არის საჭირო მზარდი დოზების გამოყენება; ამ ორი თავისებურების გამო ახალგაზრდები იოლად ებმებიან ჰალუცინოგენურ ნარკომანიაში და ავიწყდებათ, რომ ფსიქიკური დამოკიდებულებისგან თავის დაღწევა გაცილებით რთულია.

მნიშვნელოვანია აღინიშნოს, რომ LSD-ს მომხმარებლებს უვითარდებათ ხოლმე ე.წ. “მეორე პრისოდის ეფექტი”. პრეპარატის მიღების შეწყვეტისა (თუნდაც ათწლეულების განმავლობაში) და შემდგომში განმეორებით მიღებისას უეცრად ვითარდება შეგრძნება, რომელიც პირმა განიცადა ლიზერგინული თრობის პიკზე. ასეთმა ადამიანმა არ იცის, როდის აღმოუცნდება ჰალუცინაციები და ფანტასტიკური ილუზიები, რამაც გამოუსწორებელი შედეგები შეიძლება გამოიწვიოს.

იურიდიულ პრაქტიკაში ნარკომანიის დასადგენად საჭიროა ყურადღება მიექცეს პირის ქცევებსა და გარეგნულ სახეს. ნარკომანის საქციელი დამოკიდებულია ნარკოტიკის მიღების დროზე: მიღებიდან რამოდენიმე საათის განმავლობაში შეინიშნება ე.წ. “კაიფი” – თავისებური მანიაკალობა – აწეული გუნებ-განწყობა, ძალების მოზღვაება, ეიფორია, პრობლემებისგან გათავისუფლება და ა.შ. იძულებითი თავშეკავების პერიოდში კონსტატირდება ე.წ. “ლომკა” – აბსტინენტური მდგომარეობა უძილობით, სევდიან-გაბოროტებული გუნებ-განწყობით, მოუსვენრობით, მღელვარებით, ერთ ადგილზე დაჯდომის შეუძლებლობით, არაიშვიათად კრუნჩხვებით, სხვადასხვა ხარისხის ცნობიერების დაბინდულობით, ბოდვებით, ჰალუცინაციებით (სრული ფსიქოზის სურათამდეც კი). აბსტინენციის მდგომარეობაში ნარკომანები ყველაფერზე მიდიან ნარკოტიკის ხელში ჩასაგდებად. ისინი არ ერიდებიან ტყუილს, ქურდობას, ძალადობას, ძარცვას, სუტენიორობას, უხეშ აგრესიასა და მკვლელობასაც კი.

გარეგნული სახის ყურადღებით დათვალიერება სასამართლო-საგამოძიებო მუშაკებს საშუალებას აძლევს გამოავლინონ ნარკომანიისთვის დამახასიათებელი რიგი ნიშანი:

- მკვეთრი სიგამხდრე (კახექსია);
- ტუჩების მცირე სილურჯე (ციანოზი);
- გუგების შევიწროება (ოპიომანებში) ან, პირიქით, არაბუნებრივი გაფართოება (მიდრიაზი) კოკაინისტებში;
- ადრეული დაბერება – ნაოჭების გაჩენა, შეშუპება;
- სახეზე გამონაყარი ან მისი ნაკვალევი;
- კანის მოყავისფრო-მიწისფერი შეფერილობა ნაფხანების ნაკვალევით;
- კიდურების კანის სიმშრალე და აქერცვლა;
- დეფორმირებული ფრჩხილები;
- კბილების ადრეული დაცვენა;
- წინამხრისა და ბარძაყის კანის ზედაპირებზე ინექციის ნაკვალევი (როგორც წესი, მორფინისტებს);

- ხელების კანკალი (ტრემორი);
- გაუბედავი, მერყევი სიარული;
- ცხიმიანი თმები.

პირები, რომლებიც სწადიან დანაშაულს ნარკოტიკული საშუალებებით თრობის მდგომარეობაში, როგორც წესი, ცნობილი არიან შერაცხადად.

თუ დანაშაული მათ მიერ ჩადენილია ფსიქოზურ მდგომარეობაში (დაბინდული ცნობიერების, ბოდვისა და ჰალუცინაციებისას), მძიმე ინტელექტუალური და მნესტიური (მეხსიერების) დარღვევების კონსტატაციისას და ჭკუასუსტობის შემთხვევაში (დემენცია), ისინი ცნობილი უნდა იყვნენ შეურაცხადად.

მნიშვნელოვანია სამართალდამცავებს ახსოვდეთ ნარკომანიასთან დაკავშირებული სამედიცინო პრობლემები. უპირველეს ყოვლისა, ნარკომანია აღქმულ უნდა იქნას, როგორც ავადმყოფობა, რომლის დროსაც ორგანიზმის ცხოველმყოფელობა შენარჩუნებულია განსაზღვრულ დონეზე მხოლოდ ნარკოტიკული ნივთიერებების მუდმივად მიღების პირობებში. ნივთიერებათა ცვლის პროცესში ნარკოტიკის ჩართვის გამო, მისი ერთბაშად შეწყვეტა სახიფათო ხდება ნარკომანის ჯანმრთელობისა და სიცოცხლისათვის. მხედველობაშია მისაღები ნარკომანის მორალურ-ეთიკური დეგრადაცია. ისინი, როგორც წესი, განურჩევლები ხდებიან ყველაზე ახლობლების მიმართაც კი. ნარკოტიკული შიმშილის ფაზაში ნარკომანმა შეიძლება შევიდეს სამკურნალოდ გადაღებული ფული მოიპაროს, საკუთარი ქონება ნარკოტიკების შეძენას მოახმაროს და ოჯახთან ერთად ღია ცის ქვეშ აღმოჩნდეს. შესაბამისად, სადამსჯელო ღონისძიებების გატარებას ნარკომანის მიმართ არანაირი ეფექტური შედეგი არ ახლავს, რაც კანონმდებლებმა აუცილებლად უნდა გაითვალისწინონ.

ბამოყენებული ლიტერატურა

1. სამსონიძე ც. და ავტორთა ჯგუფი. 2006. *სასამართლო ფსიქიატრია*. თბილისი.
2. Морозов Г. В. и др. 2003. *Судебная психиатрия*. М.
3. Щадрин С. Ф. и др. 2006. *Судебная медицина*. М. стр. 11; 29; 63.

Tamara Glonti
Grigol Robakidze University

Drug Abuse – Medical and Legal Aspects

Drug abuse is an addiction upon one or several types of narcotics. Drugs have an effect on human psychics, nervous system, and other inner organs. They cause pleasant feelings; calm down, or exasperate their user. Excessive use of narcotics leads to obnubilation, while overdose may lead to death.

Illegal narcotic distribution in Georgia is encouraged by many factors, including geopolitical location, fast globalization, drug distribution efficiency in neighbor countries, growing flow of negative information in younger circles that fosters them to use drugs, etc.

Addiction to narcotics forces users of the drugs to commit socially dangerous acts, basically - offences to obtain the narcotics (falsify prescription, drug theft, etc.). While usually users of narcotics commit offences

such are theft, robbery, rape, and assault, in some cases they may even go mad, or/and change their personality, and/or kill other people.

To overcome the drug abuse problem, one must understand that drug abuse is not only social and legal problem, but also medical. It should be treated as an addiction that steadily grows and forces a drug user to enlarge doses. Organism of an addicted narcotics user becomes tolerant to the effect of the narcotics. However, extended use of the narcotics causes pathology changes in psychical and somatological spheres.

Drug abuse depends on abstinence that occurs when overall amount of narcotics in the organism reduces, making a user of narcotics receive a new dose. After several consumptions of narcotics they engage in the metabolism process of an addicted person making him/her suffer without them. Such users relax only while they are being under constant effect of narcotics.

According to Pechernikova, organism of a drug abuser reacts differently in the beginning compared to an effect received at the end, and passes 4 steps. These are:

1. Psychical Addiction
2. Physical Addiction
3. Heightened Tolerance
4. Substitution from weaker narcotics to stronger ones

While drug users usually become addicted, there is a group of people that use drugs only periodically. Such state is known as “narcotism state”. The basic difference between addicted people and people that are in state of “narcotism” is that the abstinence of the second group is still weak.

Today, there are above 120 preparations that cause their users to become addicted. Most common of these are:

1. Opium
2. Indian Hemp
3. Some Sedatives
4. Cocaine
5. Stimulators of Central Nervous System
6. Lysergic Acid
7. Complex drugs

Opium

People addicted to opiates suffer from serious depression, bad mood, inadequate behavior, and enhanced sensitivity if they do not take opium throughout several days. Depression is formed with loss of hope to obtain new dose of opiate narcotics. Usually, abusers of opium suffer from insomnia and loss of appetite, or on the contrary, they are always hungry. Vegetative abstinence symptoms appear weakly. These narcomaniacs are identified by growth of pupils, tachycardia, increased blood pressure, sometimes, symptoms such rhinitis, eye redness, epiphora, and minor feeling of constant cold.

In the beginning period of drug use, abstinence lasts only several days. Afterwards, since addiction is not yet formed, vegetative functions, including appetite and sleep losses recommence, affective bursts disappear. Final addiction toward narcotics disappears in 2 or 3 months.

On the first stage, drug abusers enjoy spending time alone. First several doses make users of narcotics receive enormous pleasure which they do not want to share with anyone. But such sensation lasts for a very short period, thus narcomaniacs loose lust to enjoy drugs alone.

On the second stage of drug addiction, adrenaline received from state of being “high” (a.k.a. “keef”) steadily decreases. Instead of spending time alone, drug abusers chose to be surrounded by friends, have fun. They become more active, become more eager to communicate. After drug has been taken, such active state lasts from two to six hours, and decreases in length as narcomaniacs become more addicted. As a result, a drug user feels constant need to use drugs. This leads to great loss of weight, weakening of nails that become fragile, muscles become atrophied, paleness covers the whole body, and dents become damaged. The second stage drug abusers are usually identified by their thin pupils. If the second stage narcomaniac does not take narcotics in short period of every 6-8 hours, he/she suffers from vegetative malfunctions such are: growth of pupils, tachycardia, epiphora, sialorrhea, and cough. If drug hunger continues, on the second day, deficit of drugs makes a drug addict suffer from pain in arms’, legs’, and necks’ muscles, convulsion in area of calves, stupor in extremities, stomach ache, sometimes vomiting and diarrhea.

On the third, final stage, drug abusers become chronic users of narcotics. When narcomaniacs reach this state, they degrade morally and ethically. It is common for them to loose social bond with their relatives and friends. They become cynic, do not look after themselves, and do not bathe. After time, they lose concentration and have memory problems. Finally, the third stage drug abusers go through the process of dementia.

Opium abusers are able to disguise their addiction but if they have no access to drug sources, they will do anything – even commit a grave crime.

Indian Hemp

Indian hemp is weed plant with lifespan of one year. Leaves of hemp, especially anther and petals, contain strong stupefying substance which causes “keef”.

Use of hemp narcotics causes the stupefying effect that differs in the individuals. Usually, first several uses of hemp cause negative feeling towards them (vomiting, nausea, sialorrhea, dizziness).

On the first stages of hemp addiction, thr symptoms reveal in following sequence: thirst and hunger (usually, hemp abusers want to eat sweets), dry mouth, pleasant warmth, desire of movement, rapid rotation of thoughts, inability to think clearly, and laughter without any reason. While being intoxicated, hemp abusers lose sense of time and distance. They are very dangerous drivers. If overdose of hemp occurs, abuser may see hallucinations.

On the second stage, hemp abusers’ world loses colors, sounds become dumb, illusions and fantasies are lost, the sequence of thoughts becomes vague. Abusers have feeling that somebody watches them; vegetative problems occur such as general weakness, blood pressure decrease, extremities chilling, and fear of death.

Cocaine

Cocaine is a main alkaloid of coca leaves. Largest suppliers of cocaine are considered to be Peru, Boliva, and other South American countries. Visually, cocaine looks like white flour or snow. It has bitter taste. Drug dealers’ nickname it “coca”, “crack”, “maraphete”.

Cocaine is usually inhaled. Even after the first use, it develops a psychical addiction. After the first consumption of cocaine, an abuser usually suffers from a slight headache and dizziness. Afterwards cocaine boosts intellectual abilities of an abuser. The active phase continues for about two hours, then, narcomaniac feels apathy. Sometimes, after the first use of cocaine, an abuser sees/hears hallucinations. It is often for cocaine abuser to feel fear. Overdose of cocaine may lead to psychical madness.

Since cocaine dissolves rapidly, an abuser may need to take several doses throughout a day.

It is common for an abuser of cocaine to have psychical addiction, rapidly growing physical fatigue, acute brain disorders and poses threat to society.

Hallucinogens

Hallucinogens may be of herbal or synthesis origin. Most widely spread hallucinogen is **LSD** (Lysergic Acid Diethylamide) and **Ecstasy**. LSD is made from mushrooms that contain lysergic acid. Signs of psychical disorder occur 15-30 minutes after taking it. At the beginning, an abuser feels slight intoxication that can be compared with that of alcohol. Afterwards, a narcomaniac usually sees bright hallucinations.

An abuser of LSD may temporarily obtain strong ability to work. He/she becomes confident of himself/herself. An abuser may also be able to think better. Memory becomes more extended. Unfortunately, this effect does not last long.

There has not been any proof that a user of LSD will become physically addicted. Fact is that it is not necessary to increase the amount of LSD dose to receive same “keef” as the first one. However, LSD causes strong psychical addiction which is a lot harder to overcome than physical one.

While in the state of abstinence, abusers of hallucinogens will do anything to obtain new dose. They may rob, assault, or even kill anyone - thus posing serious threat to the society.

Users of hallucinogens can be identified by thinness of their bodies, slight lip blueness, thinness of pupils, or abnormal thickness of pupils, appearance of skin rash, brown skin color, dry skin on extremities, deformity of nails, early loss of teeth, tremor, and greasy hair.

Conclusion

It is relevant for legislators, judges, prosecutors and attorneys to overlook medical problems of drug abusers. First of all, drug abuse should be defined as the type of disease which causes drug abusers to feel themselves comfortable only when they are intoxicated by narcotics. Because of narcotics’ ability to include itself in the metabolism process, sudden abolishment of drugs may cause fatal consequences. Narcotic hunger may cause narcomaniacs to forget everything in the world to gain access to drugs. That is why the drug problem should be treated by professional doctors, not law enforcers.

საჯარო სამართალი

Public Law

საქართველოს სამართლის სისტემისა და კანონმდებლობის სისტემის შუსაბამისობის საკითხისათვის

კანონმდებლობის სისტემა, ფართო გაგებით, სამართლის წყაროების ფორმალური იურიდიული ერთობლიობაა, რომელიც ამა თუ იმ სახელმწიფოში სამართლებრივი რეგულირების პროცესის დროს გამოიყენება. საქართველოში ძირითადი ფორმალური იურიდიული წყაროა ნორმატიულ-სამართლებრივი აქტი, ამიტომ, როცა ვსაუბრობთ საქართველოს კანონმდებლობის სისტემაზე, მიზანშეწონილად მიგვაჩნია, მას მივცეთ შემდეგი განმარტება: კანონმდებლობა სახელმწიფოს იურისდიქციის ტერიტორიის ფარგლებში მოქმედი ნორმატიულ-სამართლებრივი აქტების ერთობლიობაა, რომელიც სამართალშემოქმედებით და სამართლის ნორმის რეალიზაციის პროცესს აწესრიგებს. მიგვაჩნია, რომ კანონმდებლობის სისტემას შემდეგი ნიშნები ახასიათებს:

- საჯაროობა;
- ობიექტურობა;
- ფორმალურობა
- იერარქია;
- უშუალო კავშირი სახელმწიფოსთან;
- უშუალო კავშირი დროსა და სივრცესთან.

განვიხილოთ თითოეული მათგანი.

საჯაროობა – იმ ნორმატიულ-სამართლებრივი აქტების ერთობლიობას, რომლებიც კომპლექსურად ქმნიან კანონმდებლობის სისტემას, ყველას სახელით მიიღება და საქართველოს იურისდიქციის ტერიტორიის ფარგლებში მყოფ ყველა პირის მიმართ მოქმედებს.

ობიექტურობა – საკანონმდებლო აქტები საზოგადოებისათვის მნიშვნელოვანი ინტერესების უზრუნველყოფისა და დაცვის მიზნით მიიღება. განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს „კანონის წინაშე ყველას თანასწორობის“, „კანონის არ ცოდნა ჩადენილი დარღვევებისათვის პირს არ ათავისუფლებს პასუხისმგებლობისაგან“ და ა.შ. პრინციპები.

ფორმალურობა – კანონმდებლობის სისტემა მოიცავს შესაბამისად გაფორმებული დოკუმენტების – საკანონმდებლო აქტების ერთობლიობას. იმისათვის, რომ საკანონმდებლო აქტმა მიიღოს იურიდიული ძალა, საჭიროა მას ჰქონდეს საჭირო რეკვიზიტები (დოკუმენტის დასახელება, მიღების დრო და ადგილი და ა.შ.)

იერარქია – ნორმატიულ-სამართლებრივი აქტები, რომლებიც კანონმდებლობას შეადგენენ, დალაგებულია იურიდიული ძალის შესაბამისად, ყოველი ქვემდგომი ნორმატიულ-სამართლებრივი აქტი იურიდიულ ძალას იძენს ზემდგომი აქტისაგან. საქართველოს კანონმდებლობაში, იურიდიული ძალის შესაბამისად, ძირითადი ნორმატიული აქტია კონსტიტუცია, რომელსაც უმაღლესი იურიდიული ძალა აქვს საქართველოს სხვა ნორმატიულ აქტებთან შედარებით, რაც რეგლამენტირებულია საქართველოს კანონით „ნორმატიული აქტების შესახებ“. კანონის მე-4 მუხლში, იერარქიის შესაბამისად, ჩამოყალიბებული, საქართველოს შემდეგი ნორმატიული აქტები:

- საქართველოს კონსტიტუცია;
- საქართველოს კონსტიტუციური კანონი;
- საქართველოს კონსტიტუციური შეთანხმება;
- საქართველოს საერთაშორისო ხელშეკრულება და შეთანხმება;

- საქართველოს ორგანული კანონი;
- საქართველოს კანონი;
- საქართველოს პარლამენტის რეგლამენტი;
- საქართველოს პრეზიდენტის დეკრეტი;
- საქართველოს პრეზიდენტის ბრძანებულება;
- საქართველოს პარლამენტის დადგენილება;
- საქართველოს მთავრობის დადგენილება;
- საქართველოს ეროვნული ბანკის საბჭოს დადგენილება;
- ბუღალტრული აღრიცხვის სტანდარტების კომისიის დადგენილება;
- აუდიტორული საქმიანობის საბჭოს კოლეგიის დადგენილება;
- ცენტრალური საარჩევნო კომისიის დადგენილება;
- საქართველოს ენერგეტიკისა და წყალმომარაგების მარეგულირებელი ეროვნული კომისიის დადგენილება;
- საქართველოს კომუნიკაციების ეროვნული კომისიის დადგენილება;
- საქართველოს ეროვნული ბანკის პრეზიდენტის ბრძანება;
- საქართველოს ფინანსური მონიტორინგის სამსახურის უფროსის ბრძანება;
- საქართველოს კონტროლის პალატის თავმჯდომარის ბრძანება;
- საქართველოს სახელმწიფო შესყიდვების სააგენტოს თავმჯდომარის ბრძანება;
- თავისუფალი ვაჭრობისა და კონკურენციის სააგენტოს უფროსის ბრძანება;
- საქართველოს ენერგეტიკის სამინისტროს სახელმწიფო საქვეუწყებო დაწესებულებების – ნავთობისა და გაზის ეროვნული სააგენტოს უფროსის ბრძანება;
- საქართველოს მინისტრის ბრძანება;
- სახელმწიფო დაცვის სპეციალური სამსახურის უფროსის ბრძანება;
- საქართველოს საგარეო დაზვერვის სპეციალური სამსახურის უფროსის ბრძანება;
- აკრედიტაციის ერთიანი ეროვნული ორგანოს – აკრედიტაციის ცენტრის გენერალური დირექტორის ბრძანება;
- სტანდარტების ტექნიკური რეგლამენტებისა და მეტროლოგიის ეროვნული სააგენტოს გენერალური დირექტორის ბრძანება;
- საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს სახელმწიფო საქვეუწყებო დაწესებულებების – საქართველოს სასაზღვრო პოლიციის უფროსის ბრძანება;
- ერთიანი სატრანსპორტო ადმინისტრაციის უფროსის ბრძანება [2, მუხლი 4].

უშუალო კავშირი სახელმწიფოსთან – მოცემული ნიშანი გულისხმობს, რომ საკანონმდებლო აქტები სახელმწიფოს სახელით მიიღება და მათი რეალიზაცია სახელმწიფოებრივი გარანტიებისა და სანქციების მეშვეობითაა უზრუნველყოფილი. საქართველოს საკანონმდებლო აქტებია: საქართველოს კონსტიტუცია, კონსტიტუციური კანონი, ორგანული კანონი, კანონი, საქართველოს პარლამენტის რეგლამენტი, საქართველოს პრეზიდენტის დეკრეტი და საქართველოს კანონქვემდებარე ნორმატიული აქტები [2, მუხლი 5].

უშუალო კავშირი დროსა და სივრცესთან – კანონმდებლობა, განსხვავებით სამართლის სისტემისაგან, რომელიც უფრო აბსტრაქტულობის გამო, რაიმე სივრცობრივ მასშტაბებთან და დროის მონაკვეთთან უშუალოდ არ არის დაკავშირებული, მაგრამ კანონმდებლობა და კერძოდ, მისი სისტემა მოცემული დროის პერიოდში ყალიბდება. მოცემულ სახელმწიფოში ნორმატიულ-სამართლებრივი აქტები ანუ კანონმდებლობა უშუალო კავშირშია ამ „ცვალებად სიდიდეებთან“.

სამართლის სისტემისა და კანონმდებლობის სისტემის განმასხვავებელი ნიშნების მკაფიოდ გამოსაყოფად, საჭიროა მათი ერთმანეთთან შედარება. ამით. ნათლად გამოჩნდება, რომ

კანონმდებლობის სისტემის პირველადი სტრუქტურული ელემენტებია ნორმატიულ-სამართლებრივი აქტები, რომლებიც სამართლის ნორმებს მოიცავენ და რომელთა გამოყენებაც სამართლის მარეგულირებელი და დამცავი ფუნქციის რეალიზაციის პროცესში იურიდიულ საშუალებათა სახით ხდება. კანონმდებლობის სისტემას სუბორდინაციის და კოორდინაციის პრინციპების შესაბამისად, ახასიათებს სტრუქტურული ელემენტების ვერტიკალური და ჰორიზონტალური აგებულება.

კანონმდებლობის ვერტიკალი ემყარება სუბორდინაციის, დაქვემდებარების, იერარქიულობის პრინციპებს. ნორმატიულ-სამართლებრივი აქტების ვერტიკალურად დაყოფის კრიტერიუმად გვევლინება აქტის იურიდიული ძალა. თავის მხრივ, ნორმატიული აქტია იურიდიული ძალა დამოკიდებულია, როგორც მის ფორმაზე (კანონები და კანონქვემდებარე აქტები, ისე მისი მიმღები სუბიექტების დონეზე (უმაღლესი და ადგილობრივი ორგანოების მიღებული აქტები).

კანონმდებლობის სისტემის ჰორიზონტალურობა ძირითადად ყალიბდება ობიექტურად ჩამოყალიბებული სამართლის სისტემის ზეგავლენით. ჰორიზონტალური აგებულება ნორმატიულ-სამართლებრივი აქტების ერთიანობას წარმოადგენს, რომლებიც სამართლებრივი რეგულირების საგნის მიხედვით ჯგუფებადაა გაერთიანებული. იურიდიულ მეცნიერებაში, როგორც წესი, ასხვავებენ დარგობრივ და დარგთაშორის კანონმდებლობას. დარგობრივი კანონმდებლობა არეგულირებს ურთიერთობებს ცალკეული დარგის ფარგლებში (მაგალითად, სისხლის სამართლის კანონმდებლობა თავის მარეგულირებელ-დაცვით ზემოქმედებას ავრცელებს მხოლოდ სისხლის სამართლის დარგის სფეროზე). დარგთაშორისი კანონმდებლობა არეგულირებს რაიმე ელემენტით დაკავშირებულ საზოგადოებრივ ურთიერთობებს, რომლებიც წარმოიშვება სამართლის სხვადასხვა დარგის ფარგლებში (მაგალითად, საბაჟო კანონმდებლობა არეგულირებს ურთიერთობებს, რომლებიც საბაჟო, ადმინისტრაციული, სამოქალაქო-სამართლებრივი და ა.შ. ურთიერთობებიდან გამომდინარეობს). აღნიშნულიდან გამომდინარე, როცა ჩვენ ვეხებით სამართლის ახალი დარგის გამოჩენის საკითხს (მაგალითად, როგორებიცაა: პოლიციის სამართალი, სამთო სამართალი, სამხედრო სამართალი, სატრანსპორტო სამართალი, სამშენებლო სამართალი და სხვ.), მაშინ საუბარი, არსებითად, არა სამართლის დარგების შესახებაა, არამედ დარგთაშორის საკანონმდებლო აქტების ჯგუფზე.

გარდა აღნიშნულისა, კანონმდებლობის ჰორიზონტალური სტრუქტურის ფარგლებში, მიზანშეწონილად მიგვაჩნია ერთმანეთისაგან განვასხვავოთ მიმდინარე კანონმდებლობა და საგანგებო კანონმდებლობა, აგრეთვე შეიძლება გამოვყოთ ზოგადი და სპეციალური ხასიათის კანონმდებლობა.

მიმდინარე კანონმდებლობა ნორმატიულ-სამართლებრივი აქტების კომპლექსია და მისი მეშვეობით, სტაბილურ სოციალურ-პოლიტიკურ სიტუაციის პერიოდში სამართლებრივი რეგულირება ხორციელდება.

საგანგებო კანონმდებლობა ნორმატიულ-სამართლებრივი აქტების ისეთი კომპლექსია, რომლის მეშვეობითაც სამართლებრივი რეგულირება ხორციელდება საგანგებო პირობებში. საქართველოს პრეზიდენტი, საქართველოს კონსტიტუციის 73-ე მუხლის „თ“ ქვეპუნქტით უფლებამოსილია შესაბამისი პირობების არსებობისას გამოაცხადოს საგანგებო მდგომარეობა და ამ პერიოდში გამოსცემს კანონის ძალის მქონე დეკრეტებს.

ზოგადი ხასიათის კანონმდებლობა იმ ნორმატიულ-სამართლებრივი აქტების კომპლექსია, რომელშიც განმტკიცებულია სამართლებრივი რეგულირების უფრო მეტად ზოგადი, საბაზისო დებულებები და პრინციპები, რომლებიც მნიშვნელოვანია განურჩევლად ყველა სუბიექტისათვის (მაგალითად, საქართველოს კონსტიტუცია).

სპეციალური ხასიათის კანონმდებლობა აერთიანებს ნორმატიულ-სამართლებრივ აქტებს, რომლებიც არეგულირებენ მარეგულირებელ და დამცავ საქმიანობას განპირობებულ სოციალურ-სამართლებრივ სფეროებში (მაგალითად, როგორიცაა: სამართალშემოქმედების, სამართალდაცვითი, მართლმსაჯულების სფეროები და ა.შ).

მიუხედავად იმისა, რომ კანონმდებლობის სისტემისა და სამართლის სისტემის შესაბამისობის საკითხს. როგორც ზემოთ უკვე აღვნიშნეთ ორივე კატეგორია მჭიდრო კავშირში, მაგრამ არავითარ შემთხვევაში ისინი იდენტურნი ან არიან, დაუშვებელის მათი გაიგივება. ისინი ერთმანეთს შეესაბამებიან, როგორც მოვლენის ფორმა და შინაარსი.

სამართლის სისტემა შეესაბამება ფილოსოფიურ კატეგორიას „შინაარსი“ და წარმოადგენს სამართლის შინაგან სტრუქტურას, რომელიც მათ მიერ რეგულირებად საზოგადოებრივ ურთიერთობათა ხასიათს შეესაბამება.

კანონმდებლობის სისტემა ფილოსოფიურ კატეგორიას „ფორმას“ შეესაბამება და სამართლის წყაროების ფორმალურ-იურიდიულ ერთობლიობას წარმოადგენს. სამართლის სისტემა სამართლის შინაგან სისტემას ახასიათებს. ამდაგვარი შეფასება კი საშუალებას გვაძლევს ვისაუბროთ მასზე, როგორც ობიექტურ მოვლენაზე, რომელიც სივრცობრივი და დროითი დაქვემდებარების გარეშეა.

კანონმდებლობის სისტემა სახელმწიფოს ფარგლებში მოქმედი ნორმატიულ-სამართლებრივი აქტების ერთობლიობაა. ამ გაგებით, კანონმდებლობა სუბიექტურია, რამდენადაც იგი წარმოიქმნება სახელმწიფოს მიერ გათვალისწინებული წესებით და ამავე სახელმწიფოს ნებით შეიძლება შეიცვალოს ან გაუქმდეს. სამართლის სისტემის პირველადი ელემენტია სამართლის ნორმა, ხოლო კანონმდებლობის სისტემისა კი, ნორმატიულ-სამართლებრივი აქტი.

კანონმდებლობა ვერ იარსებებს სამართლის გარეშე, თუმცა ხშირად, საკანონმდებლო აქტების შინაარსი შეიძლება ეწინააღმდეგებოდეს საზოგადოდ აღიარებულ ზოგადსამართლებრივ პრინციპებს. თავის მხრივ, ვინაიდან სამართალი ფორმალურ-იურიდიულ განმტკიცებას პოულობს კანონმდებლობაში, არ შეიძლება დავიყვანოთ იგი მხოლოდ ფორმალურ წყაროებამდე. სამართლებრივი რეგულირების დასაშვები ტიპი, რომლის პრინციპებიცაა: „შეიძლება ყველაფერი, რაც კანონით არ არის აკრძალული“ და „სამართალდარღვევად არ ჩაითვლება ქმედება, თუ ასეთად იგი კანონით არ არის აღიარებული“, ითვალისწინებს, რომ საკანონმდებლო რეგულირება სამართლებრივი რეგულირების მხოლოდ ნაწილია. მაშასადამე, სამართალი - თავის შინაარსზე უფრო მეტად მოცულობითი კატეგორიაა, ვიდრე კანონმდებლობა.

სამართლის სისტემის და კანონმდებლობის სწორი აპერცეფცია ხელს უწყობს სამართლებრივი პროცესის ეფექტურობის ამაღლებას და სახელმწიფოსა და სამართლის ურთიერთქმედების სავალდებულო პირობას წარმოადგენს.

ზემოაღნიშნული პრობლე, ვფიქრობთ, კიდევ უფრო დასახვეწია და გამოსაკვლევია, ამიტომ მიზანშეწონილად მიგვაჩია გავაგრძელოთ მასზე მუშაობა.

ბამოყენებული ლიტერატურა

1. საქართველოს კონსტიტუცია. თბილისი 1995 წლის 24 აგვისტო. 2011 წლის 1 მაისის მდგომარეობით. ბათუმი. 2011 წელი.
2. საქართველოს კანონი „ნორმატიული აქტების შესახებ“ 1996 წლის 29 ოქტომბერი #458- II, (2011 წლის ნოემბრის მდგომარეობით,) მუხლი 4 და 5.

3. საქართველოს კანონი „საგანგებო მდგომარეობის შესახებ“ 1997 წლის 17 ოქტომბერი, N 972 - II., 2011 წლის მდგომარეობით.
4. ლობჯანიძე გ. 2009. *სახელმწიფოსა და სამართლი ზოგადი თეორია*. ქუთაისი. გვ. 308-331.
5. *Основы теории государства и права*. Учебник для ВУЗов. Санкт-Петербург. 2002. стр.93-96.

Manana Mosulishvili
Grigol Robakidze University

On the Issue of Correspondence between the Legal System and the Legislation System of Georgia

Summary

The legislation system is the official-juridical unity of legal sources that is used in the process of the legal regulation in this or that state. In Georgia, the normative-legal act is the main official-juridical source. That is why the legislation system of Georgia should be defined as follows: Legislation is the unity of normative-legal acts spread within the territory under the state's jurisprudence which regulates the process of lawmaking and realization of legal norms. It is characterized by the following features:

Publicity. Publicity is the unity of those normative-legal acts that make the legislation system. The acts are enacted on behalf of each individual and are spread on citizens within the territory kept under the jurisprudence of Georgia.

Objectivity. Legislative acts are enacted to support and protect the major interests of society. The main emphasis goes on the following principles: “Equal justice to all”, “Unawareness of law does not exempt an individual from liabilities for lawbreaking”, etc.

Formality. The legislation system comprises the unity of appropriately formalized documents – legislative acts.

Hierarchy. The normative-legal acts that make legislation are placed according to the legal force. Each normative-legal act of the lower layer becomes legally empowered by the act of the upper layer. According to the hierarchy, the normative acts of Georgia are given in the law on “normative acts” [2, article 4].

Direct contact with the state. Legislative acts are enacted on behalf of the state and their realization is ensured by the state guarantees and sanctions. The legislative acts of Georgia are: constitution, constitutional law, organic law, law, time-limit of the Parliament of Georgia, the decree of the President of Georgia and the subordinate regulatory normative acts of Georgia [2, Article 5].

Direct contact with time and space. Unlike the legal system, legislation is not directly related to these two categories: time and space, but its system is formed within the certain time.

To clearly define the differentiating features of legal systems and legislation, it is necessary to compare them with each other. It will make obvious that the initial structural elements of the legislation system are normative-legal acts which comprise legal norms. According to the principles of subordination and coordination, structural elements of the legislation system have vertical and horizontal constitution.

The vertical of the legislation is based on the principles of subordination, hierarchy. While discussing horizontal legislation, current legislation, emergency legislation, general legislation and special legislation are distinguished.

The legal system corresponds to the philosophical category “content” and is the inner structure of law which matches with the character of public relations regulated by the legal system. The legislation category corresponds to the philosophical category “form” and is the official-juridical unity of legal sources.

Correct apperception of the legal system and the legislation system improves the effectiveness of the legal process and is mandatory in the process of interaction between the state and law.

ადამიანის უფლებათა ისტორიული ასპექტები

თანამედროვე მსოფლიოში პოლიტიკოსები, ჟურნალისტები თუ იურისტები ძალიან ხშირად საუბრობენ ადამიანის უფლებების შესახებ. სწორედ ამიტომ წარუშლელად აღიბეჭდა მათი დაცვის აუცილებლობა ჩვენს ცნობიერებაში.

მარტივად რომ ვთქვათ, აღნიშნული უფლებები ჩვენ გაგვაჩნია იმ უბრალო მიზეზის გამო, რომ ადამიანები ვართ, თუმცა, ამ მარტივ იდეას რთული პოლიტიკური და სოციალური შინაარსი აქვს.

ადამიანის უფლებების, მათი გენეზისის, სოციალური ფესვებისა და დანიშნულების ძიება ყოველთვის იყო და რჩება კაცობრიობის მნიშვნელოვან პრობლემად მისი ისტორიული განვითარების მანძილზე და დღესაც პოლიტიკური, სამართლებრივი თუ ფილოსოფიური კვლევის საგანია.

ადამიანის უფლებები რთული მოვლენაა, ალბათ ამიტომაც, სხვადასხვა ეპოქაში ისინი ხან პოლიტიკურ-სამართლებრივ, ხან ეთიკურ, ხანაც ფილოსოფიურ შინაარსს იძენდნენ იმისდა მიხედვით, თუ ვინ იმყოფებოდა ხელისუფლების სათავეში.

ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა უზღუდვებელყოფა არის საფუძველი პოლიტიკური თუ სოციალური არასტაბილურობისა, ამიტომაც მათ დაცვას უმთავრესი როლი აკისრია ნებისმიერ საზოგადოებასა თუ ეპოქაში.

ადამიანის უფლებათა დაცვა სამართლიანობისა და საყოველთაო მშვიდობის საწინდარია.

ადამიანის უფლებები მოიცავს ყველა ასპექტს და საზოგადოებრივი განვითარების ყველა საფეხურს, უკანასკნელი 50 წლის განმავლობაში იგი ჩამოყალიბდა დამოუკიდებელ დისციპლინად, რაც საერთაშორისო სამართლის განვითარების შედეგია, ძირითადი უფლებების გადაკვეთა, იქნება ეს სამოქალაქო, პოლიტიკური, ეკონომიკური, სოციალური თუ კულტურული, მიგვიითითებს ზოგიერთ ამ უფლებათა მასშტაბზე, რომლებიც ეფუძნება რეგიონული და საერთაშორისო სისტემების კომბინირებას.

ადამიანის უფლებები მოიცავს კანონის უზენაესობის პრინციპის ელემენტებს, რაც არის აღიარება იმისა, რომ სახელმწიფო უნდა მოქმედებდეს ქვეყნის უმაღლესი ნორმების მიხედვით, მით უფრო, რომ სახელმწიფო და საერთაშორისო სამართალი დიდი ხანია შეთანხმდნენ ძალაუფლების აუცილებელ შეზღუდვებზე.

იდეა ადამიანის უფლებათა შესახებ ანტიკურ ეპოქაში ჩაისახა და თანასწორუფლებიანობის პრინციპს ეფუძნებოდა. მან განვითარების საკმაოდ ხანგრძლივი პერიოდი განვლო. ადამიანის უფლებათა საფუძვლის “ფორმალური თანასწორუფლებიანობის” ჩანასახი პირველყოფილ საზოგადოებაში გვხვდება “მონომონიების” სახით. ისინი ერთგვარად აყალიბებდნენ წარმოდგენებს ბოროტსა და კეთილზე და მათი მიზანი გვაროვნული წეს-წყობილების შენარჩუნება იყო. მათმა არსებობამ კაცობრიობის განვითარებაში დიდი როლი შეასრულა.

ადამიანის უფლებათა წარმოშობის შესახებ სხვადასხვა აზრი არსებობს. ადამიანის უფლებათა იდეას საფუძველი ჩაეყარა V-VI სს. ჩვ. წ. აღ-მდე. ათენსა და მოგვიანებით რომში VI ს. ჩვ.წ აღ-მდე, სოლონმა შეიმუშავა კონსტიტუცია, რომელიც დემოკრატიის ზოგიერთ ელემენტს შეიცავდა და ადგენდა სახელმწიფო ჩინოვნიკების პასუხისგებაში მიცემის უფლებას. შემდგომში განვითარება ამ იდეამ ძველ რომში ჰპოვა, რასაც ხელი შეუწყო მოქალაქეობის პრინციპის შემოღებამ.

მე-13 საუკუნის დასაწყისში ევროპაში უკვე საუბრობდნენ ადამიანის ზოგიერთ უფლებაზე. მათზე მსჯელობდნენ ევროპულ ფილოსოფიურ სკოლებში. ადამიანის უფლებები იკვეთება ფილოსოფიურ მსჯელობებში, რომლებშიც ყურადღებაა გამახვილებული თავისუფლებასა და ზოგიერთ სხვა უფლებაზეც კი. ადამიანის უფლებების ცნება უკავშირდება კანონის უზენაესობის კონსტიტუციურ პრინციპს – აუცილებელ შეზღუდვებს სუვერენის ან პარლამენტის მიერ ძალაუფლების გამოყენებაზე, კანონის უზენაესობა კი ეფუძნება ბუნებითი სამართლის რელიგიური დოქტრინის თეორიას. აქედან გამომდინარე, ბევრი მეცნიერი მიიჩნევს, რომ ადრეულ რელიგიურ წყაროებში მოცემული საზოგადოების ქცევის წესები და მითითებები წარმოადგენს ადამიანის უფლებათა საფუძველს. რელიგიური დოგმები ადგენდნენ ქცევის ნორმებს, რომლებიც მეტწილად რელიგიური ხასიათის იყო. ზოგი მათგანი დღესაც მოქმედებს, რისი მაგალითიც ზოგიერთ ისლამურ სახელმწიფოში გამოყენებული შარიათის სამართალია. რელიგიურ წყაროებში ძირითადად განსაზღვრული იყო ვალდებულებები, პოლიტიკური და რელიგიური ტრადიციები [3, 44-45].

საზოგადოების განვითარების ფორმაციათა ცვლასთან ერთად იცვლებოდა ადამიანის უფლებების ხასიათიც. მონათმფლობელურ საზოგადოებაში ადამიანის უფლებათა გადანაწილება უთანასწოროდ ხდებოდა, ფეოდალიზმის დროს კი დაბეჩავებული ფენის უფლებათა მოცულობა გაიზარდა, ამ პერიოდში იზღუდებოდა მონარქის ძალაუფლებაც. მაგალითად ინგლისში, სადაც მონარქისთვის საზოგადოების გვაროვნული წრიდან კონტროლის დაწესების მცდელობა 1215 წელს, თავისუფლების დიდი ქარტიის მიღებით დასრულდა. აღნიშნული დოკუმენტი სამეფო ჩინოვნიკთა თვითნებობისაგან დაცვის უფლებებს და მექანიზმებს შეიცავდა. ქარტიის უმთავრესი ნორმა ის გახლდათ, რომ დაუშვებლად გამოცხადდა თავისუფალი ადამიანის მიმართ სასჯელის გამოყენება სასამართლო განაჩენის გარეშე. 1628 წელს ინგლისში მიიღეს პეტიცია უფლებათა შესახებ, რომლითაც მონარქს უნდა დაეცვა ქვემდგომი სამეფო ადმინისტრაციის თვითნებობისაგან. ამ აქტის მიხედვით მონარქისთვის პეტიციით მიმართვის შემთხვევაში, ადამიანის დაპატიმრება, მონარქის მიერ პეტიციის განხილვამდე არაკანონიერად ჩაითვლებოდა [3, 44-45].

1679 წელს მიიღეს HABEAS CORPUS ACT. ამ აქტით პირველად გამოიყენეს პიროვნების ხელშეუხებლობის გარანტიები.

ყველაზე მნიშვნელოვანი როლი ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა იდეის განვითარებაში ბურჟუაზიულ-დემოკრატიულმა რევოლუციამ შეასრულა XVII–XVIII სს, რომელმაც აღნიშნულ უფლებათა ფართო სპექტრიდან წინ წამოსწია ადამიანთა თანასწორობის პრინციპი, რომელიც ერთ-ერთი უმთავრესი და დემოკრატიული პრინციპია უფლებათა მთელ სპექტრში.

ადამიანის უფლებათა დაცვის შესახებ რეალური განცხადებები მე-17 საუკუნის ევროპაში გაკეთდა. ჯონ ლოკის ნაშრომში “მეორე მოხსენება სახელმწიფოს შესახებ”, რომელიც 1688

წელს გამოქვეყნდა, ყურადსაღებია, რომ კაცობრიობის ისტორიის დასაწყის ეტაპზე ყველას თანაბარი უფლებები გააჩნდა, მაგრამ სახელმწიფოს გარეშე მათი დაცვა წარმოუდგენელი იყო, ამიტომაც ადამიანებმა შექმნეს საზოგადოება, ამ უკანასკნელმა კი სახელმწიფო – სწორედ იმისათვის, რათა დაეცვათ ადამიანის უფლებები.

ლოკის მოსაზრებით, ადამიანები სწორედ მაშინ უნდა დაემორჩილონ სახელმწიფოს, როდესაც ის მათ უფლებებს იცავს, რადგანაც ადამიანის უფლება უფრო ადრე წარმოიშვა, ვიდრე თავად სახელმწიფო, ხოლო სახელმწიფო ლეგიტიმურია მანამ, სანამ იგი სისტემატურად უზრუნველყოფს ამ უფლებათა დაცვას.

ლოკის თეორია თავდაპირველად საზოგადოების ყველა კლასზე არ იყო გათვლილი, იგი მხოლოდ იმ ფენას შეეხებოდა, რომელსაც უძრავი საკუთრება გააჩნდა, თუმცა იდეა თავისთავად ისეთი მიმზიდველი იყო რომ, მოხდა აღნიშნული უფლებების გაფართოვება მოკლე და მათი დაცვისათვის ბრძოლა მთელ ევროპას მოედო. ეს ბრძოლა ევროპის ქვეყნებში პირველ მსოფლიო ომამდე მიმდინარეობდა, შტატებში კი უფრო ხანგრძლივადაც და ის თანამედროვე სამყაროში დღემდე გრძელდება.

”კაცობრიობა ერთი დიდი ოჯახია და ბარბაროსებს აქ ადგილი არ აქვთ” – გადაწყვიტა გაეროს გენერალურმა ასამბლეამ 1948 წლის 10 დეკემბერს და მიიღო ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაცია, რომელიც ევროსაბჭოს მონაწილე ქვეყნების მოქალაქეთა კონსტიტუციური უფლებების დაცვის გარანტიაა. აღნიშნულ უფლებათა დაცვის გამო შექმნილია მთელი რიგი მაკონტროლებელი ორგანოები როგორებიცაა: ადამიანის უფლებათა კომისია, ადამიანის უფლებათა ცენტრი და ევროპული სასამართლო, რომლებიც განიხილავენ ადამიანის უფლებათა დარღვევებს სახელმწიფოებრივ დონეზე.

ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა დეკლარაციის მიღების დროიდან დღემდე მიმდინარეობს მისი კოდიფიცირების პროცესი როგორც საერთაშორისო, ისე ნაციონალურ დონეზე, რათა მოხდეს ადამიანის უფლებების წინა პლანზე წამოწევა და სრულყოფილი რეალიზაცია. აღნიშნული პროცესის ნახევარსაუკუნოვანმა გამოცდილებამ და კაცობრიობის ამ მიმართულებით სწრაფვამ დაადასტურა, რომ ადამიანის უფლებების დაცვის გარეშე წარმოუდგენელია როგორც სამართლებრივი სახელმწიფოს მშენებლობა, ისე საზოგადოების სოციალურ-ეკონომიკური განვითარება.

ყოველ ადამიანს გააჩნია სიკეთე, მატერიალური თუ არამატერიალური, სწორედ ამ სიკეთეთა ერთობლიობას შეიძლება ვუწოდოთ ადამიანის უფლებები.

ადამიანის უფლებათაგან, მეტად საინტერესოა პირადი არაქონებრივი უფლებები, რომლებიც ქმნიან კომპლექსურ სამართლებრივ ინსტიტუტს, რომელშიც გაერთიანებულია სხვადასხვა დარგის სამართლის ნორმები. ამ უფლებათა, ისევე როგორც, ადამიანის სხვა უფლებათა სამართლებრივი რეგულირების საფუძველს კონსტიტუცია წარმოადგენს, იმდენად რამდენადაც, სწორედ მასშია თავმოყრილი ადამიანის პირადი უფლებები და დადგენილია სამართლებრივი გარანტიები მათი რეალური განხორციელებისათვის.

საერთაშორისო სამართლის საყოველთაოდ აღიარებული პრინციპებისა და ნორმების თანახმად, საქართველოს კონსტიტუციის მე-2 თავი მთლიანად ეთმობა ადამიანის უფლებებსა და თავისუფლებებს. რაც მეტყველებს იმაზე, რომ საქართველო სამართლებრივი სახელმწიფოა, ადამიანის უფლებების და თავისუფლების როგორც უზენაესი ღირებულების კონსტიტუციით აღიარება წარმოადგენს სამართლებრივი სახელმწიფოს

მთავარ მახასიათებელს, ვინაიდან იგი ერთადერთი და უმაღლესი ღირებულებაა სხვა დანარჩენ საზოგადოებრივ ღირებულებებს შორის.

ადამინის უფლებები – არის განსაზღვრულ ნორმატიულ სტრუქტურაში მოქცეული თვისებები და მახასიათებლები, რომლებიც გამოხატავენ პიროვნების თავისუფლებას და წარმოაგენენ ადამინის ცხოვრების, მისი საზოგადოებასთან, სახელმწიფოსთან და სხვა ინდივიდებთან ურთიერთობის შესაძლებლობებს.

ადამინის უფლებები ინდივიდს აძლევს საშუალებას მართოს სახელმწიფო ან იყოს მასთან დისტანციურ დამოკიდებულებაში, სარგებლობდეს პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობით, აირჩიოს პროფესია, განსაზღვროს რელიგიასთან დამოკიდებულება. იქ სადაც სახელმწიფო შთანთქმავს სამოქალაქო საზოგადოებას, ადამინის უფლებები ან არ არსებობენ, ან ატარებენ დეკორატიულ ხასიათს.

საქართველოს კონსტიტუცია აღიარებს ადამიანის უფლებას სიცოცხლეზე, ჯანმრთელობაზე, პატივსა და ღირსებაზე, სიტყვის, აზრის, სინდისის, აღმსარებლობის და რწმენის თავისუფლებაზე, პირად და საკუთრების ხელშეუხებლობაზე, აგრეთვე სხვა პირად არაქონებრივ უფლებებზე [6, 8-10].

არაქონებრივი უფლებები ხასიოდებიან პიროვნებასთან უშუალო კავშირით, ისინი წარმოიშობიან დაბადებით, ან კანონის ძალით. მაგალითად თუ ადამიანის სიცოცხლე, უფლება, რომელიც არაქონებრივ უფლებათაგან ერთ-ერთი უმთავრესია, დაბადებით წარმოიშობა, ადგილსამყოფელის არჩევის უფლების წარმოშობა კანონთანაა დაკავშირებული.

პირადი არაქონებრივი უფლებების სამართლებრივი რეგულირება უმთავრესად სამოქალაქო სამართლის ნორმების მიხედვით ხორციელდება სწორედ ამ ნორმათა შინაარსიდან გამომდინარე პირადი არაქონებრივი უფლებები წარმოიშობა სულიერი ღირებულებების საფუძველზე, ესენია: პატივი, ღირსება, საქმიანი რეპუტაცია, იურიდიული პირის სახელწოდება – რომელსაც თავის მხრივ არამატერიალური უფლებები დაფუძნებით წარმოეშობა, სახელის უფლება, ავტორობის უფლება და სხვა.

არაქონებრივი უფლებები განუყრელადაა დაკავშირებული პიროვნებასთან, ამ უფლებების საშუალებით ვლინდება ადამიანის თუ ორგანიზაციის ინდივიდუალურობა, ზნეობრივი და სხვა სოციალური ღირებულებები.

ზემოთ ჩამოთვლილი უფლებები თითოეულ ჩვენგანს გააჩნია, თუმცა ბევრმა მათი შინაარსი არ იცის. ეს, სამწუხაროდ, საზოგადოების ამ ნაწილის სამართლებრივი კულტურის დაბალ დონეზე მეტყველებს, აღნიშნული უფლებები ხშირად ირღვევა ყველა ეპოქაში და სახელმწიფოში, მათ შორის, საქართველოშიც, ეს რომ არ მოხდეს, ალბათ, კაცობრიობამ მსოფლმხედველობა უნდა შეიცვალოს, რაც ძნელი წარმოსადგენია. ამიტომაც, ერთადერთი გამოსავალი ადამიანთა სამართლებრივი თვითშეგნების გაზრდაა. თითოეული ჩვენგანი თავად უნდა შეეცადოს ამ უფლებათა დაცვას, მითუმეტეს, რომ ამის მექანიზმები დღევანდელ რეალობაში არსებობს, თუმცა ეს მეტად რთულ ამოცანას წარმოადგენს ყველასთვის და მის შესასრულებლად კომპლექსური ზომების მიღებაა საჭირო.

1. საყვარელიძე ფ. 1999. *ადამიანის უფლებათა ღრეხიკონი*. თბილისი.
2. ჩერქეზიშვილი ნ., კვაჭაძე მ. 2005. *ადამიანის უფლებათა საერთაშორისო სამართალი*. თბილისი.
3. რონა კ.მ. სმიტი 2005. *ადამიანის საერთაშორისო უფლებები*, მეორე გამოცემა. ოქსფორდის უნივერსიტეტის გამომცემლობა.
4. *ადამიანის ძირითადი უფლებები და თავისუფლებები*, საკანონმდებლო აქტების კრებული. 2005. თბილისი: ბონა კაუზა.
5. *ადამიანის უფლებათა საერთაშორისო დოკუმენტები*. 2003. თბილისი.
6. *საქართველოს კონსტიტუცია*. 2007. თბილისი: რაიზი.

Theona Giorgadze
Grigol Robakidze University

Historical Aspects of Human Rights

We often hear “Human rights” in the modern world from the side of politicians, journalists, lawyers. That is why it occupies a great place in our consciousness. Easily to say, we have rights for that simple reason that we are humans, though this simple idea has difficult political and social content.

Human right - its genesis, social roots and assignment was and is a particular problem during the period of development of the history of humanity. They passed hundred of years and are still in the center of attention of political, legal, religion, philosophic approaches.

Human right is a difficult appearance, probably, that is why in different epochs sometimes they acquired political and legal, and sometimes ethical, philosophic content, and depended on the government.

Ignorance of human rights and freedom is the basis of political and social instability; that is why their protection has a great role in any society or epoch. Protection of human rights is a sign of justice and general peace.

The idea on human rights was conceived in ancient age and based upon the idea of equality. It passed sufficiently long period of development; we meet the rudiments of human rights basis “Formal Equality” as “Monomies”. They homogenously formed imaginations on evil and kindness and their aim was to preserve family habits. Their existence played a great role in the development of humanity.

The idea of human rights was founded until V-VI centuries B.C. In Athens and later in Rome until VI century B.C. Archon Solon elaborated the constitution which consisted of several elements of democracy and restored rights of bringing to account of officials. Later the idea was developed in ancient Rome which was supported by establishment of the citizenship principle.

Every step of the development of the society changed the character of human rights. In slave-holding society the distribution of human rights was unequal, but in feudalism epoch the volume of rights was increased; in this period was made even an attempt of limitation of monarchy power. For example, in 1215 in England the attempt of establishment of control of monarch from the tribe circle was finished by adopting of great freedom charter. The document consisted of the rights and mechanisms for saving from willfulness of royal officials.

The main standard of the charter was to declare administration of punishment to an independent person unpermitted without a verdict. In 1628, in England was adopted a petition of rights by which the monarch should defend a subordinate from wilfulness of the royal administration. According to the act, imprisonment of an individual without discussion of petition by monarch would be considered as illegal.

In 1679 HABEAS CORPUS was adopted. According to the act, inviolability guarantee of an individual was administrated for the first time.

The bourgeois-democratic revolution of XVII-XVIII cc. played the most important role in the development of the idea of human rights and freedom. It put the principle of equality in the forefront from broad spectrum of human rights, which is one of the main and democratic principles within the whole spectrum of rights.

The real statements on human rights were made in Europe in XVII century. It is significant that in the work of John Lock "Second report on state", which was published in 1688, everybody had equal rights at the first stage of the history of humanity, but their defending without state was unimaginable. That is why people made society, and the latter made a state in order to protect human rights.

According to Lock's consideration, people should subordinate to the state when it defends their rights as the human right was made earlier than the state itself. The state is legitimate until it maintains defending of human rights systematically.

At first, Lock's theory was not considered for all stratum of society; it touched upon only to that stratum which owned real estate, though the idea was so attractive that these rights were increased and the struggle for protecting rights was spread in whole Europe. This struggle lasted in the countries of Europe until the World War I, in the states it lasted longer. Fighting for similar rights is going even in the modern world.

The humanity always dreamed to put an end to wars which bring only destruction and death. That is why in the World War II, the countries of anti-Hitler coalition (USSR, USA, England, etc.) planned to establish international organization which would interrupt these occurrences to a certain extent. On October 24, 1945, an organization UNO was founded. Inevitability of creation this organization was caused by problems of human rights after the World War II which became international. Gradually, constitutional law was influenced by international standards. Nowadays, the rights of resident of any country are under the observation of world organizations. Many international documents are received; for example, from UNO which entrusts member states with the providing of documents without any kind of discrimination.

The first human rights and freedom declaration was adopted on December 10, 1948 by the United Nations Organization. It is the guarantee of human rights defence of the citizens of member countries of the European Council. Due to efficient defence of the rights controlling authorities were created such as, Human Rights Committee, Human Rights Center, European Court that discuss violations of human rights at the state level.

Human rights are integral with social activity; with its content human rights normatively form those conditions and means which are objective inevitability for normal functioning of society and state.

Each individual has specific property, material or nonmaterial, just volume of properties may be conditionally called Human rights.

Human rights and freedoms purposely have an influence upon the balance of relations between citizens and state.

The rights themselves are of different disposition: civil (personal), political, cultural and social-economic.

Civil Rights define freedom of personal life of a human, its legal defence from illegality. As it is known, civil rights consist of right of ownership, right of dignity, respect and business reputation, family right, right of inviolability, etc.

With political rights a human has consolidated right of freedom of speech, spreading and obtaining of information, right of participation in peaceful manifestations.

With cultural rights humans provide participation in art, scientific and technical achievements.

Social and Economic rights provide valuable existence of a human in modern society.

Each of us acquire the rights listed above, though, many people do not know their meaning. Unfortunately, it speaks on low level of legal culture of the society. The rights are often violated in all epoch and state, including Georgia. In order to avoid this fact, humanity should change ideology, though this change is unimaginable. That is why the only way is to increase legal self-consciousness of humans. Each of us should try to defend rights; especially mechanisms of this exist in today's reality, though it is a very difficult problem for everybody and requires taking complex measures.

კერძო სამართალი

Civil Law

საქართველოში დასაქმებულთა მიერ შემნილ გამოგონებასა და დიზაინზე უფლებათა მფლობელობის შესახებ

წინამდებარე სტატიაში გაშუქებული პრობლემების საზოგადოების წინაშე წარმოჩენა გადაგვაწყვეტინა 2010 წელს საქართველოს საპატენტო, საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ კანონებში ცვლილებების შეტანამ, რომლებმაც, ჩვენი აზრით, შელახეს დასაქმებულთა უფლებები, დაეუფლონ საკუთარი ინტელექტუალური შემოქმედების შედეგად შექმნილ ნაწარმოებებს, გამოგონებებსა და დიზაინებს. ყველაზე მეტად ამ ცვლილებებმა ტექნოლოგიების სფეროში მოღვაწე შემოქმედთა და დიზაინერთა უფლებებზე იმოქმედა და იმდენად, რომ აღარ არის გარანტირებული მათი ინტელექტუალური საკუთრების ხელშეუვალობის კონსტიტუციური მოთხოვნა. ვგულისხმობთ საქართველოს კონსტიტუციის 23-ე მუხლს, რომლის თანახმადაც: “ინტელექტუალური შემოქმედების თავისუფლება უზრუნველყოფილია, ინტელექტუალური საკუთრება ხელშეუვალია”.

ცვლილებების შედეგად ამოქმედებული ნორმები წინა პლანზე მეწარმეთა ინტერესებს წამოსწევს და არა შემოქმედისა. წინამდებარე სტატიის მიზანია საზოგადოებისათვის შექმნილი ვითარების სამართლებრივი ანალიზის შეთავაზება, რათა საკანონმდებლო ინიციატივის მქონე პირთა ყურადღებაც გამახვილდეს აღნიშნული ცვლილებების თანმხლები ხარვეზების გამოსწორების აუცილებლობაზე.

საპატენტო კანონმა განიცადა ძირეული ცვლილება. ერთი მხრივ, აღნიშნული კანონიდან ამოღებულ იქნა “სამრეწველო ნიმუშის” ცნება და ამ უკანასკნელის დასაცავად შემოიღეს ახალი კანონი “დიზაინის შესახებ”¹³. მეორე მხრივ, მას დაემატა ახალი ნორმები, რომლებმაც საქართველოს საპატენტო სამართალში დღემდე აუსახავი ინსტიტუტები შემოიტანა. ზოგადად, ასეთი ცვლილება დადებითად უნდა შეფასდეს, მაგრამ სხვა კუთხით ის სერიოზულ კრიტიკას იმსახურებს. ვუთმობთ რა ძირითად ყურადღებას შემოქმედ ავტორთა, გამოგონებელთა და დიზაინერთა უფლებებს, დასახული მიზნის წარმოჩენას დავიწყებთ საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ, საპატენტო და დიზაინის შესახებ საქართველოს კანონების ნორმების ანალიზით.

საავტორო და მომიჯნავე უფლებების მომწესრიგებელი ნორმები საქართველოში შემოღებულია 1997 წელს. სამოქალაქო კოდექსში მათთვის სპეციალურად იქნა გამოყოფილი IV წიგნი – “ინტელექტუალური საკუთრების სამართალი”, რომელშიც საავტორო სამართალი 1017 – 1099 მუხლებით სრულად იქნა წარმოდგენილი. ორი წლის შემდეგ იგი სამოქალაქო კოდექსს გამოეყო და სანაცვლოდ ძალაში შევიდა 1999 წლის კანონი საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ, რომელიც 2005 და 2010 წლის ცვლილებების გათვალისწინებით მოქმედებს ამჟამადაც.

1997 წელს დასაქმებულთა მიერ საავტორო უფლებების ფლობას ეხებოდა 1042-ე მუხლი. ეს ნორმა ნაშრომებში ჩვენ ადრე უკვე გავაკრიტიკეთ, რადგან იგი ინტელექტუალური საკუთრების მოდელური კანონის კვალობაზე იყო შედგენილი, ხოლო პირველი და მეორე პუნქტები ერთმანეთს ეწინააღმდეგებოდა, რადგან სხვადასხვა სამართლებრივი ოჯახის პრინციპებს ეყრდნობოდა [11, 31-32].

¹³ აღსანიშნავია, რომ დიზაინერთა შემოქმედების ნაყოფის აღმნიშვნელი ადრინდელი ცნება “სამრეწველო ნიმუში” შეიცვალა “დიზაინით”, რაც, ვფიქრობთ გამართლებულია, რადგან უფრო ფართოდ და ზუსტად გამოხატავს დასაცავი ობიექტის არსს.

1999 წელს კანონმა მე-16 მუხლით არსობრივად გაიმეორა სამოქალაქო სამართლისეული ნორმა, რაც ასევე ჩვენი კრიტიკის საგანს შეადგენდა [1]. 2005 წელს სხვებთან ერთად შეიცვალა აღნიშნული ნორმაც, მუხლი ჩამოყალიბდა გაცილებით უკეთესი და სავსებით მისაღები რედაქციით, თუმცა ხარვეზები მაინც დარჩა [2, 81]. 2010 წელს მუხლი კვლავ შეიცვალა ისე, რომ პირველ პუნქტში არსობრივი ცვლილება არ მომხდარა; მუხლს მოაცილეს მე-2 – მე-5 პუნქტები, რამაც ის მკვეთრად გააუარესა. ამ მუხლების ამოღებით ავტორებს გაუქრა შესაძლებლობა უკან დაიბრუნონ დამსაქმებელზე კანონისმიერი ცესიით გადასული საავტორო უფლებები. მათი დაბრუნების შესაძლებლობა ავტორებს ჰქონდათ ორ შემთხვევაში: 5 წლის გასვლის შემდეგ ნებისმიერ შემთხვევაში; 3 წლის გასვლის შემდეგ, თუ დამსაქმებელი ამ დროის განმავლობაში არ გამოიყენებდა ნაწარმოებს. ეს ნორმები თანამედროვე მოთხოვნების შესაბამისი იყო და მათი ამოღება არაფრით გახლდათ დასაბუთებული. ამასთან, აღნიშნული ცვლილებებით საქართველოს საავტორო სამართალი ერთგვარად ევროპის საავტორო სამართალსაც დაშორდა.

სავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ კანონის ცვლილებები შეეხო საქართველოს საავტორო სამართლის კიდევ ერთ შემოქმედ სუბიექტს – შემსრულებელს, შეიცვალა 47-ე მუხლის მე-7 პუნქტი. ეს ცვლილება მხოლოდ რედაქციული ხასიათის იყო.

იმის გათვალისწინებით, რომ ავტორთა უფლებების დაუფლების განმსაზღვრელი მე-16 მუხლის პირველი პუნქტი და 47-ე მუხლის მე-7 პუნქტი 2010 წელს არსობრივად არ შეცვლილა, შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ საქართველოს საავტორო სამართალი კვლავ ეფუძნება შემოქმედის მიერ დასაბამიდან უფლებების დაუფლების საყოველთაოდ აღიარებულ წესს. ამიტომ 2010 წელს შეტანილი ცვლილების მიუხედავად, მფლობელობის საკითხი დამახინჯების გარეშეა გადაწყვეტილი.

როგორც ვხედავთ, განხილული კუთხით საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ კანონით სწორადაა დაბალანსებული დამსაქმებელთა და დასაქმებულთა მიერ უფლებების ფლობის საკითხი. თუმცა, იგი გამოსწორებას მაინც მოითხოვს – მას უნდა დაუბრუნდეს მე-16 მუხლის მე-2 – მე-5 პუნქტები.

განსახილველი კუთხით საპატენტო კანონის ცვლილებასა და დიზაინის ახალი კანონის მიმართ სულ სხვაგვარად გვაქვს საქმე.

როგორც აღვნიშნეთ, *საპატენტო კანონი კონცეფტუალურად გადამუშავდა და ძირითადად შეიცვალა*. ნორმების ცვლილების გარდა, საპატენტო კანონში ახალი, მათ შორის, ინსტიტუციონალური ნორმები შევიდა, კერძოდ, პატენტის დაგირავების, სამედიცინო პროდუქტის პატენტის მოქმედების ვადის გახანგრძლივების, საგამომგონებლო დონის ex-officio შეფასების, სასარგებლო მოდელის განმსაზღვრელი და ახალი კრიტერიუმის დამდგენი, აგრეთვე, სხვა ახალი, ძირითადად პროცედურულ ნორმები. გარდა აღნიშნულისა, საპატენტო კანონს მოაკლდა და საერთოდ გაუქმდა შემოტანილი პატენტის ინსტიტუტი.

კვლავ უნდა აღვნიშნოს, რომ ზოგადად ამგვარი ცვლილებები დადებითი ხასიათისაა. ამასთან, აღსანიშნავია, რომ 2010 წლის მდგომარეობით საქართველოს სამრეწველო საკუთრების სამართალი დაუბრუნდა 1992 წელს გამოგონებისა და სამრეწველო ნიმუშების შესახებ დებულებების ამოქმედებით შექმნილ ვითარებას, როდესაც ტექნოლოგიური შემოქმედების შედეგი (გამოგონება; სასარგებლო მოდელი) საპატენტო კანონს იყო მიკუთვნებული, ხოლო მხატვრულ-ტექნოლოგიური შემოქმედებისა (სამრეწველო ნიმუში, ანუ დიზაინი) ცალკე აქტის განმგებლობას. შედეგად ეროვნული საპატენტო კანონი და დიზაინის შესახებ კანონი ერთგვაროვან თეორიულ საწყისებს დაეფუძნა და სისტემურად ევროპის სამართალს მნიშვნელოვნად დაუახლოვდა.

საპატენტო კანონის ცვლილებასთან დაკავშირებული მოკლე ზოგადი მიმოხილვის შემდეგ ყურადღებას კვლავ დასაქმებულთა შემოქმედების შედეგზე მფლობელობის საკითხზე გადავიტანო.

პრობლემას გამოგონების შესახებ 1992 წლის დებულებისა და 1999 წლის საპატენტო კანონის შესაბამისი ნორმების განხილვით გავაშუქებთ 2010 წლის ცვლილების შემდეგ ამოქმედებულ საპატენტო კანონის ნორმასთან შედარების ფონზე. სამრეწველო ნიმუშების შესახებ დებულებასა და დიზაინის შესახებ კანონის ნორმები საპატენტო აქტების ნორმების გამოვრებაა, რის გამოც ცალკე განხილვას არ მოითხოვს.

საქართველოს რესპუბლიკის მინისტრთა კაბინეტის 1992 წლის 16 მარტის №302 დადგენილებით დამტკიცებული გამოგონების შესახებ დებულების მე-19 მუხლი გამოგონების პატენტის მფლობელად გამომგონებელს მიიჩნევდა იმ შემთხვევაშიც, როდესაც გამოგონება სამსახურებრივი დავალების შესრულებას უკავშირდებოდა. ამ შემთხვევაში დამსაქმებელს პრიორიტეტის თარიღიდანვე ეძლეოდა შესაძლებლობა გამოეყენებინა გამოგონება მარტივი ლიცენზიის საფუძველზე, ხოლო, თუ გამომგონებელი პატენტის გასხვისებას დააპირებდა მას უპირატესი შესყიდვის უფლება ეძლეოდა. როგორც ვხედავთ, პატენტის ფლობის უპირატესობა ნამდვილ შემოქმედს – გამომგონებელს ჰქონდა. მაგრამ არც დამსაქმებლის ინტერესი იყო უზუღვეზელყოფილი, იგი ხდებოდა პატენტის მფლობელი მაშინ, როდესაც დასაქმებული იყო დაკავებული უშუალოდ საგამომგონებლო საქმიანობით [10, 60]. ასეთი შემთხვევისათვის ნორმა ითვალისწინებდა გამომგონებლის უფლებას მიეღო იმ წვლილის ფარდი გასამრჯელო, რაც გამოგონებას შეჰქონდა დამსაქმებლის შემოსავალში. თავად გასამრჯელოს ოდენობა უნდა დადგენილიყო ამ ორ სუბიექტს შორის შეთანხმებით.

განხილული ნორმის მთავარი ნაკლი იყო იმის გარკვევის აუცილებლობა, თუ რა სამსახურებრივი ფუნქციებით დატვირთული დასაქმებული უნდა მიჩნეულიყო “უშუალოდ საგამომგონებლო საქმიანობის შესასრულებლად დაქირავებულად”. გარდა ამისა, არ იყო ცალსახა, ვრცელდებოდა თუ არა ნორმა დაკვეთის შედეგად წარმოქმნილ ურთიერთობებზე, მათ შორის, იმ შემთხვევაში, როცა დამკვეთად სახელმწიფო გამოდიოდა.

აღსანიშნავია, რომ დასაქმებულთა მიერ გამოგონების შექმნის შემთხვევაში პატენტის მფლობელობის საკითხი მეცნიერული შესწავლის საგანი იყო საქართველოში და 1999 წლისათვის უკვე ჩამოყალიბდა დასაბუთებული აზრი იმის შესახებ, თუ რა სახე უნდა ჰქონოდა ნორმას, რომელიც დამსაქმებლისა და გამომგონებლის ინტერესებს გაითვალისწინებდა და შესაბამისი იქნებოდა საერთაშორისოდ მიღებული წესისა.

პრობლემის შესწავლას სათავეში გამოჩენილი ქართველი ცივილისტი სერგო ჯორბენაძე ჩაუდგა და 1995 წელს მისი ხელმძღვანელობით ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახემწიფო უნივერსიტეტში ცნობილი ქართველი პროფესორის ბესარიონ ზოიძისა და პროფესორის მარიკა ცისკაძის ოპონირებით შედგა დისერტაციის დაცვა თემაზე: “სამსახურებრივი გამოგონების დაცვა საპატენტო კანონმდებლობით” [9]. დისერტაციაზე მუშაობისას გამოქვეყნდა ორი სტატია, რომლებიც უშუალოდ პატენტის მფლობელი სუბიექტის გამოკვლევას ისახავდა მიზნად [3]. საკითხის შესწავლა გაგრძელდა შემდეგ წლებშიც, რაც აისახა რამდენიმე ახალ პუბლიკაციაში, მათ შორის, უცხო ენებზე [16]; [8]; [17]. გარდა სტატიებისა, საკითხი განხილული იყო საპატენტო სამართლის ამსახველ წიგნებში [5]. როგორც ვხედავთ, პრობლემის შესწავლას საქართველოში საკმაოდ დიდი დრო დაეთმო და 1999 წლისთვის საქართველოს საპატენტო კანონის მიღებისათვის პრობლემის გადაჭრის ნორმატიული გზები მეცნიერულად დამუშავებული იყო. შედეგად, საპატენტო კანონში დასაქმებულის მიერ შექმნილი გამოგონების მფლობელობის საკითხი თანამედროვე თეორიული მიმართულებებისა და საფუძვლების გათვალისწინებით გადაწყდა. 1999 წლის კანონის მე-20 მუხლის ტექსტი შემდეგი იყო:

“1. მუშაკის მიერ შექმნილ გამოგონებაზე, სასარგებლო მოდელსა ან სამრეწველო ნიმუშზე, რომელიც დაკავშირებულია სამსახურებრივი მოვალეობის ან სპეციალური დავალების შესრულებასთან და რომელიც ითვალისწინებს საგამომგონებლო საქმიანობას, პატენტის მიღების უფლება ეკუთვნის სამუშაოს მიმცემს, თუ ხელშეკრულებით სხვა რამ არ არის გათვალისწინებული. თუ პატენტი სამუშაოს მიმცემს ეკუთვნის, მაშინ მუშაკს უფლება აქვს, ურთიერთშეთანხმების საფუძველზე, სამუშაოს მიმცემისაგან მიიღოს გამოგონების გამოყენების ფარდი გასამრჯელო.

2. თუ გამოგონების, სასარგებლო მოდელის ან სამრეწველო ნიმუშის შექმნა დაკავშირებული არ არის მუშაკის მიერ სამსახურებრივი მოვალეობის ან სპეციალური დავალების შესრულებასთან, პატენტის მიღების უფლება ეკუთვნის მუშაკს. ამ შემთხვევაში სამუშაოს მიმცემს განაცხდის შეტანის დღიდან ეკუთვნის ლიცენზიისა და პატენტის შესყიდვის უპირატესი უფლება”.

ამ მუხლის მე-3 პუნქტი სახელმწიფო დაკვეთას ეხება და ახალი წესი არ შემოაქვს.

მუხლის გააზრებისას ნებისმიერი მკვლევარი შენიშნავს, რომ პრინციპი “შემოქმედს ეკუთვნის უპირატესობა” ურღვევია, რასაც ინტელექტუალური საკუთრების უფლების მფლობელის განსაზღვრისას მყარად მისდევს თანამედროვე ხანაში ნებისმიერი სამართლებრივი ოჯახის მიმდევარი ქვეყანა.

მართალია, დაინტერესებულ პირს შეუძლია გაეცნოს პრობლემის შესწავლასთან დაკავშირებულ ზემოთ მითითებულ ქართულ ლიტერატურას, მაგრამ, თვალსაჩინოებისათვის, ამერიკის შეერთებული შტატების სამართლებრივ ვითარებას მოკლედ მაინც გავაშუქებთ. შემოვიფარგლებით ამერიკელი მკვლევარისა და პრაქტიკოსის პიტერ როზენბერგის მიერ გამოთქმული მოსაზრებების წარმოდგენით ცნობილი ნაშრომიდან, რომელშიც აშშ საპატენტო სამართლის საფუძვლებია გადმოცემული. ნაშრომის მიხედვით, მიუხედავად იმისა, რომ პატენტის ფლობის საკითხს წყვეტენ ამერიკის შტატების სასამართლოები, მათი გადაწყვეტილებები გამოირჩევა გასაოცარი ერთგვაროვანებით და ემორჩილება გარკვეულ წესებს, კერძოდ: “1) თუ დამქირავებელსა და მის მუშაკს შორის არსებობს შეთანხმება შექმნილ გამოგონებებთან დაკავშირებით, მაშინ ამ გამოგონებაზე საკუთრების უფლების მფლობელობა განისაზღვრება ამ შეთანხმებით.

დამქირავებელს უფლება აქვს მოითხოვოს საკუთრების უფლების ფლობა გამოგონებაზე, რომელიც მისმა თანამშრომელმა შექმნა, თუ შრომის ხელშეკრულებაში:

- ა) პირდაპირი მითითება არსებობს მუშაკის მიერ შექმნილი გამოგონების დამქირავებლისათვის გადაცემაზე,
- ბ) არსებობს დათქმა, რომ მუშაკი იყო დაქირავებული კონკრეტული გამოგონების შექმნისათვის ან კონკრეტული პრობლემის (იგულისხმება ტექნოლოგიური საგამომგონებლო პრობლემა)¹⁴ გადაჭრაზე მუშაობისათვის.”

2. მუშაკის მიერ შექმნილი გამოგონებების კუთვნილებასთან დაკავშირებული შეთანხმების არ არსებობის შემთხვევაში დამქირავებელსა და მუშაკს შორის, ისინი მუშაკის საკუთრებად ითვლება. ამასთან, დამქირავებელს აქვს მარტივი ლიცენზიის მიღების უფლება ისეთ გამოგონებაზე, რომლის მიხედვითაც მას შეუძლია აწარმოოს და გამოიყენოს დაპატენტებული ობიექტი, თუ მან გარკვეული წვლილი შეიტანა გამოგონების შექმნაში. ასეთ წვლილად ითვლება მუშაკის მიერ გამოგონების შექმნა სამუშაო დროის

¹⁴ შენიშვნა ამ სტატიის ავტორისაა

განმავლობაში და (ან) დამქირავებლის დანადგარებისა და მასალების გამოყენება. მითითებული მარტივი ლიცენზია დამქირავებლის “საამქროს უფლებადაა” ცნობილი.”

უნდა ითქვას, რომ ციტირებული წესები პრეცედენტების მიხედვით დამკვიდრდა. გამომგონებლის სასარგებლოდ წდება ყველა დავა, სადაც კი პირდაპირ არ ირკვევა დამქირავებლის წვლილი ან სახელშეკრულებო ვალდებულება გამოგონების მისთვის გადაცემის თაობაზე. ამ მიმართებით როზენბერგი ასკვნის: “სასამართლოები უხალისოდ უჭერენ მხარს დამქირავებლისა და გამომგონებლის შეთანხმების ვარაუდს გამოგონების გადაცემასთან დაკავშირებით...” შემდეგ აგრძელებს: “თუ ხელშეკრულება არ შეიცავს მუშაკის მიერ შექმნილი გამოგონების გადაცემის შესახებ პირდაპირ მითითებას, მაშინ დამქირავებელი იქნება უფლებამოსილი დაისაკუთროს აღნიშნული გამოგონება, თუ დაამტკიცებს, რომ მუშაკი ამ გამოგონების შესაქმნელად იყო მიღებული სამსახურში, ან, სხვა სიტყვებით, დამქირავებელი ვალდებულია აჩვენოს, რომ გამოგონება მუშაკის სამსახურებრივი მოვალეობებისაგან განუყრელია” [15, 218-220].

იგივე აზრია გატარებული სხვა ამერიკელი მეცნიერების უფრო გვიანდელ ნაშრომებშიც [13, 250-251], ანუ საკითხი გარკვეულია იმ მიმართულებით, რაც ზემოთ წარმოვადგინეთ და ეს ვითარება არამარტო ამერიკის შეერთებული შტატებისთვისაა დამახასიათებელი, არამედ მსოფლიოს სხვა დანარჩენი ქვეყნებისთვისაც განურჩევლად იმისა, გარდამავალი ეკონომიკის ქვეყნები არიან ისინი თუ ეკონომიკურად ჩამორჩენილები. აქაც, თუ გამომგონებელსა და დამსაქმებელს შორის ხელშეკრულება გამოგონების კუთვნილების თაობაზე არ დადებულია, უპირატესობა გამომგონებელს, ანუ შემქმნელს ენიჭება. დამსაქმებელს მხოლოდ მაშინ ეძლევა გამოგონების დასაკუთრების უფლება, როდესაც უპირობოდ მტკიცდება რომ დამსაქმებელს საგამომგონებლო მისია ჰქონდა დაკისრებული. ამასთან, თუ შრომის ან სხვა ხელშეკრულება არსებობს, რომელიც გამოგონებაზე უფლებების გადაცემას ითვალისწინებს, მაშინ გამოგონების მესაკუთრე სუბიექტი ხელშეკრულების პირობებით განისაზღვრება.

ძირითადი ყურადღება ამერიკის სამართალზე იმიტომ შევაჩერეთ, რომ ჩვენს ქვეყანაში მას ყველაზე მეტი პატივით ეპყრობიან და იქნებ წინამდებარე სტატიაში წარმოჩენილმა აზრმა იმის შესახებ, რომ დამსაქმებულთა მიერ შექმნილი გამოგონების მფლობელობასთან დაკავშირებული ნორმა აუცილებლად მოითხოვს შეცვლას, მეტი დამაჯერებლობა შეიძინოს, ვინაიდან არსებული რედაქციით ეს ნორმა ეწინააღმდეგება საყოველთაოდ აღიარებულ პრინციპებს.

მივმართოთ უშუალოდ საქართველოს საპატენტო კანონის მე-19 მუხლის მე-6 პუნქტს, რომელიც ადგენს: “თუ გამოგონების შექმნა არ უკავშირდება დამსაქმებულის ან/და შეკვეთის მიმღების მიერ სამსახურებრივი მოვალეობის ან შეკვეთის შესრულებას, მაგრამ დამსაქმებულმა/შეკვეთის მიმღებმა გამოგონების შესაქმნელად გამოიყენა დამსაქმებლის/შემკვეთის მფლობელობაში არსებული რესურსი, პატენტის მიღების უფლება აქვს დამსაქმებელს/შემკვეთს...”. როგორც ვხედავთ, დამსაქმებელს ყოველთვის, ანუ იმ შემთხვევაშიც კი, როდესაც გამოგონების შექმნა არ უკავშირდება სამსახურებრივ მოვალეობას, შეეძლება დაისაკუთროს თავისი მუშაკის გამოგონება და საამისოდ საკმარისი იქნება დაამტკიცოს, რომ მის მფლობელობაში არსებული კალმისტარი, ქაღალდი, კომპიუტერი ან სხვა სახის “რესურსი” გამოყენებული იყო გამოგონების შექმნის დროს.

სამსახურებრივი მოვალეობის შესრულებას უკავშირებს პატენტის მფლობელის განსაზღვრას მე-19 მუხლის მე-5 პუნქტი. ერთი შეხედვით, პრობლემის გადაწყვეტის სწორი გეზია აღებული, მაგრამ ზემოთ მოტანილ თეორიულ საფუძვლებს ის სრულად მაინც არ ითვალისწინებს. კერძოდ, არ არის მოცემული მექანიზმი, როგორ უნდა გაირკვეს, უკავშირდება თუ არა გამოგონების შექმნა სამსახურებრივი მოვალეობის შესრულებას. შედეგად, შეიძლება მცდარმა შეხედულებებმა იჩინოს თავი და დავაც უკუღმართად გადაწყდეს.

მაგალითად, როგორ გადაწყდება პატენტის კუთვნილებასთან დაკავშირებული დავა, თუ მუშაკი მძღოლია და მან გამოგონება სამსახურში ყოფნის დროს შექმნა მაშინ, როდესაც ხელმძღვანელის განკარგულებას ელოდებოდა, ან, თუ ის ეკონომისტია და დამსაქმებლის საქმიანობის თემატიკის ჩარჩოებში შექმნა გამოგონება სამსახურიდან თავისუფალ დროს, ან, თუ ის ინჟინერია, მაგრამ სრულიად სხვა თემატიკასთან დაკავშირებული გამოგონება შექმნა ამავე ვითარებაში?

ვფიქრობთ, ვითარება რომ გამოსწორდეს, სულ მცირე, დღეისათვის მოქმედი ნორმა დამატებით უნდა დაიტვირთოს იმ აზრით, რომ გამოგონების შექმნა სამსახურებრივი მოვალეობის შესრულებას უკავშირდება მაშინ, როდესაც ცხადად ირკვევა, რომ ამ მოვალეობის შესრულების შედეგად დამსაქმებელი მოელის გამოგონების შექმნას და, რომ დასაქმებული გამოგონებას ქმნის იმ თემატიკის ჩარჩოებში, რომელსაც ის ამუშავებს.

ასეთივე ვითარებაა დიზაინის შესახებ კანონთან დაკავშირებით.

ყოველივე აღნიშნულიდან გამომდინარე, აუცილებელია 2010 წლის ცვლილებების შედეგად შექმნილი სამართლებრივი ვითარება გამოსწორდეს, წინააღმდეგ შემთხვევაში ჩვენი ქვეყნის ინტელექტუალური საკუთრების სამართალი ვერ დააკმაყოფილებს ევროპის გაერთიანების წინაშე აღებული ვალდებულებებს მის კანონმდებლობასთან ჰარმონიზაციის კუთხით.

ახალი ცვლილებების გაკეთება სასარგებლო იქნება იმ თვალსაზრისითაც, რომ გამოსწორდება მრავალი ხარვეზი, რომლებმაც თავი იჩინეს 2010 წელს, განსაკუთრებით საპატენტო და დიზაინის შესახებ კანონებში ცვლილებების დაჩქარებულად განხორციელების შედეგად. ამასთან, სპეციფიკურობის გათვალისწინებით, აუცილებელი იქნება შეთავაზებულ ცვლილებებს გაეცნოს და გამოეხმაუროს ინტელექტუალური საკუთრების სამართლის სპეციალისტები, მათ შორის, კარგი იქნება, თუ ინიციატივას სამრეწველო საკუთრების საერთაშორისო ასოციაციის საქართველოს ეროვნული ჯგუფიც გამოიჩენს, რომელშიც გაერთიანებული არიან ამ დარგის პრაქტიკოსები.

ბამოყენებული ლიტერატურა

1. ძამუკაშვილი დ., შენგელია რ., ჯორბენაძე ს., გაბუნია დ., ხრუსტალი ვ. 2003. *საავტორო და მომძივანვე უფლებების შესახებ საქართველოს კანონის კომენტარი*. თბილისი: მაცნე.
2. ძამუკაშვილი დ. 2006. *ინტელექტუალური საკუთრების სამართალი*. თბილისი: ინტელექტი.
3. ძამუკაშვილი დ. 1992. საპატენტო კანონმდებლობა და სამსახურებრივი გამოგონების დაცვა, *სამართალი*, №3.
4. ძამუკაშვილი დ. 1995. ვის უნდა ეკუთვნოდეს პატენტი სამსახურებრივ გამოგონებაზე. *სამართალი* №2-3.
5. ძამუკაშვილი დ. 1997. *სამრეწველო საკუთრება. გამოგონება, სასარგებლო მოდელი, სამრეწველო ნიმუში*. თბილისი: გამომგონებელთა და რაციონალიზატორთა საქართველოს რესპუბლიკური ფონდის საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის პოლიგრაფიული საწარმო.
6. ძამუკაშვილი დ., ჯორბენაძე ს., გაბუნია დ., ჭიკაძე ზ., კვიმსაძე მ. 2001. *ინტელექტუალური საკუთრების სამართალი*. დექციათა კურსი. თბილისი: ბონა-კაუზა.
7. ძამუკაშვილი დ. 2003 *საქართველოს საპატენტო კანონის კომენტარი*. თბილისი: სანი.
8. ძამუკაშვილი დ. 1996. საქართველოში სამრეწველო საკუთრების დაცვის ზოგიერთი საკითხი. *სერვო ჯორბენაძის 70 წლისთავისადმი მიძღვნილი შრომათა საიუბილეო კრებული*.

9. ძამუკაშვილი დ. 1995. *სამსახურებრივი გამოგონების დაცვა საპატენტო კანონმდებლობით*. სადისერტაციო მაცნე იურიდიულ მეცნიერებათა კანდიდატის სამეცნიერო ხარისხის მოსაპოვებლად.
10. დებულება გამოგონების შესახებ, ოფიციალურ ტექსტი, გამოქვეყნებულია საქართველოს რესპუბლიკის მთავრობის დადგენილებათა 1992 წლის მარტი – აპრილის №2 კრებულში, გვ.60.
11. Georgian Law on Author's Rights and Neighbouring Rights, by David Dzamukashvili, Roman Shengelia, Sandro Jorbenadze, Tbilisi, "Intelekti Publisher" 2005, pp 31-32.
12. Dzamukashvili D. The Ownership of an Employee's Invention, Patent World, London, October, 1996;
13. Fundamentals of United States Intellectual Property Law: Copyright, Patent, and Trademark by Sheldon W. Holpern, Craig Allen Nard, Kenneth L. Port, The Hague, London, Boston, 1999, "Kluwer Law International", pp 250-251.
14. Dzamukashvili D. New Georgian Legislation on Protection of Authors Rights and Neighbouring Rights, in Copyright Bulletin, UNESCO, 2000.
15. Питер Розенберг, Основы патентного права США, Москва, «Прогресс», 1979, с.218-220.
16. Дзамукашвили Д. Экспертиза. Грузинский вариант, журн. Инт. собственность, М., 1996, №5-6;
17. Охрана ОИС по новому законодательству Грузии. журн. Инт. собственность, М., 1999, №4.

*David Dzamukashvili,
Grigol Robakidze University*

Notes on Ownership of Rights to Inventions and Designs Created by Employees in Accordance to Industrial Property Law of Georgia

Summary

Presentation of this article to the public is caused by the reform of Intellectual Property Law of Georgia made in 2010, during of which significant amendments were included in Acts which constitute the mentioned branch of Georgian Law. In our opinion, these amendments impair rights of employees concerning the ownership of intellectual creations. This situation applies mostly to the employees engaged in technological fields of industry: inventors and designers. Rights of these categories of employees are impaired in such level that we can say that the existence of constitutional guarantees on safety of Intellectual Property is under doubt. We mean Article 23 of Constitution according to which: "Intellectual creativity is guaranteed. Intellectual Property is ensured".

Norms enacted after the amendments give preferences to interests of employers and not of creators.

The aim of this article is to present legal analysis of the problems caused by enactment of the amended laws and to draw the attention of persons having legislative initiative to these problems.

The large scale of the amendments was made in the Patent Law after the approval of which industrial designs are no more subjects of its norms.

Now we draw our attention to inventors' and designers' rights.

After the amendments in the Patent law designs are protected by the new Act – Georgian Law of Designs. As a result, on the basis of Patent Law two independent laws are in force in Georgia: subjects of the Patent Law now are only technological creations - inventions and utility models; accordingly, subject of Designs Law is a result of designers' creativity – appearance of products. From this angle, the legislation of Georgia reseted the

first legislative Acts of Georgia (passed in 1992) adopted in the field of industrial property since its independency. At the same time, Intellectual Property Law of Georgia now is harmonized better with the European Intellectual Property legislation than Intellectual Property Law enacted in 1999.

It should be mentioned together with positive amendments, negative amendments are also made in both laws – Law on Patents and Law on Designs from the point of view of inventors and designers, as same norms concerning the ownership of patent and design rights were included in them.

To realize the situation in which employed or contracted inventors and designers are set, it is enough to consider respective norms of the Patent Law. The Articles 19(5) and 19(6) of the Patent Law concern the ownership of a patent subject of which an invention is connected with employment or commission relations. It is not clear from the Article 19(5) how to determine when an invention is connected with execution of obligations and when is not connected.

The situation is worse in case of the Article 19(6) which states that an employer should have the right to own a patent in any case even when the creation of an invention does not have any connection with execution of duties by an employee or with execution of contractual obligations. The only condition set down in the mentioned article is that the invention should be created by using employers' recourses. How to determine what meaning the legislator wanted to be understood under the term "recourse"? – **it is so broad that anything, including piece of sheet which was used by an inventor during the creative process is enough to make a decision that right on invention should belong to employer.** Even more, the result is the same - if criterion of an invention is not connected with execution of duties, it seems that it is enough simply to be employed to come to the mentioned decision. Also the employer should be an owner of a patent when an invention created by an employee is out of activities of an employer.

This Article contradicts the principles of determination of ownership when the subject of ownership is intellectual creation, especially if the case concerns an invention. Usually, courts have elaborated principles or their decisions are supported by the principle elaborated by scientists. For example, courts of the USA support their decisions on precedential principles and these decisions are very similar if not uniform. The main sense of these principles could be formulated as follows: "A creator should be treated as an owner of his/her creations because of the mere fact of creation and if there are other written contractual relations, ownership could be transferred by contractual obligations or by Law".

According to the principle of the notorious American scientist in Law Peter Rosenberg, which takes into consideration the courts in the USA, an employer has the right to own a patent on an invention in case when an inventor is the employee if:

- a) there is an explicit reference in the contract to transfer ownership on a patent;
- b) there is a clause in the contract that an inventor is employed for creating an invention;
- c) there is clause in the contract that an inventor is employed for performing his/her duties or solving concrete technological problems.

If we summarize the above mentioned, it is evident that if there are not contractual duties or if a technological problem is out of an employee's duties, the owner of a patent is a creator and an employer. Unfortunately, this wide spread principle is declined after the enactment of the amended Patent Law and Designs Law in Georgia.

It is noteworthy that the Law on Author's Rights and Neighboring Rights of Georgia was also amended at this period, but the former principle of determination of ownership of rights on creation made by employees, which is in conformity with the above mentioned wide spread principles, is not changed and the situation is better than the situation mentioned in connection with patents and designs. Though by withdrawal of Art 16(2)-(5) from the law author lost right to restore authors rights on his creation if an employee does not use a work of creation during 3 years or if 5 years are expired as it was a case in accordance to the article before its amendment.

In accordance to the opinion of the author of this article remedy the defects mentioned in the article is needed not only from point of view of satisfaction to established precedential and scientific principles but also from point of view of harmonization Georgian Intellectual Property legislation to the European norms. All this enables to avoid malicious abuse of creator's rights from employer's side.

If briefly summarize above mentioned amendments of made in Georgian Industrial Property Law which constitutes large part of Intellectual Property Law in a whole it is to be mentioned, that this amendments are so significant that establish legal situation which reflects trends of harmonization to modern requirements and of development of laws concerning to patents and designs. At the same time, it should be noted that the system of the Industrial Property Law of Georgia turned back to 1992 situation when the independent legal acts – Governmental decrees on inventions, on industrial designs and on trade marks were separately approved and enforced. Now designs are protected by the separate legal act in which the principles of the law of author's rights and patent law are reflected. From this angle the Industrial Property Law of Georgia is much more harmonized with the European Law when 1999 Laws were.

On the other hand, the new Designs Law does not ensure protection of many kinds of designs which do not satisfy the requirements of registration and the so called “non-registered designs”, which are out of scope of protection of the Designs Law or the Law of Author's Rights, are not protected in Georgia at all (as it is known, Law on competition and anti - monopoly practices was abrogated in Georgia since 2006). Now sui generis legal norms regulating unfair competition in Georgia do not exist any more. To improve the situation the enactment of at least separate law on protection of non-registered designs which should be based on widely recognized modern principles of competition law is strongly needed.

უარი სამკვიდროს მიღებაზე და მისი სამართლებრივი შედეგები საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის მიხედვით

მოქმედი სამოქალაქო კანონმდებლობით, ნებისმიერ პირს მინიჭებული აქვს სამართლებრივი უფლება, საკუთრებაში ჰქონდეს შეუზღუდავი რაოდენობის და ღირებულების ესა თუ ის ქონება, რომელიც არ არის ამოღებული კანონიერი ბრუნვიდან. კანონი ითვალისწინებს საკუთრების წარმოშობის სხვადასხვა საფუძველს, რომელთაგან ერთ-ერთს, წარმოადგენს მემკვიდრეობა. იგი უძველესი ინსტიტუტია და წარმოიშვა საკუთრებასთან ერთად. ამას ადასტურებს ძველი შუმერული და ეგვიპტური წყაროები [4, 95-99]; [5, 148-154]; [9]; [10]; [11]. მემკვიდრეობის ინსტიტუტი თანდათან განვითარდა და დაიხვეწა. მეტად განვითარებული სახით იგი ჩამოყალიბდა რომის კერძო სამართალში, განსაკუთრებით კი იუსტინიანეს კანონებში, რომლის დებულებები საფუძვლად დაედო მრავალი ქვეყნის, მათ შორის, საქართველოს არა მხოლოდ მემკვიდრეობით, არამედ სხვა სამოქალაქო სამართლებრივ ინსტიტუტებსაც. “საქართველოში მოხდა ბერძნულ-რომაული სამართლის რეცეპცია” [3, 69] “ქართული სამართალი მკვიდრდებოდა ბერძნულ-რომაული სამართლის სისტემაში”, მაგრამ “ქართული მემკვიდრეობითი სამართალი ყალიბდებოდა, როგორც ეროვნული სამართალი” [3, 63].

საქართველოში პოლიტიკური, ეკონომიკური და სოციალური განვითარების თანამედროვე ეტაპზე, კონსტიტუციით აღიარებული და გარანტირებული საკუთრებისა და მემკვიდრეობის უფლება (საკუთრება და მემკვიდრეობის უფლება აღიარებული და ხელშეუვალია. დაუშვებელია საკუთრების, მისი შეძენის, გასხვისების ან მემკვიდრეობით მიღების საყოველთაო უფლების გაუქმება) [7, მუხლი 21-ე] რეგულირდება მრავალი კანონით, ძირითადი მარეგულირებელი ნორმები კი თავმოყრილია სამოქალაქო სამართლის კოდექსში, კერძოდ კოდექსის ცალკე თავში “მემკვიდრეობის სამართალი”, წიგნი მეექვსე, მუხლები 1306-1503.

მემკვიდრეობის ქვეშ იგულისხმება გარდაცვლილი პირის (მამკვიდრებლის) ქონების (სამკვიდროს) გადასვლა სხვა პირზე (მემკვიდრეზე). სამკვიდროს მიღებით მემკვიდრე გახდება ამ ქონების მესაკუთრე სამკვიდროს გახსნის დროიდან და მასზე გადავა ყველა ის ქონებრივი უფლება (აქტივი) და მოვალეობა (პასივი), რომლებიც მამკვიდრებელს სიცოცხლეში წარმოეშვა, გარდა ამ უკანასკნელის პირადი ხასიათის უფლება-მოვალეობებისა, აგრეთვე იმ უფლება-მოვალეობებისა, რომლებიც ხელშეკრულებიდან ან კანონიდან გამომდინარე მოქმედებს მხოლოდ კრედიტორ-მოვალის სიცოცხლეში და წყდება მათი გარდაცვალებისას. მემკვიდრეობით შეიძლება გადავიდეს არა მხოლოდ ქონებრივი, არამედ არაქონებრივი ხასიათის უფლებებიც და მოვალეობებიც.

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი განსაზღვრავს იმ პირთა წრეს, რომლებიც შეიძლება მოწვეულ იქნან მემკვიდრეებად, ესენი არიან ე.წ. მემკვიდრეები კანონით და მემკვიდრეები ანდერძით. ჩვენი სამოქალაქო კოდექსი კანონით მემკვიდრეთა ხუთ რიგს წარმოგვიდგენს და ისინი მემკვიდრეებად მოიწვევიან მაშინ, როცა არ არსებობენ ანდერძით მემკვიდრეები. ანდერძის არსებობის შემთხვევაში კი, მოიწვევიან ანდერძისმიერი მემკვიდრეები.

ფაქტი, რომელიც სამკვიდროს მიღების უფლებას წარმოშობს, არის პირის (მამკვიდრებლის) გარდაცვალება ან სასამართლოს მიერ მისი გარდაცვლილად გამოცხადება და ამ ფაქტს კანონი უწოდებს სამკვიდროს გახსნას. პირის გარდაცვალების ან მისი გარდაცვლილად გამოცხადების შესახებ სასამართლოს გადაწყვეტილების ძალაში შესვლის დღე, ითვლება სამკვიდროს გახსნის დროდ. მაგრამ, მემკვიდრედ გახდომა, მითითებულ ფაქტთან ერთად, დამოკიდებულია იმაზე, მიიღებს თუ არ პირი მამკვიდრებლის ქონებას. ე.ი. პირი მემკვიდრე გახდება

სამკვიდროს მიღების შემთხვევაში და პირიქით, თუ იგი არ მიიღებს სამკვიდროს, შესაბამისად, კარგავს მემკვიდრეობის უფლებასაც. მემკვიდრეობის მიღება ან მასზე უარის თქმა დამოკიდებულია პირის ნებაზე, იგი არის პირის უფლება და არა ვალდებულება (აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ სახელმწიფოს არა აქვს უფლება უარი თქვას იმ სამკვიდროს მიღებაზე, რომელიც კანონით დაწესებული წესით მასზე გადავა) და ბევრი რამ არის დამოკიდებული იმაზე, თუ როგორ გამოიყენებს მემკვიდრე თავის ამ უფლებას, რადგანაც სხვადასხვა სამართლებრივი შედეგი მოჰყვება სამკვიდროს მიღებას ან მის მიღებაზე უარს. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი განსაზღვრავს როგორც სამკვიდროს მიღების, ასევე მასზე უარის თქმის წესსა და პირობებს. კერძოდ: როგორც უკვე აღინიშნა, მემკვიდრეს, როგორც კანონით, ასევე ანდერძით, სამკვიდროზე უარის თქმის უფლება აქვს და ამასთან არ არის ვალდებული მიუთითოს ამის მიზეზზე. ეს მეტად მნიშვნელოვანი მომენტი, რადგანაც, თუ პირი უარს აცხადებს სამკვიდროს მიღებაზე, მაშინ ეს უფლება გადადის სხვა პირზე (პირებზე). უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ უარის თქმა დაიშვება, როგორც სხვა მემკვიდრის, ისე არავის სასარგებლოდ.

თუ პირს სურს უარი განაცხადოს თავის სამკვიდრო წილზე, მან უნდა მიმართოს ნოტარიუსს კანონით დაწესებულ სამკვიდროს მიღებაზე უარის თქმისათვის დადგენილ ვადაში, რომელიც შეადგენს სამ თვეს, და ეს ვადა გამოითვლება არა სამკვიდროს გახსნის დღიდან, არამედ იმ დღიდან, როცა პირმა შეიტყო ან უნდა შეეტყო მემკვიდრედ თავისი მოწვევის შესახებ. გაშვებული ვადა შეიძლება გააგრძელოს სასამართლომ, თუ მიზეზს საპატიოდ მიიჩნევს, მაგრამ არა უმეტეს ორი თვისა. მას შემდეგ, როცა ნოტარიუსი რეაგირებას მოახდენს აღნიშნულ განცხადებაზე და განახორციელებს შესაბამის საანოტარო მოქმედებას, კანონით პირს უფლება აღარ აქვს გადათქვას თავისი უარი ან შეცვალოს იგი. ასევე, თუ მემკვიდრე მიმართავს ნოტარიუსს განცხადებით სამკვიდროს ან სამკვიდრო მოწმობის მიღების თაობაზე, ამის შემდეგ მასაც აღარ აქვს უფლება, უარი განაცხადოს სამკვიდროს მიღებაზე.

როგორც აღინიშნა, თუ მემკვიდრე მიიღებს სამკვიდროს, შემდეგ მას მასზე უარის თქმის უფლება აღარ აქვს, მაგრამ იმ მემკვიდრეს, რომელიც ფაქტობრივად შეუდგა სამკვიდროს ფლობას ან მართვას, კანონი ანიჭებს უფლებას, უარი თქვას სამკვიდროს მიღებაზე. ასეთი სურვილის შემთხვევაში მემკვიდრემ უნდა მიმართოს განცხადებით ნოტარიუსს იმ ვადაში, რაც კანონით გათვალისწინებულია სამკვიდროს მისაღებად (ე.ი. სამკვიდროს გახსნიდან ექვს თვეში).

განცხადება საანოტარო ბიუროში სამკვიდროზე უარის თქმის თაობაზე შეუძლია წარადგინოს როგორც თავად მემკვიდრემ, ასევე მისმა წარმომადგენელმაც, რომელსაც მინდობილობაში სპეციალურად უნად ჰქონდეს მითითებული ამ უფლებამოსილების შესახებ.

კანონი სამკვიდროს მიღებაზე უარის თქმის უფლებას, ამისათვის სასამართლოს წინასწარი ნებართვით, ანიჭებს ქმედუნარო და შეზღუდული ქმედუნარიანობის მქონე პირებსაც.

სამკვიდროზე უარის თქმის უფლება გადადის მემკვიდრეობით, რაც იმას ნიშნავს, რომ, თუ მემკვიდრე გარდაიცვალა და ვერ მოასწრო უარის თქმა კანონით დადგენილ ვადაში, სამკვიდროზე უარის თქმა, ასეთის სურვილის არსებობისას, შეუძლიათ მის მემკვიდრეებს დარჩენილი დროის განმავლობაში, მაგრამ თითოეულ მემკვიდრეს უფლება აქვს უარი თქვას თავის წილ სამკვიდროზე.

მემკვიდრემ სამკვიდრო უნდა მიიღოს მთლიანად ან უარი უნდა თქვას მთლიან სამკვიდროზე. არ დაიშვება სამკვიდროს მიღება ან მასზე უარის თქმა ნაწილობრივ, რაიმე დათქმით, რაიმე პირობით ან ვადით. მემკვიდრის ასეთ მოქმედებას კანონი თვლის სამკვიდროზე უარის თქმად; კანონი ითვალისწინებს შემთხვევებს, როცა მემკვიდრეს შეუძლია უარი თქვას სამკვიდროდან გარკვეულ წილზე და ეს არ ჩაეთვლება მას უარის თქმად სამკვიდროს ნაწილზე, რაც იმას ნიშნავს, რომ მისი ასეთი უარი მიღებულ იქნება. კერძოდ, კოდექსის 1436-ე მუხლის შესაბამისად, იმ მემკვიდრეს, რომელიც არ ეწევა სასოფლო-სამეურნეო საქმიანობას, შეუძლია

უარი თქვას სასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების მიწის, მოწყობილობის, შრომის იარაღებისა და პირუტყვის მიღებაზე, მაგრამ ეს არ ჩაითვლება საერთოდ უარის თქმად სამკვიდროს მიღებაზე.

შეიძლება მემკვიდრეს სხვადასხვა საფუძვლით სამკვიდროდან რამდენიმე წილი ეკუთვნოდეს. კოდექსის 1437-ე მუხლიდან გამომდინარე, ასეთ შემთხვევაში მას უფლება აქვს მიიღოს ერთი წილი და სხვაზე თქვას უარი, ან შეუძლია უარი თქვას ყველაზე. (მაგ.თუ პირი ერთსა და იმავე დროს არის ანდერძისმიერი მემკვიდრეც და კანონისმიერიც, ან სახეზეა მემკვიდრეობითი ტრანსმისია ან მემკვიდრეობა წარმომადგენლობის უფლებით და სამკვიდროც გაიხსნა, ან პირი არის ანდერძისმიერი მემკვიდრეც და საანდერძო დანაკისრის მიმღებიც და ა.შ.). ასეთ შემთხვევაში მემკვიდრეს შეუძლია მიიღოს ყველა სამკვიდრო წილი, ან მიიღოს ერთი, ან – იმდენი, რამდენიც მისი ნებაა, ან უარი თქვას ყველაზე. თანახმად 1438-ე მუხლისა, მემკვიდრეს უფლება აქვს აგრეთვე უარი თქვას იმ წილზე, რომელიც მას შემოემატა სხვა მემკვიდრის მიერ თავის სამკვიდრო წილზე უარის თქმის გამო და მიიღოს სხვა სამკვიდრო წილი.

სამკვიდროს მიღებაზე უარის თქმის უფლება, როგორც უკვე ითქვა, აქვთ კანონისმიერ მემკვიდრესაც და ანდერძისმიერ მემკვიდრესაც. მათ მიერ სამკვიდროზე უარი შეიძლება ითქვას სხვა მემკვიდრის ან მემკვიდრეების (კანონისმიერის თუ ანდერძისმიერის) სასარგებლოდ, ან საერთოდ – არავის სასარგებლოდ. ეს იმას ნიშნავს, რომ კანონისმიერ მემკვიდრეს შეუძლია უარი თქვას სამკვიდროს მიღებაზე, როგორც ანდერძისმიერი მემკვიდრის (მემკვიდრეების), ასევე ნებისმიერი რიგის კანონით მემკვიდრის (მემკვიდრეების) სასარგებლოდ, ე.ი. არ არის სავალდებულო უარი აუცილებლად თანამემკვიდრის სასარგებლოდ ითქვას. ანდერძისმიერ მემკვიდრესაც აქვს ასევე უფლება უარი თქვას სამკვიდროს მიღებაზე, როგორც ანდერძით მემკვიდრის (მემკვიდრეების), ასევე ნებისმიერი რიგის კანონით მემკვიდრის (მემკვიდრეების) სასარგებლოდ. დასაშვებია, ასევე, რამდენიმე მემკვიდრემ უარი განაცხადოს თავიანთ წილ სამკვიდროზე ერთი მემკვიდრის სასარგებლოდ.

სამართლებრივი თვალსაზრისით, მეტად მნიშვნელოვანია, თუ რომელი კატეგორიის მემკვიდრე განაცხადებს უარს სამკვიდროს მიღებაზე, როგორია ამ უარის შინაარსი, კერძოდ, გაკეთებულია იგი ვინმეს სასარგებლოდ, თუ – არა; თუ უარი ითქვა სხვა მემკვიდრის სასარგებლოდ, ვინ არის ეს უკანასკნელი, კანონით მემკვიდრე, თუ – ანდერძით; ერთი პირის სასარგებლოდ ითქვა უარი, თუ – რამდენიმეს; თუ რამდენიმეს სასარგებლოდ ითქვა უარი სამკვიდროზე, მემკვიდრემ წინასწარ განსაზღვრა თითოეულის წილი, თუ – არა და ა.შ. ამდენად, როგორც ვხედავთ, მემკვიდრის (მემკვიდრეების) უარი სამკვიდროზე შეიძლება გამოიხატოს სხვადასხვა ფორმითა და შინაარსით, რაზედაც დამოკიდებულია კიდევ მისი სამართლებრივი შედეგი. ანუ სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, მემკვიდრის მიერ სამკვიდროს მიღებაზე უარის თქმას მოჰყვება სხვადასხვა სამართლებრივი შედეგი. ეს შედეგები კი, დამოკიდებულია იმაზე, თუ რომელი სახის მემკვიდრე აცხადებს უარს სამკვიდროზე, აგრეთვე დამოკიდებულია თვით ამ უარის ფორმასა და შინაარსზე.

სამკვიდროს მიღებაზე კანონით მემკვიდრის უარს შეიძლება მოჰყვეს სხვადასხვა სამართლებრივი შედეგი, კერძოდ:

თუ კანონით მემკვიდრე უარს იტყვის თავის წილ სამკვიდროზე სხვა კანონით მემკვიდრის თუ ანდერძისმიერი მემკვიდრის სასარგებლოდ, მათ სამკვიდრო წილს შეემატება ის წილი მთლიანად, რომელიც უარის მთქმელ მემკვიდრეს ეკუთვნოდა სამკვიდროს მიღების შემთხვევაში;

თუ კანონით მემკვიდრე უარს იტყვის თავის წილ სამკვიდროზე რამდენიმე მემკვიდრის (კანონისმიერის თუ ანდერძისმიერის) სასარგებლოდ და წინასწარ განსაზღვრავს თითოეულის წილს, შესაბამისად, ყველა მემკვიდრე აღნიშნული ქონებიდან მიიღებს მათთვის განსაზღვრულ წილს;

თუ კანონით მემკვიდრე უარს იტყვის თავის წილ სამკვიდროზე არა ერთი, არამედ რამდენიმე მემკვიდრის (კანონისმიერის თუ ანდერძისმიერის) სასარგებლოდ და არ განსაზღვრავს თითოეულისათვის წილს, მაშინ მისი წილი თანაბრად გადანაწილდება იმ მემკვიდრეებს შორის, ვის სასარგებლოდაც ითქვა უარი;

თუ კანონით მემკვიდრე უარს იტყვის სამკვიდროზე იმ რიგის კანონით მემკვიდრის სასარგებლოდ, რომელიც არ იყო მოწვეული მემკვიდრედ, მაშინ ამ წილს მიიღებს დასახელებული მემკვიდრე;

თუ უარი ითქვა მხოლოდ ანდერძით მემკვიდრეთა სასარგებლოდ, რომელთა წილიც ანდერძით ერთნაირი არ არის, და არც უარის თქმისას განისაზღვრა მათი წილი, მაშინ მიუღებელი წილი განაწილდება მათ შორის თითოეულის წილის პროპორციულად;

თუ კანონით მემკვიდრე არც ერთი მემკვიდრის სასარგებლოდ იტყვის უარს სამკვიდროზე, ასეთ შემთხვევაში, მისი წილი შეემატება იმ კანონით მემკვიდრეს, რომელიც რიგითობის მიხედვით მოწვეულია მემკვიდრედ, ხოლო, თუ ისინი რამდენიმეა, წილი მათ შორის თანაბრად გადანაწილდება;

ბებიას ან პაპას, შეუძლიათ უარი განაცხადონ სამკვიდროს მიღებაზე შვილიშვილის სასარგებლოდ, თუ ეს უკანასკნელი იქნება ანდერძით ან კანონით მემკვიდრე (ე.ი. სამკვიდროს გახსნის დროისათვის მისი მშობელი იყო გარდაცვლილი, თუ მშობელს სიცოცხლეში ნათქვამი არ ჰქონდა უარი სამკვიდროზე); თუ უარი ითქვა რამდენიმე შვილიშვილის სასარგებლოდ, მაშინ ბებიას და პაპას შეუძლიათ განსაზღვრონ თითოეულის წილი, წინააღმდეგ შემთხვევაში მათ შორის წილი გადანაწილდება თანაბრად;

შვილიშვილები, შვილიშვილის შვილები და ამ უკანასკნელთა შვილები კარგავენ სამკვიდროს მიღების უფლებას წარმომადგენლობის წესით, თუ მათმა გარდაცვლილმა მშობელმა სიცოცხლეში უარი თქვა სამკვიდროზე. ასეთ შემთხვევაში, გარდაცვლილი მშობლის წილი შეემატება სხვა პირველი რიგის მემკვიდრეს. თუ ისინი რამდენიმეა, წილი მათ შორის გადანაწილდება თანაბრად. პირველი რიგის მემკვიდრის არყოფნის შემთხვევაში მემკვიდრედ მოწვეულ იქნებიან და წილი შეემატება მეორე რიგის მემკვიდრეს (მემკვიდრეებს), ხოლო ამ უკანასკნელთა არყოფნის შემთხვევაში – მომდევნო რიგის მემკვიდრეს (მემკვიდრეებს) და ა.შ.;

თუ კანონისმიერი მემკვიდრე გარდაიცვალა სამკვიდროს გახსნის შემდეგ, მაგრამ გარდაცვალებამდე უარი თქვა სამკვიდროს მიღებაზე კანონით დადგენილი წესით, მაშინ მის მემკვიდრეებს ეკარგებათ სამკვიდროს მიღების უფლება ტრანსმისიის წესით. ასეთ შემთხვევაში გარდაცვლილი მემკვიდრის წილი შეემატება მასთან ერთად მოწვეულ სხვა მემკვიდრეებს, ასეთების ყოფნის შემთხვევაში.

სამკვიდროს მიღებაზე ანდერძით მემკვიდრის უარს მოჰყვება სხვადასხვა სამართლებრივი შედეგი, კერძოდ:

თუ მამკვიდრებელმა მთელი თავისი ქონება ანდერძით ერთ ან რამდენიმე პირს დაუტოვა, მაშინ კანონით მემკვიდრეები კარგავენ ამ ქონებაზე მემკვიდრეობის უფლებას და შესაბამისად გაიხსნება ანდერძით მემკვიდრეობა. თუ მითითებული ანდერძისმიერი მემკვიდრეები (თუ ერთია – ის ერთი, ან თუ რამდენიმეა – ყველა), არავის სასარგებლოდ განაცხადებენ უარს სამკვიდროს მიღებაზე, მაშინ მემკვიდრეებად მოწვეულ იქნებიან კანონისმიერი მემკვიდრეები რიგითობის შესაბამისად და წილი მათ შორის თანაბრად გადანაწილდება, თუ ეს უკანასკნელნი რამდენიმეა. ხოლო, თუ ერთია – მიიღებს ის ერთი მთლიანად.

თუ მამკვიდრებელმა მთელი თავისი ქონება ანდერძით ერთ ან რამდენიმე პირს დაუტოვა და ის, თუ ერთია – იმ ერთს, ან, თუ რამდენიმეა – ყველას, რამდენიმე კანონით მემკვიდრის

არსებობის შემთხვევაში, შეუძლიათ უარი განაცხადონ სამკვიდროს მიღებაზე ერთი კანონით მემკვიდრის სასარგებლოდ, და მაშინ მემკვიდრედ მხოლოდ ეს უკანასკნელი მოიწვევა და ის მიიღებს სამკვიდროს. ასევე შეიძლება ითქვას უარი სამკვიდროზე ორი ან მეტი ნებისმიერი რიგის კანონით მემკვიდრის სასარგებლოდ და შესაბამისად, ეს უკანასკნელნი მოიწვევიან მემკვიდრეებად და მიიღებენ სამკვიდროს. თუ უარის გაცხადებისას განისაზღვრა წინასწარ თითოეულის წილი, შესაბამისად გადანაწილდება კიდევ სამკვიდრო წილი იმ მემკვიდრეებს შორის, რომელთა სასარგებლოდაც ითქვა უარი;

თუ მთელი სამკვიდრო ქონება განაწილებულია რამდენიმე ანდერძით მემკვიდრეთა შორის და სამკვიდროზე უარს ამბობს მათ შორის ერთი, ან – რამდენიმე და არა ყველა, მათი წილი სამკვიდრო ქონება თანაბარწილად გადანაწილდება და შეემატება იმ ანდერძით მემკვიდრეებს, რომელთაც უარი არ უთქვამთ სამკვიდროს მიღებაზე;

თუ მთელი სამკვიდრო ქონება განაწილებულია რამდენიმე ანდერძით მემკვიდრეთა შორის და მათი წილი სამკვიდრო ქონებაზე არათანაბარია, ის წილი სამკვიდროდან, რომელზედაც უარს იტყვის ერთი, ან რამდენიმე – და არა ყველა, გადანაწილდება იმ ანდერძისმიერ მემკვიდრეთა სასარგებლოდ, რომელთაც უარი არ უთქვამთ სამკვიდროს მიღებაზე, მათი წილის პროპორციულად, თუ არ იქნება სხვანაირი მითითება ანდერძში;

თუ მთელი სამკვიდრო ქონება განაწილებულია რამდენიმე ანდერძით მემკვიდრეთა შორის და მათი წილი სამკვიდრო ქონებაზე თანაბარია, ან თუნდაც არათანაბარია, და ისინი, ერთი, რამდენიმე და არა ყველა, მასზე იტყვიან უარს სხვა რამდენიმე ანდერძით მემკვიდრის სასარგებლოდ, მათ შეუძლიათ წინასწარ განსაზღვრონ თითოეულის წილი, რის შესაბამისადაც გადანაწილდება კიდევ სამკვიდრო წილი იმ ანდერძით მემკვიდრეთა შორის, რომელთაც უარი არ უთქვამთ სამკვიდროს მიღებაზე;

კოდექსის 1355-ე მუხლიდან გამომდინარე, თუ ანდერძი მთელ სამკვიდრო ქონებას არ მოიცავს, ე.ი. გახსნილია, როგორც ანდერძით, ასევე კანონით მემკვიდრეობა და შესაბამისად, არსებობენ, როგორც კანონით მემკვიდრეები, ასევე – ანდერძით და თუ ეს უკანასკნელნი არიან რამდენიმე, ერთ-ერთის უარის თქმა სამკვიდრო წილზე არ გამოიწვევს ამ წილის გადასვლას კანონით მემკვიდრეებზე, არამედ იგი შეემატება დანარჩენ ანდერძით მემკვიდრეებს;

თუ მოანდერძის მიერ ანდერძში დასახელებული იქნება სათადარიგო მემკვიდრე, მაშინ ანდერძით მემკვიდრის (მემკვიდრეების) უარი სამკვიდროს მიღებაზე წარმოშობს სამკვიდროს მიღების უფლებას მხოლოდ სათადარიგო მემკვიდრისათვის;

სათადარიგო მემკვიდრის სამკვიდროზე უარის თქმის შემთხვევაში, აღნიშნულ წილს მიიღებენ მამკვიდრებლის კანონისმიერი მემკვიდრეები;

თუ სამკვიდროს მიღებაზე უარს განაცხადებს ის ანდერძისმიერი მემკვიდრე, რომელსაც ანდერძით საანდერძო დანაკისრის შესრულება დაეკისრა, მაშინ იმ მემკვიდრეს, რომელმაც მიიღო ამ უკანასკნელის წილი, დაეკისრება საანდერძო დანაკისრის შესრულებაც;

თუ საანდერძო დანაკისრის მიმღები უარს განაცხადებს ლეგატის მიღებაზე, ასეთ შემთხვევაში, ის მემკვიდრე, რომელსაც ევალებოდა დანაკისრის შესრულება თავისუფლდება მისგან და წილი, რომელიც გათვალისწინებული იყო ლეგატით, გადავა მასზე;

სავალდებულო წილის მიღების უფლების მქონე მემკვიდრეს, კანონით დაწესებულ ვადაში, უფლება აქვს მიიღოს სავალდებულო სამკვიდრო ან უარი თქვას მასზე. ასეთ მემკვიდრეს კანონით არ აქვს უფლება უარი თქვას სამკვიდროზე სხვა მემკვიდრის სასარგებლოდ და უარის თქმის შემთხვევაში მისი სამკვიდრო წილი შეემატება ანდერძისმიერ მემკვიდრეს (მემკვიდრეებს), თუნდაც არსებობდნენ სავალდებულო წილის მიღების უფლების მქონე სხვა მემკვიდრეებიც;

თუ პირი ერთსა და იმავე დროს სავალდებულო წილის მიღების უფლების მქონეა და ამასთანავე, საანდერძო დანაკისრისაც, მაშინ მან, თუ სურს მიიღოს სავალდებულო წილი მთლიანად, უარი უნდა თქვას საანდერძო დანაკისრზე, წინააღმდეგ შემთხვევაში, იგი მიიღებს სავალდებულო წილს იმ ღირებულების გამოკლებით, რასაც მოიცავს საანდერძო დანაკისრი;

პირს (ტრანსმისარს), რომელზედაც სამკვიდრო ქონებაზე უფლება გადავიდა მემკვიდრეობითი ტრანსმისიით, შეუძლია უარი თქვას ამ ქონებაზე და მას მიიღებენ გარდაცვლილის (ტრანსმიტენტის) თანამემკვიდრეები. ტრანსმისარს ამასთან უნარჩუნდება უფლება, მიიღოს მემკვიდრეობა საერთო საფუძვლით;

თუ ტრანსმისარი მიიღებს ქონებას მემკვიდრეობითი ტრანსმისიით და უარს იტყვის მამკვიდრებელი-ტრანსმიტენტის უშუალო სამკვიდრო ქონებაზე, ასეთ შემთხვევაში ამ სამკვიდრო ქონებას მიიღებენ ტრანსმიტენტის მემკვიდრეები;

პირს, რომელმაც წარმომადგენლობის წესით უნდა მიიღოს მემკვიდრეობა, შეუძლია უარი განაცხადოს მასზე. ამ წილის მიღების უფლება გადავა მის თანამემკვიდრეებზე, ასეთების არყოფნის შემთხვევაში კი, მომდევნო რიგის მემკვიდრეებზე და ა.შ.

ანდერძი ძალადაკარგულად ჩაითვლება, თუ ერთადერთი მემკვიდრე იტყვის უარს სამკვიდროს მიღებაზე. ასეთ შემთხვევაში მემკვიდრეებად მოიწვევიან კანონით მემკვიდრეები, ასეთების არსებობისას. წინააღმდეგ შემთხვევაში ქონება გამოცხადდება უმკვიდროდ და გადაეცემა ხაზინას;

თუ კანონით მემკვიდრე ერთადერთია თავის რიგში და უარს აცხადებს სამკვიდრო წილზე, მაგრამ არა სხვა მემკვიდრის სასარგებლოდ, მაშინ მისი წილი გადავა მომდევნო რიგის მემკვიდრეზე (მემკვიდრეებზე), მათი არ არსებობის შემთხვევაში – შემდეგი რიგის მემკვიდრეზე და ა.შ. ხოლო, თუ არ არსებობენ მომდევნო რიგის მემკვიდრეები, ან ყველა მათგანი განაცხადებს უარს, სამკვიდრო გადავა ხაზინაზე, რომელსაც უფლება არა აქვს უარი თქვას მასზე;

კანონი კრძალავს სამკვიდროს მიღებაზე უარის თქმას იმ მემკვიდრის (მემკვიდრეების) სასარგებლოდ, რომელიც:

სასამართლოს მიერ ცნობილია უღირს მემკვიდრედ;

იმ პირის (პირების) სასარგებლოდ, რომელსაც მოანდერძემ ანდერძით მემკვიდრეობა ჩამოართვა;

ანდერძით მემკვიდრე უარს ვერ იტყვის სამკვიდროს მიღებაზე სხვა მემკვიდრის სასარგებლოდ, თუ მოანდერძეს ანდერძში დასახელებული ჰყავს სათადარიგო მემკვიდრე;

ანდერძით მემკვიდრეს არ შეუძლია აგრეთვე უარი თქვას სამკვიდროს მიღებაზე არამემკვიდრის მემკვიდრედ დანიშნული პირის სასარგებლოდ;

ბებია და პაპა ვერ იტყვიან უარს შვილიშვილის სასარგებლოდ. კანონი ამას უშვებს იმ შემთხვევაში, თუ შვილიშვილი არის ანდერძით მემკვიდრე, ან კანონით მემკვიდრე (ე.ი. სამკვიდროს გახსნის დროისათვის მისი მშობელი გარდაცვლილი იყო, თუ მშობელს სიცოცხლეში ნათქვამი არ ჰქონდა უარი სამკვიდროზე);

სავალდებულო წილის მიღების უფლების მქონე მემკვიდრეს უფლება არა აქვს უარი თქვას სავალდებულო წილზე თავისი თანამემკვიდრის სასარგებლოდ;

საანდერძო დანაკისრის მიღების უფლების მქონეს შეუძლია უარი თქვას დანაკისრის მიღებაზე, მაგრამ არა სხვა მემკვიდრის სასარგებლოდ;

სამკვიდროზე უარის თქმის ნამდვილობა შეიძლება სადაო გახდეს მხარეთა მიერ. კანონი აწესებს შედეგებისათვის ორი თვის ვადას, რომელიც იანგარიშება მათ მიერ საფუძვლის არსებობის შეტყობიდან. სამკვიდროზე უარის თქმა წარმოადგენს ცალმხრივ გარიგებას. მის მიმართ მოქმედებს სამოქალაქო კოდექსის ზოგადი დებულებანი გარიგების თაობაზე.

ამრიგად, მემკვიდრის მიერ სამკვიდროს მიღებაზე უარის თქმას მოჰყვება სხვადასხვა სამართლებრივი შედეგი. ეს შედეგები კი, დამოკიდებულია იმაზე, თუ რომელი სახის მემკვიდრე აცხადებს უარს სამკვიდროზე. აგრეთვე დამოკიდებულია თვით ამ უარის ფორმასა და შინაარსზე.

და ბოლოს, წინამდებარე სტატია არის მოკრძალებული მცდელობა ცოტათი განსხვავებული კუთხით წარმოიჩინა მემკვიდრის მიერ თავის წილ სამკვიდრო ქონებაზე უარის თქმის შესაძლო შემთხვევებისა და, აქედან გამომდინარე, მისი სამართლებრივი შედეგებისა, ვიდრე ეს არსებულ და მოქმედ კომენტარებში [1, 362-491] [2, 51-64] [6, 158-165] არსებობს, რომელთაც აბსოლუტურად ვიზიარებთ კიდევ.

ბამოყენებული ლიტერატურა:

1. ახვლედიანი ზ., ზოიძე ბ., ჭანტურია ლ. 1999. *საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი*, წიგნი მეხუთე. თბილისი: სამართლი.
2. ახვლედიანი ზ. 1997. *მემკვიდრეობის სამართალი*. თბილისი: სამართლი.
3. ზოიძე ბ. 2000. *ძველი ქართული მემკვიდრეობითი სამართალი*. თბილისი: უფლება.
4. მეტრეველი ვ. 1995. *რომის სამართალი*. თბილისი: მერიდიანი.
5. ნადარეიშვილი გ. 2005. *რომის სამოქალაქო სამართალი. თბილისი: ბონა კაუზა*.
6. შენგელია ე., შენგელია რ. 2007. *მემკვიდრეობის სამართალი*. თბილისი: მერიდიანი.
7. საქართველოს პარლამენტი. საქართველოს კონსტიტუცია. *კანონმდებლობა*. www.parliament.ge(01.12.20011)
8. საქართველოს პარლამენტი. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი. *კანონმდებლობა*, www.parliament.ge (01.12.2011)
9. Косарев.А.И. 2007. *Римское частное право*. Учебник. Москва: юриспруденция,
10. Мосин О.В. *изучение особенностей наследования хранения и раздела отдельных видов имущества в Российском гражданском праве*. www.samlib.ru 01.12.2011
11. Новицкий И. Римское право. Гл. III, §3. Виморочное наследство. www.pravo.vuzlib.net 01.12.2011

Dalila Gogodze
Grigol Robakidze University

Renunciation of an Inheritance and Its Legal Consequences According to the Civil Code of Georgia

Summary

According to the article 1434 of the Civil Code of Georgia an heir has the right to renounce his/her part of the inheritance. The law indicates on the determined order and conditions of the renunciation of the inheritance. First, it is time period for renunciation. An heir may renounce the inheritance within three months from the day he learned, or ought to have learned, of his invitation to accept the inheritance. If legitimate reasons exist, a court may extend this period, though not for more than two months (article 1434 of the Civil Code of Georgia). The mentioned article stipulates that the renunciation of the inheritance shall be declared at a notary office where this renunciation shall be authenticated in accordance with the appropriate order. When a notary reacts on the mentioned declaration and conducts the appropriate notary action, by the law a person does not have the right to renounce or to change it. "An heir's declaration of renunciation of inheritance is irrevocable" (article 1446 of the Civil Code). As well, if an heir has filed a petition to accept either the inheritance or a title deed to the inheritance with a notary office, after this he/she has no right to renounce the inheritance (article 1445 of the Civil Code).

A declaration of renunciation of an inheritance may be filed with a notary office either by an heir him/herself or by his/her agent if the mandate (power of attorney) specifically stipulates the authority to renounce (article 1449 of the Civil Code).

The law gives the right of renunciation of an inheritance to a legally incapable person or a person with limited legal capacity, but they shall appeal to court for the permission on it (article 1446 of the Civil Code).

If an heir has died before the lapse of the period of time prescribed for renunciation of the inheritance, instead of him/her, the heir of the deceased has the right to renounce his/her share of the inheritance, as by the law the right to renounce an inheritance is inheritable, in addition, if the deceased has several heirs, by the law, each of them may renounce only his/her share of the inheritance. In this case the period of time for renunciation of the inheritance shall not end until the time remaining after the death elapses (article 1448 of the Civil Code).

An heir must accept the entire inheritance or must renounce the entire inheritance. The law does not allow acceptance or renunciation of an inheritance partially by specifying some conditions or a time period. Such behavior of an heir is considered as renunciation of the inheritance (article 1435 of the Civil Code). According to the articles 1436-1438 an heir has the right to renounce the defined part of the inheritance and this shall not be considered to be renunciation of the inheritance. This means that his/her renunciation will be accepted. In particular, according to the article 1436 of the Civil Code, "an heir who is not engaged in agriculture may refuse to accept a tract of land, machinery and tools intended for agriculture or livestock, and such a refusal shall not be deemed to be renunciation of the inheritance". Maybe, an heir, for any reason, is entitled to several portions of an estate; in this case, based on the article 1437 of the Civil Code, he/she may accept one portion and renounce the other, or renounce all portions. For example, if at the same time a person is a testamentary and legal heir, or there is transmission of inheritance or the inheritance with the right of representation and an estate is opened, or a person is a testamentary heir and a legatee, etc., in this case an heir may accept all portions or accept one portion, or as many as he /she desires, or renounce all of them. In addition, in accordance with the Article 1438 of the Civil Code an heir has the right to renounce the portion added because of other heir's renunciation of his/her portion and accept other portion of an inheritance.

As mentioned above, if an heir accepts an inheritance, he/she does not have the right to renounce it afterwards, but the law gives the right of renunciation to an heir who came into de facto possession or administration of an inheritance. Wishing it, an heir must file a declaration with a notary office within the period of time prescribed for acceptance of the inheritance that is within six months from the day of the opening of the estate (article 1447 of the Civil Code).

An heir, testamentary or legal, has the right to renounce an inheritance without mentioning the reason. This moment is of great importance, because, if a person renounces an inheritance, then this right passes to another person(s). It must be mentioned that the state (treasury) may not renounce an estate passed to it (article 1444 of the Civil Code). The renunciation can be carried out in favor of another heir(s) (legal or testamentary) or in favor of nobody. It means that it is not obligatory to renounce in favour of a co-heir.

From the legal point of view, it is very important a heir of which category renounces an inheritance, what is the content of this renunciation, in particular, is it in somebody's favour or – not; if the renunciation is in favour of another heir, who this heir is, weather he/she is a testamentary heir or a legal heir; weather this renunciation is in favour of just one person or several persons; if it is made in favour of several persons, weather an heir determined a portion of each person, or he/she did not do so, etc. Therefore, as we see, an heir's (heirs') renunciation can be expressed in different forms and contents, what the legal result depends on. These results depend on the category of the heirs renouncing an inheritance and they also depend on the form and content of this renunciation. In particular:

If an heir renounces his/her inheritance without naming a person in whose favour he/she renounces, then his/her portion shall be added to the share of the heirs called to the estate; it does not matter weather the heirs are legal or testamentary (article 1440 of the Civil Code), but if an heir is the sole heir in his/her class of heirs, then inheritance of the estate shall devolve to the next class of heirs (article 1441 of the Civil Code).

If an heir renounces the inheritance in favour of several heirs, it does not matter weather the portion is specified by an heir for each of them or not. In the presence of such specification each heir shall receive a corresponding portion, otherwise, the portion in the inheritance shall be distributed in equal shares among them (article 1442 of the Civil Code).

The renunciation may be carried out in favour of those persons who are called to the estate in the order of representation or transmission. The renunciation is not allowed in favour of an heir who has been:

- declared by court an unworthy heir (article 1439 of the Civil Code);
- disinherited by explicit testamentary order (article 1439 of the Civil Code).

If an entire estate was divided by the will among several heirs, the renunciation in favour of a legal heir is not allowed, if all of them do not renounce the inheritance (article 1355 of the Civil Code).

An heir entitled to a forced portion may renounce it, but not in favour of another heir, in this case the renounced portion shall pass to the testamentary heirs (article 1380 of the Civil Code).

If a testator has designated in the will a substitute heir entitled, a testamentary heir does not have the right to renounce the inheritance in another heir's favour. If a substitute heir renounces, a portion of an inheritance passes to the legal heirs of a deceased person. If the heir who was bound to perform the legacy renounced the estate, then the obligation to perform the legacy shall be placed on the other heirs who received his portion (article 1388 of the Civil Code).

If a legatee renounces the legacy, the corresponding part of the estate shall remain with the heir who was bound to perform the legacy (articles 1394-1395 of the Civil Code).

If a person who is entitled to receive transmission of an inheritance (transmissar) renounces his/her right to the property, then the property shall pass to the heirs *co-heir* that were called to the inheritance together with the deceased heir (transmittant). The transmissar has the right to receive the estate on the common basis (article 1431 of the Civil Code).

If a transmissar receives transmission of an inheritance and renounces the transmittant's estate, in this case this inheritance shall pass to the transmittant's heirs (article 1431 of the Civil Code).

A person who receives the inheritance through an agent may renounce it. In this case the common principles of the renunciation of an inheritance are applied. The renunciation of an inheritance is a unilateral transaction that is regulated by the general norms of transactions of the Civil Code. Consequently, the renunciation of an inheritance, as all other transactions, may be contested by the parties. The law stipulates two months period of time which is counted from the day on which a person learned of the existence of the basis to do so (article 1450 of the Civil Code)

შრომის უფლება, როგორც სოციალური უფლება საქართველოში და მისი საკანონმდებლო ხარვეზები

ცივილიზებული კაცობრიობის ისტორიის არსებობის მანძილზე პრიორიტეტული ადგილი უკავია ადამიანის უფლებებს. იგი უზრუნველყოფს სახელმწიფოში მატერიალურ სიკეთეთა სამართლიან გადანაწილებას საზოგადოების თითოეულ წევრზე.

აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით შექმნილი საერთაშორისო ხელშეკრულებები საზოგადოების სოციალურ მდგომარეობას განამტკიცებს და ადგენს გარკვეულ სტანდარტებს. ადამიანის უფლებებს იცავს გაეროს და ევროსაბჭოს მიერ მიღებული სხვადასხვა კონვენცია, მაგრამ მათგან განსაკუთრებით საყურადღებოა ევროპის სოციალური ქარტია, რომელიც საქართველოს პარლამენტის მიერ რატიფიცირებულ იქნა 2005 წლის 1 ივლისს. იგი ძირეულად აწესრიგებს ადამიანის სოციალურ უფლებათა დაცვისა და განხორციელების გზებს, განსხვავებით საერთაშორისო ხელშეკრულებებისაგან, რომლებიც მხოლოდ ამ უფლებების აღიარებით შემოიფარგლებიან.

რაც შეეხება ევროპის სოციალურ ქარტიას, მას საქართველოს შრომის კანონმდებლობასთან მიმართებაში განვიხილავ, რადგან ჩემი სტატიის მიზანს ერთ-ერთი სოციალური უფლების – შრომის უფლების განხილვა წარმოადგენს. სოციალური სახელმწიფოს პრინციპს, როგორც ზემოთ აღნიშნე, ვხვდებით საქართველოს კონსტიტუციის პრეამბულაში და შემდეგ კონსტიტუციის მე-2 თავში. შრომის უფლებებს ეხება საქართველოს კონსტიტუციის 30-ე მუხლი, რომელიც აწესებს შრომის, ასევე მეწარმეობისა და კონკურენციის თავისუფლებას. ეს მუხლი უზრუნველყოფს აგრეთვე საქართველოს მოქალაქეთა შრომითი უფლებების დაცვის გარანტიებს საზღვარგარეთ, რაც ძალიან მნიშვნელოვანია, თუმცა წინამდებარე სტატიის მიზანი იმის განხილვაა, თუ რას აკეთებს ქართული სამართალი ქვეყნის შიგნით საკუთარ მოქალაქეთა შრომითი უფლებების დაცვისათვის.

საქართველოს კონსტიტუციის 30-ე მუხლის მე-4 პუნქტში ნათქვამია, რომ შრომითი უფლებები, “შრომის სამართლიანი ანაზღაურება და უსაფრთხო, ჯანსაღი პირობები, არასრულწლოვანისა და ქალის შრომის პირობები” დაცულია კანონით [1].

ეს მუხლი ადგენს შრომის უფლებების დაცვისა და შრომის სამართლიან პირობებს:

1. უსაფრთხო და ჯანსაღ გარემოს, რომელშიც მოსამსახურე დაცული უნდა იყოს მისი ჯანმრთელობისათვის მავნე ხმაურისა და აირისაგან;
2. სამართლიან ხელფასს;
3. სამსახურში დაწინაურების თანაბარ შესაძლებლობებს;
4. სამუშაო საათების გონივრულ რაოდენობასა და ანაზღაურებადი შვებულების უფლებას.

განვიხილოთ, თუ რამდენად შესაძლებელია შრომის სამართლიანი პირობების დაცვა ჩვენს ქვეყანაში. ღირსეული სოციალური პირობების შექმნა და დაცვა სახელმწიფოს აქტიური თანადგომის გარეშე შეუძლებელია. განათლებას, სოციალური გარანტიების უზრუნველყოფას გარკვეული ფინანსები ესაჭიროება, განსხვავებით შრომის უფლებების დაცვისაგან, რა თქმა უნდა, თუ არ ჩავთვლით უმუშევრობისაგან დაცვის პროგრამას, რაც ჩვენს ქვეყანაში ფაქტობრივად არ მუშაობს. შრომის უფლების ნორმალურად განხორციელებისთვის უნდა არსებობდეს გამართული საკანონმდებლო ბაზა, რომელშიც

დარეგულირებული იქნება შრომით ურთიერთობაში მონაწილე მხარეების უფლება-მოვალეობანი.

სოციალური უფლებების ყოველმხრივ დაცვა შეუძლებელია და ამას ვერც ერთი განვითარებული სახელმწიფო სრულყოფილად ვერ ახერხებს. საინტერესოა, როგორია ამ მხრივ ჩვენი კანონმდებლობა, რამდენად უხარვეზოა ის. ასევე, საყურადღებოა ევროპის სოციალური ქარტიისა და ამერიკის შრომითი კანონმდებლობის განხილვა ჩვენი ქვეყნის შრომის კანონმდებლობასთან მიმართებაში. ევროპის ქარტია მნიშვნელოვანია იმით, რომ მასში დასახულია ქარტიის მონაწილე სახელმწიფოების მიერ სოციალური უფლებების განხორციელებისა და დაცვის გზები [5].

საქართველო ევროპის სოციალურ ქარტიას შეუერთდა 2005 წლის 1 ივლისს. ჩვენმა ქვეყანამ ამ ქარტიის რატიფიცირება სრულად ვერ მოახერხა, რადგან იგი ბევრ ვალდებულებას უწესებს მასში მონაწილე სახელმწიფოებს, მაგრამ ქარტიაში იყო ისეთი მუხლებიც, რომელთა აღიარებაც (რატიფიცირება) აუცილებელი გახლდათ. იგი განამტკიცებდა ჩვენი ქვეყნის კონსტიტუციით და საერთაშორისო ხელშეკრულებებით გათვალისწინებულ უფლებებს (შრომის ანაზღაურებასთან, ჯანმრთელობისათვის უსაფრთხო გარემოში ცხოვრებასა და მუშაობასთან დაკავშირებით).

საქართველოს შრომის კოდექსი ძალაში შევიდა 2006 წლის 25 მაისს. მის ირგვლივ ბევრი მითქმა-მოთქმა და აზრთა სხვადასხვაობა იყო თავად კოდექსის ავტორებსა და მეცნიერებს შორის. კოდექსის მიმართ უარყოფითი დამოკიდებულება ჰქონდა საქართველოს პროფესიულ კავშირებსაც. კოდექსის ავტორები თვლიდნენ, რომ იგი ხელს შეუწყობდა ინვესტიციების მოზიდვას საქართველოში, რაც შექმნიდა სამუშაო ადგილებს და ეკონომიკის აღმავლობას გამოიწვევდა. მოწინააღმდეგეებს კი მიაჩნდათ, რომ არ შეიძლებოდა მხოლოდ „დამსაქმებელის“ ინტერესების გათვალისწინება „დასაქმებულის“ ინტერესების საზიანოდ. მოქმედი შრომის კოდექსი უარყოფითად შეაფასეს უცხოელმა ექსპერტებმაც.

მიუხედავად უკმაყოფილებისა, საქართველოს პარლამენტმა შრომის კოდექსი მაინც არსებული სახით მიიღო. შემოგთავაზებთ ამ კოდექსში არსებული ხარვეზების ჩემეულ ხედვას: შრომის კოდექსის I თავში საუბარია შესავალ დებულებებზე, შრომითი ურთიერთობის სუბიექტებზე. შრომის კოდექსის II თავში მოცემულია შრომითი ურთიერთობის ცნება, რომელიც წარმოიშობა მხარეთა თანასწორობისა და შეთანხმების საფუძველზე. შრომის კოდექსი კრძალავს ნებისმიერი სახის დისკრიმინაციას, რომელიც ადამიანს ღირსებას შეუღალავს, დაამცირებს და შეურაცხყოფს, რაც უდავოდ ძალიან მნიშვნელოვანია, მაგრამ შრომის კოდექსის მე-2 მუხლის მე-5 პუნქტში წერია, რომ „დისკრიმინაციად არ ჩაითვლება პირთა განსხვავების აუცილებლობა, რომელიც გამომდინარეობს სამუშაოს არსიდან, სპეციფიკიდან ან მისი შესრულების პირობებიდან, ემსახურება კანონიერი მიზნის მიღწევას და არის მისი მიღწევის თანაზომიერი და აუცილებელი საშუალება“. ამ მუხლში, ერთი შეხედვით, სადავო არაფერია, მაგრამ, სამწუხაროდ, კანონის ამ ხარვეზზე დაყრდნობით ყალიბდება შრომითი ურთიერთობები, რომლის დროსაც დისკრიმინაცია აშკარაა. ჩვენს ქვეყანაში ის ხშირად ემყარება განსხვავებას ასაკისა და სქესის მიხედვით, რაც, ჩემი აზრით, კანონის ფარგლებს სცილდება (მაგალითად, ბევრ განცხადებაში შევხვდებით ასეთ ფრაზებს: “გვესაჭიროება გამყიდველი გოგონები 20-დან 25-წლამდე”, რაც აშკარად დისკრიმინაციული ხასიათისაა. სამუშაოს, რომელსაც 25 წლის გოგონა შეასრულებს, 26 წლის და 1 თვის ქალბატონი ვითომ ვერ მოერევა?!).

რაც შეეხება სამუშაოზე მიღების მინიმალურ ასაკსა და მასთან დაკავშირებულ შრომით ქმედითუნარიანობას, ჩემი აზრით, აღნიშნული საკითხი კანონში კარგად რეგულირდება. იგი სრულად შეესაბამება ევროპის სოციალური ქარტიის მე-7 მუხლს, რომელიც აწესრიგებს არასრულწლოვან პირთა სამუშაოზე მიღებისა და დასაქმების წესებს. საქართველოს

შრომის კოდექსის დიდი ნაკლია დასაქმებაზე უარის თქმის დაუსაბუთებლობა. მე-5 მუხლის მე-8 პუნქტში წერია, რომ „დამსაქმებელი ვალდებული არ არის დაასაბუთოს თავისი გადაწყვეტილება დასაქმებაზე უარის თქმის შესახებ“ [7], რაც, ჩემი აზრით, გაუმართლებელია. მოცემულ შემთხვევაში დამსაქმებელთა უფლებების დამცველები აპელირებენ იმაზე, რომ უარის დასაბუთება დამსაქმებლებს ბევრი ადამიანისთვის მოუწევთ, რაც, ვფიქრობ, არადამაჯერებელი და არასაკმარისი არგუმენტია. ხშირ შემთხვევაში, სამუშაოს მაძიებელი ჭეშმარიტი პროფესიონალები შესაბამისი კონკურსის გავლის შემდეგაც დაუსაქმებლები რჩებიან, დამსაქმებელი კი საკუთარ უარს მათ არც კი უსაბუთებს, რაც, სამწუხაროდ, დღევანდელი შრომის კანონმდებლობის მიხედვით კანონიერია, განსხვავებით საქართველოს ძველი შრომის კოდექსისგან, რომელიც კრძალავდა დასაქმებაზე უარის დაუსაბუთებლობას.

შრომის კოდექსის ერთ-ერთ ხარვეზად შეიძლება ჩაითვალოს შრომითი ხელშეკრულების ფორმასთან დაკავშირებული საკითხი. კოდექსის მე-6 მუხლის I პუნქტის შესაბამისად: „შრომითი ხელშეკრულება იდება წერილობითი ან ზეპირი ფორმით.“ ამ ფორმის ხარვეზიანობა იმაში მდგომარეობს, რომ აჯობებდა კოდექსს ამომწურავად მოეწესრიგებინა ის შემთხვევები, რომლის დროსაც შესაძლებელი იქნებოდა შრომითი ხელშეკრულების ზეპირად დადება.

შრომითი ურთიერთობა არის განგრძობადი ხასიათის ურთიერთობა, რომელიც უმრავლეს შემთხვევაში არ არის მიმართული ერთ კონკრეტულ შედეგზე, როგორც ეს ნარდობის ხელშეკრულებაშია. თუკი შრომით ხელშეკრულებას ზეპირად დავდებთ, შრომითი ურთიერთობისას კი მხარეთა შორის დავა წარმოიშობა (მაგალითად იმის თაობაზე, შესრულდა თუ არა ზეპირი შრომითი ხელშეკრულებით ნაკისრი ვალდებულებები ან საერთოდ იყო თუ არა მხარეთა შორის დადებული შრომითი ხელშეკრულება), მტკიცების ტვირთი დასაქმებულის მხარეს იქნება, რაც საკმაოდ დიდი ხარვეზია შრომით ურთიერთობაში.

კოდექსში ასევე ზუსტად უნდა ყოფილიყო გაწერილი, თუ რა შემთხვევაში შეიძლებოდა შრომითი ხელშეკრულების დადება ზეპირად და რა დროს – წერილობით. კოდექსის ავტორები ხელშეკრულების ფორმის განსაზღვრას მხარეებს თვითონ ანდობენ, რათა ამით არ შეიღახოს მხარეთა თავისუფლება, თუმცა ხელშეკრულების ფორმების საკითხის მოწესრიგებით მხარეთა თავისუფლება კი არ შეიზღუდებოდა, არამედ უფრო მეტად იქნებოდა დაცული შრომითი ხელშეკრულების მონაწილე ორივე მხარის უფლებები. ყურადღებას კიდევ ერთ ხარვეზზე გავამახვილებთ: თუ ვიგულისხმებთ, რომ ზეპირი ფორმით დადებულ შრომით ხელშეკრულებაში შრომითი დაწესებულების შინაგანაწესი შრომითი ხელშეკრულების ნაწილია, არსადაა განმარტებული, როგორ შეასრულებს დასაქმებული ამ შინაგანაწესს ან როგორ დაიცავს მასში შეტანილ ცვლილებებს (6-ე მუხლის 5-ე პუნქტი). ალბათ, ჩვენს კანონმდებლებს არც ამის შესახებ უფიქრიათ.

შრომის კოდექსი ასევე შემოფარგლება იმით რომ დასაქმებულის მიერ შესრულებული სამუშაო არ უნდა აღემატებოდეს კვირაში 41 საათს (მე-14 მუხლი). ამავე მუხლში ასევე წერია რომ: „სამუშაო დღეებს შორის ხანგრძლივობა არ უნდა იყოს 12 საათზე ნაკლები.“ რაც შეეხება მე-16 მუხლს, მასში ნათქვამია, რომ: „როდესაც შეუძლებელია ყოველდღიური ან ყოველკვირეული სამუშაო დროის ხანგრძლივობის დაცვა, დასაშვებია სამუშაო დროის შეჯამებული აღრიცხვის წესის შემოღება.“ აქედან გამომდინარეობს, რომ დასაქმებულმა სამუშაო კვირის განმავლობაში შესაძლებელია შეასრულოს სამუშაო, რომლის დღიური ხანგრძლივობა შეიძლება 12 საათიც იყოს, რაც ფაქტობრივად ადამიანს ექსპლუატირებულ მდგომარეობაში აყენებს, რაც, ბუნებრივია, ეწინააღმდეგება კონსტიტუციით განსაზღვრულ ადამიანის უფლებებს [2].

მართალია, ევროპის სოციალური ქარტია არ განსაზღვრავს სამუშაო დღის ხანგრძლივობას და არც სამუშაო კვირის საათების ოდენობას, მაგრამ ამ ქარტიის მე-2 მუხლის I პუნქტი გუთავაზობს „ყოველდღიური და ყოველკვირეული სამუშაო საათების გონივრული რაოდენობის დადგენას და ამ სამუშაო კვირის თანმიმდევრულ შემცირებას.“ ზემოთ აღნიშნულიდან გამომდინარე, საქართველოს შრომის კოდექსი ამის შესაძლებლობას არ გვაძლევს.

შრომის კოდექსის ერთ-ერთ ხარვეზად შეიძლება ჩაითვალოს მე-11 მუხლიც, რომელშიც განსაზღვრულია, თუ რა არის შრომითი ხელშეკრულების პირობების არაარსებითი შეცვლა: “დამსაქმებლის მიერ დასაქმებულისთვის მითითებული სამუშაოს ადგილის შეცვლა, თუ საზოგადოდ ხელმისაწვდომი სატრანსპორტო საშუალებით საცხოვრებელი ადგილიდან სამუშაოს ახალ ადგილამდე მისვლა და დაბრუნება მოითხოვს არა უმეტეს 3 საათს დღეში, ამასთანავე არ იწვევს არათანაბარზომიერ ხარჯებს.“ ამ ნორმაში სადავო, ერთი შეხედვით, არაფერია, მაგრამ თუ ამ ყოველივეს განვიხილავთ შრომის კოდექსის მე-19 მუხლთან მიმართებაში, რომელიც დამატებით შესვენებას ითვალისწინებს მეძუძური ქალებისათვის დღეში არანაკლებ 1 ანაზღაურებადი საათისა, აღმოჩნდება, რომ შრომითი პირობების არაარსებითი შეცვლის შემთხვევაში, თუ დასაქმებული მეძუძური ქალი სახლიდან სამუშაო ადგილამდე მისვლას 3 საათს მოანდომებს და დამსაქმებელს 1 საათიან შესვენებასაც მოსთხოვს ბავშვის კვებისათვის, ფაქტობრივად სამუშაო დღის 4 საათს გააცდენს, რომელიც სამუშაო დროში ეთვლება და უნაზღაურდება.

ბუნებრივია, დამსაქმებელისთვის უმჯობესია შრომითი ხელშეკრულება მოშალოს და კომპენსაციის სახით 1 თვის სახელფასო ანაზღაურება გადაიხადოს, ვიდრე ყოველივე ზემოთქმული შეასრულოს. არსებობს მეორე უკიდურესობაც – მეძუძური ქალები ვერ მოითხოვენ დამატებით შესვენებას იმის შიშით, რომ საერთოდ არ დაკარგონ სამუშაო.

ასევე შრომის კოდექსის მე-11 მუხლის „ბ“ პუნქტის საფუძველზე დამსაქმებელს, მიუხედავად უკვე დადებული შრომითი ხელშეკრულებისა, შეუძლია სამუშაო დრო შეცვალოს თავისი სურვილისამებრ არა უმეტეს 90 წუთისა. დაქირავებული ამ შემთხვევაშიც ექსპლუატირებულ მდგომარეობაში აღმოჩნდება, რადგან, ჩვენი კანონით, სამუშაო კვირის ხანგრძლივობა 41 საათს არ უნდა აღემატებოდეს. თუმცა, დამქირავებელს ზემოთ აღნიშნული მუხლის საფუძველზე განსხვავებული დროის დაწესებაც შეუძლია, კერძოდ 48-საათიან სამუშაო კვირას და 9-საათიან სამუშაო დღეს თუ კიდევ 90 წუთს დავამატებთ, სამუშაო დღის ხანგრძლივობა 10 საათი და 30 წუთი გამოვა. ყოველივე ეს კი XXI საუკუნეში ადამიანის ექსპლუატაციის კლასიკურ მაგალითად ჩაითვლება.

შრომის კოდექსი აწესებს 24 დღიან შვებულებას, რომელიც ანაზღაურებადია, რაც ეწინააღმდეგება ევროპის სოციალური ქარტიის მე-2 მუხლის მე-3 პუნქტს, რომელიც ითვალისწინებს ხელმშეკრულების მხარეების ვალდებულებებს, დაადგინონ არანაკლებ 4 კვირის ხანგრძლივობის ყოველწლიური ანაზღაურებადი შვებულება. სამწუხაროდ, ჩვენმა ქვეყანამ ქარტიის ამ დადებითი მუხლის რატიფიცირება არ მოახდინა. ამ მუხლს ჩვენთვის სავალდებულო ძალა არ გააჩნია, რაც შესაბამისად აისახა კიდევ საქართველოს შრომის კოდექსში.

შრომის კოდექსის მე-6 თავი ეთმობა შვებულებას ორსულობის, მშობიარობის და ბავშვის მოვლის გამო, ასევე შვებულებას ახალშობილის შეილად აყვანისა და ბავშვის მოვლის გამო, რომელიც 477 კალენდარულ დღეს შეადგენს. აქედან 126 დღე ანაზღაურდება. საინტერესოა, რატომ არის ასე ცოტა კანონით დაწესებული ანაზღაურებადი დღეები, რომლებიც შვებულების მხოლოდ მესამედს შეადგენენ. აჯობებდა ანაზღაურებადი დღეები შვებულების ნახევარი მაინც ყოფილიყო.

საქართველომ ევროპის სოციალური ქარტიის მე-8 მუხლის I და II პუნქტის რატიფიცირებაც არ მოახდინა, რომლებიც სახელმწიფოს ავალდებულებენ ბავშვის გაჩენამდე და შემდგომ პერიოდში ორსული და მეძუძური დედები ადეკვატური სოციალური დახმარებით უზრუნველყოს, რაც ნაკლებად და თითქმის არ ხორციელდება ჩვენს ქვეყანაში.

საქართველოს შრომის კოდექსში ჩემს გულისტკივილს იწვევს ასევე შრომის ანაზღაურების საკითხი. 31-ე მუხლის I პუნქტში წერია, რომ შრომის ანაზღაურების ფორმა და ოდენობა განისაზღვრება შრომითი ხელშეკრულებით. კოდექსში საუბარი არ არის შრომის მინიმალურ ანაზღაურებაზე, კერძოდ, არაფერია ნათქვამი იმაზე, უნდა აღემატებოდეს თუ არა ყოველთვიური ხელფასი საარსებო მინიმუმს ან იმაზე, რომ მინიმალური შრომის ანაზღაურება ერთ თვეში არ უნდა იყოს საარსებო მინიმუმე ნაკლები. თუმცა, არც ესაა გასაკვირი, რადგან საქართველომ არ მოახდინა ევროპის სოციალური ქარტიის იმ მუხლის რატიფიცირება, რომელიც განამტკიცებს შრომის სამართლიანი ანაზღაურების მიღების უფლებას. შრომის სამართლიანი ანაზღაურების მიღების უფლების ეფექტურად განხორციელების მიზნით, ხელშემკერედი მხარეები ვალდებულებას იღებენ: „აღიარონ მუშაკის მიერ ისეთი ანაზღაურების მიღების უფლება, რაც უზრუნველყოფს მათი ცხოვრების ღირსეულ დონეს.“ საქართველომ, სამწუხაროდ, არ მოახდინა ამ მუხლის რატიფიცირება ანუ დასაქმებულმა შესაძლებელია აიღოს ისეთი შრომის ანაზღაურება, რომელიც მის ღირსებას ღაზავს და ეს ყოველივე კანონიერია, რაც ძალიან სამწუხაროა [1].

ქარტიის მიხედვით, ჩვენ ვაღიარებთ ქალისა და მამაკაცის თანაბარი ღირებულების სამუშაოსთვის ერთგვარი ანაზღაურების მიღების უფლებას, ასევე ზეგანაკვეთური სამუშაოს შესრულებისათვის დამატებითი ანაზღაურების მიღების უფლებასაც, მაგრამ არ ვაღიარებთ (რატიფიცირება არ მოხდა) ქარტიის იმ მუხლს, რომელიც არეგულირებს ხელფასებიდან თანხის დაქვითვას. კერძოდ „ხელშემკერედმა მხარეებმა ხელფასიდან დაქვითვები უნდა დაუშვან მხოლოდ ერთეული კანონმდებლობით ან საკანონმდებლო აქტებით, ასევე კოლექტიურ ხელშეკრულებაში ან საარბიტრაჟო გადაწყვეტილებაში გათვალისწინებულ შემთხვევებში,“ ამის არ აღიარებამ რა შედეგიც მოგვიტანა, ახლავე მოგახსენებთ: შრომის კოდექსის 33-ე მუხლი ითვალისწინებს თანხის დაქვითვას შრომის ანაზღაურებიდან, კერძოდ: 1. „დამსაქმებელს უფლება აქვს დასაქმებულის შრომის ანაზღაურებიდან დაქვითოს ზედმეტად გაცემული თანხა ან ნებისმიერი სხვა თანხა, რომელიც შრომითი ურთიერთობიდან გამომდინარე მისთვის აქვს გადასახდელი.“ 2. „შრომითი ანაზღაურებიდან ერთჯერადი დაქვითვის საერთო რაოდენობა არ უნდა აღემატებოდეს შრომითი ანაზღაურების 50 პროცენტს.“

ჩემ მიერ ზემოთ ხსენებული ქარტიის მუხლის არაღიარებამ სავალალო შედეგი მოგვიტანა. მაგალითად, განვიხილოთ ასეთი შემთხვევა: დასაქმებულს აქვს შრომის ანაზღაურება 200 ლარი, რომელიც საარსებო მინიმუმის ტოლია (სამწუხაროდ ჩვენმა ქვეყანამ 200 ლარად შეაფასა საქართველოს რიგითი მოქალაქის ღირსება). თუ ამ 200 ლარიდან დამსაქმებელი დასაქმებულს დაუქვითავს შრომის ანაზღაურების 50 პროცენტს, დასაქმებულს არასაკმარისი ანაზღაურებით ღირსება ელახება, აქედან ის გამომდინარეობს რომ ადამიანის ღირსების ირიბად შელახვა შესაძლებელია, ანუ თუ ადამიანს მივცემთ (დაუუქვითავთ და ისე მივცემთ) შრომის ანაზღაურებას, რომელიც საარსებო მინიმუმზე ბევრად ნაკლები იქნება, ადამიანს ღირსება შეელახება. ესე იგი ადამიანის ღირსების ირიბად შელახვა ჩვენს ქვეყანაში კანონის ძალით ნებადართული ყოფილა, რაც ძალიან სამწუხაროა. არადა, ღირსების შელახვას საქართველოს კონსტიტუციაც, ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაციაც და კიდევ ბევრი საერთაშორისო კონვენციაც კრძალავს, რომლის მონაწილე ჩვენი სახელმწიფოა.

შრომის პირობების დაცვას რაც შეეხება, შრომის კოდექსის 35-ე მუხლიდან, მე მხოლოდ I პუნქტი მიმაჩნია მისაღებად: „დამსაქმებელი ვალდებულია უზრუნველყოს დასაქმებულის სიცოცხლისა და ჯანმრთელობისთვის მაქსიმალურად უსაფრთხო გარემო.“ რაც შეეხება ამ

მუხლში დანარჩენ პუნქტებს, აქაც ზოგადად არის საუბარი, თუ რა უნდა გააკეთოს დამსაქმებელმა შრომის უსაფრთხო პირობების შექმნისთვის. ამ ყველაფერს იმპერატიულობის არაფერი გააჩნია, იგი უფრო მორალურ მოწოდებას ჰგავს. შრომის უსაფრთხო და ჯანსაღი პირობები ერთერთი სამართლიანი შრომის პირობათაგანია, ჩვენ კი ევროპის სოციალური ქარტიის ის მუხლიც არ ვადიარეთ, რომელიც უსაფრთხო და ჰიგიენური სამუშაო პირობებით სარგებლობის უფლებას ითვალისწინებს. შრომის კოდექსის დიდი ნაკლი ის არის, რომ „დასაქმებული და დამსაქმებელი შრომითი ხელშეკრულებით შეიძლება შეთანხმდნენ მხარის უფლებათა შეზღუდვაზე, ასეთი შეზღუდვა პირდაპირ უნდა გამომდინარეობდეს მხარის ინტერესებიდან, უნდა იყოს გონივრული და ამ ინტერესების პროპორციული“ [4]. თუ გავითვალისწინებთ იმას, რომ საქართველოს შრომის კოდექსის მიერ გათვალისწინებულ უფლებებს კიდევ შევზღუდავთ ერთ-ერთი მხარის სასარგებლოდ და ეს მხარე უმრავლეს შემთხვევაში დასაქმებულია, ასეთი შეზღუდვით დასაქმებული ვარდება შრომისათვის შეუსაბამო პირობებში.

შევჩერდებით ჩვენი შრომითი კოდექსის კიდევ ერთ ნაკლზე. 46-ე მუხლის მე-3 ნაწილში ნათქვამია: „შრომითი ხელშეკრულებით შეიძლება დაწესდეს დასაქმებულის ვალდებულება, შრომითი ხელშეკრულების პირობების შეცვლისას მიღებული ცოდნა და კვალიფიკაცია არ გამოიყენოს კონკურენტი დამსაქმებლის სასარგებლოდ და ეს შეზღუდვა შეიძლება გრძელდებოდეს არა უმეტეს 3 წლისა.“ ეს ეწინააღმდეგება ადამიანის უფლებებს და ამ შემთხვევაშიც ადამიანი იძულების მდგომარეობაშია. საინტერესოა თუ შრომითი ხელშეკრულებით დასაქმებულს ასეთ პირობას დაუდგენთ, ამ შრომითი ხელშეკრულების მოშლის (შეწყვეტის) შემდეგ რა უნდა ქნას დასაქმებულმა, რით უნდა იარსებოს მითითებული სამი წლის განმავლობაში.

რაც შეეხება ინდივიდუალური ნაწილის (ინდივიდუალური შრომითი ურთიერთობების) სტრუქტურას, დამკვიდრებული ტრადიციისამებრ ინდივიდუალური შრომითი ურთიერთობების მოწესრიგებას წინ უძღვის „ზოგადი დებულებანი“. შრომითი ურთიერთობის მოწესრიგებაში კოდექსის ადგილის, ისევე როგორც შრომის სამართლის ზოგადი საფუძვლების განსაზღვრის მიზნით, ინდივიდუალური შრომითი ურთიერთობების მოწესრიგებისას შეირჩა სისტემა, რომელიც ზოგადად სტრატულ ცნებათა სისტემის პრინციპების დაცვით თანმიმდევრულად აწესრიგებს შრომითი ურთიერთობის წარმოშობიდან მის შეწყვეტამდე არსებულ ურთიერთობებს. უარი ითქვა შრომითი ურთიერთობების საბჭოური სისტემისათვის დამახასიათებელ არათანმიმდევრულ მოწესრიგებაზე, რომლის დროსაც, მაგალითისათვის, შრომითი ხელშეკრულების შეწყვეტის მოწესრიგების საკითხი წინ უსწრებდა სამუშაო და დასვენების დროის, ისევე როგორც, შრომის ანაზღაურების შესახებ დებულებებს.

გამომდინარე იქიდან, რომ დამქირავებელსა და დაქირავებულს შორის შრომითი უფლებამოვალეობანი წარმოიშობა მათ მიერ დადებული შრომითი ხელშეკრულების საფუძველზე (ცალკეულ შემთხვევაში – მისი მომზადების სტადიაზე), კოდექსის სისტემაში თანმიმდევრულად აისახა წინასახელშეკრულებო ურთიერთობის დროს და შემდგომ შრომითი ხელშეკრულების დადების საფუძველზე წარმოშობილი მხარეთა უფლებამოვალეობები. გამოწვევის წარმოადგენს დაქირავებულის კონსტიტუციით გარანტირებული ზოგიერთი უფლება და თავისუფლება, როგორცაა: შრომის თავისუფლება, გაერთიანებისა (თანაბრად ვრცელდება ასევე დამქირავებელზეც) და გაფიცვის უფლებები (საქართველოს კონსტიტუციის 30-ე, 26-ე და 33-ე მუხლები). ისინი კოდექსის ზოგად დებულებებში აისახა შრომითი ურთიერთობის არსის განმსაზღვრელ მხარეთა სხვა უფლებებსა და მოვალეობებთან ერთად, რომლებიც შემდგომ დაკონკრეტებასა და გაერცობას ჰპოვებენ.

ჩემი აზრით, გამოსავალი ერთია – უნდა შეიცვალოს მოქმედი შრომის კოდექსი. ეს კოდექსი იმ პირობით იქნა მიღებული, რომ ხელს შეუწყობდა ინვესტიციების მოზიდვას ჩვენს

ქვეყანაში და ამიტომ იგი უფრო მეტად დამსაქმებელზე იყო გათვლილი. ინვესტიციები და ინვესტორები ბევრი მოვიზიდეთ, ზოგს საზეიმოდაც დაეხვდით, მაგრამ მათმა უმრავლესობამ ჩვენი ქვეყანა დატოვა. თუმცა, ამას სხვა მიზეზებიც აქვს: მსოფლიო ეკონომიკური კრიზისი, კანონის უზენაესობის პრინციპის უგულვებელყოფა და სხვა.

ბამოყენებული ლიტერატურა

1. ბაუმანი ე. 2010. *დასაქმება, სოციალური უსაფრთხოება და პიროვნული კავშირები პოსტსაბჭოთა ქვეყნებში, საქართველოს მაგალითი*.
ელ. ვერსია http://social-democrats-georgia.blogspot.com/2010/08/blog-post_9511.html
2. ბერეკაშვილი დ. 2010. *დამოუკიდებელი ექსპერტის დასკვნა „საქართველოს შრომის კოდექსზე“*. ელ. ვერსია: <http://www.civilin.org.ge/parliament/workg.php>
3. ძამუკაშვილი დ. *შრომის სამართალი*. მეორე გადამუშავებული გამოცემა 2009 წლის 28 თებერვლის მდგომარეობით.
4. შრომისა და წარმოების ორგანიზაციის სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტი. 2010. *დასაქმებისა და შრომითი ურთიერთობის სფერო*.
http://www.labour.edu.ge/data/file_db/economist_faculty
5. *„ევროპის 1996 წლის სოციალური ქარტია“*. სტრასბურგი
<http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/PDF/Georgian/163-Georgian.pdf>
6. *საქართველოს კონსტიტუცია*. 2011 წლის რედაქცია.
7. *შრომის კანონთა კოდექსი*. 2011 წლის რედაქცია.

Rusudan Varsimashvili
Grigol Robakidze University

The Right of Labor as a Social Right in Georgia and Its Legislative Faults

Summary

All people have natural rights from birth and the State must protect them. One of the human rights is social right. Among the social rights the most important is the labor (employment) right. Employment is a condition, when a person has minimum source of living.

By establishing the social rights in Constitution (Basis of Law) the state takes the responsibility for their positive implementation. Though, social rights are one of the main rights and the state is unable to protect them.

Every government which has developed a comprehensive legal system or challenges having such systems, first of all must secure labor rights of the citizens that should be expressed by means of legislation and legitimate decisions by the court jurisdiction.

The countries mostly develop their legal systems according to their own experience or the experience of other countries. In order the own experience to become the main source for developing the legal system, three main conditions should be met. Firstly, the country with the codified legal system should possess the legislative traditions with at least partly expressed legal principles specified by the codification.

Secondly, the great court practices with the demand of civil turn-over regulating process in a new manner. The third condition is to have the doctrine proving the necessity of systemized law. Unfortunately, Georgia, as most of the Post-Soviet countries, lacks such happiness.

The international agreements relating to the above issues reinforce the social right of the society and form certain standards. Such standards are protected by the United Nations and the conventions adopted by the Council of Europe. The most important is the European Social Charter which was ratified by the Parliament of Georgia on July 1, 2005. It essentially regulates the ways of the protection of human social rights and their implementation. Other international agreements may exist only for recognizing such rights. Development of such agreements had specific social reasons in the period when they were made.

Regarding the European Social Charter, I will discuss this document in relation to Georgian Labor Code as the main reason of my article is to discuss one of the human social rights which is the labor right. As it has already been mentioned, the principle of the social country is met in the preamble of the Constitution of Georgia, article 2. The article 30 of the Constitution of Georgia refers to and reinforces the labor rights. This article sets the labor freedom and entrepreneurship, freedom of competition. This article also sets the guarantees of Georgian Citizens' labor rights outside of Georgia. Everything this is very important, but the given article aims to discuss what Georgian Law does to protect the labor rights inside the country.

Let us discuss how it is possible to protect fair labour conditions in our country. Social conditions are the most valuable rights. It is impossible to create and protect worthy social conditions without getting the active support from the state. Education, social security need funds unlike the labor rights. Of course, if we do not consider the program of protection against unemployment which in our country does not actually work. For normal implementation of the labor rights the well-organized legislative base should necessarily exist which should vividly depict the rights and responsibilities of the parties being in labour relationship. The protection of social rights cannot be fully developed and none of the developing countries is able to fully manage it.

It is interesting how flawless our legislation is. It is also important to discuss the European Social Charter and the American labor legislation in correlation to the labor legislation of our country. The European Charter is notable because it describes the ways of implementing and protecting the social rights set by the countries participating in the Charter.

The Labour Code came into force on May 25, 2006. It caused diversity of opinion among scholars and even the authors of this code. Besides, Trade Unions of Georgia had a negative attitude towards the code. The authors of the code thought that it would contribute to attracting foreign investments in Georgia which would create jobs and develop the economy. The critics of this code believed that it was not possible to take into consideration only employers' interests to the detriment of employees' interests. The Labor Code was negatively estimated also by foreign experts.

Despite the above mentioned, the Parliament of Georgia still adopted the Labor Code. I would like to offer my suggestion on the faults found in the Labor Code. In I chapter of the Labor Code are discussed the introductory statutes and the subjects of the labor relations. In II chapter of the Labor Code is considered the concept of the labor relations which is evolved on the bases of the equality and agreement of the parties. The Labor Code also prohibits any kind of oppression of a person, aimed at or causing creation of harassing, hostile, humiliating, dignity harming or insulting environment. Everything this is very important, but the paragraph 5 of the article 2 of the Labor Code states that "the necessity of making distinction between the people judging from the essence, specifications of the employment or the conditions of its performance, which serves to achievement of legitimate goal and is the reasonable and necessary way of its achievement shall not be deemed as discrimination". At the first glance nothing is controversial in this article, but unfortunately, the labor relations are developed on the bases of this fault of the law, during which the discrimination is necessary. In our country it is often bases on the disparity in age and sex which is beyond the scope of the law.

According to the charter, we recognise the right of men and women workers to equal pay for work of equal value, also the right of workers to an increased rate of remuneration for overtime work, but they do not recognize (is not ratified) the articles of the charter which regulates deduction from wages. Particularly, "The contracting parties should permit deductions from wages only under conditions and to the extent prescribed by

national laws or regulations or fixed by collective agreements or arbitration awards”. Below is given the result caused by not recognizing the above mentioned: The article 33 considers deduction from labor remuneration, namely: 1. “An employer has a right to deduct from an employee’s labor remuneration the surplus amount or any other amount which has to be paid to an employer by an employee based on labor relations”. 2. “The total amount of deduction made from the labor remuneration shall not exceed 50 % of the labor remuneration”.

Safe and healthy labor conditions in one of the fair labor conditions, but we did not recognize even that article of the European Social Charter which considers the right of using safe and hygienic working conditions. The great fault of the Labor Code is that an employee and an employer can agree on limiting the rights of the party. Such restriction should directly come from the party’s interests, should be reasonable and proportional to these interests. If we take into account the fact that we will still restrict the rights considered by the Labor Code for the benefit of one of the parties and this party is employed in most case, with such restrictions an employed appears in unsuitable labor conditions.

One more fault of the Labor Code is also noteworthy. In III part of the article 46 is stated the following: “A contract may specify an employee’s obligation that he/she shall not use the knowledge and qualifications obtained while performing the duties under the labor contract in favor of any rival employer. This restriction may remain in force no more than 3 years”. It contradicts the human rights and in this case people are under constraint. It is interesting, if such conditions are laid down to an employee employed by the labor agreement, what he/she can do after the termination of this agreement, how he/she can live during the mentioned three years.

Since the employer-employee rights and obligations arise on the basis of the labor agreement between them, the rights and obligations of the parties, arisen on the basis of signed labor agreement, were consistently given in the code system. An exception is some of the employee's constitutionally guaranteed rights and freedom such as freedom of labor, the right to join (also applies to an employer) and the right to strike (Articles 30, 26 and 33 of the Constitution). They were given the general statute of the code together with the other rights and obligations determining the the essence of the labor relations which were concretized and developed later.

To my mind there is only one way out - the current labor code should be changed. This code was adopted on the condition that it would contribute to attracting investments in our country and therefore it was more figured on an employer. We attracted a lot of investments and investors, but most of them left our country. Though, it has other reasons as well: the world economic crisis, neglecting the principles of the supremacy of law, etc.

შვილად აყვანის ინსტიტუტის ისტორიული მიმოხილვა კველ რუმში და მისი სამართლებრივი რეგულირება კველ ქართულ სამართალში

ოჯახი, ადამიანთა ერთობის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ისტორიული ფორმაა. ეს ის მოკროსამყაროა, რომელშიც იზრდება და ყალიბდება პიროვნება საზოგადოების წევრად. ოჯახი უზრუნველყოფს ადამიანთა მოდგმის გაგრძელებას და ასრულებს ბავშვის აღზრდის ფუნქციას [1, 67]. სწორედ ამიტომ, ბავშვის ინტერესების დაცვა ყოველთვის იყო და არის ქართული სამართლის განსაკუთრებული ყურადღების საგანი.

შვილება ძველ ქართულ საოჯახო სამართალში ერთ-ერთ უძველეს ინსტიტუტს წარმოადგენდა. ეს უპირველესად განპირობებული იყო იმით, რომ მას დიდი სახელმწიფოებრივი და საზოგადოებრივი მნიშვნელობა ჰქონდა.

მშობლების მზრუნველობამოკლებულ ბავშვთა ინტერესების დაცვა და ბავშვებისთვის ცხოვრების იმავე პირობების შექმნა, რაც მათ ექნებოდათ მშობლიურ გარემოში, ოჯახში ცხოვრებისას, ყოველთვის წარმოადგენდა ქვეყნისათვის მნიშვნელოვან ამოცანას [2, 54].

თუმცა, ამ ინსტიტუტის წარმოშობა არ დაწყებულია ძველი ქართული სამართლით და მან გამოყენება ჯერ კიდევ რომის სამართალში ჰპოვა.

რომში შვილად აყვანა ორ სახეობად იყოფოდა, რომელთაგან ერთი “ადოფციოს” სახელით იყო ცნობილი, ხოლო მეორე – “ადროგაციოდ”. “ადროფციო” აღნიშნავდა ოჯახის შვილის შვილად აყვანას, “ადროგაციო” კი თავისუფალი პირის შვილებას. როგორც წესი, შვილება ორნაირად ხდებოდა: ან პრინციფისის, ან მაგისტრატის ხელისუფლებით. პრინციფისის ხელისუფლებით შვილად იყვანდნენ იმას, ვინც თავისუფალი იყო, ხოლო მაგისტრატის ხელისუფლებით შვილად აყავდათ ის, ვინც მეურვეობას ექვემდებარებოდა. ამასთან, ყურადსაღებია ის, რომ მნიშვნელობა არ ჰქონდა ასაყვანი ბავშვი პირველი კატეგორიის ბავშვი იქნებოდა, როგორიცაა ვაჟიშვილი და ქალიშვილი, თუ უფრო დაბალი კატეგორიის, როგორიცაა ვაჟი-შვილიშვილი, ქალი-შვილიშვილი, ვაჟი-შვილის შვილი თუ ქალი-შვილიშვილის შვილი. თუმცა, ამ ორივე სახეობისთვის საერთო იყო ის, რომ იმ პირებს, რომლებსაც შვილის გაჩენა არ შეეძლოთ, როგორც მაგალითად საჭურისებს, უფლება ჰქონდათ, შვილად აყევანათ მათთვის სასურველი ბავშვი ერთ-ერთი ხელისუფლების გამოყენებით [3, 49-50].

რომაული სამართალი შვილად აყვანას განიხილავდა, როგორც მშვილებლის ძალაუფლების დამყარებას სხვის შვილებზე ნათესაობის მსგავს ურთიერთობათა წარმოშობასთან ერთად. ნაშვილები თავისუფლდებოდა უწინდელი მამობრივი ძალაუფლებისაგან და მთლიანად შედიოდა შვილად ამყვანის ოჯახში. შესაძლებელი იყო ასევე არარომაელი ბავშვის შვილებაც, რომელსაც ენიჭებოდა თავისუფალი მოქალაქის სტატუსი [4, 105].

შვილად აყვანის ძირითად დანიშნულებას მისი განვითარების პირველი ეტაპზე წარმოადგენდა ოჯახისათვის ვაჟის აუცილებელი ყოლა, რადგან რელიგიური ადათი ოჯახის უფროსისაგან მოითხოვდა ვაჟის ყოლას კერიის სიწმინდის დასაცავად, და თუ ბუნება არ აძლევდა ოჯახის უფროს ღვიძლ შვილს ვაჟის სახით, მას ოჯახში უცხო, სხვისი ვაჟიშვილი უნდა მიედო. საინტერესოა ისიც, რომ ბრმასაც კი შეეძლო შვილად აყვანა [9, 401].

რომაული საზოგადოების კლასობრივ ფენებად დაყოფის პერიოდში, შვილად აყვანა ქცეული იყო პოლიტიკურ ხერხად დიდგვაროვანი პატრიციუსების გვარების შესანარჩუნებლად, გასაგრძელებლად და თვით პატრიციატის საშუალო და დაბალი ფენების წარმომადგენელთა შესავსებად და გასაახლებლად [9, 402]. იშვიათად, მაგრამ გამოწვევების შემთხვევაში, შვილად აყვანა მშობლიურ გრძნობათა დაკმაყოფილების საშუალებასაც კი წარმოადგენდა [8,301]. შვილად აყვანის შედეგად ღირსება არ მცირდებოდა, არამედ მატულობდა კიდევ, თუკი სენატორს პლებსი (წარმომადგენელი) შვილად აიყვანდა, ის სენატორადვე რჩებოდა [3, 55].

შვილად აყვანის დროს იკვლევდნენ, ხომ არ იყო მშვილდებელი ასაკით სამოც წელზე უმცროსი, რადგან ამ შემთხვევაში მას უნდა ეცადა საკუთარი შვილი გაეჩინა, თუ, რა თქმა უნდა, ავადმყოფობა ან ჯანმრთელობის მდგომარეობა, ან კიდევ სხვა რამ ხელს არ უშლიდა საკუთარი შვილის ყოლას. ასაკით უმცროსს არ ჰქონდა მასზე უფროსი პირის შვილად აყვანის უფლება.

ძველ რომში, მაშინ როცა შეზღუდული იყო მიწის ყიდვა-გაყიდვა, შვილად აყვანას, როგორც “ფსევდოშვილებს”, აპრობირებულ ხერხად იყენებდნენ. მიწის ნაკვეთის გამყიდველს შვილად აჰყავდა მისი მყიდველი და მას, როგორც შვილს, თავისი მიწებიდან გამოუყოფდა სამკვიდრო წილს. ხოლო ნაშვილები მშვილდებელს აძლევდა მიწის ფასის შესაბამის საჩუქარს [8, 301]. ცხადია, რომ სხენებულ შემთხვევაში შვილად აყვანა მოჩვენებით ხასიათს ატარებდა.

რომის სამართალში ფეხმოკიდებულმა ამ ინსტიტუტმა კვალი დაამჩნია კანონმდებლობის განვითარებას როგორც რომის იმპერიის შემავალ ქვეყნებში, ასევე მისი რღვევის შედეგად წარმოქმნილ სახელმწიფოებში. შესაბამისად, აღნიშნულმა თავისებური გავლენა იქონია აღმოსავლეთის ქვეყნების კანონმდებლობათა განვითარებაზე, მათ შორის, ქართული სამართლის ჩამოყალიბებაზეც.

შვილად აყვანა ქართული სამართლისათვის კარგად იყო ცნობილი, თუმცა ამ ინსტიტუტის განვითარების ისტორია არ ყოფილა ერთგვაროვანი. იგი ძირითადად უკავშირდებოდა საოჯახო სამართლის ისეთ მნიშვნელოვან ინსტიტუტს, როგორიც იყო ანდერძის ინსტიტუტი [5,126].

ბაგრატ კურაპალატის სამართლის წიგნში შემონახული კანონმდებლობის დადგენილება შვილებული სიძის შესახებ ანდერძის თავისუფლების სუროგატს წარმოადგენდა. თუ სიძე სიძემრის სახლში ოფიციალურად იქნებოდა შესული, იგი ღვიძლი შვილის უფლებებით სარგებლობდა და თავისი სიძემრის უძრავი ქონების –მამულის მემკვიდრედაც შეიძლებოდა ყოფილიყო აღიარებული, რაც მფლობელობის გასხვისების აკრძალვის პირობებში ფაქტობრივი განკარგვის საშუალება იყო.

ვახტანგის სამართლის წიგნის 261-ე მუხლი ისევ უბრუნდება ანდერძის საკითხს: “თუ ერთმა კაცმან უძმომ, უსახლისკაცომ, გაყრილმან, უშვილომ, ცოლმან და ქმარმან ერთის სხვის კაცის შვილი დედმამიანი თუ უდედმამოდ ნაპოვნი, ობოლი ვინმე გაგდებული იყიდოს, თუ იპოვოს, იშვილოს და გაზარდოს, თავისი მამული და და ქონება შვილისებრ მიასაკუთროს მას და უანდერძოს” [5,131].

სამართლის წიგნის 261-ე მუხლის სხვა ვარიანტში ვკითხულობთ: “ვინც აიყვანოს ყმაწვილი ან იპოვოს და გაზარდოს, იმისი ასრე იქნას, იმ კაცზე კიდია, თუ უნდა, თავის შვილად გაზრდის და თუ უნდა თავის ყმად”. იმავე საკანონმდებლო ნორმაში სხვა ადგილას ლაპარაკია იმაზე, რომ “იქმნების შვილად კი არა ისრე სასამსახუროს ცოლქმართ ერთად იყიდონ სამსახურისა თუ მადლისათვის”-ო. საკანონმდებლო ნორმებიდან ზემოთ მოყვანილი

ნაწევრები ქართული ეთნოგრაფიული მასალების მიხედვით აღნუსხულ ე.წ. “სახლისშვილობის” ინსტიტუტს მოგვაგონებს [9, 405].

ნათელია, რომ ფეოდალურ საქართველოში ანდერძით სიძის შვილებაც იყო შესაძლებელი. აღნიშნული პერიოდის საქართველოში შვილად აყვანის ინსტიტუტი ისე გავრცელებული ყოფილა, რომ დოკუმენტის სპეციალური სახეობაც კი შექმნილა, რომელსაც “ნაშვილობის წიგნი”, ანუ სიგელი ეწოდებოდა და რასაც ხშირად მეფე ამტკიცებდა. [5, 132] ერთ-ერთ საბუთში ნახსენებია: “ურდოელასშვილისა ნაშვილებიცა იყვნით და ნაშვილეობისა (sic) გქონდა... ურდოელასშვილისაგან ნაშვილეობისა სიგელი და ნიშანი თქვენ გქონდა”-ო [11, 47].

აკადემიკოსი ივანე ჯავახიშვილი აღნიშნავდა, რომ უშვილო ოჯახის პატრონს შეეძლო თავის სურვილისამებრ ვინმე ეშვილნა, “გაეზარდა შვილად”. ეს “შვილი გაზრდილი” მისი მამობილის გარდაცვალების შემდგომ მისი მემკვიდრედ ხდებოდა.

სიძის შვილად აყვანის საკმაოდ მრავალი ფაქტია მოღწეული მე-15-18 საუკუნის საქართველოდან. ერთი დოკუმენტის მიხედვით, ზესიძე ინარჩუნებს რა თავის გვარს (მიქაძე) ჩასიძებასთან დაკავშირებით ცოლის გვარს იმატებს და ხდება მიქაძე-ფალავანდიშვილი.

აღსანიშნავია, რომ შვილად ამყვანი (მშობელი) შეიძლება ყოფილიყო არა მარტო ფიზიკური პირი, არამედ იურიდიული პირიც.

გლეხის უკანონო შვილს არ გააჩნდა მემკვიდრეობის უფლება, რომელიც შეზღუდულად, მაგრამ მაინც ჰქონდა აზნაურის ნაბიჯვარს. ამიტომ გლეხების უკანონო შვილებს ან სხვა უმეტესად ყურეოდ დარჩენილ ბავშვებს, ძირითადად, ეკლესია პატრონობდა და შვილად აყვავდა [8, 302]. შემონახულია 1545 წლით დათარიღებული საბუთი, რომ გენათელი მელქისედექ საყვარელიძე იმერეთის მეფეს, ბაგრატ მესამეს თხოვს, რომ მან, მეფემ მელქისედექის მიერ აღზრდილი ივანე ცაგრილაძე ცნოს ეკლესიის მიერ შვილად აყვანილად. მეფემ დააკმაყოფილა მელქისედექ საყვარელიძის თხოვნა და, გარდა ამისა, ცაგრილაძეს უწყალობა მამული და სამოსახლო ადგილი. აგრეთვე ივანე ცველაძის ბეითაღმანი მამული – გელათის მონასტრის სამრეკლოს ქვეშ სასაფლაო და ოთხი კომლი გლეხი ს. ოღონგანში [5, 137].

აღნიშნული სახით საქართველოში შვილად აყვანასთან დაკავშირებული ურთიერთობები არსებობდნენ ფეოდალური წყობილების დასრულებამდე, ვიდრე არ დამყარდებოდა სრულიად ახალი წყობა-სოციალისტური საზოგადოების სახით, რომელსაც შესაბამისად გააჩნდა თავისი სამართლებრივი რეჟიმი სხვადასხვაგვარი საზოგადოებრივი ურთიერთობების მიმართ და, მათ შორის, საოჯახო სამართალში არსებული, შვილად აყვანის ინსტიტუტის მიმართაც [6, 6].

შვილად აყვანის სამართლებრივი რეგულირების ნორმებს საბჭოთა საოჯახო სამართალშიც ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ადგილი ეკავა. შვილად აყვანის ინსტიტუტის დედააზრი იმაში მდგომარეობდა, რომ ბავშვებს, რომელთაც არ ჰყავდათ მშობლები ანდა მოკლებული იყვნენ განსაზღვრული მიზეზით მშობლიურ მზურნეველობას, ენიჭებოდათ ის, რასაც შვილებისთვის საბჭოთა ოჯახი აძლევდა [12, 32].

საბჭოთა კანონმდებლობით დაშვებული იყო მხოლოდ მცირეწლოვნისა და არასრულწლოვნის შვილად აყვანა. ეს იმით იყო გამოწვეული, რომ მშობლიური ვალდებულება შვილების მიმართ ძირითადად სრულწლოვანების მიღწევამდე გრძელდებოდა. საბჭოთა სამართლის ასეთი მიდგომა თავის თავში უკვე გამოირიცხავდა სრულწლოვანი პირის შვილების შესაძლებლობას და ამ მხრივ იზღუდებოდა სრულწლოვნის უფლებებიც. შვილად აყვანისთვის აუცილებელი იყო არამარტო ის, რომ

შვილად ასაყვანი არასრულწლოვანი ყოფილიყო, არამედ შვილება ბავშვის ინტერესების სასარგებლოდაც უნდა მომხდარიყო.

არ შეიძლებოდა ათი წლის ასაკამდე მიღწეული ბავშვის შვილად აყვანა, მისთვის გვარისა და მამის სახელის მიცემა შვილად ამყვანის სახელის მიხედვით, აგრეთვე შვილად ამყვანთა ჩაწერა შვილად აყვანილის მშობლებად, უკეთუ არ იქნებოდა შვილად ასაყვანის თანხმობა. ამასთან, რამდენიმე პირის შვილება დაიშვებოდა [7, 29].

შვილად აყვანა უმთავრესად ბავშვთა სახლიდან ხდებოდა. საბჭოთა კანონი უშვებდა რამდენიმე ბავშვის შვილად აყვანასაც შემთხვევასაც, სადაც ერთ-ერთ მნიშვნელოვან წინაპირობას წარმოადგენდა შვილად ასაყვანის და ასევე ამყვანის სოციალურ-საყოფაცხოვრებო პირობების წინასწარი შემოწმება. მოგვიანებით შვილების ინსტიტუტის გაუქმების საკითხიც დადგა დღის წესრიგში, რამაც ასახვა პპოვა 1918 წლის 16 სექტემბრის ”მოქალაქეობრივი მდგომარეობის აქტების, საქორწინო, საოჯახო და სამეურვეო სამართლის კანონების შესახებ“ კოდექსში.

ამ კოდექსის 183-ე მუხლი ადგენდა, რომ ”აღნიშნული კოდექსის მიღების შემდეგ აღარ დაიშვებოდა არც საკუთარი და არც სხვისი ბავშვების შვილად აყვანა.“ ყოველგვარი შვილად აყვანა, წარმოებული მითითებული მომენტის შემდეგ არ წარმოშობდა არავითარ უფლებებსა და მოვალეობებს შვილად ამყვანთა და შვილად აყვანილისთვის” [6, 7].

ობოლი ბავშვების აღზრდაზე ზრუნვას დადებითი მნიშვნელობა ჰქონდა, რის გამოც შვილად აყვანის შემდგომი აკრძალვა მიზანშეუწონლად იქნა მიჩნეული. ამასთან დაკავშირებით, რსფსრ-ს და სცაკ-ისა და სკს-ს 1926 წლის 1 მარტის დადგენილების ძალით შვილად აყვანის ინსტიტუტი აღდგა.

1926 წელს გამოცემული კოდექსის მიხედვით, შვილად აყვანის წესი არ ითვალისწინებდა აგრეთვე მისი გასაიდუმლოების უზრუნველყოფას. იგი ფორმდებოდა სპეციალური მოწმობით, რომელშიც ფიგურირებდნენ მხოლოდ ნაშვილები და მშვილებლები (მშობლები არა).

დროთა განმავლობაში იცვლებოდა კანონმდებლობაც. თუმცა მისი ამოსავალი წერტილი მაინც ბავშვის ინტერესები იყო. სწორედ ამ თვალსაზრისით, 1943 წლის 8 სექტემბერს ხელისუფლების მიერ მიღებულ იქნა ბრძანებულება ”შვილად აყვანის შესახებ“, რომელმაც მშვილებელი არა მხოლოდ ფაქტობრივად გაათანაბრა ღვიძლ მშობელთან, არამედ საშუალება მისცა მას, აღნიშნული ფაქტის რეგისტრაციის დროს ღვიძლ მშობლად ჩაწერილიყო, რაც გარკვეულწილად თვით ნაშვილების მიმართ უხერხულობასაც ხსნიდა. ასეთი ფორმა არსებობდა საბჭოთა კავშირის დაშლამდე [9, 408].

შემდგომ პერიოდში, საქორწინო-საოჯახო კანონმდებლობის სრულყოფასთან ერთად, ნათელი გახდა, რომ შვილად აყვანის ინსტიტუტი მოითხოვდა შემდგომ განვითარებასა და დახვეწას, რაც მიღწეულ იქნა საქართველოში 1970 წლის 18 ივნისს ”საქორწინო და საოჯახო“ კოდექსების მიღებით. ამ უკანასკნელში საბოლოოდ გაესვა ხაზი იმას, რომ ”ნაშვილები და მისი შთამომავლობა-მშვილებლისა და მისი ნათესავების მიმართ, ხოლო მშვილებელი და მისი ნათესავები – ნაშვილებისა და მისი შთამომავლობის მიმართ პირადი და ქონებრივი უფლებებითა და მოვალეობებით უთანაბრდებიან შთამომავლობით ნათესავებს” (საქორწინო და საოჯახო კოდექსის 114-ე მუხლი).

კანონმდებლობის შემდგომი განვითარება მიჰყვებოდა და დღესაც მიჰყვება არასრულწლოვანთა უფლებების დაცვისა და შვილად აყვანის ურთიერთობათა სტაბილური უზრუნველყოფის გზას [6, 9].

დასასრულისთვის შეიძლება დავასკვნათ, რომ შეილად აყვანის ინსტიტუტის სამართლებრივი ნორმები წლების მანძილზე ვითარდებოდა და კანონმდებლების მიერ თუ მუდმივ დახვეწას ექვემდებარებოდა.

აღნიშნული ფაქტი თვალნათლივ მიგვანიშნებს იმას, რომ შეილად აყვანა მაღალი სოციალურ-ზნეობრივი ღირებულების მატარებელია და მისი რეგულირება მხოლოდ კანონმდებლობის იმპერატიული მოთხოვნით კი არ უნდა შემოიფარგლოს, არამედ ნორმებში ის პოზიტიური შეხედულებებიც უნდა აისახოს, რომლებმაც დროის გამოცდას გაუძლეს და ხელი შეუწვეს შეილად აყვანის ინსტიტუტის დღემდე მოტანას და მის ღირსეულ დამკვიდრებას ახალი სამოქალაქო სამართლის ნორმატიულ აქტებში.

ბამოყენებული ლიტერატურა

1. ბეჟაია მ. 1980. *ოჯახის განვითარების სოციალური პრობლემები*. თბილისი: "მეცნიერება".
2. მელიქიშვილი დ. 1983. შეილად აყვანის ზოგიერთი სამართლებრივი პრობლემა. *საბჭოთა სამართალი* (3)
3. სურგულაძე ნ. 2000. *რომის სამართლის ძეგლები იუსტინიანეს დიგესტები*, თბილისი: მერიდიანი.
4. მეტრეველი ვ. 2009. *რომის სამართალი (საფუძვლები)*, თბილისი: მერიდიანი.
5. ნადარეიშვილი გ. 1996. *ძველი ქართული საოჯახო სამართალი*. თბილისი: სამთავისი.
6. ნადიბაიძე ლ. 1998. *შეილად აყვანის სამართლებრივი პრობლემები*, საკანდიდატო დისერტაცია. თბილისი: თსუ.
7. საქართველოს სსრ საქორწინო, საოჯახო და სამეურვეო კანონთა კოდექსი -1955წ. 1აპრილის მდგომარეობით, თბილისი: სახელგამი.
8. შენგელია რ., შენგელია ე. 2009. *საოჯახო სამართალი (თეორია და პრაქტიკა)* თბილისი: მერიდიანი.
9. ჩიკვაშვილი შ. 2004. *საოჯახო სამართალი*, თბილისი: მერიდიანი.
10. ჯავახიშვილი ივ. 1984. თორმეტ ტომად, ტომი VII, *ქართული სამართლის პისტორია*. თბილისი: თბილისის უნივერსიტეტი.
11. ჯავახიშვილი ივ. 1926. *ქართული სიგელთა-მცოდნეობა ანუ დიპლომატიკა*. ტფილისი: ტფილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა.
12. ჯორბენაძე ს. 1957. *საბჭოთა საოჯახო სამართალი*, თბილისი: სტალინის სახელობის თბილისის სახ. უნივერსიტეტი.

*Ketevan Kukhianidze
Grigol Robakidze University*

Historian Review of Adoption Institute in Ancient Rome and Its Legal Regulation in Georgian Law

Family is one of the important historical forms of human unity. This is a micro universe in which a person is growing and becoming a member of the unity. Family provides continuation of humankind and performs the function of child upbringing [1, 67]. For this reason, a child's interests have always been a special focus of Georgian Law.

Adoption was one of the oldest institutes in the ancient Georgian family law. This is primarily due to the fact that it had a big state and social value.

Protecting the interests of orphan children and creating for them the same conditions as they would have in their native environment has always been important for the country [2, 54]. This institute did not start in the ancient Georgian law and it was used still in Roman law.

Adoption was divided in two parts in Rome, from which one was known as “adoptio” and the second was named as “adrogatio”. “Adoptio” meant the adoption from a family. “Adrogatio” meant adoption of a free person. As a rule it happened in two ways: by the principate or by the magistrate rules. By the principate rule were adopted free ones and by the magistrate rule those who were under parents’ subordination. In addition, it is notable that it did not matter whether he or she was a child of the first category, such as son or daughter, or of the lower category, such as grandson or granddaughter, or the child of the son, or the child of the daughter. An individual who could not have children (for example eunuchs) had the right to adopt a child by one of these rules [3, 49-50].

Roman law considers adoption as the fact of subordination on a child among the origination of kinship-like relationship. An adopted child was freed from the old paternal authority and wholly entered into new family. It was possible to adopt a non Roman child who was given the status of free citizen [4,105].

The main purpose of adoption on the first stage of its development was the necessity for families to have a son as the religious tradition demanded from the head of a family to have a son to preserve its integrity. If nature did not give him a son, he had to adopt someone else’s son. It is also an interesting fact that even a blind man had a right to adopt a child [9,401].

In the period of the division of Roman society into class strata, adoption became a political way to maintain and continue names of nobles [9,402]. Senator adopted by Plebeian would still remain a Senator [3, 55]. Adoption was not secretive or considered shameful, nor was an adopted boy expected to cut ties to his original family. An adopted child was often in a privileged situation. Almost every politically famous Roman family used it.

During the adoption it was investigated whether adoptive parents were not under 60. In this case they had to try to have their own child. Younger men had no right to adopt an older person.

In ancient Rome was banned sale and purchase of land. For this reason adoption as “pseudo” adoption was used as an approved form. A land seller was adopting a land purchaser and gave him/her the share of the inheritance. In return, an adopted person had to give an appropriate gift for the land price [8,301].

Adoption institute in Roman law affected the development of the legislation not only in the countries of the Roman Empire, but also in other countries emerged as a result of its collapse. Consequently, the mentioned fact had certain influence on the development of the legislations of Eastern countries, among them on the formation of Georgian law. History of the development of the adoption institute was not simple. It was related to such important institute of family law as the institute of wills [5,126].

In the Law book of Baghrat Kurapalati is saved the legislation Decree about an adopted son-in-law. This Decree is a surrogate of wills. If a son-in-law officially entered the house of a father-in-law, he had the same rights as an own son and could be acknowledged even as a successor.

In the Article 261 of the Book of Law by King Vakhtang is written: “If one without brothers, relatives, divorced, childless buys, finds, adopts and brings up someone’s child, with or without parents had to give him his/her land and property” [5,131].

In the other version of the Article 261 of the same Book we read: “One who finds a child and adopts him, can make him whether as own son or as a slave.” These excerpts remind us also other Georgian ethnographic materials [9,405].

Obviously, in the Feudal Georgia it was also allowed to adopt a son-in-law.

Academician Ivane Javakhishvili noticed that childless families in Georgia could adopt someone. A foster son had a right to inherit a foster-father's property after his death.

Many facts are described concerning adoption of son-in-law from XV-XVIII century Georgia. According to one such document, a son-in-law used both - his own surname (Mikadze) and his wife's surname. He became Mikadze-Palavandishvili.

It should be mentioned that adoptive parents could be not only physical persons but juridical persons too. Illegitimate children of a peasant did not have the right on inheritance. Illegitimate children from principality had limited such rights. For this reason, a peasant's illegitimate children or other careless children were adopted generally by church. In one document which is saved and dated from 1545 is stated that Genateli Melkhisedek Sakvarelidze asks the King Bagrat III of Georgia for the right to recognize Ivane Tsagriladze as an adopted son by the church. The King satisfied Melkhisedek Gaenateli's petition and also gave him the estate and land [5,137].

Relationships related to adoption existed in Georgia until the end of Feudal order, until the new social order was established which had its own legal regime towards different public relations.

The norms of legal regulations of adoption were very important also in the Soviet family law. The main thing was the question concerning homeless and careless children's appropriate living conditions [12, 32].

The Soviet Law allowed adoption only young individuals under the age of 18, because adoptive parents mostly were obliged to take care of adopted children until attained maturity. Such approach of the Soviet Law eliminated the chance of adoption. Therefore, full age persons' rights were diminished. In order to adopt a child not only his/her age had to be taken into consideration, but also his/her interests.

Law banned adoption under 10 years old child. Adoptive parents could not give him/her their name without an adopted person's consent. They could adopt two or more persons as well [7, 29].

Adoption happened mainly from children's houses. The Soviet law admitted the cases concerning adoption of two or more children. Pre-condition was to check out social and living conditions of adoptive and adopted persons. Later, the adoption institute was banned what was reflected in the Code "About citizenship, marriage, family and trustees" - September 16, 1918.

According to the article 183 of this Code, this article prohibited adoption of a foster child: "Every adoption after this moment did not produce any rights or obligations" [6, 7].

The fact of bringing up careless and homeless children had great positive significance. Because of this, furthermore prohibition of adoption was cancelled. According to the Decree of Russian Federation of March 3, 1926 the adoption institute was renewed.

According to the Code of 1926, the adoption rule did not consider keeping this information in secret. Special documents were formed so that there were named only adoptive and adopted persons (not real parents).

Laws were changed during the time. A child's interests remained the main thing in new laws as well. According to this, on September 8, 1943 authorities received the Decree "About Adoption". According to this law, an adoptive person became equal to a real parent. Such form existed until the collapse of the Soviet Union [9,408].

Finally, it can be concluded that adoption has high social-moral values and its regulations should not be restricted only by imperative demands. Those positive attitudes should be reflected in norms which contributed to bringing the institute of adoption until now and establishing it in the normative acts of the new civil law.

საქონლის ხარისხის კონტროლი და პასუხისმგებლობის ბანაჟილება ფრენშიზინგის ხელშეკრულებაში

ფრენშიზის მიმცემის მიერ კონტროლის განხორციელება ფრენშიზის მიმღების მიერ ფრენშიზინგის სისტემის გამოყენებაზე, მეტისმეტად მნიშვნელოვანია საწარმოს სათანადოდ მუშაობისა და ფრენშიზის მიმცემის ინტელექტუალურ საკუთრებაზე უფლებების, კერძოდ, მისი განმასხვავებელი ნიშნების დაცვის უზრუნველყოფისთვის. ასეთი კონტროლი აუცილებელია, რადგან ფრენშიზინგის ხელშეკრულების მოქმედებისას ფრენშიზის მიმცემი საზოგადოების თვალში პირდაპირ ასოცირდება ფრენშიზის მიმღებთან. ამგვარად, ფრენშიზის მიმცემის განმასხვავებელი ნიშნების რეპუტაციითა და “გუდილის” შენარჩუნებით ორივე მხარეა დაინტერესებული. რაც შეეხება ფრენშიზის მიმღების მიერ წარმოებული საქონლისა და გაწეული მომსახურების ხარისხის კონტროლს, ფრენშიზის მიმცემი, ჩვეულებრივ, მოითხოვს ინსტრუქციათა და რეკომენდაციათა დაცვას, რომელსაც შეიცავს საექსპლუატაციო სახელმძღვანელო, აგრეთვე, ინსპექციის განხორციელების უფლებას, რომელიც ეხება ფრენშიზის მიმღების საწარმოს საქმიანობას და საჭირო ნედლეულისა და მასალების შეკვეთებს უშუალოდ მასთან, ან სხვა ადგილას, მაგრამ მისი რეკომენდაციით ან მოწონებით.

ფრენშიზის მიმღები ვალდებულია უზრუნველყოს საქონლის ან მომსახურების ხარისხის დონე, ისე როგორც, ამას მოითხოვს ფრენშიზის მიმცემი. ეს კი თავის მხრივ, შეიძლება გამოიხატოს ფრენშიზინგის მიმღებისთვის კონტრაპენტების შეზღუდვით. მაგალითად, სწრაფი კვების ობიექტებში მათთვის საკვები პროდუქტების მომწოდებელი კომპანიების ზუსტი განსაზღვრით, თუნდაც ისინი, სხვებთან შედარებით, უფრო მაღალ ფასად აწვდიდნენ საჭირო ნედლეულს ან პროდუქტს [38].

თუ შესრულების ხარისხი დაწვრილებით არ არის განსაზღვრული ხელშეკრულებაში, მაშინ ფრენშიზის მიმღებს შეუძლია შეასრულოს, სულ ცოტა, საშუალო ხარისხის სამუშაო, თუმცა ამან შეიძლება გამოიწვიოს ფრენშიზის მიმცემის რეპუტაციის შელახვა. ზოგიერთ შემთხვევაში ფრენშიზინგის ხელშეკრულებაში შეიძლება ჩადებული იყოს პირობა იმისა, რომ ფრენშიზის მიმღებს უფლება ჰქონდეს მიიღოს ინფორმაცია ფრენშიზის მიმცემის მოგების შესახებ.

ფრენშიზინგის ხელშეკრულებით შეიძლება გათვალისწინებული იქნეს ფრენშიზის მიმღების მიერ საქონლის გასაღებასთან დაკავშირებული შეზღუდვის პირობა, რომლის მიხედვითაც მას უფლება აქვს მხოლოდ იმ საქონლის გასაღებისა და მომსახურების გაწევისა, რომელიც შეთანხმებულია ფრენშიზის მიმცემთან ან თუ ისინი არ წარმოადგენენ კონკურენტულ საქონელსა და მომსახურებას. წინააღმდეგ შემთხვევაში შეიძლება მოხდეს ფრენშიზის მიმცემის სახელის შელახვა. სწორედ ამის თავიდან აცილების მიზნითაა განკუთვნილი აღნიშნული პირობა. ფრენშიზის მიმღების მიერ ფრენშიზის მიმცემთან შეუთანხმებელი, არაკონკურენტული საქონლის გასაღება ფრენშიზინგის “იტალიური ვარიანტითაა” ცნობილი, რადგან იგი პირველად იტალიაში იქნა გამოცდილი [35].

ამკარაა, რომ ფრენშიზის მიმცემს სრული უფლება აქვს მოითხოვოს ფრენშიზის მიმღების საწარმოში წარმოებული პროდუქციის ხარისხის კონტროლი ფრენშიზინგის სისტემის ორივე მხარის ინტერესების დასაცავად. მიუხედავად ამისა, საჭიროა დაერწმუნდეთ, რომ ასეთი მოთხოვნა არ არღვევს ეროვნულ კანონმდებლობას კონკურენციის შესახებ. მეორეს მხრივ, ეროვნული კანონი სასაქონლო ნიშნების შესახებ ხშირად მოითხოვს ლიცენზიარისაგან მისი ლიცენზირებული სასაქონლო ნიშნების

გამოყენების კონტროლს სალიცენზიო კონტრაქტების ძალაში შენარჩუნების მიზნით. იმის გამო, რომ ფრენშიაინგის ხელშეკრულება, როგორც წესი, შეიცავს სასაქონლო და სხვა განმასხვავებელ ნიშნებს უფლებების ლიცენზირებას, ასეთი კონტროლის განხორციელების მოთხოვნა მხედველობაში უნდა იქნეს მიღებული.

ფრენშიაინგის ხელშეკრულებაში გათვალისწინებულია, რომ ფრენშიაინგის მიმღებმა უნდა დაიცვას ფრენშიაინგის მიმცემის რეკომენდაციები, რომელიც ეხება საწარმოს საქმიანობის ორგანიზებას, განსაკუთრებით კი საექსპლუატაციო სახელმძღვანელოში დაფიქსირებულ რეკომენდაციებს. ფრენშიაინგის მიმღები ვალდებულია დანერგოს ყველა ცვლილება, გაუმჯობესება-სრულყოფა ან სიახლე, რომელიც შეტანილია საექსპლუატაციო სახელმძღვანელოში. იმისათვის, რომ ფრენშიაინგის მიმცემს მიეცეს შესაძლებლობა, დარწმუნდეს, რომ მისი მოთხოვნები სრულდება, ფრენშიაინგის ხელშეკრულება უზრუნველყოფს ფრენშიაინგის მიმცემის უფლებას, განხორციელოს საწარმოს პერიოდული საინსპექციო შემოწმება. შეიძლება გათვალისწინებული იყოს ფრენშიაინგის მიმცემის უფლებაც, ჩაატაროს ფრენშიაინგის საწარმოს თანამშრომელთა და კლიენტების გამოკითხვა.

როგორც უკვე აღინიშნა, ფრენშიაინგის მიმცემი დიდად არის დაინტერესებული იმით, რომ ფრენშიაინგის მიმღების საწარმოს საბოლოო პროდუქცია პასუხობდეს მის მიერ დადგენილი ხარისხის მინიმალურ სტანდარტებს. საბოლოო პროდუქციის ხარისხის კონტროლის უზრუნველყოფის ერთ-ერთ საშუალებას წარმოადგენს კონტროლის დაწესება ნედლეულის ხარისხზე [37, 56].

უნდა აღინიშნოს, რომ ასეთი დებულებები შეიძლება ეწინააღმდეგებოდეს ადგილობრივ ან რეგიონულ კანონმდებლობას, რომელიც იცავს კონკურენციის თავისუფლებას. ზოგ ქვეყანაში ან რეგიონში ეს პრობლემა გადაიჭრება ფრენშიაინგის ხელშეკრულების ტექსტში ასეთ მოთხოვნათა შეტანის ნებართვის გზით მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ ეს საჭიროა ფრენშიაინგის მიმცემის ინტელექტუალური საკუთრების უფლებათა დასაცავად ან ფრენშიაინგის სისტემის რეპუტაციის შესანარჩუნებლად. უფრო მეტიც, კანონები კონკურენციის შესახებ ზოგჯერ ითვალისწინებს, რომ ასეთი შეზღუდვები გამოიყენება მხოლოდ მაშინ, როდესაც შეუძლებელია ნედლეულის ობიექტური ხარისხობრივი მახასიათებლების დადგენა, რაც საშუალებას მისცემდა ფრენშიაინგის მიმღებს შეეძინა ნედლეული ნებისმიერი პირისაგან ამ მახასიათებლების დაცვის პირობით.

ფრენშიაინგის ხელშეკრულებით ფრენშიაინგის მიმღებს შეიძლება მოეთხოვოს, არ გაყიდოს სხვა საქონელი, გარდა იმისა, რომელიც მოიწონა ფრენშიაინგის მიმცემმა. ფრენშიაინგის მიმცემი დაინტერესებულია იმით, რომ არ დაუშვას ფრენშიაინგის მიმღების მიერ რაიმე სახის საქონლის გაყიდვა, რომელსაც, მისი აზრით, ექნება უარყოფითი გავლენა ფრენშიაინგის სისტემაზე, ან გაუწევს კონკურენციას მის საკუთარ საქონელს [40, 23].

მართალია, ასეთი შეზღუდვა შეიძლება გახდეს ეროვნულ ან რეგიონალურ კანონმდებლობასთან კონფლიქტის მიზეზი, მაგრამ, ხშირ შემთხვევაში, ეს გონივრულია, თუ მწარმოებლის მიერ საქონლის ასეთ გაყიდვას ან მის მიერ მომსახურების გაწევას შეუძლია გაუწიოს კონკურენცია საქონელს, რომელსაც აწარმოებს თვით ფრენშიაინგის მიმცემი, და არ დაუშვას, რომ რაიმე გაუთვალისწინებელმა და კონტროლს მიღმა არსებულმა ფაქტორმა უარყოფითად იმოქმედოს ფრენშიაინგის სისტემის რეპუტაციაზე, ან დამატებითი პასუხისმგებლობა დააკისროს ფრენშიაინგის მიმცემს.

ფრენშიაინგის მხარეთა პასუხისმგებლობის საკითხი, განსაკუთრებით საქონლისა და მომსახურების ხარისხთან დაკავშირებით, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსში ნაკლებადაა რეგულირებული, ამიტომ სასურველი იქნებოდა აღნიშნული საკითხის მარეგულირებელი ნორმების დეტალურად გათვალისწინება ან დამატებით ცალკე კანონის

მიღება. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 614-ე მუხლი, რომლის თანახმად “ფრენშაიზის მიმცემი პასუხს აგებს ფრენშაიზინგის სისტემით გათვალისწინებული უფლებებისა და ინფორმაციისთვის. თუ იგი ბრალეულად არღვევს სახელშეკრულებო ვალდებულებას, ფრენშაიზის მიმღები უფლებამოსილია შეამციროს საზღაური. შემცირების ოდენობა საბოლოოდ უნდა განისაზღვროს დამოუკიდებელი ექსპერტის დასკვნით, რომლის ხარჯებიც ეკისრებათ მხარეებს”. ფრენშაიზის მიმცემი პასუხისმგებელია ფრენშაიზინგის სისტემით გათვალისწინებული უფლებების პირნათლად შესრულებასა და ინფორმაციის ნამდვილობაზე. ბრალეულობა შეიძლება წარმოიშვას სხვადასხვა შემთხვევაში, მაგალითად, როცა ფრენშაიზის მიმცემის საქმიანობა ყოველგვარი დასაბუთებისა და ახსნა-განმარტების გარეშე არ პასუხობს ხელშეკრულებით გათვალისწინებულ გრძელვადიან ვალდებულებით ურთიერთობას. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ სახელშეკრულებო უფლების დარღვევად უნდა ჩაითვალოს არსებითი, სერიოზული დარღვევები. არსებითია ხელშეკრულების ის პირობები, რომლებზედაც ერთ-ერთი მხარის მოთხოვნით მიღწეულ იქნა შეთანხმება, ან თუ ასეთად მიიჩნევს კანონი. ანალოგიურად ხდება იმ შემთხვევაშიც, როდესაც დარღვევას ადგილი აქვს ფრენშაიზის მიმღების მხრიდან [41, 41-43]. თუმცა, ერთი რამ ცხადია: სახელშეკრულებო პირობათა დარღვევა შეიძლება მოხდეს არ მარტო ფრენშაიზის მიმცემის, არამედ ფრენშაიზის მიმღების მხრიდანაც, რაც არანაკლებ მნიშვნელოვანია, უფრო მეტიც, იგი ხშირად მეტად თავისებური და სპეციფიკურია, ვიდრე ფრენშაიზის მიმცემის ვალდებულებები, რის გამოც მიმღების პასუხისმგებლობის საკითხი ყოველთვის ანალოგიის პრინციპით ვერ გადაწყდება, ამიტომ, აღნიშნული საკითხი მოითხოვს დეტალურ სამართლებრივ რეგულირებას უშუალოდ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსით და ან სულაც ცალკე კანონით.

არსებით დარღვევად შეიძლება ჩაითვალოს ფრენშაიზის მიმღების მიერ ხელშეკრულების შეუსრულებლობა, მაგალითად, გადაცემული ინფორმაციის კონფიდენციალურობის დარღვევა, გადასახადების გადაუხდელობა, ფრენშაიზის მიმცემთან შეთანხმებული ხარისხის სტანდარტების დაუცველობა, საქონლის შეთანხმებული რაოდენობის გაუსაღებლობა, ანდა, შეგნებულად არასწორი ინფორმაციის მიწოდება, როდესაც ფრენშაიზის მიმცემი მოქმედებს არაკეთილსინდისიერად და მისთვის ხელსაყრელი პირობებით ხელშეკრულების დადების მიზნით შეცდომაში შეჰყავს კონტრაქტის ფრენშაიზინგის სისტემის თაობაზე. არასწორი ინფორმაციის მიწოდება შემდგომში შეიძლება გახდეს ფრენშაიზინგის ხელშეკრულების მოშლის საფუძველი და ფრენშაიზის მიმცემს შეიძლება დაეკისროს ზიანის ანაზღაურების ვალდებულება.

ფრენშაიზინგის ხელშეკრულება შეიძლება შეიცავდეს “არსებითი დარღვევის” განსაზღვრებას. მაგალითად, ნებისმიერი მოქმედება, რომელსაც მიყვაროთ ფრენშაიზის მიმცემის სასაქონლო ნიშნის გაუქმებამდე, ან ფრენშაიზის მიმცემის მიერ მისი მიმღებისათვის დაბალი ხარისხის პროდუქციის მიწოდება, როდესაც პროდუქციის მაღალი ხარისხი პრინციპულად მნიშვნელოვანი პირობაა ფრენშაიზის მიმცემის მუშაობისთვის, შეიძლება შეფასდეს, როგორც არსებითი დარღვევა და გახდეს ხელშეკრულების მოქმედების შეწყვეტის საფუძველი [42, 57]. ფრენშაიზის მიმცემის მხრივ ხელშეკრულების დარღვევა შეიძლება გაუტოლდეს არსებით დარღვევას, მაგრამ შეიძლება მისი გამოსწორებაც. ასეთი შემთხვევებისათვის ხელშეკრულება, როგორც წესი, ითვალისწინებს, რომ ფრენშაიზის მიმცემს უნდა მოეთხოვოს და მიეცეს შესაძლებლობა – განახორციელოს საჭირო ღონისძიებები დარღვევის გამოსასწორებლად გარკვეული ვადის განმავლობაში (მაგალითად, 30 დღის), ვიდრე ფრენშაიზის მიმღები შეძლებს ხელშეკრულების მოქმედების შეწყვეტას.

მაგრამ ყველაზე მეტად საგულისხმოა, რომ ჩვენი კანონმდებლობით არ არის გათვალისწინებული მომხმარებელთა უფლებების დარღვევისას რომელი მხარე, როგორ და რა ფორმით აგებს პასუხს. მაგალითად, მიღებულია, რომ ზოგადად, ფრენშაიზის მიმცემი და ფრენშაიზის მიმღები ინაწილებენ კომპენსაციებს ურთიერთშეთანხმებული წესითა და

ოდენობით და სოლიდარულად აგებენ პასუხს, თუმცა, აქაც მთელი რიგი ფაქტორები უნდა იქნეს გათვალისწინებული.

კომპენსაციათა ვალდებულების გადანაწილებას იზიარებს აშშ-ისა და ევროპის უმრავლესი ქვეყნების სამოქალაქო კანონმდებლობები, თუმცა აღნიშნული საკითხი წესრიგდება დისპოზიციურობის პრინციპებზე დაყრდნობით და შესაძლოა მხარეთა შეთანხმებით ცალკეულ შემთხვევებში აღნიშნული საკითხი განსხვავებულად დარეგულირდეს. ჩვენ მიზანშეწონილად მიგვაჩნია, არ დაეკისროს პასუხისმგებლობა ფრენშიაზის მიმდებს იმ შემთხვევაში, თუკი ზიანი დადგა ფრენშიაზის მიმცემის მიერ წარმოებული და ფრენშიაზის მიმდებისთვის მზა სახით მიწოდებული პროდუქციის გასაღების შედეგად (სასაქონლო ფრენშიაზინგი), თუ, რა თქმა უნდა, ფრენშიაზის მიმდების მიერ არ იყო დარღვეული პროდუქციის შენახვის პირობები. თუმცა ფრენშიაზული ურთიერთობები მხოლოდ ასეთი მარტივი სქემით რომ ხორციელდებოდეს, საკითხი ადვილად რეგულირებადი იქნებოდა. მაგრამ ფრენშიაზული ურთიერთობის მხარეთა ურთიერთობები მრავალგვარია, იმისდა მიხედვით, თუ როგორი სახის ფრენშიაზინგთან გვაქვს საქმე, და შესაბამისად, თითოეული შემთხვევაში განსხვავებულია როგორც ზიანის მიყენების წყარო, ისე კომპენსაციის ვალდებულებათა გადანაწილების პრინციპები.

ფრენშიაზინგის ხელშეკრულება ითვალისწინებს, რომ გადაცემული განსაკუთრებული უფლებები, როგორც წესი, გამოყენებულ უნდა იქნეს საქონლის გასაღების, მომსახურების გაწევისა თუ სამუშაოს შესრულების გაფართოებაში. ამ საქონლის (სამუშაოს, მომსახურების) წარმოება ფრენშიაზის მიმდების მხრიდან არ უნდა იყოს იმაზე დაბალი, ვიდრე ფრენშიაზის მიმცემისა. ეს უკანასკნელი კი თავის მხრივ, უფლებამოსილი და ვალდებულია, აკონტროლოს აღნიშნული საქონლის (სამუშაოს, მომსახურების) ხარისხი, თუ ხელშეკრულებით სხვა რამ არ არის გათვალისწინებული, რაზეც ზემოთ გვქონდა საუბარი. ასეთ პირობებში ლოგიკურია ფრენშიაზის მიმცემის განსაკუთრებული პასუხისმგებლობის დაწესება მესამე პირთა წინაშე საქონლის (სამუშაოს, მომსახურების) არასათანადო ხარისხისათვის. ასეთი პასუხისმგებლობა კი, როგორც უკვე ზემოთ აღვნიშნეთ, შეიძლება იყოს როგორც სუბსიდიური, ისე სოლიდარული, კერძოდ, ფრენშიაზის მიმცემი სუბსიდიურად აგებს პასუხს, თუ პრეტენზია წაყენდება ფრენშიაზის მიმდებს, როგორც ფრენშიაზინგის ხელშეკრულების საფუძველზე საქონლის მხოლოდ გამსაღებელს (სამუშაოს შემსრულებელს, მომსახურების გამწევს), მაგრამ თუ პრეტენზია წაყენდება ფრენშიაზის მიმდებს, როგორც ფრენშიაზის მიმცემის პროდუქციის (საქონლის) მწარმოებელს, ეს უკანასკნელი სოლიდარულად აგებს პასუხს ფრენშიაზის მიმდებთან ერთად [36, 648].

ფრენშიაზის მიმცემი პასუხს აგებს იმისდა მიუხედავად, საქონლის გაყიდვა ხდება მომხმარებელზე თუ სამოქალაქო ბრუნვის სხვა მონაწილეებზე. ფრენშიაზინგის მიმცემის პასუხისმგებლობის საკითხი დგება მხოლოდ ხარისხის შეუსაბამობისას (მაგრამ არა რაოდენობის, ასორტიმენტის, კომპლექტაციის, ვადებისა და ხელშეკრულების სხვა პირობებისა).

როგორც წესი, ფრენშიაზინგის ხელშეკრულებისას უხარისხო პროდუქციით მიყენებული ზიანისთვის, (ფრენშიაზის მიმდების მომხმარებელთან ურთიერთობისას) ორივე მხარე აგებს პასუხს და ინაწილებს კომპენსაციებს (მაკენტოში, კოლესნიკოვი) [38, 105], თუმცა, პასუხისმგებლობის გადანაწილების წესი, თავის მხრივ, შეიძლება შეიცვალოს ყოველი კონკრეტული შემთხვევის გათვალისწინებით. ამიტომ, ჩვენის აზრით, შეიძლება ჩამოვაყალიბოთ პასუხისმგებლობის ახალი, ერთიანი და უნივერსალური მოდელი, რომელიც შემდეგნაირად გამოიყურება:

- ✓ თუ პრეტენზია წაყენდება ფრენშიაზის მიმცემის მიერ დამზადებულ და მოწოდებულ საქონელს, ზიანის მოყენების შემთხვევაში იგი სუბსიდიურად აგებს

პასუხს, ხოლო თუ საქონელი დამზადებულია ფრენშიაიზის მიმღების მიერ, მაშინ ზიანის დადგომისას, ორივე მხარე სოლიდარულად აგებს პასუხს.

- ✓ თუკი აღნიშნული საქონელი დამზადებულია ფრენშიაიზის მიმღების მიერ, მაგრამ ფრენშიაიზის მიმცემის უშუალო რეკომენდაციებითა და კონტროლით, რამაც ზიანი გამოიწვია, პასუხისმგებლობა უნდა დავაკისროთ ფრენშიაიზის მიმცემს სუბსიდიურად.
- ✓ თუ საქონელი მოწოდებულია ფრენშიაიზის მიმცემის მიერ და ფრენშიაიზის მიმღები მას მხოლოდ ასაღებს, მაგრამ დაირღვა მიმღების მიერ მისი შენახვისა და ექსპლუატაციის პირობები, რის გამოც მომხმარებელს მიადგა ზიანი, მაშინ პასუხისმგებლობა, უდავოდ, უნდა დავაკისროთ ფრენშიაიზის მიმღებს.
- ✓ რაც შეეხება მომსახურების სფეროს, აქ ფრენშიაიზის მიმღების მონაწილეობა ფრენშიაიზულ სისტემაში გაცილებით დიდია, ხოლო ფრენშიაიზის მიმცემისა – მნიშვნელოვნად მცირე, ამიტომ მიგვაჩნია, რომ ფრენშიაიზის მიმღებმა სუბსიდიურად უნდა აგოს პასუხი.

ზოგადად მისაღებია შეხედულება, რომ თუ ზიანი დადგა ფრენშიაიზის მიმცემის უშუალო კონტროლის შედეგად განხორციელებული საქმიანობით, რომლის დროსაც ფრენშიაიზის მიმღებმა არ გაითვალისწინა მისი რეკომენდაციები, სამართლიანად მიგვაჩნია, პასუხისმგებლობა დავაკისროთ მხოლოდ ფრენშიაიზის მიმღებს.

ბამოყენებული ლიტერატურა:

1. საქართველოს კონსტიტუცია. 1995.
2. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი. 1997.
3. საქართველოს საგადასახდო კოდექსი. 1998.
4. საქართველოს კანონი მეწარმეთა შესახებ. 1993.
5. საქართველოს კანონი მომხმარებელთა უფლებების დაცვის შესახებ. 20.03.1996.
6. კანონი სასაქონლო ნიშნების შესახებ. 05.02.1999.
7. საქართველოს საპატენტო კანონი. 05.02.1999.
8. საქართველო კანონი თავისუფალი ვაჭრობისა და კონკურენციის შესახებ. 03.06.2005.
9. გერმანიის სამოქალაქო სჯულდება – http://www.law.ed.ae.nk/file_download/courses/handoust/LLM/119/1730_germancivilcode.pdf, რუსული ვარიანტი <http://www.eis-legal-reform.org/civilcode/index.html>
10. ევროპის ფრენშიაიზული ორგანიზაციის ეთიკის კოდექსი – www.eff-franchise.com/regulation
11. საფრანგეთის სამოქალაქო კოდექსი (ინგლისურ ენაზე) - http://www.napoleon-series.org/research/government/c_code.html
12. ესპანეთის სამოქალაქო კოდექსი (ესპანურ ენაზე) - http://noticias.juridicas.com/base_datos/Privado/cc.html
13. ლიტვის რესპუბლიკის სამოქალაქო კოდექსი (ინგლისურ ენაზე) - http://www3lrl.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_e?p_id=245495
14. ლატვიის რესპუბლიკის სამოქალაქო კოდექსი, http://www3lrl.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_e?p_id=245495
15. რუსეთის ფედერაციის სამოქალაქო კოდექსი (რუსულ ენაზე) - <http://www.garweb.ru/project/law/doc/10064072-001.htm>
16. უზბეკეთის სამოქალაქო კოდექსი (რუსულ ენაზე) - <http://lawlib.freenet.uz.laws/utbek/gkuz/gklind.html>
17. ყაზახეთის სამოქალაქო კოდექსი (რუსულ ენაზე) - <http://lawlib.freenet.uz.laws/kazah/gkkaz/congkkz.html>

18. ყირგიზეთის სამოქალაქო კოდექსი (რუსულ ენაზე)
<http://lawlib.freenet.uz.laws/kazah/kyrgyz/congkkg.html>
19. აზერბაიჯანის სამოქალაქო კოდექსი (რუსულ ენაზე)
<http://grants.rinti.ru/fulldoc.ddws?uid79FB40ACDDB713321DFF33C8&dui=4581>
20. სასომხეთის სამოქალაქო კოდექსი (რუსულ ენაზე)
<http://grants.rinti.ru/fulldoc.ddws?uid79FB40ACDDB713321DFF33C8&dui=4725>
21. თურქმენეთის სამოქალაქო კოდექსი (რუსულ ენაზე) <http://www.tax.gov.un/russian/law/068ru.html>
22. მოლდოვეთის სამოქალაქო კოდექსი (რუსულ ენაზე) http://www.eis-legal-reform.org/civil-code/moldova/civil-code/moldova-index_rus.html
23. ბელორუსიის სამოქალაქო კოდექსი (რუსულ ენაზე)
<http://grants.rinti.ru/fulldoc.ddws?uid79FB40ACDDB713321DFF33C8&dui=4779>
24. უკრაინის სამოქალაქო კოდექსი (რუსულ ენაზე) <http://jguard.ru.images/attaches/231GK/Ukraine.txt>
25. ტაჯიკეთის სამოქალაქო კოდექსი (რუსულ ენაზე) <http://www.eis-legal-reform.org/civil-code/Tajikistan/eiv-taj-l-rus.htm>
26. იტალიის 2004 წლის 6 მაისის კანონი ფრენშიზინგის შესახებ –
www.eff-franchise.com/IMG/Italy_Dectee_204_of_2_sept_2005_for-law-129_of_6.pdf
27. ბელგიის ფრენშიზინგის ეთიკის კოდექსი –
www.eff-franchise.com/IMG/pdf/Belgium_-_Franchise_-_on_Precontractual.pdf
28. შვედეთის 2006 წლის 24 მაისის კანონი ფრენშიზინგის მიმცემის მიერ ინფორმაციის გადაცემის ვალდებულებაზე (ფრენშიზინგის ეთიკის კოდექსი) - www.eff-franchise.com/IMG/pdf/Sweden-franchise-law_lag-2005-484-in_English_and.pdf
29. ავსტრალიის ფრენშიზინგული ორგანიზაციის მიერ გაანალიზებული სასამართლო საქმეები - www.accc.gov.au/content/index.phtml/itemId/6118
30. იაპონიის 2004 წლის 24 აპრილის კანონი ფრენშიზინგთან დაკავშირებული ანტიმონოპოლიური საქმიანობის აღკვეთის შესახებ – www.chusho.metigo.jp/sme_english/outline/08/01_04html www.jftc.go.jp/e-page/legislation/ama/franchise.pdf
31. კორეის ფრენშიზინგული კოდექსი – www.kfa.or.kr,
32. www.eff-franchise.com/regulation
33. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი. წიგნი მეოთხე, ტომი 1. 2001.
34. ახვლედიანი ზ. 1999. *ვალდებულებითი სამართალი*. თბილისი.
35. ძამუკაშვილი დ. *ინტელექტუალური საკუთრების სამართალი*. 2000. თბილისი.
36. ისმო-ს საერთაშორისო ბიურო. 1984. *ფრენშიზინგის სახელმძღვანელო*. ისმო-ს პუბლიკაცია №480.
37. Сергеев А. П., Толстой Ю.К., 2008. Гражданское право. часть 2. М.
38. Спинели С.-мл., Розенберг Р. М., Берли С. 2007. *Франчайзинг, путь к богатству*. М.
39. Коллесников В.А. 2006. *Построение Френчайзингового Бизнеса*. Питер.
40. Ли А.С. Некоторые вопросы применения норм международного частного права при заключении сделок франчайзинга. www.JurExpert.ru
41. Oxenfeldt A. R. and Kelly A. O. 1968. Will Successful Franchise Systems Ultimately Become Wholly-Owned Chains? *Journal of Retailing* 44 (4)
42. Brickley, J. A., Dark, F. H., and Weisbach, M. S. (1991). An agency perspective on franchising. *Financial Management*, 20 (1)
43. Brown, J. R. 1981. A cross-channel comparison of supplier-retailer relations. *Journal of Retailing*, 57 (Winter)

Control of brand quality and separating responsibilities in franchise contract

Summary

A franchiser's control towards a franchisee is utmost important for using the franchising system properly and for ensuring the right to the intellectual property, in particular defending its differentiating signs. Such control is necessary because in the franchising agreement a franchiser is directly related with a franchisee. Thus, both parties are interested in the reputation connected with the differentiating signs of the franchisee and keeping "goodwill". As for the quality control conducted by the franchisee, the franchiser generally demands the instructions and recommendations given in the exploitation text-book to be strictly followed. He/she also requires the right to conduct inspection referring to the activities of the franchisee and ordering necessary resources and material directly to him or to other place but with his recommendations or approval.

The franchisee is obliged to guarantee the level of goods and service as it is demanded by the franchisee. It can be expressed by the restriction of counteragents; e. g. by exactly determining the companies providing the fast food places with foodstuff even if they deliver necessary goods and products in higher prices comparing with others.

Based on the franchising agreement, the term of product distribution restriction by the franchisee can be taken into consideration, according to which he/she has the right to realize selling of those goods and services that are agreed with the franchiser or if they do not present the competitive goods and services. Otherwise, the image of the franchise can be humiliated.

In the franchising agreement it is considered that the franchisee should follow the franchiser's instructions, concerning organizing activities of the enterprise, especially the recommendations given in the exploitation text-books. The franchisee is obliged to establish all the changes, developments or innovations introduced in the exploitation text-books.

The most important is that according to our legislation neither parties are considered to be responsible for the breach of rights. For example, it is generally admitted that the franchiser and the franchisee share compensations on the basis of the joint agreements though, many factors must be taken into consideration in this case as well.

Redistribution of compensation obligations is shared by the civil legislations of the majority of the USA and European countries though, the mentioned issue is regulated according to the principles of disposition and may be regulated differently in particular cases. To our mind, the responsibility must not be imposed on the franchisee in case the damage is caused by the franchisers' production delivered to the franchisee as a result of distribution, certainly, in case the terms of preserving goods were not broken. But if the franchising relations could be regulated so easily there would not be so many difficulties in this spare. But the franchising relations between parties differ depending on what sort of franchising we are dealing with; consequently, in any case there are differences between the damage sources and the principles of redistribution of compensation obligations.

The franchiser is responsible notwithstanding the goods are distributed on the consumers or the other participator of the civil turnover. The matter of the responsibility takes place when the quality does not meet the demands (but not the other terms of the amount, assortment, and other terms and agreement).

As a rule, in case of damage caused by the poor quality production, both parties are responsible and share compensations. Though, the rule of responsibility redistribution may be changed according to the particular cases. That is why we can define the following new, joint and universal model of responsibility:

- If the goods made and delivered by the franchiser are under the claim, in case of the damage the franchiser is subsidiary responsible, and if the goods are made by the franchisee, then in case of damages both parties are responsible.
- If the mentioned goods are made by the franchisee but by the direct recommendations and control of the franchiser that caused the damage, the franchisee must be subsidiary responsible.
- If the goods are delivered by the franchiser and the franchisee only has to sell it, but the terms of preservation and exploitation are broken and consequently, the consumer was damaged, the responsibility must be imposed on the franchisee.
- As for the service, here the participation of the franchisee is higher in the franchising system, and the participation of the franchiser is much less; that is why we think that the franchisee must be subsidiary responsible.

It is generally viewed that if the damage was caused by the activities resulted by the direct control of franchiser and the franchisee did not take into consideration the given recommendations, it is just to impose responsibility on the franchisee.

If the quality of performance is not exactly defined in the given agreement, then the franchisee is available to perform the task of the middle quality, though it may humiliate the franchiser's reputation. In some cases, the franchising agreement contains the term according to which the franchisee is able to receive the information about the profit of the franchiser.

Based on the franchising agreement, the particular term related to the restriction of the distribution of the goods and services can be defined. This consideration means to distribute and sell those goods and services that are determined in the agreement made by the franchiser. Otherwise, it may cause the breach of the image and reputation of the franchiser. In order to avoid such kind of confusions this term is one of the most important terms in the mentioned agreement. Any kind of the business activity from the side of the franchisee that is made independently, without consultations with the franchiser and distribution of the non-concurrent goods and services are known as "Italian variant", because such kind of the business activity was first used and tested in Italy.

It is quite obvious that the franchiser has the right to demand the quality control of the products made in the franchisee's factory in order to defend the interests of both - the franchiser and the franchisee. In spite of it, is it necessary to make sure that such kind of demand does not break the rules, rights and laws of the national legislation about the concurrence. But on the other hand, very often the national law about trademarks demands to control the licenced trademarks to keep valid the licenced contracts from the parties. As the franchising agreement contains the licence on the trademarks and other differentiating signs, the demand of passing such kind of control must be taken into consideration.

საბანკო გარანტია საქართველოს კანონმდებლობის მიხედვით

საბანკო გარანტია, დღითიდღე უფრო პოპულარული საბანკო ინსტრუმენტი ხდება სამოქალაქო ბრუნვაში.

საბანკო გარანტიის იურიდიული ძალა და სამართლებრივი ბუნება, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 879 – 890-ე მუხლებშია ჩამოყალიბებული [5]. ამ მოქნილი და იაფი საბანკო ინსტრუმენტის გამოყენება სამოქალაქო ბრუნვის მხარეებს შორის, ხელშეკრულებით დადგენილი მომსახურების გაწევისას, სამუშაოს შესრულებისას, ნასყიდობისას, ან საერთაშორისო ვაჭრობისას, ფულადი თანხის გადახდის გარანტიაა ხელშეკრულების მეორე მხარისათვის იმ შემთხვევაში, თუ გადახდა არ მოხდება იმ მხარის მიერ, რომელსაც ხელშეკრულების ძალით წარმოეშვა გადახდის ვალდებულება.

იმ პირებისათვის, ვისაც ბიზნესთან და ფინანსურ ინსტიტუტებთან შეხება არ ჰქონია, „საბანკო გარანტია“ სამოქალაქო კოდექსის ხსენებული მუხლების გაცნობის შემდეგაც კი, ბუნდოვან სამართლებრივ ინსტრუმენტად რჩება. აღქმა იმ გარემოებისა, რომ თუ გარიგების მხარემ დათქმულ დროში დათქმული თანხა არ ან ვერ გადაუხადა ხელშეკრულების მეორე მხარეს, – მაშინ ამ თანხას გადაიხდის ბანკი, - ხშირად დაუჯერებელია მათთვის. თუმცა, ვისაც ერთხელ მაინც მიეცა საშუალება გამოეყენებინა ეს ფრიად მოქნილი და იაფი საბანკო ინსტრუმენტი, ხშირად მიმართავს ბანკს განცხადებით ამ მომსახურების მისაღებად.

აღნიშნული ფინანსური ინსტრუმენტი საშუალებას აძლევს ხელშეკრულების მეორე მხარეს, დარწმუნებული იყოს თავისი კუთვნილი თანხის მიღებაში მაშინაც კი, თუ ხელშეკრულების მხარე არ ან ვერ გადაიხდის ხელშეკრულებით დათქმულ თანხას.

როგორც ბიზნეს-პრაქტიკით ირკვევა, სწორად და იურიდიული ხარვეზების გარეშე შექმნილი ხელშეკრულებაც კი არ არის საუკეთესო დაცვის მექანიზმი კონტრაგენტის მხრიდან სახელშეკრულებო ფულადი ვალდებულების შეუსრულებლობის შემთხვევაში. სწორედ საბანკო გარანტიაა აღნიშნული ვალდებულების შესრულების უტყუარი უზრუნველყოფა, რადგან იგი იცავს სამოქალაქო-სამართლებრივ გარიგებებში მონაწილე მხარის ფინანსურ ინტერესს.

ქართულენოვანი ელექტრონული ენციკლოპედიის **CIVIL** ენციკლოპედიური ლექსიკონის [2] მიხედვით, - „საბანკო გარანტია (რწმუნებულება) ნიშნავს, იმას, რომ ბანკი, კლიენტის მიერ სესხის დროულად არგადახდის შემთხვევაში, იღებს ვალდებულებას, თვითონ იკისროს მისი გადახდა, გარანტია წარმოადგენს ვალდებულებას, რომელიც ფულადი ფორმითაა გამოხატული. თუ კანონით, ან ხელშეკრულებით სხვა რამ არაა გათვალისწინებული, მოვალე და გარანტი (რწმუნებული) პასუხს აგებენ სოლიდარულად. გარანტია ატარებს სასწრაფო და უპირობო ხასიათს. კლასიკური რომის სამართალი იცნობდა საბანკო გარანტიის უზრუნველყოფას, რომელსაც „receptum argentarii“ ერქვა. ეს იყო არაფორმალური შეთანხმება, რომლის მიხედვითაც ბანკირი იღებდა ვალდებულებას თავისი კლიენტის წინაშე, გადაეხადა მისი ვალი მესამე პირისათვის. ამ შეთანხმების მიხედვით, ბანკირი (argentarii) არ ხდებოდა მესამე პირის მოვალე. მესამე პირი რჩებოდა მხოლოდ ბანკირის კლიენტის კრედიტორად. თუ მოვალეს არ გააჩნდა სახსრები გადახდისათვის, მაშინ იგი სთავაზობდა თავისი ბანკირის მომსახურებას, რომელთანაც მოვალეს შეთანხმება ჰქონდა დადებული. თუ ბანკირი უარს ამბობდა გადახდაზე, კლიენტი ღებულობდა სასარჩელო დაცვას (actio receptia). აქტის ეს ფორმა უდავოდ შეიძლება ჩაითვალოს საბანკო გარანტიის წინამორბედად.”

აღნიშნული განმარტება კონკრეტულად სასესიო ურთიერთობაზე უთითებს, მაგრამ საბანკო გარანტია გაცილებით ფართოდ გამოიყენება. ქართულ ბაზარზე პრაქტიკამ ჩამოაყალიბა მოთხოვნა საბანკო გარანტიის შემდეგ სახეობებზე:

1) **ავანსის დაბრუნების გარანტია:** ამ შემთხვევაში ბანკი პრინციპალის (გარანტიის დამკვეთის) დავალებით აბრუნებს საგარანტიო თანხას ან მის გამოუყენებელ ნაწილს ავანსის არაღანიშნულებისამებრ გამოყენების ან იმ სახელშეკრულებო ვალდებულების შესრულებლობისათვის, რომლის ფარგლებშიც გადახდილი იქნა საავანსო თანხა;

2) **სატენდერო გარანტია:** ეს ფორმატი ორ ვერსიას ითვალისწინებს, ესენია: სატენდერო წინადადების უზრუნველყოფის გარანტია და ხელშეკრულების შესრულების გარანტია;

3) **გადახდის გარანტია:** იგი გაიცემა ორგანიზაციისათვის მიწოდებული პროდუქციის ან მომსახურების ღირებულების ანაზღაურების უზრუნველსაყოფად;

4) **საბაჟო ორგანოების სასარგებლოდ გაცემული გარანტია, რომელიც მოითხოვება:**

ა) რეექსპორტისა და ტრანზიტის რეჟიმის დაცვის შესახებ საქართველოს საბაჟო კანონმდებლობის შესაბამისად დროებითი შემოტანის სამართლებრივ რეჟიმში საქართველოს ტერიტორიაზე საქონლის გადაადგილებისას.

ბ) იმპორტისა და გადამუშავების საბაჟო რეჟიმის უზრუნველსაყოფად, როდესაც გადამუშავებული პროდუქცია ექსპორტს ექვემდებარება.

გ) საბაჟო საკონსიგნაციო საწყობის მოსაწყობად, რათა სასაწყობო მეურნეობამ მიიღოს საბაჟო საკონსიგნაციო საწყობის სტატუსი.

5) **ხარისხის უზრუნველყოფის გარანტია:** გაიცემა მიწოდებული პროდუქციის, შესრულებული სამუშაოს ან მომსახურების უხარისხობის გამო კონტრაგენტისათვის მიყენებული ზიანის ანაზღაურების უზრუნველსაყოფად;

6) **სააღსრულებო ბიუროს სასარგებლოდ გაცემული გარანტია:** აუქციონზე ქონების შესაძენად, აუქციონში მონაწილეობის მისაღებად;

7) **ხელშეკრულებით გათვალისწინებული ვალდებულების შესრულების (იგივე გადახდის) გარანტია:** ხელშეკრულებით ნაკისრი ფულადი ვალდებულების შესრულების უზრუნველსაყოფად;

8) **სასესიო გარანტია:** გაცემული კრედიტის დაბრუნების უზრუნველსაყოფად.

აღნიშნული ჩამონათვალი, საბანკო გარანტიის მეტნაკლებად მოთხოვნადი სახეებია და, რა თქმა უნდა, არასრულია. სამოქალაქო კოდექსის მე-10-ე მუხლის მე-2 ნაწილის შესაბამისად, „სამოქალაქო ურთიერთობის მონაწილეებს შეუძლიათ განახორციელონ კანონით აუკრძალავი, მათ შორის, კანონით პირდაპირ გაუთვალისწინებელი ნებისმიერი მოქმედება“ [5]. თუ აღნიშნული მოქმედება გარიგების დადებით თავდება, ხელშეკრულება ფორმდება და ფულადი ვალდებულება ჩნდება, ყველგანაა შესაძლებელი გამოყენებული იქნეს საბანკო გარანტია, როგორც გადახდის უზრუნველყოფის საშუალება.

საბანკო გარანტიის, როგორც ფინანსური ინსტრუმენტის გამოყენების პოპულარობა საქართველოსა და მსოფლიოში განაპირობა იმან, რომ იგი ფულადი ვალდებულების შესრულების ერთ-ერთი ყველაზე უტყუარი და სწრაფი საშუალებაა. საბანკო გარანტიის სამართლებრივ ურთიერთობაში მონაწილეობენ **გარანტი** – საბანკო გარანტიის გამცემი ფინანსური ინსტიტუტი (ბანკი, სადაზღვევო კომპანია, სხვა საკრედიტო ინსტიტუტი), **პრინციპალი** – პირი, რომელმაც მიმართა გარანტს განაცხადით მისი ვალდებულების შესასრულებლად, ვთქვათ, სახელშეკრულებო პარტნიორის სასარგებლოდ საბანკო გარანტიის გაცემაზე, და **ბენეფიციარი**, - პირი, რომელიც წარმოადგენს პრინციპალის კრედიტორს (ხელშეკრულების ან კანონის საფუძველზე).

საბანკო გარანტია მარტივი წერილობითი ფორმის მქონე დოკუმენტია. მას გაცემს ბანკი, სადაზღვევო კომპანია ან სხვა საკრედიტო დაწესებულება, ანუ ფინანსური ინსტიტუტები. ეს დოკუმენტი შეიცავს ფულის უპირობო გადახდის შესახებ წერილობით დათქმას, რომელსაც კისრულობს გარანტი (ბანკი, სადაზღვევო კომპანია) მისივე კლიენტის, ანუ პრინციპალის კრედიტორის წინაშე - პრინციპალის თხოვნით. დოკუმენტის გამოთხოვა არ ხდება გარანტის მიერ და ამ ვალდებულების შესრულება არ არის დამოკიდებული იმ ხელშეკრულების ნამდვილობაზე, რომლის უზრუნველსაყოფადაც გარანტია გაიცა. საბანკო გარანტიაში ჩადებული დათქმა, - აღსრულება იმ პირის, თუნდაც დაუსაბუთებელი წერილობითი მოთხოვნის საფუძველზე, რომლის სასარგებლოდაც იგი გაიცა. საბანკო გარანტია „სწრაფი აღსრულების“ რეჟიმის მატარებელია, როგორც პრაქტიკა უჩვენებს, გადახდა ხდება არაუგვიანეს ხუთ დღეში გარანტისათვის წერილობითი მოთხოვნის წამოყენებიდან.

საბანკო გარანტია უზრუნველყოფის მყარი, საიმედო და “სწრაფად აღსრულებადი” საშუალებაა და საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 880-ე მუხლის პირველი ნაწილის შესაბამისად, იგი უზრუნველყოფს “პრინციპალის მიერ ბენეფიციარის მიმართ თავისი მოვალეობის სათანადო შესრულებას”.

ზურაბ ჭეჭელაშვილი თავის სახელმძღვანელოში „ქართული ბიზნესსამართალი“ [1] ლაკონურად და ზუსტად განმარტავს საბანკო გარანტიას როგორც ორ სხვადასხვა გარიგებას. კერძოდ იგი წერს რომ: „საბანკო გარანტიის სამართლებრივი ინსტიტუტის განხილვისას უნდა განვასხვაოთ ერთმანეთისაგან ორი გარიგება: საბანკო გარანტიის გაცემის შესახებ ხელშეკრულება და თავად საბანკო გარანტია.

ა) **საბანკო გარანტიის ხელშეკრულება.** საბანკო გარანტიის ხელშეკრულებით ხელშეკრულების ერთი მხარე – ბანკი, სხვა საკრედიტო დაწესებულება ან სადაზღვევო კომპანია (გარანტი), ხელშეკრულების მეორე მხარის – პრინციპალის თხოვნით, კისრულობს ვალდებულებას, რომლის შესაბამისად, გადაუხდის პრინციპალის კრედიტორს (ბენეფიციარს) ფულად თანხას გადახდის შესახებ ბენეფიციარის წერილობითი მოთხოვნის საფუძველზე. ამდენად, საბანკო გარანტიის ხელშეკრულების ერთ-ერთი მხარე ყოველთვის საფინანსო ინსტიტუტია – ბანკი (ყველაზე ხშირ შემთხვევაში), სხვა საკრედიტო დაწესებულება ან სადაზღვევო კომპანია. ხელშეკრულების მეორე მხარე – **პრინციპალი** შეიძლება იყოს ნებისმიერი ფიზიკური ან იურიდიული პირი. ვინაიდან საბანკო გარანტიის ხელშეკრულებით, ხელშეკრულების ორივე მხარეს აქვს როგორც უფლებები, ასევე ეკისრება ვალდებულებები, ხოლო ხელშეკრულება ჩაითვლება დადებულად მხარეთა შორის შეთანხმების მიღწევის გაფორმების მომენტიდან, თავისი სამართლებრივი ბუნებით ეს ხელშეკრულება ორმხრივი და კონსენსუალურია. საბანკო გარანტიის ხელშეკრულება სასყიდლიანია.

ბ) **საბანკო გარანტია.** საბანკო გარანტიის ხელშეკრულება საფუძვლად უდევს თვით საბანკო გარანტიას, რომელიც ცალმხრივი გარიგებაა. საბანკო გარანტია გაიცემა საფინანსო ინსტიტუტის მიერ და მისი სამართლებრივი ძალა არ არის დამოკიდებული არც ნებისმიერი სხვა პირის თანხმობაზე, არც იმ ძირითად ვალდებულებაზე, რომლის შესრულების უზრუნველსაყოფადაც არის ის გაცემული, მაშინაც კი, როდესაც გარანტია შეიცავს მითითებას ამ ვალდებულებაზე და არც თავად საბანკო გარანტიის ხელშეკრულების ნამდვილობაზე. ამდენად, სამართლებრივი ბუნებით საბანკო გარანტია არ არის აქცესორული, ანუ დამოკიდებული სხვა ვალდებულებაზე; იგი აბსტრაქტული გარიგებაა და არსებობს სამართლებრივი საფუძვლის – *causa* არსებობის მიუხედავად.”

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის მხოლოდ 890-ე მუხლში არის ჩანაწერი შეთანხმებაზე გარანტსა და პრინციპალს შორის დადებულ შეთანხმებაზე, რომლის შესასრულებლადაც გარანტია გაიცა [5]. ამ შეთანხმებაში გათვალისწინებული უნდა იქნეს გარანტის რეგრესის უფლება პრინციპალის მიმართ, გარანტიის მიხედვით გადახდილ თანხაზე. ეს ნიშნავს, რომ გარანტსა და პრინციპალს შორის უნდა დაიდოს წერილობითი ხელშეკრულება და მისი

ნაწილობრივი რეალიზაცია უნდა მოხდეს საბანკო გარანტიის გაცემით, ამ ხელშეკრულებაში, სულ ცოტა, უნდა განისაზღვროს გარანტიის თანხა, სასყიდლიანობა, გარანტიის ვადა, გარანტიის უზრუნველყოფა და რეგრესის წესი და უზრუნველყოფის სახე.

საბანკო გარანტიით დადგენილი საგარანტიო თანხის გადახდის ვალდებულების დაკისრების შესახებ ღვა განხილული იქნა საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამეწარმეო და გაკოტრების საქმეთა პალატის მიერ, საკასაციო საჩივრის ფარგლებში. გადაწყვეტილება საინტერესოა სწორედ ამ ორი ხელშეკრულების სამართლებრივი ბუნების შეფასების ნაწილში, თუმცა ღვის საგანი იყო გადახდის მოთხოვნა მოქმედების ვადაამოწურული საბანკო გარანტიის მიხედვით. გადაწყვეტილებაში აღნიშნულია შემდეგი: „სააპელაციო სასამართლოს მიერ დადგენილი იქნა, რომ საბანკო გარანტიის ხელშეკრულებით მხარეები¹⁵ შეთანხმდნენ ასევე საბანკო გარანტიის ამონაწერის გასაცემ ტექსტზე და განსაზღვრეს მისი სამართლებრივი ბუნება. კერძოდ, საბანკო გარანტიის ხელშეკრულების საფუძველზე ბენეფიციარისთვის წარსადგენად გაიცა საბანკო გარანტიის ამონაწერი, რომელიც წინამდებარე ხელშეკრულების განუყოფელი ნაწილია და მას დამოუკიდებელი იურდიული ძალა არ გააჩნია, სააპელაციო პალატა იზიარებს საქალაქო სასამართლოს დასკვნას, რომ საბანკო ამონაწერი დამოუკიდებელ დოკუმენტად რაიმე ვალდებულების წარმოშობის ან დადგენის სამართლებრივ საფუძველად ვერ იქნება მიჩნეული, რადგან ის ფაქტობრივად შეიცავს მოკლე აღწერას ძირითადი ხელშეკრულების არსებით პირობებზე და თავად ხელშეკრულებითვეა განსაზღვრული, რომ ამონაწერი ხელშეკრულების არსებითი შემადგენელი ნაწილია და დამოუკიდებელი ძალა არ გააჩნია. ამდენად მათი შინაარსის განმარტება უნდა მოხდეს საბანკო გარანტიის ხელშეკრულების ფარგლებში. ამავედროულად საკასაციო სასამართლო მიუთითებს, რომ სამოქალაქო კოდექსი საბანკო გარანტიას განიხილავს, როგორც მოთხოვნის უზრუნველყოფის ერთ-ერთ საშუალებას, რომელიც უზრუნველყოფის სხვა საშუალებებისაგან განსხვავდება თავისი დამოუკიდებლობით – არააქცესორულობით, რაც გულისხმობს იმას, რომ ძირითადი ვალდებულება – ხელშეკრულება, რომლის უზრუნველსაყოფადაც საბანკო გარანტია გაიცა, გავლენას ვერ ახდენს ამ უკანასკნელზე. საბანკო გარანტია შესასრულებელია გაცემული პირობების ფარგლებში ბენეფიციარის მოთხოვნისთანავე, მიუხედავად იმისა, არსებობს თუ არა ძირითადი ვალდებულებიდან გამომდინარე შესაგებელი. სამოქალაქო კოდექსის 887-ე მუხლის ეს დანაწესი უზრუნველყოფს საბანკო გარანტიის საიმედოობას და იმავედროულად, კრედიტორის მოლოდინს ვალდებულების შესრულებასთან მიმართებით, მაგრამ მხოლოდ საბანკო გარანტიით გარანტის მიერ ნაკისრი ვალდებულებების ფარგლებში. ამასთან, კრედიტორის (ბენეფიციარის) მიერ მოთხოვნის უზრუნველყოფის საშუალებად წარდგენილი პირობებით საბანკო გარანტიის არჩევა, ნიშნავს მის თანხმობას ამ პირობებზე, ვინაიდან, სამოქალაქო კოდექსის 51-ე მუხლის პირველი ნაწილის თანახმად, ნების გამოვლენა, რომელიც მოითხოვს მეორე მხარის მიერ მის მიღებას, ნამდვილად ჩაითვლება იმ მომენტიდან, როცა იგი მეორე მხარეს მიუვა. აქვე საკასაციო სასამართლო, საბანკო გარანტიის იურდიული ბუნებიდან გამომდინარე, მიუთითებს, რომ საბანკო გარანტიასთან დაკავშირებული ურთიერთობის მონაწილეები არიან რა ბენეფიციარი, პრინციპალი და გარანტი, ამ ურთიერთობის ფარგლებში ფაქტობრივად ორი ხელშეკრულება იდება: 1. გარანტსა და პრინციპალს შორის საბანკო გარანტიის გაცემის თაობაზე ორმხრივი, სასყიდლიანი ხელშეკრულება (სამოქალაქო კოდექსის 880-ე მუხლი) და 2. თვით საბანკო გარანტია, რომელიც ცალმხრივი გარიგებაა და წარმოშობს გარანტის ცალმხრივ ვალდებულებას ბენეფიციარის მიმართ (სამოქალაქო კოდექსის 879-ე მუხლი). ამავედროულად, საბანკო გარანტიის გაცემით გარანტსა და ბენეფიციარს შორის ურთიერთობა დამოუკიდებელია იმ ძირითადი ვალდებულებებისგანაც, რომლის შესრულების უზრუნველსაყოფადაც არის ის გაცემული (სამოქალაქო კოდექსის 881-ე მუხლი). ამდენად, მხარეთა მიერ „საბანკო გარანტიის ამონაწერად“ შეფასებული საქმეში

¹⁵ იგულისხმება პრინციპალი და გარანტი.

წარმოდგენილი დოკუმენტი ცალმხრივი გარიგება – საბანკო გარანტიაა, რომელიც წარმოშობს მხოლოდ გარანტიის ვალდებულებას ბენეფიციარის წინაშე” [8].

როგორც ირკვევა, პირველი და მეორე ინსტანციის სასამართლოებმა დაუკარგეს რა დამოუკიდებელი გარიგების სტატუსი საბანკო გარანტიას, შეუცვალეს მას დასახელება, უწოდეს „საბანკო ამონაწერი” და ეს დამოუკიდებელი გარიგება განიხილეს, როგორც საბანკო გარანტიით მომსახურების შესახებ ხელშეკრულების დანართი და არ მიიჩნიეს ვალდებულების წარმოშობის ან ამგვარი ვალდებულების დადგენის სამართლებრივ საფუძვლად.

საკასაციო ინსტანციამ კი სწორად მიუთითა აღნიშნულის არამართებულობის შესახებ და აღუდგინა საბანკო გარანტიას დამოუკიდებელი გარიგების სტატუსი, რითაც გასწორდა აღნიშნული არამართებული შეფასება.

ზემოთ აღვნიშნეთ, რომ საბანკო გარანტიის მომსახურების შესახებ ხელშეკრულება სასყიდლიანია. სასყიდლიანობას განაპირობებს ფინანსური რისკის არსებობის ფაქტორი გარანტიის მხრიდან, შესაბამისად ეს რისკი კომპენსირდება საგარანტიო თანხაზე დარიცხული პროცენტის პრინციპალის მიერ გარანტიის სასარგებლოდ გადახდით. საბანკო გარანტიის ხელშეკრულება იდება წერილობით. ზეპირი ხელშეკრულების დადების შესაძლებლობას საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი გამორიცხავს.

საბანკო გარანტია მარტივი წერილობითი ფორმით დადებული ცალმხრივი გარიგებაა. პრაქტიკაში დამკვიდრებულია, რომ იგი შესრულებული უნდა იქნეს გარანტის საქმიანი მიმოწერის საფირმო ბლანკზე და მას ხელს უნდა აწერდეს საამისოდ უფლებამოსილი პირი. ცხადია იგი უნდა წარედგინოს ბენეფიციარს, როგორც პრინციპალის მიერ მის მიმართ ფულადი ვალდებულების შესრულების უტყუარი უზრუნველყოფა.

პრაქტიკაში საბანკო გარანტია, როგორც დამოუკიდებელი დოკუმენტი, შეიცავს მითითებას გამოუთხოვადობაზე, ძალაში შესვლის თარიღს (ან კონკრეტულ გარემოებას ძალაში შესვლის თარიღის ათვლისთვის), საგარანტიო თანხის მიხედვით გადახდის მოთხოვნის ფორმას, საგარანტიო თანხის მოცულობას და გარანტიის მოქმედების ვადას (ან კონკრეტულ გარემოებას), თუ როდის უნდა დასრულდეს საბანკო გარანტიის მოქმედება.

მიუხედავად უზრუნველყოფილი მოთხოვნის მოცულობისა, საბანკო გარანტიით გათვალისწინებული გარანტის ვალდებულება ბენეფიციარის მიმართ შემოიფარგლება იმ თანხის გადახდით, რომელზეც გაიცა გარანტია (სამოქალაქო კოდექსის 881 მუხლი).

მაინც რა ფაქტორი განაპირობებს საბანკო გარანტიის, როგორც უზრუნველყოფის სანდო საშუალებას, რა ევალება გარანტს, როდესაც იგი მიიღებს ბენეფიციარის წერილობით მოთხოვნას საგარანტიო თანხის გადახდაზე?

სამოქალაქო კოდექსის 886-887-ე მუხლების შესაბამისად, იგი ვალდებულია დაუყოვნებლივ გადასცეს პრინციპალს ბენეფიციარის წერილობითი მოთხოვნა და მასზე თანდართული დოკუმენტაცია, ამავდროულად თავადვე უნდა განიხილოს ეს მოთხოვნა გონივრულ ვადაში და დაადგინოს, რამდენად შეესაბამება ბენეფიციარის მოთხოვნა და მასზე თანდართული დოკუმენტები - საბანკო გარანტიაში მითითებულ პირობებსა და დოკუმენტების ჩამონათვალს შინაარსობრივად.

თუ მოთხოვნის დაკმაყოფილებამდე გარანტისთვის ცნობილი გახდა, რომ პრინციპალმა თავისი ვალდებულება სრულად ან ნაწილობრივ შეასრულა, ან ეს ვალდებულება შეწყდა, ან ბათილია, მან დაუყოვნებლივ უნდა აცნობოს ამის შესახებ როგორც ბენეფიციარს, ასევე პრინციპალს. თუ ბენეფიციარმა მიიღო გარანტის ამგვარი შეტყობინება და ხელახლა

წარუდგინა მოთხოვნა გარანტს გადახდაზე, გარანტი ყველა შემთხვევაში ვალდებულია გადაუხადოს ბენეფიციარს გარანტიის თანხა [5].

საქართველოს კანონმდებლობა ითვალისწინებს გარანტის მიერ საგარანტიო თანხის გადახდაზე უარის თქმის მხოლოდ სამ შესაძლებლობას, აქედან ორი სამოქალაქო კოდექსის 887-ე მუხლის პირველ ნაწილშია მითითებული: პირველი, - თუ ბენეფიციარის მიერ წარმოდგენილი მოთხოვნა და თანდართული დოკუმენტაცია არ შეესაბამება საბანკო გარანტიაში გაწერილ პირობებს, მეორე, - გავიდა საბანკო გარანტიის მოქმედების ვადა და მოთხოვნა არ იყო წარმოდგენილი ვადის გასვლამდე. მესამე ეყრდნობა საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 210-ე მუხლს, რომელიც დანაშაულად შერაცხავს ყალბი საკრედიტო და სხვა საგადასახადო დოკუმენტის ან ქონებრივი უფლებამოსილების დამადასტურებელი ისეთი დოკუმენტის დამზადებას, ან შეძენას გასაღების ან გამოყენების მიზნით, რომელიც არ არის ფასიანი ქაღალდი. საბანკო გარანტიის წერილის სიყალბის შემთხვევაში, საგარანტიო თანხის ანაზღაურება არ უნდა განხორციელდეს, ვინაიდან გარიგება დოკუმენტის სიყალბის გამო არც წარმოშობილა [9].

სამოქალაქო კოდექსი (889-ე მუხლი) ითვალისწინებს საბანკო გარანტიის მოქმედების შეწყვეტის სამ შემთხვევას: 1. ბენეფიციარის სასარგებლოდ იმ თანხის გადახდით, რომელზეც გაიცა გარანტია, 2. გარანტიაში დათქმული ვადის გასვლით; და 3. ბენეფიციარის მიერ გარანტიის მიხედვით თავის უფლებებზე უარის თქმით და გარანტიის დაბრუნებით. [5].

მაგრამ რა ხდება მაშინ, თუ საბანკო გარანტიის მიხედვით გადახდა ნაწილობრივ მოხდა? ამ საკითხს არსებული პრაქტიკით პირდაპირ საბანკო გარანტია არეგულირებს. მასში, როგორც წესი, მითითება, რომ, ნაწილობრივი გადახდის შემთხვევაში, საგარანტიო თანხა ავტომატურად მცირდება გადახდილი თანხის ოდენობით.

საბანკო გარანტიის მიხედვით მოთხოვნის წარდგენის ფორმად სამოქალაქო კოდექსის მიერ დადგენილია ორი განსხვავებული სახე (სამოქალაქო კოდექსის 885-ე მუხლი). პირველი არის წერილობითი ფორმა, რომელიც უნდა დაიცვას ბენეფიციარმა, ამ წერილობით მოთხოვნას უნდა დაურთოს ის დოკუმენტები, რაც საბანკო გარანტიაშია მითითებული. თავად წერილობით მოთხოვნაში ბენეფიციარმა უნდა ჩამოაყალიბოს და ზუსტად უნდა მიუთითოს, რაში გამოიხატა პრინციპალის მიერ იმ ძირითადი ვალდებულების დარღვევა, რომელსაც საბანკო გარანტია უზრუნველყოფდა.

მეორე ფორმა შედარებით ახალია და ახლა იკიდებს ფეხს ბაზარზე. ეს არის მოთხოვნის ელექტრონული ფორმით წარდგენა გარანტისათვის ბენეფიციარის მიერ, მაგრამ ამავდროულად მოითხოვება სხვა ხელშეკრულების არსებობა, კერძოდ ბენეფიციარსა და გარანტს შორის შეთანხმება ელექტრონული დოკუმენტბრუნვის სისტემის გამოყენებით ფულადი თანხის გადახდის შესახებ მოთხოვნის მიღების თაობაზე (885-ე მუხლის პუნქტი „11”)[6].

ეს ჩანაწერი ზოგადი ფორმისაა და შეიძლება გამოყენებული იქნეს ნებისმიერი ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმის მქონე ბენეფიციარის მიერ, თუ გარანტსა და მას შორის იარსებებს ასეთი შეთანხმება. დღესდღეობით აღნიშნული ფორმატი გამოიყენება იმ შემთხვევაში, თუ ბენეფიციარი არის სახელმწიფო სტრუქტურა, მაგალითად, აღსრულების ეროვნული ბიურო, საბაჟო ორგანოები და სახელმწიფო შესყიდვების ეროვნული სააგენტო.

„საჯარო რეესტრის შესახებ” საქართველოს კანონის მე-16 მუხლის პირველი ნაწილის „გ” ქვეპუნქტით, არასავალდებულო რეჟიმში, საბანკო გარანტია დაექვემდებარა საჯარო რეესტრში რეგისტრაციას. ეს ნიშნავს, რომ დაინტერესებული მხარის სურვილზეა დამოკიდებული, გაატარებს თუ არა რეგისტრაციაში საბანკო გარანტიას. იმავე კანონის 31-ე

მუხლის პირველი ნაწილის „ე“ ქვეპუნქტში ჩაიწერა დანაწესი, რომ საბანკო გარანტიის წარმოშობის და მასში ცვლილების რეგისტრაცია დაუყოვნებლივ რეჟიმში 10 ლარი ღირს. ამავე კანონის 33-ე მუხლი „გ“ პუნქტით ასევე დადგინდა რომ თუ პრინციპალი სახელმწიფოა, მაშინ იგი გათავისუფლებულია სარეგისტრაციო თანხის გადახდისაგან. იმავე მუხლის „ო“ ქვეპუნქტში მითითებულია, რომ საბანკო გარანტიის შეწყვეტა ხდება დაუყოვნებლივ (უსასყიდლოდ) [7].

„საჯარო რეესტრის შესახებ“ საქართველოს კანონში შეტანილ ამ ცვლილებაში არამართლზომიერადაა მითითებული საბანკო გარანტიის იურდიული ძალის წარმოშობა საჯარო რეესტრში რეგისტრაციის გზით, რადგან იგი იურიდიულ ძალას იძენს მისი გაცემის დღიდან სამოქალაქო კოდექსის 884-ე მუხლის შესაბამისად და მას არ ესაჭიროება საჯარო რეესტრში რეგისტრაცია იურიდიული ძალის შესაძენად, ხოლო ბენეფიციარის მიერ მოთხოვნის უზრუნველყოფის საშუალებად წარდგენილი პირობებით საბანკო გარანტიის არჩევა, ნიშნავს მის თანხმობას ამ პირობებზე, ვინაიდან, სამოქალაქო კოდექსის 51-ე მუხლის პირველი ნაწილის თანახმად, ნების გამოვლენა, რომელიც მოითხოვს მეორე მხარის მიერ მის მიღებას, ნამდვილად ჩაითვლება იმ მომენტიდან, როცა იგი მეორე მხარეს მიუყვება [5].

საქართველოს იუსტიციის მინისტრის 31.01.2011 წლის № 21 ბრძანებაში მე 7-ე მუხლში შეტანილი ცვლილებით (21.11.2011წ. № 148 ბრძ.), პირდაპირ დაიშვა ელექტრონული სახის საბანკო გარანტიის არსებობის შესაძლებლობა, რაც ნიშნავს, რომ საბანკო გარანტია შეიძლება აღარ იქნას გაცემული ქალაქის მატარებელზე და ფიზიკურად წარედგინოს ბენეფიციარს, იგი შეიძლება წარედგინოს ელექტრონული ფორმითაც [3].

სახელმწიფო შესყიდვების სააგენტოს თავმჯდომარის 2011 წლის 7 აპრილის №9 ბრძანებით „გამარტივებული შესყიდვის, გამარტივებული ელექტრონული ტენდერის ჩატარების წესის დამტკიცების შესახებ“, ასევე დაიშვა საბანკო გარანტიის ელექტრონული ფორმით წარდგენის შესაძლებლობა (მუხლი 16). [4].

საქართველოს საბანკო სექტორი ფრთხილად მოეკიდა ამ საკანონმდებლო ცვლილებებს, რადგან სამოქალაქო კოდექსს საბანკო გარანტიის ელექტრონული ფორმის არსებობა და მისი იურდიული ძალა არ დაუდგენია. მან დაადგინა მხოლოდ ბენეფიციარის მოთხოვნის ელექტრონულად წარდგენის შესაძლებლობა გარანტთან, ისიც იმ შემთხვევაში, თუ გარანტი წინასწარ წერილობით შეუთანხმდება ბენეფიციარს ელექტრონული ფორმით მოთხოვნის წარდგენაზე. ამიტომ საბანკო სექტორი ელექტრონულად საბანკო გარანტიის გაცემის პარალელურად, ჩვეულ რეჟიმში ახდენს საბანკო გარანტიის გაცემას და ცდილობს დაიცვას როგორც სამოქალაქო კოდექსის იმპერატიული ნორმები, ასევე ბიზნეს ეთიკა და საკუთარი კომერციული ინტერესი. ასეთი მიდგომა განაპირობა იმ ფაქტმა, რომ ელექტრონული საბანკო გარანტიის კომპიუტერულ პროგრამაში შეიტანება მწირი ინფორმაცია, კერძოდ, საგარანტიო თანხის მოცულობა, პრინციპალი და ბენეფიციარი, ხოლო გარანტია შესაძლოა სხვა პირობებსაც შეიცავდეს.

უნდა აღინიშნოს, რომ ელექტრონული საბანკო გარანტია მსოფლიო ბაზრისათვის არაა სიახლე და იგი აშშ-ს ბანკებში გამოიყენება. საქართველოში კი ის მხოლოდ ახლა იკიდებს ფეხს და საკანონმდებლო დონეზე ჯერ კიდევ მოითხოვს სათანადო რეგულაციას.

ბამოყენებული ლიტერატურა

1. ჭეჭელაშვილი ზ. 2011. *ქართული ბიზნესსამართალი*. თბილისი: საქართველოს პროფესიონალ ბუღალტერთა და აუდიტორთა ფედერაცია.
2. გაბუნია დ. [David A. Mchedlishvili](#). საბანკო გარანტიების სამართლებრივი რეგულირება

საბაზრო ეკონომიკის პირობებში. *CIVIL ენციკლოპედიური ლექსიკონი*.

<http://www.nplg.gov.ge/gwdict/index.php?a=term&d=5&t=2843> (08.12.2011წ.).

3. საქართველო. იუსტიციის სამინისტრო. 2011. მინისტრის ბრძანება ცვლილებების შეტანის თაობაზე “იძულებითი აუქციონის ჩატარების ფორმების, წესის და პროცედურების დამტკიცების შესახებ” საქართველოს იუსტიციის მინისტრის 2011 წლის 31 იანვრის №21 ბრძანებაში. (148, 21.11.2011). სსიპ “საქართველოს საკონომდებლო მაცნე.” ვებ გვერდი 111121011, 21/11/2011წ. სარეგისტრაციო კოდი 070010110.22.027.016215. https://www.matsne.gov.ge/index.php?option=com_ldmssearch&view=docView&id=1512638 (08.12.2011წ.).
4. საქართველო. სსიპ სახელმწიფო შესყიდვების სააგენტო. 2011. სახელმწიფო შესყიდვების სააგენტოს თავმჯდომარის ბრძანება “გამარტივებული შესყიდვის, გამარტივებული ელექტრონული ტენდერისა და ელექტრონული ტენდერის ჩატარების წესის შესახებ.” (9, 07.04.2011). სსიპ “საქართველოს საკონომდებლო მაცნე”. ვებ გვერდი 1100408019, 08.04.2011წ., სარეგისტრაციო კოდი 010240060.21.014.016016. https://www.matsne.gov.ge/index.php?option=com_ldmssearch&view=docView&id=1279790 (08.12.2011წ.).
5. საქართველო. პარლამენტი. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი. (786-III, 24.07.1997წ) პარლამენტის უწყებანი. 31, 24.07.1997წ., სარეგისტრაციო კოდი 040.000.000.05.001.000.223. https://www.matsne.gov.ge/index.php?option=com_ldmssearch&view=docView&id=31702 (08.12.2011წ.).
6. საქართველო. საქართველოს პარლამენტი. საქართველოს კანონი საქართველოს სამოქალაქო კოდექსში ცვლილებებისა და დამატებების შეტანის შესახებ. (3537-რს, 21.07.2010წ.) „საქართველოს საკონომდებლო მაცნე” I №47 05.08.2010. სარეგისტრაციო კოდი 040.000.000.05.001.004.166 https://matsne.gov.ge/index.php?option=com_ldmssearch&view=docView&id=93070 (08.12.2011წ.).
7. საქართველო. საქართველოს პარლამენტი. საქართველოს კანონი „საჯარო რეესტრის შესახებ” საქართველოს კანონში ცვლილებებისა და დამატებების შეტანის თაობაზე. (3888-III, 07.12.2010წ.) „საქართველოს საკონომდებლო მაცნე” I, №67 09.12.2010წ. სარეგისტრაციო კოდი 040000000.05.001.016076 https://matsne.gov.ge/index.php?option=com_ldmssearch&view=docView&id=1130815# (08.12.2011წ.).
8. საქართველო. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილებათა კრებული. (7; 2009წ. 51-57) სამოქალაქო, სამეწარმეო და გაკოტრების პალატის გადაწყვეტილება საქმეზე №ას-562-871-09 №ას-562-871-09 ბიჯისი; 20.10.2009წ. <http://www.supremecourt.ge/files/upload-file/pdf/samoq-2009-07.pdf> (08.12.2011წ.).
9. საქართველო. საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი. საქართველოს კანონი „საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსში ცვლილებებისა და დამატებების შეტანის შესახებ”. (3446-რს. 16.07.2010წ) „საქართველოს საკონომდებლო მაცნე” №44 28.07.2010წ. სარეგისტრაციო კოდი 080.000.000.05.001.004.136 https://www.matsne.gov.ge/index.php?option=com_ldmssearch&view=docView&id=92926# (08.12.2011წ.).

Nino Chipashvili
Grigol Robakidze University

Bank Guaranty According to the Georgian Legislation Summary

Bank guaranty is daily becoming a popular bank instrument.

Legal force and nature of bank guaranty is indicated in the articles 879-890 of the Civil Code of Georgia. Usage of this flexible and cheap bank instrument among the parties of the civil turnover is a guaranty of

payment during provision of services determined by the agreement, conducting of works, during purchase or international trade if the party who is obliged to pay based on the agreement fails to pay.

The concept of “bank guaranty” is vague for people who had never dealt with financial instruments or business even after studying the above mentioned articles of the Civil Code. They cannot believe that if a party of the agreement fails to pay due amount of money within the due time to the other party of the agreement, the bank will pay this amount. But those people who have used this flexible and cheap bank instrument apply to bank in order to get this service again.

This financial instrument gives an opportunity to the party of the agreement to be sure in getting due amount of money in cases when the other party of the agreement fails or does not pay the amount determined by the agreement.

As it is shown by business practice, even an agreement that is made without any legal defects is not the best protection mechanism when the contracting party fails to fulfill obligations of payment determined by the agreement. Bank guaranty warrants fulfillment of liabilities as it defends financial interests of the parties participating in civil-legal agreements.

According to the dictionary of Georgian electronic encyclopedia CIVIL [2] – “Bank guaranty means that bank takes a responsibility to pay if a customer fails to cover loan timely. Guaranty is pecuniary obligation. Unless otherwise determined by the law or the agreement, a debtor and a guarantor bear a joint liability. Guaranty is of urgent and unconditional character. Classical Roman law was familiar with bank guaranty that was called “receptum argenratii”. It was an informal agreement. According to this agreement, a banker took a responsibility to pay his customer’s debt to the third party. Banker (argentarii) will not become a debtor of the third party based on this agreement. The third person remained a creditor of a banker’s customer. If a debtor had no finances to pay, he/she offered service of his/her banker. If a banker refused to pay, a customer would get an action defense (actio receptia). This act can be considered as a predecessor of the bank guaranty”.

The given definition refers to a loan relationship but the bank guaranty is more widely used. Practice has outlined demand on the following kind of bank guaranties:

- 1) **Guaranty of returning the advance payment:** In such case a bank returns guaranty amount or its unutilized part based on the principal’s order if advance money is not utilized purposefully or for fulfillment of the agreement liability within which the advance payment is made;
- 2) **Tender guaranty:** This format includes two options: tender proposal guaranty and guaranty of fulfillment of the agreement;
- 3) **Payment guaranty:** It is issued for guarantying reimbursement of cost of service or products delivered to the organization;
- 4) **Guaranty issued in favour of the customs office:**
 - a) For observing re-export or transit regimen – is required during moving goods within legal regimen of temporary import according to the custom law of Georgia;
 - b) For ensuring custom regimen of import and processing when the processed products are subject to export;
 - c) For arrangement of customs consignment stock in order to give consignment stock status to storage facilities.
- 5) **Quality guaranty:** Is given for reimbursement of damage incurred to a contractor due to poor quality of the delivered goods, conducted work or provided service.
- 6) **Guaranty issued in favour of the Enforcement Bureau:** For purchasing property at the auction, for participation in the auction.
- 7) **Guaranty of fulfillment of liabilities (payment) determined by this agreement:** For guarantying fulfillment of pecuniary liabilities imposed by the agreement.
- 8) **Loan guaranty:** For securing returning of the allocated credit.

These are mostly demanded forms of bank guaranty and this list is not complete. According to the 2nd part of the article 10 of the civil code “Parties of civil relationship can carry out any act that is not forbidden by law including any act that is not directly envisaged by law”. [5] If such act ends by concluding an agreement, the agreement is signed and pecuniary liabilities appear, bank guaranty can be used for securing payment.

Popularity of the bank guaranty in Georgia and in the world is due to the fact that it is the fast and trustworthy means of fulfillment of pecuniary liabilities. The following parties involve in the legal relationship of the bank guaranty: **guaranty** – financial institution issuing bank guaranty (bank, insurance company, other credit institutions), **principal** – a person, who has applied to a guarantor for giving guaranty for securing fulfillment of his/her (principal's) obligations in favour of a contract partner and **beneficiary** – a person who is a **principal's** creditor (based on the agreement or law).

Bank guaranty – is a document of a simple written form. It is issued by a bank, insurance company or other credit institution i.e. financial institutions. This document contains the written obligation taken by a guarantor (bank, insurance company) regarding unconditional payment of money in favour of its customer i.e. a principal's creditor based on a principal's request. The document cannot be revoked by a guarantor and fulfillment of this obligation does not depend on validity of that agreement which is secured by guaranty. Conditions of the bank guaranty will be fulfilled based on a written demand (even groundless) of a person in favour of whom this guaranty was issued. The bank guaranty is subject to “urgent execution”. As it is shown by practice, payment is made within five days from submitting a written request to a guarantor.

Bank guaranty is reliable, solid and fast means of securing and according to the first part of the article 880 of the civil code of Georgia it secures “Proper fulfillment of obligations by a principal in favour of a beneficiary”.

In his book “Georgian Business Law” [1] Zurab Chechelashvili accurately determines the bank guaranty as two different transactions. He writes: “In case of discussion of legal institution of the bank guaranty we must differentiate two kinds of transactions: the transaction regarding issuing the bank guaranty and the bank guaranty itself.

- a) Bank guaranty agreement. One party of the bank guaranty transaction – bank, credit institution or insurance company (guarantor) takes a responsibility based on a principal's request to pay a principal's creditor (beneficiary) if a beneficiary submits a written demand of payment. One party of the bank guaranty agreement is a credit institution – bank (in most cases), other credit institution or insurance company. Other party of the agreement – principal – can be any physical person or legal entity. Both parties of the agreement have rights based on the bank guaranty agreement and they have obligations as well. An agreement is valid from the moment of signing it. According to its legal nature, this agreement is bilateral and consensual.
- b) Bank guaranty. Bank guaranty agreement is a basis for the bank guaranty. It is a unilateral transaction. Bank agreement is issued by a financial institution and its legal force does not depend on consent of any other person; it does not depend on obligations secured by it even in case when guaranty includes reference to this obligation and it does not depend on validity of the bank guaranty. Bank guaranty is not ancillary and does not depend on other liabilities. It is an abstract transaction and exists despite the causa”.

Only the article 890 of the civil code of Georgia includes provision regarding the agreement concluded between a guarantor and a principal which is secured by guaranty [5]. This agreement must consider the recourse of a guarantor in relation to a principal on the amount paid according to guaranty. It means that a guarantor and a principal must sign a written agreement and it must be executed partially by the issuing bank guaranty. This agreement must indicate guaranty amount, guaranty period, guaranty security, rule of regress and type of security.

The Chamber of Civil, Enterprise and Insolvency Affairs of the Supreme Court of Georgia has discussed a dispute within cassation lawsuit regarding imposing an obligation of payment of guaranty amount determined by the bank guaranty. Resolution is interesting when evaluating the legal nature of these two agreements

though subject of dispute was demand of payment based on the bank guaranty with expired validity. According to the resolution: “The Appeal Court has concluded that by signing the bank guaranty agreement the parties have agreed upon text of extract of the bank guaranty and have determined its legal nature; i.e. the bank guaranty extract was issued based on the bank guaranty agreement for submitting it to a beneficiary which is an integrated part of the given agreement and has no independent legal force. The Chamber of Appeal agrees with the following resolution made by the city court – bank extract cannot be considered as an independent document and as a legal basis of appearing of obligations as it contains short description of the main terms of the principal agreement and is determined by the agreement itself. Extract is a part of the agreement and has no independent force. Thus, their content must be explained within the bank guaranty agreement. Besides, the Court of Review indicates that the civil code considers the bank guaranty as one of the means of security which is different from other forms of security by its independence – it is not accessorial. It means that the main obligation – agreement - that is secured by the bank guaranty has no influence on it. The bank guaranty must be executed immediately after the request of a beneficiary despite the fact whether plea that is based on general obligations exists or not. This enactment of the article 887 of the civil code secures reliability of the bank guaranty and a creditor’s anticipation regarding the fulfillment of obligations but only within the liabilities taken by a guarantor based on the bank guaranty. Besides, selection of the bank guaranty for securing a creditor’s (a beneficiary’s) demands means that he/she agrees to these terms as according to the first part of the article 51 of the civil code of Georgia when expression of will which requires its acceptance by the other party will be considered to be true from the time when it is delivered to the other party. Considering the legal nature of the bank guaranty the Court of Review indicates that as a beneficiary, a principal and a guarantor are participants of the relationship related to the bank guaranty two agreements are made within this relationship: 1. An onerous agreement between a guarantor and a principal regarding issuing the bank guaranty (article 880 of the civil code of Georgia); 2. The bank guaranty itself which is an unilateral transaction and creates unilateral obligation to a beneficiary (article 879 of the civil code of Georgia); Besides, by issuing the bank guaranty the relationship between a guarantor and a beneficiary is independent from those main obligations that are secured by the given guaranty (article 881 of the civil code of Georgia). Thus, “Bank guaranty extract” document that is given in the case is a unilateral transaction – it is a bank guaranty that creates only obligations of a guarantor to a beneficiary” [8].

As we see, courts of the first and the second instances have deprived status of independent agreement from the bank guaranty; they have changed its name and called it “bank extract” and they have reviewed it as an annex to the bank guaranty service agreement and they have not considered it as a basis of creation of liabilities or legal basis of determining such liabilities.

The cassation instance indicated to inadequacy of the above mentioned act and restored independence status of the bank guaranty thus correcting the incorrect evaluation.

As we have already mentioned above, the bank guaranty service agreement is onerous. Onerousness is determined by a financial risk factor of guaranty. This risk is balanced by payment of interest accrued to the guaranty amount by a principal in favour of a guarantor. The bank guaranty agreement is made in a written form. The Georgian civil code excludes possibility of making a verbal agreement.

Bank guaranty is a unilateral transaction concluded in a simple written form. It must be written on a letter-headed paper and it must be signed by an authorized person. It must be submitted to a beneficiary as a security of fulfillment of pecuniary liabilities of a principal to a beneficiary.

As a result, the bank guaranty as an independent document includes indication to irrevocability, date of coming in force (or definite circumstances for calculating date of enactment), a payment demand form according to the guaranty amount, guaranty amount and validity (or definite circumstances) when the bank guaranty validity expires.

Despite the volume of secured demand, the guaranty liability to a beneficiary determined by the bank guaranty is limited to the payment of the amount that was secured (article 881 of the civil code of Georgia).

Which factor ensures bank guaranty as reliable means of security? What are the obligations of a guarantor when he/she gets a beneficiary's written demand regarding payment of the guaranty amount?

According to the articles 886-887 of the civil code of Georgia, he/she is obliged to deliver a beneficiary's written request to a principal together with all attached documentations. He/she is obliged to discuss this issue within reasonable period of time and determine if a beneficiary's demand and attached documents are relevant to conditions indicated in the bank guaranty and if the list of documents is relevant from the point of content.

If before satisfying the demand, a guarantor finds out that a principal has fulfilled own liabilities completely or partially or if the agreement is terminated or becomes void, he/she must immediately inform both a principal and a beneficiary regarding it. If a beneficiary receives such notice from a guarantor and still submits a request of payment of guaranty, a guarantor must pay the guaranty amount in any case [5].

The Georgian legislation envisages three possibilities of refusal by a guarantor to pay the guaranty amount. Two of them are indicated in the first part of the article 887 of the civil code of Georgia: First – when the request submitted by a beneficiary and the attached documentations are not relevant to the conditions given in the bank guaranty; second – the bank guaranty validity period has expired and the request was not submitted until expiration of the deadline. The third possibility is based on the article 210 of the criminal code of Georgia. According to this article, such acts as making of forged credit or other kind of payment document, document certifying proprietary rights (when they are not securities) for the purpose of sale or purchase are considered as a crime. In case of the counterfeited letter of guaranty, the bank guaranty amount shall not be paid since the transaction itself does not exist as a result of forgery of the document [9].

Three cases of termination of the bank guaranty are considered by the civil code of Georgia (article 889):

1. Making payment in favour of the beneficiary in the amount that was secured by the guaranty;
2. Expiration of the deadline indicated in the guaranty and
3. Waiver of guaranty rights by a beneficiary and by returning back the guaranty [5].

But what happens when partial payment is made according to the bank guaranty? This issue is regulated directly by the bank guaranty. As a rule, it is indicated in the bank guaranty that in case of partial payment, the guaranty amount is reduced in proportion to the paid amount.

The civil code of Georgia (article 885) has determined two forms of submitting a request. The first is a written form that must be observed by a beneficiary. He/she must attach those documents to this form that are indicated in the bank guaranty. In the above mentioned written form, a beneficiary must describe in details violation of obligations by a principal that were secured by the bank guaranty.

The second form is new. It envisages sending a request electronically to a guarantor by a beneficiary. But in such case, one more agreement must be concluded between a beneficiary and a guarantor regarding accepting the payment request by means of the electronic system of the document turnover (Paragraph 1¹ of the article 885) [6]. This form can be used by a beneficiary with any organizational-legal structure if the above mentioned agreement is concluded between a guarantor and a beneficiary. At present, such format is used when a beneficiary is a state structure i.e. National Bureau of enforcement, customs office or State Procurement Agency.

According to "c" subparagraph of the first part of the article 16 of the Georgian law on "Public Register", the bank guaranty is subject to non-compulsory registration at Public Register. It means that the parties may decide whether to register it at the Public Register or not. "e¹" subparagraph of the first part of the article 31 of the same law indicates that the fee for immediate registration of the bank guaranty or amendments that are made in it equals to 10 GEL. "c" paragraph of the article 33 of the same law indicates that if a state is a principal, it is free from the payment or the registration fee. According to "n" subparagraph of the same article, the bank guaranty is terminated immediately (free of charge) [7].

These amendments to Georgian law on “Public Register” make an incorrect statement when indicate that the legal force of guaranty is created by registering it at the Public Register. It obtains a legal force from the date of issuance and according to the article 884 of the civil code of Georgia it does not need registration at the Public Register for obtaining a legal force. And selection of the bank guaranty by a beneficiary as a security is considered as his/her consent to these conditions as according to the first part of the article 51 of the civil code of Georgia expression of will that requires acceptance by the other party is considered as true from the moments of its delivery to the other party [5].

Electronic bank guaranty was permitted based on the amendments to the article 7 of the decree N 21 31.01.2011 of the Minister of Justice of Georgia (21.11.2011, order 148), which means that the bank guaranty can be delivered to a beneficiary electronically [3].

Based on N 9 decree made on April 7, 2011 by the Chairman of “State Procurement Agency” on “Approving rules of simplified procurement and electronic tenders” possibility of submitting an electronic form of the bank guaranty was permitted as well (article 16) [4].

Georgian bank sector was very careful about these legislative amendments as the civil code of Georgia has not determined the existence of the electronic form of the bank guaranty and its legal force. It has determined only the possibility of submitting a beneficiary’s request electronically to a guarantor if a guarantor and a beneficiary agree in advance about it in a written form. For this reason the bank sector together with issuing the electronic bank guaranty continues to issue the bank guaranties in an usual mode and tries to observe imperative norms of the civil code, business ethic and own commercial interest. Such approach was determined by the fact that the electronic bank guaranty contains very little information, such as the guaranty amount, a principal and a beneficiary and the guaranty may include other conditions.

It must be mentioned that the electronic bank guaranty is not a novelty for the world market and it is used by US banks. In case of Georgia, it starts to appear now and requires regulation at the legislative level.

ქორწინებისბარეშე დაბადებულ ბავშვთა უფლებები - ზოგადი მიმოხილვა

საოჯახო კანონმდებლობა იცავს ისეთ ქორწინებას, რომელიც ოჯახის შექმნის მიზნით ქალისა და მამაკაცის ნებაყოფლობით კავშირზეა დამყარებული და რეგისტრირებულია სააგენტოს ტერიტორიულ სამსახურში. სწორედ ქორწინების რეგისტრაციით ხდება შემდგომში მშობლებისა და შვილების სამართლებრივი ინტერესების დაცვა.

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი განმარტავს, რომ ქორწინება მიჩნეულია ქალისა და მამაკაცის კავშირად და როგორც პროფესორი რ.შენგელია აღნიშნავს, ამ “კავშირს” განმსაზღვრელი მნიშვნელობა ენიჭება. იგი მიუთითებს იმაზე, რომ ქორწინება არ არის სამოქალაქო სამართლებრივი გარიგების ადეკვატური ცნება, თუმცადა არც იმის უარყოფა შეიძლება, რომ ქორწინებაში გარიგების ელემენტები თვალნათლივია. გარდა ამისა, სიტყვა “კავშირი” ქორწინების რელიგიურ იდუმალებასაც გულისხმობს, რაშიც, სამართლებრივთან ერთად, ზნეობრივ-ეთიკური, რელიგიური და სულიერი, მათ შორის, ინტიმური ურთიერთობებიც მოიაზრება. აქედან გამომდინარე, როდესაც კანონმდებელი ამახვილებს ყურადღებას ქალისა და მამაკაცის კავშირზე, ქორწინების ცნებაში ორ მნიშვნელობას დებს:

1. ქორწინება არის იურიდიული ფაქტი, რასაც შედეგად მოჰყვება ქალსა და მამაკაცს შორის მეუღლეობრივი ურთიერთობის წარმოშობა;
2. ქორწინება განსაზღვრავს ცოლისა და ქმრის განსაკუთრებულ სამართლებრივ სტატუსს. ამ ორი მნიშვნელობის გაერთიანებით კანონმდებელმა ერთიან ცნებაში მოაქცია ქორწინების რეგისტრაცია და ქორწინებაში მყოფ პირთა სამართლებრივი მდგომარეობაც.

ვიდრე განვიხილავდეთ საქართველოს კანონმდებლობის შესაბამისად ქორწინების გარეშე დაბადებულ ბავშვთა უფლებებსა და მოვალეობებს, სასურველი იქნება თვალი გადავაგდოთ წინა საუკუნეების საქართველოში, ისტორიული წყაროების მიხედვით, ქორწინების ინსტიტუტი როგორ არეგულირებდა და იცავდა დაუქორწინებელ პირთაგან დაბადებული ბავშვის ინტერესებს.

ქორწინების ქართული ინსტიტუტის კვლევისას, ივ. ჯავახიშვილი თავის ნაშრომში მიუთითებდა, რომ საქართველოში დაუქორწინებელ პირთაგან შობილი ბავშვი თავისი ღირსებითა და უფლებით, კანონის თანახმად დაბლა იდგა კანონიერ ქორწინებაში დაბადებულ ბავშვთან შედარებით [1, 144].

უკანონოდ დაბადებულ ბავშვთა სამამეკვიდრეო უფლებები ქართულ სამართალში ასევე უაღრესად შეზღუდული იყო ვახტანგ VI-ის სამართლის წიგნის მიხედვითაც, იგი პირდაპირ უთითებს “ნაბიჭურის წილი არ არის მამულში”, თუმცა სხვა შემთხვევაში გარკვეული შეღავათებია დაუქორწინებელ პირთაგან შობილ შვილებზე- მაგალითად თუ ნაბიჭვარი ძმებს ეყმობა, მაშინ “ძმებმა ერთი ყმის ალაგს უნდა არჩინონ”.

ქართული კანონმდებლობისაგან განსხვავებით, რომის სამართლის მიხედვით არასაქორწინო ფაქტობრივი კავშირი წარმოშობდა სამართლებრივ უფლებებს და მოვალეობებს, ასეთ ქორწინებას რომში კონკუბინატად იხსენიებდნენ. ამ კანონის თანახმად ბავშვს ჰქონდა იგივე უფლებები, როგორიც ქორწინების შედეგად დაბადებულ ბავშვს. ასევე შეეძლო

მემკვიდრეობის მიღების უფლება მამის ქონებიდან და ჰქონდა ალიმენტის მიღების უფლებაც.

საოჯახო კანონმდებლობა დეტალურად არეგულირებს რეგისტრირებულ ქორწინებაში დაბადებულ ბავშვთა უფლებებს, რომლებიც მათ წარმოეშობათ დაბადებისთანავე, რასაც ვერ ვიტყვით ქორწინებისგარეშე დაბადებული ბავშვების მიმართ. აღნიშნული სამართლებრივი ურთიერთობები რეგულირდება სამოქალაქო კოდექსის რამდენიმე მუხლით - თუ მშობლები დაქორწინებული არ არიან ერთმანეთთან, ჩანაწერი ბავშვის დედის შესახებ კეთდება დედის განცხადებით, ხოლო ჩანაწერი მამის შესახებ-ბავშვის მშობლების ერთობლივი განცხადებით ან სასამართლოს გადაწყვეტილებით. იმ შემთხვევაში, თუ ბავშვის მამად აღიარებულია სავარაუდო მამა, მაშინ ბიოლოგიურ დედასა და მამას ეკისრებათ ისეთივე ვალდებულებები შვილის ზრუნვაზე, როგორიც მათ დაეკისრებოდათ რეგისტრირებულ ქორწინებაში. დაუქორწინებელი მშობლებისაგან ბავშვის დედად პირის აღიარება ეყრდნობა მისგან ამ ბავშვის გაჩენის ფაქტს, დედის მიერ ბავშვის გაჩენის ფაქტი შეიძლება დადასტურდეს სამედიცინო დაწესებულების მიერ, სადაც დაიბადა ბავშვი.

საქართველოს კანონმდებლობის შესაბამისად, დაუქორწინებელი მშობლებისაგან დაბადებული ბავშვები კანონით მემკვიდრეები არიან დედის გარდაცვალების შემდეგ, ხოლო დაუქორწინებელი მშობლებისაგან დაბადებული ბავშვები მამის მემკვიდრეები არიან, თუ მამობა ნებაყოფლობით იქნება აღიარებული ან დადგენილი სასამართლოს მიერ. ქორწინებისგარეშე შობილი ბავშვი მამის მემკვიდრედ ჩაითვლება, თუ მამობა აღიარებულია კანონით დადგენილი წესით [2, 3].

როდესაც ბავშვის მშობლები დაქორწინებული არ არიან და სავარაუდო მამა აცხადებს, რომ გაჩენილი ბავშვი მისი შვილი არ არის, შეიძლება მამობა სასამართლო წესით დადგინდეს. მამობის დადგენა ხდება სასამართლოში, სარჩელის შეტანის გზით. თუ რა გარემოებების არსებობისას დგინდება მამობა დაუქორწინებელი მშობლების შემთხვევაში, ამას აზუსტებს საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 1190-ე მუხლი. კანონის შესაბამისად, სასამართლო მხედველობაში იღებს შემდეგ გარემოებებს; მამობის დადგენისას სასამართლო მხედველობაში იღებს ბავშვის დედისა და მოპასუხის ერთად თანაცხოვრებას, (ბავშვის ერთად აღზრდას ან რჩენას) საერთო მეურნეობის წარმოებას ბავშვის დაბადებამდე ან რაიმე დამამტკიცებელ საბუთს, რომელიც საცხებით ადასტურებს მოპასუხის მიერ მამობის აღიარებას [3, 155].

უკანასკნელ წლებში თავი იჩინა ოჯახური ცხოვრების ალტერნატივებმა, მათ შორის აქტუალურია ერთობლივი ცხოვრება ქორწინების გარეშე. სამწუხაროდ ბოლო 15 წლის მანძილზე საგრძნობლად გაიზარდა დაუქორწინებელი მშობლებისაგან შვილების დაბადების ფაქტების რაოდენობა, არარეგისტრირებული ქორწინებები. მრავალი დამკვირვებელი განიხილავს არსებულ სოციალურ პრობლემებს, რომლებიც არ უნდა დარჩეს საზოგადოების ყურადღების მიღმა. მათ შორის შეიძლება გამოიყოს შემდეგი პრობლემები: ქორწინების შემცირება; ქორწინებისგარეშე წყვილთა თანაცხოვრება; ქორწინებისგარეშე გაჩენილ ბავშვთა რაოდენობრივი ზრდა და ძირითადად მარტოხელა დედების რაოდენობის მატება.

მარტოხელა დედების ეკონომიური მდგომარეობა თანდათან უფრო მძიმდება. ხშირ შემთხვევაში მარტოხელა დედა ცხოვრობს სიღარიბის ზღვარზე ან მის მიღმა. ქალები საუკუნეების მანძილზე ცდილობდნენ მოეპოვებინათ იგივე უფლებები და თავისუფლებები, რაც მამაკაცებს გააჩნდათ. საზოგადოებაში, სადაც ქორწინებას დიდი ყურადღება ეთმობა, მარტოხელა დედები ხშირად თავს საზოგადოებისაგან გარიყულად და დამცირებულად გრძნობენ და მათზე დაკისრებულ ვალდებულებას შეუძლებლად თვლიან. მრავალრიცხოვანი გამოკვლევები საშუალებას იძლევა, გამოვთქვათ მოსაზრება, რომ ქორწინებისგარეშე დაბადებული ან მარტოხელა დედების მიერ გაზრდილი ბავშვები ხშირად საჭიროებენ მატერიალურ, მორალურ დახმარებას და გვერდში დგომას სახელმწიფოს მხრიდან. ჰუმანურობის პრინციპების შესაბამისად, ასეთი ოჯახები უნდა დებულობდნენ მათთვის საჭირო მხარდაჭერას.

ქორწინებისგარეშე დაბადებულ ბავშვთა უფლებები მკაფიოდ არის დაცული ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაციაში. იგი ეყრდნობა სოციალურ და სამართლებრივ პრინციპს, რომელიც მოიცავს ბავშვების დაცვასა და კეთილდღეობას ეროვნულ საერთაშორისო დონეზე. აღნიშნული პრობლემები პირდაპირ ეხმაურება ევროპულ კონვენციას ქორწინებისგარეშე დაბადებულ ბავშვთა სამართლებრივ სტატუსთან მიმართებაში.

სახელმძღვანელოში “ადამიანის უფლებათა საერთაშორისო სამართალი ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მიხედვით” ვეცნობით, რომ “ოჯახური ცხოვრების” ცნება არ იზღუდება მხოლოდ ქორწინებაზე დამყარებული ურთიერთობით და შეიძლება მოიცავდეს სხვა “ოჯახურ კავშირებსაც”. ასეთ ურთიერთობას აქვს საკმარისი მდგრადობა და ამ ურთიერთობის შედეგად დაბადებული შვილი არის “ოჯახის ერთეულის” ნაწილი მისი დაბადების მომენტიდან და თავად ამ ფაქტის გამო... რადგან მამაკაცისა და ქალის თანაცხოვრება არ მიიჩნევა ოჯახური ცხოვრებისათვის აუცილებელ პირობად [4, 180].

ბელგიის კანონმდებლობის მიხედვით ქორწინებისგარეშე შვილების აღიარება მხოლოდ მაშინ მოხდებოდა თავიანთი დედის შვილებად, თუ დედა ფორმალურად ცნობდა თავის დედობას. ამ საქმეზე ევროპულმა სასამართლომ განაცხადა, რომ დედასა და შვილს შორის ბიოლოგიური კავშირი ქმნის ოჯახურ ცხოვრებას, (მე-8 მუხლი) რაც ასევე ვრცელდება დედისა და უკანონო შვილების შემთხვევაზე, ვინაიდან კონვენცია არ განასხვავებს “კანონიერ” და “უკანონო” შვილებს [4, 181].

ევროპულმა სასამართლომ ასევე დაადგინა, რომ დაუქორწინებულ მშობლებს შორის ბუნებრივი ოჯახური ურთიერთობის ნორმალურად განვითარება მოითხოვს, რომ მათი შვილები იმავე სამართლებრივ და სოციალურ მდგომარეობაში იმყოფებოდნენ, რომელშიც არიან კანონიერ ქორწინებაში დაბადებული ბავშვები. მშობელთა ქორწინებასთან დაკავშირებული მდგომარეობის გამო შვილების განსხვავებულ სამართლებრივ მდგომარეობაში ჩაყენება იკრძალება. (კონსტიტუციის მე-8 მუხლი, დისკრიმინაციის აკრძალვის შესახებ მე-14 მუხლთან ერთად) [4, 181].

საქართველოს კონსტიტუციის 36-ე მუხლის თანახმად, “სახელმწიფო ხელს უწყობს ოჯახის კეთილდღეობას. დედათა და ბავშვთა უფლებები აღიარებულია, დაცულია კანონით”. მიუხედავად ამისა, ხშირ შემთხვევაში დედებს არ შესწევთ უნარი, დაიცვან საკუთარი

უფლებები, რადგანაც ბავშვის წარმოშობის დადგენა ბევრ პრობლემას შეუქმნის მომავალში, როგორც თავად ბავშვს, ასევე დედასაც.

ქორწინებისგარეშე დაბადებულ ბავშვთა დაბადების მოწმობებში ჩანაწერი მამის არსებობის შესახებ არ არის დაფიქსირებული, რაც შემდგომში ბავშვზე მტკიცებულებად აისახება. ბავშვს აქვს უფლება იცოდეს ვინ იყო მისი ბიოლოგიური მამა. მამა კი ვალდებულია იკისროს პასუხისმგებლობა და სცნოს თავი ბავშვის მამად, რადგან ის ბავშვი, რომელიც დაიბადა არარეგისტრირებულ ქორწინებაში თავს არ უნდა გრძნობდეს დაბეჩავებულად. ზოგადად ასეთ პირობებში დაბადებული ბავშვები ძალიან რთულ მდგომარეობაში იმყოფებიან, რადგან არც მემკვიდრეები არიან მამის ქონებისა და არც არანაირი ეკონომიური დახმარება მშობლების მხრიდან მათ არ გააჩნიათ, სწორედ ამ ტიპის ვალდებულება იქნება მშობლების მხრიდან აუცილებელი.

სულ ახლახან სამოქალაქო კოდექსის 1190-ე მუხლში შევიდა ცვლილება, მამობის აღიარების ფაქტთან დაკავშირებით. აღნიშნული ცვლილება, დაარეგულირებს სადაო მამობის საკითხს. რა მოვალეობები ეკისრება ბავშვის ბიოლოგიურ მამას და როგორ იცავს კანონი ე.წ. უკანონო შვილებს?

კანონი, რომელიც ითვალისწინებს იძულების წესით მამობის დადგენას, ძალადობისაგან დაცვის ორგანიზაციის ქსელის ფარგლებშია შემუშავებული. იგი დაფუძნებულია იმ მოთხოვნაზე, რაც დღეს საზოგადოებას აწუხებს, ვინაიდან ქალი, რომელსაც ჰყავს არალეგალურად გაჩენილი შვილი, და მასთან ერთად ბავშვიც, დისკრიმინაციას განიცდიან.

მისასალმებელია ის ფაქტი, რომ ამ კანონის თანახმად საქართველოში ქორწინებისგარეშე დაბადებული ბავშვის მამობა ახალი წესით დადგინდება. ყველა მამას, რომელიც ასეთი ბავშვის მამობაზე უარს აცხადებს, საკუთარი სტატუსის მოპოვება კანონის ძალით მოუწევს. მათთვის გენეტიკური ანალიზის დნმ-ის ჩატარება შესაძლებელი გახდება. ეს აუცილებლობა ბოლო პერიოდის სტატისტიკამ გამოიწვია, რომლის მიხედვითაც ძალიან გაიზარდა ქორწინებისგარეშე დაბადებული ბავშვებისა და მარტოხელა დედების რიცხვი.

დნმ-ის ექსპერტიზის ჩატარება ძირითადად საჭირო გახდება მაშინ, როდესაც სასამართლოში მიმდინარეობს დავა ბავშვის მამობის დასადგენად. დნმ-ის ექსპერტიზის დასკვნა არის მტკიცებულების ერთ-ერთი სახე.

იმ შემთხვევაში, როდესაც სასამართლოში საქმის განხილვის დროს რომელიმე მხარე არ ეთანხმება წარმოდგენილი ექსპერტიზის დასკვნას, მას, კანონის თანახმად, უფლება აქვს მოითხოვოს განმეორებითი ექსპერტიზის ჩატარება. ასევე ერთ-ერთ მხარეს უფლება აქვს, გაასაჩივროს აღნიშნული გადაწყვეტილება. თუ სადაო მამა აღიარებული იქნება ბავშვის მამად და მიიღებს ალიმენტს, იგი ასევე გახდება მამის ქონების მემკვიდრეც.

ქორწინებისგარეშე დაბადებულ ბავშვთა მდგომარეობის შესწავლა უმნიშვნელოვანესია სამართლებრივი თვალსაზრისითაც. ყველა ადამიანი დაბადებიდან თავისუფალია კანონის წინაშე. პატივს სცემენ ბავშვის აზრს, სინდისისა და რელიგიური რწმენის თავისუფლებას.

ბავშვთა უფლებების დაცვის საერთაშორისო კონვენცია ითვალისწინებს ბავშვთა თანასწორუფლებიანობას და კრძალავს მათ დიფერენციაციას.

სამწუხაროდ სასოწარკვეთილ, მარტოხელა ქალებს, უჩნდებათ შიში და ზოგიერთი მათგანი ტოვებს შვილს სამშობიაროში, იკეთებს აბორტს, კლავს ბავშვს, რადგან უკანონო ბავშვის გაჩენა დიდ სირთულეს შეუქმნის შემდგომში, როგორც დედას, ასევე ბავშვს, ამიტომაც ეს ადამიანები რადიკალურ ზომებს მიმართავენ.

ქორწინებისგარეშე დაბადებული ბავშვები, რომელთა გაზრდაზეც დედებმა უარი განაცხადეს, ძალაუფლებურად ქუჩაში აღმოჩნდებიან. მათ მიმართ გამოვლენილმა უყურადღებობამ შეიძლება საფრთხე შეუქმნას მოზარდების ნორმალურ ფიზიკურ განვითარებას, შეურაცხყოფის მათი პიროვნული ღირსება, დააკნინოს ზნეობრივი ფასეულობები და დაარღვიოს კანონიერი უფლებები.

სახელმწიფო ვალდებულია იზრუნოს ბავშვის უფლების დაცვაზე. შეძლებისდაგვარად მაქსიმალურად უზრუნველყოს ბავშვის ჯანსაღი განვითარება, რათა იგი იზრდებოდეს ბედნიერების, სიყვარულისა და ურთიერთგაგების ატმოსფეროში. მოზარდთა დაცვა სახელმწიფოსთვის უნდა იყოს პრიორიტეტი.

არ უნდა დაგვავიწყდეს, რომ თითოეული ჩვენთაგანის მოვალეობაა, წვლილი შევიტანოთ ქორწინებისგარეშე დაბადებული ბავშვების უფლებების დაცვის სფეროში. თუკი კანონი არ ითვალისწინებს ამა თუ იმ უფლების დაცვას, ჩვენ უნდა შევძლოთ ამის შეცვლა, გამოსწორება. სახელმწიფო უნდა იყოს მთლიანი ჯაჭვის რგოლი, რომლის სამომავლო მიზანი საზოგადოებასთან სწორი და სამართლიანი ურთიერთობის უზრუნველყოფაა. სახელმწიფო არის ის ძლიერი ძალა, რომელიც არ ახდენს ადამიანების დიფერენციაციას მათი ფერის, ასაკის, სქესის და სოციალური წარმოშობის მიხედვით. სამართალმა და საზოგადოებამ სწორი გზით უნდა იაროს.

ევროსაბჭოს წევრი სახელმწიფოების მიერ წარმატებული ნაბიჯები იდგმება ქორწინებისგარეშე დაბადებულ ბავშვთა სამართლებრივი სტატუსის გაუმჯობესების ათვის. აღნიშნული საკითხის სრულყოფილი შესწავლა ხელს შეუწყობს კანონმდებლობით გათვალისწინებული ქორწინებისგარეშე დაბადებული ბავშვების უფლებების ჰარმონიზაციას.

ამდენად, ქორწინებისგარეშე დაბადებულ ბავშვთა სამართლებრივი მდგომარეობის საფუძვლიანი შესწავლა კანონთან მიმართებაში ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესია სამართლებრივი და სოციალური ნაკლოვანებების ფორმულირების თვალსაზრისით. საქართველო, როგორც განვითარებადი ქვეყანა, აქტიურად უნდა ჩაებას გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის რეკომენდაციებში, საქართველოს კანონმდებლობაში ცვლილებებისა და დამატებების შეტანის მიზნით, ასევე მიზანმიმართულად განახორციელოს შესაბამისი პროგრამები და სახელმწიფო ვალდებულებები.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. ჯავახიშვილი ივ. 1982. *თხზულებანი 12 ტომად*. ტომი VI. თბილისი.
2. ახვლედიანი ზ. 1997. *მემკვიდრეობის სამართალი*. თბილისი: სამართალი.
3. ჭანტურია ლ., ზოიძე ბ., ნინიძე თ., შენგელია რ., ხეცურიანი ჯ., 2000. *საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი*. წიგნი მეხუთე. თბილისი: სამართალი.
5. კორკელია კ., ქურდაძე ი., 2004. *ადამიანის უფლებათა საერთაშორისო სამართალი ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მიხედვით*. თბილისი: ევროპის საბჭოს საინფორმაციო ბიურო საქართველოში.

Lia Chiglashvili
Grigol Robakidze University

Rights of Children Born out of Marriage - General Review

The family legislation protects such marriage, which is based on the voluntary union between a man and a woman for the purpose of making a family and is registered in the territorial service of an agency. The legal interests of children and parents are defended namely with the marriage registration in future.

The family legislation regulates in details the rights of children born in marriage which they are given since they are born what we cannot say about those ones born out of marriage. The mentioned legal relations are regulated on the basis of several articles of the Civil Code. If the parents are not married with one another, the record about a child's mother is made on the basis of mother's declaration, and the record about father is made on the basis of joint declaration made by parents of a child or on the basis of the court resolution. In case if any presumable father is recognized as a child's father, then the biological mother and father are obliged to take the same obligations on taking care of a child, as they would be charged when been in registered marriage. Unmarried parents may recognize mother's existence which is based on the fact of delivering this baby, and the fact of delivering the baby by mother may be approved by the medical institution where the baby was born.

According to the legislation of Georgia, children born out of marriage are legal heirs after mother dies, and those children born out of marriage are heirs of father if the paternity is recognized voluntarily or determined by the court. Father of a baby born out of marriage will be considered if the paternity is recognized with the determined rule.

When parents of a child are not married and presumable father declares that a baby born is not his child, the paternity may be determined at the court by the way of raising the claim. The fact of establishing paternity in case of having unmarried parents is specified by the Article 1190 of Civil Code of Georgia. In relevance with the law, the court takes into consideration the following circumstances:

- The birth of a baby by unmarried parents is established on the basis of the declaration submitted by parents jointly to the territorial service of the agency;
- The birth of a baby by unmarried parents is also established on the basis of the joint declaration made by parents and submitted to the Diplomatic Representation of Georgia or Consular Department;
- While establishing the paternity, the court takes into consideration the fact of co-living of a child's mother and a defendant or any other document certifying the recognition of father by a defendant.

During recent years, the alternatives of family living have emerged, including the fact that it is actual to live together but not being in marriage. Unfortunately, during the last 15 years the number of facts of bearing the children by unmarried parents has increased significantly, also the unregistered marriages. Lots of observers discuss the existing social problems which should not be left beyond the social attention. Among them the

following problems may be distinguished: decrease of marriage; co-living of couples out of marriage; increase of numeracy of children born out of marriage and mainly the increase of lonely mothers.

The economic condition of lonely mothers becomes heavier gradually. In rare cases, lonely mothers live in extreme poverty or beyond it. Women during many centuries tried to gain the same rights and freedom that the men had. In the society where the marriages is paid great attention to, lonely mothers often feel themselves as cast ashore from the society and humiliated, and consider their obligations as impossible. The numerous researches give the possibility to conclude that the children born out of marriage and brought up by lonely mothers often need the material and moral assistance and support from the government. According to the principles of humanity, such families should receive the necessary assistance.

The rights of children brought out of marriage are clearly defended in the declaration of human rights. The mentioned problems directly respond to the European Convention about the legal status of the children born out of marriage.

In the manual “The international law of human rights according to the European Convention on human rights” we get acquainted with the fact that the notion “family life” is not limited only to the relation based on the marriage and may include other “family links”. Such relation has enough stability and a baby born as a result of this union is the part of “family item” since the moment of his/her birth and due to this fact itself....because the co-living of a man and a woman is not considered as the necessary condition for family life.

The European court has established that the normal development of the natural family union between unmarried parents requires their children to be in the same legal and social condition in which children born in illegal marriage. Due to the condition related to their marriage, it is prohibited to put the children in different legal condition. (Article 8, Constitution, together with the article 14 about Prohibiting the Discrimination).

According to the Article 36 of the Georgian Constitution, “The government assists the family welfare. The rights of mothers and children are recognized, are protected by law.” Despite this, in most cases mothers are not able to protect their own rights, because the establishment of a child’s origin will make lots of problems in future, for a baby himself as well as mother.

In the Birth Certificates of children born out of marriage, the record about their fathers is not fixed, which further will painfully be reflected on a child. A child has right to know the identity of his/her biological father. And father is obliged to take responsibility and recognize himself as the father of a child, because this child, who was born in unregistered marriage, must not feel himself/herself humiliated. Generally, children born in such conditions are in rather complicated situation, because they are neither heirs of their fathers’ property nor have the economical assistance from their parents; exactly such type of obligation will be necessary to present from parents’ side.

Just recently, the modification in the article 1190th of the Civil Code of Georgia has been made related to the fact of recognizing the paternity. All fathers who refuse the paternity of such child will have to obtain the own status lawfully. They will be obliged to make the DNM test which is the genetic analysis. This necessity has caused the statistics of the last period, according to which the number of lonely mothers and children born out of marriage has increased greatly.

Every individual is free in front of the law after been born. A child’s opinion, honesty and freedom of religious faith are respected. The international convention for defending children’s rights considers the equality of children and prohibits their differentiation. The government is obliged to take care about a child’s rights as possible and maximally provide his/her healthy development.

We do not have to forget that each of us is obliged to contribute in the field of defending the rights of children born out of marriage. If the law does not foresee the defense of this or that right, we should try to change this, eradicate. The government has to be the circle of the entire chain, the future aim of which is the provision of right and fair relation with the society. The Government is that strong power which differentiates humans according to their color, age and social origin. The law and the society have to lead right way.

Thus, the fundamental study of the legal condition of children born out of marriage in relation to the law is one of the most important things from the viewpoint of legal and social defect formulation. Georgia, as the developing country, has to actively take part in the recommendations given by UN organizations for the purpose of making amendments and modifications in the legislation of Georgia, also to purposefully develop the relevant programs and state obligations.

მტკიცებულებათა უზრუნველყოფა სამოქალაქო საპროცესო სამართლის მიხედვით

საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსი მიღებულია 1997 წლის 14 ნოემბერს, რომელიც ამოქმედდა 1999 წლის 15 მაისიდან. ამ კოდექსს საფუძვლად უდევს დისპოზიციურობისა და შეჯიბრებითობის პრინციპი. სასამართლო პრაქტიკის გათვალისწინებით, კოდექსმა ბევრჯერ განიცადა ცვლილება. თავდაპირველად, ზოგიერთი მხარე, შეჯიბრებითობის პრინციპის სიახლისა და აქედან გამომდინარე, მისი სიუცხოვის გამო, ისევ ინკვიზიციურობას და მტკიცებულებათა შეგროვების საკითხში სასამართლოსათვის მეტი პასუხისმგებლობის დაკისრებას ემხრობოდა, თუმცა, დროთა განმავლობაში ისინიც დარწმუნდნენ დისპოზიციურობისა და შეჯიბრებითობის პრინციპის უპირატესობაში, რადგან მხარის მიერ მოსამართლის დადანაშაულება მიკერძოებაში გამოირიცხებოდა.

მტკიცებულება ეს არის კანონით გათვალისწინებული წყაროებიდან და კანონიერი წესით მიღებული ცნობები, რომელთა საფუძველზე მხარეები იცავენ თავიანთ უფლებებსა და კანონიერ ინტერესებს.

მტკიცების ტვირთი მხარეებს შორის თანაბრად ნაწილდება. სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის მე-4 და 102-ე მუხლის თანახმად, “თითოეულმა მხარემ უნდა დაამტკიცოს გარემოებანი, რომლებზედაც იგი ამყარებს თავის მოთხოვნებსა და შესაგებელს” და “მხარეები თვითონვე განსაზღვრავენ, თუ რომელი ფაქტები უნდა დაედოს საფუძვლად მათ მოთხოვნებს ან რომელი მტკიცებულებებით უნდა იქნეს დადასტურებული ეს ფაქტები”. სწორედ ეს ორი მოთხოვნა უდევს საფუძვლად საპროცესო კოდექსს.

პრაქტიკაში არის შემთხვევები, როდესაც მხარეები უთითებენ ისეთ ფაქტებს, რომლებიც სინამდვილეშიც რომ არსებობდნენ და დადასტურდნენ კიდეც, მათი არსებობა მხარეებისათვის სასარგებლო გადაწყვეტილების გამოტანის საფუძველი ვერ გახდება, თუ კანონით არ არის დადგენილი მოცემული ფაქტის დადასტურების აუცილებლობა. არ უნდა იქნეს მიღებული მტკიცებულებები, თუ ისინი წარმოდგენილია იმ ფაქტების დასადასტურებლად, რომლებიც იურიდიულად ვერ ამართლებენ მხარეთა მოთხოვნებს.

საქმისათვის მნიშვნელოვანი ფაქტის დადგენის უზრუნველსაყოფად, მხარეს შეუძლია მიმართოს შუამდგომლობით სასამართლოს მტკიცებულებათა უზრუნველყოფის მოთხოვნით, თუ ექნება საფუძვლიანი ეჭვი, რომ “მისთვის საჭირო მტკიცებულებათა წარდგენა შემდგომში შეუძლებელი ან ძნელი გახდება” (სსსკ-ის 109-ე მუხლის პირველი ნაწილი).

მტკიცებულებათა უზრუნველყოფა შეიძლება სარჩელის აღძვრამდეც. კანონი არ ითვალისწინებს მტკიცებულებათა უზრუნველყოფას საქმის განხილვის დასრულების შემდეგ. საქართველოს უზენაესმა სასამართლომ ერთ-ერთ საქმეზე განმარტა: “ვინაიდან საქმის წარმოება დამთავრებულია და გადაწყვეტილება შესულია კანონიერ ძალაში, შესაბამისად მტკიცებულებათა უზრუნველყოფის ღონისძიების გამოყენება კარგავს აზრს, ვინაიდან თავისთავად მტკიცებულებათა უზრუნველყოფის მიზანი საქმის სწორად გადაწყვეტისათვის მნიშვნელობის მქონე ფაქტების დადგენის უზრუნველყოფაა. შესაბამისად, იგი უნდა განხორციელდეს საქმის წარმოების დამთავრებამდე, ხოლო მოცემულ შემთხვევაში, როცა დავა არსებითად გადაწყვეტილია, მოცემული სადავო სამართლებრივი ურთიერთობისათვის მნიშვნელობის მქონე მტკიცებულებების უზრუნველყოფის ღონისძიების გამოყენების სამართლებრივი საფუძველი აღარ არსებობს”

საქმის აღძვრამდე მტკიცებულებათა უზრუნველსაყოფად მხარემ შუამდგომლობით უნდა მიმართოს იმ სასამართლოს, სადაც უნდა მოხდეს მტკიცებულებათა უზრუნველყოფა.

კანონმდებელი უშვებს შესაძლებლობას, განცხადება მტკიცებულებათა უზრუნველყოფისათვის წარდგენილი იყოს სასამართლოში როგორც წერილობით (საქმის აღძვრამდე), ისე ზეპირად (საქმის განხილვის დროს). ვფიქრობთ, ზეპირი განცხადება მოსამზადებელ სხდომაზე უნდა გაკეთდეს, რომელიც შეტანილი იქნება სხდომის ოქმში. საქმის განხილვის დროს მტკიცებულებათა უზრუნველყოფის შესახებ განცხადების გაკეთებას, ჩვენი აზრით, კანონმდებელი უშვებს გამონაკლის შემთხვევაში, მაგალითად, თუ საქმის განხილვის დროს ბევრი მოწმეა დასაკითხი და ერთ-ერთი ხანგრძლივ მივლინებაში მიემგზავრება, რადგან „საქმის მთავარ სხდომაზე არსებითად განხილვის დროს სასამართლო ისედაც ვალდებულია შეამოწმოს და შეაფასოს მტკიცებულებები“ [1, 216].

განცხადება მტკიცებულებათა უზრუნველსაყოფად დასაბუთებული უნდა იყოს. მხარემ უნდა დაუმტკიცოს სასამართლოს მტკიცებულების მოგვიანებით წარდგენის შეუძლებლობის რეალობა. თუ ასეთი არ არის განცხადებაში, თუნდაც საქმისათვის გადამწყვეტი მნიშვნელობა ჰქონდეს ამ მტკიცებულებას, სასამართლომ უარი უნდა უთხრას განმცხადებელს მტკიცებულებათა უზრუნველყოფაზე. თუ განცხადება არ პასუხობს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 112-ე მუხლის მოთხოვნებს, სასამართლოს შეუძლია გამოიყენოს ამავე კოდექსის 185-ე მუხლის ანალოგია და დაუნიშნოს ვადა ხარვეზის დასადგენად. ხარვეზის შეუვსებლობის შემთხვევაში, ან ხარვეზისთვის ვადის დანიშვნის გარეშე სასამართლოს შეუძლია უარი უთხრას მტკიცებულების უზრუნველყოფაზე. მტკიცებულების უზრუნველყოფის განჩინება არ საჩივრდება, ხოლო მტკიცებულებათა უზრუნველყოფაზე უარის თქმის შესახებ განჩინება საჩივრდება კერძო საჩივრით (სსსკ 119 მ).

მოსამართლეს მტკიცებულებათა უზრუნველყოფის შესახებ გამოაქვს დასაბუთებული განჩინება, სადაც მითითებულია, თუ კონკრეტულად უზრუნველყოფის რომელი ღონისძიება უნდა იქნეს გამოყენებული და რა საპროცესო მოქმედებაა ამისთვის საჭირო.

სასამართლო, თუ ჩათვლის საჭიროდ სპეციალისტის მოწვევას მტკიცებულებათა უზრუნველსაყოფად, ხელმძღვანელობს სსსკ-ის 204-ე მუხლით. სპეციალისტის მოწვევა ყველა იმ საპროცესო მოქმედების ჩატარებისათვის არის აუცილებელი, რომელიც სპეციალურ ცოდნას მოითხოვს. სსსკ-ის 114-ე მუხლი სპეციალისტს ავალდებულებს, გამოცხადდეს სასამართლოში და ხელი არ შეუშალოს მოსამართლეს საპროცესო მოქმედების ჩატარებაში. სპეციალისტის ზეპირი კონსულტაცია ოქმში ფიქსირდება, ხოლო წერილობითი მასალები საქმეში ინახება.

თ.ლილუაშვილის და გ.ხრუსტალის აზრით, სპეციალისტს უფლება აქვს გაეცნოს იმ საპროცესო მოქმედების ოქმს, რომელშიც იგი მონაწილეობდა, წარმოადგინოს თავისი შენიშვნები ოქმის მიმართ, მიუთითოს მის უსწორობაზე თუ უსრულობაზე [1, 369]. აღნიშნული მოსაზრება კოდექსში ასახული არ არის. თუ სსსკ-ის 291-ე მუხლს გავითვალისწინებთ, მხოლოდ მხარეებსა და მათ წარმომადგენლებს აქვთ ოქმთან დაკავშირებით შენიშვნების წარდგენის უფლება. ამიტომ თუ ზემოთ მოყვანილი მოსაზრება კანონის სახეს მიიღებს, გარკვეულად გააფართოვებს 291-ე მუხლის შინაარსს და განამტკიცებს სპეციალისტის უფლებას, წარმოადგინოს შენიშვნები ოქმთან დაკავშირებით. ვფიქრობთ, რომ კარგი იქნება, თუ მსგავსი უფლება მიენიჭება მოწმეს. გარდა ამისა, საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 170-ე მუხლის პირველი ნაწილის მიხედვით, ექსპერტმა შეიძლება ზეპირი განმარტება მისცეს სასამართლოს თავისი დასკვნის შესახებ. ეს ზეპირი განმარტება, ამავე მუხლის მიხედვით, სასამართლო სხდომის ოქმში

შეიტანება. ამიტომ, ჩვენი აზრით, ექსპერტსაც, რომელიც დაინტერესებულია, რომ მისი დასკვნა სასამართლო პროცესზე სწორად იქნეს გაგებული და ემსახუროს ჭეშმარიტების დადგენას, მიეცეს შესაძლებლობა შეამოწმოს მის მიერ გამოთქმული აზრის სასამართლო სხდომის ოქმში ჩაწერის სისწორე.

მხარეებს, თუ არ არის გადაუდებელი შემთხვევა, ეცნობებათ როდის და სად ტარდება მტკიცებულებათა უზრუნველყოფა. ისინი თუ არ გამოცხადდებიან, სასამართლოს უფლება აქვს მათ დაუსწრებლად ჩაატაროს შესაბამისი საპროცესო მოქმედება. მხარეებს, რომლებსაც ეცნობებათ მტკიცებულებათა უზრუნველყოფის ადგილი და დრო და არ გამოცხადდებიან, ისე როგორც იმ მხარეს, რომელმაც მონაწილეობა მიიღო მტკიცებულებათა უზრუნველყოფაში, უფლება აქვთ თავიანთი მოსაზრებები წარუდგინონ სასამართლოს მტკიცებულებათა უზრუნველყოფის დროს ხარვეზის არსებობის შემთხვევაში და შეიტანონ შენიშვნები ოქმთან დაკავშირებით (სსსკ-ის 83-ე და 291-ე, მუხლი).

საქმის განხილველ სასამართლოში უნდა გაიგზავნოს მტკიცებულებათა უზრუნველყოფის წესით შეკრებილი ყველა მასალა, მაგრამ თუ საქმის ადვოკატმა მოხდა მტკიცებულებათა უზრუნველყოფა – ის სასამართლოში ინახება. საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 116-ე მუხლის მეორე ნაწილის თანახმად, მასალა “მხარეთა თხოვნით ან თვით სასამართლოს ინიციატივით, გადაეგზავნება იმ სასამართლოს, რომელიც განიხილავს საქმეს”. ჩვენი აზრით, შეჯიბრებითობის პრინციპიდან გამომდინარე, უმჯობესი იქნება, თუ აღნიშნული მუხლიდან სასამართლოს ინიციატივა ამოღებული იქნება და მასალის გადაგზავნა მხოლოდ მხარის თხოვნით მოხდება.

“საქმის განხილვის დროს სასამართლოს შეუძლია დაადგინოს მტკიცებულებათა დამატებითი ან განმეორებითი უზრუნველყოფა” (სსსკ-ის 117-ე მუხლი). სსსკ-ის 117-ე მუხლის მეორე ნაწილის ეს დათქმა არ უნდა იქნეს გაგებული ისე, თითქოს საქმის განხილვის დროს, თუ სასამართლო მივა იმ დასკვნამდე, რომ არსებობს მტკიცებულებათა დამატებითი ან განმეორებითი უზრუნველყოფის საფუძველი, მას შეუძლია დაადგინოს თავისი ინიციატივით, რადგან ეს იქნება, ასევე, შეჯიბრებითობის პრინციპის დარღვევა. აღნიშნული უნდა მოხდეს მხარის შუამდგომლობით.

საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 37-ე მუხლი განსაზღვრავს პროცესის ხარჯებს. ეს არის სასამართლო ხარჯები და სასამართლოსგარეშე ხარჯები. სასამართლო ხარჯებია სახელმწიფო ბაჟი და საქმის განხილვასთან დაკავშირებული ხარჯები. კანონი ითვალისწინებს სასამართლოსგარეშე ხარჯებსაც და სწორედ ამ ხარჯებს მიეკუთვნება მტკიცებულებათა უზრუნველსაყოფად გაწეული ხარჯები, რომელსაც წინასწარ იხდის შუამდგომლობის აღმძვრელი მხარე. სასამართლო შემაჯამებელი გადაწყვეტილების გამოტანის დროს განსაზღვრავს ხარჯების განაწილებას.

მტკიცებულებათა უზრუნველყოფის შესახებ შუამდგომლობის დაკმაყოფილების შემთხვევაში, მოწინააღმდეგე მხარეს არა აქვს უფლება კერძო საჩივრით გაასაჩივროს განჩინება. თუ სასამართლო უარს ეტყვის მხარეს მტკიცებულებათა უზრუნველყოფაზე, მას ეძლევა საშუალება უარი გაასაჩივროს კერძო საჩივრით, რომელიც განიხილება კანონით დადგენილი წესით. როდესაც მხარე ასაჩივრებს სარჩელის ადვოკატს მტკიცებულებათა უზრუნველყოფაზე უარის თქმის განჩინებას, მასალები საჩივართან ერთად იგზავნება საერთო წესის დაცვით, მაგრამ თუ სასამართლო უარს ეტყვის მტკიცებულებათა უზრუნველყოფაზე მთავარ სხდომაზე მხარეს იმ მოტივით, რომ მას სარჩელის ადვოკატმა ან საქმის მოსამზადებელ სტადიაზე არასაპატიო მიზეზით არ მოუთხოვია მტკიცებულებათა უზრუნველყოფა, მიუხედავად იმისა, რომ უარი საჩივრდება კერძო საჩივრით, ეს არ უნდა გახდეს საქმის გადადების საფუძველი და საქმეზე საბოლოო გადაწყვეტილების გამოტანის შემდეგ უნდა იქნეს განხილული გადაწყვეტილებასთან ერთად. მართალია, აღნიშნული დაემსგავსება იმ განჩინებათა გასაჩივრების წესს, რომელიც კერძო საჩივრით არ

საჩივრდება და განიხილება გადაწყვეტილებასთან ერთად, მაგრამ თავიდან იქნება აცილებული საქმის ხელოვნურად გაჭიანურება, რაც შეიძლება მხარის ინტერესიც იყოს და პრაქტიკაში არცთუ იშვიათია.

ხშირია შემთხვევები, როდესაც მხარეები სარჩელის უზრუნველყოფას მტკიცებულებათა უზრუნველყოფისაგან ვერ ანსხვავებენ, მტკიცებულებათა უზრუნველყოფისათვის ითხოვენ ყადაღის დადებას და ა.შ. საკასაციო პალატამ განმარტა, რომ მტკიცებულებათა უზრუნველყოფა “თვისობრივად განსხვავდება სარჩელის უზრუნველყოფის ღონისძიებისაგან. მტკიცებულებათა უზრუნველყოფა საქმისათვის მნიშვნელობის ფაქტების დადგენის მიზნით ხორციელდება, ხოლო სარჩელის უზრუნველყოფა სასამართლოს გადაწყვეტილების აღსრულების უზრუნველყოფას ემსახურება. ამდენად, მტკიცებულებათა უზრუნველყოფა და სარჩელის უზრუნველყოფა განსხვავებული ცნებებია, შესაბამისად, ორივე შემთხვევაში განსხვავებული საპროცესო მოქმედებებია შესასრულებელი. უზრუნველყოფის ამ ღონისძიებათა კანონში ნებისმიერი კონტექსტით მითითება პირდაპირი მნიშვნელობით უნდა იქნეს გაგებული და მათი განმარტება თვისობრივი ნიშნით იგივეობაზე, დაუშვებელია” [2].

ბამოყენებული ლიტერატურა

1. ლილუაშვილი თ., ხრუსტალი ვ. 2007. *საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის კომენტარი*. თბილისი: სამართალი.
2. საქმე №ას-827-1190-06 7 29 მაისი 2007.

Leila Arkhoshashvili
Grigol Robakidze University

Securing of Evidences According to Civil Procedure Law

Summary

The Civil Procedural Code of Georgia was issued on November 14, 1997 and enacted from May 15, 1999. This Code is based on the principles of disposition and competition. Considering the court practice, the Code was amended many times. Initially, because of the novelty of the principle of competition and being strange to it, some parties were prone to inquisitorial and required from court to be more responsible in gathering evidences, but thereafter they ascertained in advantage of the principles of disposition and competition, as it is impossible for parties to accuse a judge of being biased.

Evidences represent the information, obtained from sources defined by the law and in the lawful way, on the basis of which parties defend their rights and legitimate interests.

Burden of proof is equally distributed between the parties. According to Articles 4 and 102 of the Civil Procedural Code, each party “must prove the circumstances which he cites as the basis of his claims and objections” and “the parties themselves define which facts should form the basis of their claims or which evidences may prove these facts”. These two demands are the basis of the Civil Procedural Code.

In the practice, there are some occurrences when the parties indicate the facts that if they even exist in the reality and their existance is proved, they can not involve awarding of the decision for them if the law does not define the necessity to prove these facts.

In order to ensure establishment of the fact important for a case, a party can plead to a court with an application for securing evidence if the party has reasonable doubt that “the future submission of required evidence will become impossible or difficult” (the first part of the article 109 of CPC).

Ensuring the evidence is also possible before lodging a claim. The law does not stipulate ensuring the evidence after completion of the hearing of a case. The Supreme Court of Georgia gave explanation for one case: “As the proceedings are completed and an awarded judgment has become effective, therefore, the measure of the securing evidence loses its meaning, as the very securing evidence aims at securing facts that have importance for a case, therefore it must be executed before the completion of the proceedings, but in this case, when the dispute adjudicated, there are no legal basis for securing evidence measures in this contentious legal relation ” (the case #as-258-516-08 10. 04. 2008).

Before initiating an action in order to secure evidences, the party should submit a solicitation to court where securing evidences will take place.

The legislator gives the possibility of filing a statement on evidence securing in a written form (before filing of a claim) as well as orally (during the proceedings). In our opinion, an oral statement should be done at the preliminary court session; this statement will be entered in the minutes. To our mind, the legislator admits a statement on evidence securing during consideration of a case as an exception; for example, if there are a lot of witnesses to interrogate and one of them goes for a long mission, as “during the hearing of a case in essence at the main court session, the court must examine and consider the evidences“.

The statement on evidence securing must be well-grounded. The party must prove to the court the reality of the impossibility of providing the evidences later. If that is not stipulated in the statement, even if the evidence is decisively important for the case, the court must refuse the applicant to ensure the evidence. If the statement does not respond to the requirements established in the article 112 of the Civil Procedure Code, the court can use the analogy of the article 185 of the same code and give him/her time to eliminate the faults. In case of not eliminating the faults or without giving time for their elimination, the court has the right to refuse to ensure the evidences. A decree on ensuring the evidences is not appealable, but a decree on refusal of ensuring the evidences is appealable (article 119 of CPC).

The judge issues a grounded decree on ensuring evidence concretely indicating which required ensuring measure must be used and which procedural action is needed for it.

If the court finds it necessary to invite a specialist, it shall be guided by the article 204 of CPC. The invitation of a specialist is necessary to conduct all of these procedural actions requiring special knowledge. The article 114 obliges the specialist to appear upon the summon to court and not to hinder a judge from conducting the procedural action. The verbal consultation of an expert is entered into the minutes and written documents are enclosed to the case.

In Liluashvili’s and Khrustal’s opinion, an expert has the right to view the minutes of procedural action conducted by him/her, to submit comments on the incompleteness or irregularity of its entry. The Code does not share this opinion. If we take into consideration the article 291 of CPC, only the parties and their representatives have the right to submit comments on the minutes. Therefore, if the above-mentioned opinion becomes a law, this will extend the meaning of the article 291 and confirm a specialist’s right of submitting comments on the minutes. We think it would be good if the same right was given to a witness. Besides, according to the article 170 of the Civil Procedural Code, an expert may give the court a verbal explanation about his/her opinion. According to the same article, this verbal explanation is entered into the minutes. Therefore, in our opinion, an expert, who is interested in correct understanding of his/ her opinion at the court session so that it serves establishing the truth, be given the right to check how correctly the opinion expressed by him/her was written in the minutes.

The parties, if there is no emergency, shall be informed about the time and place of review evidence at their location. If these persons fail to appear, the court has the right to conduct an appropriate procedural action. The parties who were informed about the time and place of review evidence at their location and failed to appear, as the party involved in the review of evidence at the place of their location, are entitled to represent to the court their opinions about the faults having place in ensuring the evidence and make comments on the review record (articles 83 and 291 of CPC).

All the documents, collected according to the rules of ensuring evidences, must be sent to the court considering a case. But, if the evidences are secured before initiation of an action, they shall be kept in the court. According to the second part of the article 116 of The Civil Procedural Code, “by the request of the parties or by the very initiative of the court the evidences are sent to the court which will consider the case”. In our opinion, it would be better to base it on the principle of competition if the court initiative was exempt from this article and the evidences were sent only by the request of the party.

“While trying a case, the court may decide additional or repeated ensuring of evidences” (article 117 of CPC). This stipulation of the second part of the article 117 should not be understood as if, during the consideration of a case, the court concludes that there is the ground for additional ensuring or re-ensuring of evidences; the court can decide this by its initiative, as it would be breach of the principle of competition. It must happen by the request of a party.

The article 37 of the Civil Procedural Code concerns procedural costs. This one consists of court costs and extrajudicial costs related to the proceedings. Court costs are court duty and expenditures related to the proceedings. The law stipulates extrajudicial costs; exactly these costs are associated with the involvement of ensuring evidence which are paid beforhands by a party submitting a solicitation. The court determines the allocation of costs while making the final decision.

In case of accepting the statement on securing evidence, an opposing party does not have the right to appeal against by a private complaint. If the court refuses a party to ensure the evidences, he/she is given the opportunity to appeal against the refusal which is considered in accordance to the order established by the law. When a party appeals against a decree on refusal of ensuring evidence before initiating an action (before submitting the statement of claim), the materials and the complaint are filed in accordance to the general order. If the court refuses a party to secure the evidence under the motive that he/she had not required under unreasonable excuse the evidence securing before initating an anction or at preparatory stage of the case, despite the appeal of refusal by a private complaint, this should not become the basis for suspending the proceedings and, after approving the final decision on a case, the refusal shall be considered together with the decision, but artificial delay of a case would be avoided and this avoiding may include a party’s interest. Delaying of a case is not rare in the practice.

Frequently, parties cannot differ evidence securing from claim securing. They require the seizure for evidence securing, etc. The Cassation Chember explains that evidence securing “differs in essence from claim securing measures. The securing evidence is necessary for establishing the facts important for a case, but claim securing aims at the execution of a decision. Therefore, securing evidence and claim securing are different notions; consequently, there are two different procedural actions to be conducted in the both cases. The indication on these measures in any context in the law must be understood in direct sense and their explanation as equality in essence is not permitted”.

შედარებითი კვლევები

Comparative Researches

The Foreign Policy - Theoretical Overview

Introduction

The theoretical research and overview of the foreign policy is one of the conditions in order one state to have sustainable and beneficial foreign policy. In this context, the theoretical knowledge about the relations between the foreign policy and other relevant factors can be sometimes crucial for the success of the foreign policy of one particular country. This paper presents the relations of the foreign policy towards the diplomacy, but also towards the domestic policy and the degree of dependence in shaping a foreign policy with character of political system. However, this paper deals with the changes in the international relations and their impact on the foreign policy.

The term “foreign policy”

As in the international relations and on international scene, various events and changes used to occur almost always. These developments have been studied within disciplines such as sociology, history, economics, etc. However, the events that occurred on the international arena during the twentieth century created such tectonic quakes that for their better understanding and explanation there was a pressing need to create a new scientific discipline that explains and examines them scientifically. A respond to this need was the appearance of the science of international relations. In this context, the foreign policy is an essential part of international relations. Although it must be noted that sometimes the foreign policy can be studied through other scientific disciplines and other aspects. Also, within the science of international relations, there are multiple perspectives of the foreign policy, its objectives and deciding factors for the behavior of states. For example, looking through the realist's perspective the foreign policy is a process of constancy in attempt to influence others, or knowing how to force the others to conduct in a way that would be beneficial for your own interests. At the same time the perspective of the liberals concerning foreign policy is that it is shaped according the international system, political system and domestic politics. Further on, it could be noticed that the main goal of foreign policy, according to the perspective of realists, are the direct military - security objectives of the states. On the other hand the liberals see the long-term economic and social welfare of society as main goals of the foreign policy. When it comes to the answer of the question “which factors have decisive impact on the behavior of states”, again there is a variety of answers. Thus, from the perspective of the realists the decisive factor is the interests in terms of power, and about the leaders it is said that all of them (leaders) are alike in their behavior when it comes to decide about foreign policy. The liberal's perspective refers to the fact that democrats and their governments are not only limited by state facilities but also by social requirements and needs...

The name “foreign” policy comes from the Latin word “foris” - which means “out”. However the term “foreign policy” is not always used by all authors. Some authors use the term “international policy” as a synonym. Their argument is that the international policy is basically the same with the foreign policy. This claim is supported by the argument of the same factors that argue that completely the same internal and external factors determine the formation and direction of both policies. Yet even these authors acknowledge the apparent difference in the size range. Namely, the international policy is very broad category defined as sum or group of foreign policies of different states.

Hence logical questions arise: What is foreign policy? How could the foreign policy be understood? How could the foreign policy be defined? The understanding of the foreign policy is generally along the line such as: everything that the state does towards the other states or with other states is named as foreign policy. Yet this conception of foreign policy is not entirely correct. The previous notion has obvious misleading statement and it reduces the foreign policy to an only policy among states. But, it neglected the fact that the foreign policy also includes the policy of the state towards the international organizations and NGOs with international prefix. Previous understanding of foreign policy can be very likely considered as a problem especially in today's world of globalization. This is because there are still unexplained processes of interdependence in full therefore the globalization cast a shadow on the previous understanding of the foreign policy. This is because the above understanding of foreign policy assumes that the state (government) alone can decide on its foreign policy towards other countries, or establish its own authentic and independent position. This, in today's world of globalization and mutual interdependence of states, can be called at least naive. Globalization as process or international system, in good part, is still an enigma. Various authors have tried to find a definition to explain this new international system called globalization. According to Friedman (2006) after the end of the Cold War, it becomes obvious that the world is no longer in bi-polar international system of Cold War, but at the same time during the first few years it was difficult to determine what was the new frame and a new system like, in which the world entered after the fall of the Berlin Wall. *"We knew a new system was aborning that constituted a different framework for international relations, but we couldn't define what it was, so we defined by what it wasn't. It wasn't the Cold War. So, we called it the post-Cold-War word"* [1, 11]. This illustrates the international relations' problems facing the defining the new system. Still Friedman [1, 11] continues: *"The more I traveled, though the more it became apparent to me that we were not just in some messy, incoherent, indefinable post-cold world. Rather, we were in a new international system. This system had its own unique logical rules, pressures and incentives and it deserved its own name 'globalization'. Globalization is not just some economics fad, and it is not just passing trend. It is an international system - the dominant international system that replaced the Cold War system after the fall of the Berlin Wall."* He argues that within the globalization, unlike the previous system of a cold war, there are three systems of balance which overlap and affect one another. The first system is the traditional balance between states. In the new system the balance is set between the USA on one side and all other countries on the other side. The second is the balance between states and global markets. The third is the balance between states and individuals. Globalization has pushed many of the obstacles for movement of wealthy people, divided the world in networks and for the first time in history enabled tremendous power of individuals so that they could influence states and markets. For the first time there are as Friedman calls "super-powerful individuals". One such example is Osama bin Laden, a powerful individual with its own network, an individual who declared war to the most powerful country in the world - the United States. For the first time in history we have a declaration of war by a super powerful individual to a super powerful state. For the first time in history the power of the state as a single powerful entity in international relations and systems is shattered. Therefore the claim that foreign policy is what the state makes toward other states, in today's modern world and today's international system of globalization, can be called naive for simple reason that the decisions of the state are not and cannot be as independent as they were in past.

How can the foreign policy be defined then? There are several authors who have brought and gave their definitions of what they consider foreign policy actually is.

One of them is Janev [2, 67] who defines foreign policy *"as a state policy towards the subjects of international relations. It is a complexion of elements and processes in conducting social changes, where these changes and processes are conducted in relation with international subject"*. Without making profound analysis of the

definition of Janev can be easily seen in the first portion that the main element and the main role is given to the state on one hand and international entities on the other hand.

Tonovski [8], in turn, defines foreign policy as *“a specific, conscious and organized activities, which with the help of certain methods and tools (specialized bodies, groups and individuals) is implement by a state on pre-defined goals and interests whose importance transcends national borders”* In the definition of Tonovski the element “state” is essential again. Namely, in his definition it is the state that is implementing a specific, conscious and organized activity with the help of certain methods and tools beyond its borders, and because of pre-defined purposes.

A similar definition is given by Smith, Hadfield & Dunne (2008) who claim that foreign policy is a given strategy of approach chosen by the national government to achieve its objectives in relations with external entities. According to them, this includes the decision not to do anything. Although this definition reduced down the foreign policy to a strategy of approach chosen by the national government, yet again the element of “state” is present (national government). Namely the national government determines the strategy of approach in relations with external entities, and because of obtaining certain goals.

Hill gives a rather different view and definition of foreign policy. He says [6, 3] that foreign policy is the *“sum of official external relations conducted by an independent actor (usually a state) in the international relations.”* In the last definition the phrase “independent actor” is encountered; although in brackets it is put that this actor is usually (but not always) the state. The term “independent actor” enables in general to understand that it includes not only the states but also other entities such as the EU. So in this last definition, the word “state” is totally properly avoided, which in today's world of

globalization is especially true.

It is believed that further listing of other definitions of foreign policy would be unproductive. Despite abundant definitions, existing and trying to define the foreign policy, they do not contradict (or not significantly, at least in the basic elements) to one another. Mostly all of them accept that the foreign policy is a specific, conscious and organized action or a strategy of approach, or what state (the term “independent actor” would be better to use) does or does not go beyond the state borders with the international entities trying to achieve some pre-defined goals.

The relationship between foreign policy and diplomacy

Many people do not make a difference between the term “foreign policy” and the term “diplomacy”. Despite their similarities, however it could not be agreed that these two terms have the same meaning, although there is a high degree of interdependence between them. Thus, a country striving to have successful foreign policy makes a perfect logic to invest in creating its own numbered and experienced diplomacy. However, the reverse is also quite legitimate, thus if a country has a strong diplomacy, and many experienced diplomats, then it tends to have active foreign policy.

As from a historical perspective, we can see that internationally-wise that there was almost no phase of international relations without any sort of diplomatic activity. Although the beginning of the “modern” diplomacy is associated with northern Italy in the 13th century, there was some kind of diplomacy since the ancient times. In ancient Greece, for example, the city states had their own “diplomats” who were sent to other city-states to discuss and dissolve certain specific issues, without having permanently diplomatic missions set in those city states. Something similar to today's modern diplomats in ancient Greece were the citizens entitled

as “proxenos”. This title had been awarded to a man who lived in one city state but had maintained close ties with the city-state that has awarded him the title. Perhaps the first permanent diplomats of a foreign country to another country were the so-called “apocrisiarii”. They were a kind of permanent representatives of the Roman Pope in Constantinople. Over the time, need for having its own “eyes and ears” in another states that will inform from first-hand, become inevitable for each serious state.

The development of new and modern communication devices set a new dilemma. The question was: Do the states still need diplomatic mission in time where the information became much more accessible and traveling became incomparably faster than before? The answer to the previous question is – yes they will. The diplomats have more features and tasks and getting information is just one of them. Today they are part of the unbreakable network setup as part of the foreign policy of any serious state. The importance of diplomacy in today's world can be seen through the huge budgets allocated for diplomatic service and for achievement of its goals in general.

But, how can we define ‘diplomacy’? Similar as the foreign policy definitions, “diplomacy” has several definitions also. For many people the diplomacy refers to a skill of representatives of states or groups to negotiate.”*The diplomacy can be defined as a appropriately organized social activity, whose main intent is to represent the state in the international relations and to work on achieving foreign policy objectives by use of peaceful tools*” (Vukadinovic 1998, p.186) (Translation by D.M.). Tonovski [8, 1] believes that “*diplomacy is always an expression of the total activities of all the participants in international political life which, according to their abilities, need time for action, tend to realize optimal international goals*” (Translation by D.M.).

If the definitions of foreign policy with the definitions of diplomacy are compared, it can be seen that both are appointed to realize some goals on the international level. So, what is the difference between the foreign policies and the diplomacy and is there a difference between them at all? Although the diplomacy has been and for some people still is synonymous for foreign policy, the foreign policy is a term that is much broader than the notion of diplomacy. The diplomacy is inevitable and perhaps most important foreign policy tool. The diplomacy does not exist just for itself but it is placed in the service of achievements of the foreign policy goals. Simply, foreign policy is what you want to achieve and according to this it determines the desired goals, while the diplomacy is the chosen method through which you will seek to achieve the same goals.

It will be useful to observe the relations between the diplomacy towards the creation of general foreign policy of one concerned state, i.e. the degree of influence of the diplomacy in shaping the foreign policy. Most scholars agree that diplomacy has no monopoly over the formation of foreign policy but it participates indirectly through the way of diplomatic negotiations and representation of the basic foreign policy line of a state in front of the other members of the international community. While, institutions such as the Head of State, the President of the Government, the Minister for Foreign Affairs and so on directly create the foreign policy. The diplomat mission, either as permanent representative in another country, or as a negotiator, in behalf of his own country in diplomatic discussions, is to transfer and sometimes interpret the decisions and moves of his state officials in order to be properly understood in a state where he performs the mission. So the diplomat does not create foreign policy of its own country but only explains, interprets and justifies it. However, the diplomats, even indirectly can have their influence in shaping of the foreign policy. This can be done by sharing their own views supported by their authority and their experience inside their home country or through the manner of certain negotiations outside their country and so on.

The relation between the foreign policy with the domestic policy and the degree of dependence in shaping a foreign policy with the character of the political system

The relation between the foreign policy with the domestic policy

It would be useful to take into consideration the relationship of foreign policy with domestic policy. State boundaries are the center of this division. State boundaries are at the same time the limits of the domestic politics and the field outside this limits area is reserved for the foreign policy. So the goals that should be achieved on international level are carried through the instruments of foreign policy. Some theoretical views move on the line of what the state makes on the international level is directly related to internal needs, or related to domestic politics, even when it is not so obvious. Some posts go a step further arguing that the foreign policy is nothing but a simple continuation of the internal politics of a country outside its borders. It is quite complicated to agree with this claim. This kind of statement would be way too much of a simplification. There is an existence of a link or connection between the foreign and domestic policy, of course. Going even a step further and saying that the overall policy of the state is nothing else but the sum of the external and the internal policy, is agreeable as well. However as Tonovski [8, 2] stated "*both aspects of the public policy have their own autonomy*" (Translation by D.M.). It is a statement to agree with entirely. Claiming that the foreign policy is purely a continuation of the domestic policy despite being a way too much of a simplification, might also be considered as neglecting the principle of autonomy of both policies. Thus, it is fair to consider that domestic politics has its own (large) impact on the creation of foreign policy, but one cannot see why the reverse could not be the case. Thus is quite legitimate to say that the foreign policy of a State can have its impact on the domestic policy. There are numerous examples. Let's take the case of Republic of Macedonia. One of the Macedonian foreign policy top priorities is obtaining a membership in NATO and the European Union. Both organizations have their own principles and conditions that must be fulfilled in order the country to become their new member. The criteria for entry into the EU are called Copenhagen criteria¹⁶. NATO alliance despite all, is an organization of military nature - military alliance. However, despite the existence of good military capabilities the existence of democracy in countries that tend to join NATO is still required. All this criteria have an influence into the domestic politics of Republic of Macedonia in the direction of making reforms to meet the conditions for achieving foreign policy objectives.

The degree of dependence in shaping a foreign policy with the character of the political system

Once if it's accepted that there is a link of interdependence between the foreign and the domestic policy of a country, then it would be desirable to consider the degree of dependence in the shaping the foreign policy with the character of the domestic political system.

In order to see the degree of dependence there should be a historical overview done. In monarchies, at the time when the countries were not so solid works and they were considered as personal property to their rulers, the impact of man-monarch was crucial for the formation of foreign policy. This was the case simply because formally, there was only one existing person who could decide (although there were some trustworthy advisers of the monarch and participated in this process).

Or let us consider an autocratic state. Let's take the example of Nazi Germany and its foreign policy. Nazi Germany based the overall foreign policy on the postulates and the understanding to an only one man - Adolph Hitler. Referring to the literature for the period of Nazi Germany, the aforementioned is highly supported. The literature review indisputably shows that all the major decisions in the foreign policy of Nazi Germany were

¹⁶Consisting of principals as the rule of law, respect and protect the rights of minorities, the human rights, the economic criteria and so on.

mostly made by the “Führer” or with his blessing. Such is the tendency in all contemporary autocracies, but yet let’s not forget the fact that “the supreme leader” regardless of his official title, must rely on some socio-political forces.

Italy appears as an interesting example during the rule of Benito Mussolini. The existing literature of this period shows that Italy's foreign policy was built based on the strong influence and the will of one man - Mussolini. However this is not enough to classify Italy in times Mussolini of in the group of modern autocracies. This is because the great influence of the party oligarchy that existed at that time cannot be ignored. This can be illustrated through the example of adopting a decision on the capitulation of Italy. In fact, this decision was not taken by Mussolini but by the party oligarchy. The border between the oligarchy and autocracy is difficult to stress in cases where one person is extremely powerful. This example shows that the oligarchic systems arrangements do not have only one formal holder of foreign political decision. Although, as already mentioned, the example of Italy in times of Mussolini is qualified somewhere between autocracy and oligarchy.

The abovementioned examples have shown that the general trend is in favor of having strong link between the foreign policy (especially the manner of its creation) and the character of the political system within a state. So in autocratic state order the foreign policy is generally created by the will of one man, and in the states where oligarchy is primal rule, the foreign policy is being created in the small oligarchic circle.

If we continue to analyze the relationship between the foreign policy and the political system in the terms of who brings the decision making in the foreign policy, then we can make a general division. The division is made between countries with democratic systems and non-democratic systems. In spite how general this division may seem, yet some general tendencies can be seen. Thus, in the countries with undemocratic political systems, the foreign policy is considered as a “state business” and very high level politics and therefore it should not be decided, and sometimes not even discussed from the common people. This policy is considered as reserved for only a small closed group. In democratic political systems on the other hand, the opposite is true in general. Foreign policy has an increasing number of participants and stakeholders. Certainly the creation of foreign policy is dependent on the type of the democratic system, whether it's parliamentary system or whether a presidential system... However, whatever the democratic system is, the holders of public functions are subject to the democratic control of its own citizens through the regular or emergency elections, referendum, and control of parliament.

Although what has been said is to some extent generalizations, the previous examples illustrate that the foreign policy in a particular country is largely dependent on the political system within the state. In addition to this statement the “Democratic Peace Theory” can be mentioned. Primary argument of this theory is that the states with democratic systems do not fight or very rarely fight with each other. This theory directly confirms the previous statement stating that the foreign Policy of states is dependent on the nature of the internal political system. Thus, the theory of democratic peace suggests a direct link between the domestic political system and foreign policy. The theory of democratic peace is based on its primary claim – the democracies do not fight among each other (or very rarely fight), and further on the theory builds the logical conclusion that the more democracies worldwide, the more secure world will be. This theory has produced the term “peace zone” or “zone of peace”. The term is used to refer to democratic countries in the world, thus the countries where peace reigns (because under this theory the democracies do not fight among each other). The theory of democratic peace offers three arguments that justify the claim that democracies do not fight with each other. The first argument consists in the claim that democratic governments are elected and subject to re-election, so therefore they must be accountable to the people, and people generally do not want war. So the government will not go

against the will of their voters¹⁷. The second argument consists of the fact that democratic states have their own constitutions, which determines exactly when the state can go to a war and what conditions must be met for this, then, which are the institution responsibilities and so on. So the very existence of the Constitution greatly restricts the arbitrariness that might arise from the heads of state. Finally, the democratic countries respect the international law and they will always strive to solve the problems under the international law regulations thus avoiding war as a means of achieving their goals. At the same time, there are some studies that have shown that as much as the democracies do not go into a war between them at the same time, they are prone to go in war against non-democratic and totalitarian states. Some statistics (Reiter & Stam 2002) argue that even $\frac{3}{4}$ of the wars ended with victory of the democratic countries. Furthermore, the victims caused by democratic states at war are significantly smaller than the number of casualties caused by undemocratic states and so on.

Certainly there are some critics to this theory, i.e. some parts of this theory. The further explanation is rated as unproductive of this theory and its critics, because the theory was mentioned only in the context of confirmation of the importance given to the relationship between the domestic political systems that influences the process of creating a foreign policy.

Theoretical approaches

Let's see what the theory claims about the approaches and the concepts of studying the foreign policy. We will present three approaches. Each of these approaches adequately contributed to a better understanding, shaping and implementing the foreign policies of states.

One of those approaches is the geopolitical method. It is consisted of studying the correlation of geographical position and political orientation or strategy of a particular state. The beginnings of this method are commonly associated with Aristotle and its analysis of its geographic factors that had affected the political form in the city-states in ancient Greece. Today this method is inevitable. According to Mirchev [9, 11] "*Numerous social thinkers, since ancient times till nowadays, considering and contemplating politics, have had and still have on their tables- geographical maps besides their pads and pencils.*" When discussing about geopolitics it should be noted that within the theory there are terms such as "classical geopolitics" and "modern geopolitics". In the first term much more emphasis is placed on the impact of geographical and spatial factors. "Modern geopolitics", however is much more interested in the human factor rather than geographical. Thus, it is more concerned with demographics, population, ethnology, shaping political institutions and so on. For the geopolitics as written by Parker (1997), he claims that its values and character are becoming more and more regional, local, humane and peace loving. These contrasts with the general view of the geopolitics as a phenomenon in larger countries – the major powers, have in many aspects developed the ideology or doctrines thus justifying the strategic interests, goals and ambitions of these powers. Often the geopolitics was used as preparing of the public for aggression and so on.

The geopolitical terms are not something unknown in the Macedonian foreign policy, although it must be admitted that many of these terms were "imported" from different external sources. Thus the term "Western Balkans" is used in relations with the EU and describes the Balkan countries that are non-EU countries, including R. Macedonia. This term observed through a purely geographical prism is not correct. Macedonia and Serbia for example, geographically speaking, could be considered as central Balkans, but not as the

¹⁷ which is the idealist's view in the international relations

Western Balkans. However the term “Western Balkans” is accurate and geopolitical indicates the Balkan states that are west of the two Balkan EU member states¹⁸. Another term of such type is the “Adriatic group” imported from the vocabulary of the NATO alliance. The term indicating three states¹⁹, including the Republic of Macedonia, that has no outlet on the Adriatic Sea. Again, if the term is observed from a purely geographical point of view is not correct. Nevertheless if this term is observed from a geopolitical point of view, it actually has a great sense. This term was in service of certain geopolitical goals. It was actually meant to describe the Balkan states that should join NATO in “package”.

A second approach that helped into the development of the studies of foreign policy and which certainly deserves attention is the comparative politics approach. This approach has been especially developed after the end of the World War II. It is considered as a sub-discipline of political science. It mainly deals with comparison of ways of building political systems and ways of building within the political systems including electoral models and systems, political party systems, parliamentary models, political culture, democratic values, political opinion and so on. The questions like who rules, how the interests are represented, who gets and who loses, and so on are also treated. After the appearance of authors such Lipset, Eckstein and Satori, this model experienced some changes. These authors mainly dealt with comparing the performance of democratic systems with non-democratic systems. Some of them went even further and tried to offer mechanisms for pressure on undemocratic “imperfect societies” in order to democratize them. This certainly had a great influence on the shaping of foreign policy.

A third approach is the so-called approach of “World Politics”. This approach has a global scope of coverage of issues and is in many aspects interdisciplinary. It has understanding of the world as a system of interactive impacts of economic, organizational, political and cultural forces. It often deals with development issues, and questions about the problems of balancing the inequalities of different levels of development from the perspective of the mission of the universal political organizations such as UN, respect for universal human rights, avoiding conflicts and wars and so on. Especially interesting is the work of Rourke & Boyer [3]. They are concentrated primarily on the evolution of patterns of world politics. This is performed by examining factors such as nationalism and the role of national states, international organizations, international security and safety, economy, global competition and cooperation, preservation and awareness of human rights and human dignity and so on.

The changes in the international relations and their impact on the on foreign Policy

There were tectonic disruptions on the international relations in the last two decades. The cold war that threatened to turn into a real third world war, luckily ended without occurring of the dark predictions. The Communism had fallen apart with dramatic speed like a tower of cards. Various thinkers have tried to give an answer to what was happening and what will the world be after the Cold War. There were questions about the future of democracy such as: will it spread it throughout the entire world - or not. Famous Fukuyama (1992) perceived these changes as “the end of history” because according to him the liberal democracy is the final form of organization and governance. Thus democratization of the whole world is an expected thing. On the other hand, Huntington (1992) saw the democratization process coming in “waves” but was not so optimistic that democracy will ever prevail in the world. The spread of democracy was not the only issue that was raised after the end of the Cold War. Certain other dilemmas appeared that may have existed previously but now they have gotten a new meaning. The questions about the relationship between the democracy and the foreign

¹⁸ Bulgaria and Romania

¹⁹ Croatia, Albania and Macedonia

policy, specifically on the question on the effectiveness of foreign Policy in democracies now have gotten a new dimension. Suddenly there were new topics and terms. As a new theme, the question about the possible loss of sovereignty of states in the new globalized world was raised. There were also questions about the relationship between the foreign policy and human rights. The arousing of the term “humanitarian intervention” was used as justification for invading Federal Republic of Yugoslavia in 1999 by the NATO Alliance. Many have seen this as a direct interference of a military alliance in the internal affairs of a sovereign, independent and a member of the UN. Furthermore, this was done without approval of the Security Council of UN. Hence, logical questions followed about how truly sovereign are the states in today's world of international relations.

Where was the foreign policy place in all this? Each of these tectonic disturbances in the international relations has left a mark on the foreign policy. The fall of communism, the end of the Cold War the globalization and so on left a qualitative change in international relations that had to be taken into account by the foreign policy. The changes that took place opened a series of questions about the future role of the foreign policy as such. Certainly, the foreign policy was not the same during the Cold War and afterwards. Some authors predicted extremely pessimistic scenarios for the necessity of the further existence of the foreign policy in the new globalized world. Namely some even expected its disappearance, or at least minimization of the need for conducting foreign policy. However this has not proved as true. According to Hill (2003) in order to make the foreign Policy disappear, the independent units (the states) will have to disappear first, but this has not happened. It is obvious that the globalization, the loss of sovereignty, the spread of democracy and so on, had an impact on the foreign policy as such, but none of these factors seriously got into a question about the need for further existence of the foreign policy, and it will hardly happen in the future. Foreign policy remains as a part of the top priorities of any serious state.

Conclusion

The foreign policy continues to be one of the most important elements of the politics of each serious state. Living in the world of globalization has not yet made the foreign policy disappear, but it only has transformed it in another form. Analyzing specific relations of the foreign policy with other relevant concept is crucial for its proper understanding and implementation. That is why continuous and further theoretical analysis of the foreign policy is needed.

References

1. Friedman T. & Krieger J. 2006. *Globalization and state power: Competing paradigms, the new System*. NY, San Francisco etc. Wellesley College.
2. Janev I. 2002. *Medjunarodniodnosi i spoljnapolitika*. Beograd, Institut za politickestudije.
3. Rourke J. & Boyer T. 2002. *World Politics, International politics on the world stage*. Brief. Guilford, CT, MacGraw-Hill/Duhkin.
4. Berridge G. R. 2009. *Diplomacy: Theory and Practice*, third Edition. London, Antony Rowe Ltd.
5. Gaw J. 2004. *Triumph of the Leck of Will, International Diplomacy and the Yugoslavia War*. London, Hurst & Co.
6. Hill C. 2003. *The changing politics of foreign policy*. New York, Palgrave MacMillan.
7. Maleski D. 2003. The politician, the diplomat and the people: Macedonian foreign policy experiences. In European Commission for Democracy through Law (ed.) *Democracy, rule of law and foreign policy*. Skopje, Council of Europe.
8. Tonovski G. 2005. *Megunarodniodnosi, Avtoriziranipredavanja*. Skopje, FON University.
9. Mircev D. 2006. *Makedonskatanadvoresnapolitika*. Skopje, Az-buki.

საგარეო პოლიტიკა – თეორიული მიმოხილვა

რეზიუმე

საგარეო პოლიტიკა ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი პოლიტიკაა ნებისმიერ სერიოზულ სახელმწიფოში. კარგი საგარეო პოლიტიკის არსებობისათვის უპირველეს ყოვლისა საჭიროა თეორიული კვლევების ჩატარება. წინამდებარე სტატია ეხება თეორიულ მიდგომას საგარეო პოლიტიკისადმი ხარისხობრივი მეთოდების გამოყენებით რაც განაპირობებს საგარეო პოლიტიკის კვლევების შემდგომ საჭიროებას.

Limited Liability Company **(Legal Norms that Obstruct the Entrepreneurship)**

Introduction

The Limited Liability Company as one of the forms of organization of the business action of the entrepreneurs subsists in almost all the legislations in the world²⁰. In its characteristics, it is undoubtedly the most appealing form of a trade company which makes it most commonly employed by the traders.

The concept of this hybrid legal form contains both elements of the personal types of companies (partnerships) and elements of the corporations. Different legal systems define the Limited Liability Company differently. However, the main distinctive features of this company are virtually the same in all legislations.

Its main characteristic feature, as depicted in the name itself, is the limited liability of the members of the company. That means that the company itself is liable for its obligations with all the property it owns. The responsibility of the members of the company is limited only to the amount of the assets they have deposited in the company (thus assigning them to the company, which has become their owner). Any liability for the obligations of the company from the personal possessions the members own is excluded. That is the main impetus that makes this type of company most widely practiced in the trade.

It is assumed that today's type of the Limited Liability Company initially came into existence in Germany around the end of the 19th century. Therefore, today's German law of Limited liability companies presents a comprehensive definition which states that one or more persons may establish a Limited Liability Company in accordance with the regulations of that Law provided that its intended activity is legal (the intended activity is not to be against the Law). A French Trade Book of regulations state that a Limited Liability Company is established by one or more persons that bear the losses of the company only with the amount of their deposits.

The legislation of the Island (Great Britain), with its characteristic legal system (common law) regulates this subject in a specific way. Thus, the Companies Act 1985 defines what Stock Company is, (public limited company) and appends that a Limited liability company (private limited company) is the company which is not stock company. What is actually asserted is whether the very Company Contract is explicitly stating that it represents a public limited company, as otherwise it represents Limited liability company; therefore the Contract is to state the word limited (Ltd.).

On the Balkans the legal regulation of the Limited Liability Company, as well as of the other subjects of the company law area is considerably analogous. That is due to the actuality of the longstanding synchronization of the Former Yugoslav Republics' legal system with the continental legal system, especially with the German legal circle.

According to the Macedonian Law of Companies, the Limited liability company is a company in which two or more persons participate with one deposit (contribution) in previously determined basic capital of the Company (share capital). Croatia: Legal entity the members of which are not liable with their personal property

²⁰ *English*: private company limited by shares or by guarantee; *French*: Societee responsabilite limitee; *German*: Gesellschaft mit beschränkter Haftung; *Portuguese*: Sociedade por quotas; *Croatian*: Društvo s ograničenom odgovornošću; *Macedonian*: Društvo so ograničena odgovornost; *Italian*: società a responsabilità limitata

for the Company liabilities and which has previously determined share capital (by the means of a Contract). Slovenia: A Company in which the share capital consists of basic deposits.

Here we are going to analyze the fundamentals at the founding and the establishment of this company as a legal entity. We are going to compare the various regulations of the legislations throughout Europe, which will be followed by congruous conclusion as for the extent to which the legislator by the means of legal regulations enables the availability of this type of company, whether instigating the entrepreneurship, or being rather restrictive at the legal regulation of the Limited Liability Company.

What is vitally important at the establishment of the Limited Liability Company is whether the legal norms determine a minimal amount (financial or non-financial) that the company's founders are to deposit, as a prerequisite of the legal establishment of the company. Up to a decade ago various different approaches to this issue could be encountered, especially regarding different legal systems. Hence we had utterly liberal concepts concerning the necessity of the founders' deposits at the very initiation (at the founding of the company), in the common law systems, by certain moderate decisions in some countries, down to countries where an absolute prerequisite for establishment of the company was the deposit of the appointed amount on the part of its founders. The purpose that was assigned as justification of the restrictive concepts was the protection of the prospective creditors of the company, namely, that capital was to represent an assurance to the prospective creditors to the company's possession of at least minimal assets by which to pay up the claims.

1.1. United Kingdom

In England, the foundation, functioning and cessation of the companies have been regulated by a specific law for companies (Companies Act). What is of particular interest to us is the regulation manner of the determination of the basic capital, or the starting capital with the company on the island that corresponds to the Limited Liability Company.

In regards to that particular issue, there has been an agreement that with the so called private companies no minimal amount that these companies are to possess at their foundation and during their functioning has been determined.

Accordingly, countries like England, as well as the other countries of Great Britain, adopt non-assessment of the minimal share capital with the form of company that corresponds to the Limited Liability Company. The assessment of the minimum basic capital is only present with the stock-companies. As yet, the concept of non-assessment of the minimal basic capital with the Limited Liability Company has worked impeccably in practice, thus enabling high availability of this form that insures limited liability to its members for the prospective entrepreneurs.

Undoubtedly, in Great Britain it is exceptionally easy for the future entrepreneur to register and establish a Limited Liability Company, exclusively by meeting certain criteria and payment of minimal (compared to their standard) administrative taxes.

1.2. Germany

The new Law of Limited Liability Company in Germany brought about significant changes with the Limited liability companies and came into legal effect on November 1st 2008. Certainly the alterations in the new law were inspired by the European business trends, and they regulate the establishment and management of the Limited Liability Company in an entirely new manner.

Namely, lately the European corporative structures accessed the German market. That means that the endeavour for free market establishment on the territory of European Union has facilitated the advance of trade company forms regulated in a more "liberal" manner on the German market. The trade companies founded according to the laws of other countries – members of the European Union, are becoming increasingly popular. Owing to the great advantages in the legal regulations, many of the German companies chose to organize in the same manner as the English Limited liability companies (although they have permanent management in

Germany). The reasons are absolutely apparent; the purpose of the prospective entrepreneurs is to avoid the relatively difficult requirements for establishment of a Limited liability company according to the previous German law. It entailed requirements of a higher level of initial deposit (share capital) at the foundation of the Limited Liability Company, as well as longer period of time prior to it.

As a result of the competition of the business forms, the German government decided to modernize the law governing the Limited liability companies. Following an in-depth discussion, the so called "The German Act to Modernize the Law Governing Limited Liability Companies and to Combat Abuses" ("Gesetz zur Modernisierung des GmbH-Rechts und zur Bekämpfung von Missbräuchen" - abbr. "MoMiG") was passed.

Due to the fact that the company regulated according to the German law of Limited liability companies was not competitive with the analogous forms of this company in the other countries, the alterations in this area were essential, mainly regarding the basic capital, that is, the legal minimum required for the company establishment.

The new law is aimed at improvement of the Limited Liability Company in three aspects. The first aspect of the changes regards the foundation of the company. The actual process of Limited liability company establishment is accelerated. In the same manner, the new law expedites the input of the basic deposits, as well as easier distribution, merging and transfer of the stocks / shares. In addition, there are measures for more expeditious company registration, that is, its listing in the particular trade register, since the process of registration in the trade books has been consolidated. Secondly, the prognosis is that the Limited Liability Company is to become more appealing form of new business establishment. Even though in Germany the number of entrepreneurs that organize their business in the form of a Limited liability company is extremely high, new mitigations were still vital, by which this type of company will become even more accessible.

An interesting novelty is that the new law permits a company, registered in accordance with the German law, to locate its offices outside Germany. That Decision was not intrinsic to the old German law. Furthermore, by the new law a higher degree of transparency concerning the shareholding is effectuated. This is in regards to the simplification of the stocks/shares acquisition procedure. The law enacts long-term legal basis for financing groups, which will eventually enable the Limited liability companies to participate in the cash pooling systems that are common in the other countries.

Finally, the new law provides several measures for prevention from deceitful and embezzling business practices, including the procedures for consolidation and legal requests services, defending against simulated financial inefficiency procrastination and enhancing the qualification standards of the general managers.

For this paper, as well as for the company associates themselves, the most useful and significant are the alterations concerning the main capital of the Limited Liability Company. There were several alternatives for the reduction of the basic capital with the Limited Liability Company. The initial efforts were aimed at abolishment of the decision for minimum base capital of 25.000 Euros with this type of company. However, the main approach of the German Government to the decrease of the Limited Liability Company minimum share capital from 25 000 Euros to 10 000 Euros was rejected as a form of diminishing the power of the highly respected capital structures of the Limited Liability Company. Nevertheless, it was more than clear that a solution that would capacitate the desired changes with the share capital with this type of company had to be found. Therefore, instead of abolishing the legal minimum base capital of the existing form of Limited Liability Company, the legislation by the means of the new law has decided to implement an entirely new legal type of Limited Liability Company in Germany. That is represented in the so called "UG" (*Unternehmergesellschaft*, the approximate translation of which would be "Business Company")

Thus, unlike the Limited Liability Company that operated in the German Company Law and to which the same set of regulations still applied, the new business company is regularized by different regulations which singled out this type of company.

The so called “business company” with limited liability can be founded with share capital of only 1 euro. By this the German legislation implements the most significant change with the limited liability companies (receding from its long standing concept), which is in accordance with the modern European streams. As stated above, the only reason for this legislative decision is the removal of the barriers that the legal minimum of share capital represents, thus allowing easier access to this type of company. By that, Germany met the challenge imposed by the laws of other countries, primarily France, which as several years ago decided to implement a symbolic share capital of one euro in its law. This kind of response is logical, having in mind the fact that in a climate of competitive contemporary streams, each government, by modernization of the laws, tends to provide national prosperity in all the areas. Without any doubt, the area of the company law is such that by regulating the forms of the trade companies, it has direct effect on the national economic streams.

However, as a kind of balance to the symbolic share capital in the amount of one euro, the legislation implements certain regulations which impose certain limitations and which the “mini-company with limited liability” is to obey. Thus the new law imposes that the abbreviation “UG” or the word “Unternehmergeellschaft” is to be included in the name of the company, until the minimum base capital reaches 25 000 Euros. The only reason for implementing this regulation is the creditors. Its purpose is for the creditors to be immediately aware what kind of company is in question, so that they can easily discern this company with symbolic base capital, and therefore an appropriate abbreviation alongside its name is required. It is supposed that thus the creditors are given the opportunity to be careful when entering debtor-creditor relationship with this company. It is nevertheless a fact that third parties perform analysis and their own evaluation of the real property of the company, yet the mandatory labeling of this company allows improved and easier information of the stakeholders.

Another interesting regulation regarding the business company with limited liability exclusively is the existing legal obligation for the company to place 25% of its annual profit as a new capital reserve. Namely, a part of the company’s profit, that is $\frac{1}{4}$ of the profit, is to be maintained as a reserve capital, which means that this part of the profit is subjected to a regime, and it can only be spent in ways determined by the law. The law furthermore determines that the part of the profit that the company is to maintain as a reserve can only be used for increase of the basic capital, or, alternatively, for covering the company losses. With these legal regulations concerning this business company, there is still tendency for acquisition of a certain property that the company will own and in some way ensure the security of the third parties. This further confirms the “dosage” of moderation on the part of the legislation, in regards to the alterations implemented with the constituency of the new business company with limited liability.

1.3. France

France was the first of the western European countries to implement changes in its legislation aiming at the abolishment of the regulations concerning legal minimum capital that the *Limited Liability Company* is to possess as a share capital. With the legal changes of the Limited Liability Company in 2003 in the French legislation following the English model, establishment of Limited Liability Company with symbolic basic capital of one euro was allowed. The reasons for these changes were rooted in the purpose of France to attract foreign investors in its economy. Likewise, in the direction of foreign investments invitation were the changes of the amount of the basic capital of the Limited Liability Company. Logically, in order to attract foreign investments, it is necessary to provide favorable circumstances that will appeal to the prospective foreign investors as to invest.

With the decrease of the amount of the basic capital, that is, with the abolishment of the determined amount as a requirement for the Limited liability company establishment, the foundation procedure for this company was facilitated, and that was one of the reasons favorable business climate in France was created and numerous foreign investors were attracted.

So then the law determines that the minimum of the basic capital for a Limited Liability Company foundation is 1 Euro. The banks definitely require more that this amount in order to set up an account of the company. Namely for a company foundation a contribution of 4000 Euros is to be placed in the bank, however, it should

be taken into consideration that this amount is a “working capital”, which can be withdrawn from the company account at any time and therefore it does not represent a typical basic capital the amount of which is to be permanently maintained by the company and which would serve as an assurance to the creditors.

1.4. Macedonia, Croatia and Slovenia

As mentioned above, the bulk of the legal concept in the former Yugoslav Republics was created according to the German model, which is why the presence of the German legal decisions is evident. The rights of the companies as a specific legal area did not resist the German legal influence; hence here the same influences are considerably into effect, certainly with variations in each of the Republics, as to adjust the legal decisions with the characteristic social connections they refer to.

According to the *Macedonian Law* of trade companies, it has been determined that the share capital of the Limited Liability Company is represented as a total of the contributions of the associates. Further, the legislation defines the basic capital of this form of trade company, by assessing that *the share capital cannot be less than 5000 Euros in denar counter value, according to the medium exchange rate published by the National Bank of the Republic of Macedonia on the day of its payment, unless the founders have agreed that it is on the day of signing the company contract, that is the statement of the company foundation.*

Since there is no further obligation of the associate for payment of a financial deposit at the beginning (at the foundation of the company as a legal entity and its enlistment in the appropriate registers), but the legislation determines that the above mentioned amount must be deposited within a year of the registration of the company into the trade register.

The Croatian Law of trade companies in the rules and the manner of regulating the relations in the area of the trade companies is very similar to the Macedonian decisions. The Croatian law determines that the basic capital of the Limited Liability Company is to be represented in kuna and its minimum amount is 20 000 Croatian kuna (about 2500 Euros) pointing to the fact that the permission for founding a company without the obligation of depositing and maintaining appropriate amount is rather dangerous occurrence that might cause insecurity in the flow and harm the creditors [13, 1015]. Therefore, the law determines the minimal capital, that is, it determines the minimal amount the company is to possess (to have it registered) at its establishment as well as to maintain in the course of its existence.

The Slovenian Law of companies is rather different from the Macedonian and the Croatian. Despite that, the regulations regarding the basic capital and the basic deposits are similar, with certain differences in the amount, the payment and maintenance of which is mandatory according to this law, in the case of the Limited Liability Company [15, 495].

Therefore, the legal normative of the share capital, as a topic of great significance for this paper, with the Limited liability company is determined by the legislation, by which it varies from the modern tendencies of the contemporary European legislation for non-determination of the minimum basic capital in this type of companies. The legally required minimum is to be at least 7 500 Euros whereas every basic deposit at least 50 Euros. The basic deposit may be in finances as well as equipment and rights.

2. Contemporary tendencies

As it can be observed in the above comparative analysis, the contemporary tendencies concerning this topic are that the laws are not to determine the minimum amount of the basic capital, which the associates are to invest at the foundation of the company and to further maintain it, since the insurance for the creditors lies in the tangible available property of the company (according to which the traders have indicator of the power of the company itself) and not in some static amount (relatively low) which will only represent an encumbrance to the members of the company.

It is a fact that the newly established concept has been functioning successfully for some time in the leading European economies.

Conclusion

The deregulation of the minimum amount which is to be deposited on the part of the founders at the establishment of the Limited Liability Company as well as the obligation of its constant maintenance for the course of the company existence is absolutely in the direction of stimulating the entrepreneurship. With this measure the legislation gives space to the prospective entrepreneur to personally estimate the amount necessary for setting a business initiative and to invest that amount in the company.

Considering the fact that the Limited Liability Company is the most desired form of company for organization of the small and medium companies, every legal measure that facilitates the approach of the prospective entrepreneur to the Limited Liability Company is of enormous economic importance.

Therefore, it is inevitable to make alterations in this area in the direction of following the contemporary tendencies of abolishing the mandatory amount of share capital with this type of company, particularly in the developing countries, the basic policies of which are aimed exactly at attraction of foreign investments, development of the entrepreneurship, etc.

References

1. Barbic dr. Jaksha. 1995. Zakon o trgovackim drustvima, I dio, drugo izmenjeno I dopunjeno izdanje. "Organizator", Zagreb.
2. Barbic dr. Jaksha. 1999. Pravo drustva. Knjiga prva: Opchi dio. "Organizator", Zagreb.
3. Barbic dr. Jaksha. 2000. Pravo drustava. Knjiga druga: drustva kapitala. "Organizator", Zagreb.
4. Barbic dr. Jaksha. 2002. Pravo drustava. Knjiga treca: drustva osoba, "Organizator", Zagreb.
5. Edwards Vanessa. 2003. EC Company Law Oxford University Press, Reprinted ed.
6. Bohinc dr. Rado (et al.) 1993. Zakon o gospodarskih druzbah s komentarjem. "Gospodarski vestnik", Ljubljana.
7. Barnard Catherine. 2004. The Substantive Law of the EU: The Four Freedoms Oxford University Press, USA.
8. Filipovic mr. Vladimir, Gorenc Dr. Vilim, Slakoper mr. Zvonimir. 1995. Zakon o trgovackim drustvima sa komentatorom. "RR I F-plus-Poduzeche sa poslovne usluge", Zagreb.
9. Milan d-r Nedkov, Tito d-r Belicanec i Elena d-r Gradiski-Lazrevska. 2003. Pravo na drustvata. SIGMA PRES, Skopje
10. Milan d-r Nedkov, Trgovskoto. 1997. drutvo I pravnata situacija na sodruznikot. Poslediplomski studii po <<Delovno pravo>> na Pravniot fakultet vo Skopje, (apilografirani predavawa), Skopje.
11. Milan d-r Nedkov, Tito d-r Belicanec. 2008. Pravo na drutvata. Kniga 2, Proekt na delovnoto opkru`uvawe na USAID, Skopje.
12. Merle Philippe. 1994. Droit commercial, societe commercial. Memento pratique, Francis Lefebvre.
13. Barbic dr. Jaksha. 2007. Pravo drustava, trece izmjenjeno izdanje: drustva kapitala. "Organizator", Zagreb.
14. Heuck G.- Windbichler C., o.c u bilj. br. 102, str. 262.
15. Kerchmar Sebastjan. 2006. Prakticni komentar novega zakona o gospodarskih druzbah (ZGD-1/ Sebastjan Kerchmar, Bostjan Tratar, Tomaz Boltin.- Lesce: Legat).
16. Barbic dr. Jaksh. 2008. Pravo drushtva. Knjiga prva: Opchi dio. Trece izmijenjeno izdanje. "Organizator", Zagreb. "
17. Grundmann Stefan. 2007. European Company Law – Organization, Finance and Capital Markets, Intersentia.
18. Ferrarini Guido, Klaus J. Hopt, Jaap Winter & Eddy Wymeersch. 2004. Reforming Company Law and Takeover Law in Europe, Oxford University Press.
19. Hopt Klaus J. & Eddy Wymeersch. 2003. Capital Markets and Company Law, Oxford University Press.

*ჯოვან შოპოვსკი
ევროპული სამეცნიერო ინსტიტუტი
მაკედონია*

**შეზღუდული პასუხისმგებლობის კომპანია
(სამართლებრივი ნორმები, რომელიც აბრკოლებს მეწარმეობას)**

რეზიუმე

შეზღუდული პასუხისმგებლობის კომპანია, გარდა იმისა რომ არის მსოფლიოში საყოველთაოდ აღიარებული, წარმოადგენს აგრეთვე ისეთი ტიპის კომპანიას, რომელიც ხშირად აერთიანებს მცირე და საშუალო კომპანიებს. იმის გათვალისწინებით, თუ რამდენად მნიშვნელოვანია მცირე და საშუალო კომპანიები ერთი ქვეყნის მეწარმეობისა და ეკონომიკის განვითარებისათვის, ამ სამართლებრივი ტიპის კომპანიის სრულყოფილი რეგულირების აუცილებლობა უდავოა. მათი უპირველესი მიზანია უარი სთქვან შემცირებებზე და სიჭარბეზე რათა არ შეფერხდეს თავისუფალი მეწარმეობის განვითარება.

Korruption in Georgien - Entwicklung und kriminalpräventive Maßnahmen

I. Einführung

Korruption ist zu allen Zeiten und in allen Gesellschaften aufgetreten, allerdings ist ihre Ausprägung teilweise deutlich unterschiedlich. Das zeigen etwa auch neuere international vergleichende Untersuchungen. Als mit vergleichsweise großer Korruption belastet zeigen sich in der Regel viele Staaten Afrikas, Mittel- und Südamerikas oder auch diejenigen der früheren Sowjetunion, neben Russland selbst sowie China.²¹

Besonders schädliche Effekte der Korruption finden sich vor allem auch in den früheren Staaten der Sowjetunion, die in der Regel ökonomisch sehr geschwächt sind und bei denen Unterstützungsgelder bzw. im Lande erzielte wirtschaftliche Gewinne im Zusammenhang mit korrupten Machenschaften vielfach fehlgeleitet werden, der Weiterentwicklung des Landes somit nicht zugute kommen²². Als einer der korruptesten früheren Sowjetstaaten galt bis vor wenigen Jahren Georgien. Unter Druck aus westlichen Ländern, vor allem den USA und der EU, aber auch mit erheblicher Unterstützung, gelang es in den letzten Jahren offensichtlich, das Ausmaß an Korruption deutlich zu reduzieren, allerdings bleibt es nach wie vor auf einem recht hohen Niveau. Im Folgenden soll anhand vorliegender (internationaler) Daten ein stichwortartiger Überblick über die Entwicklung in diesem Land gegeben werden, der zeigt, dass durch geeignete Maßnahmen das Ausmaß an Korruption in relativ kurzer Zeit, hier in wenigen Jahren, deutlich reduziert werden kann. Hierbei ist allerdings auch zu beachten, dass Georgien ein relativ kleines Land ist, - die Zahl der Einwohner lag Anfang 2010 bei ca. 4,44 Millionen - in welchem Änderungen somit leichter umzusetzen sind. Ferner besteht ein nicht unerheblicher Druck aus westlichen Ländern, von denen man wirtschaftlich vollkommen abhängig ist und denen man sich anschließen will, man ist somit gezwungen, auf Forderung hinsichtlich eines Abbaus der Korruption einzugehen.

II. Korruption in Georgien

²¹ *Bartsch*, Die Bonzenbubis des Sozialismus. Über Geld spricht man nicht im roten China – weil man es oft seinem blauen Blut verdankt. Badische Zeitung vom 7.1.2011, S. 3.

²² So betont etwa Transparency International (vgl. http://www.transparency.org/about_us), dass Korruption einen ganzen Staat gefährden, zumindest seine Entwicklung enorm behindern könne, in der Regel auf Kosten der weniger einflussreichen Bürger, wie zahlreiche Beispiele aus Entwicklungsländern zeigen. Nach Gray u. Kaufmann (Korruption und Entwicklung. Finanzierung & Entwicklung, März 1998, S. 1-4; vgl. http://siteresources.worldbank.org/INTWBIGOVANTCOR/Resources/gray_German.pdf) gehen „Korruption und die Verschleppung von Wirtschaftsreformen sowie der Reform des öffentlichen Sektors ... Hand in Hand – wobei beide Faktoren sich gegenseitig begünstigen“. So gab es etwa 2004 eine Diskussion um Verluste der Weltbank aufgrund Krediten an korrupte Machthaber. Nach Hillenbrand (Weltbank – Experte beziffert Korruptionsschaden auf 175 Milliarden Dollar. <http://www.politik.de/forum/wirtschaft/61764-weltbank.html>) soll der Weltbank seit ihrer Gründung 1946 durch Kredite an korrupte Regierungen zwischen 100 und 175 Milliarden US-\$ verloren gegangen sein und das, obwohl diese selbst zahlreiche Programme zur Korruptionsbekämpfung betreibt.

1. Politische Entwicklung

Auch in Georgien ist Korruption verwoben mit Strukturen des Machterhalts und des politischen Vorteils. Größere Fälle sind immer wieder fester Bestandteil der Medienberichterstattung, in welcher aufgrund eigener Initiative oder „Anregung“ durch die politische Führung regelmäßig zu Anti-Korruptions-Kampagnen aufgerufen wird, was in der Öffentlichkeit auf mehr oder weniger offene Ohren stößt. Gleichzeitig wird das Phänomen, obwohl es ein erhebliches Problem darstellt, wissenschaftlich bis heute so gut wie nicht untersucht.

Nach dem Tode Stalins 1953 und der Schwächung der Diktatur begann langsam eine Erosion und zunehmende Korruption innerhalb des aufgeblähten Staatsapparates in der Sowjetunion. Vor allem nahm die Korruption in den Sowjetrepubliken enorm zu, wobei Georgien eine führende Rolle spielte.

In Georgien war in den 1960er Jahren B. Mzhavanadze der Erste Sekretär der Kommunistischen Partei, der gute Beziehungen zur Regierung in Moskau hatte und von dort großzügig unterstützt wurde. In dieser Zeit gewannen auch korrupte Gruppierungen („Clans“) an Macht, welche die Industrie zu ihrer privaten Bereicherung nutzten, staatliche Ressourcen und Fonds zum eigenen Vorteil „ausschlachteten“. Als Anfang der 1970er Jahre der Innenminister Georgiens, Eduard Shevardnadze, begann, die Korruption im Lande zu bekämpfen, konnte er die Sowjetführung in Moskau von der problematischen Entwicklung in Georgien überzeugen, 1972 wurde Mzhavanadze abgesetzt, Shevardnadze wurde Erster Sekretär und Leiter der Republik Georgien, womit eine Entwicklung des Landes begann, die bis heute reicht.

Shevardnadze begann, die Korruption, vor allem auf politischer Ebene, insbesondere auch im Staatsapparat und auf der Ebene der einzelnen „Clans“, zu bekämpfen. Als Ergebnis wurden in den Jahren 1972 – 1975 mehrere Tausend „Offizielle“ und „Senior Leaders“ inhaftiert und teilweise zum Tode verurteilt. In der Folgezeit wurden regelmäßig „Antikorruptionsaktionen“ durchgeführt, deren Effekt jedoch sehr begrenzt war.

Der Zusammenbruch der Sowjetunion Ende der 1980er Jahre bedeutete für Georgien den Beginn einer politisch und gesellschaftlich schwierigen Entwicklung. Es kam zu einer erheblichen Wirtschaftskrise, in den Landesteilen Abchasien und Südossetien brachen ethnische Konflikte aus, die bürgerkriegsähnliche Zustände erreichten und als ersten Präsidenten des Landes Gamsakhurdia an die Macht brachten, der allerdings nur ein Jahr regierte. 1991 erlangte das Land dann offiziell die Unabhängigkeit. Vor dem Hintergrund sich bekämpfender paramilitärischer Gruppen, herrschte im Land eine weitgehende Anarchie, auch in der Hauptstadt Tiflis kam es zu heftigen gewaltsamen Auseinandersetzungen. Die Anführer der einzelnen Gruppierungen waren vielfach selbst in kriminelle/korrupte Machenschaften verwickelt.

1995 - 2003 wurde Eduard Shevardnadze dann georgischer Präsident, er wurde von der Mehrheit der Bevölkerung des Landes akzeptiert, geschätzt und unterstützt, vor allem auch durch das Ausland. Es gelang ihm, die Anarchie relativ rasch zu beenden und die Rechtsordnung wieder einigermaßen herzustellen. Nach etwa fünfjährigem Bürgerkrieg in Abchasien und Südossetien konnte er vor dem Hintergrund seiner politischen Erfahrung den Frieden, die Ordnung im Lande und eine funktionierende Verwaltung, wieder herstellen und junge politische Kräfte heranziehen. Die Weiterentwicklung der korrupten Machenschaften konnte er allerdings nicht verhindern, war selbst in gewisser Weise Teil derselben. In dieser Zeit entwickelte sich, wie schon zu Sowjetzeiten, ein korruptes System auf zwei Ebenen: einer individuellen und einer staatlichen. Das Land wurde politisch zwar stabiler, aber, wie internationale Organisationen, zu Recht immer wieder feststellten, gleichzeitig zu einem der korruptesten auf der Welt. Nach Transparency International gehörte Georgien Anfang des Jahrhunderts von allen in einem internationalen Vergleich berücksichtigten Ländern zu den 20 korruptesten. 2003 kam es dann im Zusammenhang mit den andauernden politischen und wirtschaftlichen Problemen im Lande zur sogenannten „Rosenrevolution“, die zum Rücktritt Shevardnadzes von seinem Amt führte.

Anfang 2004 wurde Saakashvili mit einem Stimmenanteil von 96 % der Wähler zum neuen Präsidenten bestimmt. Die Machtübernahme durch Saakashvili nach der „Rosenrevolution“ veränderte nicht nur radikal die politische Lage im Lande, sondern auch die der Kriminalität. Die neue Regierung übernahm ein schweres

Erbe des Vorgängers: einen verhältnismäßig zu großen bürokratischen Apparat, eine schwache politische Leitung, eine sehr schlechte ökonomische Lage, Korruption und weitgehende Gesetzlosigkeit. Der Staatshaushalt war völlig verschuldet, die Energieversorgung war unzuverlässig, gewinnbringende Geschäftsbereiche waren weitgehend in den Händen krimineller Gruppen und Verwandter korrupter Mitglieder des politischen Systems bzw. der Verwaltung. Die neue Regierung wurde mit der enorm schwierigen Aufgabe konfrontiert, nach der Revolution von 2003, die weiterhin ihre Schatten warf, die Zahlungsfähigkeit des Staates und die Rechtsordnung wieder herzustellen

Es wurden drastische strukturelle Maßnahmen in allen Regierungsbereichen in Angriff genommen, das Personal in den Ministerien und Abteilungen, vor allem den juristischen, weitgehend ausgetauscht. So wurde das Innenministerium, das eine Zentrale der Korruption war und als korruptestes aller Ministerien galt, komplett restrukturiert, über 80 % des Personals ausgewechselt; dasselbe galt für die Staatsanwaltschaft und das Gerichtssystem. Die neue Regierung hat sich auf der Basis des neuen Rechtssystems bemüht, den Staatshaushalt zu sanieren, indem versucht wurde, durch korrupte Beamte, Regierungsangehörige und Geschäftsleute in der Zeit Shevardnadzes unrechtmäßig angeeignete Vermögenswerte wieder in den Staatshaushalt zurückzuführen. Für diesen Zweck haben das Innenministerium und die Generalstaatsanwaltschaft besondere „Fonds“ eingerichtet, die „freiwillige Zuwendungen“ von früheren korrupten Staatsbediensteten einsammelten. Zahlreiche hochrangige und wohlhabende Bürger wurden solange in Haft genommen, bis sie die von der Staatsanwaltschaft eingeforderten Beträge in den „Fonds“ eingezahlt hatten. Frühere Amtsinhaber und Geschäftsleute haben unter diesem Druck unrechtmäßig erlangtes Vermögen im Wert von mehreren Tausend bis Millionen Dollar zurückgegeben. Nach offiziellen Schätzungen wurden so bis zu 100 Millionen US-\$ an den Staat zurückgezahlt, wobei der Gesamtbetrag nicht veröffentlicht wurde und damit schwer zu schätzen ist. Diese Phase der „Enteignung“ dauerte etwa zwei Jahre und wurde von internationalen Organisationen und der politischen Opposition teilweise heftig kritisiert, gerade auch wegen der mangelnden Transparenz und rechtsstaatlicher Probleme. Die in dem Fonds gesammelten Gelder wurden für den Aufbau einer modernen Polizei mit einer entsprechenden Verwaltungseinrichtung und neuen Fahrzeugen sowie für die Erneuerung vieler staatlicher Gebäude in der Hauptstadt Tiflis verwandt. Das gesamte Strafverfolgungssystem wurde reformiert und effizienter gestaltet. Im Innenministerium wurde eine schlagkräftigere Einheit der Polizei geschaffen, die von der Bevölkerung auch akzeptiert wurde und wird.

Vor dem Hintergrund der wachsenden Kritik gegenüber dem „Fonds“-System wurden alle gesammelten Gelder an das Finanzministerium übertragen und so Bestandteil des nationalen Haushalts. Seit 2004 wurden auf der administrativen Ebene immer wieder Veränderungen vorgenommen, fünf Premierminister wechselten sich in der Zeit ab, auch gab es dauernde Wechsel in den Ministerien und politischen Abteilungen des Landes. Der enorm große Wechsel im Verwaltungspersonal auf Regierungsebene führte zu einer Schwächung an Erfahrung und Fachwissen und zahlreichen Menschenrechtsverletzungen. Das endlose „Personalkarussell“ verlangsamte sich erst 2007/2008, als die Probleme eines solchen Vorgehens deutlich erkannt wurden. Zunehmend musste man einsehen, dass man in Georgien vergebens auf ein „Wirtschaftswunder“ hoffte. Das Land ist nach wie vor völlig von ausländischen Zuschüssen abhängig, die Wirtschaftsentwicklung wurde durch eine ineffiziente Verwaltung, entsprechende Vorschriften, hohe Steuern und einem permanenten Wechsel der gesetzlichen Bestimmungen erheblich behindert.

2. Rechtliche Entwicklung

a) Entwicklung bis 2003

Die Gesetzgebung zur besseren Bekämpfung der Korruption in Georgien wurde mehr oder weniger unsystematisch entwickelt, als Vorbilder dienten unterschiedliche rechtliche Regelungen, die ab der zweiten Hälfte der 1990er Jahre unter deutlichem Druck seitens ausländischer Geldgeber übernommen wurden. Hinsichtlich Korruptionsbekämpfung wurde das Gesetz „On the Incompatibility of Interests and Corruption in

the Public Service“ vom 17. Oktober 1997 eingeführt²³, das mit großen Hoffnungen aufgenommen wurde, allerdings kaum positive Ergebnisse zeigte. Als Dekret des Präsidenten vom 13. April 2001 erging der „Anti-Corruption Policy Coordination Council of Georgia“, der das Nationale Anti-Korruptionsprogramm umsetzen sollte.²⁴ Der Rat arbeitete bis 2004, wurde dann aufgrund seiner völligen Ineffizienz aufgelöst.

b) Entwicklung ab 2003

Nach der Rosenrevolution von 2003 wurden neue Bemühungen zur Korruptionsbekämpfung in Angriff genommen. Der politische Wille der neuen Regierung, Korruption zu bekämpfen, wurde durch das westliche Ausland, vor allem die USA und EU, deutlich unterstützt. Vor allem auch das große Interesse Georgiens an einem Beitritt in die EU motivierte die Politik vor dem Hintergrund entsprechender Forderungen hinsichtlich einer Reform der Justiz- und Kriminalpolitik, zu durchgreifenden Änderungen. Hierbei wurde das Land durch zahlreiche Experten und Beratungsgremien aus dem westlichen Ausland sowie durch enorme finanzielle Zuschüsse unterstützt. Erste Bemühungen drückten sich in der 2005/2006 erfolgten Annahme und Umsetzung des „National Anti-Corruption Strategy and Action Plan“ aus. Auf dieser Basis wurde in den folgenden Jahren eine Strategie zur Korruptionsbekämpfung ausgearbeitet, die allerdings nur teilweise greifen konnte, da es an einer konsequenten Umsetzung mangelte, ferner das Konzept wesentliche Bereiche nicht beinhaltete. So wurde etwa kaum etwas unternommen, um die Bevölkerung über das Problem aufzuklären, ein Gefühl für das Problem Korruption zu schaffen und eine Einstellungsänderung zu bewirken.

Die Verantwortung für die Koordination einer Antikorruptionspolitik wechselte häufig, wurde schließlich im Dezember 2008 auf den neu gegründeten „Anti-Corruption Interagency Council“ übertragen, der für eine Koordination von Aktivitäten zur Korruptionsbekämpfung im Lande, ferner für eine stetige Aktualisierung der Vorgehensweise sorgen und auch die Einführung einzelner Maßnahmen in Übereinstimmung mit internationalen Organisationen überwachen soll. Schließlich soll das Gremium auch die Schaffung von Antikorruptionsgesetzen fördern. Vorsitzender ist der Justizminister des Landes. Der Präsident des Landes bestimmt die Mitglieder, vor allem hochrangige Politiker und Repräsentanten, daneben lediglich vier NGO-Mitglieder (TI Georgia, Georgias Young Lawer Association, Open Society Georgia Foundation, American Bar Association), kann sie auch jederzeit wieder abberufen. Der Council hat mehr oder weniger funktioniert, es liegen keine belegten Ergebnisse vor, es mangelte letztlich an fachmännischer Erfahrung. Immerhin zeigt die Einrichtung des Councils gewisse Bemühungen der Regierung in Richtung einer Reduzierung der Korruption.

c) Gesetzgebungsreform

Hinsichtlich der Kriminalisierung von Korruption wurden in den letzten Jahren erhebliche Fortschritte in Bezug auf eine Angleichung an internationale Standards gemacht. Es wurden neue Straftatbestände, etwa zur aktiven und passiven Bestechung, eingeführt und die Sanktionen deutlich erhöht (vgl. §§ 338 und 339 gStGB hinsichtlich passiver bzw. aktiver Bestechung in der Neufassung von 2006; N 3530). Hierbei ist zu beachten, dass man bei den Neuregelungen völlig neu anfangen musste, wenig Erfahrung bestand, man wiederum weitgehend auf ausländische Experten angewiesen war, deshalb teilweise einfach Modelle aus anderen Ländern kopiert wurden.

Im Oktober 2008 wurde vom Parlament ein neues Recht für die Staatsanwaltschaft angenommen, nach dem der Justizminister die letzte Entscheidungsbefugnis in Fällen von Strafverfolgung gegen öffentlich

²³ Concerning Corruption and the Incompatibility of Interests in the Public Service, 982-Is, 10/17/1997

http://www.parliament.ge/index.php?lang_id=ENG&sec_id=69&info_id=16080

²⁴ Anti-corruption Policy Coordination Council, April 13, 2001 by the initiative of the President of Georgia decree # 131 - http://www.gyla.ge/foi/doc_upload/anticorrupting/danarti%201%20-%20Monitoring%20on%20Fulfillment%20of%20the%20National%20and%20International%20Anticorruption%20Obligations%20of%20Georgia.pdf

Bedienstete, einschließlich des Präsidenten, Parlamentsmitgliedern, Regierungsmitgliedern, Richtern und Staatsanwälten hat. Das schränkt die Unabhängigkeit der Strafverfolgungseinrichtungen ein, insbesondere hinsichtlich hochrangiger Personen (vgl. http://www.parliament.ge/index.php?lang_id=GEO&sec_id=69&kan_det=det&kan_id=3610; On Prosecutor's Office, 382-II's vom 21. 10. 2008).

Nach einer Änderung der Strafprozessordnung ist es nun möglich, ein Strafverfahren in Fällen von Korruptionsverdacht auch nur auf der Basis von Medienberichten einzuleiten und Journalisten als Zeugen vor Gericht zu hören (vgl. Änderung vom 9. 10. 2009, N 1772 – IIb, insbes. Artikel 101 gStPO). Allerdings ist es schwierig zu beurteilen, ob die Staatsanwaltschaft überhaupt bereit und in der Lage ist, auf alle einschlägigen Medienberichte zu reagieren. Die Untersuchungseinheit des Chefanklägers umfasst lediglich 26 Mitarbeiter, von denen 17 Staatsanwälte sind, 8 Untersuchungsbeamte, dazu kommt ein Spezialist für Korruption. Bisher wurde noch kein hochrangiger Amtsinhaber angeklagt. Es bleibt in der Öffentlichkeit der Verdacht, dass Richter von politischer Seite in ihren Entscheidungen nach wie vor deutlich beeinflusst werden. Vor diesem Hintergrund verwundert das nach wie vor geringe Vertrauen der Öffentlichkeit in die Justiz nicht. Die hohen Gerichtskosten, vor allem auch die hohen Kosten eines rechtlichen Beistandes und die Dauer der Verfahren mögen zu dieser negativen Beurteilung beitragen. Obwohl ein Richter, etwa aufgrund politisch „unbeliebter“ Entscheidungen, formell nicht mehr entlassen werden kann, sind die Bestimmungen so „flexibel“, dass sich immer noch eine Möglichkeit finden lässt, Unbeliebte aus dem Amt zu entfernen. Die Verurteilungsrate bei Angeklagten liegt bei 96 %, was darauf hindeutet, dass die zu Sowjetzeiten gepflegte „Telephone Justice“ immer noch funktioniert. Bei der Staatsanwaltschaft wurde eine zentrale Untersuchungseinheit zur Verfolgung von Korruption eingerichtet. Da der Justizminister bei Entscheidungen, die hochrangige Staatsbedienstete betrifft, nach wie vor ein Interventionsrecht hat, besteht allerdings die Gefahr einer mangelnden politischen Unabhängigkeit der Ermittlungseinheit.

Georgien hat alle wesentlichen internationalen Regelungen zur Korruptionsbekämpfung angenommen. So hat sich die Regierung etwa 1990 der „Council of Europe Convention on Money Laundering“ angeschlossen und 2003 die „Council of Europe Civil Law Convention on Corruption“ ratifiziert, nicht jedoch die „Council of Europe Convention on Laundering, Search, Seizure and Confiscation of the Proceeds from Crime and on the Financing of Terrorism“ von 2005. Nach der ersten Evaluationsrunde 2008 übernahm Georgien die „UN Convention against Corruption“ und im Juni 2009 die „Convention on Access to Official Documents“ des Europarats. (vgl. unten FN 17).

Die nach westlichem Vorbild neu geschaffenen gesetzlichen Regelungen zur Bekämpfung von Korruption beinhalten vor allem - die Strafbarkeit des Missbrauchs der Stellung in einem Unternehmen zum eigenen Vorteil (Artikel 220 gStGB), - die aktive oder passive Bestechung im Geschäftsbereich (Artikel 221 gStGB), - den Missbrauch der eigenen Stellung in einem öffentlichen (politischen) Amt für den eigenen Vorteil oder den Vorteil anderer (Artikel 332), - die Ausnutzung der eigenen Amtsstellung zum Nachteil anderer, vor allem auch staatlicher Interessen (Artikel 333), - die unrechtmäßige Behinderung der Strafverfolgung (Artikel 334), - die Ausübung von Zwang auf einen Angeklagten, Zeugen oder Sachverständigen (Artikel 335), - unrechtmäßige Gerichtsentscheidungen (Artikel 336), - unrechtmäßige Aktivitäten im Wirtschaftsbereich oder der Teilnahme daran zum eigenen Vorteil (Artikel 337), - Annahme von jeder Art von Bestechung durch Staatsbedienstete (Artikel 338), - Bezahlung von Bestechung an Staatsbedienstete bzw. Personen in vergleichbarer Position (Artikel 339), - die Annahme unrechtmäßiger Geschenke durch Staatsbedienstete oder Personen in vergleichbarer Position (Artikel 340), - Fälschung im Amt, wie die Eingabe falscher Daten in offizielle Dokumente oder Register oder die Ausgabe falscher Dokumente, die Fälschung eines Dokumentes bzw. einer Akte zum eigenen Vorteil oder dem einer anderen Person (Artikel 341) und - die Vernachlässigung der Amtspflichten zum Nachteil einer anderen Person, der Öffentlichkeit oder des Staates (Artikel 342).

Neben der Schaffung neuer bzw. klarer definierter Straftatbestände, wurden vor allem auch die Sanktionen für Korruptionsstraftaten deutlich erhöht. Nach dem StGB sind folgende Sanktionen vorgesehen: - Geldstrafe, -

Community Service, - Berufsverbot, - Verbot, ein Amt zu begleiten, - Arbeitsmaßnahmen („Corrective Labour“) und - Freiheitsstrafe. Tab. 1 gibt einen Überblick über die im georgischen StGB vorgesehenen Sanktionen für einzelne Straftatbestände.

Tab. 1: Sanktionen für Korruption

Art der Straftat	Geldstrafe	Arbeitsmaßnahmen (Corrective labour)	Freiheitseinschränkende/-entziehende Sanktionen	Berufsverbot
Aktive Bestechung	Ja	Bis zu 2 Jahren	Bis zu 3 Jahren	Nein
Aktive Bestechung (schwere Formen)	Nein	Nein	Bis zu 5 Jahren	Nein
Passive Bestechung	Nein	Nein	6 bis 9 Jahre	Nein
Passive Bestechung (schwere Formen)	Ja	Nein	11 bis 15 Jahre	Nein
Autoritätsmissbrauch	Ja	Bis zu 4 Monaten	Bis zu 3 Jahren	Bis zu 3 Jahren
Autoritätsmissbrauch durch politische Staatsbeamte (Artikel 332)	Ja	Nein	Bis zu 5 Jahren	Bis zu 3 Jahren
Beeinflussung im Wirtschaftsbereich	Ja	Bis zu 2 Jahren	Bis zu 2 Jahren	Nein
Missbrauch/Unterschlagung	Ja	Nein	Bis zu 4 Jahren	Nein
Missbrauch/Unterschlagung (schwere Formen)	Nein	Nein	2 bis 7 Jahre	Bis zu 3 Jahren
Geldwäsche	Ja	Nein	3 bis 6 Jahre	Nein
Geldwäsche (schwere Formen)	Nein	Nein	6 bis 12 Jahre	Nein
Bestechung im Wirtschaftsbereich	Nein	Nein	Bis zu 3 Jahren	Bis zu 3 Jahren

Bei politischem Hintergrund bzw. bei Begehung der Taten durch Staatsbedienstete erhöht sich der Strafraum. Die Sanktionen hängen weiterhin davon ab, ob es Rückfalltaten sind und ob sie in Gruppe oder alleine begangen wurden. Bestechungsgelder können konfisziert und der Staatskasse zugewiesen werden.

Nach Artikel 144 der Strafprozessordnung besteht hinsichtlich einer Strafverfolgung und Anklage Immunität für folgende Personen(gruppen): - Präsident, - Parlamentsmitglieder, Vorsitzender der Chamber of Control, - des Public Defender und der - Richter. Die Möglichkeiten der Aufhebung der Immunität hängen von der Stellung des Betroffenen ab. Die Immunität bezieht sich auch nur hinsichtlich einer Strafverfolgung, nicht auf die Untersuchungen des Sachverhaltes.

Vor dem Hintergrund immer wieder entdeckter großer Fälle von Korruption muss man nach wie vor zu dem Schluss kommen, dass Korruption in Georgien immer noch weit verbreitet ist, auch in höheren Regierungskreisen. Informationen zu diesen Korruptionsskandalen kommen nahezu regelmäßig erst dann an die Öffentlichkeit, wenn ein einflussreiches Mitglied des Regierungsapparates oder ein wichtiger Geschäftsmann seine Macht oder seinen Einfluss verliert.

3. Entwicklung im Spiegel der Fakten

Nachdem die Regierung nun ca. acht Jahre im Amt ist kann eine erste Bewertung ihres Erfolgs hinsichtlich rechtlicher und administrativer Reformen, vor allem aber ihres Erfolgs der Bekämpfung von Kriminalität, vor allem Korruption, vorgenommen werden. Wir beschränken uns dabei auf die Entwicklung in den letzten knapp 10 Jahren. Hierbei werden vor allem Informationen zur Kriminalitätsentwicklung aus den offiziellen

Kriminalstatistiken des Innenministeriums, des Höchsten Gerichtes, dem Bericht des „Department of Correctional Services“ des Justizministeriums, ferner Ergebnisse kriminologisch-soziologischer Studien und Veröffentlichungen, der Massenmedien sowie insbesondere auch international vergleichende Erhebungen von ausländischen unabhängigen Einrichtungen berücksichtig. Zu beachten ist, dass die Aussagekraft der nationalen Kriminalstatistiken aufgrund des insgesamt als sehr hoch einzuschätzenden Dunkelfelds zwangsläufig begrenzt ist, das gilt insbesondere für Korruption und vor allem für Georgien. Zwar bemüht sich die Regierung mit ausländischer Hilfe die Kriminalstatistiken zu verbessern, allerdings dürfen die Angaben nach wie vor nur mit großer Zurückhaltung interpretiert werden²⁵.

a) Polizei- und Gerichtsstatistik

Nach Informationen des Innenministeriums haben sich hinsichtlich Dynamik und Struktur der Kriminalität in Georgien wesentliche Änderungen ergeben. Bis 2006 hat die Zahl der registrierten Straftaten erheblich zugenommen, um ab dann wieder zurückzugehen, das gilt sowohl für die Kriminalität allgemein, als auch für die registrierten Korruptionsstraftaten.

Die Kriminalitätsbelastung hat nach vorliegenden offiziellen Statistiken von 2001 (15.662 registrierte Straftaten) bis 2006 (62,283) um nahezu das Vierfache zugenommen. So stieg die Zahl der polizeilich registrierten Straftaten von 2004 auf 2005 auf 174 % und von 2005 auf 2006 auf 144 % des jeweiligen Ausgangswertes. Was Korruption betrifft, zeigt sich von 2002 bis 2004, also innerhalb von zwei Jahren, nahezu eine Verdoppelung der registrierten Straftaten. Auch hier ergibt sich der Höhepunkt im Jahre 2006, ab dann sinken die registrierten Straftaten wieder ab, um allerdings ab 2008 wieder mehr oder weniger konstant zu bleiben.

Vergleicht man die polizeilich registrierten Straftaten mit Deutschland, so zeigt sich für das westliche Industrieland eine erheblich höhere allgemeine Kriminalitätsbelastung, jedoch eine deutlich niedrigere Belastung hinsichtlich Korruption. Während die Zahl der insgesamt registrierten Straftaten in Deutschland für 2009 bei 6.054.330 liegt²⁶, was einer Häufigkeitsziffer (HZ) pro 100.000 der Wohnbevölkerung von 7.383 entspricht, liegen die Werte in Georgien bei 35.945 und einer HZ von 810. Hinsichtlich Korruption wurden in Deutschland dagegen „lediglich“ 5.881 Fälle („Wettbewerbs-, Korruptions- und Amtsdelikte“)²⁷ registriert, was einer HZ von 7,17 entspricht, in Georgien dagegen 800 Fälle, was eine HZ von 18 ergibt. Georgien registriert somit relativ deutlich mehr Fälle von Korruption, was bei aller Problematik hinsichtlich der Validität der offiziell registrierten Daten bei einem geschätzten Dunkelfeld von über 95 % bereits auf eine höhere entsprechende Belastung des früheren Sowjetstaates hinweisen kann.

Was die Strafverfolgung von Korruption betrifft, geht aus Informationen zur Reaktionsweise des höchsten Gerichtshofes für die Jahre von 2004 bis 2009 hervor, dass es 2004 hinsichtlich aller hierhin verwiesenen Fälle (9.973) bei insgesamt 7.601, das sind 76 %, zu einer Verurteilung kam. 2009 kam es bei 15.483 neu vorliegenden Fällen bei 15.592 (= 101 %) zu einer Verurteilung. Hierbei ist zu berücksichtigen, dass in den Verurteilungen auch Altfälle aus früheren Jahren berücksichtigt sind. Das weist darauf hin, dass es in den jüngeren Jahren bei einem höheren Anteil der eingereichten Fälle zu einer Verurteilung kam, das Gericht somit vor dem Hintergrund der neuen gesetzlichen Regelungen eine höhere Punitivität zeigt.

Deutlich wird diese Tendenz auch hinsichtlich Korruptionsstraftaten. Während es 2004 und vor allem 2005 teilweise bei deutlich weniger als der Hälfte der vorliegenden Fälle zu einer Verurteilung kam, wandelte sich

²⁵ Vgl. etwa das EU-Projekt zur Verbesserung der Kriminalstatistiken des Landes: *Kury/Wittrup*, Criminal Justice Statistics. Final Report. Das Projekt wurde von der EU finanziert, abgewickelt über Business and Strategies in Europe – B&S Europe, Tiflis 2009; s.a. *Kury/Wittrup*, Probleme polizeilicher Kriminalstatistiken in früheren Sowjetländern – Das Beispiel Georgien. Osteuroparecht 56 (2010), S. 212-231.

²⁶ Bundeskriminalamt (Hrsg.), Polizeiliche Kriminalstatistik. Bundesrepublik Deutschland. Berichtsjahr 2009. Wiesbaden, S. 30.

²⁷ Bundeskriminalamt (Anm. 4), S. 209.

das Bild bis 2009 deutlich. Nun wurde ein höherer Anteil aller Fälle verurteilt, insbesondere bei Bestechung. Auch das weist auf eine inzwischen härtere Bestrafung von Korruption in Georgien hin.

b) Internationale Statistiken/Erhebungen

Gerade was Korruption, insbesondere im politischen Bereich, betrifft, muss davon ausgegangen werden, dass in Ländern wie Georgien mit teilweise reduzierter „Strafverfolgungsmotivation“, da vielfach höchste (politische) Kreise involviert sind, die im Lande produzierten Daten ein nur teilweise objektives Bild abgeben. Selbst für westliche Industrieländer, wie Deutschland, besteht hier ein wesentliches Problem. Deshalb bekommen internationale Einschätzungen auf der Basis empirischer Daten eine besondere Bedeutung. Im folgenden sollen kurz Resultate mitgeteilt werden, wie sie von Transparency International, der Weltbank, dem Fund for Peace und der Forschungsgruppe um die International Crime and Victimization Survey hinsichtlich Georgien gefunden wurden. Die hier gewonnenen Daten ermöglichen auch eine internationale Einordnung des Ausmaßes an Korruption in Georgien.

aa) Transparency International (TI)

TI gibt seit 1995 jährlich den internationalen „Corruption Perceptions Index - CPI“ heraus, der auf Umfragedaten beruht, die von unabhängigen und vertrauenswürdigen Institutionen durchgeführt werden. Es werden Daten zu administrativen und politischen Aspekten von Korruption erfasst²⁸. Aus dem neuesten CPI geht hervor, dass Deutschland von den 178 berücksichtigten Ländern auf Platz 15 liegt, sich im Vergleich zu früheren Erhebungen (leicht) verschlechtert hat, Georgien liegt auf Platz 68, hat sich im Vergleich zu früheren Jahren erheblich verbessert, lag etwa 2003 noch auf Platz 127 von damals 133 berücksichtigten Ländern.

bb) Weltbank

Die Forschungsgruppe der Weltbank erhebt „Worldwide Governance Indicators (WGI)“ von inzwischen über 200 Ländern und Gebieten. Hierbei werden sechs Dimensionen erfasst, seit 1996 auch „Control of Corruption“²⁹. Die Ergebnisse zur Korruption für die Jahre 1996 – 2009 für Georgien³⁰ zeigen, dass sich das Land hiernach zunächst durchgehend verschlechtert hat, wobei sich die Situation allerdings ab Mitte des letzten Jahrzehnts, wie auch in anderen wirtschaftlichen Indikatoren, wieder erheblich verbessern konnte³¹. Deutschland erzielte 1996 noch gute Werte, verschlechterte sich dann allerdings bis 2009 erheblich. Tendenziell gilt das auch für die USA, die fast durchgehend schlechtere Werte erhielten als Deutschland.

cc) Business Environment and Enterprise Performance Survey (BEEPS)

Hierbei handelt es sich um eine gemeinsame Initiative der Europäischen Bank für Wiederaufbau sowie der Weltbank³². Die BEEPS wurde bisher in vier Wellen durchgeführt: 1999, 2002, 2005 und 2008 und bezieht sich auf die Länder Zentral- und Osteuropas und der früheren Sowjetunion sowie die Türkei. Erfasst werden breite Bereiche der wirtschaftlichen Situation in den einzelnen Ländern. Wurden in Georgien 2005 noch 110 Firmen befragt, waren es 2008 immerhin 354. 2005 gaben 31 % der Firmen an, Korruption sei im Lande kein Problem, 2008 waren es 58 %, 2005 war die Zahlung von Bestechungsgeldern nach Angaben von 10 % „oft“, 2008 gaben dies noch 4 % an. Bestechungen im Zusammenhang mit Zollkontrollen veränderten sich hiernach

²⁸ Transparency International, Corruption Perception Index. Berlin 2010, S. 4. Siehe auch: www.transparency.org.

²⁹ Vgl. zur Methodologie der Erhebungen Kaufmann/Kraay/Mastruzzi, The Worldwide Governance Indicators: Methodology and Analytical Issues. Washington, D.C., 2010, Policy Research Working Paper 5430 (http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1682130##).

³⁰ Vgl. <http://info.worldbank.org/governance/wgi/pdf/wgidataset.xls>

³¹ Vgl. <http://rru.worldbank.org/BESnapshots/Georgia/default.aspx>.

³² The World Bank Group (2010). BEEPS At-A-Glance 2008. Georgia. January 2010. EBRD-World Bank Business Environment and Enterprise Performance Survey (BEEPS).

(http://siteresources.worldbank.org/INTECAREGTOPANTCOR/Resources/704589-1267561320871/Georgia_2010.pdf).

dagegen kaum (2005 = 9 %; 2008 = 10 %), ebenso entsprechende Zahlungen an Gerichte (2005 = 9 %; 2008 = 8 %). 2005 gaben 39 % der Firmen an, dass Korruption im Geschäftsbereich ein Problem sei, 2008 waren es noch 31 %. Korruption im Lande wurde 2005 an vierter Stelle aller Probleme genannt, 2008 an neunter Stelle. Somit ging auch hiernach das Problem Korruption im Lande zurück.

dd) „Fund for Peace“

Der „Fund for Peace“ ist eine 1957 in den USA gegründete gemeinnützige und unabhängige Forschungs- und Ausbildungseinrichtung, die das Ziel verfolgt, „to prevent war and alleviate the conditions that cause conflict“. Seit 2005 berechnet die Organisation einen standardisierten „Failed States Index“. Wurden hierbei 2005 aufgrund des Mangels an Informationen noch lediglich 76 Länder berücksichtigt,³³ waren es 2010 bereits insgesamt 177.³⁴ Es werden möglichst viele zur Verfügung stehende Informationen über die einzelnen Länder analysiert. Schließlich werden auf der Basis der einzelnen Indikatoren qualitative Bewertungen für jedes Land vorgenommen. Indikator Nr. 7 erfasst u.a. auch das Ausmaß an Korruption in einem Staat. Für 2010 erhielt Georgien auf der Skala von 0 (= wenig Korruption) bis 10 (= viel Korruption) die Bewertung 9,0 (Deutschland: 2,1; USA: 2,5), wurde somit nach wie vor als ausgesprochen korrupt und in einem schlechten wirtschaftlichen und politischen Zustand bewertet, auch im Vergleich zu anderen früheren Sowjetstaaten.

ee) *International Crime and Victimization Survey - ICVS*

Die seit 1989 in zahlreichen Ländern in mehreren Wellen weitgehend standardisiert durchgeführte International Crime and Victimization Survey (ICVS) enthält seit der dritten Welle (1996) auch eine Frage zur Korruption (erwartete Schmiergeldzahlung an einen Beamten)³⁵. Die Ergebnisse für einzelne Länder sind ausgesprochen unterschiedlich. In Ländern mit hoher Korruptionsbelastung werden entsprechende Straftaten gleichzeitig auch weniger angezeigt, was darauf hinweist, dass hier solche Praktiken offensichtlich eher als „normal“ und „üblich“ angesehen werden bzw. dass man sich von einer Anzeige wenig Erfolg und Änderung verspricht. Dadurch wird allerdings das korrupte Handeln weiterhin gleichzeitig unterstützt³⁶.

Während in den Entwicklungsländern durchschnittlich etwa 20 % der Befragten entsprechende Vorkommnisse bezogen auf das Jahr 2004 berichteten, waren es in den osteuropäischen Ländern etwa einer von 8, in industrialisierten Ländern erwies sich Korruption dieser Art dagegen als eher ungewöhnlich. Innerhalb der EU berichteten durchschnittlich nur 1,4 % von irgendeinem entsprechenden Vorfall.

Georgien hat an dieser Umfrage nicht teilgenommen, allerdings an früheren, so etwa 1992 an der zweiten Welle³⁷. Damals gaben 65,1 % der Befragten an, innerhalb des letzten Jahres Opfer von Betrug (Consumer Fraud) und 20,7 % von Korruption geworden zu sein. Nieuwbeerta u.a.³⁸ teilen die Ergebnisse aus den Umfragen von 1989 bis 2000 auch hinsichtlich Korruption für verschiedene Länder, einschließlich Georgien, mit. Ab 1996 wurde eine gesonderte Frage zur Korruption in die ICVS aufgenommen³⁹. Hierbei schneidet

³³ <http://www.fundforpeace.org/global/?q=fsi-grid2005>

³⁴ <http://www.fundforpeace.org/global/?q=fsi-grid2010>

³⁵ Killias (1998). Korruption: Vive la Repression! – Oder was sonst? Zur Blindheit der Kriminalpolitik für Ursachen und Nuancen. In: *Schwind/Kube/Kühne* (Hrsg.), Festschrift für Schneider, S. 239-254, 240.

³⁶ Killias (Anm. 11), S. 240.

³⁷ Pachulia, Georgia, in: *Alvazzi del Frate/Zvekic/van Dijk* (Hrsg.), *Understanding Crime. Experiences of Crime and Crime Control. Acts of the International conference, Rome, 18-20 November 1992*, S. 531-536.

³⁸ Nieuwbeerta/de Geest/Siegers, Corruption in industrialized and developing countries. A test of law & economics hypotheses. In: *Nieuwbeerta* (Hrsg.), *Crime victimization in comparative perspective. Results from the International Crime Victims Survey, 1989 – 2000*. Den Haag, 2002, S. 163-182.

³⁹ Vgl. *Kesteren/Mayhew/Nieuwbeerta*, *Criminal Victimization in Seventeen Industrialised Countries. Key findings from the 2000 International Crime Victims Survey*. Den Haag, 2000, S. 37. Die Frage lautete: “In some countries, there is a problem of corruption among government or public officials. During 1999, has any government official, for instance a customs officer, a police officer or inspector in your country asked you, or expected you to pay a bribe for his or her services?”

Georgien im Vergleich der berücksichtigten 50 Länder aus Südamerika, Asien, Afrika, Ost-, Mittel- und Westeuropa ausgesprochen schlecht ab, es hat nach den Ergebnissen der methodisch vergleichbaren Umfragen den dritthöchsten Wert an Korruptionsbelastung. Immerhin 28,6 % aller Befragten gaben an, Opfer von Korruption geworden zu sein, jeweils 30 % seitens eines Zöllners bzw. Grenzbeamten oder eines Polizisten, der Bestechungsgeld forderte, weitere 26 % durch einen anderen Beamten⁴⁰. Das weist auf die enorm hohe Korruptionsbelastung im Lande bis zu Beginn des letzten Jahrzehntes hin. Neuere Daten der ICVS zu Georgien liegen nicht vor.

ff) OECD Anti-Corruption Network – ACN – for Eastern Europe and Central Asia

Die „Anti-Corruption Division“ der OECD legte im Rahmen des „Istanbul Anti-Corruption Action Plan“ im März 2010 ihren zweiten Prüfbericht zu Korruption in Georgien vor⁴¹. Hier geht es vor allem um die Überprüfung von etwaigen Fortschritten seit dem ersten Bericht von 2006 sowie der Umsetzung der damals gemachten Vorschläge. Gleichzeitig werden neue Vorschläge hinsichtlich politischer Maßnahmen zur Reduzierung des Problems unterbreitet, insbesondere auch hinsichtlich Kriminalisierung und Prävention. Die Kommission bestätigt den politischen Willen im Lande, die Korruption wirkungsvoller zu bekämpfen, sowie die Umsetzung wirksamer Maßnahmen hierzu, „which have significantly reduced the level of corruption in the country, especially administrative corruption affecting everyday life of citizens“⁴². Betont wird, dass die Bevölkerung weiterhin durch spezielle Aktionen für das Problem sensibilisiert werden müsse. Fortschritte sieht die Kommission etwa in der weiteren Kriminalisierung von Korruption vor dem Hintergrund internationaler Standards, auch auf dem Bereich der Prävention. „Georgia has made important progress to establish legal and institutional basis for transparent and meritbased recruitment, remuneration and promotion of public servants“.

gg) Surveys

Obwohl empirisch-kriminologische Untersuchungen in Georgien immer noch eine Seltenheit darstellen, wurden in den letzten Jahren mit ausländischer Hilfe mehrere Umfragen durchgeführt, die auch das Thema Korruption erfassten. Im Juli 2009 hat die Regierung durch „Georgian Opinion Research Business International“ (GORBI – Gallup International) und mit Unterstützung des Europarates (GEPAC – Projekt) zwei Surveys zum Problem Korruption durchführen lassen, eine, bei welcher die Bevölkerung⁴³ und eine zweite, bei der Staatsangestellte befragt wurden⁴⁴.

Bei der allgemeinen Bevölkerungsumfrage wurden insgesamt 1.000 Erwachsene ab dem 18. Lebensjahr, die aufgrund offizieller Bevölkerungsdaten auf der Basis der offiziellen Statistik von 2002 in einem stufenweisen zufallsgesteuerten Verfahren ausgewählt wurden, mit einem standardisierten Erhebungsbogen befragt⁴⁵. Als allgemeines Ergebnis zeigt sich, dass trotz der verschiedenen Reformen über die Hälfte der Befragten Korruption immer noch als wesentliches Problem im Lande ansieht⁴⁶. Allerdings hat das Problem auch aus Sicht der Bevölkerung an Bedeutung verloren, an erster Stelle heutiger Probleme im Lande werden genannt („sehr großes“ bzw. „großes Problem“): - hohe Arbeitslosigkeit (97,6 %), - hohe Kosten des

⁴⁰ Nieuwbeerta u.a. (Anm. 14), S. 172ff. Vgl. a. Zvekic, Criminal victimisation in countries in transition. Rome, 1998, UNICRI publication, No. 61.

⁴¹ OECD Anti-Corruption Network (ACN) for Eastern Europe and Central Asia. Istanbul Anti-Corruption Action Plan. Second Round of Monitoring. Georgia. Monitoring report. Paris, 2010 (www.oecd.org/corruption/acn; http://www.oecd.org/document/34/0,3746,en_36595778_36595861_44999138_1_1_1_1,00.html).

⁴² OECD Anti-Corruption Network (Anm. 17), S. 3.

⁴³ GORBI, Council of Europe, Ministry for Development Cooperation of the Netherlands, Perceptions of Corruption in Georgia. General Public Survey. Tbilisi 2009.

⁴⁴ GORBI, Council of Europe, Ministry for Development Cooperation of the Netherlands, Perception of Corruption in Georgia. Survey of Public Officials. Tbilisi 2009.

⁴⁵ GORBI (Anm. 19), S. 6.

⁴⁶ GORBI (Anm. 19), S. 7.

Gesundheitswesens (95,2 %) und – hohe Lebenshaltungskosten (93,2 %). Das bestätigt auch Ergebnisse früherer Befragungen⁴⁷. Korruption wird immerhin noch von 58,6 % erwähnt⁴⁸. In der Rangreihe der größten gesehenen Probleme im Lande rangiert Korruption inzwischen an 16. Stelle.

Was das Vertrauen in öffentliche Institutionen betrifft („honest“ und „very honest“) werden an erster Stelle genannt die Kirche bzw. religiöse Einrichtungen (82,8 %), Einrichtungen der Strafverteidigung („public defender“; 41,7 %), das Militär (45,6 %) sowie immerhin auch die Schutzpolizei (48,4 %). Am anderen Ende der Skala stehen dagegen die politischen Parteien (6,0 %), die Gerichte (8,4 %), Parlamentarier (10,7 %) und die Staatsanwaltschaft (11,6 %)⁴⁹. 40 % sind der Ansicht, dass das Justizsystem keinerlei Vertrauen verdiene, da es unfair und einseitig urteile.

Bei der zweiten Survey wurden zum selben Zeitpunkt durch GORBI 800 Staatsbedienstete aus verschiedenen Institutionen im Alter ab 20 Jahren befragt. Die Auswahl der Befragten erfolgte aufgrund von Informationen durch die Projektgruppe sowie durch das Department of Statistics of Georgia, wobei entsprechend der Größe der Einrichtungen eine Zufallsstichprobe gezogen wurde. Die Ergebnisse zeigen deutliche Unterschiede in den beobachteten Korruptionsfällen innerhalb der letzten fünf Jahre. Die Angaben der Befragten „demonstrated marked improvements in the perceptions towards state institutions during the last five years amongst those working in these organisations“⁵⁰. 71 % der Befragten sind der Ansicht, dass heute Korruption in Regierungseinrichtungen nicht mehr vorhanden oder vernachlässigbar sei. Noch vor zwei Jahren waren dies lediglich 62 %, vor 5 Jahren gar nur 22 %⁵¹.

III. Diskussion

Vor einem Jahrzehnt zählte Georgien noch zu den korruptesten Ländern der Welt. Korruption war alltäglich auf der Straße zu beobachten, etwa im Umgang der Polizei mit den Bürgern, oder bei Grenzkontrollen, wo sie geradezu üblich war⁵². Inzwischen hat sich die Situation erheblich verbessert, was vor allem international vergleichende Erhebungen, aber auch Umfragen in der Bevölkerung bestätigen. Es ist in der Öffentlichkeit weitgehend angekommen, dass die Bezahlung von Bestechungsgeldern, etwa an Polizisten bzw. andere Staatsbedienstete, nicht mehr „üblich“, aufgrund deren besseren Bezahlung auch nicht mehr „nötig“ ist und Korruption auch strenger verfolgt wird. Die Sanktionen für Korruption wurden deutlich erhöht, die Registrierung von Straftaten verbessert, die Bevölkerung wurde über die Schädlichkeit intensiver aufgeklärt. Hier spielten insbesondere auch die Medien eine wesentliche Rolle.

Einen erheblichen Beitrag zu dieser positiven Entwicklung leisteten Experten aus westlichen Industrieländern, insbesondere der EU⁵³, die einerseits erhebliche finanzielle Unterstützung gab, andererseits aber auch Druck hinsichtlich einer Veränderung ausübte, ohne den der Fortschritt wohl nicht möglich gewesen wäre. Wie sich gerade in westlichen Ländern, etwa Deutschland, immer wieder zeigte, spielt eine freie Presse eine zentrale Rolle bei der Aufdeckung von Korruption bzw. politischer Kriminalität. Vor diesem Hintergrund verwundert es nicht, dass Diktaturen immer wieder vor allem die Presse unter Kontrolle nehmen.

Im Vergleich zu westlichen Industrieländern ist Georgien auf einem guten Weg hin zu weniger Kriminalität, vor allem auch Korruption, wenngleich es relativ gesehen zu westlichen Ländern immer noch schlecht abschneidet. Man versucht, des Problems vor allem auch durch härtere Sanktionen Herr zu werden,

⁴⁷ Vgl. GORBI (Anm. 19), S. 7; GORBI, Corruption Survey in Georgia, Second Wave, Tbilisi 2002. www.gorbi.com.

⁴⁸ GORBI (Anm. 19), S. 12.

⁴⁹ GORBI (Anm. 19), S. 16.

⁵⁰ GORBI (Anm. 20), S. 9.

⁵¹ Vgl. Tab. 17; GORBI (Anm. 20), S. 49.

⁵² Vgl. Kury/Kapanadze/Lammich (2003). Strafverfolgung in Georgien – Zum Problem Korruption. Zeitschrift für Strafvollzug und Straffälligenhilfe 52, 163-165.

⁵³ Vgl. beispielsweise Kury/Wittrup (Anm. 3).

entsprechend wurden die Strafgesetze nach westlichem Vorbild überarbeitet, neue Straftatbestände geschaffen und die Sanktionen verschärft. Hierbei darf allerdings nicht vergessen werden, dass in diesem Kriminalitätsbereich das Dunkelfeld enorm hoch ist, es wird auf 95 % oder höher geschätzt⁵⁴. Die für die Entwicklung eines Landes außerordentlich schädliche Belastung durch Korruption, vor allem auf politischer Ebene, wird sich in Ländern wie Georgien vor allem auch dann reduzieren, wenn es gelingt, in der Einstellung der Bevölkerung eine Änderung zu erreichen. Die Öffentlichkeit muss die schädliche Wirkung erkennen und konsequenter Anzeige erstatten. Hierfür ist wiederum eine freie Medienberichterstattung wichtig. Aufgedeckte Fälle müssen konsequent und transparent verfolgt werden. Wie schwierig die Bekämpfung dieser Art von Kriminalität ist, zeigt die Erfahrung etwa aus Deutschland, wo die Medien inzwischen nahezu täglich über neue Fälle berichten.

*ჰელმუტ კური
ფრაიბურგის უნივერსიტეტი
გერმანია
გიორგი ღლონტი
გრიგოლ რობაქიძის სახელობის უნივერსიტეტი
დაამუშავა და თარგმნა პროფესორმა ედიშერ ფუტყარაძემ
თინათინ წერეთლის სახელმწიფოს დასამართლის ინსტიტუტი*

კორუფცია საქართველოში – განვითარება და სისხლისსამართლებრივი- პრევენციული ღონისძიებები

I. შესავალი

კორუფცია არსებობდა ყველა დროსა და ყველა საზოგადოებაში, თუმცა გარკვეულწილად განსხვავებულია მისი გამოვლენის ფორმები. ამას ადასტურებს უახლესი საერთაშორისო შედარებითი გამოკვლევებიც. შედარების თვალსაზრისით, წესისამებრ, ძლიერია კორუფცია აფრიკის, ცენტრალური და სამხრეთ ამერიკის ბევრ სახელმწიფოში. საყურადღებოა კორუფცია ასევე ყოფილ საბჭოთა კავშირში, რუსეთსა და ჩინეთში.

განსაკუთრებით საზიანო ეფექტი აქვს კორუფციას, უპირველეს ყოვლისა, ყოფილ საბჭოთა სახელმწიფოებში, რომლებიც ეკონომიკურად ძლიერ დასუსტებული არიან და სადაც კორუფციული ძალაუფლების გამო, ფინანსური მხარდაჭერა და შესაბამისად, ქვეყანაში მიღწეული ეკონომიკური მოგება უმეტესწილად არასწორად წარიმართება. ეს ხელს უშლის ქვეყნის შემდგომ ეკონომიკურ განვითარებას. სულ რამდენიმე წლის წინ საქართველო წარმოადგენდა ერთერთ კორუმპირებულ ყოფილ საბჭოთა სახელმწიფოს. ბოლო წლებში ნათელი გახდა, რომ დასავლეთის ქვეყნების (უპირველეს ყოვლისა, აშშ-სა და ევრო კავშირის) გავლენითა და მხარდაჭერით, კორუფცია საქართველოში მნიშვნელოვნად შემცირდა, თუმცა მისი დონე საკმაოდ მაღალი რჩება. ქვემოთ მოცემულია ქვეყნის განვითარების მოკლე მიმოხილვა საერთაშორისო მონაცემებზე დაყრდნობით, რაც გვიჩვენებს, რომ კორუფცია შეიძლება შემცირდეს საკმაოდ ხანმოკლე დროში შესაბამისი ღონისძიებების გატარებით. აქვე აღსანიშნავია ის გარემოება, რომ საქართველო პატარა ქვეყანაა - 2010 წლის დასაწყისისთვის მისი მოსახლეობა შეადგენდა 4,44 მილიონს. ასეთ პირობებში ცვლილებები შედარებით ადვილი განსახორციელებელია. დასავლეთის სახელმწიფოები, რომლებზეც ქვეყანა ეკონომიკურად სრულად არის დამოკიდებული და მათთან ინტეგრაცია სურს, აიძულებენ მას, რომ მნიშვნელოვნად შეამციროს კორუფცია.

II. კორუფცია საქართველოში

⁵⁴ Vgl. Bannenberg, Korruption, in: Schneider, Internationales Handbuch der Kriminologie, Band 2: Besondere Probleme der Kriminologie, 2009, S. 371.

1. პოლიტიკური განვითარება

საქართველოშიც კორუფცია გადაჯაჭვულია სახელისუფლებო სტრუქტურებთან და პოლიტიკურ უპირატესობებთან. კორუფციის ცნობილი ფაქტები ყოველთვის არის საინფორმაციო წყაროებისა და მასმედიის საქმიანობის ძირითადი ნაწილი, რაც პოლიტიკური ხელმძღვანელობის მიერ ცალკეული ინიციატივისა და “გამოწვევის” საფუძველზე ანტიკორუფციულ კამპანიად განიხილება. მიუხედავად იმისა, რომ კორუფციის ფენომენი მნიშვნელოვან პრობლემას წარმოადგენს, იგი დღემდე მეცნიერულად გამოკვლეული არ არის.

1953 წელს სტალინის გარდაცვალებისა და დიქტატურის შესუსტების შემდეგ, საბჭოთა კავშირის გაზრდილი სახელმწიფო აპარატის შიგნით თანდათან დაიწყო ეროზია და მზარდი კორუფცია. უპირველეს ყოვლისა, უზომოდ გაიზარდა კორუფცია საბჭოთა რესპუბლიკებში, რომელთა შორის საქართველოს წამყვანი ადგილი ეკავა.

1960-იან წლებში საქართველოს კომუნისტური პარტიის პირველი მდივანი იყო ვ.მჭავანაძე, რომელსაც კარგი ურთიერთობა ჰქონდა მოსკოვის მთავრობასთან და დიდი მხარდაჭერით სარგებლობდა. იმ დროისთვის ძალაუფლება მოიპოვეს კორუფციულმა დაჯგუფებებმა (“კლანებმა”), რომლებიც მრეწველობას პირადი ინტერესებისთვის იყენებდნენ, სახელმწიფო რესურსებითა და ფონდებით “სარგებლობდნენ” საკუთარი სარგებლის მისაღებად. 1970-იანი წლების დასაწყისში, საქართველოს შინაგან საქმეთა მინისტრმა, ედუარდ შევარდნაძემ, დაიწყო ქვეყანაში კორუფციასთან ბრძოლა. მან დაარწმუნა მოსკოვის საბჭოთა მთავრობა საქართველოში პრობლემების არსებობაში. 1972 წელს მჭავანაძე გაათავისუფლეს. შევარდნაძე გახდა საქართველოს რესპუბლიკის ხელმძღვანელი და კომპარტიის პირველი მდივანი, რის შემდეგაც დაიწყო ქვეყნის განვითარების ახალი პერიოდი.

შევარდნაძე შეუდგა კორუფციასთან ბრძოლას, უპირველეს ყოვლისა, პოლიტიკურ წრეებში, განსაკუთრებით კი სახელმწიფო აპარატთან და ცალკეულ “კლანებთან” მიმართებით. ქვეყანაში თავი იჩინა მზარდმა ეკონომიკურმა კრიზისმა, აფხაზეთსა და სამხრეთ ოსეთში გაჩაღდა ეთნიკური კონფლიქტები, რომლებიც სამოქალაქო ომში გადაიზარდა. პრეზიდენტი გამსახურდია მხოლოდ ერთი წელი იყო მთავრობაში. ქვეყანამ დამოუკიდებლობა ოფიციალურად 1991 წელს მოიპოვა. შეიარაღებულ დაჯგუფებებს შორის ბრძოლას ქვეყანაში მოჰყვა მზარდი ანარქიის გაბატონება, თვით დედაქალაქ თბილისში იჩინა თავი ძლიერმა ურთიერთდაპირისპირებამ გაგვლიან ძალებს შორის. მათი ხელმძღვანელები დაკავშირებული იყვნენ დანაშაულებრივ კორუფციულ ძალებთან.

ედუარდ შევარდნაძე 1995-2003 წლებში იყო საქართველოს პრეზიდენტი. მას ჰქონდა ქვეყნის მოსახლეობის უმრავლესობის მხარდაჭერა და ნდობა. მას ასევე მხარს უჭერდა უცხოეთი. პრეზიდენტმა მოახერხა ანარქიის მოკლე დროში აღმოფხვრა და მართლწესრიგის აღდგენა. აფხაზეთსა და ოსეთში დაახლოებით ხუთწლიანი სამოქალაქო ომის შემდეგ, მან, თავისი პოლიტიკური გამოცდილების საფუძველზე, შეძლო მშვიდობის დამყარება, ქვეყანაში წესრიგის აღდგენა, ქმედითი მთვრობის ჩამოყალიბება და მართვაში ახალგაზრდა პოლიტიკური ძალების ჩართვა. თუმცა, შევარდნაძემ ვერ შეძლო კორუფციის შემდგომი განვითარების შეფერხება. ამ პერიოდში, ისევე როგორც, საბჭოთა დროს, კორუფციული სისტემა განვითარდა ორი მიმართულებით: ინდივიდუალური და სახელმწიფო. ქვეყანა პოლიტიკურად სტაბილური გახდა, თუმცა, როგორც სამართლიანად აღნიშნავდნენ საერთაშორისო ორგანიზაციები, საქართველო იმავდროულად იყო ერთერთი ძლიერ კორუმპირებული სახელმწიფო მსოფლიოში. Transparency International –ის მიხედვით, საუკუნის დასაწყისში, საერთაშორისო შედარებითი კვლევების გათვალისწინებით, საქართველო მიეკუთვნებოდა 20 ყველაზე კორუმპირებულ ქვეყანას. ხანგრძლივი

პოლიტიკური და ეკონომიკური პრობლემების შედეგად ქვეყანაში 2003 წელს მოხდა “ვარდების რევოლუცია”, რასაც შევარდნაძის გადაყენება მოჰყვა.

2004 წლის დასაწყისში სააკაშვილი არჩეულ იქნა პრეზიდენტად ხმათა 96% -იანი უმრავლესობით. “ვარდების რევოლუციის” შემდეგ სააკაშვილის ხელისუფლებაში მოსვლამ რადიკალურად შეცვალა ქვეყანაში არამხოლოდ პოლიტიკური მდგომარეობა, არამედ დანაშაულობა. ახალმა მთავრობამ მძიმე მემკვიდრეობა მიიღო წინამორბედისაგან: შედარებით დიდი ბიუროკრატიული აპარატი, სუსტი პოლიტიკური ხელმძღვანელობა, ცუდი ეკონომიკური მდგომარეობა, კორუფცია და უკანონობა. სახელმწიფო ბიუჯეტი სრულად იყო დავალიანებული, ენერგიით უზრუნველყოფა იყო არასაიმედო, მომგებიანი სავაჭრო სფერო კვლავაც კრიმინალური დაჯგუფებებისა და პოლიტიკური სისტემის ანდა მთავრობის კორუმპირებული წევრების ნათესავების ხელში გახლდათ. ახალ მთავრობას მოუხდა საკმაოდ მძიმე პრობლემებთან შეჭიდება, საჭირო იყო 2003 წლის რევოლუციის შემდეგ სახელმწიფოს გადახდისუნარიანობის გაზრდა და მართლწესრიგის გაძლიერება.

მთავრობის ყველა სფეროში განხორციელდა რადიკალური სტრუქტურული ღონისძიებები. სამინისტროებსა და დეპარტამენტებში გათავისუფლდნენ თანამდებობის პირები. ეს, უპირველეს ყოვლისა, შეეხო იურიდიულ მიმართულებებს. მოხდა შინაგან საქმეთა სამინისტროს კომპლექსური რესტრუქტურისა. იგი მიხნეული იყო კორუფციის ცენტრად. შეიცვალა პირადი შემადგენლობის 80%-ზე მეტი. იგივე შეეხო პოკურატურასა და სასამართლო სისტემას. ახალი მთავრობა დაეყრდნო ახალ სამართლებრივ სისტემას და შეეცადა სახელმწიფო ბიუჯეტის გაზრდას. ამისათვის მათ შევარდნაძის დროინდელი მთავრობის წევრებისაგან, კორუმპირებული მოხელეებისაგან, მეწარმეებისა და ბიზმესმენებისაგან მოითხოვეს უკანონოდ მოპოვებული ქონების სახელმწიფო ბიუჯეტისთვის უკან დაბრუნება. ამ მიზნისთვის შინაგან საქმეთა სამინისტრომ და პროკურატურამ შექმნეს განსაკუთრებული “ფონდი”, რომელშიც ირიცხებოდა ყოფილ კორუმპირებულ სახელმწიფო მოხელეთა “ნებაყოფლობითი დაბრუნებები”. დააპატიმრეს საკმაოდ ბევრი მაღალი რანგის მქონე და გაელენიანი მოქალაქე, სანამ მათ არ გადაახდევინეს შესატანი პროკურატურის მიერ დადგენილ საწევრო “ფონდში”. ამის შედეგად აღრინდელმა მოხელეებმა სათითაოდ დააბრუნეს რამდენიმე ათასიდან მილიონ აშშ დოლარამდე ღირებულების უკანონოდ მოპოვებული ქონება. ოფიციალური შეფასებით სახელმწიფოს უკან დაუბრუნდა 100 მილიონი აშშ დოლარი. საერთო შენატნები არ გამოქვეყნებულა და ამიტომ შეუძლებელია მათი საბოლოო შეფასება. “გასხვისების” ეს ფაზა გრძელდებოდა დაახლოებით ორი წლის განმავლობაში და წარმოადგენდა საერთაშორისო ორგანიზაციებისა და პოლიტიკური ოპოზიციის კრიტიკის საგანს ნაკლები გამჭვირვალობისა და სამართლებრივი სახელმწიფოს არარსებობაზე მითითებით. ფონდში გადარიცხული ფული გამოყენებულ იქნა თანამედროვე პოლიციის ჩამოსაყალიბებლად, შესაბამისი ადმინისტრაციის, სატრანსპორტო საშუალებების შესაქმნელად და დედაქალაქ თბილისში ბევრი სახელმწიფო შენობის გასახლეზლად. რეფორმირებულ იქნა მთელი სისხლისსამართლებრივი დევის სისტემა. შინაგან საქმეთა სამინისტროში შეიქმნა ბრძოლისუნარიანი პოლიციის გაერთიანება, რომელიც მოწონებას იმსახურებდა და იმსახურებს მოსახლეობის მხრიდან.

“ფონდის” ირგვლივ შექმნილი გაძლიერებული კრიტიკის გამო ყველა თანხა გადაირიცხა ფინანსთა სამინისტროში და ეროვნული ბიუჯეტის შემადგენელი ნაწილი გახდა. 2004 წლიდან ადმინისტრაციული მიმართულებით გატარდა ცვლილებები – შეიცვალა 5 პრემიერ-მინისტრი, ხანგრძლივი ცვლილებები მიმდინარეობდა ასევე სამინისტროებსა და ქვეყნის სხვა პოლიტიკურ განყოფილებებში. მთავრობის აპარატში მიმდინარე ინტენსიურმა ძვრებმა გამოიწვია კადრებს შორის გამოცდილებისა და სპეციალური, პროფესიული ცოდნის შესუსტება და ადამიანის უფლებათა დარღვევის მრავალი შემთხვევა. “პიროვნებათა კარუსელი” გრძელდებოდა 2007/2008 წლებამდე, სანამ აღიარებულ არ იქნა მსგავსი ნაბიჯების პრობლემატურობა. “ეკონომიკური საკვირველების” იმედი ქვეყანაში

ჯერჯერობით მიუღწეველია. საქართველო კვლავ დამოკიდებულია საზღვარგარეთის დახმარებაზე. ზოგიერთი მეცნიერის აზრით, ეკონომიკის განვითარებას ზოგჯერ მნიშვნელოვნად უშლის ხელს არასწორი ადმინისტრირება, შესაბამისი დადგენილებები, მაღალი გადასახადები და საკანონმდებლო დებულებათა პერმანენტული ცვლილება.

1. სამართლებრივი განვითარება

ა) განვითარება 2003 წლამდე

კორუფციის წინააღმდეგ ბრძოლის გასაუმჯობესებლად კანონმდებლობა საქართველოში მეტ-ნაკლებად არასისტემურად ვითარდებოდა. ამის მაგალითია სხვადასხვა სამართლებრივი რეგულირება, რომელიც მიღებულ იქნა 1990 –იანი წლების მეორე ნახევრიდან საზღვარგარეთული დამფინანსებლების გავლენით. კორუფციის წინააღმდეგ ბრძოლა დაიწყო 1997 წლის 17 ოქტომბრის კანონით “საქართველოს კანონი საჯარო სამსახურში ინტერესთა შეუთავსებლობისა და კორუფციის შესახებ”, რომელზეც დიდი იმედი იყო დამყარებული, თუმცა ნაკლები პოზიტიური შედეგები აჩვენა. 2001 წლის 13 აპრილს პრეზიდენტის დეკრეტის სახით მიღებულ იქნა “საქართველოს ანტიკორუფციული პოლიტიკის საკოორდინაციო საბჭო”, რომელსაც უნდა შეეცვალა ეროვნული ანტიკორუფციული პროგრამა. საბჭო მუშაობდა 2004 წლამდე, შემდგომ თავისი არაეფექტურობის გამო გაუქმდა.

ბ) განვითარება 2003 წლიდან

2003 წლის ვარდების რევოლუციის შემდეგ კორუფციის წინააღმდეგ ბრძოლა ახალი მასშტაბებით დაიწყო. ახალი მთავრობის სურვილი კორუფციის წინააღმდეგ ბრძოლის თაობაზე არსებითად მხარდაჭერილი იყო დასავლეთის ქვეყნების, უპირველეს ყოვლისა, კი აშშ-სა და ევრო კავშირის მიერ. საქართველოს ევროკავშირში შესვლის დიდი ინტერესი წარმოადგენდა პოლიტიკოსთა მოტივს გაეტარებინათ იუსტიციისა და სისხლისსამართლებრივი პოლიტიკის რეფორმა, რომელიც მნიშვნელოვან ცვლილებებს გამოიწვევდა. ამავე დროს ქვეყანა დასავლეთის სახელმწიფოებისგან ღებულობდა როგორც ფინანსურ მხარდაჭერას, ისე ექსპერტთა და მრჩეველთა რეკომენდაციებს. პირველი ღონისძიება გამოიხატა “ანტიკორუფციული სტრატეგიის განხორციელების სამოქმედო გეგმის ” მიღებაში 2005/2006 წლებში. ამ საკანონმდებლო ბაზის საფუძველზე შემუშავებულ იქნა შემდგომ წლებში კორუფციასთან ბრძოლის სტრატეგია, რომელიც ნაწილობრივ მოიცავდა სხვადასხვა სფეროს და საკმაოდ თანმიმდევრული იყო. მიღებულ იქნა ზომები მოსახლეობის პრობლემებში გასარკვევად და ამ საკითხთან დაკავშირებით მათი შეხედულებების შესაცვლელად.

ანტიკორუფციული პოლიტიკის კოორდინაციისთვის პასუხისმგებლობა ხშირად იცვლებოდა. საბოლოოდ, 2008წ-ის დეკემბერში შექმნილი “ NTI – Corruption Interagency Council” –ის ხელში გადავიდა ქვეყანაში კორუფციის წინააღმდეგ ბრძოლის აქტუალობის კოორდინაცია. მას უნდა ეზრუნა აქტუალურ საკითხებზე და თვალყური ედევნებინა ცალკეული ღონისძიების გატარებისთვის საერთაშორისო ორგანიზაციებთან შეთანხმებით. ეს ორგანო ხელს უწყობს ანტიკორუფციული კანონების მიღებას. მისი თავმჯდომარეა ქვეყნის იუსტიციის მინისტრი. პრეზიდენტი ასახელებს მის წევრებს, უპირველეს ყოვლისა, მაღალი რანგის პოლიტიკოსებსა და პარლამენტარებს, ასევე ოთხ წევრს არასამთავრობო ორგანიზაციებიდან (TI Georgia, საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია, Open Society Georgia Foundation , American Bar Association). შესაძლებელია მათი გაწვევა ნებისმიერ დროს. ეს ორგანო საკმაოდ კარგად ფუნქციონირებს. მისი საქმიანობა მიუთითებს მთავრობის მიერ კორუფციის შესამცირებლად გატარებულ აქტიურ ღონისძიებებზე.

გ) კანონმდებლობის რეფორმა

კორუფციულ ქმედებათა კრიმინალიზაციით უკანასკნელ წლებში მნიშვნელოვანი ნაბიჯები გადაიდგა საერთაშორისო სტანდარტებთან განთანაბრების თვალსაზრისით. შემოღებულ იქნა დანაშაულის ახალი შემადგენლობები, რომლებიც აქტიურ და პასიურ მექრთამეობას შეეხებოდა და მნიშვნელოვნად გაიზარდა მათთვის გათვალისწინებული სანქციები. (შედარებისთვის იხილეთ სსკ-ის 338-ე და 339-ე მუხლები, რომლებიც ქრთამის აღებასა და ქრთამის მიცემას ითვალისწინებს). აქვე აღსანიშნავია, რომ ახალი რეგულირება სავესებით ახლებურად უნდა დაწესდეს. მცირე იყო გამოცდილება. ასეთ დროს ეყრდნობოდნენ უცხოელ ექსპერტებს, ამიტომ ნაწილობრივ გამოყენებულ იქნა უცხო ქვეყნების მოდელი.

2008 წლის ოქტომბერში მიღებულ იქნა ახალი კანონი პროკურატურის შესახებ, რომლის მიხედვითაც მხოლოდ იუსტიციის მინისტრს აქვს საბოლოო გადაწყვეტილების მიღების უფლება საჯარო მოხელის, პრეზიდენტის, პარლამენტის წევრის, მთავრობის წევრის, მოსამართლისა და პროკურორის წინააღმდეგ სისხლისსამართლებრივი დევნის დაწყების თაობაზე. ეს განსაზღვრავს მაღალი თანამდებობის პირთა წინააღმდეგ სისხლისსამართლებრივი დევნის თავისებურებას.

სისხლის სამართლის პროცესის ცვლილების შემდეგ, შესაძლებელი გახდა სისხლისსამართლებრივი დევნის დაწყება კორუფციის ფაქტებზე მასმედიის მონაცემების საფუძველზე და ჟურნალისტების მოწმეებად გამოძახება სასამართლოში. თუმცა, პროკურატურა მზად არის იმისათვის, რომ მასმედიის განცხადებებზე შესაბამისი რეაგირება მოახდინოს. მთავარი ბრალდებლის საგამოძიებო გაერთიანება მოიცავს 26 თანამშრომელს, რომელთაგან 17 პროკურორია, 8 გამომძიებელი და 1 სპეციალისტი კორუფციის საკითხებში. ჯერჯერობით ბრალდება არ წაყენებია არაცერთ მაღალი თანამდებობის მოხელეს. საზოგადოებაში არსებობდა მოსაზრება მოსამართლეების მიერ გადაწყვეტილების მიღებისას პოლიტიკური თვალსაზრისის გამოყენების თაობაზე. აღნიშნულს არ შეუძლირებია მნიშვნელოვნად საზოგადოების ნდობა იუსტიციისადმი. ამის საფუძველი შეიძლება გამხდარიყო სასამართლო ხარჯების სიძვირე და პროცესების ხანგრძლივობა. საზოგადოების ერთი ნაწილის აზრით, მოსამართლეები ისეთ გადაწყვეტილებებს ღებულობენ, რომ შესაძლებელია კორუპირებულ მოხელეთა გათავისუფლება. გამამტყუნებელ განაჩენთა წილი 96%-ს შეადგენს. პროკურატურაში შეიქმნა საგამოძიებო განყოფილება/დეპარტამენტი კორუფციის წინააღმდეგ საბრძოლველად. იუსტიციის მინისტრი წარმოადგენს სახელმწიფო-პოლიტიკური თანამდებობის მქონე პირთა წინააღმდეგ სისხლისსამართლებრივი დევნის უფლების განმახორციელებელს.

საქართველომ მიიღო კორუფციის წინააღმდეგ ბრძოლისათვის აუცილებელი ყველა მნიშვნელოვანი საერთაშორისო ნორმა. მთავრობა 1990 წელს შეუერთდა “ევროპის საბჭოს კონვენციას უკანონო შემოსავლების ღებალიზაციის შესახებ” და 2003 წელს მოახდინა კორუფციის შესახებ ევროპის საბჭოს კონვენციისა და ტერორიზმის წინააღმდეგ ბრძოლის შესახებ ევროპული კონვენციის რატიფიცირება. 2008 წელს განხორციელდა აგრეთვე კორუფციის წინააღმდეგ გაეროს კონვენციის, ხოლო 2009 წლის ივნისში “ოფიციალური დოკუმენტების ხელმისაწვდომობის შესახებ კონვენციის” რატიფიკაცია.

დასავლური ნიმუშების მიხედვით კორუფციის წინააღმდეგ საბრძოლველად შექმნილი ახალი საკანონმდებლო რეგულირება, უპირველს ყოვლისა, შეეხო ისეთ ქმედებათა შემადგენლობების დასჯადობას, როგორიცაა: უფლებამოსილების ბოროტად გამოყენება (სსკ-ის 220-ე მუხლი), კორუფციული მოსყიდვა (სსკ-ის 221-ე მუხლი), სამართლებრივი უფლებამოსილების ბოროტად გამოყენება (სსკ-ის 332-ე მუხლი), სამსახურებრივი უფლებამოსილების გადამეტება (სსკ-ის 333-ე მუხლი), ეჭმიტანილის ან ბრალდებულის სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისაგან უკანონო გათავისუფლება (სსკ-ის 334-ე მუხლი), განმარტების, ჩვენების ან დასკვნის მიცემის იძულება (335-ე მუხლი), სამეწარმეო საქმიანობაში უკანონო მონაწილეობა (337-ე მუხლი), ქრთამის აღება (338-ე მუხლი), ქრთამის

მიცემა (339- ე მუხლი), ზეგავლენით ვაჭრობა (3391-ე მუხლი), კანონით აკრძალული საჩუქრის მიცემა (340-ე მუხლი), სამსახურებრივი სიყალბე (341-ე მუხლი), სამსახურებრივი გულგრილობა (342-ე მუხლი).

ახალ ქმედების შემადგენლობათა კორუფციულ დანაშაულად გამოცხადებასთან ერთად გამკაცრდა სანქციები უკვე არსებულ, კანონით გათვალისწინებულ კორუფციულ დანაშაულებზე. სისხლის სამართლის კოდექსის მიხედვით, კორუფციული დანაშაულისთვის გათვალისწინებულია შემდეგი სახის სანქციები: ჯარიმა, თანამდებობის დაკავების ან საქმიანობის უფლების ჩამორთმევა, საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომა, გამასწორებელი სამუშაო და თავისუფლების აღკვეთა. ცხრილში ნაჩვენებია საქართველოს სსკ-ით ზოგიერთი დანაშაულისათვის გათვალისწინებული სანქციების მიმოხილვა.

ცხრილი 1. კორუფციული დანაშაულისათვის გათვალისწინებული სანქციები

დანაშაულის სახე.	ჯარიმა.	გამასწორებელი სამუშაო	თავისუფლების აღკვეთა.	თანამდებობის დაკავების ან საქმიანობის უფლების ჩამორთმევა
ქრთამის მიცემა	დიახ	2 წლამდე	სამ წლამდე	არა
ქრთამის მიცემის კვალიფიციური შემადგენლობა	არა	არა	5-წლამდე	არა
ქრთამის აღება	არა	არა	6 -დან 9 წლამდე	არა
ქრთამის აღების კვალიფიციური შემადგენლობა	დიახ	არა	11 -დან 15 წლამდე	არა
სამსახურებრივი უფლებამოსილების ბოროტად გამოყენება	დიახ	ოთხ თვემდე	3 წლამდე	სამ წლამდე
სამსახურებრივი უფლებამოსილების ბოროტად გამოყენება სახელმწიფო-პოლიტიკური თანამდებობის მქონე პირის მიერ	დიახ	არა	5 წლამდე	სამ წლამდე
სამეწარმეო საქმიანობაში უკანონო მონაწილეობა	დიახ	ორ წლამდე	2 წლამდე	არა
სამსახურებრივი უფლებამოსილების გადამეტება	დიახ	არა	4 წლამდე	არა
სამსახურებრივი უფლებამოსილების გადამეტების კვალიფიციური შემადგენლობა	არა	არა	2-დან 7 წლამდე	სამ წლამდე
ფულის გათეთრება	დიახ	არა	3 -დან 6 წლამდე	არა
ფულის გათეთრების კვალიფიციური შემადგენლობა	არა	არა	6 -დან 12 წლამდე	არა
კომერციული მოსყიდვა;	არა	არა	სამ წლამდე	სამ წლამდე

სახელმწიფო-პოლიტიკური თანამდებობის მქონე პირის მიერ შემადგენლობის ჩადენის შემთხვევაში გათვალისწინებულია უფრო მკაცრი სასჯელები. სასჯელების სიმკაცრე, მათი ზომა დამოკიდებულია ასევე იმაზე, ერთპიროვნულად არის ჩადენილი დანაშაული თუ ჯგუფის მიერ. შესაძლებელია კორუფციული დანაშაულით მოპოვებული ქონების ჩამორთმევა და სახელმწიფოსთვის გადაცემა.

სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის მიხედვით, სისხლისსამართლებრივი დევნისგან იმუნიტეტი იცავს შემდეგ პირებს: პრეზიდენტს, პარლამენტარსა და მოსამართლეს. იმუნიტეტის მოხსნის შესაძლებლობა დამოკიდებულია პირის მდგომარეობაზე. იმუნიტეტი შეეხება მხოლოდ სისხლისსამართლებრივი დევნის საკითხს და არა საქმის გამოძიების გარემოებებს.

საქართველოში საკმაოდ ინტენსიურია კორუფციის წინააღმდეგ ბრძოლა, მაგრამ მისი გამოვლენის ფაქტებიც ხშირია, თანაც ისეთებისა, რომლებიც ჩადენილია სახელმწიფო მოხელეთა და სხვა ცნობილ პირთა მიერ.

1. განვითარება ფაქტების მიხედვით

როდესაც მთავრობა რვა წელზე მეტია ხელისუფლებაშია, შესაძლებელია მის მიერ გატარებული სამართლებრივი და ადმინისტრაციული რეფორმების შეფასება. ეს ძირითადად შეეხება დამნაშავეობის წინააღმდეგ, სახელდობრ, კორუფციის წინააღმდეგ ბრძოლის შედეგებს. ძირითადად მხედველობაშია მიღებული მოვლენათა განვითარება უკანასკნელი ათი წლის განმავლობაში დამნაშავეობის შესახებ ინფორმაციაზე დაყრდნობით. რომელიც ეფუძნება შინაგან საქმეთა სამინისტროსა და უზენაესი სასამართლოს ოფიციალურ სტატისტიკას, იუსტიციის სამინისტროს მოხსენებებს, კრიმინოლოგიურ-სოციოლოგიური სწავლების შედეგებსა და პუბლიკაციებს, ასევე საერთაშორისო შედარებითი კვლევების შედეგებს. საყურადღებოა, რომ კორუფციულ დანაშაულთა შესახებ ეროვნული სტატისტიკა საკმაოდ შეზღუდულია ამ დანაშაულთა ფარული ხასიათის გამო. მთავრობა ცდილობს დასავლეთის ქვეყნების დახმარებით სისხლისსამართლებრივი სტატისტიკის გაუმჯობესებას.

ა) პოლიციისა და სასამართლო სტატისტიკა

შინაგან საქმეთა სამინისტროს ინფორმაციის მიხედვით, დინამიკისა და სტრუქტურის თვალსაზრისით, დამნაშავეობა საქართველოში არსებითად შეიცვალა. 2006 წლამდე მნიშვნელოვნად გაიზარდა რეგისტრირებულ დანაშაულთა რიცხვი, რომელიც შემდეგ კვლავ შემცირდა. ეს შეეხება როგორც დამნაშავეობას ზოგადად, ისე რეგისტრირებულ კორუფციულ დანაშაულებს. დამნაშავეობის ინტენსივობა მოცემული ოფიციალური სტატისტიკის მიხედვით 2001წლიდან (15.662 რეგისტრირებული დანაშაული) 2006 წლამდე (62.283) თითქმის ოთხჯერ გაიზარდა. 2004 წ-დან 2005წ-მდე პოლიციაში რეგისტრირებულ დანაშაულთა რაოდენობამ იმატა 174% -ით, ხოლო 2005 –დან 2006წლამდე 144% -ით. კორუფციულ დანაშაულებს რაც შეეხება, 2002წ-დან 2004წ-ის განმავლობაში შეინიშნება რეგისტრირებულ დანაშაულთა რიცხვის გაორმაგება. ყველაზე მეტ შემთხვევას ადგილი ჰქონდა 2006 წელს, შემდეგ რეგისტრირებულ დანაშაულთა რაოდენობამ დაიკლო, 2008 წლიდან კი ის მეტ-ნაკლებად უცვლელი დარჩა.

თუკი ამ მონაცემებს, კერძოდ, პოლიციაში რეგისტრირებულ დანაშაულთა რაოდენობას შევადარებთ გერმანიისას, ვნახავთ, რომ დასავლეთის განვითარებული ქვეყნისათვის საკმაოდ მაღალია საერთო დამნაშავეობის ინტენსივობა, თუმცა ის საკმაოდ დაბალია კორუფციულ დანაშაულებთან მიმართებაში. გერმანიაში 2009 წელს რეგისტრირებულ საერთო დანაშაულთა რაოდენობა იყო 6. 054. 330, რაც 100.000 სულ მოსახლეობასთან მიმართებაში შეადგენს 7. 383-ს¹. ეს რიცხვი საქართველოში რეგისტრირებული დანაშაულისა იყო 35.945, ფარდობითობის რიცხვი კი 810. კორუფციასთან მიმართებაში გერმანიაში დაფიქსირდა “მხოლოდ” 5. 881 შემთხვევა (სამეწარმეო, კორუფციული და სამოხელეო ქმედების), ფარდობითობის რიცხვი შეესაბამება 7.17². საქართველოში კი ცნობილი გახდა 800 შემთხვევა, რაც 18 ფარდობითობის რიცხვს გულისხმობს. საქართველოში რეგისტრირებულია კორუფციის საკმაოდ ბევრი შემთხვევა, რომელთა 95%-ს

ფარული ხასიათი ჰქონდა. ყოფილ საბჭოთა ქვეყნის მაგალითზე საკმაოდ მნიშვნელოვანია ოფიციალურად რეგისტრირებულ მონაცემთა გაუმჯობესება.

უზენაესი სასამართლოს ინფორმაციის მიხედვით, 2004-დან 2009წ-მდე გაიზარდა კორუფციულ ქმედებათა სისხლისსამართლებრივი დევნა. ასე მაგალითად, 2004 წელს ყველა გამოვლენილი 9.993 შემთხვევიდან მსჯავრდებულ იქნა 7.601 ანუ 76%. 2009 წ-ლს კი 15.483 ერთეულს დაემატა ახალი შემთხვევებიც და მსჯავრი დაედოთ პირებს 15.592 დანაშაულისთვის, რაც შეადგენს 101%-ს. გასათვალისწინებელია ის გარემოება, რომ აქ მხედველობაში მიიღება მსჯავრდება ადრე ჩადენილი ქმედებებისთვის. ეს იმაზე მიუთითებს, რომ ადრე ჩადენილ ქმედებათა გამო მსჯავრდებით საკმაოდ იზრდება კორუფციულ დანაშაულთა დასჯადობა.

კორუფციულ დანაშაულთან მიმართებაში დასჯადობის გაძლიერების ტენდენცია თვალსაჩინოა. თუკი 2004-2005 წლებში გამოვლენილ შემთხვევათაგან ნახევარზე ნაკლები მთავრდება გამამტყუნებელი მსჯავრდებით, 2009 წლამდე ეს სურათი თვალნათლივ შეიცვალა – შემთხვევათა უმრავლესობა, განსაკუთრებით კი მექრთამეობის შემთხვევები, მსჯავრდებით დამთავრდა. ესეც მიუთითებს საქართველოში კორუფციის გამო საკმაოდ მკაცრ დასჯადობაზე.

ბ) საერთაშორისო სტატისტიკა/ მონაცემები

პოლიტიკურ წრეებში კორუფციასთან დაკავშირებით უნდა აღინიშნოს, რომ უმეტესწილად მაღალი (პოლიტიკური) წრეები ქვეყანაში რეალურად არსებულ მონაცემებს ნაწილობრივ შეცვლილი სახით წარმოადგენენ ხოლმე. თვით დასავლეთის განვითარებულ ქვეყნებშიც კი, მაგალითად, როგორიც გერმანიაა, ეს სერიოზულ პრობლემას წარმოადგენს. ამიტომ განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს ემპირიული მონაცემების საფუძველზე გაკეთებულ საერთაშორისო შეფასებებს. ქვემოთ მოკლედ იქნება წარმოდგენილი ის შედეგები, რაც საქართველოსთან დაკავშირებით მოიპოვა Transparency International-მა, მსოფლიო ბანკმა, Fund for Peace- მ და საერთაშორისო დანაშაულისა და ვიქტიმიზაციის კვლევის ჯგუფმა. ეს მონაცემები შესაძლებლობას იძლევა საქართველოში კორუფციის მასშტაბის საერთაშორისო შედარებისათვის.

აა) საერთაშორისო გამჭვირვალობაⁱⁱⁱ (TI)

1995 წლიდან TI ყოველწლიურად წარმოადგენს საერთაშორისო “კორუფციის აღქმის ინდექსს” (CPI)^{iv} რომელიც ეყრდნობა დამოუკიდებელი და მიუკერძოებელი ინსტიტუტების მიერ ჩატარებული გამოკითხვის შედეგებს. მონაცემები შეეხება კორუფციის ადმინისტრაციულ და პოლიტიკურ ასპექტებს. CPI –ის უახლოესი მონაცემების მიხედვით გერმანია მე-15 ადგილზეა 178 ქვეყნის შედარების მონაცემების მიხედვით, რაც ადრინდელ მდგომარეობასთან შედარებით მდგომარეობის ცოტათი გაუარესებაზე მეტყველებს. რაც შეეხება საქართველოს, მას 68-ე ადგილი უკავია. ცნობილია, რომ 2003 წლისათვის 133 ქვეყანას შორის საქართველოს 127-ე ადგილი ეკავა.

ბბ) მსოფლიო ბანკი

მსოფლიო ბანკის კვლევითი ჯგუფი “ Worldwide Governance Indicators (WGI) მოიცავს 200-ზე მეტ ქვეყანას. გამოიყენება ექვსი კრიტერიუმი, 1996 წლიდან “Control of Corruption”^v იც. 1996-2009 წლებისთვის საქართველოში კორუფციის კვლევის შედეგები გვიჩვენებს^{vi}, რომ თავიდან მგომარეობა საკმაოდ ცუდი იყო, რასაც ხელს უწყობდა არსებული ეკონომიკური ინდიკატორებიც, თუმცა ბოლო ათწლეულის შუა პერიოდიდან მდგომარეობა მნიშვნელოვნად გაუმჯობესდა^{vii}. 1996 წელს გარმანიას ჰქონდა საკმაოდ კარგი მდგომარეობა, თუმცა 2009 წლამდე იგი საგრძნობლად გაუარესდა . ტენდენციურად ეს შეინიშნება აშშ-სთან

მიმართებაშიც, რომელსაც ამ თვალსაზრისით უფრო ცუდი შედეგები აქვს, ვიდრე გერმანიას.

გგ) Business Environment and Enterprise Performance Survey (BEEPS) აქ მხედველობაში მიიღება ევრო ბანკის, ისევე როგორც, მსოფლიო ბანკის საერთო ინიციატივა განვითარებისათვის¹⁰⁰. BEEPS განხორციელდა ოთხი პერიოდისათვის : 1999, 2002, 2005 და 2008 წწ და მოიცავდა ცენტრალური და აღმოსავლეთ ევროპის ქვეყნებს, ყოფილ საბჭოთა რესპუბლიკებს და თურქეთს. მხედველობაში იყო მიღებული თითოეულ ქვეყანაში ეკონომიკური მდგომარეობის ბევრი სფერო. 2005 წელს საქართველოში გამოიკითხა 110 ფირმა, 2008წ. კი – 354. 2005 წელს ფირმების 31% -მა მიუთითა ქვეყანაში კორუფციის პრობლემების არარსებობაზე, ხოლო 2008წელს ასეთი ფირმების რაოდენობა 58%-ს შეადგენდა. გამოიკითხულთა 10%-ის მიხედვით 2005წელს “ხშირი” იყო მექრთამეობის შემთხვევები, 2008წელს კი მსგავს შემთხვევებზე მხოლოდ 4% -მა მიუთითა. მექრთამეობა საბაჟო სამსახურში იცვლებოდა შემდეგნაირად: 2005წ. – 9%, 2008წ კი 10%, სასამართლო სისტემაში: 2005წ. – 9%, 2008წ. – 8%. ფირმების 39%-მა 2005წელს მიუთითა, რომ კორუფცია გაბატონებულია სამეწარმეო და ბიზნეს სფეროში, 2008წ-ს კი ეს მიუთითა ფირმების მხოლოდ 31%-მა. 2005 წელს კორუფცია ქვეყანაში დასახელებული იყო ყველა პრობლემათა შორის მეოთხე ადგილზე, 2008 წლისათვის კი მან მეცხრე ადგილზე გადაინაცვლა. ყოველივე ეს მიუთითებს იმაზე, რომ კორუფცია ქვეყანაში მცირდება.

დდ) “ფონდი მშვიდობისათვის”¹⁰¹ არის 1957 წელს აშშ-ში დაფუძნებული საზოგადოებრივად სასარგებლო და დამოუკიდებელი კვლევითი და საგანმანათლებლო ორგანიზაცია, რომლის მიზანია “ომის პრევენცია და კონფლიქტის გამომწვევი მიზეზების შერბილება”. 2005 წლიდან ორგანიზაცია კვლევებში იყენებს სტანდარტიზირებულ “არშემდგარი სახელმწიფოს ინდექსს”. 2005 წელს ინფორმაციის ნაკლებობის გამო შესწავლილი იყო მხოლოდ 76 ქვეყანა¹⁰², 2010 წელს კი – 177¹⁰³. შესაძლებელი გახდა თითოეული ქვეყნის შესახებ არსებული უამრავი ინფორმაციის გაანალიზება. თითოეული ინდიკატორის საფუძველზე განხორციელდა ცალკეულ ქვეყანაში არსებული ამა თუ იმ მდგომარეობის რაოდენობრივი შეფასება. №7 ინდიკატორი მიუთითებს კორუფციის მასშტაბზე ქვეყანაში. 2010 წლისათვის შეფასების სკალაზე (სადაც 0 ნიშნავდა მცირე, ხოლო 10 – ძლიერ კორუფციას) საქართველოს ერგო ციფრი 9, (გერმანიას 2,1; აშშ-ს 2,5), რის გამოც იგი საკმაოდ კორუფციულ და ეკონომიკურად ცუდი მდგომარეობის მქონე ქვეყნად იქნა დასახელებული.

ეე) დანაშაულის და ვიქტიმიზაციის საერთაშორისო კვლევა (ICVS)¹⁰⁴ 1989 წლიდან ბევრ ქვეყანაში სხვადასხვა მიმართულებით სტანდარტიზირებულად განხორციელდა. 1996 წლიდან ICVS იკვლევს ასევე კორუფციის საკითხს (მოხელისათვის ქრთამის გადახდა)¹⁰⁵. განსხვავებულია შედეგები თითოეული ქვეყნისათვის. ძლიერი კორუფციის მქონე ქვეყანაში ნაკლებად არის გამოქვეყნებული შესაბამისი დანაშაულებრივი ქმედებები, რაც იმაზე მიუთითებს, რომ აქ ასეთი პრაქტიკა “ნორმალურად” და “ჩვეულებრივად” მიიჩნევა. ამიტომ მონაცემები ნაკლებ ცვლილებებს გვპირდება, რის საფუძველზეც უნდა დავასკვნათ, რომ კორუფციულ ქმედებებს ექნებათ შემდგომი მხარდაჭერა¹⁰⁶.

2004 წლისათვის განვითარებად ქვეყნებში გამოიკითხულთა 20% მიუთითებდა კორუფციის შემთხვევებზე, ევროპის ქვეყნებში კი – 8%. ინდუსტრიულად განვითარებული ქვეყნებისთვის ასეთი დონის კორუფცია უჩვეულოა. ევროკავშირის ფარგლებში შესაბამისი ინციდენტის შესახებ მიუთითა საშუალოდ მხოლოდ 1,4%-მა.

საქართველოს ამ გამოკითხვაში მონაწილეობა არ მიუღია. თუმცა, მონაწილეობდა ადრინდელ, 1992 წლის გამოკითხვაში¹⁰⁷. მაშინ გამოკითხულთა 65,1%-მა აღნიშნა, რომ უკანასკნელი წლის განმავლობაში იყო თაღლითობის მსხვერპლი, ხოლო 20,7% – კორუფციისა. ნოივბერტა¹⁰⁸ და სხვა მკვლევარები გვაცნობენ 1989 წლიდან 2000 წლამდე

გამოკითხვის შედეგებს, რომელიც შეეხება კორუფციას სხვადასხვა ქვეყანაში და მათ შორის საქართველოშიც.

1996 წლიდან ICVS- ში გათვალისწინებულ იქნა განსაკუთრებული საკითხი კორუფციასთან დაკავშირებით^{ზი}. სამხრეთ ამერიკიდან, აზიიდან, აფრიკიდან, აღმოსავლეთ, შუა და დასავლეთ ევროპიდან შედარებისათვის შერჩეულ 50 ქვეყანას შორის საქართველოს საკმაოდ ცუდი მაჩვენებელი ჰქონდა. მეთოდურად შესადარებელი კითხვარების შედეგების მიხედვით კორუფციის მხილების ხარისხი საკმაოდ მაღალი იყო. ყველა გამოკითხულიდან 28,6%-მა მიუთითა, რომ ის იყო კორუფციული ქმედების მსხვერპლი. 30% კორუფციაში ჩართულებს შორის ასახელებდა მეზაჟებს, სასაზღვრო სამსახურის თანამშრომლებს ან პოლიციელებს, 26% კი სხვა მოხელეებს^{ზი}. აქ იგულისხმება ის შემთხვევები, რომლებიც ქრთამის მიცემასთან იყო დაკავშირებული. ეს მიუთითებს იმ დროისათვის ქვეყანაში საკმაოდ ძლიერი კორუფციის არსებობაზე. საქართველოს შესახებ ICVS -ს ახალი მონაცემები არ მოიპოვება.

ვვ) OECD- ანტიკორუფციული ქსელი (CAN)- აღმოსავლეთ ევროპის და ცენტრალური აზიის ქვეყნებისათვის. OECD –ს “ანტიკორუფციულმა განყოფილებამ” 2010 წლის მარტში “სტამბულის ანტიკორუფციული სამოქმედო გეგმის” ჩარჩოებში შემოწმების შედეგებზე დაყრდნობით გააკეთა მეორე მოხსენება საქართველოში კორუფციის შესახებ^{ზი}. აქ, უპირველეს ყოვლისა, იგულისხმება 2006 წელს გაკეთებული პირველი მოხსენების შემდეგ გადაღებული ნაბიჯებისა და მაშინ შეთავაზებული წინადადებების განხორციელების ფაქტების შემოწმება. ერთდროულად შემოთავაზებულ იქნა ახალი წინადადებები პრობლემების შესამცირებლად პოლიტიკური ღონისძიებების თაობაზე, განსაკუთრებით კი კრიმინალიზაციასა და პრევენციასთან მიმართებაში. კომისია ადასტურებს ქვეყანაში კორუფციასთან ძირფესვიანი ბრძოლის პოლიტიკურ ნებას, ამისათვის ქმედითი ღონისძიებების გატარებას^{ზი}. აღსანიშნავია, რომ საჭიროა მოსახლეობის გააქტიურება და სპეციალური აქციების მოწყობით მოცემულ პრობლემასთან ბრძოლა. კომისია წინ გადადგმულ ნაბიჯად მიიჩნევს საერთაშორისო სტანდარტების შესაბამისად კორუფციულ ქმედებათა შემდგომ კრიმინალიზაციას. ეს შეეხება პრევენციის სფეროსაც.

ზზ) *კვლევები*. მიუხედავად იმისა, რომ საქართველოში ემპირიულ-კრიმინოლოგიური კვლევები იშვიათობას წარმოადგენს, უკანასკნელ წლებში საზღვარგარეთის დახმარებით აქ ბევრი გამოკითხვა ჩატარდა, რომლებიც ასევე კორუფციის თემასაც შეეხებოდა. 2009 წლის ივლისში მთავრობამ ფირმა გორბის^{ზი} და ევროპის საბჭოს მხარდაჭერით (GEPAC – პროექტი) კორუფციის პრობლემასთან დაკავშირებით ორი გამოკვლევა განახორციელა, რომლის მიხედვითაც, ერთი მხრივ, გამოკითხულ იქნა ზოგადად მოსახლეობა^{ზი}, მეორე მხრივ კი – საჯარო მოხელეები და სახელწიფო სამსახურში მყოფი პირები.^{ზი} მოსახლეობის გამოკითხვისას 2002 წლის ოფიციალური სტატისტიკის მიხედვით შემთხვევითი შერჩევის საფუძველზე 18-წელზე მეტი ასაკის 1000-მდე ახალგაზრდა იქნა გამოკითხული.^{ზი} საერთო შედეგი გვიჩვენებს, რომ გატარებული სხვადასხვა რეფორმის მიუხედავად, გამოკითხულთა ნახევარზე მეტი კორუფციას კვლავაც მიიჩნევს ქვეყნისათვის მნიშვნელოვან პრობლემად^{ზი}. თუმცა, მოსახლეობის თვალსაზრისით პრობლემამ მნიშვნელობა დაკარგა. დღეისათვის ქვეყნის პირველ პრობლემად დასახელებულია (“ძალიან დიდი”) უმუშევრობა (97,6%), სამედიცინო მომსახურების სიღირე (95,2%) და საყოფაცხოვრებო, სამომხმარებლო მინიმუმის გაძვირება (93,2%). ამას ადასტურებს ადრინდელი გამოკითხვის შედეგებიც^{ზი}. კორუფცია კვლავაც 58,6%-ის მიერ არის დასახელებული პრობლემად^{ზი}. ქვეყნის მასშტაბით არსებული სერიოზული პრობლემების რანჟირებაში კორუფციას მე-16 ადგილი უკავია.

საჯარო უწყებისადმი ნდობის საკითხს რაც შეეხება, პირველ ადგილზე დასახელებულ იქნა ეკლესია (82,8%), სისხლის სამართლის დანაშაულის აღმკვეთი პოლიციური უწყებები (41,7%), თავდაცვის სამინისტრო, სამხედროები (45,6%), დაცვის პოლიცია(48,4%). შკალის მეორე მხარეს დგანან პოლიტიკური პარტიები და სხვა უწყებები^{ზი}.

მეორე გამოკვლევისას იმავე დროს შუალედში GORBI –ის მიერ გამოკითხულ იქნა 20 წელზე მეტი ასაკის 800 საჯარო მოხელე სხვადასხვა უწყებიდან. გამოკითხულთა შერჩევა მოხდა საქართველოს სტატისტიკის დეპარტამენტისა და პროექტის განმახორციელებელი ჯგუფის ინფორმაციის შესაბამისად, ამავდროულად გათვალისწინებული იყო უწყების სიდიდე და შერჩევის შემთხვევითობა. კვლევის შედეგები გვიჩვენებს უკანასკნელი ხუთი წლის განმავლობაში კორუფციის შემთხვევების ოდენობაში არსებით განსხვავებას. გამოკითხულთა 71 %-ის აზრით, დღეისათვის მთავრობის უწყებებში კორუფცია აღარ არსებობს და ყურადღებას აღარ იმსახურებს. ორი წლის წინ ასე ფიქრობდა 62%, ხუთი წლის წინ კი მხოლოდ 22% ^{ხხხ}.

III. დისკუსია

ათეული წლის წინ საქართველო მიეკუთვნებოდა მსოფლიოს კორუმპირებულ ქვეყნებს. კორუფცია შესამჩნევი იყო ყოველდღიურად ქუჩაში, მოქალაქეებთან პოლიციელების ურთიერთობისას ანდა სასაზღვრო შემოწმებისას, რაც ჩვეულებრივი მოვლენა გახლდათ ^{ხხ}. ამჟამად მდგომარეობა მნიშვნელოვნად გაუმჯობესდა. ამას ადასტურებენ როგორც საერთაშორისო შედარებითი გამოკვლევები, ისე მოსახლეობის გამოკითხვის შედეგები. საზოგადოებაში არსებობს მოსაზრება, რომ პოლიციელის ან სხვა სახელმწიფო მოხელისათვის ქრთამის გადახდა უკვე “ჩვეულებრივი” მოვლენა აღარ არის. ამის ერთ-ერთი მიზეზია მათთვის მაღალი ანაზღაურების დანიშვნა. ამიტომ “საჭირო” აღარაა ქრთამი და კორუფციაც მნიშვნელოვნად შემცირდა. კორუფციული ქმედებისათვის სანქციები მნიშვნელოვნად გამკაცრდა, დანაშაულის რეგისტრაცია გაუმჯობესდა, გაიზარდა მოსახლეობის გათვითცნობიერების ხარისხი მოსალოდნელი ზიანის შესახებ. ამ საქმეში განსაკუთრებული როლი მასმედიამ ითამაშა.

აღნიშნულ პოზიტიურ ცვლილებებში მნიშვნელოვანი წვლილი შეიტანეს დასავლეთის ქვეყნების ექსპერტებმა, განსაკუთრებით ევროკავშირიდან ^{ხხი}, რომელიც, ერთი მხრივ, სერიოზულ ფინანსურ მხარდაჭერას იძლეოდა და მეორე მხრივ, უბიძგებდა ცვლილებების გატარებისკენ. ამის გარეშე წინსვლა, ალბათ, შეუძლებელი იქნებოდა.

დასავლეთის ქვეყნებში, მათ შორის გერმანიაშიც, თავისუფალი პრესა ცენტრალურ როლს თამაშობს კორუფციის, შესაბამისად პოლიტიკური დანაშაულობის გამოვლენაში. აღნიშნულის გათვალისწინებით გასაკვირი არ უნდა იყოს ის გარემოება, რომ დიქტატურის დროს ყოველთვის ცდილობენ პრესის გაკონტროლებას.

დასავლეთის ქვეყნებთან საქართველოს შედარებისას, შეიძლება ითქვას, რომ მდგომარეობა განსხვავებულია, მაგრამ ქვეყანა სწორი გზით ვითარდება დამნაშავეობის, უპირველეს ყოვლისა, კორუფციის შემცირების კუთხით. არის მცდელობა პრობლემის აღმოსაფხვრელად გამოყენებულ იქნეს მკაცრი სანქციები. შესაბამისად გადამუშავდა სისხლის სამართლის კანონმდებლობა დასავლური ნიმუშების მიხედვით, შემოღებულ იქნა ახალი ქმედების შემადგენლობები და გამკაცრდა სანქციები. ამავე დროს არ უნდა დავივიწყოთ ის გარემოებაც, რომ დამნაშავეობის ამ სფეროში ზომამაღ მაღალია მისი ლატენცია, რაც ხშირად 95%-ს აღემატებოდა. ^{ხხიი} საქართველოსა და მის მსგავს ქვეყნებში განვითარება მიიღწევა კორუფციის მავნე შედეგების შემცირებითა და მოსახლეობის შეხედულებების შეცვლით. საზოგადოებამ უნდა შეიგნოს კორუფციის დამაზიანებელი ზემოქმედება და თანმიმდევრულად უარი თქვას მასზე. ამ საქმეში კი ძალზე მნიშვნელოვანია მასმედიის მეშვეობით ინფორმირება. გამოაშკარავებული შემთხვევები გამოკვლეულ უნდა იქნეს თანმიმდევრულად და გამჭვირვალედ. თუ რამდენად ძნელია დანაშაულის ასეთ სახესთან ბრძოლა, გვიჩვენებს გერმანიის გამოცდილება, სადაც მედია ყოველდღიურად ახალ კორუფციულ შემთხვევაზე მოგვითხრობს.

1. Bundeskriminalamt (Hrsg.), Polizeiliche Kriminalstatistik. Bundesrepublik Deutschland. Berichtsjahr 2009. Wiesbaden, S. 30.
2. Bundeskriminalamt (Anm. 4), S. 209
3. Transparency International (TI)
4. CPI _ Corruption Perceptions Index
5. Transparency International, Corruption Perception Index. Berlin 2010, S. 4. Siehe auch: www.transparency.org
6. Vgl. zur Methodologie der Erhebungen *Kaufmann/Kraay/Mastruzzi*, The Worldwide Governance Indicators: Methodology and Analytical Issues. Washington, D.C., 2010, Policy Research Working Paper 5430 (http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1682130##).
7. Vgl. <http://info.worldbank.org/governance/wgi/pdf/wgidataset.xls>
8. Vgl. <http://rru.worldbank.org/BESnapshots/Georgia/default.aspx>
9. Fund for Peace - <http://www.fundforpeace.org/global/>
10. The World Bank Group (2010). BEEPS At-A-Glance 2008. Georgia. January 2010. EBRD-World Bank Business Environment and Enterprise Performance Survey (BEEPS). (http://siteresources.worldbank.org/INTECAREGTOPANTCOR/Resources/704589-1267561320871/Georgia_2010.pdf)
11. <http://www.fundforpeace.org/global/?q=fsi-grid2005>
12. ICVS - International Crime and Victimization Survey
13. <http://www.fundforpeace.org/global/?q=fsi-grid2010>
14. Killias (1998). Korruption: Vive la Repression! – Oder was sonst? Zur Blindheit der Kriminalpolitik für Ursachen und Nuancen. In: *Schwind/Kube/Kühne* (Hrsg.), Festschrift für Schneider, S. 239-254, 240.
15. Killias (Anm. 11), S. 240.
16. Pachulia, Georgia, in: *Alvazzi del Frate/Zvekic/van Dijk* (Hrsg.), Understanding Crime. Experiences of Crime and Crime Control. Acts of the International conference, Rome, 18-20 November 1992, S. 531-536.
17. Nieuwbeerta/de Geest/Siegers, Corruption in industrialized and developing countries. A test of law & economics hypotheses. In: *Nieuwbeerta* (Hrsg.), Crime victimization in comparative perspective. Results from the International Crime Victims Survey, 1989 – 2000. Den Haag, 2002, S. 163-182.
18. Vgl. *Kesteren/Mayhew/Nieuwbeerta*, Criminal Victimization in Seventeen Industrialised Countries. Key findings from the 2000 International Crime Victims Survey. Den Haag, 2000, S. 37. Die Frage lautete: “In some countries, there is a problem of corruption among government or public officials. During 1999, has any government official, for instance a customs officer, a police officer or inspector in your country asked you, or expected you to pay a bribe for his or her services?”
19. *Nieuwbeerta* u.a. (Anm. 14), S. 172ff. Vgl. a. *Zvekic*, Criminal victimisation in countries in transition. Rome, 1998, UNICRI publication, No. 61.
20. OECD Anti-Corruption Network (ACN) for Eastern Europe and Central Asia. Istanbul Anti-Corruption Action Plan. Second Round of Monitoring. Georgia. Monitoring report. Paris, 2010 ([www.oecd.org/corruption/acn; http://www.oecd.org/document/34/0,3746,en_36595778_36595861_44999138_1_1_1_1,00.html](http://www.oecd.org/corruption/acn;http://www.oecd.org/document/34/0,3746,en_36595778_36595861_44999138_1_1_1_1,00.html)).
21. GORBI - “Georgian Opinion Research Business International “
22. OECD Anti-Corruption Network (Anm. 17), S. 3.
23. GORBI, Council of Europe, Ministry for Development Cooperation of the Netherlands, Perceptions of Corruption in Georgia. General Public Survey. Tbilisi 2009.
24. GORBI, Council of Europe, Ministry for Development Cooperation of the Netherlands, Perception of Corruption in Georgia. Survey of Public Officials. Tbilisi 2009.
25. Vgl. GORBI (Anm. 19), S. 7; GORBI, Corruption Survey in Georgia, Second Wave, Tbilisi 2002. www.gorbi.com
26. Vgl. Tab. 17; GORBI (Anm. 20), S. 49.
27. Vgl. *Kury/Kapanadze/Lammich* (2003). Strafverfolgung in Georgien – Zum Problem Korruption. Zeitschrift für Strafvollzug und Straffälligenhilfe 52, 163-165.
28. *Bannenber*, Korruption, in: *Schneider*, Internationales Handbuch der Kriminologie, Band 2: Besondere Probleme der Kriminologie, 2009, S. 371.

The principle of equality of rights and its importance in Azerbaijani modern society

This article includes the main peculiarities of constitutional foundations of equality of rights in the national legislation of the Republic of Azerbaijan. At the same time different sides of the principle of equality of rights (for example ideological, political, economic e.t.c) fixing in national Constitution described by author.

Azerbaijan experienced democratic governance in 1918-1920 – the first such experience in Turkish and Muslim countries. In May 28th of 1918 Azerbaijan witnesses the establishment of the Democratic Republic of Azerbaijan - the first Parliamentary Republic in the history of the people of Azerbaijan, the first democratic, legal and secular state in the whole East and Islamic world [2, p. 69, p.133; 3, 67].

Among the important accomplishments of the Parliament was the extension of suffrage to women, making Azerbaijan the first Muslim nation to grant women equal political rights with men [4, p. 124, p.222, p.269]. The historical Declaration of Independence adopted in May 28th of 1918 declared the establishment of the first parliamentary republic in the Turkish and Muslim world and in the entire East - the Democratic Republic of Azerbaijan. For example, paragraph 4 of the Declaration of Independence of the National Council of Azerbaijan stated: “The People's Republic of Azerbaijan ensures the political rights and citizenship to all its residents within its bounds regardless of nationality, faith, class, estate and sex”.

After gaining its independence in 1991, Azerbaijan has reached a high level of human development. Azerbaijan today is among the Muslim countries where support for secularism and tolerance is the highest [5, p.229, p.270].

First Constitution adopted in 1995 established basics of governmental construction of Azerbaijan as democratic, juridical and global country and first time in its history chose priority of human rights and principle of separation of powers as the main direction of the future development. The first Constitution of independent Azerbaijan was the basis of the country's foundation after the fall of the Soviet Union. The Constitution of the Republic of Azerbaijan is the basic law of the Azerbaijani government.

It is important to note, that equality, unlike primitively conception of equality of rights, does not assume the levelling approach to individuals. Social value of equality of rights is predetermined by the maintenance of this legal principle. Fastening of the specified principle at the constitutional level assumes the spreading of the rights and freedoms of person and citizen proclaimed by the constitution equal to all individuals without exception. The rights of each of them are equally recognized as inalienable and integral.

Equality of rights and freedoms of person and citizen is recognized by the national Constitution as equality of possibilities, not as actual equality which is really unattainable in life [6, p.115]. It's not enough to declare equality of the rights, freedoms and duties for all individuals, but it's necessary to have filling of this declaration by the real legal maintenance in the current legislation and practice. Each member of society must be provided by Constitution in possibilities to put into practice all rights and freedoms an equal base with other individuals.

Thus, equality as a legal category assumes giving to each member of society the equal possibilities for participation in social life, realisation and protection of the rights and legal interests. Equality as the legal category does not deny and ignore actual inequality of individuals within society, but at the same time it establishes impossibility of any individual discrimination to each other. Besides, the State takes all steps (tax

and social legislation) to keep the actual inequality under control that it will not reach the dangerous limits [7, p.146]. Above mentioned legal principle assumes the establishment of equal conditions and possibilities for all individuals to participate in a social life completely realize and protect all their rights. So, modern equality is an equality of individuals as society members.

In the Republic of Azerbaijan the state guarantees rights, liberties and legal interests of persons with disabilities and children with impaired health by means of court or other means defined by law. According to the Azerbaijani Constitution every Person shall be equal to the Law and Court [1, article 25]. Equality before the Law and Court means that despite of the person laws are applied equally to all subjects in the juridical relation.

In the legal state it is necessary to observe an equality principle of all before the Law irrespectively of social, property and official position of the person. Nobody has the right to break law of the state in which he lives, and for infringements of these laws should answer before Court. All citizens of the Republic of Azerbaijan are equal before law and court. The state guarantees equality of rights and liberties of everyone. In the Republic of Azerbaijan the state guarantees rights, liberties and legal interests of persons with disabilities and children with impaired health by means of court or other means defined by law.

According to the national law everyone has the right for obtaining qualified legal advice. In specific cases envisaged by legislation legal advice shall be rendered free, at the governmental expense [1, article 61].

National legislation also provides of equality of sexes (gender equality) in realisation of their rights and freedoms [1, article 25]. So in the Azerbaijani society men and women have equal rights and freedoms (participation in government, in elective bodies etc) and suitable political and legal conditions are created by State.

The most important activity carried out in direction of protection of women's rights by adoption of the Law "On insuring gender (man and woman) equality" in October 10, 2006, which is the fundamental document in this field. The objective of the document is insuring gender equality by prevention of all forms of gender discrimination and creating equal opportunities for men and women in political, economic, social, cultural and in other fields of life.

Azerbaijani legislation establishes the State guarantee of equality of the rights and freedoms of everyone irrespective of race, a nationality, religion, language, a floor, an origin, a property status, office position, belief, an accessory to political parties, trade-union and other public associations [1, article 25].

Today Azerbaijan is a multinational country and its official policy is defined on the principles of tolerance and coexistence of various nationalities, ethnic groups and religious minorities. According to the main law [1, article 25] of the Republic of Azerbaijan, i.e. the Constitution, the state ensures equality of rights and freedom of everybody irrespective of his race, nationality, religion, language, gender, background, state of property, service position, faith, membership to political parties, trade unions and other public institutions. Restriction of the freedom and rights of people and citizens for racial, national, linguistic, political and social background, as well as gender is forbidden [1, article 25].

In conclusion it should be noted that, constitutional norms establishing equality were further improved with additions and amendments to the Constitutions in March 18, 2009. Thus, with additions to the article 25 (Right of equality) no one may be granted allowances or privileges, or deprived from granting allowances and privileges on the basis of their gender or other status.

Equal rights of everyone are guaranteed in relation with decision making agencies on rights and responsibilities, and state agencies in charge of government authorities. No one may be harmed, granted allowances or privileges, or deprived from granting allowances and privileges on the basis of the grounds elaborated in Part III of the article 25. Equal rights shall be provided for everyone in relationship to the state institutions making decisions on rights and responsibilities and those having the competencies of state authority.

References:

1. Constitution of the Republic of Azerbaijan (November 12th, 1995)
2. Swietochowski, Tadeusz. Russia and Azerbaijan: A borderland in transition. Columbia University Press. 1995
3. Schulze, Reinhard. A modern history of the Islamic world. I.B.Tauris, 2000
4. Kazemzadeh, Firuz. The struggle for Transcaucasia: 1917–1921. The New York Philosophical Library. 1951
5. E. Cornell, Svante. The politicization of Islam in Azerbaijan. Silk road paper. 2006
6. Constitutional law under E.I.Kozlova and O.E.Kutafin's edition, Moscow. 2001
7. Askerov Ziyafet. Constitutional law. Baku. 2006

Key words: equal rights, freedoms, realisation, protection, rights and legal interests, constitution, individuals.

*ლალა ე. ჯაჭიშვილი
ბაქოს სახელმწიფო უნივერსიტეტი
ზურბაიჯანი*

რეზიუმე

აზერბაიჯანის ტანამედროვე საზოგადოებაში თანაბარუფლებიანობის პრინციპები და მათი მნიშვნელობა.

აღნიშნულ სტატიაში განხილულია აზერბაიჯანის ტანამედროვე დანეიტარების ძირითადი ეტაპები. ავტორი ანალიზებს ქვეყანაში განვითარებულ პროცესებს და აღნიშნავს რომ ჩამოყალიბდა მულტინაციონალური საზოგადოება და ადანიანის უფლებები დაცულია კონსტიტუციით

სოციოლოგიური
(კრიმინოლოგიური) კვლევები

Sociological (Criminological) Surveys

კრიმინალიზაციის და ვიქტიმიზაციის სოციოლოგიური კვლევის შედეგების მიმოხილვა - საქართველო 2009-2011

კვლევის მეთოდოლოგიის მოკლე აღწერა

შერჩევა

წინამდებარე სტატიაში ასახულია ევროკავშირის მიერ დაფინანსებული პროექტის ფარგლებში ჩატარებული საზოგადოებრივი აზრის შესწავლის შედეგები, რომელიც 2 ეტაპად განხორციელდა - 2010 და 2011 წლებში.

მოსახლეობის გამოკითხვისას გამოყენებული იყო მრავალსაფეხურიანი რეპრეზენტატული შერჩევა, რომელმაც მოიცვა მთელი საქართველო, გარდა ოკუპირებული ტერიტორიებისა. გამოკითხულ იქნა 16 წლის და უფროსი ასაკის მოსახლეობა პირისპირი ინტერვიუების მეთოდით.

სულ გამოკითხა 6001 რესპონდენტი, მათგან 3000 გამოკითხულ იქნა პირველ ეტაპზე. თითოეულ ეტაპზე, თბილისში, დამოუკიდებლად შეირჩა ათას-ათასი რესპონდენტი, რათა შესაძლებელი ყოფილიყო დედაქალაქის მონაცემების შედარება ევროპული და სხვა ქვეყნების დედაქალაქების შედეგებთან. მონაცემების ანალიზის დროს მოხდა მათი შეწონვა, რათა არ დარღვეულიყო რესპონდენტთა პროპორციული განაწილება ქვეყნისა და დემოგრაფიული პარამეტრების მიხედვით.

საველე სამუშაოები

პირველი ეტაპის საველე სამუშაოები მიმდინარეობდა 2010 წლის 3 აპრილიდან 15 მაისამდე. გამოკითხვაში მონაწილეობდა 100-მდე ინტერვიუერი და 10 სუპერვაიზერი. მეორე ეტაპი - მიმდინარეობდა 2011 წლის 4 თებერვლიდან 5 მარტის ჩათვლით. გამოკითხვაში მონაწილეობდა 100-მდე ინტერვიუერი და 10 სუპერვაიზერი.

კითხვარის აღწერა:

პროექტში გამოყენებული ვიქტიმიზაციის კვლევის კითხვარის სტანდარტული მოდული თავსებადია ევროკავშირის ქვეყნებში ჩატარებულ გამოკითხვებში გამოყენებულისა. კითხვარში შეტანილი შეკითხვები დასმული იქნება ევროპის მოქალაქეების ვიქტიმიზაციის კვლევის განხორციელებისას, რომლის საველე სამუშაოები დაიწყება 2012-2013 წლებში.

ქართულ კითხვარში დამატებულია სპეციალური ბლოკი, რომლის საფუძველზეც მოხდა სისხლის სამართლის მართლმსაჯულების სისტემის ინსტიტუტებისადმი მოსახლეობის დამოკიდებულების შესწავლა და სისხლის სამართლის კოდექსით განსაზღვრულ ზოგიერთ დანაშაულზე გათვალისწინებული სასჯელის შემდგომი ლიბერალიზაციის მიზნით თითოეულ მათგანზე ხალხისათვის მისაღები დასჯის ფორმების გამოვლენა. გამოკითხვამ მოიცვა დანაშაული, რომლის მსხვერპლი გახდა როგორც მხოლოდ პიროვნება, ასევე პიროვნება და ოჯახიც.

2010-2011 კითხვარების შინაარსი

დანაშაული პიროვნების და ოჯახის წინააღმდეგ - 2010/2011

1. პირუტყვის ქურდობა
2. ავტომობილიდან ნაწილების ან ნივთების ქურდობა
3. მოტოციკლის ქურდობა
4. ქურდობა ბინაში შეღწევით
5. სადგომში ან საცავში შეღწევით ქურდობა
6. ავტოს ვანდალიზმი
7. უძრავი ან სხვა ქონების ვანდალიზმი
8. ველოსიპედის ქურდობა
9. ქურდობის მცდელობა ბინაში შეღწევით
10. ავტომობილის ქურდობა
11. სადგომში ან საცავში შეღწევით ქურდობის მცდელობა
12. გამოძალვა/შანტაჟი
დანაშაული პიროვნების წინააღმდეგ 2011
1. მომხმარებლის მოტყუება
2. სხვა პირადი ქონების ქურდობა
3. ძარცვა/ყაჩაღობა
4. თავდასხმა/ძალადობა
5. კორუფცია
6. ძალადობის (ძალადობით) მუქარა
7. პირადი საბანკო ანგარიშის ბოროტად გამოყენება სხვის მიერ
8. სქესობრივი დანაშაული
9. პირადი ინფორმაციის გამოყენება ნებართვის გარეშე

დეტალური ანალიზი

საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს სტატისტიკა და დანაშაულისა და უსაფრთხოების კვლევა.

დანაშაულისა და უსაფრთხოების კვლევამ საქართველოში მნიშვნელოვანი წვლილი შეიტანა იმ სამართლებრივი რეფორმების განხორციელებაში, რომლებიც ქვეყანაში 2004 წლიდან მიმდინარეობს.

კერძოდ, აღნიშნულმა კვლევამ ხელი შეუწყო:

- საქართველოში დანაშაულობის შესწავლის თანამედროვე სამეცნიერო მეთოდების დანერგვას ჩვენი ქვეყნის სტატისტიკური ბაზების საერთაშორისო ბაზებთან უნიფიკაციის მიზნით.
- საქართველოში კრიმინალიზაციისა და ვიქტიმიზაციის დონის დამოუკიდებელ (არაუწყებრივ) შეფასებას, რაც სამართალდამცავი სისტემის საქმიანობის ეფექტურობის ობიექტური ინდიკატორი გახდა;
- მსოფლიოს სხვა სახელმწიფოებისა და საქართველოს ვიქტიმიზაციის მაჩვენებლების შედარებას ქვეყანაში უსაფრთხოების დონის შეფასებისათვის.
- საქართველოს, როგორც უსაფრთხო ქვეყნის პოპულარიზაციას ბიზნესის, ტურიზმისა და მეცნიერების განვითარებისათვის ხელშეწყობის მიზნით.
- დანაშაულთან ბრძოლის პროცესში საკანძო პრობლემებისა და ხარვეზების გამოვლენას პრევენციის სახელმწიფო სტრატეგიის შემუშავებისა და მისი რეალიზაციისათვის.

განვითარებულ ქვეყნებში ვიქტიმიზაციის გამოკითხვის მონაცემები პოლიციისა და მართლმსაჯულების სისტემის მიერ წარმოებული დანაშაულის სტატისტიკის შემავსებელი ინფორმაციაა.

ამ ტიპის კვლევების უპირატესობა ისაა, რომ საშუალებას იძლევა, შეფასდეს დანაშაულის მდგომარეობა რამდენიმე პარამეტრის მიხედვით, გაანალიზდეს დაზარალებულის პოლიციასთან თანამშრომლობის გამოცდილება, მართლმსაჯულების ინსტიტუტების მომსახურების ხარისხი და შეფასდეს მათი ზოგადი პროფესიონალიზმი, აგრეთვე, განხორციელდეს ვიქტიმიზაციის დონის ცვლილების მონიტორინგი და განისაზღვროს რისკ-ფაქტორები, დადგინდეს დანაშაულის ლატენტიზაციის დონე საქართველოში.

დანაშაულისა და უსაფრთხოების კვლევის შედეგებს გააჩნია პრაქტიკული ღირებულებაც: ამ უკანასკნელის გამოყენება ეფექტურად შეიძლება დანაშაულის პრევენციის სტრატეგიის დაგეგმვისას.

პოლიციის მიერ რეგისტრირებული დანაშაული ინფორმაციის ერთ-ერთ ყველაზე უფრო სრულყოფილ და სანდო წყაროდ ითვლება. ცნობილია, რომ პოლიციის მიერ რეგისტრირებული დანაშაულის რაოდენობაზე ყველა ქვეყანაში გარკვეულ გავლენას სამი ძირითადი ფაქტორი ახდენს: მოცემულ სახელმწიფოში მოქმედი სისხლის სამართლის კონონმდებლობა, მოსახლეობის მიერ პოლიციისათვის მიწოდებული ინფორმაციის მოცულობა და სრულყოფილება და პოლიციის სურვილი, მოახდინოს რეაგირება ყველა განაცხადზე.

საზოგადოდ, რაც უფრო განვითარებულია ქვეყანა, მით უფრო მრავალფეროვანია და სრულყოფილი დანაშაულთა სტატისტიკური ბაზა, რომელშიც ასევე აღრიცხულია დანაშაულის აბსოლუტური მაჩვენებლები და კოეფიციენტები 100.000 მოქალაქეზე. თუმცა, ეს მონაცემები მაინც ვერ ასახავენ კონკრეტულ ქვეყანაში დანაშაულის სრულ მოცულობას. სტატისტიკური ბაზა შემდგომში დამატებით ივსება სხვა კვლევებისა და გამოკითხვების შედეგებით. შეჯერებული სტატისტიკური და ანალიტიკური მონაცემები კი გამოიყენება სამართალდამცავი სტრუქტურების მუშაობის ეფექტურობის გამოსავლენად და დანაშაულის პრევენციისა და მასთან ბრძოლის მეთოდების გასაუმჯობესებლად.

აღსანიშნავია, რომ საქართველოში 2004 წლამდე პრაქტიკულად არ არსებობდა დანაშაულის სტრუქტურის, დინამიკისა და კოეფიციენტების ამსახველი ობიექტური სტატისტიკური მონაცემების ბაზა. კორუმპირებული სამართალდამცავი ორგანოები სხვადასხვა საშუალებით ცდილობდნენ მიეჩქმალათ დანაშაულის რეალური რაოდენობა და ხელს უშლიდნენ სამართალდარღვევის ფაქტების რეგისტრაციას. ცხადია, რეგისტრირებულ დანაშაულთა რიცხვი შსს-ს მონაცემებით (მაგალითად, 2003 წელს დარეგისტრირდა 17397 დანაშაული) ხელოვნურად იყო შემცირებული და რეალობას არ შეესაბამებოდა (იხ.: ცხრილი 1).

2004 წლიდან დანაშაულის აღრიცხვისადმი მიდგომა შეიცვალა და, შესაბამისად, ამჟამად სამართალდამცავი ორგანოების საქმიანობის ეფექტურობა დანაშაულის აღმოჩენისა და გახსნის თვალსაზრისით, რაც სტატისტიკურ მაჩვენებლებზეც აისახა.

რეგისტრირებული დანაშაულის რაოდენობამ 2006 წლისთვის რესპუბლიკაში 62283-ს მიაღწია, ანუ 3-ჯერ და მეტად გაიზარდა 2003 წელთან შედარებით და რეალურ მაჩვენებელს მიუახლოვდა (იხ.: ცხრილი 1). 2006-2007 წლებში, პიკის მიღწევის შემდეგ, რეგისტრირებული დანაშაულის რაოდენობამ კლება იწყო, მაგრამ არა ციფრებით მანიპულირებისა და დანაშაულის დამალვის, არამედ საზოგადოებაში კრიმინალიზაციის დონის რეალური შემცირების საფუძველზე.

ცხრილი I. შსს-ს მიერ საქართველოში რეგისტრირებული დანაშაული

დანაშაულის სახეობა	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
ჯამი	16658	17397	24856	43266	62283	54746	44644	35945	34739
მათ შორის:									
მძიმე დანაშაული	9658	10326	17833	24320	29249	13158	13028	11093	9087
განზრახ მკვლელობა და მკვლელობის მცდელობა	498	499	538	697	666	741	653	494	418
სხეულის მძიმე დაზიანება	279	253	371	368	271	157	200	134	126
გაუპატიურება	52	52	62	141	167	156	100	84	82
ყაჩაღობა	397	556	1316	2087	2751	1208	2684	700	422
ძარცვა	757	1013	1733	1925	2160	1615	2684	958	638
ქურდობა	5388	5593	10634	16256	27657	18587	14814	11473	11371
მათ შორის									
ქურდობა ბინაში	1788	1785	1887	2998	3523	2684	2347	1860	1552
შედწევით									
ავტომობილის	304	388	260	292	611	307	267	154	117
ქურდობა									
პირუტყვის ქურდობა	-	-	-	-	783	527	544	417	417
თაღლითობა	471	483	543	674	2395	2222	1844	1761	1326
ნარკოტიკების უკანონო დამზადება, წარმოება, შეძენა, შენახვა, და სხვა.	1855	1945	1941	2074	3542	8493	8699	6336	5465
ხულიგნობა	488	487	706	1314	1208	858	724	524	435
არასრულწლოვანთა დანაშაული	674	617	557	755	997	674	759	575	543

შენიშვნა: ცხრილში მოცემული არ არის ყველა რეგისტრირებული დანაშაულის მონაცემები.

თბილისში, როგორც საქართველოს პოლიტიკურ, ეკონომიკურ და კულტურულ ცენტრში, ცხოვრობს დაახლოებით 1049498 ადამიანი, ანუ რესპუბლიკის ყოველი მეოთხე მოქალაქე. სტატისტიკური მონაცემების მიხედვით, თბილისში რეგისტრირებულია ყველა ჩადენილი დანაშაულის დაახლოებით 45%. ბოლო წლებში დედაქალაქში, ისევე როგორც მთელ სახელმწიფოში, აღინიშნება ყველა სახეობის დანაშაულის მკვეთრად შემცირების ტენდენცია. 2006 წლიდან რეგისტრირებული დანაშაულის ღონე შემცირდა 13755 ერთეულით (47.1%), მძიმე დანაშაულისა - 2882 ერთეულით (41.1%). განსაკუთრებით შთამბეჭდავია ისეთი მძიმე დანაშაულის რაოდენობის შემცირება, როგორიცაა: ყაჩაღობა (577 ერთეულით - 75.9%), ძარცვა (736 ერთეულით - 62.2%); მანქანის ქურდობა (179 ერთეულით - 89.7%) და თაღლითობა (781 ერთეულით - 54%).

ცხრილი II . შსს-ს მიერ თბილისში რეგისტრირებული დანაშაული

დანაშაულის სახეობა	2007	2008	2009	2010
ჯამი	29219	22316	17333	15464
მათ შორის:				
მძიმე დანაშაული	7196	6228	5408	4314
განზრახ მკვლელობა და მკვლელობის მცდელობა	306	243	206	165
სხეულის მძიმე დაზიანება	80	91	59	51
გაუპატიურება	54	28	31	26
ყაჩაღობა	781	572	356	204
ძარცვა	1185	826	708	449

ქურდობა	10885	8193	6637	5586
მათ შორის				
ქურდობა ბინაში შეღწევით	1504	807	853	560
ავტომობილის ქურდობა	222	107	76	43
თაღლითობა	1447	1167	1058	666
ნარკოტიკების უკანონო დამზადება, წარმოება, შეძენა, შენახვა და სხვა.	4146	4989	3012	2973
ხულიგნობა	411	306	240	236
არასრულწლოვანთა დანაშაული	243	133	106	111

დემოკრატიულ ქვეყნებში, დანაშაულის სტრუქტურისა და დინამიკის სრული და ობიექტური სურათის მიღების მიზნით სამართალდამცავი და სასამართლო ორგანოების მიერ სტატისტიკური ინფორმაციის შეგროვების პარალელურად იკვლევენ ვიქტიმიზაციის დონეებს ეროვნული და საერთაშორისო მასშტაბით. ასეთი მიდგომა საშუალებას იძლევა, უკეთ შეფასდეს კრიმინალიზაციის, ვიქტიმიზაციისა და ლატენტიზაციის დონეები და სამართალდამცავი პოლიტიკის სფეროში გამოიკვეთოს რეალური მდგომარეობა.

ევროპაში ვიქტიმიზაციის დონის კვლევა გასული საუკუნის 80-იანი წლებიდან დაიწერა და მიმდინარეობს. ასეთი კვლევის ბოლო ტალღა (IfVშ) 2004/2005 წლებში აღინიშნა. ამ ტიპის მცირემასშტაბიანი კვლევები საქართველოში 1992, 1996 და 2005 წლებში განხორციელდა, მაგრამ ვიქტიმიზაციის სრულყოფილი კვლევა მხოლოდ 2010/2011 წლებში ჩატარდა და ის წინ უსწრებს 2012-2013 წ.წ ევროკავშირის ფარგლებში დაგეგმილ ვიქტიმიზაციის გამოკითხვის მორიგ ტალღას. აღსანიშნავია, რომ ევროკავშირში დაგეგმილ გამოკითხვაში ფართოდ იქნება გამოყენებული საქართველოში 2010/2011 წლებში ვიქტიმიზაციის კვლევის აპრობირებული მეთოდები და ინსტრუმენტები (სკრინერები და კითხვარები) და ის მეორე იქნება ყოფილი საბჭოთა კავშირის ქვეყნებიდან, რომლის მონაცემებიც სრულფასოვნად აისახება ევროსტატისტიკის ანგარიშებში.

აღნიშნული კვლევის ფარგლებში ჩვენ შევეცადეთ შეგვედარებინა საქართველოში არსებული ვიქტიმიზაციის დონის მონაცემები ევროპული ქვეყნების ანალოგიურ მონაცემებთან და გაგვეანალიზებინა მიღებული შედეგები. აქვე გვინდა აღვნიშნოთ, რომ მონაცემთა შედარების პროცესში გავითვალისწინეთ რამდენიმე ფაქტორი:

- კონკრეტული ქვეყნის პოლიტიკური, ეკონომიკური, სამართლებრივი, კულტურული, რელიგიური, დემოგრაფიული და სხვა თავისებურებები;
- დანაშაულის სისხლისსამართლებრივი დეფინიციები მოცემულ ქვეყანაში;
- გამოკითხვის შედეგად გამოვლენილ დანაშაულის მსხვერპლთა რაოდენობა;
- სამართალდამცავ ორგანოებთან მოსახლეობის ურთიერთობის კულტურა, გამოკითხვის ჩატარების წელი და ა.შ.

ვიქტიმიზაცია ცალკეული დანაშაულის მიხედვით

დანაშაულისა და უსაფრთხოების 2010/2011 წლების კვლევების ანალიზი გვიჩვენებს, რომ 21 დანაშაულის მიხედვით ერთი წლის განმავლობაში საქართველოში “გასული წლის ვიქტიმიზაციის” კოეფიციენტი 9,3%-დან - 5,5%-მდე შემცირდა.

2011 წელს ჩატარებული დანაშაულის მსხვერპლთა კვლევის მიხედვით ვიქტიმიზაციის აბსოლუტური მაჩვენებელი ხუთი წლის განმავლობაში (2006-2010) 21 დანაშაულის მიხედვით გახლდათ 503 რესპონდენტი (3000 რესპონდენტის 16,8%, მრავლობითი და განმეორებითი ვიქტიმიზაციის ჩათვლით). 2010 წელს ეს მაჩვენებელი იყო 891 რესპონდენტი (29,7%). ვიქტიმიზაციის დონე შემცირდა აბსოლუტური მაჩვენებლებით 388 ინდივიდით (12,3%-ით).

2011 წელს რესპონდენტების გამოკითხვამ აჩვენა, რომ პიროვნებისა და ოჯახის და პიროვნების წინააღმდეგ მიმართულ დანაშაულთა ვიქტიმიზაციის დონე შემცირდა ყველა სახეობის დანაშაულის შესასწავლ ჯგუფებში.

პიროვნებისა და ოჯახის წინააღმდეგ მიმართული დანაშაული (გასული 5 წლის მონაცემებით)

ავტომანქანის ქურდობა. 2011 წელს სატრანსპორტო საშუალების მფლობელი 1042 რესპონდენტიდან მანქანის ქურდობის მსხვერპლი 5 მათგანი (0.4%) გახდა. 2010 წელს იმავე დანაშაულს 1083-დან 12 რესპონდენტი (1.1%) ემსხვერპლა. ანუ, ერთი წლის განმავლობაში ვიქტიმიზაციის დონე 7 ერთეულით (0.7%-ით) შემცირდა. ავტომობილის ქურდობის ყველა ფაქტი დაფიქსირდა რეგიონებში. მოპარული მანქანა დაუბრუნდა მხოლოდ 1 მფლობელს.

ავტომობილის ნაწილების ან მანქანიდან ნივთების ქურდობა. 2011 წელს სატრანსპორტო საშუალების მფლობელი 1042 რესპონდენტიდან აღნიშნული დანაშაულის მსხვერპლი გახდა 36 პირი (3.6%). 2010 წელს გამოკითხულ 1083 რესპონდენტს შორის იმავე დანაშაულს ემსხვერპლა 79 ადამიანი (7.3%), ანუ ერთი წლის განმავლობაში ვიქტიმიზაციის დონე შემცირდა 43 ერთეულით (3.7%). ქურდობის შემთხვევათა 6.8% მოხდა დიდ ქალაქებში (45000+), 2.5% - პატარა ქალაქებში (45000-) 1.2% კი - სოფლებში. მანქანებიდან მოიპარეს შემდეგი ნივთები: ავტონაწილები - 50.7%, სარკეები - 48%, რადიო - 26.3% და სხვა.

ავტოვანდალიზმი. 2011 წელს ავტომობილის მფლობელი 1042 რესპონდენტიდან მოცემული დანაშაულის მსხვერპლი 9 ადამიანი (0.9%) გახდა. 2010 წელს 1083 რესპონდენტს შორის იმავე დანაშაულის მსხვერპლთა რაოდენობამ 18 (1.7%) შეადგინა, ანუ ერთი წლის განმავლობაში ვიქტიმიზაციის დონე 9 ერთეულით (0.8%) შემცირდა.

მოტოციკლის ქურდობა. 2011 წელს მოტოციკლის მფლობელი 35 რესპონდენტიდან აღნიშნული სატრანსპორტო საშუალების ქურდობის მსხვერპლი 2 მათგანი (4.5%) გახდა. 2010 წელს კი მსგავსი ზარალი 48 რესპონდენტიდან მხოლოდ 1-მა (2.8%) განიცადა. შესაბამისად, ერთი წლის განმავლობაში ვიქტიმიზაციის დონემ დაახლოებით 1 ერთეულით (1.7%) იმატა.

ველოსიპედის ქურდობა. 2010 წელს ველოსიპედის მფლობელი 448 რესპონდენტიდან აღნიშნული სატრანსპორტო საშუალება 7 მათგანს (1.5%) მოჰპარეს. 2011 წელს 269 რესპონდენტიდან ანალოგიური დანაშაულის მსხვერპლი 1 ადამიანი (0.5%) აღმოჩნდა, ანუ ერთი წლის განმავლობაში ვიქტიმიზაციის დონე 6 ერთეულით (1%) შემცირდა.

პირუტყვის ქურდობა. 2011 წელს 1091 გამოკითხულიდან აღნიშნული დანაშაულის მსხვერპლი 48 პირი (4.4%) გახდა. 2010 წელს 1134 რესპონდენტიდან იმავე დანაშაულის მსხვერპლი 86 ადამიანი (7.6%) აღმოჩნდა. შესაბამისად, ერთი წლის განმავლობაში ვიქტიმიზაციის დონე დაახლოებით 38 ერთეულით (3.2%) შემცირდა.

ქურდობა ბინაში შეღწევით. 2011 წელს 3000 გამოკითხულიდან ბინაში შეღწევით ქურდობის მსხვერპლი 65 ადამიანი (2.2%) გახდა. 2010 წელს იმდენივე გამოკითხულიდან (3000) მსგავსი ზიანი 81 მათგანს (2.7%) მიაღება, ანუ ერთი წლის განმავლობაში ვიქტიმიზაციის დონე 16 ერთეულით (0.5%) შემცირდა. მოპარულ ქონებას შორის საყოფაცხოვრებო ტექნიკამ 47.9% შეადგინა, ნაღდმა ფულმა - 18.2%, ძვირფასეულობამ - 19.4%, ტანსაცმელმა - 27.9% და ა.შ.

საცავიდან ქურდობა. 2011 წელს 3000 რესპონდენტიდან მოცემული დანაშაულის მსხვერპლი 42 მათგანი (1.4%) გახდა. 2010 წელს იმავე ოდენობის გამოკითხულთაგან (3000) იზარალა 71-მა ადამიანმა (2.4%). შესაბამისად, ერთი წლის განმავლობაში ვიქტიმიზაციის დონე შემცირდა 29 ერთეულით (1%).

გამოძალგე/შანტაჟი. 2011 წელს 3000 რესპონდენტიდან 9 მათგანი (0.3%) გახდა აღნიშნული დანაშაულის მსხვერპლი. 2010 წელს 3000 გამოკითხულიდან ანალოგიური დანაშაულით ზიანი მიაღება 7 ადამიანს (0.2%). ე.ი. ერთი წლის განმავლობაში ვიქტიმიზაციის დონე 2 ერთეულით (0.1%) გაიზარდა.

პიროვნების წინააღმდეგ მიმართული დანაშაული (გასული 5 წლის მონაცემებით)

მარცვა/ყაჩაღობა. 2011 წელს 3000 რესპონდენტიდან მარცვა/ყაჩაღობის მსხვერპლად 13 ადამიანი (0.4%) იქცა. 2010 წელს კი იმავე რაოდენობის გამოკითხულთაგან (3000) 17 პირი (0.6%) დაზარალდა, ანუ ერთი წლის განმავლობაში ვიქტიმიზაციის დონე დაახლოებით 4 ერთეულით (0.2%) შემცირდა.

პირადი ქონების ქურდობა. 2011 წელს 3000 რესპონდენტიდან პირადი ქონება 30 მათგანს (1.0%) მოჰპარეს. 2010 წელს იმავე რაოდენობის გამოკითხულთაგან (3000) მსგავსი ფაქტი 63 -მა ადამიანმა (2.1%) დააფიქსირა, ე.ი. ერთი წლის განმავლობაში ვიქტიმიზაციის დონე დაახლოებით 33 ერთეულით (1.1%) შემცირდა.

სქესობრივი დანაშაული. 2011 წელს გამოკითხული 3000 პირიდან 3(0.1%) გახდა ამგვარი ძალადობის მსხვერპლი. 2010 წელს 3000 რესპონდენტიდან ასევე 3 პირი (0.1%) დაზარალდა, ანუ ერთი წლის განმავლობაში ვიქტიმიზაციის დონე არ შეცვლილა.

თაგვასმა/ძალადობა. 2011 წელს 3000 რესპონდენტიდან მოცემული დანაშაულის მსხვერპლი 21 ადამიანი (0.7%) გახდა. 2010 წელს იმავე რაოდენობის რესპონდენტთაგან (3000) 18 (0.6%) დაზარალდა. შესაბამისად, ერთი წლის განმავლობაში ვიქტიმიზაციის დონე თითქმის არ შეცვლილა.

მომხმარებლის მოტყუება. 2011 წელს 3000 გამოკითხულიდან 129 ადამიანმა (4.4%) დაადასტურა, რომ ის მოატყუეს, როგორც მომხმარებელი. 2010 წელს 3000 რესპონდენტიდან მსგავსი დანაშაულის მსხვერპლად 298 მათგანი (10.2%) იქცა, ანუ ერთი წლის განმავლობაში ვიქტიმიზაციის დონე მნიშვნელოვნად 169 ერთეულით (5.8%) შემცირდა.

კორუფცია. 2011 წელს 3000 რესპონდენტიდან მოცემული დანაშაულის მსხვერპლი 15 პირი (0.5%) გახდა. 2010 წელს რესპონდენტთა იმავე რაოდენობიდან (3000) 14-მა იზარალა (0.5%), ე.ი. ერთი წლის განმავლობაში ვიქტიმიზაციის დონე პრაქტიკულად არ შეცვლილა.

საბანკო ანგარიშის ბოროტად გამოყენება. 2011 წლის კვლევამ აღნიშნული დანაშაულის მხოლოდ ერთი ფაქტი გამოავლინა, 2010 წელს კი - 2 ფაქტი.

პირადი ინფორმაციის უნებართვოდ გამოყენება. ისევე როგორც 2010 წელს, 2011 წლის კვლევაშიც მოცემული დანაშაულის მხოლოდ 2 ფაქტი დაფიქსირდა.

პიროვნებისა და პიროვნების და ოჯახის წინააღმდეგ ჩადენილ დანაშაულთა ანალიზი გვიჩვენებს, რომ ბოლო ერთი წლის განმავლობაში შემცირდა ვიქტიმიზაციის დონე, რაც მიუთითებს კრიმინოგენული ვითარების ზოგად გაჯანსაღებაზე საქართველოში.

აუცილებელია აღინიშნოს, რომ რესპონდენტთა გამოკითხვით მიღებული შედეგები არ შეიძლება განვიხილოთ, როგორც აბსოლუტურად სანდო და მეცნიერულად დასაბუთებული მონაცემები, იმდენად, რამდენადაც ვიქტიმიზაციის გამოვლენილი ფაქტების ერთობლიობა არაა საკმარისი სტატისტიკური კანონზომიერებების, დეტალური შედარებითი ანალიზისა და მკაფიო პროგნოზული შეფასებებისთვის, თუმცა კვლევის შედეგები უდავოდ ადასტურებენ საქართველოში დანაშაულობის შემცირების ზოგად ტენდენციას. აღნიშნული ტენდენცია დასტურდება საქართველოს შსს-ს სტატისტიკის მონაცემებითაც (იხ.: ცხრილი 1).

ცხრილი III. ვიქტიმიზაციის პროცენტული მაჩვენებელი 21 დანაშაულის მიხედვით

	გასული 5 წლის განმავლობაში ვიქტიმიზაცია	გასული 2009 წ. განმავლობაში ვიქტიმიზაცია	გასული 5 წლის განმავლობაში ვიქტიმიზაცია	გასული 2010 წ. განმავლობაში ვიქტიმიზაცია
პიროვნების და ოჯახის წინააღმდეგ მიმართული დანაშაული⁵⁵ %				
მოტოციკლის ქურდობა	2.8	0.0	4.5	0.00
პირუტყვის ქურდობა	7.6	0.48	4.4	0.4
ავტომობილიდან ნაწილების ან ნივთების ქურდობა	7.3	0.8	3.6	0.3
ქურდობა ბინაში შეღწევით	2.7	0.51	2.2	0.5
ქურდობა სადგომში ან საცავეში	2.4	0.53	1.4	0.6

1. სვეტებში მოცემულია მომხდარი დანაშაულის პროცენტული მაჩვენებელი.

შედწევით				
უძრავი ან სხვა ქონების ვანდალიზმი	1.7	0.3	1.1	0.2
ავტოს ვანდალიზმი	1.7	0.31	0.9	0.2
ბინაში შეღწევის მცდელობა	1.2	0.16	0.7	0.1
ველოსიპედის ქურდობა	1.5	0.06	0.5	0.02
ავტოს ქურდობა	1.1	0.02	0.4	0.00
გამოძალვა/შანტაჟი	0.2	0.06	0.3	0.1
სადგომში ან საცავში შეღწევით	0.4	0.1	0.2	0.03
ქურდობის ჩადენის მცდელობა				
პიროვნების წინააღმდეგ მიმართული დანაშაული %				
მომხმარებლის მოტყუება	10.2	5.08	4.4	2.6
სხვა პირადი ქონების ქურდობა	2.1	0.83	1.0	0.2
თავდასხმა/ძალადობა	0.5	0.36	0.7	0.3
კორუფცია	0.5	0.2	0.5	0.2
მარცვა/ყაჩაღობა	0.6	0.19	0.4	0.2
ძალადობის მუქარა	0.4	0.14	0.4	0.2
პირადი საბანკო ანგარიშის ბოროტად	0.4	0.03	0.2	0.00
გამოყენება სხვის მიერ				
სქესობრივი დანაშაული	0.1	0.04	0.1	0.02
პირადი ინფორმაციის უნებართვოდ	0.1	0.01	0.1	0.00
გამოყენება				
ჯამური მაჩვენებელი ⁵⁶	29.70%	9.30%	16.8%	5.5%

ვიქტიმიზაციის დინამიკა საქართველოში (1992-2011)

როდესაც ვიხილავთ ვიქტიმიზაციის პრობლემას საქართველოში, აუცილებელია ჩავატაროთ ვიქტიმიზაციის დონის შედარებითი ანალიზი ქვეყნის განვითარების სხვადასხვა ეტაპზე. ვიქტიმიზაციის კვლევები, რომლებიც ჩატარა „გორბი“-მ 1992 და 1996 წლებში, საშუალებას იძლევა შეიქმნას პიროვნებისა და ოჯახის წინააღმდეგ მიმართული დანაშაულის დინამიკის რეტროსპექტური სურათი.

მოცემული ცხრილის მიხედვით, ვიქტიმიზაციის დონე 1992 და 1996 წლებთან შედარებით 2011 წელს პრაქტიკულად ყველა დანაშაულის მიხედვით შემცირდა საშუალოდ 5-დან -15-ჯერ (ბოლო ხუთი წლის მაჩვენებლებით).

ცხრილი IV -ვიქტიმიზაციის დონის მაჩვენებელი 1992-2011 წწ.

	ბოლო 5 წ.	გასული 1 წ.	ბოლო 5 წ.	გასული 1 წ.	ბოლო 5 წ.	გასული 1 წ.	ბოლო 5 წ.	გასული 1 წ.
	1992		1996		2010		2011	
ავტომობილის ქურდობა	15.4	6.3	16.8	3.3	1.1	0.02	0.4	0.0
ავტოდან ნივთების/ნაწილების ქურდობა	31.1	10.8	34.7	10.7	7.27	0.8	3.6	0.3
ავტოს ვანდალიზმი	14.5	4.1	5.1	1.7	1.7	0.3	0.9	0.2
ქურდობა ბინაში შეღწევით	9.9	2.5	13.8	3.6	2.7	0.5	2.2	0.5
ბინაში შეღწევის მცდელობა	8.2	2.1	9.7	3	1.2	0.1	0.7	0.1
მარცვა/ყაჩაღობა	5.8	1.8	7.2	2.5	0.6	0.2	0.4	0.2
სხვა პირადი ქონების ქურდობა	13.4	3.5	19.1	6.5	2.1	0.8	1.0	0.2
თავდასხმა/ძალადობა	5.3	0.6	7.9	3.2	0.5	0.4	0.7	0.3

⁵⁶ ჯამური მაჩვენებელი ასახავს ვიქტიმიზაციის რეალურ დონეს - იმ რესპონდენტთა რაოდენობა, რომლებიც გახდნენ დანაშაულის მსხვერპლნი.

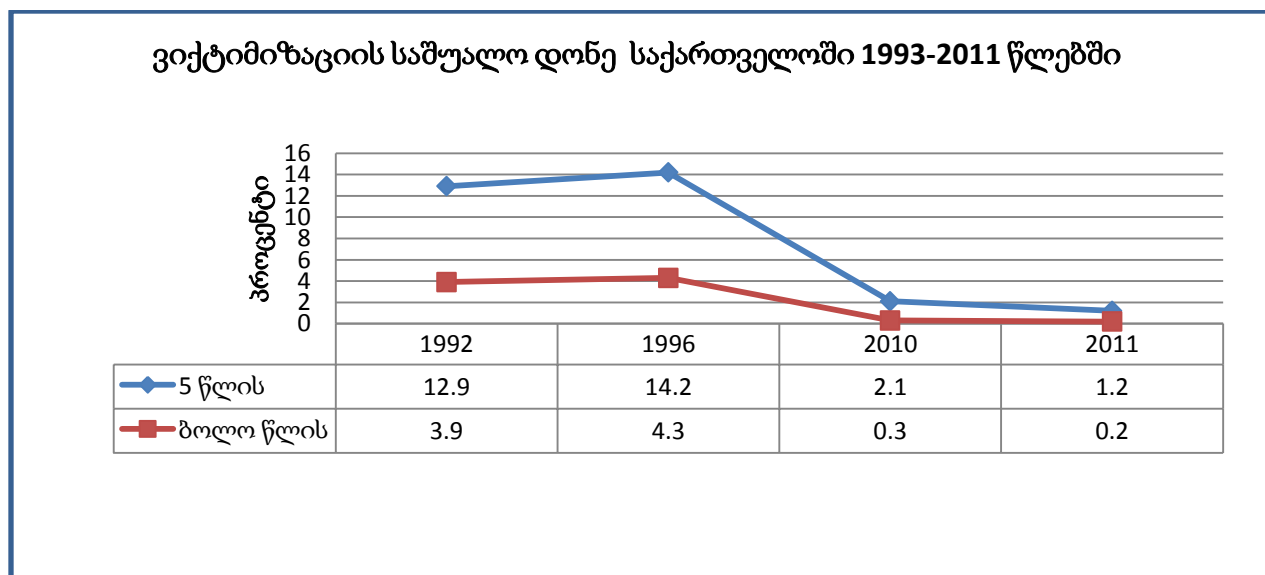
ოგორც ცხრილიდან ჩანს, მანქანიდან ნივთების ან ნაწილების ქურდობის ვიქტიმიზაციის დონე 1992 წელთან (31.1%) შედარებით 2011 წელს (3.6%) შემცირდა დაახლოებით 9-ჯერ.

თუ დავაკვირდებით დანაშაულის დონის ევოლუციას მოცემულ წლებში, ვნახავთ, რომ რამდენიმე სახეობის დანაშაულის პროცენტულმა მაჩვენებელმა 1992 წელთან შედარებით მნიშვნელოვნად დაიკლო. მაგალითად, 1992 წელს ავტომობილის მფლობელების 6.3%-მა განაცხადა, რომ გასული წლის განმავლობაში მათი კუთვნილი ავტომობილი მოიპარეს ან უნებართვოდ წაიყვანეს; 1996 წელს ეს მაჩვენებელი შემცირდა 3.3%-მდე, ხოლო 2010 წელს ავტომფლობელების მხოლოდ 0.02%-მა განაცხადა, რომ დაზარადა გასული წლის განმავლობაში. 2011 წლის გამოკითხვაში არ დაფიქსირდა გასულ წელს მანქანის ქურდობის არც ერთი ფაქტი.

ვიქტიმიზაციის დონემ სხვადასხვა ტიპის ქურდობის მიხედვით 1992 შეადგინა 3.5%, 1996 – 6.5%, ანუ გაიზარდა პრაქტიკულად 2-ჯერ. 2010 წელს ეს დონე გახლდათ 0.8%, მაშასადამე, შემცირდა 7.8- ჯერ.

დაახლოებით ასეთივე პროპორციებია შენარჩუნებული მომდევნო 5-წლიან მონაკვეთებში: 1988-1992, 1992-1996 და 2006-2010, ანუ ვიქტიმიზაციის დონე 2006-2010 წლებში არის დაახლოებით 5-10-ჯერ ნაკლები, ვიდრე გასული საუკუნის 90-იან წლებში.

გრაფიკი I. ვიქტიმიზაციის საშუალო დონე საქართველოში 1993-2011 წლებში

შედარებულია 1992-2011წწ პერიოდში გამოკვლეული მხოლოდ 8 დანაშაული.

მაჩვენებლებში ასახულ დიდ სხვაობებს თავისი მეცნიერული ახსნა აქვს და უკავშირდება მრავალ ობიექტურ და სუბიექტურ ფაქტორს. ეს ფაქტორებია:

1. საბჭოთა კავშირის დაშლა და კომუნისტური რეჟიმის ცენტრალიზებული მმართველობის დასრულება;
2. კონფლიქტები აფხაზეთსა და სამხრეთ ოსეთში;
3. 1990 – 1992 წლების სამოქალაქო ომი საქართველოში;
4. 90-იანი წლების ეკონომიკური კოლაფსი;
5. დაუხვეწავი საკანონმდებლო ბაზა;

6. კორუმპირებული სამართალდამცავი სისტემა;

7. განუკითხაობა და ქაოსი, რომელიც კრიმინოლოგიაში „ანომიად“ მოიხსენიება.

ზოგიერთი დანაშაულის მიხედვით 2005 და 2011 წლების ვიქტიმიზაციის შედარებითმა ანალიზმა აჩვენა, რომ ბოლო 5 წლის განმავლობაში მოხდა რადიკალური ცვლილება ვიქტიმიზაციის დონის კლების სასარგებლოდ. ასე მაგალითად, მანქანების ქურდობის მიხედვით ვიქტიმიზაციის დონემ იკლო 1,8%-დან 0,0%-მდე, გასულ წელს 2010-ში არ დაფიქსირებულა სატრანსპორტო საშუალების ქურდობის ფაქტი; ავტომანქანიდან ნივთების ან ნაწილების ქურდობის მიხედვით ვიქტიმიზაცია შემცირდა - 9,2%-დან 0,3%-მდე, ანუ დაახლოებით 30,7-ჯერ; ბინიდან ქურდობის მიხედვით - 7,1%-დან 0,5 %-მდე (დაახლოებით 14-ჯერ); ძარცვა/დაყაჩაღების მიხედვით - 1,1%-დან 0,2 %-მდე (5,5-ჯერ); სხვა პირადი ქონების ქურდობის მიხედვით - 2,8-დან 0,2 %-მდე (14 -ჯერ), ხოლო თავდასხმისა და ძალადობის მუქარის მიხედვით - 1,2% - დან 0,5 % - მდე (2,4 - ჯერ) (იხ.: ცხრილი 6).

ცხრილი V. -ვიქტიმიზაციის მაჩვენებლები ზოგიერთი დანაშაულის მიხედვით

დანაშაული	მესაკუთრეობა (დიახ)		არ ყოფილა ვიქტიმიზებ		გასული 5 წლის ვიქტიმიზაცია		გასული (2009 წ.)	გასული (2010წ.)	გასული (2005წ.)	საშუალო ICVS*
	2010	2011	2010	2011	2010	2011	2010	2011		2004
ავტომობილის ქურდობა	36,1	35.0	98,9	99.6	1,1	0.4	0,02	0.0	1.8	0,8
ავტომობილიდან ნაწილების ან ნივთების ქურდობა	36,1	35.0	92,7	96.4	7,3	3.6	0,80	0.3	9.2	3,6
მოტოციკლის ქურდობა	1,6	1.2	97,2	95.5	2,8	4.5	0,00	0.0	-	0.3
ველოსიპედის ქურდობა	14,9	9.0	98,5	99.5	1,5	0.5	0,06	0.0	-	2.9
ქურდობა ბინაში შეღწევით			97,3	97.8	2,7	2.2	0,51	0.5	7.1	1.8
ძარცვა/ყაჩაღობა			99,4	99.5	0,6	0.4	0,19	0.2	1.1	1
სხვა პირადი ქონების ქურდობა			97,9	99.0	2,1	1.0	0,83	0.2	2.8	3.8
სქესობრივი დანაშაული			99,9	99.9	0,09	0.1	0,04	0.0		0.8
თავდასხმა და ძალადობის მუქარა*			99,5	98.9	0,5	1.1	0,36	0,5	1.2	3.8*
მომხმარებლისმოტყუება			89,9	95.6	10,2	4.4	5,08	2.6	-	11
კორუფცია			99,5	99.5	0,5	0.5	0,2	0.2	-	2

* International Crime Victim Survey (ICVS) – დანაშაულის მსხვერპლთა საერთაშორისო გამოკითხვა

** ვიქტიმიზაციის კვლევა საქართველოში, 2005

*** თავდასხმა/ძალადობა და ძალადობის მუქარა დაჯამებულია

ძირითადი მიგნებები:

1. ბოლო ათწლეულში თანამედროვე საქართველოში დანაშაულის დონის, სტრუქტურისა და დინამიკის ძირითადი მაჩვენებლები მნიშვნელოვანი არასტაბილურობით გამოირჩევა, რაც ყველა ძირითადი სტატისტიკური მაჩვენებლის (დანაშაულის კოეფიციენტის, შსს-ს მიერ რეგისტრირებული ყველა დანაშაულის, გასამართლებულების, პატიმრებისა და პრობაციონერების რაოდენობის) ნახტომისებურ ზრდაში ან კლებაში გამოიხატება.
2. 2003 წლიდან 2007 წლამდე საქართველოს შსს-მ დააფიქსირა რეგისტრირებული დანაშაულის რაოდენობის ზრდა 17397-დან 62283-მდე, ანუ დანაშაულის სიხშირე გაიზარდა 72.1%-ით.

3. 2007-2010 წლებში საქართველოში აღინიშნა დანაშაულის დონის შემცირება, რაც გამოიხატა რეგისტრირებული ფაქტების რაოდენობის კლებაში 62283-დან 534739-მდე, ანუ დანაშაულის სიხშირე შემცირდა 44.7%-ით. 2011 წელს საქართველოში შსს-ს მიერ რეგისტრირებული დანაშაულის რაოდენობის კლება გაგრძელდა და პირველ სამი თვის განმავლობაში (მარტის ჩათვლით) შემცირდა 8.1%-ით.
4. 2011 წელს კვლევამ (21 დანაშაულის მიხედვით) აჩვენა, რომ გასული 5 წლის განმავლობაში რესპონდენტთა 16.8% გახდა დანაშაულის მსხვერპლი, რაც 12.9%-ით ნაკლებია 2010 წლის ანალოგიურ მაჩვენებელზე (29.7%).
5. ვიქტიმიზაციის დონემ გასული 2010 წლის განმავლობაში (21 დანაშაულის მიხედვით) შეადგინა 5.5%, რაც 3.8%-ით ნაკლებია, ვიდრე 2009 წლის შესაბამისი მაჩვენებელი - 9.3%.
6. ამჯერად ვიქტიმიზაციის საშუალო დონე საქართველოში ერთ-ერთი ყველაზე დაბალია მსოფლიოში. გასული 5 წლის განმავლობაში (10 დანაშაულის მიხედვით) ამ მაჩვენებელმა შეადგინა 7%, ანუ შეიძენა ნახევარჯერ უფრო დაბალია, ვიდრე 30 წამყვანი ქვეყნის საშუალო მაჩვენებელი (45.5%), და დაახლოებით რვაჯერ ნაკლები, ვიდრე ესტონეთის ანალოგიური მაჩვენებელი (58.4%), რომელიც ICVS-გამოკითხვაში მონაწილე ერთადერთი ქვეყანა გახლდათ ყოფილი საბჭოთა კავშირიდან (2004 წ.).

ბამოყენებული ლიტერატურა

1. Crime in the United States - <http://www2.fbi.gov/ucr/cius2009/index.html>
2. Johnson, H. (2005) Crime Victimization in Australia: key results of the 2004 International Crime Victimization Survey. Research and public policy series, no. 64: Canberra, Australian Institute of Criminology
3. Team consult (2006). Crime victimisation, Fear of Crime, Fraud, Corruption & Policing. Based on a nation-wide public survey, with a focus on four districts of the Samegrelo Region. Tbilisi - Geneva
4. Van Dijk, J.J.M., Manchin, R., van Kesteren, J.N. & Hideg, G. (2007). The Burden of Crime in the EU, A Comparative Analysis of the European Survey of Crime and Safety (EU ICS) 2005. Brussels, Gallup Europe.
5. Van Dijk, J.J.M., van Kesteren, J.N. & Smit, P. (2008). Criminal Victimization in International Perspective, Key findings from the 2004-2005 ICVS and EU ICS. The Hague, Boom Legal Publishers
6. Repeat Victimization in the ICVS and the NCVS - https://dspace.lboro.ac.uk/dspace-jspui/bitstream/2134/780/1/05_rv_ICVS_NCVS.pdf

Giorgi Glonti

Grigol Robakidze University

Review of the Results of the Criminalization and Victimization Sociological Research.

Georgia. 2009-2011

Short description of the survey methodology

Sampling :

The survey of 3,000 respondents was completed under a multi-stage national representative sampling. The respondents represented whole Georgia with the exception of the breakaway territories (South Ossetia and Abkhazia). Only those aged 16 and older were included as respondents. A total of 3,000 respondents were interviewed as part of this research. However, based on the recommendations of visiting Dutch expert, Professor Jan van Dijk, only 1,000 respondents were selected on the basis of the data comparability with other European capitals.

The weighting method was utilized during the data analyses stage based on geographic representation and demographic parameters in order to best reflect the proportional distribution of the sampling.

Fieldwork:

The first wave - the fieldwork was commenced on April 3 and continued until May 15, 2010. Approximately 100 interviewers and 10 supervisors were involved in the actual fieldwork. The face-to-face interview method was used.

The second wave - the fieldwork was commenced on February 4 and continued until March 5, 2011. Approximately 100 interviewers and 10 supervisors were involved in the actual fieldwork. The face-to-face interview method was used.

Questionnaire description:

The standard questionnaire format that was used for the project is comparable with the questionnaires which were utilized in earlier surveys conducted in European countries. The questions included in this questionnaire will also be asked to EU citizens during the future EU victimization survey scheduled for 2012-2013.

However, there are some noted differences in the Georgian questionnaire; these include several additional questions in order to better assess the Criminal Justice system in Georgia. A separate section is provided comprising responses in the form of suggestions and recommendations for further liberalisation of penalties, which are currently being imposed on offenders under the acting criminal code. The responses better ascertain that what the respondents consider are the most appropriate types of penalties for specific offences and to what degree should a sentence be imposed. The survey covered various crimes, including those committed against just individuals and against both individuals and household (HH).

2010-2011 Questionnaire content

Crimes against individual and HH - 2010

Livestock theft

Theft from and out of car

Motorcycle theft

Burglary

Burglary of garages or other locked-up facilities

Attempted burglary at garages or other lock-up facilities

Car vandalism

Household vandalism

Bicycle theft

Attempted burglary

Car theft

Extortion/blackmail

Crimes against individual 2010

Consumer fraud

Theft of other personal property

Robbery/armed robbery

Assault/violence
Corruption
Threat of violence
Personal bank account abuse
Sexual offences
Personal information abuse

Detailed analyses

The statistics of the Georgian Ministry of Internal Affairs and the GCVS

The GCVS will significantly contribute to on-going institutional reforms that the Government of Georgia has been implementing in the country since President Mikhail Saakashvili took office in 2004.

Specifically, the survey will assist with the following;

- Introducing modern scientific methods for crime research in Georgia, thus allowing for the statistical data bases locally available to be incorporated and brought into line with those on the international level.
- Assessing independently crime and victimization levels as objective indicator for use in determining the performance of the system of law enforcement;
- Comparing victimization rates of Georgia with other countries in terms of current security level assessment of the country;
- Population of Georgia as a safe country with respects to business, tourism and science development;
- Detecting key problems and deficiencies “blemishes” in terms of planning the state strategy policy direction, as to how to prevent crime and effective policy implementation.

As practiced in developed countries, data collected during a victimization (crime) survey is treated as supplementary information and secondary to statistical data which is collected by police, human rights organizations and through the Criminal Justice system.

The advantage of using similar surveys is that it allows for crime to be assessed based on several parameters which includes analyses of the degree of cooperation of victims with the police; allows for the quality of justice performance to be evaluated, and for assessments to be reached of their overall level of professionalism among those working in the Criminal Justice system. It also assists in activities to monitor any changes transpiring in the level of victimization while having further utility in determining risk-factors and in estimating the level of latent crime in Georgia.

Data collected during a GCVS has practical application, especially when creating crime prevention policies and effecting various strategies.

One of the most reliable sources of information of registered crimes can be found among the statistics maintained by law enforcement bodies, such as the police.

Three factors generally influence the number of registered crimes recorded by police officials: 1) the existence of a criminal code, 2) how effectively the population report crime to the authorities, and 3) the desire and capabilities of police to react and investigate the reported crimes.

In general, as a country becomes more developed, a greater tendency exists in reporting crime to responsible authorities, and data is better maintained on the crime rate, based on per 100,000 citizens. However, official figures are not the sole indicator of the level of crime in any given country. Statistical data is additionally provided and supported by the findings of surveys, interviews and studies. Survey results are useful in determining the efficiency of law enforcement bodies, and not only as a means to measure the actual level of crime faced in any specific country, but to gauge their overall impact as well.

Until 2004, unbiased statistical data concerning the dynamics and level of crime in Georgia was not available. It has been widely reported domestically and internationally that corrupt and unprofessional law enforcement bodies used various measures in their attempts to conceal the actual number of crimes committed. They even blocked and/or impeded the official registration of committed crimes. Accordingly, the number of crimes registered by the MIA (for example 17,397 crimes were registered in 2003). However, in reality this number failed to reflect the existing situation at the time (see table 1).

Various attitudes, perspectives and approaches towards reporting crime, and its official registration substantially changed in 2004 due to various reforms put into place following a change of government in 2003. As a result, the performance of law enforcement bodies in terms of detecting and investigating crimes substantially improved which is clearly reflected in statistical data.

The overall crime rate peaked in 2006-2007, and then started decreasing; however, the subsequent drop was not fully apparent because of the possible manipulation of some figures of reported crimes. It appears now that some incidents were not properly documented or reported to authorities. Consequently, the reflected drop as found herein is deemed as the direct result of an actual decrease in the crime rate.

A total of 62,283 crimes were registered in Georgia in 2006 which is a three-fold increase in the crime rate since 2003. This tendency has already been somewhat explained, as to the greater enforcement of the law and effective reporting mechanisms. This reality is presented below (table 1).

The overall crime rate reached its peak in 2006-2007, and afterwards started decreasing. However, the drop was not a result of a manipulation with actual data, not documenting the incidents or not properly reported, but the drop was a result of a decreasing the crime rate in the society.

Table I. Registered crimes by MIA

Type of crime	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Total	16658	17397	24856	43266	62283	54746	44644	35945	34739
Among them:									
Aggravated crime	9658	10326	17833	24320	29249	13158	13028	11093	9087
Attempted and premeditated murder	498	499	538	697	666	741	653	494	418
Intentional bodily harm	279	253	371	368	271	157	200	134	126
Rape	52	52	62	141	167	156	100	84	82
Armed robbery	397	556	1316	2087	2751	1208	2684	700	422
Robbery	757	1013	1733	1925	2160	1615	2684	958	638
Theft	5388	5593	10634	16256	27657	18587	14814	11473	11371
Categories									
Burglary	1788	1785	1887	2998	3523	2684	2347	1860	1552
Car theft	304	388	260	292	611	307	267	154	117
Theft Livestock	-	-	-	-	783	527	544	417	417
Fraud	471	483	543	674	2395	2222	1844	1761	1326
Illegal production, acquisition, keeping of drugs (narcotics).	1855	1945	1941	2074	3542	8493	8699	6336	5465
Hooliganism	488	487	706	1314	1208	858	724	524	435
Juvenile delinquency	674	617	557	755	997	674	759	575	543

Note: Not all registered crimes are included in the above table.

Approximately 1,049,498 individuals live in Tbilisi - the political, economic and cultural center and capital of Georgia, comprising one fourth of the country's total population (based official on statistical data). Nearly half

(45%) of all registered crimes in Georgia are committed in Tbilisi. However, there is a continued tendency in Tbilisi, and on the national level for the crime rate to rapidly decline for all types of crimes. Since 2006, the level of registered crimes decreased by 13,755 reported cases (47.1%), aggravated crime – 2,882 (41.1%). This has been especially reflected in a decrease in more serious crimes: armed robbery (577 - 75.9%), robbery (736 - 62.2%); car theft (179 - 89.7%) and fraud (781 - 54%).

Table II . Registered crimes by MIA in Tbilisi

Type of crime	2007	2008	2009	2010
Total	29219	22316	17333	15464
Among them:				
Aggravated crime	7196	6228	5408	4314
Attempted and premeditated murder	306	243	206	165
Intentional bodily harm	80	91	59	51
Rape	54	28	31	26
Armed robbery	781	572	356	204
Robbery	1185	826	708	449
Theft	10885	8193	6637	5586
Categories				
Burglary	1504	807	853	560
Car theft	222	107	76	43
Fraud	4146	4989	3012	2973
Illegal production, acquisition, keeping and etc. of drugs	411	306	240	236
Hooliganism	243	133	106	111

In obtaining an unbiased and complete picture of the structure and dynamics of crime, comparable to how crime is reported in developed democracies, it is necessary to collect various forms of statistical data, as shared by law enforcement and judicial bodies, review surveys of crime rates, and from various domestic and international sources. Such an overall approach is more effective in assessing the actual levels of criminalization, and predicting tendencies of “victimization”. This approach serves as an effective tool in determining the extent to which underreported and latent crimes are committed. Moreover, it is expected that such efforts will provide insight into processes taking place with the implementation of policy reforms in the criminal justice system.

Victimization surveys have been conducted in Europe since the early 1980s. The last wave of this survey (ICVS) was completed in 2004/2005. Similar surveys, albeit smaller in overall scope, were completed in Georgia in 1992, 1996 and 2005. An improved and more encompassing survey for Georgia is now being conducted in 2010/2011 which is significant as this research proceeds the next wave of the European victimization survey scheduled for 2012-2013. This next survey will utilize the same methodologies and instruments (screeners and questionnaire) as used in Georgia. It will be the second national survey conducted among former Soviet republics whose findings will be fully reflected in Eurostatistics reports.

Within the scope of the GCVS, much effort has been made to compare the data of the Georgian victimization level (crime rate) to similar existing data found among European countries and to better analyze the results. However, it is necessary to emphasize that during the comparison of the data, several factors were considered, including:

- Political, economic, judicial, cultural, religious, demographical and other peculiarities of a specific country;
- The definition of the crime in the given country;

- The number of victims identified from the survey;
- The culture of relations between the populace and the law enforcement bodies, and the year that the survey was conducted, etc.

Victimization for each type of crime

A comparative analysis of 2010/2011 data from the Georgian crime survey demonstrates that over a period of one year the level (co-efficient) of “victimization” in Georgia for 21 listed crimes has decreased from 9.3% to 5.5%.

The level of victimization for the last five years (2006-2010), and based on 21 types of crime stood at 503 incidents (16.8% out of 3,000 respondents, including multiple and repeated victimization). In 2010, this amounted to 891 incidents, rate of (29.7%), thus the level of victimization decreased by 288 incidents (12.3%). The 2011 survey showed that the level of personal and HH crimes decreased in every targeted category.

Personal and HH crime (findings of past 5 years)⁵⁷

Car theft. Out of 1,042 car owners surveyed in 2011, only five of them (0.4%) had their cars stolen, and, out of 1,083 car owners, twelve of them (1.1%) became victims of the same crime in 2010. Over a period of one year the crime rate for car theft dropped by 7 cases (0.7%). Additionally, all the registered incidents took place in rural areas. Only one case is reported of when a stolen car was later returned to its rightful owner.

Theft from and out of car. Out of 1,042 car owners surveyed in 2011, 36 individuals (3.6%) had experienced theft from and out of car. However, in 2010, among 1,083 car owners 79 individuals (7.3%) were victims of the same crime. Consequently the level of victimization over the year has decreased by 43 cases (3.7%). The majority, (6.8%), of such instances of theft took place in large cities (45,000+); 2.5% in small towns (45,000) and 1.2% in villages. The following items were stolen from cars: mirrors (48%), and other auto parts – 50.7%, radio – 26.3% etc.

Car vandalism. Out of 1,042 car owners surveyed in 2011, nine individuals (0.9%) had suffered from car vandalism. Out of 1,083 car owners surveyed in 2010, a total of 18 individuals, (1.7%) experienced car vandalism. Consequently, the level of crime has decreased by 9 cases (0.8%).

Motorcycle theft. Out of 35 motorcycle owners surveyed in 2011 only two owners (4.5%) were victims of motorcycle theft. Out of 48 motorcycle owners surveyed in 2010, only one person (2.8%) had his motorcycle stolen. Over a period of one year, the crime rate increased for one case (1.7%).

Bicycle theft. Out of a total of 448 bicycle owners surveyed in 2010, only seven owners had their bikes stolen (1.5%). A year later in 2011, out of 269 bicycle owners surveyed in 2011 only one respondent (0.5%) had experienced this crime. Accordingly, over a year the level of victimization decreased by 6 cases (1%).

Livestock theft. Among 1,091 cattle owners only 48 persons (4.4%) had animals stolen. In 2010, from amongst 1,134 livestock owners, 86 persons (7.6%) suffered from such a crime. The crime rate decreased by 38 cases (3.2%).

Burglary. Among 3,000 surveyed respondents in 2011, only 65 persons (2.2%) were burglarized. In the 2010 survey amongst the same sample size, only 81 persons (2.7%) suffered this crime. The level of victimization decreased in 16 cases (0.5%). Counted among the stolen property, 47.9% consisted of domestic appliances, 18.2% - cash, 19.4% - jewelry, 27.9% - clothing and other items.

Burglary from garages and other locked-up facilities. In 2011, only 42 persons (1.4%) out of 3,000 respondents experienced such break-ins. Only 71 persons (2.4%) among 3,000 surveyed respondents fell victim to this crime. Over the last year, there was a 29 case (1%) decrease.

Extortion/blackmail. Out of 3,000 sample in 2011, nine respondents (0.3%) were subjected to this crime. In 2010 amongst the same sample size, seven persons (0.2%) were victims. The victimization level increased by 2 cases (0.1%).

⁵⁷ Due to the lack of data some crimes were not discussed: e.g. attempted burglary; attempted burglary at sheds and other lock-ups; household vandalism.

Personal crimes (5 years prevalence)

Robbery/armed robbery. Among 3,000 respondents in 2011, only 13 individuals (0.4%) were victims to robbery/armed robbery. In the 2010 survey with the same sample size, only 17 persons (0.6%) suffered this crime. Thus, victimization decreased for 4 cases (0.2%).

Theft of personal property. Only 30 surveyed individuals (1.0%) had their personal property stolen in 2011. Among the same number of respondents, 63 individuals (2.1%) in 2010 had their property stolen, thus victimization level declined by 33 cases (1.1%).

Sexual offences. Among 3,000 respondents in 2011, three individuals (0.1%) were the victims of sexual offences. Among the same sample size (3,000 respondents) in 2010, the same number, three persons (0.1%) were raped or sexually assaulted. The victimization level over the year did not change.

Assaults/violence. Among 3,000 respondents in 2011, a total of 21 individuals (0.7%) suffered from assaults/violence. In 2010, among the same cohort (3,000 respondents), only 18 individuals (0.6%) experienced the same crime. The victimization level did not substantially change over the span of one year.

Consumer fraud. Among the same number of respondents in 2011, 129 individuals (4.4%) answered that they were the victims of consumer fraud. In 2010 among the same sample (3,000 respondents), 298 individuals (10.2%) were victims of the same crime. The victimization level decreased by 169 cases (5.8%).

Corruption. Among the sample in 2011, a total of 15 individuals (0.5%) suffered from corruption. In 2010 among the same sample size (3,000 respondents), 14 individuals (0.5%) were the victims of this crime. Accordingly, the victimization level went unchanged for one year.

Abuse of bank account. Only 1 case took place in 2011 and only two cases were mentioned in 2010.

Abuse of personal information. Two cases of this crime were mentioned in both the 2010 and 2011 surveys.

The analyses of personal and HH crimes reveals that the victimization level over the last year decreased and this reflects improvement made in general conditions of criminal justice in Georgia.

The survey results herein cannot be considered as being totally accurate and scientifically valid data for several reasons. The number of those who suffered from various crimes is not large enough in many instances to draw statistical conclusions, support generalizations, and cannot be used for detailed comparative analyses. That is why it is not possible to support clear prognostic assessments. However, in spite of such constraints, the survey results will effectively reflect overall trends and support the contention that there has been and continues to be an effective decrease in the crime rate in Georgia. This trend is well-supported by the statistical data as provided by of MIA (see table 1).

Table III. Victimization rate according to 21 crimes (%)

	Victimization past 5 years	Last year (2009) victimization	Victimization over past 5 years	Last year (2010) victimization
Crimes against individual and household (HH) %⁵⁸				
Motorcycle theft	2.8	0.0	4.5	0.00
Livestock theft	7.6	0.48	4.4	0.4
Theft from and out of car	7.3	0.8	3.6	0.3
Burglary	2.7	0.51	2.2	0.5
Burglary at garages or other locked-up facilities	2.4	0.53	1.4	0.6
Household vandalism	1.7	0.3	1.1	0.2
Car vandalism	1.7	0.31	0.9	0.2
Attempted burglary	1.2	0.16	0.7	0.1

⁵⁸ In the columns are given the percentage of crimes committed.

Bicycle theft	1.5	0.06	0.5	0.02
Car theft	1.1	0.02	0.4	0.00
Extortion/blackmail	0.2	0.06	0.3	0.1
Attempted burglary at garages or other locked-up facilities	0.4	0.1	0.2	0.03
Crimes against individual %				
Consumer fraud	10.2	5.08	4.4	2.6
Theft of other personal property	2.1	0.83	1.0	0.2
Assault/violence	0.5	0.36	0.7	0.3
Corruption	0.5	0.2	0.5	0.2
Robbery/armed robbery	0.6	0.19	0.4	0.2
Threat of violence	0.4	0.14	0.4	0.2
Personal bank account abuse	0.4	0.03	0.2	0.00
Sexual offences	0.1	0.04	0.1	0.02
Personal information abuse	0.1	0.01	0.1	0.00
Total ⁵⁹	29.70%	9.30%	16.8%	5.5%

The dynamics of victimization in Georgia (1992-2011)

In discussing the problem of victimization in Georgia it is necessary to conduct the comparative analysis of the level of victimization during different periods of the country's development. A victimization survey was conducted by GORBI in 1992 and 1996, and this experience gives us the opportunity to draw a clearer picture of both personal and HH crimes, and their associated dynamics.

The following table shows that the victimization level in 2011 for almost every crime dropped in comparison with 1992 and 1996, and this marked reduction was between 5 – 15 times less in its prevalence (figures are over a period of five years).

Table IV - Victimization level in 1992 – 2011.

	Last 5 yrs.	Last year	Last 5 yrs.	Last year	Last 5 yrs.	Last year	Last 5 yrs.	Last year
	1992		1996		2010		2011	
Car theft	15.4	6.3	16.8	3.3	1.1	0.02	0.4	0.0
Theft from and out of car	31.1	10.8	34.7	10.7	7.27	0.8	3.6	0.3
Car vandalism	14.5	4.1	5.1	1.7	1.7	0.3	0.9	0.2
Burglary	9.9	2.5	13.8	3.6	2.7	0.5	2.2	0.5
Attempted burglary	8.2	2.1	9.7	3	1.2	0.1	0.7	0.1
Robbery/armed robbery	5.8	1.8	7.2	2.5	0.6	0.2	0.4	0.2
Theft of other personal property	13.4	3.5	19.1	6.5	2.1	0.8	1.0	0.2
Assault/violence	5.3	0.6	7.9	3.2	0.5	0.4	0.7	0.3

⁵⁹ The total stands for the actual victimization level – number of respondents those were victims of crimes.

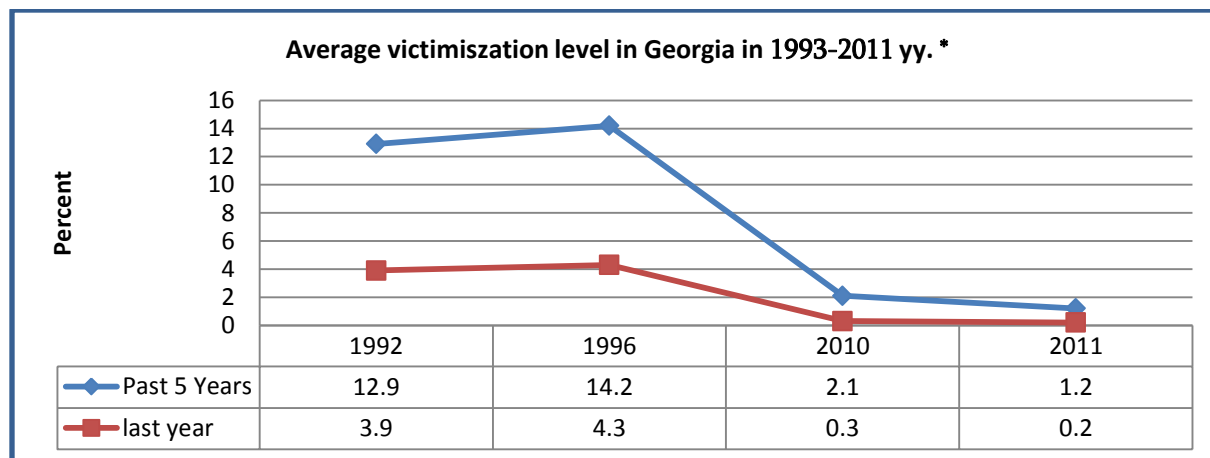
The following table reflects the victimization level, ranging from the crime of theft from inside and outside of a car in 1992 (31.1%) compared to 2011 (3.6%), which is a nine fold decrease.

In observing the pattern of crime levels in the years noted, the percentage of several types of crimes when compared to 1992 significantly decreased. For example, in 1992, 6.3% of car owners declared in the last year that their car was either stolen or driven without their permission. Compared with 1996, this figure decreased to the level of 3.3%, and in 2010, only 0.02% of car owners indicated that they had suffered from this type of crime in the last year. In addition, the survey in 2011 did not reveal a single instance of car theft in the preceding year.

The level of victimization according to various types of theft in 1992 was 3.5% and in 1996 - 6.5%, which was almost a two-fold increase. However, its overall level significantly reduced (by 7.8 times), and in 2010, it stood at a mere 0.8%, and now, 2011, it is only reflected in the statistics as amounting to 0.2%.

The same ratios are maintained for the following five year periods: 1988-1992; 1992-1996, and 2006-2010 – the level of victimization in 2006-2010 in comparison to the 1990's, which is 5-10 times lower.

Graph 1. Average victimization level in Georgia in 1993-2011.

The comparison is done only with 8 crimes researched in 1992-2011.

Such significant differences may be rooted in criminological explanation which is connected with various objective or other subjective factors, amongst them:

1. Collapse of the Soviet Union and the end of centralized Communist control;
2. Conflicts in breakaway regions of Abkhazia and South Ossetia;
3. Civil war in Georgia, 1990-1992;
4. Economic collapse in the early 1990s;
5. Inefficient legal system;
6. Corrupted judicial system;
7. Lawlessness and chaos described in criminology as the theory “Anomy”.

The comparative analysis of victimization based on various crimes in 2005 and 2011 demonstrated that there was a sharp change in terms of the victimization level decrease in the proceeding five years: e.g. the level of victimization according to car theft decreased from 1.8% to 0.0%, and during 2010 there was not a single case reported of a car having been stolen. Theft from inside and outside of car decreased (from 9.2% to 0.3%), a difference of approximately 30.7 times. Meanwhile, burglary declined from 7.1% to 0.5% (approximately 14

times) and robbery/armed robbery - from 1.1% to 0.2% (5.5 times); theft of other personal property - from 2.8% to 0.2% (14 times); assaults and threats of violence - from 1.2% to 0.5% (2.4 times). (See table 6)

Table V - victimization rate according to several crimes

Crime	Ownership (yes)		Not victimized		Victimised (5 years prevalence)		Victimized last year (2009)	Victimized last year (2010)	Victimized last year (2005)**	ICVS average
	2010	2011	2010	2011	2010	2011	2010	2011		2004
Car theft	36,1	35.0	98,9	99.6	1,1	0.4	0,02	0.0	1.8	0,8
Theft from and out of car	36,1	35.0	92,7	96.4	7,3	3.6	0,80	0.3	9.2	3,6
Motorcycle theft	1,6	1.2	97,2	95.5	2,8	4.5	0,00	0.0	-	0.3
Bicycle theft	14,9	9.0	98,5	99.5	1,5	0.5	0,06	0.0	-	2.9
Burglary			97,3	97.8	2,7	2.2	0,51	0.5	7.1	1.8
Robbery/armed robbery			99,4	99.5	0,6	0.4	0,19	0.2	1.1	1
Theft of other personal property			97,9	99.0	2,1	1.0	0,83	0.2	2.8	3.8
Sexual offences			99,9	99.9	0,09	0.1	0,04	0.0		0.8
Assault and threats of violence *			99,5	98.9	0,5	1.1	0,36	0,5	1.2	3.8*
Consumer fraud			89,9	95.6	10,2	4.4	5,08	2.6	-	11
Corruption			99,5	99.5	0,5	0.5	0,2	0.2	-	2

* Assaults and threats of violence are summarised

** Victimization survey in Georgia, 2005

Main findings:

1. In the last decade in Georgia the level of crime rate is characterized by the fluctuations of volatility, its structure and distribution are reflected in all main statistical figures (of crime rate, all registered crimes by MIA, convicted persons, prisoners and probationers).
2. Between 2003 and 2007, the actual number of registered crimes increased from 17,397 to 62,283, which represent an effective increase in the crime rate by 72.1% for this four year period.
3. However, in the subsequent three years, 2007 – 2010, the rate of crime actually decreased what is clearly reflected by a decrease in registered crimes (from 62,283 to 34,739), demonstrating a 44.7% decline. Although the figures cannot be taken as final, the effective crime rate continued to drop in 2011, and for the first quarter of the year, including March 2011, an 8.1% decrease was reported.
4. The preliminary survey results for 2011 demonstrate that for the past five years only 16.8% of respondents fell victims to crime (according to the list of 21 crimes) which is 12.9% less compared with the 29.7% of those who reported falling victim in the survey conducted in 2010.
5. Among the list of 21 crimes, last year's overall victimization rate of Georgian citizens in 2010 stands at 5.5%, which a 3.8% decline compared with the same rating (9.3%) for 2009.
6. The comparable analysis of the victimization rate for 10 select crimes in Georgia (over the last 5 years) is one of the lowest in the world. This figure for Georgia is 7%, which accordingly is 7.5 times lower when compared with the average of 30 leading countries (45.5%), and approximately eight times lower than the figure in Estonia (58.4%) which is the only other former Soviet Union republic that participated in International Crime and Victimization Survey (ICVS).

ლიტერატურის მიმოხილვა

Books Review

**ორიოდე სიტყვით ახალი პროექტის შესახებ –
„კრიტიკული კრიმინოლოგია: პერსპექტივები და პრობლემები“**

წარმოდგენილი ნაშრომი “კრიტიკული კრიმინოლოგია” რონალდ აკერსის წიგნის „კრიმინოლოგიის თეორიების“ ერთერთი თავის მოკლე თარგმანს წარმოადგენს, რომელიც კრიტიკული კრიმინოლოგიის წინააღმდეგობრიობათა მიმოხილვას ეძღვნება. იგი სწორედ რომ ინტერნაციონალურ ნაშრომად მიიჩნევა, რომელიც არაერთხელ ითარგმნა მსოფლიოს მრავალ ენაზე [2, 175-185].

ცნობილი ამერიკელი კრიმინოლოგი რონალდ აკერსი სოციოლოგიის პროფესორი და ფლორიდის უნივერსიტეტის კრიმინოლოგიისა და სამართლის კვლევითი ცენტრის დირექტორია. მიუხედავად იმისა, რომ რ. აკერსი სწავლების თეორიის მომხრეა, იგი ცდილობს კრიმინოლოგიაში იმ სახის წინააღმდეგობრიობათა ობიექტურად გადმოცემას, რომლებმაც “კრიტიკულ კრიმინოლოგიად” წოდებული თანამედროვე კრიმინოლოგიის ახალი მიმართულების წანამდევრები შექმნეს.

მოცემული მასალის პუბლიკაციის აუცილებლობა, უპირველეს ყოვლისა, ქართველი მკითხველის თანამედროვე კრიმინოლოგიაში არსებულ ახალ მიმართულებებთან გაცნობის აუცილებლობითაა ნაკარნახევი. ქართულ ენაზე გამოქვეყნებულ ზოგიერთ ნაშრომში გაანალიზებულია დასავლეთის ქვეყნების ის კრიმინოლოგიური თეორიები, რომლებიც დიდი ხანია მივიწყებულ იქნენ. სამწუხაროდ, გამონაკლისს არც მ. შალიკაშვილის სახელმძღვანელო “კრიმინოლოგია” (თბ. 2010წ.) წარმოადგენს, სადაც ჩიკაგოს სკოლის კონცეფციით სრულდება თეორიების განხილვა და არაა გაშუქებული კრიტიკული კრიმინოლოგია. ნიესის, პირშისა და სხვათა თეორიები, რომელთაც სახელმძღვანელოში ყურადღება ეთმობა, წარმოადგენენ პერსონალიზტურ თეორიებს, რომლებიც დიდი ხანია წარსულს ჩაბარდნენ. ამასთან ერთად, ნაშრომში განიხილება აკერსის სწავლების თეორია, რომლის შექმნაც არ წარმოადგენს ამ ავტორის მიღწევას. მისი დამსახურება კრიტიკული კრიმინოლოგიის თავისებურებების წარმოჩენაა, რაც მ. შალიკაშვილს ყურადღების მიღმა დარჩა. გასაგებია, რომ საუნივერსიტეტო კურსებში ასახული უნდა იყოს კრიმინოლოგიის განვითარების თანამედროვე დონე, მაგრამ მაინც რატომაა აუცილებელი ყურადღების გამახვილება ახალი მიმართულების – კრიტიკული კრიმინოლოგიის განვითარებაზე?

გლობალური საბაზრო ურთიერთობების განვითარების პერიოდში თავს იჩენს ნეგატიურ მოვლენათა ახალი ფორმები, რომელთა ნაწილს დანაშაულობა⁶⁰ წარმოადგენს. კრიმინოლოგიათვის გასაგები ხდება, რომ გლობალური პროცესები რამდენადმე ირევა და ისეთ ფორმებს იღებს, რომელთა ნიშნები აღნიშნულ პროცესთა სამართლებრივად შეფასებამდე უნდა დადგინდეს. ამასთან დაკავშირებით, სოციოლოგიური კრიმინოლოგია რადიკალიზაციას იწყებს და 60-იანი წლების დასაწყისში დევიანტური ქცევის სოციოლოგიად ყალიბდება. პარალელურად ჩნდება წინამორბედ სოციოლოგიურ თეორიათა ჩარჩოებს გარეთ გასვლის აუცილებლობა, ვინაიდან მათი მეშვეობით შეუძლებელია გლობალური პროცესების ახსნა. კრიმინოლოგიის განვითარების მოცემულ ეტაპზე გასაგები ხდება, რომ დიფერენციალური კავშირის, ანომიის, სუბკულტურისა და სხვა წინამორბედი კრიმინოლოგიური თეორიები საკმაოდ ჩახლართული და წინააღმდეგობრივია, რადგან ისინი

⁶⁰ ტექსტის სირთულის გათვალისწინებით ზოგჯერ გამოიყენება ტერმინი “დანაშაული” “დანაშაულობის” ნაცვლად. ანალოგიურად, “სოციალური კონტროლის” მაგივრად ზოგჯერ გამოიყენება ტერმინი “აღკვეთა” – გ.თ.

ცალკეული პირის, ჯგუფისა თუ სტრუქტურული წარმონაქმნის შესწავლაზე არიან ორიენტირებული.

70-იანი წლების დასაწყისში სამეცნიერო აზროვნების აღმავლობა შეიმჩნევა იან ტეილორის, პაულა ვალტონისა და ჯონ იანგის წიგნის “ახალი კრიმინოლოგიისა” და მათი მონოგრაფიის – “კრიტიკული კრიმინოლოგიის” გამოცემასთან დაკავშირებით. ამავე პერიოდში ამერიკელმა მკვლევარებმა გერმან და იულია შვენდინგერებმა და ანტონ პლატმა რადიკალურ კრიმინოლოგთა კავშირი შექმნეს, რომლებმაც ახალ კრიმინოლოგიურ შეხედულებათა პროპაგანდის მიზნით მათ პერიოდულ გამოცემას ჩაუყარეს საფუძველი. კრიტიკული კრიმინოლოგიის ძირითადი პოსტულატი მდგომარეობს იმაში, რომ კაპიტალიზმის ძირითადი კანონი – მოგების მიღება დანაშაულს იწვევს და იმაგდროულად მართლმსაჯულების პარალელურ სისტემას ქმნის, რომელიც როგორც გმობს, ისე ხელს უწყობს დანაშაულის განხორციელებას [3].

კაპიტალისტური საზოგადოების ძირითადი კანონის გათვალისწინებას ითხოვდა ტ. იანგი, რომელმაც ჩამოაყალიბა კრიმინოლოგიური აზროვნების პერსპექტივა: თუ კრიმინოლოგიამ უკეთესი თეორია უნდა შემოგვთავაზოს, მაშინ მან თავიდანვე უნდა განავითაროს შესაბამისი კონცეპტუალური აპარატი და სათანადოდ დაამუშავოს მასალა იმის შესახებ, თუ როგორ უნდა განიტყვიროს წინასწარ დანაშაული. ძველი ევროპის კრიმინოლოგებისგან განსხვავებით, ამერიკელთათვის გასაგები გახდა, რომ ზუსტად კაპიტალიზმის კანონების ცოდნა მოგვცემს დანაშაულის წინასწარ განჭვრეტის საშუალებას. თუმცა, ისიც აღსანიშნავია, რომ ამ მოსაზრების მარქსისტულ ინტერპრეტაციას ისინი ემიჯნებიან.

ამრიგად, კრიტიკული კრიმინოლოგიის განვითარებით უარყოფილი იყო დანაშაულობის ფსიქოლოგიური და ჯგუფური სოციოლოგიის კონცეფციები და წინა პლანზე წამოიწია საზოგადოების წინააღმდეგობათა კონცეფციამ. მსგავსი გამოკვლევების ნაკლოვანება სოციალური პრობლემებისადმი კრიტიკული მიდგომის ერთ-ერთმა მიმდევარმა, კოლუმბიის პროფესორმა ჩარლზ მილსმა ჯერ კიდევ მეოცე საუკუნის 50-იან წლებში აღწერა თავის ნაშრომში “სოციოლოგიური წარმოსახვა” მაკრო-სოციოლოგიური მიდგომის ფარგლებში. “პირადი სიძნელეები, წერდა იგი, განისაზღვრება ინდივიდის ხასიათით და სხვებთან მისი უშუალო ურთიერთობით; ისინი ეხება მის “მე“-ს და საზოგადოების ცხოვრების იმ შეზღუდულ სფეროებს, რომლებსაც იგი პირადად იცნობს. შესაბამისად, ამ სიძნელეთა გააზრება და გადალახვა არ გამოდის ინდივიდის, როგორც კონკრეტული ბიოგრაფიის მატარებლის ცხოველქმედების უშუალო სფეროს, ანუ იმ სოციალური გარემოცვის ფარგლებიდან, რომლებიც განისაზღვრება მისი პირადი გამოცდილებით და გარკვეულწილად მისაწვდომია მასზე გააზრებული ზემოქმედებისთვის. საზოგადოებრივი პრობლემები ჩვეულებრივ ეხება იმ ურთიერთობებს, რომლებიც სცილდება ინდივიდის უშუალო გარემოცვის და მისი შინაგანი ცხოვრების ჩარჩოებს. საზოგადოებრივ პრობლემებს ეწოდება “საზოგადოებრივი” იმიტომ, რომ მათი წარმოშობისას საფრთხის წინაშე დგება ფასეულებები, რომლებიც აღიარებულია საზოგადოების სხვადასხვა ფენის მიერ. ხშირად კამათობენ იმაზე, თუ რას წარმოადგენს სინამდვილეში ეს ფასეულობები და სახელდობრ რა ემუქრება მათ. საზოგადოებრივი პრობლემები ძნელად ექვემდებარება განსაზღვრას უბრალო ადამიანების ყოველდღიური ყოფის ამსახველი ტერმინებით. სინამდვილეში საზოგადოებრივი პრობლემები ხშირადაა დაკავშირებული “წინააღმდეგობებთან” ან “ანტაგონიზმებთან”. პრობლემა რომ სწორად ჩამოვაყალიბოთ და განვსაზღვროთ მისი შესაძლო გადაწყვეტის დონე, მხედველობაში უნდა მივიღოთ საზოგადოების ეკონომიკური და პოლიტიკური ინსტიტუტები და არა მხოლოდ ცალკეული ინდივიდის “პირადი სიტუაციები” და განსაკუთრებით ხასიათის თავისებურებები” [4, 17-18].

გ. რობაქიძის სახელობის უნივერსიტეტი რ. აკერსის აღნიშნული პუბლიკაციის შემოთავაზებით იწყებს ახალ პროექტს სახელწოდებით – “კრიტიკული კრიმინოლოგია: პერსპექტივები და პრობლემები”. მოცემულ რუბრიკაში განვიხილავთ კრიტიკული

კრიმინოლოგიისადმი მიძღვნილ ცნობილ კრიმინოლოგთა შრომების თარგმანს, რომლებიც ჯერ არ გამოცემულა ქართულ ენაზე. ამ მიმართულებით წარმოჩნდება ახალი პრობლემატიკა: 1) დანაშაულობა, როგორც თანამედროვე საზოგადოების ძირითადი კანონების გამომხატველი მოვლენა და 2) სისხლის სამართლის პოლიტიკა, როგორც საკუთრებისათვის ბრძოლის საშუალება.

ზემოაღნიშნულთან ერთად, მიზანშეწონილია იმ ქართველ მეცნიერთა და სტუდენტთა გამოკვლევების გამოქვეყნებაც, რომლებიც კრიტიკულ კრიმინოლოგიაში დაიწყებენ მოღვაწეობას. აღსანიშნავია, რომ ამ მიმართულებით ჩვენ უკვე ვეცადეთ, განგვეხილა კრიტიკული კრიმინოლოგიის ევოლუციის საკითხი სტატიაში “კრიმინოლოგია, როგორც მეცნიერება”, რომელიც გამოქვეყნდა კრებულში “კრიმინოლოგია” [1, 1-30].

იმედოვნებ, რომ დასახულ პროექტში მონაწილეობას მიიღებენ კრიტიკული კრიმინოლოგიის მომხრე საზღვარგარეთელი მეცნიერები და სტუდენტები. ასევე იმედს ვიტოვებ, რომ ზემოაღნიშნული პუბლიკაციებით უნივერსიტეტი თავის წვლილს შეიტანს საქართველოში თანამედროვე კრიმინოლოგიის მიღწევათა განვითარებაში და მით უფრო ქართველ და საზღვარგარეთის ქვეყნების კრიმინოლოგებს შორის მეცნიერული კავშირების გაძლიერებაში. მადლობას ვუხდით ახალგაზრდა კრიმინოლოგს – თინათინ თოდრიას წარმოდგენილი ტექსტის შემოკლებული თარგმანისთვის.

პროფ. გ. თოდრია.

Ronald L. Akkers
“Criminological theories”

კრიტიკული კრიმინოლოგია (Critical Criminology)

ამერიკულ კრიმინოლოგიაში მარქსიზმს, როგორც კონფლიქტის თეორიას, სამოცდაათიანი წლების შუა პერიოდიდან მიეკცა სათანადო ყურადღება. ბევრი კრიმინოლოგი საკუთარ ნაშრომებში ტერმინებს “კრიტიკულსა” და “რადიკალურს” მარქსისტული თეორიის სინონიმებად და იმ პერსპექტივების განსასაზღვრავად იყენებდა, რომლებმაც მოცემულ თეორიაში და დასავლური ტიპის დემოკრატიის შესაბამის კანონებსა თუ სამართალში ჰპოვეს ასახვა. კრიმინოლოგიის აღნიშნული მიმართულების კრიტიკა უფრო ხშირად “რადიკალური” პოლიტიკის მიზნების ანალიზის დროს ჟღერდება. მარქსიზმის “ბუმის” შემდეგ, 80-იან წლებში მეცნიერთა წრეში ტერმინები “კრიტიკული” და “რადიკალური” სულ უფრო ნაკლებად გამოიყენება ხოლო 90-იანი წლების კრიმინოლოგიურ სტატიებსა და წიგნებში მარქსიზმი უკვე იშვიათად ფიგურირებს.

წინ წამოიწია უფრო რადიკალურმა, კრიტიკულმა და მემარცხენე მიმართულებებმა. კრიტიკული და რადიკალური ტიპის კრიმინოლოგია არასდროს ყოფილა მარქსისტულ კრიმინოლოგიასთან გაიგივებული. მასში უფრო მეტად ფემინისტურ, მემარცხენე რეალისტურ და სხვა მიმართულებებზეა ყურადღება გამახვილებული. შესაბამისად, ის, რაც კრიტიკულ კრიმინოლოგიას გულისხმობს, სულაც არ არის მარქსიზმი. შინაარსის ბუნდოვანების გამო რთულია კრიტიკული კრიმინოლოგიის არსისა და საფუძვლიანობის განსაზღვრა რიგითი კრიმინოლოგებისათვის, თუმცა არა მათთვის, ვინც კრიტიკული კრიმინოლოგიისადმი მიძღვნილი ნაშრომების ავტორად გვევლინება. დონ გიბონსის მტკიცებით, კრიტიკული კრიმინოლოგიის თეორიები, ფართო გაგებით, ბოლო წლებში ჩამოყალიბდა და მათდამი მიძღვნილ ნაშრომებში აზრის, მონაცემების განზოგადებისა და

მამტკიცებელი ფაქტების ლოგიკური მოლიანობა ჯერ კიდევ ჩამოუყალიბებულია [5]. კრიტიკული კრიმინოლოგია ის ინტელექტუალური ნაყოფია, რომელიც კრიმინოლოგიური ნაშრომების საფუძველზე შეიქმნა.

კრიტიკულ-კონსტიტუტიური კრიმინოლოგია (Critical Constitutive Criminology)

კრიტიკული კრიმინოლოგიის არსი სტუარტ ჰენრისა და დრაგან მილოვანოვიჩის კრიტიკული კრიმინოლოგიის მიმოხილვაშია წარმოდგენილი [6]. მათ მიაჩნიათ, რომ მართებული იქნება, თუ ტერმინი “კრიტიკული კრიმინოლოგია” შეიცვლება ტერმინით “კონსტიტუტიური კრიმინოლოგია”, რომელიც სოციალურ კონსტრუქტივიზმს, მემარცხენე რეალიზმს, სოციალურ ფემინიზმსა და პოსტ-სტრუქტურალიზმს უნდა მოიცავდეს. ინსტადტერსი და ჰენრი ასევე ანარქისტულ, მშვიდობისმოყვარე და პოსტმოდერნისტულ კრიმინოლოგიაზე მსჯელობენ [7].

ჰენრი და მილოვანოვიჩი ამტკიცებენ, რომ კონსტიტუტიური კრიმინოლოგია არ არის ოპოზიციური; ისინი კრიტიკულ კრიმინოლოგიაში ვერ სძლევენ ზოგადად კრიმინოლოგიის ძირითად წინააღმდეგობრიობას, თუმცა, ერთდროულად უარყოფენ ამ უკანასკნელის ტრადიციებს.

გიბონსი ამტკიცებს, რომ კონსტიტუტიური კრიმინოლოგია ე.წ. “მშვიდობისმოყვარე კრიმინოლოგიასაც” მოიცავს, ჰენრი და მილოვანოვიჩი დანაშაულის გამომწვევი მიზეზების ძიებაზე უარს ამბობენ, იმის მიმართ კი, რაც სისხლის სამართლის კანონის ამოქმედებისა თუ მისი უარყოფის მიზეზებს შეეხება, მათი მიდგომა ბუნდოვანია. მეცნიერები ადასტურებენ, რომ დანაშაულობა “არაერთგვაროვანი მოვლენაა”, აგრძელებენ კვლევას და ცდილობენ ფილოსოფიური ახსნა მოუძებნონ მას [8, 293-315].

ზემოთ ნახსენებ ავტორთა მოსაზრებები დანაშაულობის, დანაშაულობის კონტროლისა და კრიმინოლოგიის შესახებ ჩვეულებრივ აღწერილობით მოსაზრებებად რჩება. უბრალოდ მიიჩნევა, რომ ზოგიერთი ადამიანი დანაშაულს სჩადის, ზოგიერთ ორგანოს დანაშაულობის გაკონტროლების სურვილი ამოძრავებს და არსებობენ ისეთი კრიმინოლოგები თუ სხვა სოციალურ სფეროებში მოღვაწე მეცნიერები, რომლებიც ცდილობენ ახსნან დანაშაული. ჰენრისა და მილოვანოვიჩის მტკიცება, რომ დანაშაული ადამიანის მიერ განხორციელებული ქმედების შედეგია, იმ ჩვეულებრივ მოსაზრებას წარმოადგენს, რომელსაც თითქმის ყველა კრიმინოლოგი ადასტურებს. მსგავსი მოსაზრებები დანაშაულობის ტექსტების შესახებ არსს უარყოფენ. დანაშაულობა იმიტომ არსებობს, რომ მას სამართალდამრღვევები, მაკონტროლებელი პირები, კრიმინოლოგები და სხვა პირები აფასებენ და შესაბამისად იგი ამ შეფასებების შედეგია. ზემოაღნიშნული მოსაზრება გულისხმობს იმას, რომ დანაშაულობა, როგორც ობიექტური რეალობა არ არსებობს, რადგან ის, სისხლის სამართალთან, სოციალურ სტრუქტურებთან და ინსტიტუტებთან ერთად, მხოლოდ მსჯელობის, შესაბამისი ტექსტებისა და არაერთგვაროვანი პრაქტიკის საგანია. ნიშნავს თუ არა ეს იმას, რომ დანაშაულობა არ იარსებებს თუ იგი მსჯელობის საგნად არ იქცევა?

ამ კითხვაზე ჰენრისა და მილოვანოვიჩის პასუხი სრულებით გაურკვეველია, მათი მტკიცებით, მოცემულ ვითარებაში დანაშაულობა იმ მოვლენას წარმოადგენს, რომელიც განხილვას, ახსნასა და გაკონტროლებას მოითხოვს. ამრიგად, კონსტიტუტიურ კრიმინოლოგიაში შინაგანი ლოგიკური არათანმიმდევრულობა იკვეთება. თუ გამომწვევი მიზეზების ძიება არ გაგრძელდება ან თუ დანაშაულობა, როგორც ობიექტური რეალობა, არ არსებობს, მაშინ როგორ უნდა ჩაითვალოს ის განხორციელებად მოვლენად და იმავდროულად როგორ უნდა იქონიოს ზეგავლენა სოციალურ სტრუქტურაზე.

კონსტიტუტიური კრიმინოლოგიის თანახმად⁶¹, მსხვერპლი და მაკონტროლებელი პირები პროცესის ნამდვილი მონაწილეები არიან. როგორც ჩანს, კონსტიტუტიური კრიმინოლოგია არ უარყოფს დანაშაულობის გამომწვევი მიზეზების კვლევის საჭიროებას, რადგან დანაშაული, მსხვერპლი და კონტროლი როგორც მიკრო-დონის (“ინდივიდუალური არჩევანი ან განწყობილება”) ისე მაკრო-დონის (საზოგადოების სტრუქტურული ორგანიზაცია) მოვლენების ურთიერთქმედებითაა წარმოდგენილი. ამრიგად, მსჯელობა დანაშაულობისა და მისი კონტროლის საკითხის შესახებ ეხება როგორც ინდივიდუალურ ქმედებას, ისე სოციალურ სტრუქტურას.

ამ კონცეფციის მომხრეები უარყოფენ, რომ ადამიანის საქმიანობას არჩევანისა და განწყობის ან სტრუქტურული შეთანხმების ინსტიტუციონალურ თუ საზოგადოებრივ დონეზე რაიმე სახის პრიორიტეტი ენიჭება დანაშაულის რეალიზებაში, მასზე კონტროლის განხორციელებასა თუ მსხვერპლის გამომწვევაში. ისინი სოციალურ სტრუქტურასა და მის შემადგენელ მაკონტროლებელ ინსტიტუტებს იხილავენ, როგორც პიროვნებასთან მათი ურთიერთქმედების შედეგს. ეს სტრუქტურები ბიძგს აძლევენ დანაშაულებრივი ქმედების განხორციელებას და ხელს უწყობენ მის რეალიზაციას. ზემოაღნიშნული სტრუქტურები ერთდროულად განსაზღვრავენ როგორც დანაშაულობას, ასევე მასზე კონტროლს. კონსტიტუტიური კრიმინოლოგია არ არის ისეთი კვლევის საგანი, რომელშიც ადამიანის საქმიანობა მოწვევტილია იმ სტრუქტურისაგან, რომელიც მასსავე ქმნის.

ჰენრისა და მილოვანოვიჩის კონცეფცია “ტრანსპრაქტიკის” შესახებ იმ მიზნითაა დამუშავებული, რომ განივრცოს ინფორმაცია ამ პროცესში არსებული გაუთვალისწინებელი შედეგების შესახებ და გვერდი აეჭვეს “პრაქტიკის” მარქსისტულ კონცეფციას, რომელიც სოციალურ ცვლილებებზეა გათვლილი. კონტროლის გაუთვალისწინებელი შედეგის ახსნაზე ორიენტირებული თეორიის აგებისას, ჰენრი და მილოვანოვიჩი წინააღმდეგობას აწყდებიან, რადგან მიდიან დასკვამნდვ, რომ პრაქტიკა ხშირად კაპიტალისტური კონტროლის იმ სტრუქტურას აკანონებს, რომელსაც ასე ეწინააღმდეგება.

კონსტიტუტიური კრიმინოლოგიის განსაკუთრებული ან ახალი ხედვა იმის შესახებ, რომ მაკონტროლებელ და გასაკონტროლებელ პირთა ქმედებას შესაძლოა გაუთვალისწინებელი შედეგი მოჰყვეს, სინამდვილეში ძველ მოსაზრებად რჩება, რომელიც სოციოლოგიაში ადამიანთა რიგი ქცევისა და სოციალური სტრუქტურის გამოსახატავად იყო გამოყენებული.

ჰენრისა და მილოვანოვიჩის აზრით, კრიმინოლოგები არაფორმალური კონტროლის სისტემას გამოირიცხავენ და ვერ აცნობიერებენ, რომ ორმხრივი ვალდებულება, ღოიადობა, მადლიერება და სხვა პროცესები არაფორმალურ სისტემაში “სიმბოლურ ძალადობასა” და “იდეოლოგიურ ბატონობას” ამკვიდრებენ. კრიმინოლოგები ან იხილავენ არსებულ საკითხს და ვერ წვდებიან მის არსს, ან მას, როგორც “ჩვეულებას”, წარსულს მიაკუთვნებენ.

არაფორმალური კონტროლის ამგვარ დახასიათებას ზოგიერთი კრიმინოლოგი არ იზიარებს. სიმართლეს არ შეესაბამება ის, რომ ტრადიციული და ძირითადი კრიმინოლოგიური მიმართულებები ფორმალურ მაკონტროლებელ სისტემას ან არაფორმალურ მექანიზმებს ყურადღების გარეშე ტოვებენ. ფაქტობრივად, შეკავების კლასიკური თეორიისა და ძველი სტილის ბიოლოგიური თეორიის გარდა, არაფორმალური კონტროლის პროცესები თითქმის ყველა კრიმინოლოგიურ თეორიაშია აღიარებული.

ჰენრი და მილოვანოვიჩი წერენ: “ჩვენი პოზიცია დანაშაულობის გამომწვევი მიზეზების ფუჭი ძიების შეწყვეტის მოთხოვნაში მდგომარეობს, რადგან იგი უბრალოდ დეტალურად ასახავს ცალკეულ განსხვავებას, როგორც ცალკეულ რეალობას, მაგრამ არა

⁶¹ ფრჩხილებში მოთავსებული ფრაზა დამატებულია ტექსტის სრულყოფის მიზნით – გ.თ.

დანაშაულობას, რომელიც საზოგადოების შემადგენელ ნაწილად არ მიიჩნევა. ჩვენ გვაინტერესებს ის მიმართულებაც, რომლის თანახმადაც სამართალდამცველები აქტიურად ქმნიან იმას, რაც შემდგომში დანაშაულად იქცევა ხოლმე”.

ინტერესი იმის შესახებ, თუ როგორ ესმის ხალხს დანაშაულობა, მრავალ შეკითხვას წარმოშობს, რაც პასუხგაუცემელი რჩება. ჰენრი და მილოვანოვიჩი მსჯელობის დონეზე განიხილავენ დანაშაულსა და სისხლის სამართალს და იმას, თუ რა კავშირს ხედავენ მათ შორის სამართალდამცავი ორგანოები და სოციალური სტრუქტურები, თუმცა არც დანაშაულობისა და არც სისხლის სამართლისათვის კონსტიტუციური კრიმინოლოგიის მიმდევრებს საფუძვლიანი ახსნა ჯერ არ მოუნახავთ. შესაბამისად, იბადება კითხვა: თუ თეორია ვერ ხსნის დანაშაულობასა და სისხლის სამართალს, რას ისახავს ის მიზნად? კონსტიტუციური კრიმინოლოგია, როგორც კრიტიკული კრიმინოლოგიის ნაირსახეობა კრიმინოლოგიის სხვა მიმართულებების ნაკლოვანებებზე უფრო ამახვილებს ყურადღებას, ვიდრე დანაშაულობის ცნების ახსნაზე.

ყოველივე აღნიშნულის გამო კრიტიკული კრიმინოლოგია თვითონ იქცევა კრიტიკის საგნად, რადგან არ გეთავაზობს შესაბამის თეორიულ ალტერნატივებს. კრიტიკული კრიმინოლოგიის ვერსიებს რადიკალურ-კრიტიკული კრიმინოლოგიის იმ მიმართულების მომხრეები არ ეთანხმებიან, რომლებიც “მემარცხენე რეალისტებად” მოიხსენიებენ თავს.

მემარცხენე რეალიზმი (Left Realism)

მემარცხენე რეალიზმი რადიკალურ კრიმინოლოგიაში დიდ ბრიტანეთში 1970-იან წლებში აღმოცენდა. მის განვითარებაში ბრიტანელ კრიმინოლოგთა შორის წამყვანი როლი ჯოკ იანგმა (1987წ.) შეასრულა. “მემარცხენე რეალიზმის” მნიშვნელოვანი თეზისები რადიკალურ-კრიტიკულმა კრიმინოლოგიამ დანაშაულობასა და სისხლის სამართალთან მიმართებაში ჩამოაყალიბა. მისი მიმდევრები აღნიშნავენ, რომ ბრიტანულ საზოგადოებაში მსხვერპლის ოდენობამ საგრძნობლად იმატა იმ პოლიტიკურ ცვლილებათა ფონზე, რომლებიც კონსერვატიზმისა და “მემარჯვენე” რეალიზმის განვითარებას უწყობენ ხელს. [9, 1-24]

“მემარცხენე რეალიზმის” მომხრეები კაპიტალისტური საზოგადოების უსამართლო სისხლის სამართლის სისტემაზე მსჯელობენ, რათა ასახონ დანაშაულობით გამოწვეული განცდისა და ტკივილის რეალობა.

ისინი ქუჩის დანაშაულს კლასობრივი ბრძოლისაგან მიჯნავენ და მას საბაზრო ურთიერთობების გავრცელებას უკავშირებენ [10, 141-160]. მემარცხენე რეალისტები მიუთითებენ იმაზე, რომ არც ქუჩის და არც “თეთრსაყელიანი” დამნაშავეები რევოლუციურად განწყობილ პირებად ან კლასობრივ მეზობლებად არ მიიჩნევიან.

აშშ-სა და დიდ ბრიტანეთში მზარდ დანაშაულობაზე კონტროლის გაძლიერების მიზნით, კონსერვატიული მთავრობის მიერ რეპრესიული სისხლის სამართლის პოლიტიკის მხარდაჭერამ წარმოშვა ის მდგომარეობა, რასაც მემარცხენე რეალისტები კრიმინოლოგიაში “კრიზისს” უწოდებენ. შექმნილმა კრიზისმა კვლავ მოითხოვა მდგომარეობის როგორც რადიკალური, ისე ტრადიციულ-ლიბერალური შეფასება. მემარცხენე რეალისტები ეჭვობენ, რომ “კონსერვატიული კრიმინოლოგია” და მემარჯვენე რეალიზმი შეძლებენ დაძლიონ ის რადიკალური შეხედულებები, რომლებიც დანაშაულობისადმი საზოგადოების ყურადღების შესუსტებასთან ერთად, უნაყოფო კრიტიკის საგნად იქცნენ.

მემარცხენე რეალისტები ასევე აკრიტიკებენ მემარცხენე იდეალისტებსა და მარქსისტებს, რადგან მიაჩნიათ, რომ დანაშაულობა არაფერია თუ არა მმართველი ფენის გამონაგონი

და რომ სისხლის სამართლის სისტემა არაფერს ქმნის და არც დანაშაულობაზე ახორციელებს რეალურ კონტროლს. ამგვარ სისხლის სამართლის სისტემას ისინი განადგურებას უწინასწარმეტყველებენ... მათი აზრით, პოლიტიკური რეპრესიები სავარაუდოდ მაშინ შესუსტდება, როცა გაუმჯობესდება მთავრობის დამოკიდებულება გაჭირვებულთა და მუშათა კლასის მიმართ. მეტიუ და იანგი უარყოფენ შეხედულებას იმის შესახებ, რომ დანაშაულობა სიტყვიერად ან საუბრით მოგვარებადი სოციალური კატეგორიაა. მემარცხენე რეალისტები ამტკიცებენ, რომ ქუჩის დანაშაული მნიშვნელოვან და აქტუალურ მოვლენად იქცევა და რომ საზოგადოებაში სისხლის სამართლის არსთან დაკავშირებით ნამდვილი კონსენსუსი არსებობს, ასევე თანხმდებიან იმაზეც, რომ სისხლის სამართლის რეფორმა და დანაშაულობის კონტროლი ყველაზე მნიშვნელოვანი მიზანია, რომლის განხორციელებისთვის კრიმინოლოგები და იდეის გამტარებლები უნდა იღწოდნენ (ლოუმენი).

აღნიშნული რეფორმის განხორციელებისას მემარცხენე რეალისტები კონტროლის შესახებ კრიტიკას არბილებენ და პირიქით, მხარს ისეთი ქმედებების განხორციელებას უჭერენ, როგორიცაა დანაშაულობაზე კონტროლი, დახარალებულ ხალხზე ზრუნვა, ზარალის ანაზღაურება, საზოგადოებისთვის გაწეული სამსახურის განხორციელება, საზოგადოების დაცვა და სასჯელის მინიმალური ზომის გამოყენება (გიბონსი, [11] კურანი და რენზეტი, [12] აინშტადტერი და ჰენრი).

მემარცხენე რეალისტები ემიჯნებიან სხვა კრიტიკულად განწყობილ კრიმინოლოგებს და მემარჯვენე რეალისტების კრიტიკული და კონსერვატორული მიდგომების გვერდის ავლით მემარცხენე იდეალისტების არარეალურ მიდგომებს აკრიტიკებენ. მაგრამ არსებობს ისეთი რამ, რისი მეშვეობითაც მემარცხენე რეალისტები დანაშაულობის ლიბერალური კონტროლის გეგმას მთავარი მიმართულებისგან⁶² გამოყოფენ.

მემარცხენე რეალიზმი ამტკიცებს, რომ “მხოლოდ სოციალისტური ძვრები შეამცირებს სოციალურ უთანასწორობაში ფუნდამენტურად დამკვიდრებული დანაშაულობის გამომწვევ მიზეზებს, დანაშაულობის ყოველმხრივი კონტროლი ააღებინებს გაჭირვებულებს ხელს დანაშაულის ჩადენაზე, ჭეშმარიტად დემოკრატიული ორგანოების მხრიდან მეთვალეურობა განამტკიცებს საზოგადოებრივ უსაფრთხოებას. რთულია იმის ახსნა, თუ რას ნიშნავს ამ შემთხვევაში “სოციალისტური ჩარევა”, მაგრამ, მიუხედავად ამისა, მოწოდება დანაშაულობის გამომწვევი მიზეზების გასანეიტრალებლად, დანაშაულის აღსაკვეთად, მსხვერპლის უფლებების დასაცავად, დანაშაულობაზე კონტროლის დასაწესებლად, განაჩენის გამოტანის მიზნით საკმარის მტკიცებულებათა მოსაპოვებლად და მაკონტროლებელ ორგანოთა შესაქმნელად, რომელიც გასული საუკუნის მეორე ნახევრის სარეფორმო შემოთავაზებებში აისახა, მაინც ემსახურება ეფექტურ სისხლისსამართალწარმოებას და სამართლიანობის განმტკიცებას.

მოკლედ რომ ვთქვათ, მემარცხენე რეალისტები ყოფილი რადიკალი და კრიტიკულად განწყობილი კრიმინოლოგები არიან, რომლებმაც სცნეს დანაშაულობის რეალობა, შეარბილეს კაპიტალისტური საზოგადოებისა და სისხლის სამართლის სისტემის კრიტიკა და ნაკლებად რადიკალური რეფორმების მომხრეებად იქცნენ, თუმცა, კურანისა და რენზეტის მტკიცებით, მემარცხენე რეალისტების მიერ დასახული პერსპექტივები ჯერ კიდევ დასამკვიდრებელია.

ისმის კითხვა, კრიმინოლოგიის ან/და სისხლის სამართლის რომელ თეორიას აღიარებენ მემარცხენე რეალისტები, როგორც ერთადერთ ჭეშმარიტს?.. ისინი ფილოსოფიურ და პოლიტიკურ მსჯელობას აწარმოებენ იმის შესახებ, თუ როგორი უნდა იყოს საზოგადოება

⁶² სოციალისტური რეფორმებისაგან – გ.თ.

და როგორ უნდა მოქმედებდეს მისი სისტემა. პასუხი შეკითხვაზე, თუ როგორ ალტერნატიულ მიდგომას გვთავაზობენ მემარცხენე რეალისტები, ჯერ არ არსებობს.

“დანაშაულობის წრე” (The “Square of Crime”)

“დანაშაულობის წრის” კონცეფცია მიუთითებს ოთხ ელემენტზე (სახელმწიფოზე, საზოგადოებაზე, სამართალდამრღვევზე და მსხვერპლზე), რომლებიც ერთდროულად ზემოქმედებენ დანაშაულობაზე. თუმცა, მემარცხენე რეალისტურ კრიმინოლოგიაში არაა მოცემული დანაშაულობის ახსნა, რადგან ეს ოთხი ელემენტი არ მიეკუთვნება გამომწვევ მიზეზთა რიგს და ისინი მოქმედებენ მხოლოდ დანაშაულთა ცვალებადობაზე. ყოველი ელემენტი “დამოკიდებლად” იცვლება და თავის მხრივ უნდა იყოს ახსნილი მიზეზობრიობის პრინციპის საფუძველზე (იანგი). დასახელებული მრავალი მიზეზი კი დაზუსტებული არ არის. “დანაშაულობის წრის” ეკლექტიკური ანალიზი მოცემულია სტიგმატიზაციის, ანომიისა და სხვა თეორიებში [13, 69-94] (ლი).

რეალისტური კრიმინოლოგიის თანახმად, დანაშაულობა დეტერმინირებულია ორი ძალის - დანაშაულებრივი ქცევისა და მისი ცვალებადობის ფაქტორთა შედეგად. თუმცა, ჩვენ შეგვიძლია დავუმატოთ, რომ დანაშაულობა იცვლება ისეთი ფაქტორების ზემოქმედების შედეგად, როგორიცაა: 1) დანაშაულობის არსებითი მიზეზი, 2) ზნეობრივი არჩევანი, 3) დანაშაულის ჩადენის მდგომარეობა; 4) კრიმინალური ხერხის არჩევანი, 5) რეაქცია სამართალდამრღვევთა მიმართ, 6) მსხვერპლის რეაქცია და 7) სისხლის სამართლის მდგომარეობა (იანგი) ⁶³.

რეალისტურმა კრიმინოლოგიამ უბიძგა დიდ ბრიტანეთში გამოძიებისა და სათანადო სტრუქტურებში რეფორმების განხორციელებას. ამავე დროს მან კრიტიკულად გამოააშკარავა კრიმინოლოგიის ნაკლი. თუ ინგლისში 25 წლის წინ იანგის, ვოლტონისა (1972წ.) და ტეილორის გაელენის შედეგად კრიმინოლოგია რადიკალურად იცვლებოდა, დღესდღეობით იანგის მემარცხენე რეალიზმი იცვლება, რომელიც ცდილობს განმარტოს, თუ როგორი უნდა იყოს ნამდვილი თეორია, მაგრამ იგი არც დანაშაულობის და არც სისხლის სამართლის ახალ თეორიას არ გვთავაზობს. თუმცა, “დანაშაულობის წრის” ოთხი ელემენტი იმ სოციალურ მოვლენებზე მიუთითებს, რომელთა შესახებ შეიძლება სისხლის სამართლებრივი და კრიმინოლოგიური მსჯელობა.

კონცეფციაში დასახელებული ოთხი ელემენტი ყველასათვის ცნობილი ჩვეულებრივი სოციალური კატეგორიაა და მემარცხენე რეალიზმში სიახლესა და ორიგინალურობას არ წარმოადგენს. მემარცხენე რეალიზმს გააჩნია საკუთარი მიდგომა დანაშაულობისადმი. მაგრამ ის არ წარმოადგენს თეორიას, რომელიც ემპირიულად იქნება დასაბუთებული.

მშვიდობისმყოფელი კრიმინოლოგია (Peacemaking Criminology) [14]

მემარცხენე რეალისტების გარდა, დანაშაულობისადმი ყურადღება გამოიჩინეს ასევე “მშვიდობისმყოფელმა” კრიმინოლოგებმა, განსაკუთრებით ჰეროლდ ე. პეპინსკიმ და რიჩარდ ქვინმა [15]. ისინი დანაშაულობასა და მისი კონტროლის ურთიერთობას ომს

⁶³ რ. აკერსის მსგავსად მრავალი ქვეყნის კრიმინოლოგი ხვდება, რომ დანაშაულობაზე, როგორც უხილავი არსის გამოვლენაზე მოქმედებენ როგორც თავად არსის ფაქტორები, ისე მოვლენისათვის დამახასიათებელი ფაქტორებიც. მაგრამ მათი გამიჯვნა უჭირთ, რადგან დანაშაულობის მკვლევარი სოციოლოგები მოწამლულნი არიან ემპირიზმით, ხოლო კრიმინოლოგები ვერ სცილდებიან იურიდიულ აზროვნებას, რომელიც კრიმინოლოგიის პრობლემატიკის გადაწყვეტისათვის არის არასაკმარისი – გ.თ.

ადარებენ და აცხადებენ, რომ დროა მშვიდობა დამყარდეს სამართალდამრღვევებსა და დაზარალებულებს, პოლიციასა და საზოგადოებას შორის. მშვიდობისმყოფელი კრიმინოლოგია მხარს უჭერს კონფლიქტის გადაწყვეტას, შერიგებას, საზოგადოებაში სამართალდამრღვევის რეინტეგრაციას იმ მიზნით, რომ ხალხის ტანჯვა და დანაშაულობა შემცირდეს (პეპინსკი და ქვინი). მიიჩნევა, რომ მშვიდობისმყოფელი კრიმინოლოგია რელიგიური, ჰუმანისტური, ფემინისტური და კრიტიკულ-მარქსისტული ტრადიციებიდან აღმოცენდა [16, 299-327].

როგორც უკვე ვიხილეთ, პირველად კონფლიქტის თეორიის საგანს ქვინის თეორიული, ხოლო შემდეგ კი მარქსისტული შეხედულებები წარმოადგენდნენ. მაგრამ მათი მშვიდობისმყოფელი კრიმინოლოგია რელიგიური კრიმინოლოგიაა (ძირითადად ქრისტიანული, ხოლო გარკვეული ელემენტებით კი – ბუდისტური). იგი სულიერი და ტრანცენდენტურია, თავაზიანობისა და მშვიდობიანობის (ფანტაზიური, წინასწარმეტყველური) – მოქადაგე, რაც ხალხთა განსაცდელის შემსუბუქებაზე ორიენტირებული. ვინაიდან ქვინი დანაშაულობას ისე განსაზღვრავს, როგორც განსაცდელის ფორმას, მისი მოსაზრებები ტავტოლოგიური ხასიათისაა: თუ განსაცდელი აღარ იარსებებს, მაშინ დანაშაულიც აღიკვეთება. მისი აზრით, ახლანდელი სისხლის სამართლის სისტემა ძალადობის პრინციპზეა დაფუძნებული. ეს ყველაფერი უნდა ჩანაცვლდეს სიყვარულისა და მშვიდობის პრინციპებით, როგორც დანაშაულობის პრობლემის გადაჭრის ერთადერთი საშუალებით. “როდესაც ჩვენი გულები სიყვარულით აივსება, ჩვენი გონება კი – მონდომებით, მაშინ გვეცოდინება, თუ რა და როგორ უნდა გაკეთდეს. ესაა მშვიდობიანი კრიმინოლოგიის საფუძველი (ქვინი) [17, 3-13].

მშვიდობისმყოფელი კრიმინოლოგიისგან განსხვავებით, ზოგიერთი მეცნიერი არარელიგიული მიდგომის მომხრეა. მაგალითად, ანდერსონი (1991) ამტკიცებს, რომ როგორც გენდჰაიენური, ისე მარქსისტული ჰუმანიზმი დანაშაულობის პრობლემის მშვიდობიანად გადაწყვეტას გულისხმობს. ჰარისი (1991) მიიჩნევს, რომ ფემინისტური თეორია ჰარმონიასა და “დიდ ბედნიერებას” ქადაგებს და რომ ის ყურადღების გაზიარებას, აღზრდასა და სიყვარულს გულისხმობს. აღნიშნული მიმართულება ეწინააღმდეგება ძალისმიერი კონტროლის პერსპექტივას, რომელიც ომის დროს კრიმინოლოგიასა და დანაშაულობაზე ხელისუფლების რეაგირების პრინციპებიდან აღმოცენდა. ფემინისტური პერსპექტივა მიმართულია სისხლის სამართლის სისტემაში კონფლიქტისა და მშვიდობის ერთიანობის პრობლემის გადაწყვეტისკენ.

მშვიდობისმყოფელი კრიმინოლოგია არ გეთავაზობს იმ დანაშაულობის ან სისხლის სამართლის სისტემის თეორიას, რომელიც ემპირიულად იქნება შეფასებული. დანაშაულობისა და სისხლის სამართლის სისტემის განმარტებები არ შეესაბამება რელიგიურ ან სხვა წესებს, რომლებიც მშვიდობისმყოფელი კრიმინოლოგიების მიერაა მხარდაჭერილი. ეს წესები ხელს არ უწყობს თეორიის ემპირიულ შემოწმებას. რა თქმა უნდა, შესაძლებელია, რომ მშვიდობისმყოფელი კრიმინოლოგიის ვერიფიცირებული თეორია შეიქმნას, მაგრამ იგი მეტწილად უფრო ფილოსოფიას წარმოადგენს, ვიდრე თეორიას. ეს არის საზოგადოების უტოპიური ხედვა, რომელიც აღდგენას და რეფორმის გატარებას მოითხოვს იმისათვის, რომ თავიდან იქნას აცილებულ ომი, დანაშაულობა თუ ძალადობა და შეიქმნას საზოგადოება სამართლიანი სისტემით, რომელიც კონფლიქტის მშვიდობიანად გადაწყვეტას გულისხმობს. ყოველივე ეს სისხლის სამართლის ძალზედ მისაღებ ფილოსოფიას წარმოადგენს, მაგრამ აღნიშნულით ვერ საბუთდება ის, თუ რატომ მოქმედებს სისტემა ამგვარი გზით ან რატომ ჩადის სამართალდამრღვევი დანაშაულს.

თუმცა, ყველა რელიგიური მრწამსი და ჩვეულება არ ქადაგებს მშვიდობიანობას და რელიგია არ არის მშვიდობიანობის ერთადერთი საფუძველი. აზრი იმის შესახებ, რომ კრიმინოლოგიის ზოგიერთი რელიგიური ფასეულობა მის მშვიდობისმყოფელ პერსპექტივებს ამყარებს, საკმაოდ ნათელია. ქრისტიანული რელიგია ქადაგებს სიყვარულს როგორც

ახლობლისადმი, ისე მათ მიმართაც, ვინც არ არიან პიროვნებისადმი კეთილგანწყობილნი. ეს რელიგია მშვიდობიანობას, პატიებას, შერიგებასა და გამოსწორებას ეფუძნება. იმის მიუხედავად, რომ ცუდი საქციელი არცთუ მთლად მისატყველებელია, ზოგიერთი სულაც არ მიიჩნევს, რომ დამნაშავე ჩაქოლვის ღირსია. ზოგიერთი კი მხარს ბოროტმოქმედის დასჯას უჭერს, რათა მან განმეორებით არ ჩაიდინოს ცუდი ქმედება. ქრისტიანულ რელიგიაში სამართლიანობა იმაზეა დაფუძნებული, თუ როგორ უნდა ემსახურო ხალხს ისე, რომ არ გქონდეს ძალაუფლებისკენ სწრაფვისა და სხვების კონტროლის სურვილი.

დიდი ხნის წინ პეპინსკი, ქვინი და სხვა მეცნიერები, ასევე მრავალი სასჯელაღსრულების დაწესებულება, რომლებსაც ეკლესია და გარკვეული ჯგუფები მართავდნენ, მშვიდობისმყოფელ კრიმინოლოგიას ციხის რელიგიურ პროგრამებში იყენებდნენ. ისინი სიყვარულის პრინციპსა და სამართალდამრღვევთა მშვიდობიან გამოსწორებას მიმართავდნენ, რასაც სამართალდამრღვევი რელიგიური ვალდებულებების აღსრულებისა და დანაშაულის ჩადენასთან და ზიანის მიყენებასთან შეუთავსებელი ცხოვრების წესის დაცვამდე მიყავდა. ბარაკის თანახმად, ეკლესიები და სხვადასხვა გაერთიანებები უსახლკაროთა თავშესაფრებზე, ღრობით დახმარებასა და კელთიდულობაზე ზრუნავდნენ. ასევე აღნიშნულია, რომ არსებობდნენ სხვა საზოგადოებებიც, რომლებიც მსგავს დახმარებას მთელი ქვეყნის მასშტაბით ახორციელებდნენ. [18, 47-68] ანალოგიურად ბუდიზმი და სხვა ტრადიციების მქონე რელიგიებიც ქადაგებდნენ მშვიდობიანობასა და შემწყნარებლობას. ზოგიერთი რელიგიური თუ ფილოსოფიური მოძღვრება კი მშვიდობიანი სოციალური რეფორმების აუცილებლობაზე ამახვილებდა ყურადღებას.

მიუხედავად ამისა, მშვიდობისმყოფელ კრიმინოლოგიას ზოგიერთი შიდა წინააღმდეგობრიობაც ახასიათებს, რომელსაც შეუძლებელია შეეგუო. მაგალითად, ის არ აღიარებს მარქსისტულ – კრიტიკულ კრიმინოლოგიას, როგორც მშვიდობისმყოფელი კრიმინოლოგიის ერთ-ერთ ძირითად საფუძველს. როგორც ანდერსონი მიუთითებს, სინამდვილეს შეესაბამება ის ფაქტი, რომ მარქსის ნაშრომები ჰუმანურობის ელემენტებს შეიცავს [19, 14-30]. მაგრამ იზიარებენ კი ისინი მარქსისტულ თეორიას, რომელიც აღნიშნავს, რომ კაპიტალისტური საზოგადოება შეურიგებელ კლასურ კონფლიქტსა და ძალადობრივ გადაწყვეტილებებს ემყარება? მარქსიზმისა თუ ნეო-მარქსიზმის თეორიის მთავარი პოლიტიკური რეკომენდაციის თანახმად, კაპიტალისტური საზოგადოების განადგურებისთვის არსებითია ძალადობა.

საინტერესოა, როგორ შეუთავსებს ვინმე მშვიდობისმყოფელურ წარმოდგენას იმ მთავრობის ქმედებებს, რომლებიც მარქსისტულ პრინციპებს - მოქალაქეთა ძალადობრივ რეპრესიას, განსხვავებული აზრის მქონე ადამიანთა შეუწყნარებლობას, უწესრიგობის რეპრესიულ კონტროლსა და შიშით მართვას ეფუძნება?

რა თქმა უნდა, არაფერი ძალადობრივი არ არის კრიტიკული კრიმინოლოგიის არამარქსისტულ მრავალმხრივობაში, მაგრამ ამავედროულად ის შემრიგებელურ და მშვიდობისმყოფელურ პრინციპებს მოიცავს. იგი კრიტიკული და ოპოზიციურია. მშვიდობისმყოფლობა არ არის ცნობილი მათთვის, ვინც მისი კრიტიკის საგნადაა ქცეული. რაღაც ლოგიკური წინააღმდეგობრიობა იჩენს თავს, როცა ამტკიცებენ, რომ ფემინისტური თეორია მშვიდობისმყოფელური კრიმინოლოგიის საფუძველია.

ის განსხვავება, რომელსაც ჰერისი აფიქსირებს ქალთა და მამაკაცთა მშვიდობისმყოფელურ ორიენტაციას შორის, შეიძლება დამაჯერებელი (საფუძვლიანი) აღმოჩნდეს. [20, 83-97] იგი იმ კვლევის შედეგების ციტირებას ახდენს, რომელიც უჩვენებს, რომ ქალები უფრო მეტად არიან მოწოდებული, რომ მხარი აღმზრდელობით და მზრუნველობით ფასეულობებს დაუჭირონ, ვიდრე მამაკაცები, რომლებიც ძალაზე დამყარებულ ურთიერთობებს ემხრობიან. თუმცა, ქალთა აღმზრდელობითი, მზრუნველობითი, სიყვარულისა და

მშვიდობიანი ორიენტაციის აღზევება არ წარმოადგენს ფემინისტური ტრადიციის მნიშვნელოვან ნაწილს.

როგორ არის წარმოდგენილი მშვიდობისმყოფელ კრიმინოლოგიაში ფემინისტური თეორია? მშვიდობისმყოფელი კრიმინოლოგიების მიერ იმის მტკიცება, რომ კრიმინოლოგიის “ტრადიციის არც ერთი მიმდევარი” ან არც ერთი ადამიანი სისხლის სამართლის სისტემაში არ აღიარებს დანაშაულის გამოწვეულ ნამდვილ განცდას და ის, რომ არავის არ დაუცვია დანაშაულობის პრობლემების გადაჭრის მშვიდობიანი გზები, უბრალოდ მცდარ აზრს წარმოადგენს. მშვიდობისმყოფელი კრიმინოლოგიის არც ერთი მტკიცებულება არ არის უნიკალური.

ყველა ისეთი მტკიცებულება, როგორიცაა სამართალდამრღვევთა მიმართ სადამსჯელო ღონისძიებების უზუღუპელობა, მათი რეინტეგრაცია, რეაბილიტაცია და ა.შ. დიდი ხანია “ლიბერალურ” კრიმინოლოგთა რეკომენდაციების საფუძველია. უფრო მეტიც, სისხლის სამართლის სისტემაში ზემოაღნიშნული პრობლემები უკვე ჩვეულებრივ საკითხებად იქცნენ. როგორც ღონ გიბონსი აღნიშნავს, მშვიდობისმყოფელ კრიმინოლოგიებს აქამდე არ უჩვენებიათ, თუ როგორ გასცდნენ ისინი დანაშაულობის მშვიდობიანი კონტროლისათვის საჭირო ცნობილ მტკიცებულებებს, რათა საზოგადოებაში დიდი მასშტაბის სტრუქტურული ცვლილებები განახორციელონ.

ბამოყენებული ლიტერატურა

1. თოდრია გ. 2008. *კრიმინოლოგია, როგორც მეცნიერება*. თბილისი
2. R.Akkers. *Criminological theories* (second edition). Los Angeles, California. 1997, p.175-185
3. I. Taylor, P. Walton, J. Young *The new criminology*. New York. 1973
4. Ч.Р. Миллс. Социологическое воображение. М., 1998. г., с.17-18
5. C. Gibbons. *The Criminological Enterprise: Theories and Perspectives*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall. 1979.
6. D. Milovanovic *Postmodern Criminology*. NY.-L.: Garland Publishing. 1997
7. W. Einstadter, S. Henry. *Criminological Theory: An Analysis of Its Underlying Assumptions*. Ft. Worth: Harcourt Brace College Publishers. 1995.
8. S. Henry, D. Milovanovic. “Constitutive criminology: the maturation of critical theory”, *Criminology* 1991, pp. 293-315.
9. R. Matthews, J. Young. “Reflections on realism”, 1992, pp. 1-24 in Jock Young and Roger Matthews, eds., *Rethinking Criminology: The Realist Debate*. London: Sage Publications.
10. J. Lowman. “Rediscovering crime”, 1992, pp. 141-160 in Jock young and Roger Matthews, eds., *Rethinking Criminology: The Realist Debate*. London: Sage Publications.
11. D. Gibbons. *Talking About Crime and Criminals: Problems and Issues in Theory Development in criminology*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall, 1999
12. D. Curran, C/Renzetti *Theories of Crime*. Boston: Allyn and Bacon, 1994.
13. J. Lea. “The analysis of crime”, 1992, pp. 69-94 in Jock Young and Roger Matthews, eds., *Rethinking Criminology: The Realist Debate*. London: Sage publications.
14. Roger C. Barnes. *Peacemaking Criminology: Challenges and Possibilities*
<http://translate.google.ru/translate?hl=ru&sl=en&tl=ru&u=http%3A%2F%2Fwww.nssa.us%2Fjournals%2F2007-29-1%2F2007-29-1-05.htm&anno=2>
15. H. Pepinsky, R. Quinney. *Criminology as Peacemaking*. Bloomington, In: Indiana University Press. 1991.
16. H. Pepinsky. “Peacemaking criminology and criminal justice”, 1991, pp. 299-327 in Harold E. Pepinsky and Richard Quinney, eds., *Criminology as Peacemaking*. Bloomington, In: Indiana University Press.
17. R. Quinney. “The way of peace: on crime, suffering, and service”, 1991, pp. 3-13 in Harold E. Pepinsky and Richard Quinney, eds., *Criminology as Peacemaking*. Bloomington, In: Indiana University Press.

18. G. Barak. Homelessness and the case for community-based initiatives: the emergency of a model shelter as a short-term response to the deepening crisis in housing”, 1991, pp. 47-68 in Harold E. Pepinsky and Richard Quinney, eds., *Criminology as Peacemaking*. Bloomington, In: Indiana University Press.
19. K. Anderson. “Radical criminology and the overcoming of alienation: perspectives from Marxian and Gandhian humanism”, 1991, pp. 14-30 in Harold E. Pepinsky and Richard Quinney eds., *Criminology as eacemaking*. Bloomington, In: Indiana University Press.
20. K. Harris. “Moving into the new millenium: toward a feminist vision of justice”, 1991, pp. 83-97 in Harold E. Pepinsky and Richard Quinney eds., *Criminology as Peacemaking*. Bloomington, In: Indiana University Press.

Giorgi Todria
Grigol Robakidze University

Preface

A few words about the new project: "Critical Criminology: Problems and Prospects" We have submitted to readers' consideration the translation of section "Critical Criminology" of Ronald L. Akers' book "Criminological Theory". This monography has of great international significance and has been translated into many languages.

The famous American sociologist Professor Ronald L. Akers is the director of the Legal and Criminological Studies Center, University of Florida, USA. He is an active follower of the sociological school in criminology and developing new approaches to a "Social Learning Theory", but in his publications he also analyzes and evaluates other approaches, including the so-called "critical theories" in criminology.

With the publication of Ronald L. Akers' scientific works Grigol Robakidze University will start a new project called "Critical Criminology: Problems and Prospects." The proposed project will be devoted to discussion around the achievements of modern western critical criminology which have never been translated into Georgian. The main attention will be paid to the following issues:

1. Criminality as a main manifestation of the basic economic laws in modern capitalictic society, and
2. Criminal law policy as a means to struggle for private property.

I am expecting that scholars and students who are interested in "Critical Criminology" issues will take an active part at mentioned project. I also hope that this publication in scientific journal of Gr. Robakidze University will be contribution to popularization of contemporary criminological theories and a stimulus for the strengthening of cooperation among the Georgian and foreign criminologists.

I would like to thank the young criminologist Tinatin Todria for partly abbreviated translation of Ronald L. Akers' book.
